

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASALARI
VE
ANAYASA ÖNERİLERİ

MADDE KARŞILAŞTIRMALI

FAZIL HÜSNÜ ERDEM
YUNUS HEPER

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASALARI
VE
ANAYASA ÖNERİLERİ

MADDE KARŞILAŞTIRMALI

FAZIL HÜSNÜ ERDEM

1964 Karakoçan doğumlu. İlköğrenimini Elazığ, ortaöğrenimini Diyarbakır ve Bursada tamamladı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 1987 yılında Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Araştırma Görevlisi olarak akademik hayata başladı. Doktora derecesini İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'ndan aldı. 1993'te yardımcı doçent, 1998'de doçent ve 2004 yılında da profesör oldu. Halen Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Anayasa hukuku, insan hakları hukuku ve siyaset bilimine ilişkin yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

YUNUS HEPER

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Aynı üniversitede 'İletişimin Denetlenmesi' üzerine yüksek lisans yaptı. 'Anayasa Mahkemesinin Güvenlik Anlayışı' konulu doktora tezini yazmaktadır. Sırasıyla Diyarbakır, Osmaniye/Bahçe, Ankara/Akyurt Hâkimi ve Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Tetkik Hâkimi olarak çalıştı. Halen Anayasa Mahkemesinde Raportör Hakim olarak görev yapmaktadır.

COPYRIGHT ©2011 SETA

SETA Yayınları XV, I. Baskı: Aralık 2011, ISBN: 978-605-4023-13-4

Yayına Hazırlayan: Yavuz Güçtürk

Tasarım&Uygulama: Ümare Yazar | Baskı: Pelin Ofset, Ankara

İletişim: Nenehatun Caddesi No.66 GOP 06700 Çankaya Ankara TÜRKİYE
Tel +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90 | www.setav.org | info@setav.org

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASALARI
VE
ANAYASA ÖNERİLERİ

MADDE KARŞILAŞTIRMALI

FAZIL HÜSNÜ ERDEM
YUNUS HEPER

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR | 11

SUNUŞ | 13

1982 ANAYASASI VE TÜRKİYE'DE ANAYASAL ARAYIŞLARIN SEYRİ | 21

1. ANAYASALAR VE ANAYASACILIK DÜŞÜNCESİ | 21
2. 1982 ANAYASASININ RUHU VE FELSEFESİ | 23
3. ANAYASAL ARAYIŞLARIN SERENCAMI | 24
4. YENİ ANAYASA ÇALIŞMALARINA KATKI İÇİN KARŞILAŞTIRMALI ANAYASA ÖNERİLERİ | 35
5. KAYNAKLAR | 36

1982 ANAYASASINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER | 43

ANAYASALAR VE MADDE ÖNERİLERİ | 55

- 1982 ANAYASASI BAŞLANGIÇ | 55
- 1982 ANAYASASI MADDE 1: DEVLETİN ŞEKLİ | 60
- 1982 ANAYASASI MADDE 2: CUMHURİYETİN NİTELİKLERİ | 60
- 1982 ANAYASASI MADDE 3: DEVLETİN BÜTÜNLÜĞÜ, RESMİ DİLİ BAYRAĞI, MİLLİ MARŞI VE BAŞKENTİ | 62
- 1982 ANAYASASI MADDE 4: DEĞİŞTİRİLMEMEYECİK HÜKÜMLER | 63
- 1982 ANAYASASI MADDE 5: DEVLETİN TEMEL AMAÇ VE GÖREVLERİ | 64
- 1982 ANAYASASI MADDE 6: EGEMENLİK | 65
- 1982 ANAYASASI MADDE 7: YASAMA YETKİSİ | 67
- 1982 ANAYASASI MADDE 8: YÜRÜTME YETKİSİ VE GÖREVİ | 68
- 1982 ANAYASASI MADDE 9: YARGI YETKİSİ | 69
- 1982 ANAYASASI MADDE 10: KANUN ÖNÜNDE EŞİTLİK | 70
- 1982 ANAYASASI MADDE 11: ANAYASANIN BAĞLAYICILIĞI VE ÜSTÜNLÜĞÜ | 73
- 1982 ANAYASASI MADDE 12: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN ÖZELLİĞİ | 74

1982 ANAYASASI MADDE 13: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASI	76
1982 ANAYASASI MADDE 14: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KÖTÜYE KULLANILMAMASI	79
1982 ANAYASASI MADDE 15: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KULLANILMASININ DURDURULMASI	81
1982 ANAYASASI MADDE 16: YABANCILARIN DURUMU	83
1982 ANAYASASI MADDE 17: KİŞİNİN DOKUNULMAZLIĞI, MADDÎ VE MANEVÎ VARLIĞI	83
1982 ANAYASASI MADDE 18: ZORLA ÇALIŞTIRMA YASAĞI	86
1982 ANAYASASI MADDE 19: KİŞİ HÜRRİYETİ VE GÜVENLİĞİ	87
1982 ANAYASASI MADDE 20: ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ	94
1982 ANAYASASI MADDE 21: KONUT DOKUNULMAZLIĞI	97
1982 ANAYASASI MADDE 22: HABERLEŞME HÜRRİYETİ	99
1982 ANAYASASI MADDE 23: YERLEŞME VE SEYAHAT HÜRRİYETİ	101
1982 ANAYASASI MADDE 24: DİN VE VİCDAN HÜRRİYETİ	103
1982 ANAYASASI MADDE 25: DÜŞÜNCE VE KANAAT HÜRRİYETİ	108
1982 ANAYASASI MADDE 26: DÜŞÜNCEYİ AÇIKLAMA VE YAYMA HÜRRİYETİ	110
1982 ANAYASASI MADDE 27: BİLİM VE SANAT HÜRRİYETİ	112
1982 ANAYASASI MADDE 28: BASIN HÜRRİYETİ	113
1982 ANAYASASI MADDE 29: SÜRELİ VE SÜRESİZ YAYIN HAKKI	119
1982 ANAYASASI MADDE 30: BASIN ARAÇLARININ KORUNMASI	121
1982 ANAYASASI MADDE 31: KAMU TÜZEL KİŞİLERİNİN ELİNDEKİ BASIN DIŞI KİTLE HABERLEŞME ARAÇLARINDAN YARARLANMA HAKKI	122
1982 ANAYASASI MADDE 32: DÜZELTME VE CEVAP HAKKI TOPLANTI HAK VE HÜRRİYETLERİ	124
1982 ANAYASASI MADDE 33: DERNEK KURMA HÜRRİYETİ	125
1982 ANAYASASI MADDE 34: TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME HAKKI	129
1982 ANAYASASI MADDE 35: MÜLKİYET HAKKI	131
1982 ANAYASASI MADDE 36: HAK ARAMA HÜRRİYETİ	133
1982 ANAYASASI MADDE 37: KANUNÎ HÂKİM GÜVENCESİ	135
1982 ANAYASASI MADDE 38: SUÇ VE CEZALARA İLİŞKİN ESASLAR	136
1982 ANAYASASI MADDE 39: İSPAT HAKKI	140
1982 ANAYASASI MADDE 40: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KORUNMASI	141
1982 ANAYASASI MADDE 41: AİLENİN KORUNMASI	142
1982 ANAYASASI MADDE 42: EĞİTİM VE ÖĞRENİM HAKKI VE ÖDEVİ	144
1982 ANAYASASI MADDE 43: KİYILARDAN YARARLANMA	148
1982 ANAYASASI MADDE 44: TOPRAK MÜLKİYETİ	149
1982 ANAYASASI MADDE 45: TARIM, HAYVANCILIK VE BU ÜRETİM DALLARINDA ÇALIŞANLARIN KORUNMASI	150
1982 ANAYASASI MADDE 46: KAMULAŞTIRMA	151
1982 ANAYASASI MADDE 47: DEVLETLEŞTİRME VE ÖZELLEŞTİRME	155

1982 ANAYASASI MADDE 48: ÇALIŞMA VE SÖZLEŞME HÜRRİYETİ	156
1982 ANAYASASI MADDE 49: ÇALIŞMA HAKKI VE ÖDEVİ	158
1982 ANAYASASI MADDE 50: ÇALIŞMA ŞARTLARI VE DİNLENME HAKKI	161
1982 ANAYASASI MADDE 51: SENDİKA KURMA HAKKI	162
1982 ANAYASASI MADDE 52: SENDİKAL FAALİYET	166
1982 ANAYASASI MADDE 53: TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ HAKKI	166
1982 ANAYASASI MADDE 54: GREV HAKKI VE LOKAVT	168
1982 ANAYASASI MADDE 55: ÜCRETE ADALET SAĞLANMASI	170
1982 ANAYASASI MADDE 56: SAĞLIK HİZMETLERİ VE ÇEVRENİN KORUNMASI	171
1982 ANAYASASI MADDE 57: KONUT HAKKI	173
1982 ANAYASASI MADDE 58: GENÇLİĞİN KORUNMASI	174
1982 ANAYASASI MADDE 59: SPORUN GELİŞTİRİLMESİ	175
1982 ANAYASASI MADDE 60: SOSYAL GÜVENLİK HAKKI	175
1982 ANAYASASI MADDE 61: SOSYAL GÜVENLİK BAKIMINDAN ÖZEL OLARAK KORUNMASI GEREKENLER	177
1982 ANAYASASI MADDE 62: YABANCI ÜLKELERDE ÇALIŞAN TÜRK VATANDAŞLARI	178
1982 ANAYASASI MADDE 63: TARİH, KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ KORUNMASI	178
1982 ANAYASASI MADDE 64: SANATIN VE SANATÇININ KORUNMASI	179
1982 ANAYASASI MADDE 65: DEVLETİN İKTİSADİ VE SOSYAL ÖDEVLERİNİN SINIRLARI	180
1982 ANAYASASI MADDE 66: TÜRK VATANDAŞLIĞI	181
1982 ANAYASASI MADDE 67: SEÇME, SEÇİLME VE SİYASİ FAALİYETTE BULUNMA HAKLARI	184
1982 ANAYASASI MADDE 68: PARTİ KURMA, PARTİLERE GİRME VE PARTİLERDEN AYRILMA	188
1982 ANAYASASI MADDE 69: SİYASİ PARTİLERİN UYACAKLARI ESASLAR	193
1982 ANAYASASI MADDE 70: KAMU HİZMETLERİNE GİRME	200
1982 ANAYASASI MADDE 71: MAL BİLDİRİMİ	201
1982 ANAYASASI MADDE 72: VATAN HİZMETİ	201
1982 ANAYASASI MADDE 73: VERGİ ÖDEVİ	202
1982 ANAYASASI MADDE 74: DİLEKÇE HAKKI	204
1982 ANAYASASI MADDE 75: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN KURULUŞU	208
1982 ANAYASASI MADDE 76: MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİ	210
1982 ANAYASASI MADDE 77: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN SEÇİM DÖNEMİ	214
1982 ANAYASASI MADDE 78: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ SEÇİMLERİNİN GERİYE BIRAKILMASI VE ARA SEÇİMLERİ	216
1982 ANAYASASI MADDE 79: SEÇİMLERİN GENEL YÖNETİM VE DENETİMİ	218
1982 ANAYASASI MADDE 80: MİLLETİN TEMSİLİ	221
1982 ANAYASASI MADDE 81: ANDIÇME	222
1982 ANAYASASI MADDE 82: ÜYELİKLE BAĞDAŞMAYAN İŞLER	224
1982 ANAYASASI MADDE 83: YASAMA DOKUNULMAZLIĞI	227

1982 ANAYASASI MADDE 84: MİLLETVEKİLLİĞİNİN DÜŞMESİ	231
1982 ANAYASASI MADDE 85: MİLLETVEKİLLİĞİNİN İPTAL İSTEMİ	234
1982 ANAYASASI MADDE 86: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÜYELERİNİN ÖDENEK VE YOLLUKLARI	236
1982 ANAYASASI MADDE 87: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN GÖREV VE YETKİLERİ	237
1982 ANAYASASI MADDE 88: KANUNLARIN TEKLİF EDİLMESİ VE GÖRÜŞÜLMESİ	241
1982 ANAYASASI MADDE 89: KANUNLARIN CUMHURBAŞKANINCA YAYIMLANMASI	243
1982 ANAYASASI MADDE 90: MİLLETLERARASI ANDLAŞMALAR UYGUN BULMA	246
1982 ANAYASASI MADDE 91: KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME ÇIKARMA YETKİSİ	249
1982 ANAYASASI MADDE 92: SAVAŞ HALİ İLANI VE SİLAHLI KUVVET KULLANILMASINA İZİN VERME	253
1982 ANAYASASI MADDE 93: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN TOPLANMASI VE TATİL	255
1982 ANAYASASI MADDE 94: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIK DİVANI	257
1982 ANAYASASI MADDE 95: İÇTÜZÜK, SİYASİ PARTİ GRUPLARI VE KOLLUK İŞLERİ	261
1982 ANAYASASI MADDE 96: TOPLANTI VE KARAR YETER SAYISI	263
1982 ANAYASASI MADDE 97: GÖRÜŞMELERİN AÇIKLIĞI VE YAYIMLANMASI	265
1982 ANAYASASI MADDE 98: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN BİLGİ EDİNME VE DENETİM YOLLARI	267
1982 ANAYASASI MADDE 99: GENSORU	268
1982 ANAYASASI MADDE 100: MECLİS SORUŞTURMASI	271
1982 ANAYASASI MADDE 101: CUMHURBAŞKANININ NİTELİKLERİ VE TARAFSIZLIĞI	274
1982 ANAYASASI MADDE 102: CUMHURBAŞKANININ SEÇİMİ	276
1982 ANAYASASI MADDE 103: CUMHURBAŞKANININ ANDIÇMESİ	279
1982 ANAYASASI MADDE 104: CUMHURBAŞKANININ GÖREVLERİ VE YETKİLERİ	281
1982 ANAYASASI MADDE 105: CUMHURBAŞKANININ SORUMLULUK VE SORUMSUZLUK HALİ	285
1982 ANAYASASI MADDE 106: CUMHURBAŞKANINA VEKİLLİK ETMEK	287
1982 ANAYASASI MADDE 107: CUMHURBAŞKANLIĞI GENEL SEKRETERLİĞİ	289
1982 ANAYASASI MADDE 108: DEVLET DENETLEME KURULU	289
1982 ANAYASASI MADDE 109: BAKANLAR KURULUNUN KURULUŞU	290
1982 ANAYASASI MADDE 110: BAKANLAR KURULUNUN GÖREVE BAŞLAMASI VE GÜVENOYU	293
1982 ANAYASASI MADDE 111: BAKANLAR KURULUNUN GÖREVİ SIRASINDA GÜVENOYU	294
1982 ANAYASASI MADDE 112: BAKANLAR KURULUNUN GÖREV VE SİYASİ SORUMLULUĞU	295
1982 ANAYASASI MADDE 113: BAKANLIKLARIN KURULMASI VE BAKANLAR	297
1982 ANAYASASI MADDE 114: SEÇİMLERDE GEÇİCİ BAKANLAR KURULU	299
1982 ANAYASASI MADDE 115: TÜZÜKLER	301
1982 ANAYASASI MADDE 116: TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ SEÇİMLERİNİN CUMHURBAŞKANINCA YENİLENMESİ	302

1982 ANAYASASI MADDE 117: BAŞKOMUTANLIK VE GENELKURMAY BAŞKANLIĞI	304
1982 ANAYASASI MADDE 118: MİLLÎ GÜVENLİK KURULU	306
1982 ANAYASASI MADDE 119-120-122: OLAĞANÜSTÜ YÖNETİM HALLERİ	309
1982 ANAYASASI MADDE 121: OLAĞANÜSTÜ HALLERLE İLGİLİ DÜZENLEME	315
1982 ANAYASASI MADDE 123: İDARENİN BÜTÜNLÜĞÜ VE KAMU TÜZEL KİŞİLİĞİ	318
1982 ANAYASASI MADDE 124: YÖNETMELİKLER	319
1982 ANAYASASI MADDE 125: YARGI YOLU	321
1982 ANAYASASI MADDE 126: MERKEZİ İDARE	324
1982 ANAYASASI MADDE 127: MAHALLİ İDARELER	326
1982 ANAYASASI MADDE 128: KAMU HİZMETİ GÖREVİYLE İLGİLİ GENEL İLKELER	332
1982 ANAYASASI MADDE 129: KAMU HİZMETİ GÖREVLİLERİNİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI, DİSİPLİN KOVUŞTURMASINDA GÜVENCE	334
1982 ANAYASASI MADDE 130: YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI	336
1982 ANAYASASI MADDE 131: YÜKSEKÖĞRETİM ÜST KURULUŞLARI	341
1982 ANAYASASI MADDE 132: YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDAN ÖZEL HÜKÜMLERE TÂBİ OLANLAR	343
1982 ANAYASASI MADDE 133: RADYO VE TELEVİZYON KURULUŞLARI VE KAMUYLA İLİŞKİLİ HABER AJANSLARI	343
1982 ANAYASASI MADDE 134: ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU	347
1982 ANAYASASI MADDE 135: KAMU KURUMU NİTELİĞİNDEKİ MESLEK KURULUŞU	348
1982 ANAYASASI MADDE 136: DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	351
1982 ANAYASASI MADDE 137: KANUNSUZ EMİR	352
1982 ANAYASASI MADDE 138: MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI	354
1982 ANAYASASI MADDE 139: HÂKİMLİK VE SAVCILIK TEMİNATI	356
1982 ANAYASASI MADDE 140: HÂKİMLİK VE SAVCILIK MESLEĞİ	358
1982 ANAYASASI MADDE 141: DURUŞMALARIN AÇIK VE KARARLARIN GEREKÇELİ OLMASI	362
1982 ANAYASASI MADDE 142: MAHKEMELERİN KURULUŞU	364
1982 ANAYASASI MADDE 143: DEVLET GÜVENLİK MAHKEMELERİ (MÜLGA)	365
1982 ANAYASASI MADDE 144: HÂKİM VE SAVCILARIN DENETİMİ	367
1982 ANAYASASI MADDE 145: ASKERİ YARGI	367
1982 ANAYASASI MADDE 146: ANAYASA MAHKEMESİNİN KURULUŞU	370
1982 ANAYASASI MADDE 147: ANAYASA MAHKEMESİ ÜYELİĞİNİN SONA ERMESİ	376
1982 ANAYASASI MADDE 148: ANAYASA MAHKEMESİNİN GÖREV VE YETKİLERİ	378
1982 ANAYASASI MADDE 149: ANAYASA MAHKEMESİNİN ÇALIŞMA VE YARGILAMA USULÜ	383
1982 ANAYASASI MADDE 150: İPTAL DAVASI	386
1982 ANAYASASI MADDE 151: DAVA AÇMA SÜRESİ	388
1982 ANAYASASI MADDE 152: ANAYASAYA AYKIRILIĞIN DIĞER MAHKEMELERDE İLERİ SÜRÜLMESİ	388
1982 ANAYASASI MADDE 153: ANAYASA MAHKEMESİNİN KARARI	391
1982 ANAYASASI MADDE 154: YARGITAY	395

1982 ANAYASASI MADDE 155: DANIŞTAY | 398
1982 ANAYASASI MADDE 156: ASKERİ YARGITAY | 402
1982 ANAYASASI MADDE 157: ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ | 403
1982 ANAYASASI MADDE 158: UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ | 404
1982 ANAYASASI MADDE 159: HÂKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU | 406
1982 ANAYASASI MADDE 160: SAYIŞTAY | 413
1982 ANAYASASI MADDE 161: BÜTÇENİN HAZIRLANMASI VE UYGULANMASI | 416
1982 ANAYASASI MADDE 162: BÜTÇENİN GÖRÜŞÜLMESİ | 418
1982 ANAYASASI MADDE 163: BÜTÇELERDE DEĞİŞİKLİK YAPILABİLME ESASLARI | 420
1982 ANAYASASI MADDE 164: KESİNHEŞAP | 421
1982 ANAYASASI MADDE 165: KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN DENETİMİ | 422
1982 ANAYASASI MADDE 166: PLANLAMA | 423
1982 ANAYASASI MADDE 167: PİYASALARIN DENETİMİ VE DIŞ TİCARETİN
DÜZENLENMESİ | 425
1982 ANAYASASI MADDE 168: TABİİ SERVETLERİN VE KAYNAKLARIN ARANMASI VE
İŞLETİLMESİ | 426
1982 ANAYASASI MADDE 169: ORMANLARIN KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİ | 427
1982 ANAYASASI MADDE 170: ORMAN KÖYLÜSÜNÜN KORUNMASI | 430
1982 ANAYASASI MADDE 171: KOOPERATİFÇİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ | 430
1982 ANAYASASI MADDE 172: TÜKETİCİNİN KORUNMASI | 431
1982 ANAYASASI MADDE 173: ESNAF VE SANATKARIN KORUNMASI | 431
1982 ANAYASASI MADDE 174: İNKILAP KANUNLARININ KORUNMASI | 432
1982 ANAYASASI GEÇİCİ HÜKÜMLER | 434
1982 ANAYASASI MADDE 175: ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİ | 444
1982 ANAYASASI MADDE 176: BAŞLANGIÇ VE KENAR BAŞLIKLAR | 447
1982 ANAYASASI MADDE 177: ANAYASANIN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ | 448
TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINA İŞLENEMEYEN GEÇİCİ MADDELER | 450
1982 ANAYASASINDA DÜZENLENMEYEN MADDE ÖNERİLERİ | 451

KAYNAKÇA | 455

KISALTMALAR

ANAP	: Anavatan Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DSP	: Demokratik Sol Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
GTP	: Güçlü Türkiye Partisi
HAK-İŞ	: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
HEP	: Halkın Emek Partisi
LDP	: Liberal Demokrat Parti
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
RP	: Refah Partisi
SDE	: Stratejik Düşünce Enstitüsü
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

SUNUŞ

1982 Anayasası, yürürlüğe girdiği günden beri sürekli tartışılan bir metin oldu. Çünkü devleti merkeze alan ve özgürlüğe karşı duran bir zihniyetin eseri olan bu anayasa, toplumsal sorunları çözüme kavuşturmak bir yana, sürekli sorun üreten bir işlev gördü. Yirmi bir kez değişikliğe uğradı ama yapılan geniş çaplı değişikliklere rağmen, otoriter ve antidemokratik özünü muhafaza etti.

Bugün gelinen noktada, Türkiye’de toplumun çok büyük bir kesimi, bu Anayasa’yla devletin ve toplumun yol alamayacağını düşünüyor. Anayasa’ya kaynaklık eden düşüncenin, artık çağın dışına düştüğünü görüyor, dolayısıyla ne kadar değişikliğe uğrarsa uğrarsın, bu Anayasa ile değişime ayak uydurulamayacağını ve farklı toplumsal kesimlerin taleplerinin karşılanamayacağını biliyor. Bundan ötürü de, bir “anayasa değişikliği” değil, “yeni bir anayasa” talep ediyor ve bu talebini her geçen gün daha yükselen bir sesle dillendiriyor.

Yeni anayasa talebi, aslında yeni bir talep değil. Türkiye, anayasa tartışmasına yeni başlayacak da değil. Bu konuda toplumun hatırı sayılır bir birikimi bulunuyor. Sivil toplum örgütleri, siyasi partiler, akademisyenler, düşünce kuruluşları, çeşitli platformlar ve inisiyatifler, öteden beri, Türkiye’nin yeni toplumsal sözleşmesinin nasıl olması gerektiği konusunda önemli çalışmalar yaptılar ve son derece değerli bir külliyatın oluşumuna katkıda bulundular. Anayasaya ilişkin birçok sorunun cevabını bu çalışmalarda görmek mümkün.

Ancak bu çalışmaların dağınık olması, anayasa çalışmaları yürütenler için önemli bir sorun oluşturuyor. Çünkü Türkiye’nin anayasal arayışlarını derli-toplu bir biçimde bir arada görmek ve anayasal taleplerin izlediği seyri karşılaştırmalı olarak gözleyebilmek mümkün olmuyor. Özellikle yeni bir anayasa yapma konusunda toplumsal irade ile siyasi iradenin keşiştiği bu zamanda, Türkiye’de bugüne kadar yapılan anayasa çalışmalarını bir araya getirerek kamuya sunmanın ne kadar yararlı olacağı açıktır.

Bu düşünceden hareketle hazırlanan elinizdeki çalışma, sadece değişik önerileri madde karşılaştırmalı olarak bir araya getirmekle kalmıyor, aynı zamanda, hem farklı grupların üzerinde uzlaştığı ve ayrıştığı noktaların tespitini hem de anayasa önerilerinin/taleplerinin, zaman içinde nasıl bir değişim çizgisi izlediğinin görülmesini de sağlıyor. Ancak bu derleme ve karşılaştırma yapılırken, 12 Haziran 2011 Genel Seçimlerine kadar açıklanmış/yayımlanmış madde önerileri alınmış ve öneri metinlerindeki imla ve ifade bozukluklarına da dokunulmamıştır.

Bu önemli çalışmayı gerçekleştiren Prof. Dr. Fazıl Hüsnü Erdem’e ve Yunus Heper’e; aynı şekilde bu kitabın hazırlanması sürecinde ciddi emek veren, katkı sağlayan Vahap Coşkun’a, Cem Duran Uzun’a, özellikle son aşamada olağanüstü bir çaba göstererek kısa zamanda çalışmanın tamamının tasnifini yeniden yapan Yavuz Güçtürk ile kitabın görsel tasarımını gerçekleştiren Ümare Yazar’a ve stajyerlerimiz Mehmet Akif Madenoğlu ile Hilal Öztaş’a çok teşekkür ederiz.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI (1982)

İÇİNDEKİLER

BAŞLANGIÇ

Birinci Kısım GENEL ESASLAR

- MADDE 1: Devletin Şekli
MADDE 2: Cumhuriyetin Nitelikleri
MADDE 3: Devletin Bütünlüğü, Resmî Dili Bayrağı, Millî Marşı ve Başkenti
MADDE 4: Değiştirilmeyecek Hükümler
MADDE 5: Devletin Temel Amaç ve Görevleri
MADDE 6: Egemenlik
MADDE 7: Yasama Yetkisi
MADDE 8: Yürütme Yetkisi ve Görevi
MADDE 9: Yargı Yetkisi
MADDE 10: Kanun Önünde Eşitlik
MADDE 11: Anayasanın Bağlayıcılığı ve Üstünlüğü

İkinci Kısım TEMEL HAKLAR ve ÖDEVLER

Birinci Bölüm GENEL HÜKÜMLER

- MADDE 12: Temel Hak ve Hürriyetlerin Özelliği
MADDE 13: Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması
MADDE 14: Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılmaması
MADDE 15: Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması
MADDE 16: Yabancıların Durumu

İkinci Bölüm KİŞİNİN HAKLARI ve ÖDEVLERİ

- MADDE 17: Kişinin Dokunulmazlığı, Maddî ve Manevî Varlığı
MADDE 18: Zorla Çalıştırma Yasağı
MADDE 19: Kişi Hürriyeti ve Güvenliği
Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması
MADDE 20: Özel Hayatın Gizliliği
MADDE 21: Konut Dokunulmazlığı
MADDE 22: Haberleşme Hürriyeti
MADDE 23: Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti
MADDE 24: Din ve Vicdan Hürriyeti
MADDE 25: Düşünce ve Kanaat Hürriyeti
MADDE 26: Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti
MADDE 27: Bilim ve Sanat Hürriyeti

Basın ve Yayınla İlgili Hükümler

MADDE 28: Basın Hürriyeti

MADDE 29: Süreli ve Süresiz Yayın Hakkı

MADDE 30: Basın Araçlarının Korunması

MADDE 31: Kamu Tüzel Kişilerinin Elindeki Basın Dışı Kitle Haberleşme Araçlarından Yararlanma Hakkı

MADDE 32: Düzeltme ve Cevap Hakkı Toplantı Hak ve Hürriyetleri

MADDE 33: Dernek Kurma Hürriyeti

Toplantı Hak ve Hürriyetleri

MADDE 34: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı

MADDE 35: Mülkiyet Hakkı

Hakların Korunmasıyla İlgili Hükümler

MADDE 36: Hak Arama Hürriyeti

MADDE 37: Kanunî Hâkim Güvencesi

MADDE 38: Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar

MADDE 39: İspat Hakkı

MADDE 40: Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Üçüncü Bölüm

SOSYAL ve EKONOMİK HAKLAR ve ÖDEVLER

MADDE 41: Ailenin Korunması

MADDE 42: Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi

Kamu Yararı

MADDE 43: Kısıyıldan Yararlanma

MADDE 44: Toprak Mülkiyeti

MADDE 45: Tarım, Hayvancılık ve Bu Üretim Dallarında Çalışanların Korunması

MADDE 46: Kamulaştırma

MADDE 47: Devletleştirme ve Özelleştirme

MADDE 48: Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti

Çalışma İle İlgili Hükümler

MADDE 49: Çalışma Hakkı ve Ödevi

MADDE 50: Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı

MADDE 51: Sendika Kurma Hakkı

MADDE 52: (Mülga)

MADDE 53: Toplu İş Sözleşmesi Hakkı

MADDE 54: Grev Hakkı ve Lokavt

MADDE 55: Ücrette Adalet Sağlanması

Sağlık, Çevre ve Konut

MADDE 56: Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması

MADDE 57: Konut Hakkı

Gençlik ve Spor

MADDE 58: Gençliğin Korunması

MADDE 59: Sporun Geliştirilmesi

Sosyal Güvenlik Hakları

MADDE 60: Sosyal Güvenlik Hakkı

MADDE 61: Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler

MADDE 62: Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları

MADDE 63: Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması

MADDE 64: Sanatın ve Sanatçının Korunması

MADDE 65: Devletin İktisadî Ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları

Dördüncü Bölüm **SİYASÎ HAKLAR ve ÖDEVLER**

MADDE 66: Türk Vatandaşlığı

MADDE 67: Seçme, Seçilme ve Siyasî Faaliyette Bulunma Hakları

Siyasî Partilerle İlgili Hükümler

MADDE 68: Parti Kurma, Partilere Girme ve Partilerden Ayrılma

MADDE 69: Siyasî Partilerin Uyacakları Esaslar

Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı

MADDE 70: Hizmete Girme

MADDE 71: Mal Bildirimi

MADDE 72: Vatan Hizmeti

MADDE 73: Vergi Ödevi

MADDE 74: Dilekçe Hakkı

Üçüncü Kısım **CUMHURİYETİN TEMEL ORGANLARI** **Birinci Bölüm** **YASAMA**

Türkiye Büyük Millet Meclisi

MADDE 75: Kuruluşu

MADDE 76: Milletvekili Seçilme Yeterliliği

MADDE 77: Türkiye Büyük Millet Meclisinin Seçim Dönemi

MADDE 78: Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimlerinin Geriye Bırakılması ve Ara Seçimleri

MADDE 79: Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi

Üyelikle İlgili Hükümler

MADDE 80: Milletin Temsili

MADDE 81: Andıçme

MADDE 82: Üyelikle Bağdaşmayan İşler

MADDE 83: Yasama Dokunulmazlığı

MADDE 84: Milletvekilliğinin Düşmesi

MADDE 85: İptal İstemi

MADDE 86: Ödenek ve Yolluklar

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev ve Yetkileri

MADDE 87: Genel Olarak

MADDE 88: Kanunların Teklif Edilmesi ve Görüşülmesi

MADDE 89: Kanunların Cumhurbaşkanınca Yayımlanması

MADDE 90: Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma

MADDE 91: Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi

MADDE 92: Savaş Hali İlanı ve Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme
Türkiye Büyük Millet Meclisinin Faaliyetleri ile İlgili Hükümler

MADDE 93: Toplanma ve Tatil

MADDE 94: Başkanlık Divanı

MADDE 95: İçtüzük, Siyasî Parti Grupları ve Kolluk İşleri

MADDE 96: Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

MADDE 97: Görüşmelerin Açıklığı ve Yayımlanması

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları

MADDE 98: Genel Olarak

MADDE 99: Gensoru

MADDE 100: Meclis Soruşturması

İkinci Bölüm YÜRÜTME

Cumhurbaşkanı

MADDE 101: Nitelikleri ve Tarafsızlığı

MADDE 102: Seçimi

MADDE 103: Andiçmesi

MADDE 104: Görevleri ve Yetkileri

MADDE 105: Sorumluluk ve Sorumsuzluk Hali

MADDE 106: Cumhurbaşkanına Vekillik Etmek

MADDE 107: Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği

MADDE 108: Devlet Denetleme Kurulu

Bakanlar Kurulu

MADDE 109: Kuruluş

MADDE 110: Göreve Başlama ve Güvenoyu

MADDE 111: Görev Sırasında Güvenoyu

MADDE 112: Görev ve Siyasî Sorumluluk

MADDE 113: Bakanlıkların Kurulması ve Bakanlar

MADDE 114: Seçimlerde Geçici Bakanlar Kurulu

MADDE 115: Tüzükler

MADDE 116: Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimlerinin Cumhurbaşkanınca Yenilenmesi

Millî Savunma

MADDE 117: Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

MADDE 118: Millî Güvenlik Kurulu

Olağanüstü Yönetim Halleri

MADDE 119: Tâbi Afet ve Ağır Ekonomik Bunalım Sebebiyle Olağanüstü Hal İlanı

MADDE 120: Şiddet Olaylarının Yaygınlaşması ve Kamu Düzeninin Ciddi Şekilde Bozulması Sebebiyle Olağanüstü Hal İlanı

MADDE 121: Olağanüstü Hallerle İlgili Düzenleme

MADDE 122: Sıkıyönetim, Seferberlik ve Savaş İlanı

İdare / İdarenin Esasları

MADDE 123: İdarenin Bütünlüğü ve Kamu Tüzel Kişiliği

MADDE 124: Yönetmelikler

MADDE 125: Yargı Yolu

İdarenin Kuruluşu

MADDE 126: Merkezi İdare

MADDE 127: Mahalli İdareler

Kamu Hizmeti Göreviyle İlgili Hükümler

MADDE 128: Genel İlkeler

MADDE 129: Görev ve Sorumlulukları, Disiplin Kovuşturmasında Güvence

Yükseköğretim Kurumları ve Üst Kuruluşları

MADDE 130: Yükseköğretim Kurumları

MADDE 131: Yükseköğretim Üst Kuruluşları

MADDE 132: Yükseköğretim Kurumlarından Özel Hükümlere Tâbi Olanlar

MADDE 133: Radyo ve Televizyon Kuruluşları ve Kamuyla İlişkili Haber Ajansları

MADDE 134: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

MADDE 135: Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşu

MADDE 136: Diyanet İşleri Başkanlığı

MADDE 137: Kanunsuz Emir

Üçüncü Bölüm

YARGI

Genel Hükümler

MADDE 138: Mahkemelerin Bağımsızlığı

MADDE 139: Hâkimlik ve Savcılık Teminatı

MADDE 140: Hâkimlik ve Savcılık Mesleği

MADDE 141: Duruşmaların Açık ve Kararların Gerekçeli Olması

MADDE 142: Mahkemelerin Kuruluşu

MADDE 143: Devlet Güvenlik Mahkemeleri (Mülga)

MADDE 144: Hâkim ve Savcılarının Denetimi

MADDE 145: Askerî Yargı

Yüksek Mahkemeler / Anayasa Mahkemesi

MADDE 146: Kuruluşu

MADDE 147: Üyeliğin Sona Ermesi

MADDE 148: Görev ve Yetkileri

MADDE 149: Çalışma ve Yargılama Usulü

MADDE 150: İptal Davası

MADDE 151: Dava Açma Süresi

MADDE 152: Anayasaya Aykırılığın Diğer Mahkemelerde İleri Sürülmesi

MADDE 153: Anayasa Mahkemesinin Kararı

MADDE 154: Yargıtay

MADDE 155: Danıştay

MADDE 156: Askerî Yargıtay

MADDE 157: Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

MADDE 158: Uyuşmazlık Mahkemesi

MADDE 159: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

MADDE 160: Sayıştay

Dördüncü Kısım
MALÎ ve EKONOMİK HÜKÜMLER

Birinci Bölüm
MALÎ HÜKÜMLER

Bütçe

MADDE 161: Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanması

MADDE 162: Bütçenin Görüşülmesi

MADDE 163: Bütçelerde Değişiklik Yapılabilme Esasları

MADDE 164: Kesinhesap

MADDE 165: Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Denetimi

İkinci Bölüm
EKONOMİK HÜKÜMLER

MADDE 166: Planlama

MADDE 167: Piyasaların Denetimi ve Dış Ticaretin Düzenlenmesi

MADDE 168: Tabii Servetlerin ve Kaynakların Aranması ve İşletilmesi

Ormanlar ve Orman Köylüsü

MADDE 169: Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi

MADDE 170: Orman Köylüsünün Korunması

MADDE 171: Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi

Tüketiciler İle Esnaf ve Sanatkarın Korunması

MADDE 172: Tüketicinin Korunması

MADDE 173: Esnaf ve Sanatkarın Korunması

Beşinci Kısım
ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

MADDE 174: İnkılap Kanunlarının Korunması

Altıncı Kısım
GEÇİCİ HÜKÜMLER

GEÇİCİ MADDE 1- GEÇİCİ MADDE 16

Yedinci Kısım
SON HÜKÜMLER

MADDE 175: Anayasanın Değiştirilmesi

MADDE 176: Başlangıç ve Kenar Başlıklar

MADDE 177: Anayasanın Yürürlüğe Girmesi

1982 ANAYASASI VE TÜRKİYE'DE ANAYASAL ARAYIŞLARIN SEYRİ

---

1. ANAYASALAR VE ANAYASACILIK DÜŞÜNCESİ

Anayasalar, toplum hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Bu önemi, toplum hayatı ile anayasaların klasik düzenleme alanlarının kesiştiği iki noktada görmek mümkündür. Birinci kesişim noktası, anayasaların, siyaset oyununun kurallarını belirlemede ortaya çıkar. Toplumsal zemin üzerinden yürütülen ve toplumsal sorunlara çözüm üretmeye yönelik bir faaliyet olan siyasetin temel kodlarını saptayan hukuki metinler olarak anayasalar, bu özelliğiyle toplum hayatında önemli bir yer işgal ederler. Gerçekten de anayasalar, toplumun hayatı, geleceği ve kaderine ilişkin kararların alındığı siyasi süreci şekillendirerek ve kurallara bağlayarak toplumsal hayatın işleyişinde ve seyrinde tayin edici bir rol oynarlar.

Esas itibarıyla anayasalar, siyaset ile hukukun kesiştiği bir alanda yer alırlar. Devletin temel yapısını, örgütlenişini, işleyişini ve iktidarın el değiştirilme sistemini gösteren anayasalar, bununla siyaseti adeta hukuk kalıbına sokarlar. Başka bir ifadeyle, toplum içerisindeki egemenlik yetkisinin kaynağının nerede olduğunu, bu yetkinin kim/kimler ya da hangi organ/organlar marifetiyle ve nasıl kullanılacağını ifade ederek, siyasetin tabii olduğu kuralları belirlerler. Siyasetin normatif çerçevesini çizen anayasalar, bu özelliği nedeniyle ki, siyasi yönü ağır basan hukuk kuralları bütünü olarak değerlendirilir ve siyasi-hukuki belgeler olarak anılırlar.

Anayasaların toplum hayatında etkili olduğu ikinci düzenleme alanı, hak ve özgürlükler alanıdır. Anayasalar, hak ve özgürlükleri ele alış ve düzenleme biçimiyle nasıl bir birey ve toplum telakkisine sahip olduğunu ortaya koyarlar. Otoriter veya özgürlükçü oluşlarına bağlı olarak toplum hayatının niteliği ve rengi değişiklik arz eder. Devletçi ve otoriter niteliğe sahip olan anayasalar, insan haklarını devlet iktidarı karşısında bir tehdit olarak görür ve olabildiğince sınırlı bir hak ve özgürlükler rejimini kabul ederler. Buna bağlı olarak da toplum hayatı baskıcı ve boğucu bir hal alır. Bireyi ve onun özgürlüklerini esas alan anayasalar ise -tarihi ve ontolojik varoluş sebeplerine uygun olarak- tanıyıcı ve güvenceci bir yaklaşımla hak ve özgürlükleri ele alırlar. Bu çeşit anayasalarda hak ve özgürlükler güçlü bir şekilde anayasal güvenceye kavuşturularak, birey ve topluluklar bakımından devlet iktidarı karşısında korunaklı ve güvenli alanlar oluşturulur. Böylesi bir özerk alan, bireylere kendilerini serbestçe gerçekleştirme imkânı sağlar. Bu tür anayasalar, özgür bireylerin toplumsal biraradallığını kuran bir toplum sözleşmesi olarak kabul edilirler.

Devletin temel yapısını ve işleyişini düzenleyen kurallar bütünü anlamındaki anayasaya günümüz dünyasındaki bütün devletler sahiptir. Ancak ister yazılı, isterse yazısız (teammüli) kurallardan oluşmuş olsun, devletin hukuki statüsünü düzenleyen bir anayasaya sahip olan her devlet, bir “anayasal devlet” olarak kabul edilmez. Yalnızca devletin kuruluşunu gösteren, fakat onun sınırlanmasına ve denetlenmesine ilişkin hukuki ilkeler ve kurumlar öngörmeyen bir anayasaya sahip olan bir devlet, “anayasalı devlet” olarak adlandırılır. Bu durumda anayasanın temel işlevi, yürürlükteki siyasi sisteme şekli bir meşruluk sağlamaktır. Daha açık bir ifadeyle, demokrasi ve özgürlük karşıtı olan siyasi rejimi kamufle etmektir. Oysa anayasal devlet, bireylere dokunulmaz alanlar sağlayan ve siyasi iktidarı da bu alanları ihlal etmeyecek şekilde sınırlayan bir anayasanın yürürlükte olduğu devlet demektir.¹ Anayasal devlet, anayasacılık düşüncesine uygun bir anayasanın varlığını ve böyle bir anayasanın siyasal süreç içerisinde etkili olmasını gerektirir. Hukukun üstünlüğüne dayalı, çoğulcu ve özgürlükçü bir demokrasi açısından değerli olan, anayasacılık kaygısıyla kaleme alınan ve bu kaygı doğrultusunda uygulanan bir anayasaya sahip olmaktır.

Tarihsel olarak anayasacılık, iktidarın merkezileşmesine ve mutlaklaşmasına bir tepki olarak, 17 ve 18. yüzyıl liberal düşünürleri tarafından doğal hukuk ve toplumsal sözleşme kuramları çerçevesinde geliştirilen bir siyasal teoridir.² Özgürlük değerini esas alan ve özgürlükleri güvence altına alabilmenin bir gereği olarak da çeşitli teknik ve yöntemler kullanılarak devlet iktidarının sınırlandırılması gerektiğini savunan bir görüştür. Bu görüşün, devlet iktidarını sınırlama ve onu denetim altına alma amacıyla ürettiği tekniklerden biri de, devletin dayandığı temel ilkeler ile bireylerin hak ve özgürlüklerinin “anayasa” adı verilen yazılı belgelerde tespit edilmesidir. Anayasacılığın kilit kavramı olarak değerlendirilen anayasa kavramı, devletin kuruluşunu düzenleyen ve kişilerin haklarını güvence altına alan hukuk kuralları bütününe ifade eder.

Anayasacılık düşüncesi, özgürlükçü bir toplum-siyaset modelini hayata geçirebilmenin bir gereği olarak sınırlı iktidar olgusunu hedefler. Bu düşünce bakımından önemli, anlamlı ve değerli olan anayasalar; egemenlik yetkisini halka bırakan, halk adına bu yetkiyi kullanacak olan organları düzenleyen, bu yetkinin mutlak değil sınırlı olduğunu kabul eden ve bireylerin hak ve özgürlüklerini güvence altına alan anayasalardır. Şu halde, anayasacılığın ruhu ve felsefesiyle uyumlu olan anayasalar, devlet iktidarını hukuk kurallarıyla çerçevelemek suretiyle onun keyfiliğe kaçmasını önleyen ve bu iktidar karşısında bireylerin özgürlüklerini garantileyen anayasalardır. Anayasacılığın amaçlarıyla örtüşen bu tür anayasalar, “garantist” anayasalar olarak adlandırılırlar. Bunun tam tersine, yani siyasal iktidara kayıtlamalar getirmeyen, hak ve özgürlükleri güvence altına almayan anayasalar ise, “sözde” anayasalar olarak tanımlanırlar.³

Yeni bir anayasa yapma çabası içinde olan Türkiye’de, özgürlükçü ve çoğulcu bir toplum anlayışının egemen kılınmasında ve devletin anayasal bir niteliğe kavuşturulmasında akıllardan uzak tutulmaması gereken kaygı, “anayasacılık” kaygısı olmalıdır. Zira ancak bu düşünceden hareketle yapılacak yeni bir anayasayla ülkede anayasal demokrasinin kökleşmesine katkı sunmak mümkün olabilir. Aksi takdirde, “sınırlı demokrasi”, “eksik demokrasi” ve “vesayetçi demokrasi” gibi evrensel olandan uzak, “bize özgü demokrasi”yi çağrıştıran nitelermelerden kurtulmamız mümkün olamayacaktır.

1. Erdoğan, Mustafa: *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005, s. 18-19.

2. Erdem, Fazıl Hüsnü: “Türkiye’de Anayasa Sorunu ve Anayasal Arayışların Patolojisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, Sayı 5, İstanbul, 2002, s. 80.

3. Erdoğan: s.39.

2. 1982 ANAYASASININ RUHU VE FELSEFESİ

Türkiye'nin kronikleşmiş anayasa sorununun son yıllarda giderek artan bir biçimde toplumsal çalkantılara ve siyasi krizlere yol açmasının temelinde yatan en önemli nedenlerden biri, yürürlükteki Anayasa'nın, özü itibarıyla, anayasacılık kaygısından uzak saiklerle hazırlanmış olmasıdır. 82 Anayasası, yapıldığı dönemin dahi ruhunu yansıtmaktan çok uzak olan ve Türkiye anayasacılık tarihinde geriye gidişi temsil eden bir anayasadır. Anayasayı "elbise" metaforuyla ifade edecek olursak, 82 Anayasasının, yapıldığı dönemin Türkiye toplumunun içine sığacağı genişlikte ve rahatlıkta bir elbise olmadığını, tam tersine, Türkiye toplumunun bedenine dar gelen, dar geldiği için de zorla giydirilen bir elbise olduğunu söylemek gerekir. Bu özelliği nedeniyle ki, toplumun geniş bir kesimince benimsenmemiş ve yürürlüğe girdiği günden itibaren şiddetli bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır.

82 Anayasası, anayasacılık düşüncesinin gerekleriyle bağdaşmayan otoriter ve devletçi bir anlayış üzerine inşa edilmiştir. Devleti ve onun otoritesini esas alan, bunun karşısında bir tehdit olarak algıladığı demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları değerlerini olabildiğince sınırlandıran ve araçsallaştıran bir zihniyetin ürünü olmuştur.

Özgürlükçü ve çoğulcu bir demokrasinin temel koşullarından biri olan, anayasanın ideolojik bakımdan nötr (tarafsız) kılınması gereği, 82 Anayasasıyla bir tarafa bırakılmış ve "Atatürkçülük", anayasal tercihe mazhar bir ideoloji olarak kabul edilmiştir. Anayasa'nın Başlangıç kısmında, 2, 4, 42, 58, 81, 103, 134 ve 174. maddelerinde bu tercih doğrudan ya da dolaylı bir biçimde ortaya konmuştur. Bu tercihin tabii sonucu olarak, çoğulcu ve özgürlükçü bir toplum ve siyasetin önü tıkanmış; resmi ideolojiyle uyumlu bir homojen toplum ve siyaset tasarımı Anayasa'ya hâkim kılınmıştır. Bu bağlamda, toplumun dinamik kesimleri aktif siyasetin dışında tutulmuş; sivil toplum unsurlarının siyaset yapmaları, kendi aralarında ve siyasi partilerle ortak hareket etmeleri yasaklanmış; siyasi parti özgürlüğüne ağır sınırlamalar getirilmiş ve siyasi partilerin kapatılmaları kolaylaştırılmış; demokratik siyaset, resmi ideolojiyle sınırlı bir alana hapsedilmiş ve siyasi katılımın önü tıkanmıştır.⁴

Anayasa'nın sivil-asker ilişkilerini düzenleyişi de problemlidir. Demokratik devlet yönetiminin temellerinden birini oluşturan "sivil otoritenin üstünlüğü" ilkesi kesin çizgilerle ifade edilip güvence altına alınmamıştır. Tam tersine, Anayasa'nın yirmiye yakın maddesinde (Başlangıç kısmı, madde 108, 117, 118, 125, 131, 132, 143, 145, 148, 156, 157, 160, geçici madde 1, 2 ve 15) yer alan düzenleme ve ifadelerle bu ilke ters yüz edilmeye çalışılmıştır. Sivil otorite ile askeri otorite arasında olması gereken metbu-tabii ilişkisi, eşitler arası bir ilişkiye, hatta yer yer askeri otoritenin üstünlüğüne dayalı bir ilişki biçimine dönüştürülmüştür. Askeri otorite, anayasal düzen içerisinde özerk, imtiyazlı ve üstün bir konuma sahip kılınmıştır. Bundan da öte, "askeri vesayet rejimi" adeta kurumsallaştırılmıştır.

Çağdaş anayasacılık düşüncesinin tam tersine, 82 Anayasası, bireyi ve özgürlükleri değil, devleti ve otoriteyi esas almış ve korumaya çalışmıştır. Anayasacılığın şekillendirdiği birey-devlet ilişkilerinde esas olan, güçlü devlet karşısında güçsüz bireyi korumak iken, bu Anayasa'yla söz konusu ilke tersine çevrilmiş ve devleti daha da güçlü kılabilmenin bir gereği olarak birey özgürlüklerine aşırı sınırlamalar getirilmiştir. Liberal anayasalarda özgürlükler rejimine ilişkin olarak özgürlüklerin kural, sınırlamanın ise istisna olduğu

4. 82 Anayasasının ideolojik tercihi hakkında geniş bir değerlendirme için bkz. Erdem, Fazıl Hüsnü: "1982 Anayasasının Serüveni", *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, Sayı 15, İstanbul, 2006, s. 135-138.

biçimindeki ilke temel referans alınırken, 82 Anayasası, hak ve özgürlükleri elden geldiğince sınırlandırmaya çalışmıştır. Öyle ki, özgürlüklerin önüne yerleştirdiği çeşitli bariyerlerle, onların kullanımını neredeyse imkânsız kılmıştır.

82 Anayasası, devletin meşruiyetini toplumun iradesinde değil, toplumun dışında ve üstünde bulan bir anlayışı ifade eden “kutsal devlet” tanımlamasına yer vererek, kutsadığı devlete bireyin hak ve özgürlüklerini kurban etmiştir.⁵ Anayasa’nın perspektifinde devlet, bireyin ve toplumun hizmetinde bir araç olmaktan çıkarılmış, başlı başına bir amaç haline getirilmiştir. Devletin güvenliği, birey ve toplumun güvenliğinin; devletin çıkarları, birey ve toplumun çıkarlarının önüne geçmiştir. “Birey için devlet” değil, “devlet için birey” anlayışı egemen kılınmıştır.⁶

82 Anayasası hukuk devleti ilkesini de örselemiştir. Hukuk devletinin vazgeçilmezlerinden olan, idarenin bütün eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi tutulması gerektiğine ilişkin kurala istisnalar getirilmiştir. Sivil yargıya paralel bir askeri yargı yapılanmasına yer vererek yargı birliği ilkesini zedelemiştir. Öte yandan, özellikle yüksek yargı organlarının oluşumuna ilişkin getirdiği düzenlemelerle, millet adına egemenlik yetkisini kullanan yargının milletle olan bağlantısı bütünüyle koparılmıştır. Yüksek yargı, kapalı kast sistemini andıran bir yapıya büründürülmüştür.

Kısacası, orijinal haliyle 82 Anayasasının, anayasacılığın felsefesine uygun olarak devlet iktidarının keyfi kullanımını sınırlayan ve özgürlükleri güvence altına alan bir “garantist anayasa” olmadığını; devlet iktidarını örgütleyen, ama onu sınırlamayan bir “sözde anayasa” olduğunu söylemek mümkündür.

3. ANAYASAL ARAYIŞLARIN SERENCAMI

Devletçi ve otoriter özellikleriyle temayüz etmiş olan 82 Anayasasının, Türkiye toplumunun tarihsel kazanımlarının gerisine düşen, toplumun dinamik yapısı karşısında yetersiz kalan ve toplumun talep ve beklentilerini karşılamanın uzağında bulunan bir anayasa olması, onun değiştirilmesi ve/veya yenilenmesi doğrultusundaki arayışların çok erken bir dönemde başlamasına yol açtı. Toplumun farklı kesimlerinin bir araya gelip üzerinde uzlaştığı bir “toplumsal mutabakat” metni değil de, topluma zorla giydirilen bir “deli gömleği” olduğu için, 82 Anayasası, yürürlüğe girdiği günden bugüne toplumun farklı kesimlerince yoğun bir biçimde eleştirildi; değiştirilmesine ya da yenilenmesine yönelik çabalara konu edildi.

a) 1990’lardan 2000’lere Anayasa Tartışmaları ve Anayasa Değişiklik Önerileri

Anayasa’nın yürürlüğe girmesinden sonraki ilk yıllarda ortamın baskıcı karakterinden kaynaklanan nedenlerle Anayasa’ya yönelik gerçekleştirilen eleştiriler daha çok akademik düzeyle sınırlı kaldı. Anayasa’ya yönelik toplumun farklı kesimlerinden gelen eleştirilerin yaygınlaşması, yoğunlaşması ve yeni anayasal arayışlar içerisine girilmesi, 1980’lerin sonları itibarıyla başladı.⁷ Nitekim ilk kez 1989’da, bir aydın inisiyatifi olarak toplanan “Demokrasi Kurultayı”, demokratik bir anayasa için çalışmalar yapmaya karar verdi. “Demokrasi İzleme Komitesi”nce, farklı dünya görüşlerine mensup kişilerden oluşan bir

5. Üskül, Zafer: *Türkiye’nin Anayasa Sorunu*, Afa Yayınları, İstanbul, 1991, s.34.

6. Erdem: *1982 Anayasasının Serüveni*, s. 139-140.

7. Bu dönemdeki anayasal arayışlara ilişkin toplu bir değerlendirme için bkz. Erdem: *Türkiye’de Anayasa Sorunu*, s. 84-86.

komisyon oluşturularak, bu komisyon tarafından bir ilkeler taslağı hazırlanması yoluna gidildi. Bu komisyonca hazırlanan “TC Anayasasının Dayanması Gereken Temel İlkeler” başlıklı çalışma, 30 Mart-1 Nisan 1990 tarihleri arasında toplanan ve toplumun farklı kesimlerini bir araya getiren “Anayasa Kurultayı”nda tartışıldı.⁸

Bundan sonraki ilk adım, Doğru Yol Partisi (DYP) tarafından atıldı. 21 Kasım 1990’da düzenlediği bir panelde, yeni anayasa konusundaki görüşlerini kamuoyuyla paylaştı. DYP, bu konudaki görüşlerinde eksikliklerin ve hataların olabileceğini, bunların giderilmesine yönelik bütün önerilere açık olduğunu ifade ederek, yeni anayasa konusunda uzlaşmacı tavrını açıkça ortaya koydu. DYP’nin bu çıkışını, demokratik kitle örgütlerinin arayış ve çabaları izledi. Kasım 1990’da Mülkiyeliler Birliğince düzenlenen “Yönetimin Yeniden Yapılanması ve Demokratik Katılım” sempozyumu ile aynı yılın Aralık ayı içerisinde Ankara Barosunun tertip ettiği “Siyasal Rejim Konusunda Sistem Arayışları” paneli, Türkiye’nin anayasa sorununun ilk kez etraflıca tartışıldığı platformlar oldu.⁹

1990’ların başından itibaren anayasal arayışlar hız kazanmaya başladı. Bu dönemde belirli bir plan dahilinde ve örgütlülük içerisinde hareket eden anayasal arayış ve çabalarla, bir yandan kamuoyu duyarlılığı arttırılmaya diğer yandan da hükümet ve parlamento üzerinde baskı oluşturulmaya çalışıldı.

Anayasal arayışların bu dönem içerisinde yoğunlaşmasında, özellikle dünyada etkisini her geçen gün arttıran küreselleşme rüzgârlarının Türkiye toplumunda yarattığı değişim ve dönüşüm talepleri ile bunun doğurduğu siyasi hareketlilik etkili oldu. Bu gelişmelerin bir parçası olarak, o güne kadar bastırılmış, yok sayılmış ya da “millet bütünlüğü” içinde eritmeye çalışılmış olan kültürel kimliklerin gün yüzüne çıkması ve kamusal alanda görünürlük talebinde bulunmasının yarattığı toplumsal hareketlilik ile aynı dönemde belirginlik kazanan siyasi temsil sorunu, anayasal arayışları tetikleyen ve hızlandıran bir etki yarattı. Bütün bunlara, önce Gümrük Birliğine, daha sonra ise Avrupa Birliğine girme çabaları da eklenince, mevcut Anayasa’nın yenilenmesi ya da değiştirilmesine yönelik talepler daha da yaygınlaşmaya başladı.

Bu dönem içerisinde gerçekleştirilen önemli çalışmalardan birini, toplumun farklı kesimlerinden oluşan ve herhangi bir kuruluş adına değil, kendi bireysel iradeleriyle bir araya gelen “Toplumda Diyalog Forumu” adına Prof. Dr. Zafer Üskül tarafından yapılmış bir çalışma oluşturmaktadır. Anayasa konusunda yapılan belli başlı çalışmaların karşılaştırılması suretiyle hazırlanan ve Nisan 1992’de yayınlanan “Türkiye Cumhuriyeti Yurttaşlarının Uzlaşma Anayasası Önerisi” başlıklı bu çalışma¹⁰, bu alandaki bir ilk olması nedeniyle önemli bir yeni anayasa önerisi olma özelliğine sahiptir.

1990’ların başlarında, sendikalar ve meslek kuruluşları da anayasa çalışmalarına katıldı. TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, TİSK, TUSİAD ve Basın Konseyi gibi demokratik kitle örgütlerince hazırlanan anayasa değişiklik önerileri TBMM’ye sunularak, parlamento üzerinde baskı oluşturulmaya çalışıldı. Bu öneriler ile TBMM’de temsil edilen siyasi partilerin anayasa değişikliğine ilişkin hazırlık çalışmaları ve taslak metinleri, TBMM Başkanlığınca bir araya getirilerek yayımlandı.¹¹

8. 27 maddeden oluşan “TC Anayasasının Dayanması Gereken Temel İlkeler” ile “Anayasa Kurultayı”nda yaşanan tartışmaların özeti için bkz. Orbay, Ülkü: “Anayasa Kurultayı”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, (Mayıs 1990), Sayı, 119, s. 45-50.

9. Üskül: *Türkiye’nin Anayasa Sorunu*, s. 77-78.

10. Bkz. Üskül, Zafer: *Geniş Tabanlı Bir Uzlaşma Arayışı İçin Karşılaştırmalı Anayasa Taslağı ve Anayasa Anketi*, İstanbul, 1992.

11. TBMM Başkanlığı: *TBMM Başkanlığı’na Bazı Kurum ve Kuruluşlarca Verilmiş ve Ayrıca TBMM’deki Siyasi Par-*

Sivil toplumda anayasa değişikliğine yönelik yaşanan hareketlilik, siyasi partilerin de harekete geçmelerini sağladı. Dönemin TBMM Başkanının girişimiyle, Meclis'te temsil edilen siyasi partilerce (Anavatan Partisi, Büyük Birlik Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokratik Sol Parti, Doğru Yol Partisi, Halkın Emek Partisi, Millet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Refah Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti) hazırlanan anayasa değişikliği önerileri de, yine TBMM Başkanlığınca basılarak kamuoyunun bilgisine sunuldu.¹²

Bu dönemin en önemli çalışmalarından biri, 1992 yılında bir grup aydınının bir araya gelerek oluşturduğu “Demokratik Cumhuriyet Programı” adlı siyasi girişimin gerçekleştirildiği kapsamlı bir yeni anayasa önerisi çalışmasıdır. Üç yıllık bir grup çalışmasının neticesinde hazırlanan ve içerdiği radikal öneriler nedeniyle dikkat çeken “Demokratik Cumhuriyet Programı: Türkiye İçin Yenileşme ve Değişme Politikaları” başlıklı çalışma¹³, Ekim 1995’de kamuoyunun bilgisine sunuldu.¹⁴ Yeni anayasanın hazırlanma yönteminden ilkelerine varıncaya kadar her konuya ilişkin tespit ve öneriler ile somut bir anayasa önerisinin yer aldığı bu çalışma, günümüzdeki yeni anayasa arayış ve tartışmalarına da ışık tutacak nitelikte değerli bir çalışmadır.

1997 yılında TÜSİAD tarafından hazırlatılan ve Prof. Dr. Bülent TANÖR tarafından kaleme alınan “Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri” başlıklı rapor¹⁵, Türkiye kamuoyunda büyük yankı uyandıran ve uzunca bir süre tartışılan bir diğer çalışma oldu. Raporunda, Türkiye’de demokratikleşmenin önündeki yasaların yanı sıra, Anayasa’daki hukuki engeller de tespit edilmekte ve bunlara ilişkin radikal çözüm önerileri sunulmaktaydı. Aynı yıl içerisinde gerçekleştirilen bir başka çalışma da, Liberal Demokrat Partiye aitti.¹⁶ Mart 1997’de yayınladığı “Yeni Anayasa Önerisi Taslağı”yla LDP, diğer siyasi partilerden farklı olarak, yeni bir anayasa önerisiyle kamuoyunun karşısına çıkmaktaydı.

Anayasal arayışlar 1990’ların sonu ve 2000’lerin başında da yoğun bir şekilde devam etti. Bu dönem içerisinde birçok sivil oluşum, inisiyatif ya da platform, yeni bir anayasa talebiyle çeşitli etkinliklerde bulundu. Bunlardan, “Anayasamı istiyorum” sloganıyla ortaya çıkan “Sivil Anayasa Girişimi” kamuoyunun ilgisini çeken birçok etkinliğe imza attı.¹⁷

2000 yılı içerisinde gerçekleştirilen çalışmalardan ilki, içinde çok sayıda akademisyen ile az sayıda gazeteci ve yazarın bulunduğu bir grup entelektüel tarafından hazırlanan “Anayasa Değişikliği Konusunda Bazı Tespit ve Öneriler” başlıklı risale oldu.¹⁸ Bir yandan TBMM nezdinde yürütülen çalışmalara, diğer yandan da kamuoyundaki anayasa tartışmalarına katkı sunmak amacıyla hazırlanan bu risalede, üzerinde uzlaşma sağlanması zor olmadığı düşünülen anayasal meselelere ilişkin tespit ve önerilere yer verilmekteydi.

tilerin Anayasa Değişikliğine İlişkin Hazırlık Çalışmaları ve Taslak Metinler- Anayasa Komisyonu’na Sevkedilmiş Anayasa Değişikliği Teklifleri ve Komisyon’daki Görüşmeler Sonucunda Hazırlanmış Değişiklik Metni, TBMM Yayınları, Ankara, Şubat 1993.

12. TBMM Başkanlığı: TBMM’de Temsil Edilen Siyasi Partilerce TBMM Başkanlığı’na Sunulan Anayasa Değişikliği Konusundaki Görüş ve Öneriler, TBMM Yayınları, Ankara, Mart 1993. Bu öneriler ayrıca, TBMM Başkanlığınca TBMM’de Temsil Edilen Siyasi Partilerin Anayasa Değişikliği Tekliflerinin Karşılaştırmalı Metinleri başlığı altında yayımlandı (Ankara, Mart 1993).

13. *Demokratik Cumhuriyet Programı: Türkiye İçin Yenileşme ve Değişme Politikaları*, İstanbul, 1997.

14. *Milliyet*, 21 Ekim 1995.

15. Tanör, Bülent: *Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 1997.

16. Bkz. <http://www.ldp.org.tr/liberalizm.asp?level1=anayasa> (Erişim tarihi; 10 Haziran 2011).

17. *Sivil Anayasa Girişimi*, <http://www.anayasam.org> adresli web sitesinde, gerek anayasaya yönelik eleştiri ve görüşlerini ve gerekse bu alanda gerçekleştirdikleri çeşitli etkinlikleri kamuoyuyla uzunca bir süre paylaştı.

18. Abadan-Unat, Nermin/Alacakaptan, Uğur/Aybay, Aydın ve diğerleri: *Anayasa Değişikliği Konusunda Bazı Tespit ve Öneriler*, İstanbul, 2000.

Bu dönemin ses getirici iki önemli çalışması, Türkiye'nin etkin iki önemli kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunca gerçekleştirildi. Bunlar; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi ANAYASA 2000"¹⁹ adlı çalışma ile Türkiye Barolar Birliği Anayasa Önerisi Hazırlama Komisyonunca hazırlanan ve 2001'de yayınlanan "Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi"²⁰dir. Bunlardan ikincisi, demokratik özgürlükçü ve ademimerkeziyetçi önerileriyle dikkat çeken ve yeni anayasa çalışmalarında referans metin olarak kullanılan bir yeni anayasa önerisi olma özelliğine sahiptir.

Bu dönemde kurulan hükümetlerin programlarında da anayasal arayışlar yer aldı. 1990'ların sonu ile 2000'li yılların başında kurulan üç hükümetten ikisi yeni bir anayasa, biri ise mevcut Anayasa'nın bazı hükümlerinde değişiklik yapılması taahhüdünde bulundu. Bu taahhütler hükümet programlarında şu ifadelerle yer aldı:

"Hükümetimizin bir başka önceliği de, Anayasa'mızın 83'üncü ve 100'üncü maddelerinin değiştirilerek, dokunmazlığın sınırlandırılmasıdır. Yargı bağımsızlığı ve hakimlik güvencesi ilkeleri çerçevesinde, adaletin hızlı, en az masraflı ve etkin bir biçimde işlenmesini sağlamak üzere, Anayasa, yasalar ve teşkilat yapısında gerekli değişiklikler öngören bir yargı reformu gerçekleştirilecektir" (57. Hükümet Programı-4 Haziran 1999).²¹

"Artık ülkemize dar gelen yürürlükteki Anayasa yerine katılımcı ve özgürlükçü yeni bir Anayasa hazırlayacağız. Yeni Anayasamız güçlü bir toplumsal meşruiyete sahip, başta AB olmak üzere uluslararası normlara uygun, bireyin hak ve özgürlüklerini üstün tutan, çoğulcu ve katılımcı demokrasiyi esas alan demokratik hukuk devleti anlayışını taşıyacaktır. Şekil açısından ise kısa, açık ve anlaşılır olmasına özen gösterilecektir" (58. Hükümet Programı-23 Kasım 2002).²²

"Artık ülkemize dar gelen yürürlükteki Anayasa yerine, katılımcı ve özgürlükçü, yeni bir anayasa hazırlayacağız. Bu anayasanın hazırlanmasında, kendi fikirlerimiz kadar, muhalefet partilerinin ve tüm toplumsal kesimlerin katılımını en etkin biçimde sağlama çabası içerisinde olmaya söz veriyoruz. Birtakım hükümleri sürekli değiştirilmek zorunda olan bir anayasa yerine, ülkemizi geleceğe taşıyacak bir anayasa yapmak, çocuklarımızın geleceği adına yerine getirmemiz gereken bir sorumluluktur. Yeni Anayasamız, güçlü bir toplumsal meşruiyete sahip, başta Avrupa Birliği olmak üzere, uluslararası normlara uygun, bireyin hak ve özgürlüklerini üstün tutan, çoğulcu ve katılımcı demokrasiyi esas alan, demokratik hukuk devleti anlayışını taşıyacaktır" (59. Hükümet Programı-19 Mart 2003).²³

2006 yılının Aralık ayı içerisinde TÜSİAD, 1997 tarihli "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" adlı raporunu güncelleyerek yeniden yayınladı.²⁴ Prof. Dr. Zafer Üskül tarafından kaleme alınan ve basında "Demokrasi Raporu" olarak anılan bu çalışmada, Türkiye'de demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti alanlarında yaşanan sorunlar ile bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerine yer verilmekteydi. Bu önerilerin önemli bir kısmını ise anayasa değişikliği önerileri oluşturmaktaydı. Rapor'da; Anayasa'nın Başlangıç kısmındaki iki paragraf hükmü ile Anayasa'nın 44 maddesinde değişiklik yapılması; Başlangıç kısmındaki bir paragraf hükmü ile Anayasa'nın 4 maddesinin yürürlükten kaldırılması önerilmekteydi.

19. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği: *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi ANAYASA 2000*, TOBB Yayınları, Ankara, 2000.

20. Türkiye Barolar Birliği: *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi*, TBB Yayınları, II. Bası, Ankara, 2001.

21. Bkz. <http://www.belgenet.com/hukümet/program/57-1.html>, (Erişim tarihi: 15 Haziran 2011).

22. Bkz. <http://www.belgenet.com/hukümet/program/58-1.html>, (Erişim tarihi: 15 Haziran 2011).

23. <http://www.belgenet.com/hukümet/program/59-1.html>, (Erişim tarihi: 15 Haziran 2011).

24. Üskül, Zafer: *Türk Demokrasisinde 130 Yıl: 1876-2006: Prof. Dr. Bülent Tanör'ün Anısına Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri 10. Yıl Güncellemesi*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 2006.

b) 2007'den 2010'a Yeni Anayasa Arayışları

Anayasa tartışmalarının ve yeni anayasa arayışlarının doruğa çıktığı yıl, 2007 yılı oldu. Bunda, Nisan 2007'deki cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan kriz belirleyici bir etki yarattı. Cumhurbaşkanlığı seçiminin birinci tur oylamasının yapıldığı 27 Nisan gününün geç saatlerinde TSK adına Genelkurmay Başkanlığının yaptığı muhtıra mahiyetindeki basın açıklaması ve bunun hemen akabinde (1 Mayıs 2007'de) Anayasa Mahkemesi (AYM)'nin verdiği ünlü "367 kararı", yürürlükteki Anayasa'nın sorun ve kriz yaratıcı yönünü bir kez daha açığa çıkardı. Krizin çözümünde halkın hakemliğine başvurmak amacıyla alınan seçim kararıyla birlikte başlayan seçim sürecinin ana temalarından birini anayasa konusu oluşturdu.

İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), seçim sürecinin başladığı bir dönemde yeni anayasa çalışmalarını başlattı. Akademisyenlerden oluşan bir kurul tarafından hazırlanan ve basında "Sivil Anayasa Taslağı" olarak anılan "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi" başlıklı çalışma,²⁵ seçimlerden yaklaşık bir ay sonra tamamlanarak AK Parti yetkililerine teslim edildi. Aynı günlerde parlamentoda okunan 60. Hükümet Programında,²⁶ "olabilecek en geniş uzlaşmayla" yeni ve sivil bir anayasanın yapılması gerektiğine işaret edildi.

Sivil Anayasa Taslağı'nın kamuoyunun bilgisine sunulmasıyla birlikte, yoğun bir anayasa tartışma süreci yaşandı. Toplumun hemen bütün kesimlerinin katıldığı ve ilgiyle izlediği bu tartışma süreci, anayasa sorununun toplumsallaşması açısından çok verimli oldu. Bunun dışındaki en önemli sonucu, alternatif önerilerin hazırlanmasına ya da var olan anayasa önerilerinin yenilenmesine yol açmasıydı. İlk olarak, Sivil Anayasa Taslağı üzerinde hararetli tartışmaların devam ettiği bir dönemde (Eylül 2007'de), parlamento dışı siyasi muhalefeti temsil eden iki siyasi parti (Güçlü Türkiye Partisi²⁷ ve Türkiye Komünist Partisi²⁸), hazırladıkları alternatif anayasa önerilerini kamuoyuna sundular.

Aynı yılın Eylül ayı içerisinde yeni bir anayasa metni için çalışma başlatan KESK, DİSK, TMMOB, TÜRMOB, TTB, TDB ve TEB, hukukçulardan oluşan uzmanlar kurulu marifetiyle, "Sosyal-Kültürel-Eşitlikçi Çağdaş Bir Anayasa İçin Demokratik Girişim" adıyla bir taslak metin hazırlattılar ve bu metinde yer alan önerilerini basın toplantısıyla kamuoyuna duyurdular.²⁹ Bundan yaklaşık bir buçuk yıl sonra, bu kez yalnızca DİSK'in girişimiyle aynı uzmanlar kuruluna geniş bir anayasa raporu hazırlatıldı. Hazırlanan anayasa raporu kitaplaştırılarak kamuoyuna sunuldu.³⁰

Türkiye Barolar Birliği, 2001 tarihli Anayasa Önerisi'ni yaşanan gelişmeler ışığında geliştirerek, Ekim 2007'de "Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi" başlıklı yeni bir çalışmayla kamuoyunun karşısına çıktı.³¹ Aynı ay içerisinde İstanbul Bilgi Üniversitesinde 160 ay-

25. Çalışmanın tam metni için bkz. *Legal Hukuk Dergisi*, Sayı 58, (Ekim 2007), s. 3185-3272.

26. Bkz. <http://www.memurlar.net/haber/98630/>, (Erişim tarihi: 15 Haziran 2011).

27. Bkz. http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=140:gtp-anayasa&catid=52:anayasa-taslaklari&Itemid=130 (Erişim tarihi: 20 Haziran 2011).

28. Bkz. <http://www.tkp.org.tr/dosyalar/tkp/toplumcuanayasa.pdf> (Erişim tarihi: 20 Haziran 2011).

29. Tamamı kamuoyuna açıklanmayan, "Sosyal - Kültürel - Eşitlikçi Çağdaş Bir Anayasa İçin Demokratik Girişim" başlıklı 16 sayfadan oluşan öneriler paketi hakkında özet bilgi için bkz. <http://www.milliyet.com.tr/2007/09/13/siyaset/axsiy01.html>

30. DİSK: *Özgürlükçü-Eşitlikçi Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler*, DİSK Yayınları, İstanbul, 2009.

31. Türkiye Barolar Birliği: *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi*, Geliştirilmiş Gerekçeli Yeni Metin, Ankara, 2007.

dın, bilim adamı, sanatçı, gazeteci, yazar, sivil toplum ve demokratik kitle örgütü, meslek kuruluşu ve siyasi parti temsilcisi, “Özgürlükçü-Demokratik Anayasa” konusunu tartıştı. Bu tartışmalar, “Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği” ile “78’liler Girişimi” tarafından kitaplaştırılarak yayınlandı.³²

Aynı yıl (2007) içerisinde “Ortak Payda Platformu”, AK Parti tarafından hazırlanan “Öz-
budun Taslağı” üzerinden geniş çaplı bir çalışma başlattı. Birçok ilde, toplumun farklı kesimlerinden sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri bir araya getirilerek toplantılar düzenlendi. Bu toplantılarda varılan mutabakatlar ve oluşturulan web sitesine girilen bireysel görüşler, Ortak Payda Genişletilmiş Çalışma Grubu tarafından incelenerek ortak paydalar saptanmaya çalışıldı. Bu şekilde saptanan ortak paydalar, anayasa değişiklik önerileri olarak kamuoyuyla paylaşıldı.³³

Ayrıca, Ekonomik ve Sosyal Konseyin hükümet dışı kanadını oluşturan TOBB, TİSK, Türk-İş, Hak-İş, Kamu-Sen, TESK ve TZOB, 2007 yılının Eylül ayı içerisinde bir araya gelerek yeni anayasa için bir tartışma platformu oluşturacaklarını ilan ettiler. Bu amaçla oluşturulan ve sekreteryası Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından yürütülen “Anayasa Platformu Girişimi”, TÜSİAD, TBB, TÜRKONFED, MÜSİAD, MEMUR-SEN, TUSKON, ASKON, TÜGİK, KAGİDER, KADER, TÜGIAD ve TVYD’nin de katılımıyla genişletildi ve “Anayasa Platformu Söz Sizde” adı verilen sürecin başlangıcı için çağrı yapıldı. Bu çağrı üzerine, yeni ve sivil bir anayasanın temel ilkelerini belirlemek amacıyla 8-9 Aralık 2007 tarihleri arasında “Anayasa Platformu 1. Ulusal Çalıştayı” gerçekleştirildi. 83 sivil toplum örgütünün katılımıyla gerçekleştirilen çalıştayda belirlenen temel ilkeler kamuoyuna ilan edildi.³⁴

Yine 2007 Aralık ayında, Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) tarafından yeni anayasanın yapım yöntemi ve dayanması gereken temel ilkelere ilişkin bir çalışma yayımlandı.³⁵ Aynı ay içerisinde, 200’den fazla kadın örgütü tarafından kurulan “Anayasa-Kadın Platformu”, 13 Eylül 2007 tarihinde kamuoyuna açıklanan “Öz-
budun Taslağı”ndaki bazı maddelerde değişiklik yapılmasını öngören taleplerini kamuoyuna açıkladı.³⁶

MÜSİAD da yeni anayasa tartışmalarına katkı sunmak amacıyla 2007 yılı içinde başlattığı çalışmayı tamamlayarak, “Yeni Bir Anayasa için Görüş ve Öneriler” başlığını taşıyan raporunu 2008 yılının ilk ayında yayınladı. Doç. Dr. Şükrü Karatepe tarafından hazırlanan raporda yeni anayasanın yöntemine ve içeriğine ilişkin tespit ve öneriler yer almaktadır.³⁷

Yeni anayasa yapımına ilişkin tartışma ve arayışların yoğun olarak devam ettiği bir dönemde iktidardaki AK Parti hakkında kapatma davası açılması, Sivil Anayasa Taslağı’nın askıya alınmasına ve yeni anayasa arayışlarının akamete uğramasına yol açtı. 14 Mart 2008’de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, “laikliğe aykırı fiillerin odağı haline geldiği” iddiasıyla AK Parti hakkında kapatma davası açtı. Bu beklenmedik gelişme, ülke günde-

32. Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği /78’liler Girişimi: *Nasıl Bir Anayasa İstiyoruz*, Siyah Beyaz Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008.

33. Ortak Payda Platformu: *Yeni Bir Anayasa’ya Doğru Sivil Önermeler-2008*, (Hazırlayan, Muteber Öğreten), İstanbul, 2008.

34. Bkz. <http://www.anayasaplatformu.net/s/ulusal-calistay>, (Erişim tarihi: 20 Haziran 2011).

35. TÜRKONFED: *Yeni Anayasa Yapım Süreci ve Temel Prensipler*, İstanbul, 2007.

36. “Demokratik, Özgürlükçü ve Eşitlikçi Bir Anayasa İçin; Anayasa Kadın Platformu’nun Talepleri” başlıklı çalışma için bkz. <http://bianet.org/bianet/siyaset/103342-anayasa-kadin-platforunun-talepleri-tam-metin> (Erişim tarihi: 16 Haziran 2011).

37. Karatepe, Şükrü: *Yeni Bir Anayasa için Görüş ve Öneriler*, MÜSİAD Yayınları, İstanbul, 2008.

minin değişmesine, dikkatlerin kapatma davasına çekilmesine ve anayasal arayışların bir süre sessizliğe bürünmesine sebep oldu.

Bu sessizlik çok uzun sürmedi. Mart 2010'da AK Parti'nin girişimiyle geniş kapsamlı bir anayasa değişiklik paketi hazırlandı. Pakette yer alan ve siyasi partilerin kapatılmasının güçleştirilmesine, Anayasa Mahkemesi (AYM) ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK)'nun oluşumuna ilişkin öngörülen değişiklik teklifleri, muhalefet partileri CHP ve MHP ile yüksek yargı organı temsilcilerinin şiddetli tepkisine yol açtı. Tepkiye yol açan, esas itibarıyla paketin hazırlanmasında etkili olan ve vesayetçi sistemi sarsıcı bir nitelik taşıyan değişiklik teklifleriydi. Nitekim her üç alana ilişkin son üç yılda yaşanan gelişmeler, bu alanlarla ilgili demokratik standartların yükseltilmesi gerekliliğini yeterince ortaya koymuştu.

Bu dönem içerisinde AYM, cumhurbaşkanlığı seçimlerini krize dönüştüren ünlü "367 kararı"nı verdi.³⁸ AK Parti'nin kapatılma istemiyle açılan davada, Parti'nin "laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği"ne hükmetti.³⁹ Anayasa'nın 10. ve 42. maddelerinde değişiklik yapılmasını öngören Kanun'u -yetkili olmadığı halde- esas açısından denetleyip iptal etti.⁴⁰ AB İlerleme Raporlarında dile getirilen kamu denetçiliği kurumunu oluşturmak için çıkarılan "Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu" hakkında iptal kararı verdi.⁴¹ Ayrıca bu dönem içerisinde çeşitli suç örgütlerine yönelik başlatılan adli soruşturmalarda askeri yargı organları ile adli yargı organları arasında ortaya çıkan görev uyumsuzluklarına ve bu konudaki tartışmalara son vermek amacıyla gerçekleştirilen kanuni düzenlemeyi iptal etti.⁴² Kürt siyasetinin demokratik bir zeminde sürdürülmesine duyulan ihtiyacın toplumun hemen her kesimince dillendirilip savunulduğu bir dönemde DTP hakkında kapatma kararı verdi.⁴³ Bütün bunlar, bir yandan AYM'nin aktivist tutumunu ve bunun ardındaki jüristokratik eğilimlerini, diğer yandan da siyasi partilerin ne kadar güvencesiz olduklarını açığa çıkardı.

Öte yandan, hem gerçekleştirilmesi düşünülen yargı reformunun bir parçası olan ve hem de Türkiye tarihinde dönüm noktası olabilecek nitelikteki önemli ve kritik davaları yürüten hâkim ve savcılarının görev yerlerinin değiştirilmesinde takındığı tavırlar nedeniyle dikkatleri üzerine çeken HSYK'nın oluşumu, görev ve yetkileri ile işleyişinin değiştirilmesi de zorunlu bir hal aldı.

Bütün bu gerekliliklerden hareketle AK Parti Meclis Grubunun girişimiyle hazırlanan ve TBMM'ye sunulan anayasa değişikliğine dair kanun teklifi, pakette yer alan bir madde dışındaki maddelerin kabul edilmesiyle kanunlaşmış oldu. TBMM tarafından kabul edilip halkoyuna sunulmak üzere Resmi Gazete'de⁴⁴ yayımlanan anayasa değişikliğine dair Kanun'un bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla AYM'ye iptal davası açıldı. AYM, Anayasa'nın açık hükmüne rağmen esas denetimi yaparak kısmi iptal kararı verdi.⁴⁵ Kısmi iptale maruz kalan "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde

38. AYM'nin 1.5.2007 tarih ve E.2007/45, K.2007/54 sayılı kararı için bkz. *Resmi Gazete*, 27.05.2007-26565.

39. AYM'nin 30.7.2008 tarih ve E.2008/1 (Siyasi Parti Kapatma), K.2008/2 sayılı kararı için bkz. *Resmi Gazete*, 24.10.2008-27034.

40. AYM'nin 5.6.2008 tarih ve E.2008/16, K.2008/116 sayılı kararı için bkz. *Resmi Gazete*, 22.10.2008-27032.

41. AYM'nin 25.12.2008 tarih ve E.2006/140, K. 2008/15 sayılı kararı için bkz. *Resmi Gazete*, 4.4.2009-.27190.

42. AYM'nin 21.1.2010 tarih ve E.2009/52, K.2010/5 (Yürürlüğü Durdurma) sayılı kararı için bkz. *Resmi Gazete*, 27.01.2010-27475.

43. AYM'nin 11.12.2009 tarih ve E.2007/1 (Siyasi Parti Kapatma), K.2009/4 sayılı kararı için bkz. *Resmi Gazete*, 31.12.2009-27449.

44. Bkz. *Resmi Gazete*, 13.5.2010-27580.

45. Halkoyuna sunulmak üzere Resmi Gazete'de yayımlanan söz konusu Kanun'un şekil açısından bozuk olduğu

Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, 12 Eylül 2010’da yapılan halkoylamasında %42 “hayır” oyuna karşılık %58 “evet” oyuyla kabul edildi.

c) 12 Eylül Halkoylaması Sonrası Yaşanan Gelişmeler

12 Eylül halkoylamasıyla birlikte 82 Anayasasının köklü bir değişiklik geçirmiş olması, yeni anayasa talep ve beklentilerini sona erdirmeyi. 2010 Anayasa değişikliklerinin bir son olmadığı ve olamayacağı açık ifadesini, son anayasa değişiklik paketinin genel gerekçesinde görmek mümkündür. Paketin Genel Gerekeçe kısmında şu değerlendirmeye yer verilmektedir: “Diğer anayasalar gibi, 1982 Anayasası da olağanüstü koşullar altında kabul edilip yürürlüğe konulmuştur. Devlet tecrübemiz, birikimimiz ve toplumsal talep ekseninde, 1982 Anayasasının tamamen değiştirilmesine ihtiyaç vardır”.

Gerçekten de, son anayasa değişiklik paketiyle vesayetçi sistemin törpülenmesi, demokrasinin pekiştirilmesi ve özgürlüklerin sınırlarının genişletilmesi doğrultusunda önemli adımlar atılmış olmasına rağmen, 82 Anayasasının “tamamen değiştirilmesi”, yani yenilenmesi ihtiyacı devam etmektedir. Bu ihtiyaç birkaç sebepten beslenmektedir. Bunlardan birincisi ve en önemlisi, mevcut Anayasa’nın, otoriter, devletçi ve vesayetçi niteliğini hâlâ muhafaza etmesidir. İdeolojik ve askeri vesayet ile merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki vesayetinin anayasal dayanakları yerli yerinde durmaktadır. İkincisi, mevcut Anayasa’nın, kronikleşmiş Kürt sorunu ve Alevi sorunu gibi sosyo-kültürel alanda yaşanan kimlik sorunlarının çözümünün önünde bir engel oluşturmasıdır. Üçüncü bir sebep, bugüne kadar yapılan değişikliklerle birlikte Anayasa’nın iç bütünlüğünün bozulması, ikili bir görüntü çizmesi ve kendi içinde çelişkiler barındırmasıdır. Dördüncü bir sebep olarak, yürürlükteki Anayasa’nın sorun ve kriz yaratıcı özelliğini göstermek mümkündür. Sonucusu ve sembolik anlamı yüksek olanı, Türkiye toplumunun kendi irade ve inisiyatifleriyle bugüne kadar bir anayasa yapmamış olma ayıbıdır. Devletçi seçkinlerin sebebiyet verdiği bu ayıba bir son verme ve Türkiye toplumunun bu alandaki rüştünü ispat adına da olsa, toplumun kendisine ait olacak bir anayasayı yapma çabası devam edecektir.

Nitekim bütün bu sebeplerin itici gücüyle, halkoylaması sonrasında yeni anayasa arayışlarına hız verildi. Öyle ki, referandum sonuçlarının açıklanmasının hemen akabinde Başbakan Erdoğan, geniş bir uzlaşma temelinde yeni anayasa yapmaya hazır olduklarını beyan etti.⁴⁶ Ana muhalefet partisi lideri Kılıçdaroğlu, referandum sürecinde sık sık dile getirdiği “yeni anayasa taahhüdü”nü yenileyerek, “Bize dar gömlek giydirenlere karşı daha özgürlükçü, daha demokratik tavrımızı ortaya koyarak yeni bir anayasa yapalım” dedi.⁴⁷ Dönemin Saadet Partisi Genel Başkanı Numan Kurtulmuş, yeni anayasanın 2011 seçimleri sonrasında bırakılmasına karşı çıkarak, yeni anayasa çalışmalarına derhal başlanması gerektiğine işaret etti.⁴⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, anayasa değişikliği için Uzlaşma Komisyonu kurulmasını ve uzlaşılan maddeler için “Demokratik Sözleşme”

nedeniyle tüm maddelerinin; ayrıca, Anayasa’nın 4. maddesinde öngörülen “teklif edilmezlik” yasağına aykırı olarak Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan Cumhuriyetin niteliklerini dolaylı olarak değiştirdiği gerekçesiyle yedi maddesinin bazı hükümlerinin iptali istemiyle AYM’ye başvuruldu. Mahkeme, şekil bozukluğu nedeniyle yapılan iptal başvurusunu reddetti; ancak, Anayasa’nın “değiştirilemeyecek hükümler” başlıklı 4. maddesini yorumlamak suretiyle, şekil denetimi görüntüsü altında işin esasına girip Kanun’un 4 maddesinde yer alan 13 ibarenin iptaline karar verdi. İptal edilen ibareler, AYM ve HSYK üyelerinin seçimlerinde, bir seçmenin ancak bir aday için oy kullanabileceğini öngören ibareler ile hukukçu olmayanların HSYK’ya üye olmasına imkân tanıyan ibarelerdir. (E.2010/49, K.2010/87, k.t. 7.7.2010, *Resmî Gazete*, 1.8.2010-27659 (Mükerrer).

46. *Radikal*, 13 Eylül 2010.

47. *Radikal*, 27 Eylül 2010.

48. *Sabah*, 16 Eylül 2010.

imzalanmasını önerdi.⁴⁹ BDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş ise, “ülkenin iç ve toplumsal barışına katkı sunacak, demokrasiyi kurumsallaştırıp güçlendirecek, özgürlükleri artırabilecek yeni bir anayasa sürecinin referandum sonrasında başlaması” gerektiğine işaret etti.⁵⁰

Yeni anayasa konusunda siyasi partilerden ziyade sivil oluşumlar hummalı bir faaliyet içerisine girdiler. 2011 seçimlerinin, Türkiye toplumunun yeni ve sivil bir anayasaya kavuşmasında önemli bir fırsat olduğunu değerlendiren sivil aktörler, 12 Eylül referandumunu sonrası adeta seferberlik ilan ettiler. Sivil toplumda hiç görülmedik bir biçimde canlılık ve hareketlilik yaşanmaya başlandı. Toplumun farklı kesimlerinden insanları yeni anayasa talebi etrafında bir araya getiren bu sivil oluşumlardan başlıcaları; “Demokratik Anayasa Hareketi Girişimi”, “Ekolojik Anayasa Girişimi”, “Herkesin Anayasasını Hepimiz Yapıyoruz İnisyatifi”, “Anayasa Platformu Girişimi”, “Yeni Anayasa Platformu”, “Anayasa Kadın Platformu” ve “Özgürlükçü Anayasa Platformu”dur. Bu oluşumlar, gerçekleştirdikleri panel, konferans, çalıştay, sempozyum, kurultay, imza kampanyası ve görüş toplama gibi çeşitli etkinliklerle, bir yandan anayasa konusunda kamuoyunu bilgilendirmeye, yeni anayasaya ilişkin kamuoyu duyarlılığını geliştirmeye ve toplumun talep ve beklentilerini tespit etmeye, diğer yandan da başta iktidar partisi olmak üzere siyasi partiler üzerinde baskı oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Söz konusu sivil oluşumlardan biri olan “Yeni Anayasa Platformu” (YAP),⁵¹ Türkiye’de ilk kez geniş katılımlı ve aşağıdan yukarıya bir anayasa yapım modeline örneklik teşkil edecek bir yöntem geliştirerek, Türkiye kamuoyunun dikkatini üzerine çekti. Toplum merkezli bir anayasa yapma şiarıyla ortaya çıkan YAP, bu amacını gerçekleştirebilmek amacıyla anayasa toplantıları düzenledi. Beş ay süresince 24 il ve ilçede düzenlediği toplantılarda katılımcıların dile getirdiği görüş ve talepler ile internet üzerinde toplanıp derlenen görüşler esas alınarak, “Anayasa Çalışma Grubu”na “Türkiye’nin Yeni Anayasası İçin Genel Esaslar Raporu” hazırlandı.⁵² Hazırlanan bu ara rapor yayınlanarak, kamuoyunun, siyasi partilerin ve TBMM’nin bilgisine sunuldu.

Yeni anayasanın gerek yapım yöntemi ve gerekse içeriği konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesine katkıda bulunmak amacıyla TEPAV, 2011 yılı Ocak ayı içerisinde kurduğu “Hukuk Çalışmaları Enstitüsü” bünyesinde anayasa çalışmaları başlattı. Bu çerçevede TEPAV, anayasa yapım sürecindeki katılımcı yöntemleri araştırıp tespit etmenin yanı sıra, karşılaştırmalı anayasa literatürünü de kullanarak dünyadaki farklı anayasal deneyimleri Türkiye açısından incelemeyi hedefleyen “Anayasa Çalışmaları Metinleri” yayınlamaktadır.⁵³ “Sivil Toplum Akademisi”⁵⁴ ve “Demokratik Anayasa Hareketi”⁵⁵ de oluşturdukları web sitelerinde benzeri çalışmalara yer vermektedirler.

İnsan hakları alanında faaliyet gösteren MAZLUMDER, yeni bir Anayasa yazmak yerine, ulusal ve ulusal üstü insan hakları mevzuatı kapsamında, yeni anayasada dikkate alınması

49. <http://www.internethaber.com/mhpden-demokratik-sozlesme-onerisi--298446h.htm> 4 Ekim 10

50. *Milliyet*, 24 Eylül 2010.

51. YAP hakkında geniş bilgi için bkz. <http://www.yenianayasaplatformu.org/>

52. YAP Anayasa Çalışma Grubu: *Türkiye’nin Yeni Anayasası İçin Genel Esaslar Raporu*, İstanbul, 2011.

53. TEPAV’ın “Anayasa Çalışma Metinleri” için bkz. <http://www.tepav.org.tr/tr/calismalarimiz/s/366> (Erişim tarihi: 20 Haziran 2011).

54. Bkz. http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=category&id=52:anayasa-taslaklari&Itemid=130&layout=default (Erişim tarihi: 22 Haziran 2011).

55. Bkz. <http://www.demokratikanayasahareketi.net/> (Erişim tarihi: 22 Haziran 2011)

gereken temel ilkelere ilişkin bir çalışma gerçekleştirdi. “Yeni Bir Anayasa’ya İnsan Hakları Bağlamında İlkel Öneriler” başlığını taşıyan bu çalışmada,⁵⁶ Türkiye toplumunun insan hakları ve demokrasi alanlarında yaşadığı birtakım sorunlara kaynaklık eden mevcut Anayasa’daki düzenlemelere yönelik ilkel öneriler yer almaktadır.

Yeni anayasa tartışmalarının yoğunlaştığı 2010-2011 döneminin en fazla ses getirici çalışmalarından biri, TÜSİAD tarafından gerçekleştirilen “Yeni Anayasa Yuvarlak Masa Toplantıları Dizisi: Yeni Anayasanın Beş Temel Boyutu” adlı çalışmadır.⁵⁷ Bu çalışma, yeni anayasanın beş önemli boyutunu (yapım yöntemi, temel ilke, kural ve kurumlar, din ve vicdan özgürlüğü, kimlikler ve kuvvetler ayrılığı) ele almak üzere, akademisyenler ve kanaat önderlerinin katılımıyla gerçekleştirilen yuvarlak masa toplantılarından çıkan sonuç raporları ile bu toplantıların eş koordinatörlüğünü üstlenen Prof. Dr. Ergun Özbudun ve Prof. Dr. Turgut Tarhanlı’nın yorum ve değerlendirme raporlarını içermektedir. Rapor, özellikle kültürel kimlik hakları, laiklik, sivil-asker ilişkileri, bölgesel yönetim ve değiştirilemez maddelere ilişkin demokratik ve özgürlükçü görüş ve önerileri nedeniyle kamuoyunda yankı uyandırdı ve yoğun tartışmalara yol açtı. Cumhurbaşkanı tarafından yol gösterici bir çalışma olarak değerlendirilen bu rapor,⁵⁸ MHP dışındaki siyasi partilerce genel olarak olumlu karşılandı.⁵⁹

TÜSİAD’ın basında ve kamuoyunda geniş bir yankı uyandıran raporunu, TESEV ve Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) tarafından hazırlanan geniş kapsamlı raporlar izledi. TESEV Anayasa Komisyonu’nun düzenlediği bir dizi toplantıda mutabakata varılan öneriler, Prof. Dr. Mustafa Erdoğan ve Prof. Dr. Serap Yazıcı tarafından kaleme alınarak raporlaştırıldı.⁶⁰ Tıpkı TÜSİAD Raporu gibi, özellikle mevcut Anayasa’daki sorunlu alanlara ilişkin radikal çözüm önerileri içeren bu Rapor, yeni anayasa tartışmalarında yapıcı ve yol gösterici bir çalışma niteliğine sahiptir.

Bu dönemin üçüncü önemli anayasa çalışması SDE’ye aittir.⁶¹ Yaklaşık altı aylık bir süre içerisinde konuyla ilgili çok sayıda uzmanın (ağırlıklı olarak akademisyenlerin) katılımıyla gerçekleştirilen tematik çalıştaylarda elde edilen sonuçlar temel referans kaynağı alınarak altı kişilik akademisyen grubu tarafından kaleme alınan bu çalışma, “Vesayetsiz ve Tam Demokratik Bir Türkiye İçin İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa” başlığını taşımaktadır. Yeni anayasa ihtiyacına katkıda bulunma amacını taşıyan SDE Raporu, yeni anayasada mutlaka aşılması gereken temel problem alanlarını tespit eden ve bunlara ilişkin öneriler sunan bir çalışmadır. Diğer iki önemli anayasa raporundan (TÜSİAD ve TESEV) farklı olarak, SDE Raporu, sadece tespit ve ilkel önerilere değil, kimi anayasa meselelerine ilişkin madde önerileri de içermektedir.

Yeni anayasa tartışmalarının hararetlendiği 12 Haziran seçimleri arifesinde çevre gönüllüleri de, “Ekolojik Anayasa Girişimi” adı altında yeni anayasaya ilişkin çevreci talep ve önerilerini kamuoyuyla paylaşma yoluna gittiler. Yeni hazırlanacak anayasanın doğanın haklarına ve ekolojik ilkelere vurgu yapan sivil ve demokratik bir anayasa olması için tartışma başlatmak amacıyla kurulan bu girişim, Mayıs ayı içerisinde gerçekleştirdiği

56. MAZLUMDER: *Yeni Bir Anayasa’ya İnsan Hakları Bağlamında İlkel Öneriler*, 2010.

57. TÜSİAD: *Yeni Anayasa Yuvarlak Masa Toplantıları Dizisi: Yeni Anayasanın Beş Temel Boyutu*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 2011.

58. *Milliyet*, 24 Mart 2011.

59. *Radikal*, 23 Mart 2011.

60. TESEV: *Türkiye’nin Yeni Anayasasına Doğru*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2011.

61. SDE: *Vesayetsiz ve Tam Demokratik Bir Türkiye İçin İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa*, Ankara, 2011.

“Ekolojik Anayasa Konferansı”nın sonuç bildirgesinde şu görüşe yer verdi: “Yeni Anayasa insan merkezli (antroposentrik) değil, ekoloji merkezli, bütünlük bir hak anlayışını tercih eden, Ekolojik bir Anayasa olmalı”.⁶²

Aynı dönem içerisinde “Yeni Dönem Yeni Anayasa” gündemiyle toplanan Abant Platformu yayınladığı on maddelik bildirmede siyasi partilere şu çağrıda bulundu: “Türkiye’nin seçim ortamında olduğu şu dönemde siyasi partilerin bu sorunlar hakkındaki somut önerilerini ortaya koyarak seçmenleriyle bu konuları tartışmaları ve seçmen temayüllerini belirlemeye başlamaları, seçimden sonra yapılacak yeni anayasa çalışmalarını kolaylaştıracaktır”.⁶³

12 Haziran milletvekili genel seçimleri öncesinde, seçime katılan belli başlı siyasi partiler, seçim beyannamelerinde yeni anayasa taahhüdünde bulundular. Sivil toplumun ısrarlı çağrılarına rağmen, siyasi partiler somut öneriler ortaya koyma noktasında isteksiz davrandılar. AK Parti Seçim Beyannamesinde yeni anayasanın; demokratik ve katılımcı bir yöntemle hazırlanacağı, TBMM tarafından yapılacağı, yeterince kısa, öz ve açık olacağı, insan odaklı ve özgürlükçü bir anayasa olacağı taahhüt edilmektedir. Öte yandan bu anayasanın; “dışlayıcı değil kapsayıcı, ötekileştirici değil bütünlükçü, bastırıcı değil özgürleştirici, aynılaştırıcı değil çeşitlilikte birliği savunan, çoğulcu ve özgürlükçü bir anayasa” olacağı ifade edilmektedir.⁶⁴

CHP Seçim Bildirgesinin “Yeni ve Özgürlükçü Bir Anayasa” başlığı altında yeni anayasanın; yüzde 10 seçim barajı ile yara almamış bir Meclis tarafından ve toplumun tüm kesimlerinin katılımı ve mutabakatıyla hazırlanan, “hukuk devletini, yargı bağımsızlığını, kuvvetler ayrılığını, temel hak ve özgürlükleri ve sosyal devleti güvence altına alan, devletin meşruiyetini insan haklarının korunmasına ve geliştirilmesine dayandıran yeni bir ‘toplum sözleşmesi’” olacağı bildirilmektedir.⁶⁵ Yeni anayasaya ilişkin bu genel nitelikli önerilerin yanı sıra CHP, yayınladığı bir basın bülteninde; seçim barajının %5’e çekilmesi, YÖK’ün kaldırılması, STK’ların, meslek odalarının ve üniversitelerin yasa yapım sürecine katılımlarının sağlanması, üniversitelere, RTÜK ve yüksek yargı kurullarına AYM’ye başvuru yetkisinin tanınması, HSYK’nın Hakimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu olarak ikiye ayrılması ve Adalet Bakanı ile Müsteşarının bu kurullarda yer alması gibi somut önerilere yer vermektedir.⁶⁶

MHP Seçim Beyannamesinin “Milli ve Demokratik Anayasa Anlayışımız” başlığı altında şu taahhüde yer verilmektedir: “Milliyetçi Hareket Partisi, dünyanın ve Türkiye’nin değişen şartlarının gerektirdiği çağdaş normlarda bir Anayasa’nın, mümkün olabildiğince geniş bir uzlaşma ile toplumun tamamının beklentilerini dikkate alan geniş bir vizyonla ve ahlaka uygun yöntemlerle yapılmasının gerekli olduğuna inanmaktadır”.⁶⁷

12 Haziran seçimlerine bağımsız adaylar olarak giren “Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloku”nun Seçim Beyannamesinde ise, “Herhangi bir ideolojiyi dayatmayan, ulusu ve vatandaşlığı etnik temelde tanımlamayan, devletin yetkilerini sınırlayan, bireysel-kollektif haklara dayalı, emekten yana, cinsiyet özgürlükçü, doğaya saygıyı insana saygıyla bir

62. Bkz. <http://ekolojikanyasa.org/> (Erişim tarihi: 25 Haziran 2011).

63. Bildiri metni için bkz. *Zaman*, 2 Mayıs 2011

64. Bkz. <http://www.akparti.org.tr/upload/documents/beyanname2011.pdf> (Erişim tarihi: 27 Haziran 2011).

65. Bkz. http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/secim_bildirgesi-web.pdf (Erişim tarihi: 27 Haziran 2011).

66. *CHP’nin Yeni Anayasa’ya Dair Görüşleri* başlıklı basın bülteni için bkz. <http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/21yuzyilinanayasasi-basimbulteni.pdf> (Erişim tarihi: 27 Haziran 2011).

67. Bkz. http://www.mhp.org.tr/kitaplar/MHP_2011_SecimBeyannamesi.pdf (Erişim tarihi: 27 Haziran 2011).

tutan, Türkiye'nin bütün farklı kültürlerini, inançlarını, değerlerini koruyan yeni bir anayasa" önerisine yer verilmektedir.⁶⁸

Has Parti Seçim Beyanamesi, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını esas alan, özgürlükçü, katılımcı ve çoğulcu demokratik bir anayasa yapma hedefini ortaya koymaktadır.⁶⁹

Sivil toplumun yanı sıra, siyasi partilerin de demokratik ve özgürlükçü bir yeni anayasaya duyulan ihtiyaç konusunda bugüne kadar hiç görülmemiş ölçüde bir mutabakat sağlamış olması, yeni anayasanın yapımına ilişkin umutlandırıcı bir gelişmeye işaret etmektedir. 12 Haziran seçimlerinin, sivil toplumun yeni anayasaya yönelik taleplerini dillendirdiği ve siyasi partilerin de yeni anayasa taahhütleriyle seçmen karşısına çıktığı bir ortamda gerçekleşmiş olması, yeni anayasa umudunu daha da artırmaktadır. Öte yandan, seçimlere katılımın %87 oranında, parlamentodaki temsiliyetin ise %95 oranında gerçekleşmesi ve toplumun belli başlı kesimlerinin parlamentoda temsile kavuşmuş olması, yeni oluşan Meclis'in yeni bir anayasa yapması için gereken demokratik meşruiyete sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Özetle ifade etmek gerekirse; yaklaşık yirmi yıllık anayasal arayışların neticesinde Türkiye'de yeni bir demokratik ve özgürlükçü anayasa yapımına ilişkin çok güçlü bir toplumsal talep ve desteğin oluştuğu görülüyor. Bu yirmi yıllık süreç içerisinde yeni anayasaya ilişkin yeterli tecrübe ve birikim edinildiği de anlaşılıyor. Siyasi partilerin yeni anayasa talebi konusunda ortaklaştığı biliniyor. 12 Haziran seçim sonuçlarının sağladığı yüksek temsil düzeyinin de yeni anayasa yapımını kolaylaştırıcı bir etki yaratacağını belirtmek gerekiyor. Bütün bunlar, yeni anayasa yapmak için gereken sosyo-politik zeminin fazlasıyla mevcut olduğunu gösteriyor. Bu aşamadan sonra atılması gereken adım, siyasi partilerin bir araya gelip kendi aralarında uzlaşarak Türkiye toplumunun özlem duyduğu demokratik, özgürlükçü ve katılımcı bir yeni anayasa yapmak olmalıdır.

4. YENİ ANAYASA ÇALIŞMALARINA KATKI İÇİN KARŞILAŞTIRMALI ANAYASA ÖNERİLERİ

Yeni anayasa arayışının canlılığını koruduğu bir dönemde, bir yandan bu canlılığı diri tutup daim kılabilme ve yeni anayasa arayışlarına katkıda bulunabilmek diğer yandan da yeni anayasanın içeriğine ilişkin toplumun farklı kesimlerinin mutabakatlarını ortaya koyabilmek büyük bir önem taşımaktadır. Elinizdeki bu çalışma, önümüzdeki süreç içerisinde ihtiyaç duyacağımız bu tür çabalara katkı sunmayı ve bu çabaların başarıya ulaşmasına hizmet etmeyi hedeflemektedir. Bugüne kadar siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve meslek kuruluşları tarafından gerçekleştirilen belli başlı anayasa değişiklik önerileri ile yeni anayasa tekliflerini bir arada görebilme imkânını sunacak olan bu çalışma, aynı zamanda Türkiye siyasi tarihi ve anayasacılık tarihine ilişkin yapılacak çalışmalarda da yardımcı kaynak olarak kullanılabilir.

Çalışmada, yürürlükte olan 82 Anayasasının maddeleri esas alınmak suretiyle, bu Anayasadaki maddelere paralel olan Cumhuriyet dönemi anayasaları (1921, 1924 ve 1961 Anayasaları) ile 82 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonraki dönem içerisinde (1990'lı yılların başlarından bugüne kadarki süreçte) siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve meslek kuruluşlarınca hazırlanmış olan yeni anayasa ya da anayasa değişikliği önerilerindeki maddeler konularına göre tasnif edilerek aynı metin içerisinde sıralanmıştır.

68. Bkz. <http://ozgurlukvedemokrasiadaylari.com/oda/beyanname/> (Erişim tarihi: 27 Haziran 2011).

69. Bkz. http://www.hasparti.org.tr/resource/vfiles/hsp/download_file/80/has-parti-secim-2011-beyanname-metin.pdf (Erişim tarihi: 27 Haziran 2011).

Sıralamada önce eski anayasalara, daha sonra yeni anayasa ya da anayasa değişikliği önerilerine yer verilmiştir. Eski anayasalardaki sıralamada, 82 Anayasasına tarih olarak en yakın olandan (1961 Anayasası) en uzak olana (1921 Anayasası) doğru bir seyir izlenmiştir. Yeni anayasa ya da anayasa değişikliği önerilerinde ise kronolojik sıra takip edilmiştir. Böylece, bir yandan anayasal mirasımızı görebilmek, diğer yandan yeni anayasaya ilişkin talep ve beklentileri öğrenebilmek, talep ve beklentilerdeki değişimi tespit edebilmek ve bütün bunlar arasında karşılaştırmalı analizler yapabilmek mümkün olacaktır.

5. KAYNAKLAR

a) TÜRK-İŞ-1990: Anayasa Değişikliği Önerileri

Aralık 1989 tarihinde yapılan Türk-İş 15. Genel Kurulunda, başta Anayasa olmak üzere çalışma hayatını doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren yasalardaki kısıtlama ve antidemokratik düzenlemelere son verilmesi için Konfederasyonun değişiklik önerilerinin yeniden belirlenerek Hükümete sunulması kararlaştırılmıştır. Bu karar doğrultusunda yetkili kurullarca hazırlanan anayasa ve yasa değişiklik önerileri bir rapor halinde Mart 1990'da TBMM Başkanı ile siyasi parti genel başkanlarına sunulmuştur.

b) HAK-İŞ-1991: Yeni Anayasa Çalışmalarında Esas Alınması Gereken Görüş ve Öneriler

Yeni bir anayasa veya 82 Anayasasının yasakçı hükümlerden arındırılması yönünde bir tartışma ortamının açılmasını, özgür toplum ve özgür bireye varma çabasında tarihi bir fırsat olarak değerlendiren HAK-İŞ, “toplumun üretici gücünün belkemiği işçilerin demokratik hak arama örgütü niteliği ve sorumluluğu”ndan hareketle, “Yeni Anayasa Çalışmalarında Esas Alınması Gereken Görüş ve Öneriler” başlıklı çalışmasını TBMM Başkanlığına sunmuştur.

c) Basın Konseyi-1991: Anayasa Değişiklik Önerileri

Basın Konseyi, basın ve ifade özgürlüğüne ilişkin Anayasa değişikliği önerilerini, yürürlükteki Anayasa ile ve Adalet Bakanlığının önerileriyle karşılaştırmalı olarak hazırlayıp TBMM Başkanlığına sunmuştur. Konsey, bu önerilerin, siyasi partilerin üzerinde uzlaşabileceği bir öneriler paketinden oluştuğunu, bunların Batılı ölçüler açısından ideal olmadığını ve 82 Anayasasının felsefesi egemen olduğu müddetçe daha köklü değişikliklerin gecikeceğini ifade etmiştir.

d) Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD-1992): Yeni Bir Anayasa İçin

Dönemin TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Bülent Eczacıbaşı'nın daveti üzerine, 1991 yılı Kasım ayı içinde öğretim üyelerinden oluşan Çalışma Grubunun katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda, “yeni bir anayasa yapılmasına ya da yürürlükteki Anayasa'nın değiştirilmesine katkıda bulunacak bir hazırlık çalışması yapılması üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu toplantıda; “Türkiye’de liberal, demokratik bir hukuk devletinin bütün kurum ve kuruluşlarıyla gerçekleşmesine çerçeve oluşturacak bir anayasaya olan ihtiyacın, güncel bir sorun olarak canlılığını koruduğu da vurgulanmıştır”. Bu amaçla hazırlanan “Yeni Bir Anayasa İçin” başlıklı çalışma 17 Mart 1992’de açıklanmıştır.

Bu öneriyi hazırlayan çalışma grubu şu isimlerden oluşmaktadır: Prof. Dr. Erdoğan Teziç, Prof. Dr. Sait Güran, Prof. Dr. Yıldızhan Yayla, Prof. Dr. Köksal Bayraktar, Prof. Dr. Dev-

rim Ulucan, Prof. Dr. Bülent Tanör, Doç. Dr. Fazıl Sağlam, Doç. Dr. Süheyl Batum, Doç. Dr. Necmi Yüzbaşıoğlu.

e) Toplumla Diyalog Forumu Anayasa Taslağı (Üskül Taslağı-1992): Türkiye Cumhuriyeti Yurttaşlarının Uzlaşma Anayasası Önerisi

Bu çalışma, toplumun farklı kesimlerine mensup olup, bir kuruluş adına değil, kendi bireysel iradeleriyle bir araya gelen ve herhangi bir resmi niteliği olmayan “Toplumla Diyalog Forumu” adına yapılmış bir karşılaştırmalı anayasa taslağı çalışmasıdır.

“Türkiye Cumhuriyeti Yurttaşlarının Uzlaşma Anayasası Önerisi” başlığını taşıyan bu çalışmada, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi öğretim üyelerince hazırlanan “Gerekçeli Anayasa Önerisi”, Demokrasi İzleme Komitesi’nce benimsenen “TC Anayasasının Dayanması Gereken Temel İlkeler”, DYP’ce hazırlanan “İşleyen Rejim, İşleyen Devlet” başlıklı çalışma, SHP adına hazırlanan “Gerekçeli Anayasa Metni”, Mülkiyeliler Birliği İstanbul Şubesi’nce düzenlenen “Anayasa Forumu”nda ileri sürülen görüşler, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinin “Anayasa Değişikliğine İlişkin Görüşler” çalışması, Türk-İş’in “Anayasa Değişikliği Önerisi”, Belediye-İş Sendikasının “Anayasada Yapılması Öngörülen Değişiklikler”, Otomobil-İş Sendikasının düzenlediği “Demokratik Anayasa ve Demokratik Çalışma Yasası Paneli”nin kitabı, Basın Konseyince hazırlanan “Anayasa Değişikliği Önerisi” dikkate alınmıştır.

Toplumla Diyalog Forumu Düzenleme Kurulu şu isimlerden oluşmaktadır: Murat Belge, Münir Ceylan, Aysel Çelikel, Zülfü Dicleli, Bülent Eczacıbaşı, Üstün Ergüder, Hüseyin Ergün, Korel Göymen, Ekmeleddin İhsanoğlu, Coşkun Özdemir, Burhan Şenatarlar, Erdal Talu, Fikret Toksöz, Nevzat Yalçıntaş ve Memduh Yaşa.

f) Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK-1993): Anayasa Değişikliğine İlişkin Görüş ve Öneriler

TBMM Başkanlığının 11.2.1991 tarihli yazısıyla, anayasa değişikliklerine ilişkin TİSK’in görüşlerinin istenmesi üzerine, TİSK, TBMM Başkanlığına gönderdiği “Anayasa Değişikliğine İlişkin Konfederasyonumuz Görüşleri” başlıklı 9.2.1992 tarihli çalışmada, Anayasanın değiştirilmesi konusundaki isteksizliğini şu cümlelerle ifade etmiştir: “1982 Anayasamızın temel felsefesi Türkiye’nin hürriyet ve barış içinde kalkınmasına yardımcı olmak, 1980 öncesi sorunları bir daha yaşamamak ve eksikliği duyulan istikrarı sağlamaktır (...) Bu Anayasa ... 1961 Anayasasının aksaklıklarını gidermiş ve boşluklarını doldurmuştur (...) Konfederasyon olarak Anayasanın değişmesine karşı değiliz. Ancak 1982 Anayasasının hazırlanışı sırasında mevcut olan şartlarda bugün bir değişiklik olmuş değildir. Kaldı ki, Anayasanın değiştirilmesi gerektiği yolundaki taleplerin gerekçelerine katılmak mümkün değildir”.

g) Siyasi Partilerin 1993 Yılı Önerileri

Anayasa değişikliği tartışmalarının yoğunlaştığı 1993 yılının ilk aylarında, TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk’un girişimiyle, TBMM’de temsil edilen siyasi partilerin genel başkanlarıyla 21-22 Şubat tarihlerinde yapılan toplantılarda alınan karar gereğince, siyasi partilerce hazırlanan anayasa değişiklik önerileri TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Bu öneriler, TBMM Başkanlığınca bir araya getirilerek kitaplaştırılmıştır.

Bu dönemde TBMM’de temsil edilen ve anayasa değişiklik önerilerini sunan siyasi partiler; Anavatan Partisi, Büyük Birlik Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokratik Sol Par-

ti, Doğru Yol Partisi, Halkın Emek Partisi, Millet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Refah Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Partidir. Bu partiler içerisinde sadece Refah Partisi ile Sosyal Demokrat Halkçı Partinin bir bütün olarak anayasa değişikliği önerileri mevcuttur. Diğer siyasi partilerin önerileri ise, kısmi anayasa değişikliğine ilişkin önerilerdir.

h) Demokratik Cumhuriyet Programı Anayasa Önerisi (DCP-1995)

1990'ların ilk yıllarında bir grup liberal sol eğilimli aydın tarafından oluşturulan "Demokratik Cumhuriyet Hareketi", Türkiye'nin sorunlarının aşılması için yeniden yapılanmanın şart olduğu, bunun hukuki alandaki ilk adımının da yeni bir anayasayla atılabileceği düşüncesinden hareketle, kapsamlı bir anayasa çalışması başlatmıştır. Yürütme kurulu üyeleri Tarhan Erdem, Başar Yaltı, Ali Turgan, Hasan Karacal, Mehmet Kabasakal, Erdoğan Tuncer ve Bekir Ağırır'dan oluşan bu aydın hareketinin yaklaşık üç yıllık yoğun çalışması neticesinde "Demokratik Cumhuriyet Programı" ve bu Program'ın bir parçası olan Anayasa Önerisi hazırlanmış ve Ekim 1995'te kamuoyuna açıklanmıştır. 72 maddeden oluşan, kısa ve çerçeve nitelikli olan bu Anayasa Önerisi'nin en özgün yanı, ademimerkeziyetçiliği öngörmesidir.

ı) Liberal Demokrat Parti (LDP-1997): Yeni Anayasa Önerisi Taslağı

LDP; Mart 1997'de 4 madde ve 39 bentten oluşan oldukça kısa ve öz bir yeni anayasa önerisi taslağı hazırlamıştır. Çerçeve anayasa niteliğindeki bu taslakta, yalnızca devletin temel organlarına (yasama, yürütme ve yargı) ve birey hak ve özgürlüklerine yer verilmiştir. Başkanlık hükümet sistemini öngören bu anayasa taslağı, yayınlanması sonrasında yazılı ve görsel medyada uzunca bir süre kendinden söz edilen ve tartışılan bir metin olmuştur.

ii) Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB-2000): Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi ANAYASA 2000

Geniş tabanlı bir siyasi uzlaşma temelinde, vatandaşlarına güvenen ve onu ön planda tutan yeni bir toplumsal sözleşme (anayasa) istemiyle hareket eden TOBB, akademisyenlerden oluşan bir grup tarafından hazırlanan ve TOBB İstişare ve Araştırma Kurulu Koordinatörlüğü tarafından derlenen "Anayasa 2000" adlı anayasa önerisini kamuoyunun değerlendirmesine sunmuştur. Bu çalışmayla güdülen amacın, 82 Anayasasının değiştirilmesine yönelik bir kamuoyunun oluşumuna katkıda bulunmak ve Meclis tarafından atılacak adımlara zemin oluşturmak olduğu ifade edilmiştir.

TOBB'un talebi üzerine bu çalışmayı gerçekleştiren grup içerisinde şu isimler yer almaktadır: Ergun Özbudun, Fazıl Sağlam, Tekin Akılhoğlu ve Yavuz Sabuncu.

jj) Türkiye Barolar Birliği (TBB-2001): Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi 2001

TBB, bütünsel bir anayasa değişikliği şiarıyla, "yeni bir yüzyıl başında evrensel oluşumlar ve toplumumuzun eriştiği gelişme sürecine yanıt verecek düzeyde bir anayasanın hazırlanması için yapılması gerekenleri saptamak amacıyla" 9-13 Ocak 2001 günlerinde uluslararası nitelikte bir Anayasa Kurultayı düzenlemiştir; bu Kurultay çalışmalarının yarattığı bir gelişme olarak da yeni bir anayasa için hazırlık çalışmaları başlatmıştır. Bu çerçevede, çoğunluğunu öğretim üyelerinin oluşturduğu bir komisyon marifetiyle yeni bir anayasa önerisi hazırlanmıştır.

TOBB Anayasa Önerisi Hazırlama Komisyonu Üyeleri şunlardır: Prof. Dr. Yılmaz Ali-fendioğlu, Prof. Dr. Rona Aybay, Prof. Dr. Ali Ülkü Azrak, Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu, Prof. Dr. İl Han Özay, Av. Yekta Güngör Özden, Prof. Dr. Yavuz Sabuncu, Prof. Dr. Fazıl Sağlam, Av. Atıla Sav, Prof. Dr. Zafer Üskül, Prof. Dr. Necmi Yüzbaşıoğlu.

k) Sivil Anayasa Taslağı (Özbudun Önerisi-2007): Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi

AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 8.6.2007 günü Prof. Dr. Ergun Özbudun'dan talebi üzerine, akademisyenlerden oluşan bir Bilim Kurulu tarafından hazırlanan, 29.8.2007'de AK Parti yetkililerine teslim edilen "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi" başlıklı çalışma, 13.9.2007'de kamuoyuna duyurulmuştur. Bilim Kurulu tarafından hazırlanan ve kamuoyuna duyurulan yeni anayasa önerisi üzerinde, Bilim Kurulu üyeleri ile AK Parti Anayasa Komisyonu üyeleri 14-16 Eylül 2007 tarihleri arasında ortak bir toplantı gerçekleştirmiştir. Basında "Sapanca Toplantısı" olarak anılan bu ortak çalışma neticesinde ortaya çıkan yeni metin kamuoyuyla paylaşılmamıştır.

Bilim Kurulu şu isimlerden oluşmuştur: Prof. Dr. Ergun Özbudun, Prof. Dr. Zühtü Arslan, Prof. Dr. Yavuz Atar, Prof. Dr. Fazıl Hüsnü Erdem, Prof. Dr. Levent Köker ve Doç. Dr. Serap Yazıcı.

l) Güçlü Türkiye Partisi (GTP-2007): Anayasa Önerisi Taslağı

2006 yılında kurulan Güçlü Türkiye Partisi, kuruluşunun birinci yılında, çağın ihtiyaçlarına yanıt vermeyen 1982 Anayasasının değiştirilmesine ve Türkiye'nin yeni anayasa ihtiyacının karşılanmasına katkı sunmak amacıyla, 75 maddeden oluşan kısa bir anayasa önerisi taslağı hazırlamıştır. Taslak, Parti Genel Başkan Yardımcısı İdris Kardaş tarafından hazırlanmış olup, Eylül 2007'de kamuoyunun tartışmasına açılmıştır.

Zorunlu din dersleri, zorunlu askerlik ve sıkıyönetim gibi uygulamalara son veren, MGK, YÖK, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Yüce Divan ve askeri yargıya yer vermeyen ve ademimerkeziyetçi bir yönetim modelini öngören bu taslak, demokrat ve özgürlükçü kamuoyu tarafından takdirle karşılanmıştır.

m) Türkiye Komünist Partisi (TKP-2007): Toplumcu Anayasa Tasarısı

Sivil Anayasa Taslağı'nın kamuoyuna sunulmasının hemen akabinde başlattığı anayasa tasarısı hazırlama çalışmalarını tamamlayan Türkiye Komünist Partisi, "Toplumcu Anayasa Tasarısı" adı altında yeni anayasa önerisini 20 Eylül 2007'de kamuoyuna açıklamıştır. 94 maddeden oluşan Anayasa Tasarısı, sosyalist bir perspektifle kaleme alınmıştır.

n) Türkiye Barolar Birliği (TBB-2007): Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi 2007

1982 Anayasasının 2007 yılına kadar pek çok değişiklik geçirdiğini, ancak bu değişikliklerin bütünsel bir değişiklik zorunluluğunu karşılamadığı tespitinden hareketle TBB, yeni bir anayasa önerisi hazırlama yolunu gitmiştir. Hazırlanan bu Öneri'nin 2001 Önerisi'nden farklı ve yeni öneri olduğu şu şekilde dile getirilmektedir: "2007 yılında yapılan bu çalışmada, 2001 tasarısı hareket noktası olarak kabul edilmiş ve ondan geniş ölçüde yararlanılmıştır. Ancak, bazı konularda da, o metinden ayrılmıştır. Bunda, aradan geçen altı-yedi yılın getirdiği yeni durumlar ve sorunlar kadar komisyona yeni ve genç üyelerin katılmış olması da rol oynamıştır. Sonuç olarak, sunulan bu yeni Taslak, kendi iç tutarlığı açısından baştan sona yeniden yazılmış bir metindir."

TBB'nin 2007 Önerisi'nin hazırlanmasında yer alan isimler şunlardır: Prof. Dr. Rona Aybay, Prof. Dr. Fazıl Sağlam, Prof. Dr. Süheyl Batum, Prof. Dr. Oktay Uygun, Doç. Dr. Korkut Kanadoğlu, Yard. Doç. Dr. Ece Göztepe, Yard. Doç. Dr. Faruk Bilir ve Avukat Teoman Ergül.

o) Ortak Payda Çalışma Grubu (OPÇG-2008): Yeni Bir Anayasa'ya Doğru Sivil Önergeler

2000'li yılların başlarından itibaren, sivil toplum kesimlerinin demokratikleşme ve sivilleşme yönündeki görüş ve taleplerini tespit ederek bunları ortak paydalara dönüştürmeyi amaçlayan Ortak Payda Platformu, sivil toplum örgütlerini bir araya getirerek, demokratikleşme ve sivilleşmenin önünde sorun olarak gördükleri konuları bir dizi bölgesel toplantılarda ve web sitesinde tartışmakta ve çıkan sonuçları bir çalışma grubu marifetiyle değerlendirip bir sonuç belgesi oluşturmaktadır.

2007 yılında iktidar partisinin başlattığı yeni anayasa çalışmasıyla birlikte kamuoyundaki anayasa tartışmalarının ve yeni anayasa arayışlarının yoğunlaşması sonucu, 2007 yılı için başlatılan Ortak Payda çalışmaları durdurulmuş; bölgesel toplantılarda artık genel konuların değil, anayasa maddelerinin tartışılması ve sonuçların gönderilmesi istenmiştir. Ortak Payda çalışmalarının yürütüldüğü 20 kadar ilde, farklı toplum kesimlerince oluşturulan sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin bir araya geldiği toplantılar düzenlenerek, bu toplantılarda anayasa maddeleri tartışılmıştır. Bu çalışmalar yürütülürken, hareket noktası olarak "Özbudun Taslağı" alınmıştır. Varılan sonuçlar www.ortakpayda.org web sitesine girilmiş; bunlar, Ortak Payda Genişletilmiş Çalışma Grubu tarafından incelenerek ortak paydalar saptanmaya çalışılmıştır. Bu şekilde saptanan ortak paydalar, 82 Anayasası ve Özbudun Taslağıyla karşılaştırmalı olarak işlenerek kitaplaştırılmıştır. Bu çalışmada, üzerinde mutabakat sağlanamayan ancak toplumda tartışılan ve öne çıkan kimi görüşlere de yer verilmiştir.

p) Anayasa Kadın Platformu-2007: Demokratik, Özgürlükçü ve Eşitlikçi Bir Anayasa İçin; Anayasa Kadın Platformu'nun Talepleri

Anayasa tartışmalarının yoğunlaştığı 2007 yılı içerisinde, 200'den fazla kadın örgütü tarafından kurulan "Anayasa-Kadın Platformu" da bu tartışmalara katılarak görüşlerini kamuoyuyla paylaşmıştır. Yeni anayasanın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve eki tavsiye kararları gibi Türkiye'nin taraf olduğu tüm ilgili sözleşme ve direktiflerin referans alınarak hazırlanması gerektiğini savunan Anayasa Kadın Platformu, "Özbudun Taslağı"nın Başlangıç Kısmı ile 32 maddesinde yer alan önerilere karşı çıkmış ve bu maddelere ilişkin karşı önerilerini karşılaştırmalı metin içerisinde ifade etmiştir. Bunlara ilave olarak bir ek madde önerisinde bulunmuştur.

r) Barış ve Demokrasi Partisi (BDP-2010): Anayasa Değişiklik Önergeleri

07.05.2010 tarih ve 5982 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un taslak metninin AK Parti tarafından Mart 2010'da yayınlanması sonrasında BDP iki ayrı anayasa değişiklik taslağı hazırlamıştır. Bunlardan birincisi, AK Parti'nin taslak metninde yer alan değişiklik önerilerine paralel olarak hazırlanmış olan teklif metnidir. İkincisi ise, birinci metinden bağımsız olarak,

mevcut Anayasa'da yapılması istenen değişikliklere ilişkin öneri metnidir. "BDP'nin ek madde önerileri"nde, Anayasanın Başlangıç kısmı ile 24, 42, 51, 66, 68, 72 ve 83. maddelerine ilişkin değişiklik teklifleri yer almaktadır.

s) **Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE-2011): Vesayetsiz ve Tam Demokratik Bir Türkiye İçin İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa**

2010 Anayasa değişikliği sonrasında sivil alanda başlayan yeni anayasa çalışmalarına SDE de katılmıştır. SDE, birey ile devlet arasında temel bir sözleşme niteliği taşıyan, insan hak ve özgürlüklerini güvence altına alan, demokratik ve çoğulcu bir yapının üzerine inşa edilebileceği bir anayasanın katılımcı bir yöntemle yapılmasına katkıda bulunmak amacıyla bir dizi tematik çalıştay düzenlemiştir. Türkiye'nin sorunlarına farklı siyasi ve ideolojik pencerelerden bakarak çözümler üreten akademisyenlerin katılımıyla gerçekleştirilen altı ayrı çalıştay sonuçları esas alınmak suretiyle bir anayasal ilkeler raporu hazırlamıştır. Mayıs 2011'de yayınlanan Rapor'da, yeni anayasada mutlaka aşılması gereken temel problem alanlarına ilişkin genel nitelikli tespit ve önerilerin yanı sıra, somut madde önerilerine de yer verilmiştir.

SDE Raporu'nu kaleme alan akademisyenler kurulu; Bekir Berat Özipek, Levent Korkut, Murat Yılmaz, Vahap Coşkun, Yusuf Şevki Hakyemez ve Yusuf Tekin'den oluşmaktadır.

1982 ANAYASASINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

Yaklaşık otuz yıllık yürürlük tarihi boyunca eleŐtirilen, değiştirilmesi ya da yenilenmesi istenen 82 Anayasası, bu talep ve baskılar karşısında çok fazla direnemedi. Her ne kadar bu süreç içerisindeki anayasal arayışlar yeni bir anayasa yapılmasına yol açmadıysa da, bütün bu çabalar, mevcut Anayasa'nın demokrasi ve özgürlükler lehine değiştirilmesine hizmet etti. Yirmi bir kez değişikliğe uğrayan 82 Anayasası,⁷⁰ özellikle 1995, 2001, 2004 ve 2010 değişiklikleriyle birlikte orijinal halinden önemli ölçüde uzaklaŐmış oldu. Söz konusu değişikliklerle, Anayasa'nın ilk şeklinde egemen olan devletçi ve otoriter ruh yumuŐatıldı ancak bu ruh tümüyle yok edilemedi. Bu nedenledir ki, mevcut Anayasa etrafındaki tartışmalar ve yeni anayasa arayışları sona ermedi.

Bugüne kadar gerçekleştirilen anayasa değişikliklerinin seyrini ve yönünü görebilmek, bu değişikliklerin 82 Anayasasının bütünlüğü içinde ne anlam ifade ettiğini anlayabilmek, mevcut Anayasa'ya yönelik sağlıklı analizlerde bulunabilmek ve böylelikle yeni anayasa arayıŐlarında doğru bir perspektif geliŐtirebilmek için söz konusu değişiklikleri ayrı ayrı incelemekte yarar vardır.

a) Birinci değişiklik: 1982 Anayasasında ilk değişiklik, 17.5.1987 tarih ve 3361 sayılı Kanun'la⁷¹ gerçekleştirildi. Bu değişikliklerle, seçmen yaşı 21'den 20'ye düşürüldü (m.67), milletvekili sayısı 400'den 450'ye çıkarıldı (m.75), Anayasa'yı değiştirme usulü nispi olarak kolaylaŐtırıldı (m.175) ve 12 Eylül 1980 öncesi siyasetçilerin çoğuna siyaset yasağı getiren hüküm kaldırıldı (Geçici madde 4). Bu değişikliklerden ikisi (seçmen yaŐının düşürülmesi ve siyaset yasağının kaldırılması) demokratik siyaset açısından olumlu bir adım oluşturdu.

b) İkinci değişiklik: 6.8.1988 tarih ve 3467 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 127. Maddesinin Üçüncü Fıkrasının Değiştirilmesine ve Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun"la Anayasada yapılan değişiklikle, yerel seçimlerin bir yıl erkene alınması öngörüldü. Ancak, 25 Eylül 1988'de gerçekleştirilen halkoylamasında reddedildiğinden dolayı ilgili anayasa değişikliği yürürlüğe giremedi.

70. Bugüne kadar gerçekleştirilen anayasa değişikliklerinden dördü yürürlüğe giremedi. Bunlardan on ve on birinci değişiklikler Cumhurbaşkanı tarafından tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderilmesi sonrasında askıya alındıkları için Resmî Gazete'de yayınlanmadı. İkinci değişiklik referandumda reddedildiğinden dolayı yürürlüğe giremedi. On altıncı değişiklik paketi ise Anayasa Mahkemesince iptal edildi.

71. Bkz. *Resmî Gazete*, 18.5.1987-19644 (mükerrer).

c) Üçüncü değişiklik: Üçüncü değişiklik, 8.7.1993 tarih ve 3913 sayılı Kanun'la⁷² yapıldı. Anayasa'nın 133. maddesi değiştirilerek, radyo-televizyon yayıncılığında devlet tekeline son verildi. Toplu iletişim araçlarında tekkesliliğe son veren ve çoksesliliğin önünü açan bu değişikliklerle, çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi yönünde önemli bir adım atılmış oldu.

ç) Dördüncü değişiklik: 82 Anayasasında gerçekleştirilen en kapsamlı değişikliklerden biri, 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanun'la⁷³ yapılan değişikliktir. Bununla hem Anayasa'nın temel felsefesini ortaya koyan Başlangıç kısmında, hem de 13 ayrı maddede önemli ölçüde değişiklikler yapıldı ve bir madde de yürürlükten kaldırıldı.

Anayasa'nın Başlangıç kısmının ilk paragrafında yer alan "kutsal Türk Devleti" ibaresi "yüce Türk Devleti" şeklinde değiştirildi. 12 Eylül askeri darbesini meşrulaştıran, askeri darbenin "milletin çağrısıyla" gerçekleştirildiğini söyleyen, atamayla oluşturulan Danışma Meclisini "milletin meşru temsilcileri" olarak gören ve askeri komitenin dayattığı Anayasa'nın "milletin eliyle vazolunduğu"nu bildiren Başlangıç kısmının ikinci paragraf hükmü ise yürürlükten kaldırıldı.

1995 Anayasa reformu içerisinde önemli sayılabilecek değişiklikler, toplu özgürlükler alanında gerçekleştirildi. Bu bağlamda, toplu özgürlük sükeleri için öngörölmüş olan siyaset yasağı, bunların birbirleriyle ortak hareket etmeleri ve siyaset partilerle ilişkiye girmeleri yasağına son verildi (m.33, 52, 135, 171). Buna paralel olarak, siyasi partilerin de ilgili örgüt ve kuruluşlarla siyasi işbirliğine girme yasağı kaldırıldı (m.69/2). Derneklerin kapatılması ve faaliyetten alıkonulması konularında güvenceler arttırıldı (m.33/2,4) ve memurlar ile diğere kamu görevlileri için sendika kurma hakkı tanındı (m.53/3).

Öte yandan, 1995 değişiklikleriyle siyasi hakların sınırları da genişletildi. Seçmen yaşı 18'e indirildi (m.67/3), tutuklulara ve yurt dışındaki vatandaşlara oy hakkı tanındı (m.67/5), seçimlerin düzenlenişinde "temsilde adalet" ilkesine yer verildi (m.67/son), parti üyeliğı yaşı indirildi (m.68/1). Yükseköğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmeleri mümkün kılındı (m.68/5), yükseköğretim elamanları için öngörölmüş olan parti üyeliğı yasağının ise sınırları daraltıldı (m.68/6). Siyasi partilerin yurt dışında örgütlenmelerini, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlar oluşturmalarını yasaklayan hüküm kaldırıldı (m.68/5). Siyasi parti kapatma davalarında kapatılması istenen partinin genel başkanlığının ya da tayin edeceği bir vekilin dinlenmesi esas kabul edildi (m.149/4).

Gerek kolektif haklara ve gerekse siyasi haklara ilişkin gerçekleştirilen bütün bu değişikliklerle, çoğulcu ve katılımcı demokrasinin sınırları biraz daha genişletilmiş oldu. Ancak, siyasi haklara ilişkin yapılan kimi değişikliklerle, bu hakların kullanımına yeni sınırlamalar getirildi. Bunlar; siyasi partilerin yalnızca tüzük ve programları dolayısıyla değil, aynı zamanda eylemleri dolayısıyla da kapatılabileceğinin kabul edilmesi (m.68/4); siyaset partilere ticaret yasağının getirilmesi (m.69/2); siyasi partilerin mal edinmelerinin, gelir ve giderlerinin daha sıkı esaslara bağlanması (m.69/3); siyasi partilerin yasak fiillerin işlendiğı birer odak haline geldiklerinin tespitinin Anayasa Mahkemesine bırakılması (m.69/6); temelli kapatılan bir siyaset partinin bir başka ad altında kurulmasının yasaklanması (m.69/7) ve partisinin kapatılmasına sebep olan (kurucular dahil) partili üyelere beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamama yasağının getirilmesidir (m.68/8).

72. Bkz. Resmi Gazete, 10.7.1993-21633.

73. Bkz. Resmi Gazete, 26.7.1995-22355.

Son olarak, 1995 Anayasa reformuyla, milletvekili sayısı 450'den 550'ye çıkarıldı (m.75), parti değiştiren milletvekilinin üyeliğinin düşmesi usulüne son verildi (m.84), yasama dokunulmazlığının kaldırılması ya da yasama üyeliğinin düşürülmesi kararına karşı Anayasa Mahkemesine iptal davası açılması usulü yeniden düzenlendi (m.85), TBMM'nin toplanma tarihi değiştirildi (m.93) ve mahalli idareler seçimlerinin beş yılda bir yapılacağı hükmüne bir istisna getirildi (m.127/3).

d) Beşinci değişiklik: 18.6.1999 tarih ve 4388 sayılı Kanun'la,⁷⁴ Anayasa'nın 143. maddesi değiştirilerek, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde görevli olan askeri hâkimlerin yerine sivil hâkimlerin atanması esası kabul edildi. Hukuk devleti ilkesi açısından olumlu sayılabilecek bu değişikliğin gerçekleştirilmesinde, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin verdikleri kararlar etkili oldu.

e) Altıncı değişiklik: 13.8.1999 tarih ve 4446 sayılı Kanun'la⁷⁵ gerçekleştirilen altıncı değişiklikle, özelleştirme sistemi anayasal statüye kavuşturuldu (m.47); kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde, taraflardan birinin yabancı olması halinde uyuşmazlıkların çözümü için milletlerarası tahkime gidilebileceği esası kabul edildi (m.125/1) ve Danıştay'ın bu işlemleri inceleme görevi, söz konusu işlemler hakkında "iki ay içinde düşüncesini bildirmekle" sınırlandırıldı (m.155/2).

f) Yedinci değişiklik: 3.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun'la⁷⁶ gerçekleştirilen "2001 Anayasa Değişiklikleri", gerek değiştirilen maddelerin sayısı (Başlangıç metni ve 32 maddede) ve gerekse içeriği bakımından, 1982 Anayasasının yürürlüğe girişinden bugüne kadar gerçekleştirilen en kapsamlı anayasa değişikliği paketini oluşturmaktadır. Söz konusu değişikliklerin nicel ve nitel değeri kadar, bölünmüş bir parlamento ve iktidar yapısı içinde partiler arası uzlaşma yoluyla yapılmış olması ve parlamentoda yüksek bir çoğunlukla kabul görmesi, bu değişikliklerin önemini bir kat daha artırmaktadır.

2001 Anayasa değişikliklerine bakıldığında, bunları genel olarak üç başlık altında toplanmanın mümkün olduğu görülür: Özgürlükler hukukuna, devletin temel organlarına ve hukuk devletine ilişkin olan değişiklikler.

Özgürlükler hukukuna ilişkin gerçekleştirilen değişiklikleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Anayasa'nın Başlangıç kısmının 5. paragrafında yer alan "hiçbir düşünce ve mülahazanın (...) korunma göremeyeceği" şeklindeki mutlaklık ifade eden ibare kısmen yumuşatılarak, "hiçbir faaliyetin (...) korunma göremeyeceği" şeklinde değiştirildi. Anayasa'nın 13. maddesindeki genel sınırlama sebepleri kaldırıldı; ancak bu sebeplerden bir kısmı, Anayasa'nın 19, 20, 21, 22, 26, 31, 33 ve 34. maddelerinde düzenlenen hak ve özgürlüklere, özel sınırlama sebebi olarak eklendi. Ayrıca, temel hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamaların sınırını oluşturacak ölçütlere, "hakkın özü", "laik cumhuriyetin gerekleri" ve "ölçülülük ilkesi" eklendi (m.13).

Temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılma yasağının düzenlendiği 14. maddede yapılan değişiklikle; hakların kötüye kullanılma halleri azaltıldı, maddede geçen ve hukuki niteliği belirsiz olan "amaç" ibaresi yerine "faaliyet" ibaresi getirildi ve devletin de tıpkı kişiler gibi temel hak ve özgürlükleri kötüye kullanabileceği kabul edildi.

74. Bkz. *Resmi Gazete*, 18.6.1999-23729 (mükerrer).

75. Bkz. *Resmi Gazete*, 14.8.1999-23786.

76. Bkz. *Resmi Gazete*, 17.10.2001-24556.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği (m.19), özel hayatın gizliliği (m.20), konut dokunulmazlığı (m.21) ve haberleşme özgürlüğüne yönelik (m.22), gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yasayla yetkili kılınmış merciin emriyle gerçekleştirilebilecek müdahaleye sınırlamalar getirildi. Vatandaşların yurt dışına çıkma özgürlüklerinin, ülkenin ekonomik durumu gerekçe gösterilmek suretiyle sınırlandırılmayacağı esası kabul edildi (m.23).

Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerinde yer alan "kanunla yasaklanmış dil" ibaresi kaldırıldı. Böylece, gerek ifade özgürlüğü ve gerekse basın özgürlüğü bakımından "dil yasağı" öngören bir kanunun çıkarılma imkânı ortadan kaldırılmış oldu.

Dernek kurma özgürlüğüne ilişkin olarak, "üye olma ve üyelikten çıkma özgürlüğü" kabul edildi ve "bildirim usulü"ne son verildi (m.33). Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemede "yer ve güzergâh tespiti" ile "bu hakkın kullanımının yasaklanması ya da ertelenmesi"nde idareye tanınan geniş takdir yetkisine son verildi. Sivil toplum örgütlerinin kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemelerini yasaklayan fıkra hükmü kaldırıldı (m.34).

Anayasa'nın "Hak arama hürriyeti" başlıklı 36. maddesine yapılan bir eklemeye, "adil yargılanma hakkı" kişiler lehine bir temel hak olarak tanındı. Buna paralel olarak, "Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır" hükmü getirildi (m.40/2).

Suç ve cezalara ilişkin esasların düzenlendiği 38. maddede yapılan değişiklikle; kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulguların delil olarak kabul edilemeyeceği, bir kimsenin sözleşmeden doğan yükümlülüğünü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünün kısıtlanamayacağı ve "savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör halleri dışında ölüm cezası verilemeyeceği" kabul edildi.

Sosyal ve ekonomik haklara ilişkin gerçekleştirilen değişikliklerle, "eşler arasında eşitlik" ilkesi kabul edildi (m.41/1), kamulaştırma şartları yeniden düzenlendi (m.46), çalışanları ve işsizleri koruyucu bir hüküm getirildi (m.49/2), sendika üyeliği bütün "çalışanlar"a teşmil edildi (m.51/1), asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartlarının da göz önünde bulundurulacağı belirtildi (m.55/3). Devletin ekonomik ve sosyal ödevlerinin saptanmasında dikkate alınan "ekonomik istikrarın korunması" kaydı madde metninden çıkarıldı (m.65).

Siyasi haklara ilişkin değişikliklere gelince; vatandaşlığın kazanılması konusunda kadın-erkek eşitsizliği yaratan hüküm yürürlükten kaldırıldı (m. 66). Taksirli suçlardan hüküm giyenlere oy kullanma hakkı tanındı (m. 67/5). Seçim kanunlarında yapılacak değişikliklerin, yürürlüğe girdiği tarihten sonraki bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmayacağı hususu hükme bağlandı (m. 67/6). Siyasi partilerin hangi hallerde 68. maddenin 4. fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerin "odağı" haline geleceği tasrih edildi (m. 69/6). Siyasi partiler için kapatma yerine başka yaptırımlar öngörülebileceği kabul edildi (m. 69/7). Anayasa Mahkemesinin siyasi partiler hakkında kapatma kararı verebilmesi için gerekli olan salt çoğunluk oyu yerine, beşte üç oy çokluğu koşulu getirildi (m. 149). Son olarak, "karşılıklılık gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar"a "dilekçe hakkı" tanındı (m.74).

2001 anayasa reformuyla, devletin temel organlarının oluşum ve işleyişinde de değişiklikler öngörüldü. TBMM'nin af yetkisi için öngörülmüş olan (Anayasa'nın 14. maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenleri hariç tutan) sınırlama kaldırıldı ve TBMM'nin, ancak üye tam sayısının beşte üç çoğunluğuyla genel ve özel af ilanına karar verebileceği koşulu getirildi (m. 87). Anayasa'nın "Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması"

başlıklı 89. maddesi değiştirilerek, Cumhurbaşkanının kanunları kısmen uygun bulmayıp bir daha görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderdiği durumlarda, TBMM'nin yalnızca Cumhurbaşkanının uygun bulmadığı maddeleri görüşebileceği öngörüldü. TBMM Başkan adaylarının adaylıklarını Başkanlık Divanına bildirim süresi 10 günden 5 güne indirildi (m. 94/4). "Meclis Soruşturması" yöntemine ilişkin olarak da küçük değişiklikler yapıldı (m.100).

2001 değişiklikleri arasında, sivil-asker ilişkileri açısından önem taşıyan ve MGK'nın oluşumu, çalışma biçimi ve görevlerinin düzenlendiği 118. maddede yapılan değişiklikler de yer almaktadır. Bu maddede üç değişiklik gerçekleştirildi. Bunlardan birincisi, maddenin 1. fıkrasında belirtilen Kurul üyelerine ilişkindir. Gerçekleştirilen değişiklikle, "Başbakan Yardımcıları" ve "Adalet Bakanı" Kurulun oluşumuna dahil edildiler. Bununla, Kurul'un sivil üye sayısı arttırılmış oldu. İkinci değişiklik, 3. fıkranın ilk cümlesinde yer alan "kararların alınması" ibaresi yerine, "alınan tavsiye kararları" ibaresi konuldu. Son bir değişiklikle, 3. fıkranın son cümlesinde yer alan "öncelikle dikkate alınır" ibaresi madde metninden çıkarıldı ve bunun yerine "değerlendirilir" ibaresi konuldu. Bu fıkra hükmünde yapılan değişiklikle, MGK kararlarının istişari nitelikte olduğu hususu tasrih edilmek istendi.

1982 Anayasasında hukuk devleti ilkesine ilişkin yapılan tek değişiklik, Geçici 15. maddenin son fıkrasının yürürlükten kaldırılmasıdır. İlgili fıkra hükmünün yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte, 12 Eylül 1980 - 7 Aralık 1983 tarihleri arasında çıkarılmış olan kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve diğer karar ve tasarrufların anayasaya aykırılığının ileri sürülebilmesi mümkün hale getirildi.

g) Sekizinci değişiklik: 21.11.2001 tarih ve 4720 sayılı Kanun'la,⁷⁷ Anayasa'nın "ödenek ve yolluklar" başlıklı 86. maddesi değiştirilerek, TBMM üyeleri ile emeklileri lehine kimi düzenlemeler yapıldı.

h) Dokuzuncu değişiklik: 27.12.2002 tarih ve 4777 sayılı Kanun'la⁷⁸ Anayasa'nın iki maddesinde değişiklik yapıldı. Anayasa'nın "milletvekili seçilme yeterliliği" başlıklı 76. maddesinin 2. fıkrasında yer alan ve milletvekili seçilmeye engel olan haller içerisinde sayılan, "ideolojik ve anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar" cümlesinde geçen "ideolojik ve anarşik" ibareleri çıkarıldı; bunun yerine "terör" ibaresi getirildi. Aynı Kanun'la yapılan ikinci değişiklikle, 78. maddeye yeni bir fıkra hükmü eklendi. Buna göre, "bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır" (m. 78/5).

ı) Onuncu değişiklik: 31.12.1981 tarihinden önce orman vasfını kaybetmiş olduğundan dolayı ormanlık alan dışına çıkarılmış arazilerin değerlendirmesine imkân tanıyan ve Anayasa'nın 169/2 ile 170. maddelerinde değişiklik yapılmasını öngören 4.4.2003 tarih ve 4841 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", Cumhurbaşkanı tarafından tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderildi. Bunun üzerine TBMM'ce herhangi bir girişimde bulunulmadığından, ilgili değişiklik yürürlüğe giremedi.

77. Bkz. *Resmi Gazete*, 1.12.2001-24600.

78. Bkz. *Resmi Gazete*, 31.12.2002-24980 (mükerrer).

i) On birinci değişiklik: Onuncu anayasa değişikliğiyle aynı paralelde çıkarılan ve Anayasa'nın 170. maddesinde değişiklik yapılmasını öngören 29.7.2003 tarih ve 4960 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" da Cumhurbaşkanı tarafından tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderildi. Bu değişiklik Kanunu hakkında da TBMM'de herhangi bir işlem tesis edilmediğinden dolayı, söz konusu değişiklik de yürürlüğe girme imkânına sahip olmadı.

j) On ikinci değişiklik: 7.5.2004 tarih ve 5170 sayılı Kanun'la,⁷⁹ 82 Anayasasının 9 maddesinde değişiklik yapıldı, bir maddesi ise yürürlükten kaldırıldı.

Değişiklik paketiyle; kadın-erkek eşitliği anayasal güvenceye kavuşturuldu; (m.10/2); daha önce kaldırılmış olan ölüm cezasına ilişkin olarak Anayasa'da yer alan bütün atıflar çıkarıldı (m.15/2, 17/4, 38/9, 87); basın araçlarının suç aleti olduğu gerekçesiyle müsadere edilmesi yöntemine son verildi (m.30); ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemeyeceği hususu hüküm altına alındı (m.38/10); Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaşların, işledikleri suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilmesi yasaklandı (m.38/11); Yüksek Öğretim Kuruluna Genelkurmay Başkanlığınca üye seçimi usulüne son verildi (m. 131/2) ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırıldı (m. 143).

Pakette yer alan ve önem taşıyan değişikliklerden biri, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınacağına hükme bağlanmasıdır (m.90/son). Türkiye'nin imzalayıp onayladığı temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası andlaşmaları iç hukuk düzeninde yasa-üstü bir konuma getiren bu değişiklik, insan haklarına dayalı demokratik hukuk devleti açısından ileri bir adım oluşturmaktadır.

Paketteki bir diğer önemli değişiklik ise, TSK'ya devlet yapılanması içerisinde imtiyazlı ve üstün bir konum bahşeden Anayasa'nın 160. maddesinin son fıkrasında yer alan şu hükmün yürürlükten kaldırılmasıdır: "Silahlı Kuvvetler elinde bulunan devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, milli savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir". Bu hükmün ilga edilmesiyle, Sayıştay'ın TSK'ya denetlemesinin önündeki anayasal engel ortadan kaldırılmış olmaktadır.

k) On üçüncü değişiklik: 21.6.2005 tarih ve 5370 sayılı Kanun'la⁸⁰ gerçekleştirilen değişiklikle, daha önce 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"la kurulmuş olan "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu" anayasal bir kuruluş olarak düzenlendi (m. 133/2).

l) On dördüncü değişiklik: 29.10.2005 tarih ve 5428 sayılı Kanun'la,⁸¹ kamu mali yönetim ve kontrol sisteminin uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği müktesebatına uyumunu sağlamak ve böylelikle TBMM'nin bütçe üzerindeki denetim yetkisini güçlendirmek amacıyla, Anayasa'nın 130, 160, 161, 162 ve 163. maddelerinin değiştirilmesi yoluna

79. Bkz. *Resmi Gazete*, 22.5.2004-25469.

80. Bkz. *Resmi Gazete*, 23.6.2005-25854.

81. Bkz. *Resmi Gazete*, 9.11.2005-25988.

gidildi. Anayasa'nın 130/8, 162/1 ve 163. maddelerinde geçen "genel ve katma bütçeler" ibaresi yerine, "merkezi yönetim bütçesi" ibaresi konuldu. 160. maddenin 1. fıkrasında yer alan "genel ve katma bütçeli daireler" ibaresi "merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumları" olarak değiştirildi. 161. maddenin 2. fıkrası değiştirilerek malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolünün kanunla düzenleneceği kabul edildi. 162. maddenin 4. fıkrasıyla, "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önermeleri, *üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır*" hükmü getirildi.

m) On beşinci değişiklik: 13.10. 2006 tarih ve 5551 sayılı Kanun'la⁸² yapılan değişiklikle, seçilme yaşı 30'dan 25'e indirildi (m. 76/1).

n) On altıncı değişiklik: 10.5.2007 tarih ve 5659 sayılı Kanun'la⁸³ Anayasa'ya geçici bir madde eklenerek, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde, Anayasa'nın 67. maddesinin son fıkrasındaki süreye ilişkin hükmün uygulanmayacağı ifade edildi (Geçici m.17).

o) On yedinci değişiklik: 11. Cumhurbaşkanının seçiminde, toplantı yeter sayısı ile ilgili TBMM tarafından alınan kararın Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi üzerine yaşanan krizi aşmak amacıyla 31.5.2007 tarih ve 5678 sayılı Kanun'la,⁸⁴ Meclisin toplantı yeter sayısına açıklık getiren (m. 96), cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören (m. 101), cumhurbaşkanın seçim usulünü yeniden düzenleyen (m. 102), buna paralel olarak "seçimlerin genel yönetimi ve denetimi" başlıklı maddeye gerekli ilaveler yapan (m. 79) ve TBMM'nin seçim dönemini 5 yıldan 4 yıla indiren bir değişiklik gerçekleştirildi (m. 77). Son olarak, cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin Anayasa'ya iki geçici madde (Geçici madde 18 ve 19) eklendi.

p) On sekizinci değişiklik: 22 Temmuz seçimleri sonrası oluşan Meclis tarafından 11. Cumhurbaşkanı seçilince, 11. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören 5678 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle Anayasa'ya eklenen geçici 18 ve 19. maddelerin tatbik kabiliyetleri kalmadığından, 16.10.2007 tarih ve 5697 sayılı Kanun'la⁸⁵ ilgili maddeler Anayasa metninden çıkarıldı.

r) On dokuzuncu değişiklik: Üniversitelerde uygulanan başörtüsü yasağına son vermek amacıyla, 9.2.2008 tarih ve 5735 sayılı Kanun'la,⁸⁶ Anayasa'nın 10 ve 42. maddelerinde değişiklik yapıldı. Anayasa'nın 10. maddesinin 4. fıkrasına "bütün işlemlerinde" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında" ibaresi eklendi. Anayasa'nın 42. maddesinin 6. fıkrasından sonra gelmek üzere, "Kanunda açıkça

82. Bkz. *Resmi Gazete*, 17.10.2006-26322.

83. Bkz. *Resmi Gazete*, 18.5.2007-26526.

84. Bkz. *Resmi Gazete*, 16.6.2007-26554.

85. Bkz. *Resmi Gazete*, 17.10.2007-26673.

86. Bkz. *Resmi Gazete*, 23.2.2008-26796.

yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimse yükseköğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemez. Bu hakkın kullanımının sınırları kanunla belirlenir” şeklindeki fıkra hükmü ilave edildi. Ancak bu değişiklikler, AYM’nin 5.6.2008 tarihli kararıyla iptal edildi.⁸⁷

s) Yirminci değişiklik: 1982 Anayasasında köklü değişiklikler öngören 7.5.2010 tarih ve 5982 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”,⁸⁸ TBMM üye tam sayısının üçte ikisinden az, beşte üçünden fazla bir oyla kabul edildiğinden dolayı, yürürlüğe girebilmesi için zorunlu olarak halkoylamasına sunuldu. Bu Kanun, 12 Eylül 2010’da yapılan halkoylamasında kabul edilerek yürürlüğe girdi.

Anayasa’nın 23 maddesinde değişiklik yapılmasını öngören 26 maddelik 5982 sayılı Kanun’a genel olarak bakıldığında, gerçekleştirilmesi düşünülen değişikliklerin iki alanda yoğunlaştığı görülür: Özgürlükler hukuku ve hukuk devleti ilkesi.

Özgürlükler hukukuna ilişkin öngörülen değişiklikleri iki grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi, mevcut Anayasa’da yer almayan birtakım hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye kavuşturulmasına ilişkin değişiklikler; ikincisi ise, Anayasa’da düzenlenmiş olan hak ve özgürlüklerin sınırlarını genişleten değişikliklerdir.

Birinci gruba giren değişiklikler arasında; kişisel verilerin korunması hakkı (m. 20/3), çocuk hakları (m. 41/3-4) ve bilgi edinme hakkının (m. 74/3) anayasal güvenceye kavuşturulması yer almaktadır.

İkinci gruba giren değişikliklerle; yurt dışına çıkma hürriyetinin ancak hâkim kararıyla sınırlandırabileceği öngörülmekte (m. 23/5), bir kişinin aynı zamanda ve aynı işkolunda birden fazla sendikaya üye olabilmesinin önündeki yasak kaldırılmakta (m. 51/4), memurlar ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkı tanınmakta (m.53/3), memurlar ve diğer kamu görevlilerinin mali ve sosyal haklarına ilişkin toplu sözleşme hükümlerine anayasal geçerlilik kazandırılmakta (m.128/2), toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde Hakem Kurulunun kararlarına kesinlik kazandırılmakta (m. 53/4), toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması kabul edilmekte (m. 53/5), grev esnasında işçilerin işyerinde sebep oldukları zararlardan sendikanın sorumlu tutulacağını öngören hüküm kaldırılmakta (m. 54/3), siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişlere ilişkin yasaklar kaldırılmakta (m. 54/7), partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekilinin milletvekilliğinin sona ereceğini öngören hüküm kaldırılmaktadır (m. 84/5).

Bu iki grubun dışında yer alan bir başka değişiklikle, toplumda dezavantajlı konumda bulunan ve özel olarak korunması gereken bazı kesimlere pozitif ayrımcılık yapılması öngörülmektedir. Kadınların yanı sıra, çocuklar, yaşlılar, özürllüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirlerin, eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı hüküm altına alınmaktadır (m. 10/3).

Anayasa değişikliği paketindeki hukuk devletine ilişkin düzenlemeler, nicelik ve nitelik itibariyle önemli bir yer tutmaktadır. Bu düzenlemelerden biri, idarenin işleyişiyle ilgili şikayetleri incelemek amacıyla TBMM’ye bağlı Kamu Denetçiliği Kurumunun oluşturulmasıdır (m. 74/4-6). Bu Kurum, idarenin etkin ve yaygın denetimine hizmet edeceği

87. AYM’nin 5.6.2008 tarih ve E.2008/16, K.2008/116 sayılı kararı için bkz. *Resmî Gazete*, 22.10.2008-27032.

88. Bkz. *Resmî Gazete*, 13.5.2010-27580.

gibi, hukuki ihtilafların yargıya başvurmadan çözümüne imkân sağlayacağından dolayı yargının yükünü de hafifletecektir.

Söz konusu pakette, yürürlükteki Anayasa tarafından yargı denetimi dışında tutulan birtakım idari işlem ve kararların yargı denetimine tabi tutulması da öngörülmektedir. Bu çerçevede, Yüksek Askeri Şuranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararları (m. 125/2), memurlar ve diğer kamu görevlileri ile ilgili bütün disiplin kararları (m. 129/3) ve HSYK'nın meslekten çıkarma cezasına ilişkin kararları yargı denetimine açılmaktadır (m. 159/10).

Ayrıca, 1980-1983 yılları arasında görev yapan yasama ve yürütme organlarının, bu döneme ait her türlü karar ve tasarruflarından dolayı cezai, mali ve hukuki sorumluluğunu ortadan kaldıran ve bu karar ve tasarruflardan dolayı kişilerin yargılanamayacağını öngören Anayasa'nın Geçici 15. maddesi yürürlükten kaldırılmaktadır. Zamanaşımına ilişkin tartışmalar bir tarafa, darbe ve insanlık suçu işleyenlere anayasal koruma sağlayan bu ayıplı maddenin ortadan kaldırılmış olmasını, Türkiye'nin demokratikleşmesi açısından sembolik anlam ve değeri yüksek olan bir anayasa değişikliği olarak değerlendirmek gerekir.

İdari yargının yetki sınırlarını tayin eden anayasa hükmüne açıklık kazandırmak ve bu ifadeyi güçlendirmek amacıyla, "yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır" ifadesi yerine, "yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz" ifadesi getirilmektedir (m.125/4). Aslında birinci ifade, yargı yetkisinin yerindelik denetimi şeklinde kullanılamayacağı anlamını da içermektedir. Bu açık hükme rağmen, tali kurucu iktidarın böyle bir değişiklik yoluna gitmesinin temel sebebi, özellikle son yıllarda idari yargı organlarının artan bir şekilde hukukilik denetiminin sınırlarını aşip yerindelik denetimi yaparak bu doğrultuda kararlar vermiş olmasıdır.

Askeri yargıya ilişkin yapılan değişikliklere gelince; "askeri mahallerde işlenen suçlar" askeri mahkemelerin görev alanı dışına çıkarılmakta ancak devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlarda her halde adliye mahkemelerinin görevli olacağı belirtilmekte (m. 145/1); savaş hali dışında sivillerin askeri mahkemelerde yargılanamayacağı hüküm altına alınmakta (m. 145/2); askeri yargı organlarının kuruluşu, işleyişi ve askeri hâkimlerin özlük işlerinin kanunla düzenlenmesinde dikkate alınan "askerlik hizmetinin gerekleri" kriteri kaldırılmakta (m. 145/4); aynı değişiklik Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi için de öngörülmekte (m. 156/4 ve m. 157/5) ve son olarak, askeri hâkimlerin yargı hizmeti dışındaki askeri hizmetler yönünden komutanlık ile ilişkilerinin kanunla düzenlenmesine ilişkin ifade, madde metninden çıkarılmaktadır (m. 145/4).

Paketin en çok tartışma konusu edilen düzenlemelerinden birini AYM'ye ilişkin öngörülen değişiklikler oluşturmaktadır. AYM'nin kuruluşunu düzenleyen 146. maddesi değiştirilerek, AYM'nin üye sayısı 11 asıl ve 4 yedek üyeden, 17 asıl üyeye çıkarılmakta; böylece, bir yandan üye sayısı artırılmakta, diğer yandan da yedek üye uygulamasına son verilmektedir. Yeni düzenlemeyle, üye kaynakları mevcuda oranla daha fazla çeşitlendirilmekte; farklı kaynaklardan üye seçimi öngörülmekte ve TBMM'ye üye seçme yetkisi verilmektedir. Bununla, Mahkeme'nin demokratik meşruiyeti kısmen de olsa güçlendirilmiş olmaktadır.

AYM'nin oluşumuna ilişkin gerçekleştirilen değişiklikle TBMM'ye 3 üye seçme yetkisi tanınmaktadır. Buna göre TBMM 2 üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, 1 üyeyi baro başkanlarının serbest avukatlar arasından olmak üzere toplam 3 üyeyi, her üyelik için gösterilecek üçer aday içinden dolaylı bir şekilde seçecek-

tir. Yeni düzenlemeyle Cumhurbaşkanına, 4 üyeyi doğrudan 10 üyeyi ise dolaylı olmak üzere toplam 14 üyeyi seçme yetkisi verilmektedir. Cumhurbaşkanının doğrudan atama yaptığı 4 üye, üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçilmektedir. Cumhurbaşkanı tarafından dolaylı bir biçimde atanan 10 üyeden 7'si, yüksek mahkemelerce önerilen adaylar arasından seçilmektedir. Bunlardan 3'ü Yargıtay, 2'si Danıştay, 1'i Askeri Yargıtay ve 1'i Askeri Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilmektedir. Diğer 3 üyeyi ise; en az ikisi hukukçu olmak üzere Yükseköğretim Kurulunun, kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyaset bilimleri dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçmektedir.

AYM'ye ilişkin getirilen bir başka yenilik, üyelerinin görev sürelerinin 12 yıl ile sınırlandırılmasıdır (m. 147/1). Bu değişiklik, AYM üyelerinin çok uzunca bir süre görevde kalmalarının önüne geçilerek, Mahkeme'nin toplumsal değişim karşısında kendisini yenileyebilmesi öngörülmektedir.

Anayasa yargısında gerçekleştirilen önemli değişikliklerden biri de, AYM'ye bireysel başvuru hakkının tanınmış olmasıdır. Buna göre, "Herkes, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır" (m. 148/3).

Anayasa'nın 148. maddesinde yapılan bir başka değişiklik, Meclis Başkanı ile Genel Kurul Başkanı ve kuvvet komutanlarının görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla AYM'de yargılanmaları hükmüne bağlanmaktadır (m. 148/6-7). Mevzuatta bu kişilerin görevleriyle ilgili suçlardan dolayı nerede yargılanacaklarına dair herhangi bir düzenleme bulunmadığından dolayı, mevcut boşluk bu düzenlemeyle giderilmiş olacaktır. Buna ilaveten, yapılan değişiklik, AYM'nin Yüce Divan sıfatıyla vereceği kararlara karşı yeniden inceleme yolu açılmaktadır (m. 148/8).

Öte yandan, AYM'nin, artan iş yüküne paralel olarak iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışması esasını benimsenerek, Mahkeme'nin etkinliği ve verimliliği artırılmak istenmektedir (m. 149/1). Son olarak, "anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki çoğunluğu" şartı aranarak, anayasa değişikliklerinin iptali ile siyasî partilerin kapatılması ya da devlet yardımından yoksun bırakılması güçleştirilmektedir (m. 149/3).

Hukuk devleti ilkesine ilişkin gerçekleştirilen en önemli değişikliklerden birini, HSYK'nın oluşum ve işleyişini yeniden düzenleyen değişiklik oluşturmaktadır. Öngörülen değişiklik, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesinin hayata geçirilmesinde kilit önemi haiz olan HSYK'nın dar tabanlı temsil esasına dayalı ve içine kapanık olan yapısının değiştirilmesi hedeflenmektedir.

Anayasa'nın 159. maddesinde değişiklik yapılarak, HSYK'nın 7 asıl ve 5 yedek üyeden oluşan üye sayısı artırılarak, 22 asıl ve 12 yedek üyeye çıkarılmaktadır. Adalet Bakanının Kurul başkanlığı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarının Kurul'un tabii üyeliğinin muhafaza edildiği yeni yapılanmada, Cumhurbaşkanına doğrudan 4 asıl üye (yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından), Yargıtay'a doğrudan 3 asıl ve 3 yedek üye, Danıştay'a doğrudan 2 asıl ve 2 yedek üye,

Türkiye Adalet Akademisine doğrudan 1 asıl ve 1 yedek üye, birinci sınıfa ayrılmış adli hâkim ve savcılarına doğrudan 7 asıl ve 4 yedek üye ve son olarak birinci sınıfa ayrılmış idari hâkim ve savcılarına doğrudan 3 asıl ve 2 yedek üye seçme imkânı verilmektedir. Mevcut düzenlemede HSYK'nın seçimle gelen 5 üyenin Yargıtay ve Danıştay'ın gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçildiği dikkate alındığında, yeni düzenlemeyle seçimle gelen 20 üyeden 15'inin doğrudan yargı mensuplarınca seçilecek olması, yargının Kurul içerisindeki temsil gücünü artırıcı etki yaratacaktır. Öte yandan, Kurul'un üye sayısının arttırılması, üye kaynağının zenginleştirilmesi ve böylelikle eskisine oranla daha çoğulcu ve geniş tabanlı bir temsil esasına göre yapılandırılması, bir yandan Kurul ile yüksek yargı organları arasında işleyen kapalı devre sistemine ve mesleki kooptasyona son verecek, diğer yandan da Kurul'u demokratik ve şeffaf bir yapıya kavuşturacaktır.

Yeni düzenlemeyle HSYK'nın üç daire halinde çalışacağı (m. 159/2) ve Kurul Başkanı sıfatıyla Adalet Bakanının dairelerin çalışmalarına katılamayacağı öngörülmektedir (m. 159/7). Eski düzenlemede Adalet Bakanının tüm toplantılara katıldığı ve alınan kararlarda oy kullandığı dikkate alındığında, yeni düzenlemenin, yargı bağımsızlığı ilkesine hizmet etmede daha elverişli olduğu söylenebilir. Aynı amaca hizmet etmek üzere, sekreteryaya hizmetlerinin Adalet Bakanlığı tarafından yürütülmesine son verilmekte ve Kurul bağımsız bir sekreteryaya kavuşturulmaktadır (m. 159/11).

Yargı bağımsızlığı ilkesini güçlendiren bir başka yenilik, hâkim ve savcılarının denetimlerinin, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişlerince yapılması usulüne son verilmesidir. Yeni düzenlemeye göre, hâkim ve savcılar hakkında "inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerince yaptırılır" (m. 159/9). Denetim konusunda gerçekleştirilen bir başka değişikliğe göre, "adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır" (m. 144).

2010 anayasa değişiklik paketiyle getirilen son bir yenilik, "ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla "Ekonomik ve Sosyal Konsey" in kurulmasıdır (m. 166/4).

ş) **Yirmi birinci değişiklik:** 1982 Anayasasındaki son değişiklik, 17.3.2011 tarih ve 6214 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"la gerçekleştirildi.⁸⁹ Meclis'te grubu bulunan bütün siyasi partilerin mutabakatıyla kabul edilen bu Kanunla, Anayasa'nın 59. maddesinin kenar başlığı "Sporun geliştirilmesi ve tahkim" şeklinde değiştirildi ve maddeye şu fıkra hükmü eklendi: "Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz." Söz konusu fıkra hükmü, spor hukukuyla ilgili Türkiye'nin uluslararası taahhütlerini yerine getirebilmesi, spor faaliyetlerinin uluslararası standartlarda Türkiye'de yürütülebilmesi ve spor federasyonlarının uluslararası federasyonlarla ilişkilerinin düzenlenebilmesi amacıyla getirildi.

89. Bkz. Resmi Gazete, 29.3.2011-27889.

ANAYASALAR VE MADDE ÖNERİLERİ

1982 ANAYASASI⁹⁰ BAŞLANGIÇ

(Değişik: 23.7.1995-4121/1 md.)⁹¹ *Türk Vatanı ve Milletinin ebedî varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün be-*

90. Bu Anayasa; Kurucu Meclis tarafından 18/10/1982'de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20/10/1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış; 7/11/1982'de halkoylamasına sunulduktan sonra 9/11/1982 tarihli ve 17863 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yeniden yayımlanmıştır.

91. Maddenin özgün hali:

BAŞLANGIÇ

Ebedî Türk Vatan ve milletinin bütünlüğüne ve kutsal Türk Devletinin varlığına karşı, Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş bölücü ve yıkıcı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına yaklaştığı sırada:

Türk Milletinin ayrılmaz parçası olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 hareketi sonucunda, Türk milletinin meşru temsilcileri olan Danışma meclisince hazırlanıp, Milli Güvenlik Konseyince son şekli verilerek Türk Milleti tarafından kabul ve tasvip ve doğrudan doğruya O'nun eliyle vaz olunan bu ANAYASA:

- Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;
- Dünya milletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak; Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;
- Millet iradesinin mutlak üstünlüğü egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun bu anayasa da gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icatları ile belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;
- Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir iş bölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğünün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

lirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedî varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılma-

- Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

- Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerinden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür,medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve manevi varlığı bu yönde geliştirmek hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

- Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

- FİKİR, İNANÇ VE KARARILYA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere;

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

sından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir iş-bölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

(Değişik: 3.10.2001-4709/1 md.)⁹² Hiçbir faaliyetin Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve “Yurtta sulh, cihanda sulh” arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşik Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

□ 1961

BAŞLANGIÇ

Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan;

Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk Milleti;

92. Fıkranın özgün hali: “Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;”

Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak ve;

Yurtta Sulh, Cihanda Sulh ilkesinin, Millî Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak;

İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için;

Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabul ve ilan ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adalete ve fazilete âşik evlatlarının uyanık bekcılığıne emanet eder.

□ ÜSKÜL 1992

Bu Anayasa, Ulusal Kurtuluş Savaşını vererek bağımsızlığını kazanan, ulusal egemenliğe dayalı demokratik, laik, millî, sosyal hukuk devleti anlayışı içinde insan onurunun korunmasını en üstün değer kabul eden, evrensel insan haklarına saygıyı, bireyin özgür gelişimini ve çağdaşlığı temel alan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının uzlaşmasıyla hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur.

□ BBP 1993

Başlangıç hükümleri kaldırılmalıdır.

□ CHP 1993

Başlangıç Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

□ DSP 1993

Başlangıç Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

□ DYP 1993

BAŞLANGIÇ

Bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun İnkılap ve İlkelere doğrultusunda;

-Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak; Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünden;

-Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasa'da gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

-Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir iş bölümü ve iş birliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

-Hiçbir düşünce ve mülhazanın Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve ülkesi ile bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

-Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

-Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

Fikir, İnanç ve kararıyla anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

Türk Milleti tarafından, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

o HEP 1993

Başlangıç tamamen kaldırılmalıdır.

o MHP 1993

İkinci paragraf tamamen kaldırılmalıdır ve “Bu Anayasa...” diye devam etmelidir.

Üçüncü paragraf “Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk’ün ilke ve inkılapları ile Türk Milliyetçiliği anlayışı doğrultusunda” şeklinde değişmelidir.

o SHP 1993

Başlangıç Anayasa’dan çıkarılmalıdır. Bunun yerine Anayasa değişikliklerinden sonra anayasanın kazanmış olduğu yeni ve demokratik ruha uygun kısa bir başlangıç kaleme alınmalıdır.

o TOBB 2000

BAŞLANGIÇ

Bu anayasa Türk halkının tarihten gelen birikiminin, kültürünün bir ifadesi ve aynı zamanda gele-

ceğe bakış açısıdır. Atatürk’ün “Yurtta sulh, cihanda sulh” deyişi ile özdeştirdiği barış içinde yaşama ilkesi, dünya halklarının bir insanlık ailesi oluşturduğu inancı, adalet, eşitlik, demokrasi ve insan haklarına saygı, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin uygarlık içinde ilerleme ülküsü, devletin halk için ve insan için var olduğu inancı, anayasal temellerimizdir.

Ülkemiz 1876 tarihinden itibaren içine girdiği yazılı anayasa süreci içinde geçirdiği deneyimle meclisli çok partili demokratik sistem, devletin dini kurallara göre değil çağdaş hukuk kurallarına göre yönetilmesi esası (laiklik), insan haklarına bağlı ve saygılı yönetim, serbest piyasa koşullarına göre belirlenen rakabete dayalı ekonomik sistem, sosyal adalet ve hukuk devleti esasları üzerinden uzlaşmaya varmış,

2000 yılı ile açılan bin yılı böyle bir anayasal yaklaşım içinde karşılamaya karar vermiştir.

Bu anayasa varlık nedenini ve güvencesini Türk Halkının vicdanından almaktadır.

o TBB 2001

BAŞLANGIÇ

Uluslararası toplumun onurlu ve saygın bir üyesi olarak varlığını sonsuza değin esenlikle sürdürmeye kararlı ulusumuz, her alanda bağımsızlığı, özgürlüğü, ulusal egemenliği ve çağdaşlığı amaçlayan Ulusal Kurtuluş Savaşının ereğine yaraşan bir anlayışla kurduğu cumhuriyeti korumak ve insan haklarının dokunulmaz niteliklerine en uygun yönetim biçimi olan demokrasiyi içtenlikle benimseyerek geliştirmek için bu Anayasayı ulusal yaşam andı bilerek yürürlüğe koymuştur.

Bireylerin her yönden eşitliğine, ortak yazgıda birleşme istencine, hukukun üstünlüğü ile ahlakın erdemine dayanan kendini yönetme ve denetleme olgusu, devleti, her durumda adaletili davranarak yurttaşların hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamakla yükümlü kılmaktadır. Nitelikleri Anayasa’da öngörülen devlet, barış, karşılıklı sevgi, saygı ve güven duygularıyla ulusal, siyasal, hukuksal birliği, ülkeyi, sınırları ve kaynaklarıyla koruyacak, yaşamsal gerekleri en yüksek düzeyde karşılamak görevini özenle yerine getirecektir. Hak ve ödev dengesi sorumluluk bilinciyle sağlanarak yurttaşlar arasında hiçbir nedenle ayırım gözetilmeden olanaklar sunulacaktır.

Atatürk ilkelerine dayanan demokratik cumhuriyet, bilim ve kültür devleti olarak eğitimden ekonomiye, sanattan spora, askerlikten siyasete, her konuda aydınlanmanın kurumsal öncülüğünü yapacaktır.

Düşünce ve inanç özgürlüklerini en kapsamlı biçimde tanıyıp yaşatmaktan kıvanç duyan cumhuriyet, korku ve yoksulluğun, baskı ve zorbalığın

karşısında sosyal hukuk devletine güveni artıracak çabaları hızlandıracaktır. Uluslararası hukuk ilkelere başka devletlerin toprak bütünlüğüne saygı gösteren savunma dışında savaşı ve başka ulusların özgürlüğüne karşı güç kullanmayı uygun bulmayan Türkiye Cumhuriyeti, dostluk ilişkilerini insanlığın ve uygarlığın en doğal kazanımı sayarak dünya barışına katkıda bulunacaktır.

Hukuk devleti olmanın erdemiyse, insana, ulusa ve insanlığa hizmet, devletin başlıca duyarlılığıdır.

İlkelereyle uygulamaya ışık tutacak ve öze bağlı yorumlarla güncelleşip güçlenecek anayasaya bağlılık; tüm kurum, kuruluş ve kişilerin yurttaşlık görevidir.

▫ **GTP 2007** **BAŞLANGIÇ**

Bu anayasa; Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik, sosyal, laik bir hukuk devleti olarak dönüşmesini sağlamak, 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme hedefinin ön koşulu olan sivilleşme ihtiyacını karşılamak ve Türkiye'nin uluslararası camianın saygın ülkeleri arasında hak ettiği yeri alması amacı ve sahip olduğumuz çeşitliliğin gücümüz olduğu bilinci ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e saygıyla Türkiye Cumhuriyeti halkına tevdi edilir.

▫ **ÖZBUDUN 2007** **BAŞLANGIÇ**

Herkesin insan haysiyetinden kaynaklanan evrensel hak ve hürriyetlere sahip olduğu inancıyla hareket eden, her türlü ayrımcılığı reddeden, farklılıklarımızı kültürel zenginliğimizin kaynağı olarak gören bir eşitlik anlayışına sahip biz Türk Milleti; insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik ve laik Cumhuriyetin kurum ve kuralarını düzenleyen bu Anayasayı, egemen irademizin ve Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefi ile ebedî barış idealine olan bağlılığımızın ifadesi olarak kabul ve teyid ederiz.

▫ **TBB 2007** **BAŞLANGIÇ**

Uluslararası toplumun onurlu ve saygın bir üyesi olarak varlığını sonsuza değin esenlikle sürdürmeye kararlı Türk Ulusu, bağımsızlığı, özgürlüğü, ulusal egemenliği ve her alanda çağdaşlığı amaçlayan Ulusal Kurtuluş Savaşının ereğine yaraşan bir anlayışla kurduğu Cumhuriyeti korumak ve insan haklarının dokunulmaz niteliklerine uygun yönetim biçimi olan çağdaş demokrasiyi içtenlikle benimseyerek geliştirmek için bu Anayasayı ulusal yaşam andı bilerek yürürlüğe koymuştur.

Bireylerin eşitliğine, ortak yazgıda birleşme istencine, hukukun üstünlüğüyle ahlakın erdemine dayanan kendini yönetme ve denetleme kararlılığı; devleti, her durumda adaletli davranarak yetki alanı içindeki insanların hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamakla yükümlü kılmaktadır. Nitelikleri Anayasada belirtilen devlet, toplumsal barış, dayanışma duygularıyla ulusal, siyasal, hukuksal birliği, ülkenin sınırlarını ve kaynaklarını korumayı en yüksek düzeyde gerçekleştirmek görevini özenle yerine getirecektir. Bunu sağlamak üzere; bütün bireylerini, ırk, dil, din, mezhep ayırımı yapmaksızın; kaderde, kıvançta, tasada ortak, ulusal birlik ruhu içinde toplanan ve sürekli yüceltmeyi amaç bilen bir ulusal devlet anlayışına bağlı kalacaktır.

Düşünce ve inanç özgürlüklerini tanıyıp yaşatmayı ödev bilen Cumhuriyet, korku ve yoksulluğun, baskı ve zorbalığın karşısında sosyal hukuk devletine güveni arttıracak çabaları hızlandıracaktır. Uluslararası hukuk ilkelerine, başka devletlerin toprak bütünlüğüne saygı gösteren; uluslararası hukukun meşru saydığı haller dışında savaşı ve başka ulusların özgürlüğüne karşı güç kullanmayı ret eden Türkiye Cumhuriyeti, dostluk ilişkilerini geliştirerek dünya barışına katkıda bulunacaktır.

Atatürk ilkelerine dayanan demokratik Cumhuriyet, bilim ve kültürü rehber edinen bir devlet olarak; toplum yaşamının bütün alanlarında aydınlanmanın öncülüğünü yapacaktır.

Hak ve ödev dengesi sorumluluk bilinciyle kurularak, yurttaşlar arasında fırsat eşitliği, ayırım gözetilmeden sağlanacaktır.

Atatürk ilkelerinin değerlerinin korunup güçlenmesi; uygulamaya ışık tutacak anlayış ve yorumlarla güncelleştirilmesi; bu ilkelerin doğal sonucu olan demokratik cumhuriyetin geliştirilmesi, tüm yurttaşların Anayasal görevidir.

"*Yurtta sulh, cihanda sulh*" anlayışı ile insan yaşamını yüce değer sayan Atatürk milliyetçiliği, üniter Türkiye Cumhuriyeti ile onun tartışılmaz hedefi çağdaş demokrasinin birincil koşulu laiklik ilkesi bu Anayasanın vazgeçilmez kaynağı olmuştur.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008** **BAŞLANGIÇ**

'İnsan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik ve laik⁹³ cumhuriyet' ile 'uluslararası insan hak ve özgürlükleri' kavramları yer almalı.

Farklı Görüşler:

1- 'Biz Türk Milleti', kavramı yerine 'Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları' kavramı kullanılmalı. 'Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal

93. Laiklik kavramı metinde kalmalı ama kavram yeniden tanımlanmalı.

Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefi' ibaresi çıkarılmalı.

2- Metindeki kavramlar aynen kalmalı.

▫ TKP 2008

TARİHSEL MİRAS

Bir sosyalist devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti, ülkede yaşayan tüm uluslardan işçilerin, emekçilerin, köylülerin, aydınların ortak çabasının ürünü olacaktır. Sosyalist cumhuriyet, yüzyıllardan bu yana bu coğrafyada boy atmış bütün ilerici atımların, bu atımların öncü gücü olan toplumsal hareketlerin, halk kahramanlarının mirasını devralıp gelecek kuşaklara taşıyacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı ile birlikte emperyalistlerce parçalanması, Anadolu halklarının ortak tarihinde en önemli gelişmelerden bir tanesidir. Bu gelişmeye karşı mücadele, 1917 Ekim Devrimi'nin sonucu olarak ortaya çıkan Sovyetler Birliği'nin de desteğini alarak, kısa süre içerisinde batılı emperyalist ülkelerin planlarını bozmuş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri bu mücadelede atılmıştır. Sosyalist devletimizin devralacağı tarihsel mirasın en önemli halkalarından birisi bu mücadele ve bu mücadelenin ürünü olarak Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Emekçilerin iktidarını temsil edecek olan Türkiye Cumhuriyeti ise, söz konusu mücadelenin hemen başlangıcından itibaren kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda egemenliğini ilan eden burjuva sınıfına karşı tarihsel hesaplaşmanın ürünü olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti, sermaye sınıfının elinde emekçi halka karşı kullanılmış, emperyalist yağma ve talana açık hale getirilmiş, gericiliğe ve karanlığa teslim edilmiştir. 1923 yılında ilan edilen cumhuriyet, işbirlikçi sömürücü güçlerin elinde, kendi ilkelerine ihanet etmiştir. Cumhuriyet fikri bağımsızlık ilişkilerine, gericiliğe, sömürüye karşı harekete geçen Türk, Kürt bütün uluslardan emekçilerin çabasıyla vatan haini ve mandacı sömürücü sınıfların alaşağı edilmesi sonucunda gerçek karşılığını bulacak ve Türkiye Cumhuriyeti ulusal egemenliği, özgürlüğü ve eşitliği bayrak yapan saygın bir ülkeye dönüştürülecektir. Bu dönüşümler için köklü bir altüst oluş anlamına gelen sosyalist devrim, Toplumcu Anayasa'yı uygulamak için gerekli siyasi koşulları yaratacaktır.

▫ BDP 2010

BAŞLANGIÇ

Biz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları;

Bütün bireylerin evrensel hak ve özgürlüklere sahip olduğu inancını taşıyoruz. Irk, dil, din, mezhep, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik köken ve benzeri

hiçbir ayırım yapmaksızın herkesin eşit olduğunu kabul ediyoruz. Farklılıklarımızı, kültürel zenginliğimizin kaynağı ve toplumsal bütünlüğümüzün harcı olarak görüyoruz. Bütün eylemlerinde adaleti gözetmesini ve her durumda insanların hak ve hürriyetlerini güvence altına almasını devletin temel görevi sayıyoruz. Ebedi barış idealini taşıyan bireyler olarak meşru müdafaa halleri dışında savaşı ve başka halkların özgürlüğüne karşı güç kullanmayı reddediyoruz.

İnsan onurunu, hukukun üstünlüğünü, barışı, özgürlüğü ve eşitliği temel alan bir toplumsal düzen kurmayı hedefliyor ve bu anayasayı da bu değerlere bağlılığımızın bir ifadesi olarak kabul ve teyit ediyoruz.

▫ SDE 2011

Biz Türkiye halkı;

Bütün insanların evrensel hak ve özgürlüklere sahip olduğu inancını taşıyoruz. Tüm bireylerin hiçbir ayrımcılığa maruz kalmaksızın eşit olduğunu kabul ediyor ve bütün farklılıkları kültürel bir zenginlik olarak görüyoruz. Evrensel barış idealini paylaşıyor ve doğanın dengesini korumayı bir insani sorumluluk sayıyoruz.

İnsan haklarını, hukukun üstünlüğünü, çoğulculuğu, özgürlüğü ve eşitliği esas alan ve herkesin insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamasını hedefleyen demokratik bir düzen kurmak istiyoruz. Bu anayasayı, birlikte yaşama irademizin bir berati olarak kabul ve teyit ediyoruz.

1982 ANAYASASI MADDE 1

Devletin şekli

Madde 1 – Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

- **1961**
Devletin Şekli
Madde 1 - Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.
- **1924**
Esas Hükümler
Madde 1 - Türkiye Devleti Bir Cumhuriyettir.
- **TÜSİAD 1992**
1982 Anayasasının 1. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **ÜSKÜL 1992**
1982 Anayasasının 1. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **RP 1993**
1982 Anayasasının 1. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **SHP 1993**
1982 Anayasasının 1. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **TOBB 2000**
1982 Anayasasının 1. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **TBB 2001**
Türkiye Cumhuriyeti
Madde 1- Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.
- **ÖZBUDUN 2007**
1982 Anayasasının 1. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **TBB 2007**
1982 Anayasasının 1. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**
1982 Anayasasının 1. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **TKP 2008**
Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti, dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, Türkiye’de yaşayan işçilerin, köylülerin ve tüm emekçilerin ortak iradesini temsil eden ve çıkarlarını savunan egemen bir sosyalist devlettir.

1982 ANAYASASI MADDE 2

Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

- **1961**
Cumhuriyetin Nitelikleri
Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve ‘Başlangıç’ta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.
- **1924**
Madde 2- (10/4/1928 - 1222/ 1⁹⁴; 5/2/1937 - 3115/1⁹⁵) Türkiye Devleti, Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçıdır. Resmî dili Türkçedir. Makarrı Ankara şehridir.
- **1921**
Madde 2- (Değişik : 29.10.1339 (1923) - 364)⁹⁶ Türkiye Devletinin dini, Dini İslâmdır. Resmi lisanı Türkçedir.
- **TÜSİAD 1992**
Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, milli demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.
- **ÜSKÜL 1992**
Cumhuriyetin Nitelikleri
Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.
- **BBP 1993**
Madde 2- Maddeye, “maddenin yorumuna gerekçeden bakılır” hükmünün ilave edilmesi gerekir.

94. Maddenin Özgün hali:

Madde 2- Türkiye Devletinin dini, Dini İslâmdır; resmî dili Türkçedir; makarrı Ankara şehridir.

95. Maddenin ikinci hali:

Madde 2- Türkiye Devletinin resmî dili Türkçedir; makarrı Ankara şehridir.

96. Maddenin Özgün hali:

Madde 2- İcra kudreti ve teşri salâhiyeti milletin yegâne ve hakikî mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.

▫ **HEP 1993**

Madde 2- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

▫ **RP 1993**

Cumhuriyetin Nitelikleri

Madde 2 (1. teklif)- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına her türlü baskıyı önleyen hizmeti esas alan, toplumun huzuru ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına dayanan, millî, demokratik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 2 (2. teklif)- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına her türlü baskıyı önleyen hizmeti esas alan, toplumun huzuru ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına dayanan, millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

▫ **SHP 1993**

Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

1. Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik, insan haklarına dayanan sosyal bir hukuk devletidir. Resmî dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır.

▫ **TOBB 2000**

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, Atatürk devrimlerine bağlı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

▫ **TBB 2001**

Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2- Yurttaşların ortak varlığı olan Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

▫ **GTP 2007**

Devletin Şekli ve Nitelikleri

1. Türkiye Cumhuriyeti çoğulcu, adil, dayanışmacı, insan hak ve hürriyetlerine dayanan, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir. Resmi dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Milli marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2– Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

▫ **TBB 2007**

Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2- Yurttaşların ortak varlığı olan Türkiye Cumhuriyeti, Başlangıçta belirtilen temel ilkelere ve insan haklarına dayanan, ulusal, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2–

Ortak payda:

Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

1982 ANAYASASI MADDE 3

Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

1961

Devletin Bütünlüğü; Resmi Dil; Başkent

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.

Resmî Dil Türkçedir.

Başkent Ankara'dır.

TÜSİAD 1992

Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmi dili türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen beyaz ayyıldızlı albayraktır.

Millî marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkent Ankara'dır.

ÜSKÜL 1992

Devletin bütünlüğü, resmi dil, başkent

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.

Resmi dil Türkçedir.

Başkent Ankara'dır.

HEP 1993

Madde 3- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 3 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmî dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır .

RP 1993

Devletin Bütünlüğü, Resmî Dili, Bayrağı, Millî Marşı ve Başkenti

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmî dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî Marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

SHP 1993

Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

Madde 3- Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmî dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanunda belirtilen beyaz ayyıldızlı al bayraktır.

Millî Marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

2. Türkiye Cumhuriyeti'nin sınır, hukuk ve bayrak birliğine dokunulamaz .

TOBB2000

Devletin Bütünlüğü, Resmi Dili, Bayrağı, Milli Marşı ve Başkenti

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmi dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

TBB 2001

Devletin bütünlüğü

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve ulusuyla bölünmez bir bütündür. Resmi dili Türkçedir.

Bayrağı, biçimi yasasında belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Ulusal marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

GTP 2007

Devlet Bütünlüğü

6. Türkiye Cumhuriyeti'nin sınır bütünlüğüne dokunulamaz. Bu anayasanın hiçbir hükmü sınır bütünlüğünü yok etmeye yönelik bir eylemde bulunma hakkını verecek biçimde yorumlanamaz.

ÖZBUDUN 2007

Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

Madde 3- (1) Türkiye Cumhuriyeti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.

(2) Resmî dili Türkçedir.

(3) Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

- (4) Millî marşı “İstiklâl Marşı”dır.
 (5) Başkenti Ankara’dır.

▫ **TBB 2007**

Devletin bütünlüğü

Madde 3 Türkiye Cumhuriyeti, ülkesi ve ulusuy-
 la bölünmez bir bütündür. Resmi dili “Türkçe”dir.

Bayrağı, biçimi kanununda belirtilen, beyaz ay
 yıldızlı al bayraktır.

Ulusal marşı “İstiklal Marşı”dır.

Başkenti Ankaradır.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

**Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî
 marşı ve başkenti**

Madde 3-

Ortak payda:

(3) Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay
 yıldızlı al bayraktır.

(4) Millî marşı “İstiklâl Marşı”dır.

(5) Başkenti Ankara’dır.

Farklı görüşler:

(1) Türkiye Cumhuriyeti, ülkesi ve milletiyle bö-
 lünmez bir bütündür ifadesi yer almamalı.

(2) a- Resmi dil olmamalı, resmi yazışma dili ise
 bölgede kullanılan dilin ağırlığına göre düzenlen-
 meli.

b- Bölgede kullanılan dil çoğunluk hangisi olur-
 sa olsun; herkesin anadilinde kendisini rahat hisset-
 mesi sağlanmalı.

▫ **TKP 2008**

Madde 37- Türkiye Cumhuriyeti’nde ulusal ve
 etnik köken hiçbir biçimde bir ayrıcalık ya da dış-
 lanma-ezilme nedeni olamaz. Türkiye Cumhuriyeti
 sınırları içinde birlikte yaşamak ve tüm bölgelerin
 eşit gelişimini sağlamak temel hedeftir. Devlet, bu
 hedef doğrultusunda tüm yurttaşların, enternasio-
 nalist ve yurtsever bir bilinçle eğitilmesinden,
 yaşayan dillerin korunması ve öğretilmesinden, bu
 dillerle eğitim ve öğretim hakkının sağlanmasın-
 dan, kültürel zenginliklerimizin geliştirilmesinden
 sorumludur.

1982 ANAYASASI MADDE 4

Değiştirilemeyecek hükümler

*Madde 4- Anayasanın 1 inci maddesindeki
 Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkında-
 ki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin
 nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştiri-
 lemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.*

▫ **1961**

Devlet Şeklinin Değişmezliği

Madde 9- Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu
 hakkındaki Anayasa hükmü değiştirilemez ve de-
 ğiştirilmesi teklif edilemez.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir
 kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kim-
 se veya organ, kaynağını Anayasadan almayan bir
 devlet yetkisi kullanamaz.

▫ **TÜSİAD 1992**

Değiştirilmeyecek Hükümler

Türkiye Devletinin bir Cumhuriyet olduğuna
 ilişkin hüküm değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif
 edilemez.

▫ **BBP 1993**

Anayasalarda değiştirilemeyecek hükümler bu-
 lunmamalıdır.

▫ **HEP 1993**

Madde 4- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Ana-
 yasasının 4 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştiri-
 lmiştir.

Madde 4- Türkiye Devletinin bir Cumhuriyet
 olduğuna ilişkin hüküm değiştirilemez ve değiştiril-
 mesi teklif edilemez.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 4 . maddesi Anayasa’dan çı-
 karılmalıdır.

▫ **SHP 1993**

Değiştirilemeyecek hükümler

Madde 4- Anayasanın 1 inci maddesindeki Dev-
 letin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hü-
 küm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelik-
 leri ve 3 ve 6 ncı maddesi hükümleri değiştirilemez
 ve değiştirilmesi teklif edilemez.

▫ **TOBB 2000**

Değiştirilemeyecek Hükümler

Madde 4 – Anayasanın ilk üç maddesi hüküm-
 leri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

▫ **TBB 2001**

Değiştirilemez hükümler

MADDE 184- Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddelerindeki kurallar değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

▫ **TBB 2007**

Değiştirilemez hükümler

MADDE 186 Anayasanın 1., 2., 3. ve 4. maddelerindeki kurallar hiç bir biçimde değiştirilemez ve bunların değiştirilmesi teklif dahi edilemez.

▫ **TKP 2008**

Madde 5- Anayasanın ilk dört maddesindeki hükümlerin dokunulmazlığı, örgütlü toplumun güvencesi altındadır.

1982 ANAYASASI MADDE 5

Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 5- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 4- Devletin temel amaç ve görevleri kişilerin ve toplumun refahını, huzurunu ve mutluluğunu sağlamak; insan haklarına dayalı demokratik cumhuriyeti korumaktır.

Devlet, kişinin temel hak ve özgürlüklerini sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırır.

Devlet, insanların maddi ve manevi varlıklarını geliştirmeleri için gerekli tüm koşulları hazırlar.

Devlet, Türkiye'nin çoğulcu etnik yapısını ve kültür çeşitliliğini, ülke bütünlüğü içinde, korumak ve geliştirmek için gerekli tüm koşulları hazırlar.

▫ **RP 1993**

Devletin Temel Amaç ve Görevleri

Madde 5- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, 13 üncü maddeyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

▫ **SHP 1993**

Devletin amacı ve görevleri

Madde 5- Devletin amacı yurttaşlarına özgürlük, güvenlik, refah, adalet ve sosyal adalet sağlayarak, onları mutlu kılmaktır. Devlet, ülkenin ve milletinin bağımsızlığını, bütünlüğünü ve Cumhuriyetinin insan haklarına dayanan millî demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerinin geliştirilmesini

amaçlar. Devlet, toplumun çoğulculuğunu ve katılımını teşvik eder; insanların maddî ve manevî varlıklarını geliştirmelerini önleyen ekonomik, sosyal ve siyasal engelleri ortadan kaldırır.

▫ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 4- Devletin temel amaç ve görevi, demokrasiyi, insan onurunu korumak; kadın-erkek eşitliğini fiilen sağlamak; kişilerin hak ve özgürlüklerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkelerine aykırı olarak sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırmak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak suretiyle insanların maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaktır.

▫ ÖZBUDUN 2007

Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 4- Devletin temel amaç ve görevi, insan haysiyetini korumak, kişilerin hak ve hürriyetlerini kullanmalarının önündeki bütün engelleri kaldırmak ve halkın huzur, güvenlik ve refahını sağlamak suretiyle insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaktır.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 4-

Ortak payda:

Devletin temel amaç ve görevi, insan haysiyetini korumak, kişilerin hak ve hürriyetlerini kullanmalarının önündeki bütün engelleri kaldırmak ve halkın huzur, güvenlik ve refahını sağlamak suretiyle insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaktır.

▫ TKP 2008

Madde 2- insanın insanı sömürmesine yol açacak hiçbir iş, işlem, eylem ve düzenleme yapılamaz; bunu güvence altına alacak önlemlerin tasarlanıp uygulanması, devletin birincil görevleri arasındadır.

1982 ANAYASASI MADDE 6

Egemenlik

Madde 6- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

▫ 1961

Egemenlik

Madde 4- Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletindedir. Millet, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

▫ 1924

Madde 3- Hâkimiyet bilâ kaydü şart Milletindir.

▫ 1921

Madde 1- (Değişik : 29.10.1339 (1923) - 364 S. Kanun)⁹⁷ Hâkimiyet, bilâ kaydü şart Milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir. Türkiye Devletinin şekli Hükümeti, Cumhuriyettir.

▫ TÜSİAD 1992

Egemenlik

Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılışı, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Ulusalüstü yetkileri bulunan kuruluşlara üyeliği gerektiren uluslararası antlaşma hükümleri saklıdır.

▫ ÜSKÜL 1992

Egemenlik

Madde 5- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Millet, egemenliğini anayasanın koyduğu esaslara

97. Maddenin özgün hali:

Madde 1- Hâkimiyet bilâ kaydü şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir.

ra göre yetkili organlar; milletlerarası topluluk veya kuruluşlara katılma halinde ise diğer milletlerle birlikte ve onlarla eşit şartlarda, bu topluluk veya kuruluşların yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

□ RP 1993

Egemenlik

Madde 6- Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, Millî Organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 6. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

3. Egemenlik ulusundur. Ulusal egemenlik, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanılır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

□ TOBB 2000

Egemenlik

Madde 6- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Ulusalüstü yetkileri bulunan kuruluşlara üyeliği gerektiren uluslararası antlaşma hükümleri saklıdır.

□ TBB 2001

Egemenlik

Madde 4- Egemenlik, Kayıtsız Şartsız Ulusundur.

Egemenliğin Kullanılması

Madde 5- Ulus, egemenliğini Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması hiçbir surette, hiç bir kişiye, zümreye ya da sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse ya da organ, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamaz.

Ulusalüstü yetkileri bulunan kuruluşlara üyeliği gerektiren uluslararası antlaşma hükümleri saklıdır.

□ GTP 2007

Egemenlik

2. Egemenlik ulusundur. Ulusal egemenlik, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanılır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette yetkisi olmayan hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamaz.

□ ÖZBUDUN 2007

Egemenlik

Madde 5- (1) Egemenlik kayıtsız ve şartsız Milletindir.

(2) Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yasama, yürütme ve yargı organları eliyle kullanır.

(3) Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

(4) Milletlerarası ve milletlerüstü kuruluşlara üyelikten kaynaklanan sınırlamalar saklıdır.

□ TBB 2007

Egemenliğin kaynağı

Madde 4- Egemenlik, kayıtsız şartsız ulusundur.

Egemenliğin kullanılması

Madde 5- Ulus, egemenliğini halkoylamaları aracılığıyla doğrudan veya Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması hiçbir surette, hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamaz.

Ulusalüstü yetkileri bulunan bir kuruluşa eşit koşullarla üyeliği gerektiren uluslararası antlaşma hükümleri saklıdır.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Egemenlik

Madde 5-

Ortak payda:

(3) Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir

kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

(4) Milletlerarası ve milletlerüstü kuruluşlara üyelikten kaynaklanan sınırlamalar saklıdır.

Farklı görüşler:

Madde 5-

(1) Egemenlik kayıtsız ve şartsız Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarıdır.

(2) Maddenin içeriği konusunda Ortak Payda bulunmaktadır.

Ancak, bazı Anayasa Değişiklik Önerileri'nde 'Millet' ve 'Türk Milleti' kavramları yerine 'Ulus' ve 'Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı' kavramları kullanılmaktadır.

▫ TKP 2008

Madde 6- Türkiye Cumhuriyeti'nde iktidar bir sosyalist demokrasi olarak örgütlenir. Türkiye Cumhuriyeti'nde işçi sınıfı, toplumsal örgütlenmeleri aracılığıyla doğrudan yönetimdedir. İktidar organları fabrikalar, atölyeler, bürolar, çiftlikler, okullar ve kırsalardan başlayarak yukarıya doğru uzanır. Yerel meclisler, toplumun tüm kesimlerini yönetime katacak birer araçtır.

Madde 7- Devlet ve tüm organları yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan ve emekçi kesimlerin çıkarlarını savunan bir hukuk sistemi çerçevesinde etkinliklerini yürütür. Tüm devlet örgütü, kuruluşlar ve görevliler Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve hukuk sistemine uyarlar, kaynağını yasalardan ve anayasadan almayan hiçbir yetki kullanamazlar. Kimsenin görevi dolayısıyla yasal dokunulmazlığı olamaz.

▫ SDE 2011

Egemenlik kayıtsız şartsız halkındır. Halk, egemenliği, yasama, yürütme ve yargı organları eliyle ve anayasanın koyduğu esaslara göre kullanır.

1982 ANAYASASI MADDE 7

Yasama yetkisi

Madde 7- *Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.*

▫ 1961

Yasama Yetkisi

Madde 5- Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.

▫ 1924

Madde 6- Meclis, teşri salâhiyetini bizzat istimal eder.

▫ 1921

Madde 4- (Değişik : 29.10.1339 (1923) - 364)⁹⁸ Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Meclis, Hükümetin inkısam ettiği şubatı idareyi İcra Vekilleri vasıtasıyla idare eder.

▫ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 7. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ ÜSKÜL 1992

Yasama yetkisi

Madde 7- Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 7. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 7. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ LDP 1994

Bent 1. Yasama kuvveti Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

4. Yasama yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve yerleşim yerleri birimleri meclisleri; yargı yetkisi, bağımsız mahkemeler; yürütme yetkisi, Bakanlar

98. Maddenin özgün hali:

Madde 4- Büyük Millet Meclisi vilâyetler halkınca müntahap âzadan mürekkeptir.

Kurulu ve yerleşim yerleri birimleri yürütme örgütleri tarafından, Anayasa'ya uygun olarak kullanılır.

- **TOBB 2000**
1982 Anayasasının 7. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **TBB 2001**
Yasama yetkisi
Madde 6- Yasama yetkisi, ulus adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.
- **GTP 2007**
Yasama, Yürütme ve Yargı Yetkisi
3. Yasama yetkisi, T.B.M.M. ve Yerinden Yönetim meclisleri; yargı yetkisi, bağımsız mahkemeler; yürütme yetkisi, Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu ve Yerinden Yönetim Meclisleri'nin yürütme örgütleri tarafından, Anayasa'ya uygun olarak kullanılır.
- **ÖZBUDUN 2007**
Yasama yetkisi
Madde 6- Yasama yetkisi, Türk Milleti adına, Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez. Kanun hükmünde kararnamelere ilişkin hükümler saklıdır.
- **TBB 2007**
Yasama yetkisi
Madde 6 Yasama yetkisi, ulus adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez. Bu yetkinin, Anayasaya uygun olarak, halkoylamaları aracılığı ile seçmenler topluluğu tarafından doğrudan kullanılma durumu saklıdır.
- **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**
Yasama yetkisi
Madde 6-
Ortak payda:
Yasama yetkisi, Türk Milleti adına, Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.
Farklı görüşler:
Madde 6- Maddenin ilk cümlesindeki 'Türk Milleti' kavramına itiraz burada da söz konusudur

1982 ANAYASASI MADDE 8

Yürütme yetkisi ve görevi

Madde 8- *Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.*

- **1961**
Yürütme Görevi
Madde 6- Yürütme görevi, kanunlar çerçevesinde, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir.
- **1924**
Madde 5- Teşri salâhiyeti ve icra kudreti Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.
Madde 7- Meclis, icra salâhiyetini, kendi tarafından müntahap Reisicumhur ve onun tâyin edeceği bir İcra Vekilleri Heyeti marifetiyle istimal eder
Meclis, Hükümeti her vakit murakabe ve iskat edebilir.
- **1921**
Madde 3- Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti 'Büyük Millet Meclisi Hükümeti' unvanını taşır.
- **TÜSİAD 1992**
1982 Anayasasının 8. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **ÜSKÜL 1992**
Yürütme yetkisi ve görevi
Madde 7- Yürütme yetkisi ve görevi, Anayasa ve yasalar çerçevesinde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından kullanılır ve yerine getirilir.
- **RP 1993**
1982 Anayasasının 8. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **SHP 1993**
Yürütme yetkisi ve görevi
Madde 8- Yürütme görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından kanunlar çerçevesinde yerine getirilir.
- **TOBB 2000**
1982 Anayasasının 8. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

- **TBB 2001**
1982 Anayasasının 8. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **ÖZBUDUN 2007**
1982 Anayasasının 8. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **TBB 2007**
Yürütme görevi ve yetkisi
Madde 7- Yürütme görevi ve yetkisi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak yerine getirilir ve kullanılır.
- **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**
1982 Anayasasının 8. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 9

Yargı yetkisi

Madde 9- Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

- **1961**
Yargı Yetkisi
Madde 7- Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.
- **1924**
Madde 8- Hakkı kaza, Millet namına, usulü ve kanunu dairesinde müstakil mahakim tarafından istimal olunur.
- **TÜSİAD 1992**
1982 Anayasasının 9. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **ÜSKÜL 1992**
Yargı yetkisi
Madde 8- Yargı yetkisi, millet adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.
- **RP 1993**
1982 Anayasasının 9. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **SHP 1993**
1982 Anayasasının 9. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **TOBB 2000**
1982 Anayasasının 9. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **TBB 2001**
Yargı Yetkisi
Madde 8- Yargı yetkisi, ulus adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.
- **ÖZBUDUN 2007**
Yargı yetkisi ve görevi
Madde 8- Yargı yetkisi ve görevi, Türk Milleti adına, bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır ve yerine getirilir.
- **TBB 2007**
Yargı Yetkisi
Madde 8- Yargı yetkisi, ulus adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Yargı yetkisi ve görevi

Madde 8-

Farklı görüşler:

1- ‘Türk Milleti’ kavramına itirazlar burada da devam etmektedir.

2- Yargı yetkisi Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları adına, bağımsız mahkemelerce kullanılır.

1982 ANAYASASI MADDE 10

Kanun önünde eşitlik

Madde 10- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek: 7.5.2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek: 7/5/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.⁹⁹

▫ **1961**

Eşitlik

Madde 12- Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

▫ **1924**

Madde 69- Türkler kanun nazarında müsavi ve bilâistisna kanuna riayetle mükelleftirler. Her türlü zümre, sınıf, aile ve fert imtiyazları mülga ve memnurdur.

▫ **TÜSİAD 1992**

Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ayırımı ve benzeri ayrımlar gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye ya da sınıfa ayrıcalık tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün iş-

99. 9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanununun 1 inci maddesiyle; bu fıkraya “bütün işlemlerinde” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında” ibaresi eklenmiş ve bu ibare Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. (R.G.: 22/10/2008, 27032)

lemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun davranmak zorundadırlar.

▫ ÜSKÜL 1992

Eşitlik

Madde 12- Herkes dil, ırk, düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin, yasa önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye ve sınıfa ayrıcalık tanınmaz.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 10. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

Yasa önünde eşitlik

Madde 10- Herkes, dil, ırk, renk, etnik köken, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin yasa önünde eşittir. Bu eşitliğin tam olarak işlenmesini önleyen, ekonomik, sosyal ve siyasal engelleri devlet ortadan kaldırır.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye, sınıfa, etnik gruba, dinî ve felsefi inanca ayrıcalık tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde yasa önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

▫ LDP 1994

Bent 12. Herkes, doğuştan veya sonradan edindiği hususiyetlerine bakılmaksızın kanun önünde eşittir.

Bent 13. Hiç bir grup, içindeki bireylerin her birinin sahip olduğundan daha büyük bir hakka sahip değildir. Hiç bir grubun bireyi, o gruptaki bireylerin tamamının veya bir kısmının, niteliksel veya niceliksel özelliklerinden dolayı, yaptıklarından veya yapmadıklarından dolayı, daha az veya daha çok hakka sahip değildir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

8. Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal düşünce, inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa ayrıcalık tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları, bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

▫ TOBB 2000

Kanun önünde eşitlik

Madde 10- Herkes, dil, renk, cinsiyet, siyasî dü-

şünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

▫ TBB 2001

Eşitlik

Madde 11- Herkes, soy, renk, cinsiyet, dil, din, mezhep, siyasal düşünce, felsefi inanç ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin yasa önünde eşittir.

Devlet, kadın ve erkeklerin haklar bakımından eşitliğinin fiilen gerçekleşmesini sağlar.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye ya da sınıfa ayrıcalık tanınmaz.

Devlet organları ve yönetim makamları, bütün işlem ve eylemlerinde, yasa önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

▫ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Eşitlik

Madde 10- (1) Herkes dil, ırk, etnik köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, siyasal düşünce, felsefi inanç, din, mezhep, medeni hal, yaş, engellilik ve benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin yasa önünde eşittir.

(2) Doğrudan, dolaylı veya sonuçlardaki her türlü ayrımcılık yasaktır.

(3) Devlet, kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olmasının fiili olarak gerçekleştirilmesi, kadınların önündeki mevcut engellerin kaldırılması, hayatın tüm alanlarında gerçek bir fırsat ve uygulama eşitliği yaratılması ve atamayla ve seçimle oluşan tüm karar organlarında kadınların eşit temsil ve katılımını sağlamak dahil hukuksal ve kurumsal tüm geçici özel önlemleri almakla yükümlüdür. Bu özel önlemler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz.

(4) Sosyal devlet ilkesinin gereği olarak engelliler, çocuklar ve yaşlılar lehine alınacak özel önlemler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz.

▫ GTP 2007

Kanun Önünde Eşitlik

12. Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşları din, dil, ırk, renk, cinsiyet, etnik köken farkı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Tüm devlet organları bu eşitlik ilkesi çerçevesinde hareket etmek zorundadır.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel hayatta bu eşitliğin hayata geçmesi için gerekli önlemleri öncelikli olarak alır. Gerektiği takdirde bir cinsiyet lehine pozitif ayrımcılık uygular.

▫ ÖZBUDUN 2007

Eşitlik

Madde 9- (1) Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(2) Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

(3) Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi özel surette korunmayı gerektiren kesimler için alınan tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(4) Devlet organları ve idare makamları, bütün eylem ve işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır.

▫ TBB 2007

Eşitlik

Madde 11- Herkes, soy, renk, cinsiyet, dil, din, mezhep, siyasal düşünce, felsefî inanç ve benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

Üyeleri, atama veya seçimle belirlenen tüm kamusal organların oluşturulmasında, ilgili kurumun niteliğine uygun düştüğü ölçüde, kadınlar ve erkeklerin eşit temsil ilkesi öncelikle gözetilir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa ayrıcalık tanınmaz. Devlet organları ve yönetim makamları, bütün işlem ve eylemlerinde, kanun önünde eşitlik ilkesine uymak zorundadır.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Eşitlik

Madde 9-

Ortak payda:

(2) Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

(3) Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi özel surette korunmayı gerektiren kesimler için alınan tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

Ek Öneriler:

(1) Herkes dil, ırk, etnik köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, siyasal düşünce, felsefî inanç, din, mezhep, medeni hal, yaş, engellilik ve benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin yasa önünde eşittir.

3) 'Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.' cümlesi yeni anayasada da yeralmalı. Bu fıkradaki 'kadınlar' ifadesi çıkarılarak geçici özel önlemlerle ilgili ayrı bir fıkra düzenlenmeli.

4) Devlet organları ve idare makamları, bütün eylem ve işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak tarafsız bir hakem gibi hareket etmek zorundadır.

▫ TKP 2008

Madde 4- Farklı ulus ve halkların özgürce bir arada yaşadığı Türkiye Cumhuriyeti'nde bütün yurttaşlar etnik ya da ulusal kökenlerine bakılmaksızın eşit haklardan yararlanırlar. Türkiye Cumhuriyeti'nin egemen bir sosyalist devlet olarak örgütlenmesinde ve eşitlikçi toplumsal düzenin kurulması ve korunmasında hiçbir halk ya da ulus diğerlerinden daha fazla rol ve sorumluluğa sahip değildir.

Madde 35- Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm yurttaşları, etnik veya toplumsal köken, ırk veya dil, cinsiyet, cinsel tercih, eğitim, dinsel inanç, meslek veya görev ayırımı gözetilmeksizin yasalar önünde eşittir.

Madde 36- Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Cinsiyet farklılığının ayrımcılığa yol açmasına karşı ekonomik, siyasal, ideolojik ve kültürel önlemler alınır. Bu önlemler, kadınların mesleki ve kültürel eğitimlere erkeklerle eşit erişiminin sağlanmasını, işe alım ve yükselme aşamalarında, toplumsal, siyasal ve kültürel etkinliklerde kadın ve erkeklere eşit fırsat tanınmasını, anne ve anne adaylarının çalışma yaşamına katılması ve toplumsal yaşamdan dışlanmaması için, ücretli izin süresinin artırılması ve çalışma saatlerinin azaltılmasını kapsayan maddi ve manevi desteğin verilmesini içerir.

Madde 71- Kadın ile erkek arasında toplumsal etkinlik ve toplumsal roller açısından tarihsel süreç içinde ortaya çıkmış ayırım ve çelişkilerin yok edilmesi zorunludur. Bu zorunluluğun ürünü olan yasalarla güvenceye alınan kadın haklarının yaşamın bütün alanlarında gerçek ve kalıcı kazanımlara dönüşmesi doğrultusunda mücadele etmek, cinselliğin kadını aşağılayıcı roller edinmesine ve kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığa karşı durmak, bütün toplumun sorumluluğundadır.

Madde 72- Kadının ev işlerine ve çocuk bakımına bağımlılığının nedeni olan cinsiyet farklılığına dayalı işbölümü bütün toplumsal ve ideolojik yönleriyle tasfiye edilir. Bu doğrultuda, yemek, temizlik ve çocuk bakımı gibi yükler, her türlü kolektif olanak seferber edilerek toplumun bütünü tarafından üstlenilir.

Madde 73- Kadınların siyasal ve kültürel yaşama etkin ve yaygın biçimde katılmaları teşvik edilir ve bu doğrultuda her tür örgütsel olanak yaratılır.

▫ BDP 2010

Kanun önünde eşitlik:

Madde 10- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, si-

yasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliği fiilen sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla kota ve pozitif ayrımcılık da dahil olmak üzere alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirler de eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

1982 ANAYASASI MADDE 11

Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

Madde 11- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

□ 1961

Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı

Madde 8- Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

□ 1924

Madde 103- Teşkilâtı Esasiye Kanununun hiçbir maddesi, hiçbir sebep ve bahane ile ihmal veya tatil olunamaz.

Hiçbir kanun Teşkilâtı Esasiye Kanununa münafi olamaz.

□ TÜSİAD 1992

Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan üstün kurallardır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

□ ÜSKÜL 1992

Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı

Madde 9- Yasalar anayasaya aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 11. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 11. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

9. Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, yönetim makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar ve birim meclis kararları Anayasa'ya aykırı olamaz. Anayasa'nın hiçbir hükmü, Anayasa'da yer

alan hak ve özgürlükleri yok etmeye yönelik bir eylemde bulunma hakkını verecek biçimde yorumlanamaz.

▫ **TOBB 2000**

Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı

Madde 11- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

▫ **TBB 2001**

Anayasanın Bağlayıcılığı ve Üstünlüğü

Madde 9- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, kamu yönetimi makamlarını, diğer kuruluşları ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Yasalar, Anayasaya aykırı olamaz.

▫ **GTP 2007**

Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı

7. Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, yönetim makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar, T.B.M.M. ve Yerinden Yönetim Meclisi kararları Anayasa'ya aykırı olamaz. Anayasa'nın hiçbir hükmü, Anayasa'da yer alan hak ve özgürlükleri, evrensel hukuk değerlerini ve kişi onurunu yok etmeye yönelik bir eylemde bulunma hakkını verecek biçimde yorumlanamaz.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

Madde 10- (1) Anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluşları ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

(2) Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

▫ **TBB 2007**

Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı

Madde 9 Anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organlarını, kamu yönetimi makamlarını, diğer kuruluşları ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar, Anayasaya aykırı olamaz.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

Madde 10-
Ortak payda:

(1) Anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluşları ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

(2) Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 12

Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

Madde 12- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

▫ **1961**

Temel Hakların Niteliği ve Korunması

Madde 10- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddî ve mânevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.

▫ **1924**

Türklerin Kamu Hakları

Madde 68- Her Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet, başkasına müzar olmıyacak her türlü tasarrufla bulunmaktadır.

Hukuku tabiiyeden olan hürriyetin herkes için hududu başkalarının hududu hürriyetidir. Bu hudut ancak kanun marifetiyle tesbit ve tâyin edilir.

Madde 70- Şahsi masuniyet, vicdan, tefekkür, kelâm, neşir, seyahat, akit, sâ-yü amel, temellük ve tasarruf, içtima, cemiyet, şirket, hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır.

▫ **TÜSİAD 1992**

Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği, Korunması ve Geliştirilmesi

İnsan onuruna saygı, devlet ve toplum yaşamının temel ilkesidir.

Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, birey huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddî ve mânevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

Madde 10- İnsan onuruna saygı, devlet ve toplum yaşamının temel ilkesidir.

Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 12. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 12. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

7. Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahiptir. Devlet; kişilerin temel hak ve özgürlüklerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan bütün engelleri kaldırır; vatandaşın huzur ve mutluluk içerisinde yaşamasını sağlayacak ve kolaylaştıracak kurallar geliştirir, buna uygun ortamı hazırlar.

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

m) Türkiye Cumhuriyeti Devletin tarafı olduğu anlaşmaların ve demokratik hukuk devletinin gereği olan her türlü hak ve özgürlüğe sahiptir.

▫ **TOBB 2000**

Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği

Madde 12- İnsan onuruna saygı, devlet ve toplum yaşamının temel ilkesidir.

Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, birey huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.

▫ **TBB 2001**

İnsan Onurunun dokunulmazlığı

Madde 10- İnsan onuruna dokunulamaz. İnsan onuruna saygı, devlet ve toplum yaşamının temel ilkesidir.

Hak ve Özgürlüklerin Niteliği

Madde 12- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve özgürlüklerini, birey huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasi, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırır.

Hak ve Özgürlüklerin Bölünmezliği

Madde 13- Temel hak ve özgürlükler hukuksal yönden birbirini tamamlayan bir bütün oluşturur.

▫ **GTP 2007**

Temel Hakların Niteliği ve Korunması

9. Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahiptir. Devlet; kişilerin temel hak ve özgürlüklerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan bütün engelleri kaldırır, hak ve hürriyetlerin kullanımını kolaylaştırır, vatandaşın huzur ve mutluluk içerisinde yaşamasını sağlayacak ve kolaylaştıracak kurallar geliştirir, buna uygun ortamı hazırlar.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

Madde 11- Herkes, insan haysiyetinden kaynaklanan, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

▫ **TBB 2007**

İnsan onurunun dokunulmazlığı

Madde 10 İnsan onuruna dokunulamaz. İnsan onuruna saygı, devlet ve toplum yaşamının temel ilkesidir.

Temel hak ve özgürlüklerin niteliği

Madde 12- Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve özgürlüklerini, birey huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasi, ekonomik ve sosyal nitelikli bütün engelleri kaldırır.

Temel hak ve özgürlüklerin bütünlüğü

Madde 13- Temel hak ve özgürlükler onurlu ve insanca bir yaşamın vazgeçilmez unsurları olarak bir bütün oluşturur. Devlet her bir temel hak ve özgürlüğün korunmasını ve gerçekleştirilmesini sağlamakla yükümlüdür.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

Madde 11-

Ortak payda:

Herkes, insan haysiyetinden kaynaklanan, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Ek Öneri:

Devlet, kişinin temel hak ve özgürlüklerini, birey huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasi, ekonomik ve sosyal nitelikli bütün engelleri kaldırır.

▫ **SDE 2011**

Herkes, insan onurundan kaynaklanan, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, vazgeçilmez ve devredilmez hak ve özgürlüklere sahiptir.

Herkesin hak ve özgürlüğünün sınırı, başkalarının hak ve özgürlükleridir.

Devletin temel amaç ve görevi, insan haklarını korumak ve bunların önündeki sosyal, siyasi, ekonomik ve benzeri her türlü engeli kaldırmaktır.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri devlete, insan haklarını yok etme veya bu anayasada belirtilen ölçülerden daha fazla sınırlandırma yetkisi vermez.

1982 ANAYASASI MADDE 13

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

Madde 13- (Değişik: 3/10/2001-4709/2 md.)¹⁰⁰

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

▫ **1961**

Temel Hak ve Hürriyetlerin Özü, Sınırlanması ve Kötüye Kullanılamaması

Madde 11- (20.9.1971-1488)¹⁰¹ Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdı ile kullanılamaz.

Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir.

100. Maddenin özgün hali:

Madde 13- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğinin, Cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.

101. Maddenin özgün hali:

Temel hakların özü.

Madde 11- Temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz.

▫ BASIN KONSEYİ 1991

Madde 13- Temel hak ve hürriyetler, Türkiye'nin taraf olduğu, uluslararası insan hakları sözleşmelerinde belirlenen, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak ve kanunla sınırlandırılabilir. Ancak bu sınırlama, hak ve özgürlüklerin özüne dokunamaz.

▫ TÜSİAD 1992

Genel Koruma Hükümü

Temel hak ve hürriyetler, yalnızca ilgili maddelerinde belirlenen sebep ve amaçların haklı kıldığı ölçüde, ancak kanunla sınırlandırılabilir.

Bu sınırlamalar, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinde de ifadesini bulan demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve bir hak ve hürriyetin özüne dokunamaz.

▫ ÜSKÜL 1992

Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılmaması

Madde 11- Temel hak ve hürriyetler, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinde belirlenen demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak, ilgili maddelerin belirlenen neden ve amaçların haklı kıldığı ölçüde ve kanunla sınırlandırılabilir.

Ancak, bu sınırlama hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

Anayasa da yer alan hürriyetlerden hiçbiri devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak ve insan haklarına dayalı demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamaz.

▫ DYP 1993

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması ve kötüye kullanılmaması

Madde 13- Temel hak ve özgürlükler Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce ve özgürlükçü demokratik düzenin gereklerince haklı kılınan ölçüde, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak yasayla sınırlandırılabilir.

Bu sınırlama, savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hal durumlarında bile, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunamaz.

Anayasada belirtilen hak ve özgürlüklerin hiçbiri, 2 ve 3 üncü maddelerde belirlenen Cumhuriyetin ana niteliklerini ortadan kaldırmak için kullanılamaz.

▫ HEP 1993

Madde 13- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13 üncü Maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 13- Temel hak ve hürriyetler, Türkiye'nin taraf olduğu, uluslararası insan hakları sözleşmelerinde belirlenen, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak ve kanunla sınırlandırılabilir. Ancak, bu sınırlama, hak ve özgürlüklerin özüne dokunamaz.

▫ RP 1993

Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması

Madde 13- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakının ve genel sağlığın korunması amacı ile anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlandırılabilir.

Kanun temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

▫ SHP 1993

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması ve kötüye kullanılmaması

Madde 13- Temel hak ve özgürlükler Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce ve özgürlükçü demokratik düzenin gereklerince haklı kılınan ölçüde, anayasanın sözüne ve özüne uygun olarak ancak yasayla sınırlandırılabilir.

Bu sınırlama, savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hal durumlarında bile, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunamaz.

Anayasada belirtilen hak ve özgürlüklerin hiçbiri, 2. ve 3 üncü maddelerde belirlenen Cumhuriyetin ana niteliklerini ortadan kaldırmak için kullanılamaz.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

17. Temel hak ve özgürlüklerin kullanılması kanunla düzenlenir. Kanun temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunacak bir düzenleme yapamaz. Olağanüstü dönemlerde temel hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz. Anayasada yer alan hak ve özgürlüklerden hiçbirisi, insan hak ve özgürlüklerini, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ülkesi ve Milleti ile bölünmez bütünlüğünü veya dil, din, ırk, mezhep ayrımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet'i ortadan kaldırmak kasdı ile kullanılamaz.

▫ TOBB 2000

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

Madde 13- Herkes temel hak ve özgürlüklerini

kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlüdür.

Temel hak ve hürriyetler yalnızca ilgili maddelerinde belirtilen sebep ve amaçların haklı ve zorunlu kıldığı ölçüde, ancak kanunla sınırlanabilir.

Bu sınırlamalar, uluslararası insan hakları sözleşmelerinde tanımlanan demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve bir hak ve hürriyetin özüne dokunamaz.

Sınırlama sebep ve ölçütlerinin yorumlanmasında Türkiye koşulları yanında Türkiye'nin taraf olduğu insan haklarına ilişkin uluslararası antlaşmalar da öngörülen denetim organlarının kararları da göz önünde tutulur.

□ TBB 2001

Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması Sınırlama Ölçütleri

Madde 14- Herkes, temel hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlüdür.

Temel hak ve özgürlükler, yalnızca ilgili maddelerde belirtilen neden ve amaçların haklı ve zorunlu kıldığı ölçüde ve ancak yasayla geçici olarak sınırlandırılabilir.

Sınırlamalar, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve bir hak ve özgürlüğün özüne dokunamaz.

Sınırlama neden ve ölçütlerinin yorumlanmasında Türkiye'nin taraf olduğu insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerle kurulan organların kararları da göz önünde tutulur.

□ GTP 2007

Temel Hakların Özü

11. Temel hak ve hürriyetler, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ve Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen nedenlerle ancak kanunla sınırlanabilir. Kanun kamu yararı, kamu düzeni, sosyal adalet ve ulusal güvenlik gibi nedenlerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz. Sınırlamalar, Anayasa'nın ruhuna, ölçülülük ilkesine, evrensel hukuk değerlerine ve laikliğe aykırı olamaz.

□ ÖZBUDUN 2007

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

Madde 12- (1) Temel hak ve hürriyetler, sadece Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplerle ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

(2) Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

□ TBB 2007

Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması Sınırlama ölçütleri

Madde 14- Herkes, temel hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlüdür.

Temel hak ve özgürlükler, yalnızca ilgili maddelerde belirtilen neden ve amaçların haklı ve zorunlu kıldığı ölçüde, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir.

Sınırlamalar, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz; hak ve özgürlüğün özüne dokunamaz.

Sınırlama neden ve ölçütlerinin yorumlanmasında Türkiye'nin taraf olduğu insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerle kurulan organların içtihatları da göz önünde tutulur.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

Madde 12-

Ortak payda:

(1) Temel hak ve hürriyetler, sadece Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplerle ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

(2) Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Ek öneri:

(1) Sınırlama neden ve ölçütlerinin yorumlanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerle kurulan organların içtihatları da göz önünde tutulur.

1982 ANAYASASI MADDE 14

Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması

Madde 14- (Değişik: 3/10/2001-4709/3 md.¹⁰²)

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

▫ **BASIN KONSEYİ 1991**

Madde 14- Anayasada yer alan hürriyetlerden hiçbiri devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak veya insan haklarına dayanan demokratik ve laik cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamaz.

▫ **HAK-İŞ 1991**

Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması

Madde 14- Anayasada yer alan hak ve özgürlüklerin hiçbiri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletin ve Cumhu-

riyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve özgürlükleri yok etmek amacıyla kullanılamaz.

▫ **TÜSİAD 1992**

Kötüye Kullanma Yasağı

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü bozmayı veya insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler biçiminde kullanılamaz.

▫ **ANAP 1993**

Madde 1- 2709 Sayılı T.C. Anayasasının 14 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 14- Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birisi insan hak ve hürriyetlerini ve Türk Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü veya Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastıyla kullanılamaz.

▫ **HEP 1993**

Madde 14-

Madde 14- Anayasada yer alan hürriyetlerden hiç biri devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak veya insan haklarına dayanan demokratik ve laik cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamaz.

▫ **RP 1993**

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılmaması

Madde 14- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletin ve cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

▫ **TOBB 2000**

Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması

Madde 14- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerin hiçbiri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaya veya insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler biçiminde kullanılamaz.

102. Maddenin özgün hali

Madde 14- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

▫ **TBB 2001**

Hak ve Özgürlüklerin Kötüye Kullanılması

Madde 15- Anayasada yer alan hak ve özgürlüklerden hiçbiri, devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünü bozmaya ya da insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmaya yönelik etkinliğe girişme veya eylemde bulunma hakkını sağlar biçimde kullanılamaz.

▫ **GTP 2007**

Hak ve Özgürlüklerin Kullanımı

48. Anayasada belirtilen hak ve özgürlüklerin hiçbiri Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik, laik ve çoğulcu yapısını ve bütünlüğünü ve Anayasal düzeni ortadan kaldıracak şekilde kullanılamaz.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması

Alternatif 1

Madde 13- Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesine veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasına imkân verecek şekilde yorumlanamaz.

Alternatif 2

Madde 13- (1) Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaya ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmaya yönelik eylemler biçiminde kullanılamaz.

(2) Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesine veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasına imkân verecek şekilde yorumlanamaz.

▫ **TBB 2007**

Temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması

Madde 15 Anayasada yer alan hak ve özgürlüklerin hiçbiri, devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünü bozmaya veya insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmaya yönelik etkinliğe girişme veya eylemde bulunma hakkını vermez.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve özgürlüklerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş biçimde sınırlandırılmasını amaçlayan bir etkinlikte bulunmaya olanak verecek yönde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı etkinlikte bulunanlar hakkında uygulanacak yaptırımlar, kanunla düzenlenir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması

Alternatif 1

Madde 13-

Ortak payda:

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesine veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasına imkân verecek şekilde yorumlanamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 15

Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

Madde 15- Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencele aykırı tedbirler alınabilir.

(Değişik: 7/5/2004-5170/2md¹⁰³) Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

□ BASIN KONSEYİ 1991

Madde 15- Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir. Bu tedbirlere karşı yargı yolu açıktır.

□ HAK-İŞ 1991

Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

Madde 15- Savaş ve seferberlik hallerinde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve özgürlüklerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir. Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklerin kullanılması hakim kararı ile durdurulabilir.

□ TÜSİAD 1992

Olağanüstü Yönetim Usulleri

Savaş, seferberlik, sıkıyönetim durumlarında

veya olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklerin kullanılması, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler çerçevesinde ve durumun gerektirdiği ölçülerde kısmen durdurulabilir.

Bu işlem ve eylemlere karşı yargı yolu açıktır.

Birinci fıkrada öngörülen durumlarda bile, kişinin Anayasanın ilgili maddesinde belirlenen yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz veya bunlardan dolayı kınanamaz veya suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararıyla saptanıncaya kadar hiç kimse suçlu sayılamaz.

□ HEP 1993

Madde 15- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 15 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 15- Savaş, seferberlik, sıkıyönetim durumlarında veya olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklerin kullanılması, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler çerçevesinde ve durumun gerektirdiği ölçülerde kısmen durdurulabilir.

Bu tedbirlere karşı yargı yolu açıktır.

□ RP 1993

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması

Madde 15- Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler ile , ölüm cezalarının infazı dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz. Din ve vicdan hürriyeti kısıtlanamaz. Kimse, din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz. Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez, suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

□ TOBB 2000

Olağanüstü yönetim usullerinde temel hak ve hürriyetler

Madde 15- Savaş, seferberlik, sıkıyönetim durumlarında veya olağanüstü hallerde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler çerçevesinde ve durumun gerektirdiği ölçüde askıya alınabilir.

Bu işlem ve uygulamalara karşı yargı yolu açıktır.

103. Fıkranın Özgün hali: Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler ile dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

Birinci fıkrada öngörülen durumlarda bile, kişinin Anayasasının ilgili maddesinde belirlenen yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararıyla saptanana kadar hiç kimse suçlu sayılamaz.

Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Madde 15/a- Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden ve etkili yollardan başvurma hakkına sahiptir.

Kişinin, resmi görevliler tarafından vaki hak-sız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

▫ TBB 2001

Olağanüstü Yönetimlerde Hak ve Özgürlükler

Madde 16- Olağanüstü hallerde ya da sıkıyönetim, seferberlik ve savaş durumlarında temel hak ve özgürlüklerin kullanılması, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler çerçevesinde ve ancak durumun gerektirdiği ölçüde daraltılabilir veya askıya alınabilir.

Bu işlem ve uygulamalara karşı yargı yolu kapatılmaz.

Birinci fıkrada öngörülen durumlarda bile, kişinin Anayasasının ilgili maddesinde belirlenen yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse dinini, inancını, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; suç ve cezalara ilişkin hükümler geçmişe yürütülemez; suçluluğu, kesinleşmiş mahkeme kararıyla saptanincaya kadar hiç kimse suçlu sayılamaz.

▫ ÖZBUDUN 2007

Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

Madde 14- (1) Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, temel hak ve hürriyetlerin kullanılması, durumun gerektirdiği ölçüde sınırlandırılabilir veya durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen durumlarda dahi, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse dinî inançlarını, vicdanî kanaatlerini ve düşüncelerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan

dolayı suçlanamaz; suç ve cezalara ilişkin hükümler geçmişe yürütülemez; suçluluğu kesinleşmiş mahkeme kararı ile sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

▫ TBB 2007

Olağanüstü yönetim usullerinde temel hak ve özgürlükler

Madde 16- Olağanüstü hallerde veya sıkıyönetim, seferberlik ve savaş durumlarında temel hak ve özgürlüklerin kullanılması, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler çerçevesinde ve ancak durumun gerektirdiği ölçüde daraltılabilir veya askıya alınabilir.

Bu işlem ve uygulamalara karşı yargı yolu kapatılmaz.

Birinci fıkrada öngörülen durumlarda bile, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin Anayasasının ilgili maddelerinde düzenlenen yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse dinini, inancını düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, bunlardan dolayı kınanamaz ve suçlanamaz; suç ve cezalara ilişkin kurallar kişi aleyhine geçmişe yürütülemez; suçluluğu, kesinleşmiş mahkeme kararıyla saptanincaya kadar hiç kimse suçlu sayılmaz.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

Madde 14-

Ortak payda:

(1) Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, temel hak ve hürriyetlerin kullanılması, durumun gerektirdiği ölçüde sınırlandırılabilir veya durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen durumlarda dahi, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse dinî inançlarını, vicdanî kanaatlerini ve düşüncelerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalara ilişkin hükümler geçmişe yürütülemez; suçluluğu kesinleşmiş mahkeme kararı ile sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılmaz.

Ek Öneri:

Bu tedbir ve uygulamalara karşı yargı yolu kapatılmaz.

1982 ANAYASASI MADDE 16

Yabancıların durumu

Madde 16- *Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.*

□ 1961

Yabancıların Durumu

Madde 13- Bu kısımda gösterilen hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak, kanunla sınırlanabilir.

□ TÜSİAD 1992

Yabancıların Durumu

Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için uluslararası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

□ ÜSKÜL 1992

Yabancıların durumu

Madde 13- Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, uluslararası hukuka uygun olarak, kanunla sınırlanabilir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 16. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 16. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

18. Yabancıların temel hak ve özgürlüklerden nasıl yararlanacakları kanunla düzenlenir.

□ TOBB 2000

Yabancıların durumu

Madde 16- Yabancılar temel haklardan vatandaşlarla eşit biçimde yararlanır. Siyasal haklarla ekonomik ve sosyal haklar bakımından milletlerarası hukuka uygun olmak kaydıyla kanunla karşılıklılık esası getirilebilir ve sınırlama yapılabilir.

□ TBB 2001

Yabancıların Durumu

Madde 21- Yabancılar, temel haklardan vatandaşlarla eşit biçimde yararlanır. Uluslararası hukuka uygun olmak kaydıyla yasayla yabancılar için karşılıklılık esası getirilebilir ve sınırlama yapılabilir.

□ TBB 2007

Yabancıların durumu

Madde 21- Temel hak ve özgürlükler, yabancılar için, uluslararası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

1982 ANAYASASI MADDE 17

Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

Madde 17- *Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.*

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulmaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

(...¹⁰⁴) meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili mercinin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

□ 1961

Kişi Dokunulmazlığı

Madde 14- Herkes, yaşama, maddi ve mânevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahiptir.

Kişi dokunulmazlığı ve hürriyeti kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usûlüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça kayıtlanamaz.

Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz.

İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza konulamaz.

□ 1924

Madde 71- Can, mal, ırz, mesken her türlü taarruzdan masundur.

Madde 73- İşkence, eziyet, müsadere ve angarya memnudur.

□ TÜSİAD 1992

Kişi Dokunulmazlığı

İnsanın maddi ve manevi varlığına dokunulmaz.

Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını serbestçe koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

104. 7/5/2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle, 17 nci maddenin dördüncü fıkrasının başında geçen, "Mahkemelere verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile" ibaresi madde metninden çıkartılmıştır.

Her kamu görevlisi bu dokunulmazlığa saygı göstermek ve bunu korumakla yükümlüdür.

Kimseye işkence ve eziyet edilemez. Kimse insan onuru ile bağdaşmayan bir cezaya veya idari eylem ve işleme tabi tutulamaz.

▫ ÜSKÜL 1992

Kişi dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı

Madde 14- Herkes yaşama hakkına sahiptir. Yasa ile öngörülen tıbbi zorunluluklar dışında kimse vücut bütünlüğüne dokunulamaz.

Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz.

İnsan onuruyla bağdaşmayan ceza konulamaz.

Ölüm cezası verilemez.

Herkes maddi ve manevi varlığını özgürce geliştirme hakkına sahiptir.

Angarya yasaktır.

▫ RP 1993

Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

Madde 17- Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile meşru müdafaa halinde ve yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

Bu yetki hiçbir şekilde kötüye kullanılamaz.

▫ SHP 1993

Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

Madde 17- Herkes, yaşama, maddi ve mânevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan onuruyla bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

10. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan:

a) Kimsenin konutuna, özel hayatının ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

b) Kimsenin üstü, özel eşyaları, özel kayıtları aranmaz ve bunlara el konulamaz.

c) Kimse insan onuru ile bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye, işkence ve eziyete tâbi tutulamaz.

d) Kimse zorla çalıştırılmaz, angarya yasaktır.

e) Kimse felsefi inancından, din ve mezhebinden dolayı kınanamaz.

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

a) Yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

▫ TOBB 2000

Yaşama Hakkı, insanın maddi ve manevi varlığının bütünlüğü

Madde 17- Herkes, yaşama hakkına sahiptir.

İnsanın maddi ve manevi varlığına, bütünlüğüne dokunulamaz. Kanunla öngörülen tıbbi zorunluluklar dışında kimsenin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Her kamu görevlisi, bu dokunulmazlığa saygı göstermek ve bunu korumakla yükümlüdür.

Kimseye işkence ve eziyet edilemez. Kimse insan onuruyla bağdaşmayan bir cezaya veya idari eylem ve işleme tabi tutulamaz.

Ölüm cezası kaldırılmıştır.

Maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı

Madde 17/b- Herkes maddi ve manevi varlığını özgürce geliştirme hakkına sahiptir.

Bu hak, başkalarının temel hak ve hürriyetlerini koruma amacıyla sınırlanabilir.

▫ TBB 2001

Yaşam Hakkı

Madde 22- Herkes, yaşam hakkına sahiptir. Ölüm cezası verilemez.

İnsan Varlığının Bütünlüğü

Madde 23- İnsanın beden ve ruh varlığı bir bütündür. Tıbbi zorunluluklar ve yasa ile öngörülen durumlar dışında kimsenin bedenine dokunulamaz; kimse, rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deney konusu yapılamaz.

İnsan soyunun genetik yollarla iyileştirilmesine ve insan bedeninin ve bölümlerinin ticari kazanç kaynağı durumuna getirilmesine yönelik uygulamalar yasaktır.

Her kamu görevlisi, bu dokunulmazlığa saygı göstermek ve bunu korumakla yükümlüdür.

İşkence ve Eziyet Yasağı

Madde 24- Kimseye işkence ve eziyet edilemez. Kimse insan onuru ile bağdaşmayan bir cezaya ya da tutum ve davranışa tabi tutulamaz.

▫ GTP 2007

Kişi Dokunulmazlığı

10. Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; kendi rızası olmadan hiç kimse bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Hiç kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; hiç kimse insanlık onuru bağdaşmayan bir cezaya, muameleye tâbi tutulamaz.

▫ ÖZBUDUN 2007

Yaşama hakkı

Madde 15- (1) Herkes yaşama hakkına sahiptir.

(2) Meşru müdafaa, yakalama veya tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, ayaklanma veya isyanın bastırılması hallerinde silâh kullanmanın kanunen zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

İşkence ve kötü muamele yasağı

Madde 16- (1) Kimseye işkence ve kötü muamele yapılamaz. Kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

(2) Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; kimse rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

▫ TBB 2007

Yaşam hakkı

Madde 22- Herkes, yaşam hakkına sahiptir; kimse kasden öldürülemez. Ölüm cezası verilemez.

Meşru savunma hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silâh kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

İnsan varlığının bütünlüğü

Madde 23- İnsanın maddî ve manevî varlığı bir bütündür. Tıbbî zorunluluklar veya kanun ile ön-görülen durumlar dışında, kimsenin bedenine dokunulamaz; kimse, rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deney konusu yapılamaz.

İnsan doğasının insan onuruna aykırı biçimde genetik yollarla değiştirilmesine, insan bedeninin ve organlarının ticari kazanç kaynağı durumuna getirilmesine yönelik uygulamalar yasaktır.

Her kamu görevlisi, insan varlığının bütünlüğüne saygı göstermek ve onu korumakla yükümlüdür.

İşkence ve eziyet yasağı

Madde 24- Kimseye işkence ve eziyet edilemez. Kimse insan onuru ile bağdaşmayan bir cezaya ve davranışa tabi tutulamaz.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Yaşama hakkı

Madde 15-

Ortak payda:

(1) Herkes yaşama hakkına sahiptir.

(2) Meşru müdafaa, yakalama veya tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, ayaklanma veya isyanın bastırılması hallerinde silâh kullanmanın kanunen zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

Ek Öneri:

(1) 'Kimse kasten öldürülemez.'

İşkence ve kötü muamele yasağı

Madde 16-

Farklı görüşler:

(1) Kimseye işkence, eziyet ve kötü muamele yapılamaz. Kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

Ortak payda:

(2) Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; kimse rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 18

Zorla çalıştırma yasağı

Madde 18- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

□ HAK-İŞ 1991

Zorla çalışma yasağı

Madde 18- Hiç kimse Zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır. Ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı hallerde ve alanlarda vatandaşlık ödevi niteliği alan beden veya fikir çalışmalarının şekil ve şartları demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.

□ TÜSİAD 1992

Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir. İktisadi veya sosyal yönden geçerli bir neden olmaksızın iş güvencesi ortadan kaldırılamaz.

Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının istikrar içinde gelişmesi için, sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler; işsizliği önleyici ve işsiz koruyucu tedbirleri alır. Angarya yasaktır.

Ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda vatandaşlık ödevi niteliği alan beden veya fikir çalışmalarının şekil ve şartları, demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 18. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 18. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

Zorla çalıştırma yasağı

Madde 18- Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz. Kölelik ve benzeri muameleler yasaktır.

Hiç kimse zorla çalıştırılmaz veya zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya emniyet tedbirleri süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu

kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki her türlü çalışma veya hizmet, zorla çalıştırma sayılmaz.

□ TBB 2001

Zorla Çalıştırma Yasağı

Madde 25- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz.

Yöntem ve koşulları yasayla düzenlenmek üzere hükümlülük ya da tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü yönetimlerde yurttaşlardan istenecek hizmetler; ülke gereksinimlerinin zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen yurttaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

Angarya yasaktır.

□ GTP 2007

Zorla Çalıştırma Yasağı

13. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Şartlar ne olursa olsun, zorla çalıştırma (angarya) yasaktır.

□ ÖZBUDUN 2007

Zorla çalıştırma yasağı

Madde 17- (1) Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

(2) Şekil ve şartları kanunla düzenlenen tutukluluk veya hükümlülük süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

□ TBB 2007

Zorla çalıştırma yasağı

Madde 25- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Yöntem ve koşulları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü yönetim dönemlerinde yurttaşlardan istenecek hizmetler; ülke gereksinimlerinin zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen yurttaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Zorla çalıştırma yasağı

Madde 17-

Ortak payda:

(1) Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Farklı görüşler:

(2) Bu fıkreda, ‘... olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi.’ ile nelerin kast edildiği net değildir.

1982 ANAYASASI MADDE 19

Kişi hürriyeti ve güvenliği

Madde 19– Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılınca kadar bildirilir.

(Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/4 md.)¹⁰⁵ Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu

105. Cümlenin özgün hali: Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok onbeş gün içinde hakim önüne çıkarılır.

olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.)¹⁰⁶ Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.)¹⁰⁷ Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

□ 1961

Kişi Güvenliği

Madde 30- (20/9/1971-1488)¹⁰⁸ Suçluluğu hak-

106. Fıkranın özgün hali: Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, kanuna göre, devletçe ödenir.

107. Fıkranın özgün hali: Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu, soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarının gerektirdiği kesin zorunluluk dışında, yakınlarına derhal bildirilir.

108. Maddenin Özgün Hali:

Madde 30- Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunla gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır. Yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir. Yakalanan veya tutuklanan kimselere, yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir.

Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, yirmidört saat içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse, hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir.

Bu esaslar dışında işleme tâbi tutulan kimselerin uğrayacakları

kında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunla gösterilen, diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır.

Yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kimselere, yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir.

(15/3/1973-1699) Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırksekiz saat ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev ve yetkilerine giren suçlar ile kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda ve genellikle savaş veya sıkıyönetim hallerinde, kanunlarda gösterilen süre içinde hâkim önüne çıkarılır; bu süre onbeş günü geçemez. Kimse bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın, hürriyetinden yoksun kılınamaz. Yakalanan veya tutuklanan kimsenin durumu hemen yakınlarına bildirilir.¹⁰⁹

Bu esaslar dışında işleme tabi tutulan kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar kanuna göre Devletçe ödenir.

▫ 1924

Madde 72- Kanunen muayyen olan ahval ve eşkâlden başka bir suretle hiçbir kimse derdest ve tevkif edilemez.

▫ TÜSİAD 1992

Kişi Hürriyeti ve Güvenliği

Herkes, kişi hürriyetine ve güvenliğine sahiptir.

Kişinin hürriyeti, ancak suçüstü veya gecikmede sakınca bulunan hallerde ve şartları kanunda gösterilen yakalama eylemi ile ya da suçluluk hakkında kuvvetli belirtilerin bulunması veya sanığın kaçması, delilleri yoketmesi veya değiştirmesi ihtimallerinde ve şartları gene kanunda belirlenen tutuklama işlemi ile kısıtlanabilir.

her türlü zararlar kanuna göre Devletçe ödenir.

109. Bu fıkra 1488 sayılı kanunla eklenmiş ve 1699 sayılı kanunla değiştirilmiştir.

1488 sayılı kanunla eklenen fıkra metni: Yakalanan veya tutuklanan kimse tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırksekiz saat ve kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir.

Yakalanan ve tutuklanan kişilere ruhi ve bedeni kötü muamele yapılamaz.

Yakalanan kişi en geç 24 saat içerisinde hakim önüne çıkarılır. Hakim kararı olmadıkça kimse daha uzun süre hürriyetinden yoksun kılınamaz.

Yakalanan kişi, ifadesinin alınmasında ve hakim tarafından sorgusunun yapılmasında, yanında savunucusunu da hazır bulundurma hakkına sahiptir. Kanun bu hakkın etkili bir biçimde kullanılmasını sağlayıcı düzenlemeleri yapar.

Tutukluluk süresi, makul ölçüleri aşmamak üzere kanunla düzenlenir.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu derhal yakınlarına bildirilir.

Toplu suçlarda, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş halinde, yakalanan kişinin hakim huzuruna çıkarılması süresi hakim kararı ile bir haftaya kadar uzatılabilir.

▫ ÜSKÜL 1992

Kişi güvenliği

Madde 29- Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla yasada gösterilen hallerde yargıç kararıyla tutuklanabilir. Tutukluluğunun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır.

Yakalama, ancak suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kimselere, yakalama nedenleri savcılıkça, tutuklama nedenleri de yargıç tarafından yazılı olarak hemen bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin, avukatı yanında yokken ifade vermeme hakkı vardır. Yakalanan veya tutuklanan kişinin avukatının yokluğunda alınan ifadesi kanıt olarak kullanılamaz.

Yakalanan veya tutuklanan kimsenin durumu savcılıkça hemen yakınlarına haber verilir.

Yakalan veya tutuklanan kimse tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç yirmi dört saat ve yasanın açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda en geç yedi gün içinde yargıç önüne çıkarılır.

Kimse, hazırlık soruşturması sırasında dört aydan, son soruşturma sırasında ise altı aydan çok tutuklu tutulamaz; bu sürelerin dolması ile kendiliğinden serbest bırakılır.

Yakalanan veya tutuklanan kimsenin, makul aralıklarla avukatı ve yakınları ve akrabalarıyla görüşme hakkı vardır.

Bu esaslar dışında işleme tabi tutulan kimselerin uğrayacakları her türlü zarar yasaya göre dev-

letçe ödenir. Devlet, ödediği tazminatı, kusurlu olan kamu görevlilerinden alır. Devletin sorumluluğu, kusurlu kamu görevlisinin hukuki ve cezai sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

▫ HEP 1993

Madde 19- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 19 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 19- Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Kişinin hürriyeti, ancak suçüstü veya gecikmede sakınca bulunan hallerde ve şartları kanunda gösterilen yakalama eylemi ile ya da suçluluk hakkında kuvvetli belirtilerin bulunması veya sanığın kaçması, delilleri yok etmesi veya değiştirmesi ihtimallerinde ve şartları yeni kanunda belirlenen tutuklama işlemi ile kısıtlanabilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere ruhî ve bedenî kötü muamele yapılamaz.

Yakalanan kişi en geç 24 saat içerisinde hâkim önüne çıkarılır. Hâkim kararı olmadıkça, kimse daha uzun süre hürriyetinden yoksun kılınamaz.

Yakalanan kişi, ifadesinin alınmasında ve hâkim tarafından sorgusunun yapılmasında, yanında savunucusunu da hazır bulundurma hakkına sahiptir. Kanun bu hakkın etkin biçimde kullanılmasını sağlayıcı düzenlemeyi yapar.

Tutukluluk süresi makul ölçüleri aşmamak üzere kanunla düzenlenir.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu derhal yakınlarına bildirilir.

Toplu suçlarda, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş halinde, yakalanan kişinin hâkim huzuruna çıkarılması süresi hâkim kararı ile bir haftaya kadar uzatılabilir.

▫ RP 1993

Kişi Hürriyeti ve Güvenliği

Madde 19- Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen;

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi, bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması, bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi, toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan

tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir. Bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç yirmidört saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, kanuna göre Devletçe ödenir.

▫ SHP 1993

Kişi özgürlüğü ve güvenliği

Madde 19- Herkes, kişi özgürlüğü ve güvenliğine sahiptir.

Mahkemelerce verilmiş özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik önlemlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya yasada öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması, tutulması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu veya hastalık yayabilecek

bir kişinin bir kurumda tedavi, eğitim veya ıslahı için yasada belirtilen esaslara uygun olarak anılan önlemin yerine getirilmesi; usulüne aykırı biçimde ülkeye girmek isteyen veya giren ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması halleri dışında kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesi veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve yasada gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun koşullarını yasa gösterir. Kamu davası açılıncaya kadar süren tutukluluk hali toplam iki yılı geçemez. Bu süre içinde tutukluluk kararı ayda en az bir defa hâkim tarafından gözden geçirilir.

Yakalanan veya tutulan kişilere yakalama ve tutulma nedenleri Cumhuriyet Savcılığınca, tutuklama nedenleri de hâkim tarafından yazılı olarak hemen bildirilir.

Yakalanan veya tutulan kimselerin durumu, soruşturmanın gizliliği bakımından kırksekiz saati geçmemek üzere hâkimin takdir edeceği kesin zorunluluk halleri dışında, Cumhuriyet Savcılığınca hemen yakınlarına ve varsa, avukatına bildirilir; isterlerse, soruşturmada önce ve sonra bunlarla görüşmeleri sağlanır.

Yakalanan, tutulan, tutuklanan kişi yakalanma ve tutulmanın başlangıcına ilişkin olarak hâkim kararıyla belirlenecek kırksekiz saatlik süre dışında, avukatı yanında yoksa ifade vermeme hakkına sahiptir.

Yakalanan ve tutuklanan kimsenin yakınları ve avukatları kişinin durumu hakkında her zaman Cumhuriyet Savcılığından bilgi alabilirler. Bu konudaki usuller ve sorumlularla ilgili ceza hükümleri yasa ile gösterilir.

Yakalanan veya tutulan kişi, yakalanma veya tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç yirmidört saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Hâkim, zorunluluk halinde bu süreleri bir katına çıkarabilir. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde kişisel suçlar için kırksekiz saati ve toplu olarak işlenen suçlarda sekiz günü geçmeyecek biçimde uzatılabilir. Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında

serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, özgürlüğü kısıtlanan kişi kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın yasaya aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, yasaya göre, devletçe ödenir.

▣ LDP 1994

Bent 10. Kimse eylemin yapıldığı anda kanunda suç olarak tanımlanmamış bir fiilden dolayı suçlanamaz. Suçluluğu hakkında kuvvetli belirtiler olan bir kişi, kaçma veya delillerle oynayabilme ihtimallerinin bulunması halinde ancak yargıç kararıyla tutuklanabilir. Suçüstü halinde veya gecikmesi halinde sakınca olan ve kanunla belirtilen şartlarda yargıç kararı olmaksızın yakalanan bir kişi, her hâl ve şartta, en çok yirmi dört saat içinde yargıç karşısına çıkarılır ve yargıcın tutuklamaması halinde aynı isnattan dolayı yeni deliller dahi ortaya çıkmış olsa en az kırk sekiz saat geçmeden yargıç kararı olmaksızın tekrar yakalanamaz. Tutuklanan veya yakalanan kişiye- suçlanma sebebi derhal söylenir. Herkes yer veya suç çeşidi itibarıyla, isnat edilen eyleme, eylem tarihinde bakan mahkeme dışında bir mahkeme önüne çıkarılamaz. Tutuklu kişinin tutukluluk halinin yargıç tarafından gözden geçirilmesini isteme hakkı ve yargıcın, tutuklu kişinin mahkeme önüne getirilmesini emretme yetkisi hiç bir hal ve şartta sınırlandırılmaz. Herkes ilgili olduğu mahkeme davalarının hızla bitirilmesi hakkına sahiptir. Suçluluğu ispat edilene kadar herkes masum addedilir. Kimse, kendisi, anne-babası, eş veya çocuklarıyla ilgili ifade vermeğe zorlanamaz. Herkes mahkeme önünde tanıklarla yüzleşmek, kendi lehine olan tanıkları zorla mahkemeye getirtmek, avukat tutmak veya maddi gücü yetersizse kamu avukatlığı hizmetlerinden yararlanmak hakkına sahiptir. Kimse aynı suçtan ikinci defa hürriyeti bağlayıcı ceza mahkumiyeti alacak biçimde yargılanamaz. Kimse zalimane ve eşi görülmemiş bir şekilde cezalandırılmaz.

▣ TOBB 2000

Kişi hürriyeti ve güvenliği

Madde 19- Herkes kişi hürriyetine ve güvenliğine sahiptir.

Kişinin hürriyeti, ancak suçüstü veya gecikmede sakınca bulunan hallerde ve şartları kanunda gösterilen yakalama eylemi ile ya da suçluluğu hakkında

yeterli belirtilerin bulunması veya sanığın kaçması, delilleri yok etmesi veya değiştirmesi ihtimallerinde ve şartları gene kanunda belirlenen tutuklama işlemi ile kısıtlanabilir.

Tutuklama, hakim kararı ile olur. Tutukluluğun devamına karar verilmesi de aynı şartlara bağlıdır. Tutukluluk süresi, demokratik ülkelerdeki makul ölçüleri aşmamak üzere kanunla düzenlenir.

Yakalanan ve tutuklanan kişilere ruhi ve bedeni kötü muamele yapılamaz.

Yakalanan kişi en geç 24 saat içerisinde hakim önüne çıkarılır. Bu süre hakim kararı ile 48 saate kadar uzatılabilir.

Yakalanan kişi, ifadesinin alınmasında ve hakim tarafından sorgusunun yapılmasında, yanında savunucusunu da hazır bulundurma hakkına sahiptir. Kanun, bu hakkın etkili bir biçimde kullanılmasını sağlayıcı düzenlemeleri yapar.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu derhal yakınlarına bildirilir.

Toplu suçlarda, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş halinde, yakalanan kişinin hakim huzuruna çıkarılması süresi, hakim kararı ile bir haftaya kadar uzatılabilir.

Bu madde hükümlerine aykırı olarak yapılmış olan bir yakalama veya tutuklama mağduru olan herkesin Devlettten tazminat istemeye hakkı vardır.

▫ TBB 2001

Özgürlük ve Güvenlik Hakkı

Madde 26- Herkes kişi özgürlüğüne ve güvenliğine sahiptir.

Kişiler, ancak suçüstü ya da gecikmede sakınca bulunan durumlarda ve koşulları yasada gösterilen yakalama eylemi ile ya da suçluluğu hakkında yeterli belirtilerin bulunması veya sanığın kaçması, kanıtları yoketmesi veya değiştirmesi olasılıklarında koşulları gene yasada belirlenen tutuklama işlemi ile özgürlüklerinden yoksun bırakılabilir.

Tutuklama, yargıç kararı ile olur. Tutukluluğun sürmesine karar verilmesi de aynı koşullara bağlıdır. Tutukluluk süresi, makul ölçüleri aşmamak üzere yasayla düzenlenir.

Yakalanan kişi en geç 24 saat içerisinde yargıç önüne çıkarılır. Bu süre yargıç kararı ile 48 saate kadar uzatılabilir.

Yakalanan kişi, ifadesinin alınmasında ve yargıç tarafından sorgusunun yapılmasında, yanında avukatını da hazır bulundurma hakkına sahiptir. Yasa, bu hakkın etkili bir biçimde kullanılmasını düzenler.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu derhal yakınlarına bildirilir.

Toplu suçlarda, olağanüstü hal ya da sıkıyönetim, seferberlik ve savaş durumlarında, yakalanan kişinin mahkemeye çıkarılması süresi, yargıç kararı ile en çok bir haftaya kadar uzatılabilir.

▫ GTP 2007

Kişi Hürriyeti ve Güvenliği

14. Herkes, kişi özgürlüğü ve güvenliğine sahiptir.

a) Suçluluğu hakkında kuvvetli delil bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

b) Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

c) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç yirmidört saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok iki gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

d) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

e) Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

f) Her ne sebeple olursa olsun, özgürlüğü kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

g) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları her türlü zarar, kanuna göre, Devletçe ödenir.

h) Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin kendisine insanca davranılması hakkı vardır.

▫ ÖZBUDUN 2007

Kişi hürriyeti ve güvenliği

Madde 18- (1) Herkes kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

(2) Kişi hürriyeti, aşağıdaki durumlarda, kanunun öngördüğü esas ve usullere göre sınırlanabilir:

a) Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi;

b) Mahkeme kararının veya kanunda öngörülen yükümlülüğün yerine getirilmesi;

c) Küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen kararın yerine getirilmesi;

ç) Toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, serseri veya hastalık yayabilecek kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için alınan tedbirlerin yerine getirilmesi;

d) Usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren kişinin ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen kişinin sınır dışı edilmesi.

(3) Yakalama ve tutuklama hâkim kararı ile olur. Tutuklama kararı, suçluluğu hakkında kuvvetli belirtilen kişiler hakkında ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla verilebilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, suçluluğu hakkında kuvvetli belirtilen kişiyi mahkeme önüne çıkarmak amacıyla veya ikinci fıkranın (c), (ç) ve (d) bentlerinde belirtilen kişilerle ilgili olarak önleme amaçlı yapılabilir.

(4) Yakalama ve tutuklamanın usul ve esasları kanunla düzenlenir.

(5) Yakalanan veya tutuklanan kişiye, yakalama veya tutuklama sebepleri ve hakkındaki iddialar herhalde yazılı, bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhâl; toplu suçlarda ise en geç hâkim huzuruna çıkarılmaya kadar bildirilir. Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı yakınlarına derhâl bildirilir.

(6) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, en geç kırk sekiz saat, toplu olarak işlenen suçlarda ise en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden mahrum bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(7) Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma, ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasına veya hükmün infazını sağlamak için bir güvenceye veya başka yükümlülüklerin yerine getirilmesine bağlanabilir.

(8) Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir. Yargı merci kararını vermeden önce hürriyeti kısıtlanan kişiyi dinler.

(9) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre Devletçe ödenir.

▫ TBB 2007

Kişi özgürlüğü ve güvenliği

Madde 26- Herkes kişi özgürlüğüne ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve koşulları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik önlemlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike oluşturan bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren veya hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması halleri dışında kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

Kişiler, ancak suçüstü veya gecikmede sakınca bulunan durumlarda ve koşulları kanunda gösterilen yakalama eylemi ile veya suçluluğu hakkında yeterli belirtilerin bulunması veya sanığın kaçması, kanıtları yok etmesi veya değiştirmesi olasılıklarında, koşulları yine kanunda belirlenen tutuklama işlemi ile özgürlüklerinden yoksun kılınabilir.

Tutuklama, hâkim kararıyla olur. Tutukluluğun sürmesine karar verilmesi de aynı koşullara bağlıdır. Tutukluluk süresi, makul ölçüleri aşmamak üzere kanunla düzenlenir.

Yakalanan veya tutulan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde kanunla uzatılabilir.

Yakalanan kişi, ifadesinin alınmasında ve hâkim tarafından sorgusunun yapılmasında, yanında avukatını da hazır bulundurma hakkına sahiptir. Ka-

nun, bu hakkın etkili bir biçimde kullanılmasını düzenler.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu kendi belirleyeceği yakınlarına derhal bildirilir.

o **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Kişi hürriyeti ve güvenliği

Madde 18-

Ortak payda:

(1) Herkes kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

(2) a- Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi;

b) Mahkeme kararının veya kanunda öngörülen yükümlülüğün yerine getirilmesi;

c) Küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen kararın yerine getirilmesi;

ç) Toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya âlkol tutkunu, serseri veya hastalık yayabilecek kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için alınan tedbirlerin yerine getirilmesi;

d) Usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren kişinin ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen kişinin sınır dışı edilmesi.

(3) Yakalama ve tutuklama hâkim kararı ile olur. Tutuklama kararı, suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler hakkında ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla verilebilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, suçluluğu hakkında kuvvetli belirtiler bulunan kişiyi mahkeme önüne çıkarmak amacıyla veya ikinci fıkranın (c), (ç) ve (d) bentlerinde belirtilen kişilerle ilgili olarak yapılabilir.

(4) Yakalama ve tutuklamanın usul ve esasları kanunla düzenlenir.

(6) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılmaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir. Yakalanan kişi, ifadesinin alınmasında ve hâkim tarafından sorgusunun yapılmasında, yanında avukatını da hazır bulundurma hakkına sahiptir. Kanun, bu hakkın etkili bir biçimde kullanılmasını düzenler.

(7) Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasın-

da serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma, ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasına veya hükmün infazını sağlamak için bir güvenceye veya başka yükümlülüklerin yerine getirilmesine bağlanabilir.

(8) Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir. Yargı merci kararını vermeden önce hürriyeti kısıtlanan kişiyi dinler.

(9) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre Devletçe ödenir.

Farklı görüşler:

(3) Yakalama ve tutuklama hâkim kararı ile olur. Tutuklama kararı, suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler hakkında ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla verilebilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, suçluluğu hakkında kuvvetli belirtiler bulunan kişiyi mahkeme önüne çıkarmak amacıyla veya ikinci fıkranın (c), (ç) ve (d) bentlerinde belirtilen kişilerle ilgili olarak yapılabilir.

(5) Yakalanan veya tutuklanan kişiye, yakalama veya tutuklama sebepleri ve hakkındaki iddialar herhalde yazılı, bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhâl bildirilir. Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı yakınlarına derhâl bildirilir.

o **TKP 2008**

Madde 43- Sorgulama ve kovuşturma sırasında devletin gözetiminde tutulan kişilere fiziki veya manevi baskı yapılamaz. Hiç kimseye, hiçbir koşul ve durumda işkence uygulanamaz. Yasalarda yazılan suçüstü durumları dışında hiç kimse savcı izni ya da mahkeme kararı olmadan gözlem altına alnamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 20

Özel hayatın gizliliği

Madde 20- Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Mülga cümle: 03/10/2001-4709/5 md.)¹¹⁰ (Değişik: 03/10/2001-4709/5 md.)¹¹¹ Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

(Ek: 7/5/2010-5982/2 md.) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

1961

Özel Hayatın Gizliliği

Madde 15- (20.9.1971-1488)¹¹² Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

110. Yürürlükten kaldırılan cümle: Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

111. Fıkranın özgün hali: Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz

112. Maddenin özgün hali:

Madde 15- Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; kamu düzeninin gerektirdiği hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kişinin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.

1924

Madde 81- Postalara verilen evrak, mektuplar ve her nevi emanetler salâhiyettar müstantik ve mahkeme kararı olmadıkça açılmaz ve telgraf ve telefon ile vâkı olan muhaberatın mahremiyeti ihlâl olunamaz.

TÜSİAD 1992

Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması

Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz.

Herkes aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

Kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara elkonamaz.

Zorunlu ve ivedi durumlarda, idari makamların, kanunların belirlediği şart ve şekillere uygun olarak arama yapmalarına ve önlemler alabilmelerine ilişkin kurallar saklıdır.

ÜSKÜL 1992

Özel yaşamın gizliliği¹¹³

Madde 15- Özel yaşamın gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Yasanın açıkça gösterdiği hallerde yargıç kararı olmadıkça ya da millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yasanın yetkili kıldığı merciinin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları, eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.

113.Üskül tarafından hazırlanan anayasa taslağında, “Özel yaşamın gizliliği” başlıklı 15. madde, “Konut dokunulmazlığı” başlıklı 16. madde ve “Haberleşme hürriyeti” başlıklı 17. madde yer almakla birlikte, bu üç maddenin alternatifi olarak bir madde daha verilmiştir:

Özel yaşamın gizliliği ve korunması

Madde 15- Özel yaşamın gizliliğine dokunulamaz.

Konuta dokunulamaz.

Herkes haberleşme ve gönderişme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin ve gönderişmenin gizliliği esastır.

Yasanın açıkça gösterdiği hallerde yargıç kararı olmadıkça ya da millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde yasanın yetkili kıldığı merciin emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları, eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz; konuta girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz; haberleşmenin ve gönderişmenin gizliliğine dokunulamaz.

▫ **RP 1993**

Özel hayatın gizliliği

Madde 20- Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin yazılı emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.

▫ **SHP 1993**

Özel hayatın gizliliği

Madde 20- Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; suç işlenmesini veya suçun devamını önlemek ve suçluları yakalamak bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de, yasayla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konamaz.

▫ **LDP 1994**

Bent 9. Özel hayatı bireye aittir. Yargıç kararı veya suçüstü hali olmaksızın; hiç bir kimsenin üstü, meskeni ve eşyaları aranamaz; özel hayatının ve haberleşmesinin gizliliğine dokunulamaz.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

b) Özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

▫ **TOBB 2000**

Özel Hayatın Gizliliği

Madde 20- Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde hakim kararı olmadıkça, ya da kanunun kamu düzeni veya milli güvenlik bakımından gecikmesinde sakınca gördüğü durumlarda, kanunun yetkili kıldığı merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konamaz.

Kanunun yetkili kıldığı merciin emriyle bir kimsenin özel eşya ya da kâğıtlarına el konulması halinde, en geç 48 saat içinde hakim onayının alınması gerekir. Aksi halde el konulan şeyler iade edilir.

▫ **TBB 2001**

Özel Yaşamın Gizliliği

Madde 29- Herkes, özel yaşamına ve aile yaşamına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel yaşamın ve aile yaşamının gizliliğine dokunulamaz. Yargısal soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği ayrık durumlar saklıdır.

Yargıç kararı olmadıkça ya da yasanın kamu düzeni veya ulusal güvenlik bakımından gecikmesinde sakınca gördüğü durumlarda, yasayla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konamaz.

Yasanın yetkili kıldığı merciin emriyle bir kimsenin özel eşya ya da kâğıtlarına el konulması durumunda, en geç 48 saat içinde yargıç kararının alınması gerekir. Bu sağlanmazsa el konan şeyler derhal geri verilir.

Kişisel Bilgilerin Korunması

Madde 32- Herkes, kendi yaşamına ilişkin duyarlı bilgi ve verilerin gizli tutulmasını ve korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu bilgiler, ancak kişinin onayına ya da yasada öngörülen başka hukuken geçerli bir nedene dayalı olarak kullanılabilir.

Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan ya da bilişim kayıtlarında yer alan bilgilere erişme, bunlarda düzeltme yaptırma ve bu bilgilerin amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını bilme hakkına sahiptir.

Bu kurallara uyulması, bağımsız bir makam tarafından denetlenir.

▫ **GTP 2007**

Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması

15. Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Özel hayatın ve aile hayatının gizliliği ve korunması

Madde 19- (1) Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

(2) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi sebepleriyle usulüne uygun olarak verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı ola-

rak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi-dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde el koyma kendiliğinden kalkar.

Kişisel bilgilerin korunması

Madde 20- (1) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel bilgi ve verilerin korunması hakkına sahiptir.

(2) Bu bilgiler, ancak kişinin açık rızasına veya kanunla öngörülen meşru bir sebebe dayalı olarak kullanılabilir. Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan veya kayıtlarda yer alan bilgilere erişme, bunlarda düzeltme yaptırma ve bu bilgilerin amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenme hakkına sahiptir.

▫ TBB 2007

Özel yaşamın gizliliği

Madde 30- Herkes, özel yaşamına ve aile yaşamına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel yaşamın ve aile yaşamının gizliliğine dokunulamaz.

Kamu düzeninin, ulusal güvenliğin, genel sağlığın ve genel ahlâkın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla; kanunla belirlenmiş hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça veya gecikmesinde sakınca görülen durumlarda kanunla yetkili kılınan merciin yazılı emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz; bunlara el konamaz.

Kanunun yetkili kıldığı merciin yazılı emriyle bir kimsenin özel eşyasına veya kâğıtlarına el konulması durumunda, yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli yargıcın onayına sunulur. Hâkim kararını, el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar, aksi halde, el konulan şeyler derhal geri verilir.

Kişisel bilgi ve verilerin korunması

Madde 33- Herkes kendi yaşamına ve varlığına ilişkin özel bilgi ve verilerin gizli tutulmasını ve korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu bilgiler, ancak kişinin iznine veya kanunda öngörülen hukukun geçerli sayacağı başka bir nedene dayalı olarak kullanılabilir.

Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan veya bilişim kayıtlarında yer alan bilgilere erişme, bunlarda düzeltme yaptırma ve bu bilgilerin amaçları

doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını bilme hakkına sahiptir.

Bu kuralların uygulanması, kanunla kurulmuş bağımsız bir makam tarafından sağlanır ve denetlenir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Özel hayatın ve aile hayatının gizliliği ve korunması

Madde 19-

Ortak payda:

(1) Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

(1) Ek öneriler: Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

Farklı görüşler:

Bu fıkrada, 'Millî güvenlik', 'kamu düzeni', 'genel sağlık', 'genel ahlâk', 'suç işlenmesinin önlenmesi', 'gecikmesinde sakınca bulunan haller' ile nelerin kast edildiği net değildir.

Kişisel bilgilerin korunması

Madde 20-

Ortak payda:

(1) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel bilgi ve verilerin korunması hakkına sahiptir.

(2) Bu bilgiler, ancak kişinin açık rızasına veya kanunla öngörülen meşru bir sebebe dayalı olarak kullanılabilir. Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan veya kayıtlarda yer alan bilgilere erişme, bunlarda düzeltme yaptırma ve bu bilgilerin amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenme hakkına sahiptir.

▫ BDP 2010

Özel Hayatın Gizliliği:

Madde 20 – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir.

Kişisel verilerin korunması, bağımsız Kişisel Verileri Koruma Üst Kurulu tarafından sağlanır. Kişisel Verileri Koruma Üst Kurulu'nun çalışma esas ve usulleri kanunla belirlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 21

Konut dokunulmazlığı

Madde 21- (Değişik: 3/10/2001-4709/6 md.)¹¹⁴ *Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.*

□ 1961

Konut Dokunulmazlığı

Madde 16- Konuta dokunulamaz.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, konuta girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

□ 1924

Madde 76- Kanun ile muayyen olan usul ve ahval haricinde kimsenin meskenine girilemez ve üzeri taharri edilemez.

□ TÜSİAD 1992

Konut Dokunulmazlığı

Konuta dokunulamaz.

Ancak kanunların tesbit etmiş bulunduğu şekil ve şartlarda ve hakim kararı üzerine yetkili merciler tarafından ve aramanın gerektirdiği konu ile sınırlı olmak üzere konuta girilebilir, arama yapılabilir ve burada bulunan eşyaya el konulabilir.

Kamunun ya da bireyin güvenliğini tehdit eden acil bir tehlikenin ortadan kaldırılabilmesi için kanunla öngörülecek istisnalar saklıdır.

114. Maddenin özgün hali:

Madde 21- Kimsenin konutuna dokunulamaz. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Konut dokunulmazlığı

Madde 16- Konuta dokunulamaz.

Yasanın açıkça gösterdiği hallerde yargıç kararı olmadıkça ya da milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yasanın yetkili kıldığı merciinin emri bulunmadıkça, konuta girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

▫ **RP 1993**

Konut dokunulmazlığı

Madde 21- Kimsenin konutuna dokunulamaz.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin yazılı emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

▫ **SHP 1993**

Konut dokunulmazlığı

Madde 21- Kimsenin konutuna dokunulamaz.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; suç işlenmesini veya suçun devamını önlemek ve suçluları yakalamak bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de, yasayla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

▫ **TOBB 2000**

Konut Dokunulmazlığı

Madde 21- Kimsenin konutuna dokunulamaz.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; milli güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

Kanunun yetkili kıldığı merciin emriyle konuttaki eşyalara el konulması halinde, en geç 48 saat içinde hakim onayının alınması gerekir. Aksi takdirde el konan şeyler iade edilir.

▫ **TBB 2001**

Konut Dokunulmazlığı

Madde 30- Kimsenin konutuna dokunulamaz.

Yasanın açıkça gösterdiği durumlarda, usulüne uygun olarak verilmiş yargıç kararı olmadıkça; kamu düzeni ya da ulusal güvenlik yönünden gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda da yasayla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

Yasanın yetkili kıldığı merciin emriyle konuttaki eşyalara el konulması durumunda, en geç 48 saat içinde yargıç kararının alınması gerekir. Bu sağlanamazsa el konulan şeyler derhal geri verilir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Konut dokunulmazlığı

Madde 21- (1) Kimsenin konutuna dokunulamaz.

(2) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi sebepleriyle usulüne uygun olarak verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde el koyma kendiliğinden kalkar.

▫ **TBB 2007**

Konut dokunulmazlığı

Madde 31- Kimsenin konutuna dokunulamaz.

Kanunun açıkça gösterdiği durumlarda, usulüne uygun olarak verilmiş hâkim kararı olmadıkça; kamu düzeni veya suç işlenmesinin önlenmesi veya ulusal güvenlik yönünden gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda da kanunla yetkili kılınan merciin yazılı emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

Kanunun yetkili kıldığı merciin emriyle konuttaki eşyalara el konulması durumunda, yetkili merciin kararı en geç yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. El koymadan başlayarak en geç kırksekiz saat içinde hâkim kararının alınması gerekir. Bu sağlanamazsa el konulan şeyler derhal geri verilir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Konut dokunulmazlığı

Madde 21-

Ortak payda:

(1) Kimsenin konutuna dokunulamaz.

Farklı görüşler:

(2) Bu fıkroda, 'Millî güvenlik', 'kamu düzeni', 'genel sağlık', 'genel ahlâk', 'suç işlenmesinin önlenmesi', 'gecikmesinde sakınca bulunan haller' ile nelerin kast edildiği net değildir.

1982 ANAYASASI MADDE 22

Haberleşme hürriyeti

Madde 22- (Değişik: 3/10/2001-4709/7 md.)¹¹⁵

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

□ 1961

Haberleşme Hürriyeti

Madde 17- Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir.

Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun gösterdiği hallerde, hakim tarafından kanuna uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça, bu gizliliğe dokunulamaz.

□ TÜSİAD 1992

Haberleşme Hürriyeti

Herkes haberleşme hürriyetine ve dokunulmazlığına sahiptir.

Kanunun gösterdiği hallerde, hakim tarafından verilmiş bir karar olmadıkça bu gizliliğe dokunulamaz.

□ ÜSKÜL 1992

Haberleşme hürriyeti

Madde 17- Herkes haberleşme ve gönderişme hürriyetine sahiptir.

Haberleşme ve gönderişmenin gizliliği esastır. Yasanın açıkça gösterdiği hallerde yargıç kararı olmadıkça ya da millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yasanın yetkili kıldığı merciinin emri bulunmadıkça haberleşmenin ve gönderişmenin gizliliğine dokunulamaz.

□ HEP 1993

Madde 22- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 22 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 22- Herkes, haberleşme hürriyetine ve dokunulmazlığına sahiptir.

Kanun gösterdiği hallerde, hâkim tarafından verilmiş bir karar olmadıkça bu gizliliğe dokunulamaz.

□ RP 1993

Haberleşme hürriyeti

Madde 22- Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir.

Haberleşmenin gizliliği esastır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin yazılı emri bulunmadıkça, haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.

□ SHP 1993

İletişim özgürlüğü

Madde 22- Herkes, iletişim özgürlüğüne sahiptir.

İletişimin gizliliği esastır.

Yasanın açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; suç işlenmesini veya suçun devamını önlemek ve suçluları yakalamak bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de yasayla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, iletişim engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları yasada belirtilir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

i) Haberleşme, yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sahiptir.

□ TOBB 2000

Haberleşme hürriyeti

Madde 22- Herkes haberleşme ve gönderişme hürriyetine ve dokunulmazlığına sahiptir.

¹¹⁵ Maddenin özgün hali:

Madde 22- Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir.

Haberleşmenin gizliliği esastır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

Haberleşmenin ve gönderişmenin gizliliği esastır. Kanunun gösterdiği hallerde, hakim tarafından verilmiş bir karar olmadıkça haberleşmenin, kamu düzeni ve millî güvenlik bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun yetkili kıldığı merciin emri bulunmadıkça gönderişmenin gizliliğine dokunulamaz.

▫ TBB 2001

Haberleşme Özgürlüğü

Madde 31- Herkes, haberleşme ve gönderişme özgürlüğüne ve dokunulmazlığına sahiptir.

Haberleşmenin ve gönderişmenin gizliliği esastır. Yasanın gösterdiği durumlarda, yargıç tarafından verilmiş bir karar olmadıkça haberleşmenin, kamu düzeni ya da ulusal güvenlik yönünden gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda da yasayla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, gönderişmenin gizliliğine dokunulamaz.

Yasanın yetkili kıldığı merciin emriyle gönderilere el konulması durumunda, en geç 48 saat içinde yargıç kararının alınması gerekir. Bu sağlanamazsa el konulan şeyler geri verilir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Madde 22- Haberleşme hürriyeti

(1) Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

(2) Millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi sebepleriyle usulüne uygun olarak verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça, haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde karar kendiliğinden kalkar.

▫ TBB 2007

Haberleşme özgürlüğü

Madde 32- Herkes haberleşme özgürlüğüne ve dokunulmazlığına sahiptir.

Haberleşmenin ve gönderilerin gizliliği esastır.

Kanunun kamu düzeni veya ulusal güvenlik yönünden gecikmesinde sakınca gördüğü durumlarda ve hâkim kararı olmadıkça veya kanunla yetkili kılınan merciin yazılı emri bulunmadıkça, haberleşme engellenemez, gizliliğine dokunulamaz.

Kanunun gösterdiği durumlarda, hâkim tarafından verilmiş bir karar olmadıkça haberleşmenin; kamu düzeni veya ulusal güvenlik yönünden gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda da kanunla

yetkili kılınan merciin yazılı emri bulunmadıkça, gönderişmenin gizliliğine dokunulamaz.

Kanunun yetkili kıldığı merciin emriyle gönderilere el konulması durumunda, en geç kırk sekiz saat içinde hâkim kararının alınması gerekir. Bu sağlanamazsa el konulan şeyler geri verilir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Haberleşme hürriyeti

Madde 22-

Ortak payda:

(1) Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Farklı görüşler:

(2) Bu fıkroda, 'Millî güvenlik', 'kamu düzeni', 'genel sağlık', 'genel ahlâk', 'suç işlenmesinin önlenmesi', 'gecikmesinde sakınca bulunan haller' ile nelerin kast edildiği net değildir.

1982 ANAYASASI MADDE 23

Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23- Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

(Değişik: 7/5/2010-5982/3 md.)¹¹⁶ Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

□ 1961

Seyahat ve Yerleşme Hürriyeti

Madde 18- Herkes, seyahat hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak milli güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Herkes, dilediği yerde yerleşme hürriyetine sahiptir; bu hürriyet, ancak milli güvenliği sağlama, salgın hastalıkları önleme, kamu mallarını koruma, sosyal, iktisâdî ve tarımsal gelişmeyi gerçekleştirme zorunluğuyla ve kanunla sınırlanabilir.

Türkler, yurda girme ve yurt dışına çıkma hürriyetine sahiptir. Yurt dışına çıkma hürriyeti kanunla düzenlenir.

□ 1924

Madde 78- Seferberlikte idarei örfiye halinde veyahut müstevli emrazdan dolayı kanunen mütehaz tedabir icabatından olarak vazedilecek takyidat müstesna olmak üzere seyahat hiçbir suretle takyidata tabi tutulamaz.

□ TÜSİAD 1992

Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti

Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek veya kamu mallarını korumak amacıyla sınırlanabilir.

Seyahat hürriyeti, suç soruşturması ve kovuşturması sebebiyle veya suç işlenmesini önlemek amacıyla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu veya vatandaşlık ödevleri sebebiyle kanunla veya ceza kovuşturması dolayısıyla verilecek hakim kararıyla sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

□ ÜSKÜL 1992

Seyahat ve yerleşme hürriyeti

Madde 18- Herkes seyahat, yerleşme hürriyetine sahiptir.

Seyahat hürriyeti, ancak milli güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amacıyla kanunla sınırlanabilir.

Yerleşme hürriyeti, ancak milli güvenliği sağlama, salgın hastalıkları önleme, kamu mallarını koruma, düzenli kentleşmeyi gerçekleştirme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Seyahat ve yerleşme hürriyetleri, suç soruşturması ya da kovuşturması nedeniyle ve suç işlenmesini önlemek amacıyla yargıç kararı olmadıkça sınırlanamaz.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz. Yurt dışına çıkma hürriyeti kanunla düzenlenir.

□ HEP 1993

Madde 28- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesinin 6 ncı fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 23- Fıkra 6. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu veya vatandaşlık ödevleri sebebiyle kanunla veya ceza kovuşturması dolayısıyla verilecek hâkim kararıyla sınırlanabilir.

□ RP 1993

Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23- Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, ve yurt dışına çıkma hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç

¹¹⁶ Fıkranın özgün hali: Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

Fıkranın 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla değiştirilmesinden sonraki hali: Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

işlenmesini önlemek amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

▣ SHP 1993

Seyahat ve yerleşme özgürlüğü

Madde 23- Herkes seyahat özgürlüğüne sahiptir; bu özgürlük, ancak milli güvenliği sağlama, suç işlenmesini önleme ve salgın hastalıkların yayılmasını engelleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurtdışına çıkma özgürlüğü ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi, suç işlenmesinin önlenmesi ya da suçun soruşturulması veya kovuşturulması nedeniyle yasayla sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Suçun soruşturulması veya kovuşturulması nedeniyle kişinin seyahat özgürlüğünün sınırlanması ancak hâkim kararıyla olur.

Herkes, dilediği yerde yerleşme özgürlüğüne sahiptir; bu özgürlük suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek, kamu mallarını, çevreyi, kültür tarih ve doğa varlıklarını korumak amacıyla yasayla sınırlanabilir.

▣ TOBB 2000

Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23- Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önleme, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlama, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek, kamu mallarını koruma veya salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla sınırlanabilir.

Seyahat hürriyeti, suç soruşturması ve kovuşturması sebebiyle veya suç işlenmesini veya salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurtdışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu veya vatandaşlık ödevleri sebebiyle kanunla veya ceza kovuşturması dolayısıyla verilecek hakim kararıyla sınırlanabilir.

Vatandaş, sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

▣ TBB 2001

Dolaşım Özgürlüğü

Madde 33- Herkes, dolaşım özgürlüğüne sahiptir.

Dolaşım özgürlüğü, suç soruşturması ve kovuşturması nedeniyle ya da suç işlenmesini ya da salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla sınırlanabilir.

Yurttaşın yurt dışına çıkma özgürlüğü, yurttaşlık ödevleri nedeniyle yasayla ya da ceza kovuşturması için verilecek yargıç kararıyla sınırlanabilir.

Yurttaş, sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Yerleşme Özgürlüğü

Madde 78- Herkes, dilediği yerde oturma ve yerleşme hakkına sahiptir.

Yerleşme özgürlüğü, suç işlenmesini önleme, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlama, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirme, kamu mallarını koruma ya da salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

▣ GTP 2007

Seyahat ve Yerleşme Özgürlüğü

17. Herkesin özgürce seyahat edebilme ve yerleşme hakkı vardır. Bu hak, Ancak ulusal güvenlik ve salgın hastalıkları önleme nedeniyle geçici olarak kanunla sınırlanabilir.

Yurda Giriş ve Yurttan Çıkış Özgürlüğü

18. Her vatandaş, yurda girme ve yurtdışına çıkma özgürlüğüne sahiptir.

▣ ÖZBUDUN 2007

Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23- (1) Herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

(2) Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek, kamu mallarını korumak; seyahat hürriyeti ise suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle, genel sağlığı korumak yahut suç işlenmesini önlemek amaçlarıyla sınırlanabilir.

(3) Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından mahrum bırakılamaz.

(4) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, vatandaşlık ödevi ya da suç soruşturması veya kovuşturması sebepleriyle sınırlanabilir.

▣ TBB 2007

Dolaşım özgürlüğü

Madde 34- Herkes, dolaşım özgürlüğüne sahiptir.

Dolaşım özgürlüğü, suç soruşturması veya kovuşturması nedeniyle veya suç işlenmesini veya salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla sınırlanabilir.

Yurttaşın yurt dışına çıkma özgürlüğü, yurttaşlık ödevleri nedeniyle kanunla yetkili kılınmış mercii veya ceza kovuşturması nedeniyle hâkim kararıyla sınırlanabilir.

Yurttaş, sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Yerleşme özgürlüğü

Madde 35 Herkes, dilediği yerde oturma ve yerleşme hakkına sahiptir.

Yerleşme özgürlüğü, suç işlenmesini önleme, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlama, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirme, kamu mallarını koruma veya salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23-

Ortak payda:

(1) Herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

(2) Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek, kamu mallarını korumak; seyahat hürriyeti ise suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle, genel sağlığı korumak yahut suç işlenmesini önlemek amacıyla kanunla sınırlanabilir.

(3) Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından mahrum bırakılamaz.

Farklı görüşler:

(4) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, vatandaşlık ödevi ya da suç soruşturması veya kovuşturması sebepleriyle, hakim kararıyla sınırlanabilir.

TKP 2008

Madde 42- Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının, seyahat etme serbestliği, konut dokunulmazlığı, ve haberleşme gizliliği devlet güvencesi altındadır.

Madde 93- Kent içi ulaşım, toplu taşımacılığa dayanan bedelsiz bir kamu hizmeti olarak düzenlenir. Kent içi ve kentler arası ulaşımında karayollarının ağırlığı azaltılarak daha güvenli, rahat ve verimli ulaşım biçimleri yaygınlaştırılır.

1982 ANAYASASI MADDE 24

Din ve vicdan hürriyeti

Madde 24- Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

1961

Vicdan ve Din Hürriyeti

Madde 19- (20.9.1971-1488)¹¹⁷ Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir.

117. Maddenin özgün hali

Madde 19- Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dini âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, iktisâdî, siyasi veya hukûkî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtanlar kanuna göre cezalandırılır; dernekler, yetkili mahkemece ve siyasi partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanûnî temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, iktisâdî, siyâsî veya hukûkî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyâsî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında, kanunun gösterdiği hükümler uygulanır ve siyasi partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.

□ 1924

Madde 75- Değişik : 5/2/1937 - 3115 S. Kanun/md. 8)¹¹⁸ Hiçbir kimse mensub olduğu felsefi içtihad, din ve mezhebden dolayı muahaze edilemez. Asayiş ve umumî muâşeret âdabına ve kanunlar hükümlerine aykırı bulunmamak üzere her türlü dinî âyinler yapılması serbesttir.

□ ÜSKÜL 1992

Din vicdan hürriyeti

Madde 19- Herkes vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olmayan ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir. Kamu kurumlarında ve özel okullarda ibadet yerleri bulundurulamaz.

Kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse dini inanç ve kanaatlerinde dolayı kınanamaz.

Din eğitimi ve öğretimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerinde yasal temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse devletin sosyal, iktisadi, siyasi ve hukuki temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını ya da dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

118. Maddenin Özgün hali:

Madde 75- Hiçbir kimse mensup olduğu din, mezhep, tarikat ve felsefi içtihadından dolayı muahaze edilemez. Asayiş, âdabı muâşereti umumiyeye ve kavanine mugayir olmamak üzere her türlü âyinler serbesttir.

□ TÜSİAD 1992

Vicdan ve Din Hürriyeti

Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine ve genel ahlaka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü öğretimi yalnızca ortaokul ve dengi kurumlarda verilebilir. Bu öğretim ancak kişilerin kendi ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin yazılı isteğine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, iktisadi, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne surette olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

□ ANAP 1993

Madde 2- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 24 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 24- Herkes vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenini ve genel ahlaka aykırı olmayan dinî ibadet, ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır, dinî kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır, bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi, ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

□ BBP 1993

Maddenin 2 nci fıkrasındaki "14 üncü maddeye aykırı olmamak şartıyla" ibaresi ve maddenin son fıkrası çıkarılmalı ve maddedeki her türlü muğlak ifade netleştirilmelidir.

□ HEP 1993

Madde 24- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 24 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 24- Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olmayan, dinî ibadet, ayin ve törenler serbesttir.

Kimse ibadete ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.

Dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

□ RP 1993

Din ve vicdan hürriyeti

Madde 24- Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Dini inanç ve kanaatlerini açıklama ve yayma, öğrenme ve öğretme, örgütlenme ve inandığı gibi yaşama ve ibadet hürriyetleri, din ve vicdan hürriyetinin ayrılmaz parçalarıdır.

İbadet, dinî ayin ve törenler serbesttir.

Kişinin din hürriyetini kullanmasına mani olunamaz, dinî işler, ibadetler ve ayinler engellenemez.

Kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz. Din ve dince kutsal sayılan şeyler tahkir ve tezyif edilemez.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin denetim hakkına hâlel gelmeyecek şekilde dinin temel ilkelerine uygun olarak yapılır.

Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

□ SHP 1993

Din ve vicdan özgürlüğü

Madde 25- Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat özgürlüğüne sahiptir.

Dinin gereği olan ibadet, dinî ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz; ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.

İlk ve ortaöğretim kurumlarında isteyenlere din kültürü ve öğretimi imkânlarını sağlamak Devletin ödevlerindedir. Okul dışındaki din eğitimi ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.

Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırılmaz.

□ LDP 1994

Bent 2. Din ve Devlet işleri ayrıdır. (Laiklik Prensipli.) Devlet dini vecibelerin icrasını sınırlayacak veya herhangi bir dini vecibenin icrasını mec-

buri kılacak hiç bir tasarrufta bulunamaz. Hiç bir dini vecibenin icrası, o icraya bazı bireyleri gönülsüz olarak dahil ediyorsa veya gönüllü de olsa katılan ve fakat yaşları 18 yaşından küçük olanlara fiziki eziyeti içeriyorsa; böyle bir icra, bu bent dışında belirtilen ve dini vecibelerin icrasının sınırlandırılmaması ile ilgili hükmün kapsamı dışına çıkar ve konuyla ilgili bütün kanunların kapsamına girer.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

5. Bilim, eğitim ve hukuk din kurallarına dayandırılmaz.

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

j) Vicdan, dinî inanç, ibadet, kanaat ve düşünce özgürlüğüne sahiptir.

□ TOBB 2000

Vicdan ve Din Hürriyeti

Madde 24- Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine ve genel ahlaka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Bir çocuğun bakım ve sorumluluğunu üstlenen kimseler, çocuğa kendi dini ve felsefi görüşlerine uygun eğitim verilmesini istemek hakkına sahiptir.

Din eğitimi ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi yalnızca lise ve dengi kurumlarda verilebilir. Bu öğretim, ancak kişilerin kendi ve küçüklerin de kanunî temsilcilerinin yazılı istemine bağlıdır.

Kimse, devletin sosyal iktisadi, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla her ne surette olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasağa ilişkin önlem ve yaptırımlar kanunla düzenlenir.

□ TBB 2001

Vicdan ve Din Özgürlüğü

Madde 28- Herkes, vicdan, inanç, din ve kanaat özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din ya da inanç değiştirme özgürlüğünü de içerir.

Kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı olmayan ibadetler, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, inanç, din ve kanaatini açıklamaya zorlanamaz. Kimse inanıp inanmamasından, din ve kanaatinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din eğitim ve öğretimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerinde yasal temsilcilerinin yazılı isteğine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasal ya da hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma, siyasal ve kişisel çıkar ya da nüfuz sağlama amacıyla her ne surette olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasağa ilişkin önlem ve yaptırımlar yasayla düzenlenir.

□ GTP 2007

Bilim, Eğitim ve Hukukun Dayanağı

5. Bilim, eğitim ve hukuk din kurallarına dayandırılmaz.

Din ve Vicdan Özgürlüğü

19. Herkesin din, inanç, dini seçme, değiştirme, dile getirme, telkin etme, uygulama, yayma, yerine getirme özgürlüğü vardır. Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz. Din eğitimi ve öğretimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

□ ÖZBUDUN 2007

Din ve inanç hürriyeti

Madde 24- (1) Herkes din ve inanç hürriyetine sahiptir. Bu hak, tek başına veya topluca, alenen veya özel olarak ibadet, öğretim, uygulama ve âyin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama ve bunları değiştirebilme hürriyetini de içerir.

(2) Kimse ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve düşüncelerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç, düşünce ve kanaatlerinden ve bunları değiştirmekten dolayı kınanamaz, suçlanamaz ve farklı bir muameleye tâbi tutulamaz.

(3) İbadet ve dinî âyin ve törenler, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması amaçlarıyla sınırlandırılabilir.

Alternatif 1

(4) Devlet, eğitim ve öğretim alanındaki görevlerini yerine getirirken, eğitim ve öğretimin ana ve babanın dinî ve felsefi inançlarına göre yapılmasını isteme hakkına riayet eder. Din eğitim ve öğretimi, kişinin kendisinin, küçüklerin ise kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır. Devlet bu taleplerin gereğini yerine getirmekte yükümlüdür.

Alternatif 2

(4) Devlet, eğitim ve öğretim alanındaki görevlerini yerine getirirken, eğitim ve öğretimin ana ve

babanın dinî ve felsefi inançlarına göre yapılmasını isteme hakkına riayet eder. Din kültürü ve ahlâk öğretimi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bu dersten muafiyet, kişinin kendisinin, küçüklerin ise kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Alternatif 1

(5) Din ve inanç hürriyeti, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini din kurallarına dayandırmaya yönelik eylemler biçiminde kullanılamaz.

Alternatif 2

(5) Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Alternatif 3

(5) Din ve inanç hürriyeti, anayasal düzeni din kurallarına dayandırmaya yönelik eylemler biçiminde kullanılamaz.

□ TBB 2007

Vicdan ve din özgürlüğü

Madde 29- Herkes, vicdan, inanç, din ve kanaat özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğünü de içerir.

Kamu düzenine ve genel ahlâka aykırı olmayan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, inanç, din ve kanaatini açıklamaya zorlanamaz. Resmi belgelerde kişilerin din ve mezhebini gösteren bir kayıt veya işaret kullanılamaz. Kimse, dini inanç, felsefi düşünce ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din eğitim ve öğretimi, kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin yazılı isteğine bağlıdır.

Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasal veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırma, siyasal ve kişisel çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla her ne surette olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasağın ihlâli halinde uygulanacak yaptırımlar kanunla düzenlenir.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Din ve inanç hürriyeti

Madde 24-

Ortak payda:

(1) Herkes din ve inanç hürriyetine sahiptir. Bu

hak, tek başına veya topluca, alenen veya özel olarak ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama ve bunları değiştirebilme hürriyetini de içerir.

(2) Kimse ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve düşüncelerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç, düşünce ve kanaatlerinden ve bunları değiştirmekten dolayı kınanamaz, suçlanamaz ve farklı bir muameleye tâbi tutulamaz.

Alternatif 1

(4) Ortak payda yoktur.

Alternatif 2

(4) Ortak payda yoktur.

Alternatif 1

(5) Ortak payda yoktur.

Alternatif 2

(5) Ortak payda yoktur.

Alternatif 3

(5) Ortak payda yoktur.

Ek öneriler:

(2) Resmi belgelerde kişilerin din ve mezhebini gösteren bir kayıt veya işaret kullanılamaz.

Farklı görüşler:

(3) Bu fıkroda, 'kamu düzeni', 'genel sağlık', 'genel ahlâk' ile nelerin kast edildiği net değildir.

▫ **TKP 2008**

Madde 3- Siyasal yaşam ve devlet işleri, tümüyle ya da bir bölümüyle, dine ve din kurallarına dayandırılmaz. Dini inanç bireysel bir tercihtir; her yurttaş herhangi bir dine inanmakta ya da hiçbir dine inanmamakta, bunları açıklayıp açıklamamakta özgürdür.

Madde 89- Türkiye Cumhuriyeti'nde her yurttaşın inanç ve ibadet özgürlüğü vardır. Hiçbir kurum ya da kişi, insanlar üzerinde manevi baskı kuramaz.

Madde 90- Dinin siyasallaştırılmasına ve dini kuralların toplumsal yaşamı düzenleme girişimlerine engel olunur. Yurttaşların dinsel inanışlarına hiçbir resmi belgeyle yer verilemez.

▫ **BDP 2010**

Din ve vicdan hürriyeti

Madde 24- Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılıdır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta-öğretim kurumlarında okutulan isteğe bağlı dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

▫ **SDE 2011**

Herkes, vicdan, din ve kanaat özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama, örgütlenme ve ayin suretiyle düşünce ve inançlarını açıklama ve yayma özgürlüğü ile din veya inanç değiştirme özgürlüğünü de içerir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç, pratik ve kanaatleri ile içinde yer aldığı dini topluluktan dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Herkes, kendi dini ve inancı doğrultusunda eğitim alma ve verme, eğitim kurumları oluşturma ve müfredatını belirleme hakkına sahiptir. Bir dine ve inanca dayalı eğitim ve öğretim ile din kültürü ve ahlak öğretimi kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcilerinin talebine bağlıdır.

Tarafsızlık ilkesinin gereği olarak devlet kamu istihdamında dine, inanca, mezhebe, kanaate ve felsefi görüşe bağlı tercihleri ve pratikleri nedeniyle hiç kimseye ayrımcılık yapamaz. Bu güvence kamu hizmetlerinden yararlananlar için de geçerlidir.

Vicdani ret bütün vatandaşlar için haktır. Kimse, dini ve felsefi inanç ve tercihlerine aykırı kamu hizmetlerine zorlanamaz. Vicdani red hakkı kamu yükümlülüklerinde eşitlik ilkesine uygun olarak kullanılabilir.

1982 ANAYASASI MADDE 25

Düşünce ve kanaat hürriyeti

Madde 25- Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

1961

Düşünce Hürriyeti

Madde 20- Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla, tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.

Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.

BASIN KONSEYİ 1991

Madde 25- Herkes gerçekleri öğrenme ve bilgi edinme hakkına sahiptir. Devlet bu hakların gerçekleşmesini sağlayacak tedbirler alır.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz, ayrıma tabi tutulamaz ve suçlanamaz.

TÜSİAD 1992

Düşünce Hürriyeti

Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine ve tüm meşru araçlardan yararlanarak bilgilere ulaşma hakkına sahiptir.

Kimse; her ne sebeple ve amaçla olursa olsun, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz, ayrıma tabi tutulamaz ve suçlanamaz.

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet, resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya düşünceleri öğrenmek ve yaymak serbestliğini de kapsar.

ÜSKÜL 1992

Düşünce hürriyeti

Madde 20- Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile ve başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.

Herkes gerçekleri öğrenme ve bilgi edinme hakkına sahiptir. Devlet, bu hakların gerçekleşmesini sağlayacak tedbirler alır.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun, kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz, ayrıma tabi tutulamaz ve suçlanamaz.

ANAP 1993

Madde 3- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 25 inci madde başlığı aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

VII. Düşünce ve kanaat ile bilgi edinme hürriyeti

Madde 25- .....

Herkes gerçekleri öğrenme ve bilgi edinme hakkına sahiptir. Devlet bu hakların gerçekleşmesini sağlayacak tedbirler alır.

HEP 1993

Madde 25 ve 26- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 25-26 ncı maddeleri birleştirilerek 25 inci madde olarak aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 25- Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine ve tüm meşru araçlardan yararlanarak bilgilere ulaşma hakkına sahiptir.

Kimse, her ne sebeple ve amaçla olursa olsun, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz, ayrıma tabi tutulamaz ve suçlanamaz.

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya düşünceleri öğrenmek ve yaymak serbestliğini de kapsar.

RP 1993

1982 Anayasasının 25. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

SHP 1993

1982 Anayasasının 25. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir

TOBB 2000

Düşünce Hürriyeti

Madde 25- Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine ve tüm meşru araçlardan yararlanarak bilgilere ulaşma hakkına sahiptir.

Herkes kendi yaşamına ait hassas bilgi ve verilerin gizli tutulmasını ve korunmasını isteme hakkına sahiptir.

Kimse, her ne sebeple ve amaçla olursa olsun, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz, ayrıma tabi tutulamaz ve suçlanamaz.

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyetler, resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya düşünceleri öğrenmek ve yaymak serbestliğini de kapsar.

Bu hürriyetlerin kullanılması, savaş propagandasının, ayırım, düşmanlık yahut şiddete yol açan ulusal, ırksal yahut dinsel nefret savunuculuğun önlenmesi, amacıyla sınırlanabilir.

▫ TBB 2001

Düşünce ve Anlatım Özgürlüğü

Madde 27- Herkes, düşünce ve anlatım özgürlüğüne ve hukuken geçerli tüm araç ve yollardan yararlanarak bilgilere ulaşma hakkına sahiptir.

Kimse, hangi nedenlerle ve amaçla olursa olsun düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, düşünce ve kanaatleri nedeniyle kınanamaz, ayırma bağlı tutulamaz ve suçlanamaz.

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına ya da toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu özgürlükler, resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber alma, düşünceleri öğrenme ve yayma serbestliğini de kapsar.

Bu özgürlüklerin kullanılması; savaş propagandası, ayrımcılık, düşmanlık, şiddete yol açan ulusal, ırkçı ya da dinsel nefret savunuculuğunun önlenmesi amacıyla sınırlanabilir.

▫ GTP 2007

Düşünce Özgürlüğü

20. Herkes, düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahiptir. Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya elektronik yollarla, tek başına ya da toplu olarak açıklayabilir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim, elektronik haberleşme veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu özgürlük resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.

▫ ÖZBUDUN 2007

Düşünce, vicdan ve kanaat hürriyeti

Madde 25- (1) Herkes düşünce, vicdan ve kanaat hürriyetine sahiptir.

(2) Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce, vicdan ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

▫ TBB 2007

Düşünce özgürlüğü

Madde 27- Herkes, düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahiptir.

Kimse, hangi nedenle ve amaçla olursa olsun düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, düşünce ve kanaatleri nedeniyle kınanamaz, ayırma bağlı tutulamaz ve suçlanamaz.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Düşünce, vicdan ve kanaat hürriyeti

Madde 25-

Ortak payda:

(1) Herkes düşünce, vicdan ve kanaat hürriyetine sahiptir.

(2) Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce, vicdan ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 26

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

Madde 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak yada vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, (**Ek ibare: 3/10/2001-4709/9 md.**) millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Mülga: 3/10/2001-4709/9 md.)¹¹⁹

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(**Ek: 3/10/2001-4709/9 md.**) Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

□ BASIN KONSEYİ 1991

Madde 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ve başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet, resmi makamların müdahalesi olmaksızın ha-

ber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, özel radyo, televizyon birimlerinin kurulmasının izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, milli güvenliğin ve genel ahlakın korunması, suç işlemeyi tahrik ve teşvikin önlenmesi, devlet sırrı olarak usulünce belirlenmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının özel hayat ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

□ ANAP 1993

Madde 4- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 26- Herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama, yayma hakkına sahiptir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanun, öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler bunların yayımını engellemek kaydıyla düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

□ DYP 1993

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti; bilgi edinme ve gerçekleri öğrenme hakkı

Madde 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini öğrendiği bilgi ve gerçekleri söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu özgürlük, serbest bilgi edinme ve gerçekleri öğrenme hakkını da kapsar. Devlet, bu hakların gerçekleşmesini sağlayacak ve bilgi edinme yollarını üzerindeki tekelleşmelere imkân vermeyecek önlemleri alır.

Bu özgürlüklerin kullanılması, ancak suçları önlemek, kişilerin onurunu, özel yaşamını veya kanunca öngörülen meslek sırlarını korumak ve yargılama görevini, gereğine uygun olarak yerine getirmek amaçlarıyla sınırlanabilir.

□ RP 1993

Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti

Madde 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu

119. Fıkranın özgün hali: Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılmaz. Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kağıtlar, plaklar, ses ve görüntü bantları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hakim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan merciin emriyle toplattırılır. Toplatma kararını veren merci bu kararını, yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Hakim bu uygulamayı üç gün içinde karara bağlar.

hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.

Bu hürriyetlerin kullanılması, başkalarının şöhret veya haklarının, kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

▫ SHP 1993

Düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğü bilgi edinme ve gerçekleri öğrenme hakkı

Madde 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu özgürlük, serbestçe bilgi edinme ve gerçekleri öğrenme hakkını da kapsar. Devlet, bu hakların gerçekleşmesini sağlayacak ve bilgi edinme yollarını üzerindeki tekelleşmelere imkân vermeyecek önlemleri alır.

Bu özgürlüklerin kullanılması, ancak suçları önlemek, kişilerin onurunu, özel yaşamını veya kanunca öngörülen meslek sırlarını korumak ve yargılama görevini, gereğine uygun olarak yerine getirmek amaçlarıyla sınırlanabilir.

▫ LDP 1994

Bent 3. Devlet ifade özgürlüğünü kısıtlayacak herhangi bir tasarrufta bulunamaz. Bireyler ve özel kurumlarla ilgili kasten hilaf-ı hakikat ifadede bulunanlar, bu eylem gerçekleştikten sonra ilgili kanunlarla kovuşturmaya uğratılabilirler, ancak böyle ifadeler yapılmadan önce veya sonra ifade özgürlüğüne mani olacak hiçbir kısıtlama getirilemez. Savaş halinde Devlet sadece askeri haberlerin yayılmasına sınır getirebilir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

k) Düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim, elektronik haberleşme araçları veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama veya yayma özgürlüğüne sahiptir.

▫ ÖZBUDUN 2007

İfade Bilim ve Sanat hürriyeti

Madde 26- (1) Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hürriyetine sahiptir. Bu hürriyet, resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir alma ya da verme serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sine-

ma veya benzeri yollarla yapılan yayınların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

(2) Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

(3) Bu hak ve hürriyetlerin kullanılması; milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın, başkalarının şöhret veya haklarının, özel veya aile hayatının korunması, suçların önlenmesi, devlet sırrı olarak usûlünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, yargının bağımsızlık ve tarafsızlığının sağlanması, savaş kışkırtıcılığının engellenmesi, her türlü ayrımcılık, düşmanlık veya kin ve nefret savunuculuğunun önlenmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

▫ TBB 2007

Anlatım özgürlüğü

Madde 28- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu özgürlükler, hukuken geçerli tüm araç ve yollardan yararlanarak bilgilere ulaşma hakkını, resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber alma, düşünceleri öğrenme ve yayma serbestliğini de kapsar.

Bu fıkra hükmü radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yayın yapan işletmelerin izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Savaş propagandası yasaktır. Ulusal, ırkçı veya dinsel temelli ayrımcılığı, düşmanlığı ve şiddeti tahrik eden düşüncelerin açıklanması yasaklanabilir.

Anlatım özgürlüğünün kullanılması, kişilere görev ve sorumluluk yükler.

Demokratik toplumun gerektirdiği hallerde bu özgürlüklerin kullanılması, ulusal güvenliğin, kamu düzeninin, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, yargının otoritesinin ve tarafsızlığının korunması amacıyla, kanunla öngörülen bazı sınırlamalara veya ceza yaptırımına bağlanabilir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

İfade hürriyeti

Madde 26-

Ortak payda:

(1) Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hürriyetine sahiptir. Bu hürriyet, resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir alma ya da verme serbestliğini de kapsar.

(2) Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Farklı görüşler:

(3) Bu fıkroda, 'milli güvenlik', 'kamu düzeni', 'genel sağlık', 'genel ahlâk' gibi ifadelerle nelerin kast edildiği net değildir.

1982 ANAYASASI MADDE 27

Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

□ 1961

Bilim ve Sanat Hürriyeti

Madde 21- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

□ BASIN KONSEYİ 1991

Madde 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

□ TÜSİAD 1992

Bilim ve Sanat Hürriyeti

Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapma hakkına sahiptir.

□ ÜSKÜL 1992

Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 21- Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Eğitim ve öğretim, Devletin gözetimi ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı oldu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Devlet din eğitimi yapamaz.

□ DYP 1993

Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

□ HEP 1993

Madde 27- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 27 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı Türkiye Devletinin bir Cumhuriyet olduğuna ilişkin hükmünü değiştirme amacını güderek kullanılamaz.

□ RP 1993

Bilim ve Sanat Hürriyeti

Madde 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

□ SHP 1993

Bilim ve sanat özgürlüğü

Madde 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

c) Bilim, sanat ve düşünceyi serbestçe öğrenme, öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapma hakkına sahiptir.

□ TOBB 2000

Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğreme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapma hakkına sahiptir.

□ TBB 2001

Bilim ve sanat özgürlüğü

Madde 65- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapma hakkına sahiptir.

Devlet, sanat çalışmalarını ve sanatçıyı korur.

▫ **GTP 2007**

Bilim ve Sanat Özgürlüğü

21. Herkesin bilim, bilgi, sanat ve düşünce kaynaklarına ulaşma, öğrenme ve öğretme, araştırma, elde etme, paylaşma, açıklama ve yayma hakkı vardır.

▫ **TBB 2007**

Bilim ve sanat özgürlüğü

Madde 71 Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapma hakkına sahiptir.

Devlet, sanat çalışmalarını ve sanatçıyı korur.

▫ **TKP 2008**

Madde 84- Bilim ve bilimsel etkinlikler, toplumun yetkinleştirilmesinde ve insanın gelişiminde ana başlıklardan biridir. Bilimsel etkinlikler toplumun bütününe çıkarları doğrultusunda yürütülür.

Madde 85- Bilim insanlarının çalışmaları sonucunda ortaya çıkan kazanımların ve ürünlerin bütün insanlığın ortak malı olduğu, bu alanda yapılacak düzenlemelerin dayanağını oluşturur.

1982 ANAYASASI MADDE 28

Basın Hürriyeti

Madde 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(**Mülga ikinci fıkra: 3/10/2001 - 4709/10 md.**)¹²⁰

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararı en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Yetkili hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasası konamaz.

Sürelili veya süresiz yayımlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararı en geç yirmidört saat içinde yet-

¹²⁰ Fıkranın özgün hali: Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz.

kili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelî veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsadere-sinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye’de yayımlanan sürelî yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelî yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır.

□ 1961

Basın Hürriyeti

Madde 22- (20.9.1971-1488)¹²¹ Basın hürdür; sansür edilemez.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, kamu düzenini, millî güvenliği ve millî güvenliğin gerektirdiği gizliliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarını tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Türkiye’de yayımlanan gazete ve dergiler, kanunun gösterdiği suçların işlenmesi halinde hâkim

kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin veya genel ahlâkın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararını veren yetkili merci, bu kararını en geç 24 saat içinde mahkemeye bildirir. Mahkeme bu kararı en geç üç gün içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Türkiye’de yayımlanan gazete ve dergiler, millî güvenliğe, kamu düzenine, genel ahlâka, insan hak ve hürriyetlerine dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyet ilkelerine veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.

□ 1924

Madde 77- Matbuat, kanun dairesinde serbesttir ve neşredilmeden teftiş, muayeneye tabi değildir.

□ BASIN KONSEYİ 1991

Madde 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak, izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini çoğulcu bir toplum yapısının gereklerine uygun bir biçimde sağlayacak tedbirler alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, ancak millî savunmanın gerektirdiği gizliliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyeti, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirlenecek sınırlar içinde hakim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Sürelî ve süresiz yayınların toplatılması, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hakim kararıyla olabilir.

Türkiye’de yayımlanan sürelî ve süresiz yayınlar, ancak insan hak ve hürriyetlerine dayanan, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmünde aykırı yayımlardan mahkum olma halinde mahkeme kararı ile geçici olarak kapatılabilir.

□ TÜSİAD 1992

Basın ve Yayınla İlgili Hükümler

Basın hürdür; sansür edilemez. Basımevi kurma izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

121. Maddenin özgün hali:

Madde 22- Basın hürdür; sansür edilemez.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır. Basın ve haber alma hürriyeti, ancak millî güvenlik veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Türkiye’de yayımlanan gazete ve dergilerin toplatılması, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararıyla olabilir.

Türkiye’de yayımlanan gazete ve dergiler, ancak 57 nci maddede belirtilen fiillerden mahkûm olma halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerinin çoğulcu bir toplum yapısının gereklerine uygunluğunu sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, milli savunmanın gerektirdiği gizliliği veya genel ahlakı korumak, kişilerin haysiyet şeref ve haklarına tecavüzü veya suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirlenecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayınlar, kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hakim kararıyla toplatılabilir.

▣ ÜSKÜL 1992

Basın hürriyeti

Madde 22- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak, izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetini çoğulcu bir toplum yapısının gereklerine uygun bir biçimde sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, ancak milli savunmanın gerektirdiği gizliliği veya genel ahlakı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirlenecek sınırlar içinde yargıç tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayınların toplanması, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak yargı kararıyla olabilir.

Türkiye'de yayımlanan sürelili ve süresiz yayınlar, ancak insan hak ve hürriyetlerine dayanan, demokratik ve laik cumhuriyetin ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne aykırı yayımlardan mahkum olma halinde mahkeme kararı ile geçici olarak kapatılabilir.

▣ ANAP 1993

Madde 5- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 28 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak, izin almak ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, ancak Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü, kamu düzenini, millî güvenliği ve millî güvenliğin getirdiği gizliliği ve genel ahlakı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilebilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayınlar kanunun gösterdiği suçların soruşturma ve kovuşturmasına geçilmiş olması halinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu güveninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir.

Toplatma kararı veren yetkili merci bu kararını en geç 24 saat içinde yetkili hâkime bildirir. Hâkimlik kararı en geç 48 saat içinde onaylamazsa toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Türkiye'de yayımlanan sürelili yayınlar Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüyle, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde mahkeme kararı ile geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelili yayının açıkça devamı sayılan her türlü yayın yasaktır.

▣ BBP 1993

Ülkenin bölünmezliği, millî güvenlik ve genel ahlaka aykırı olmamak kaydıyla 2, 5, 7, 8 ve 9 uncu fıkraların madde metninden çıkarılarak, gerekli görülen hususların kanunla düzenlenmesi gerekmektedir.

▣ DYP 1993

Basın hürriyeti

Madde 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerinin çoğulcu toplumun gereklerine uygun bir biçimde işlemesini sağlar.

Sürelili veya süresiz yayınlar, suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; suçların işlenmesini önlemek bakımından ise gecikmesinde sakınca bulunan hallerde

kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplama emrini veren merci, bu kararını yetkili hâkime derhal bildireceği gibi, toplama emrinden zarar görenler de yetkili hâkime derhal itiraz etmek hakkına sahiptirler.

Sürelî yayınlar için toplama kararı, aynı gün çalışma saatinin bitiminden önce yetkili hâkimce onaylanmamışsa hükümsüz sayılır. Bu durumda zarar görenlere tazminat hakkı doğar.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelî veya süresiz yayınların suçların soruşturulması veya kovuşturulması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır. Ancak, sürelî yayınlar hakkında geçici de olsa kapatma kararı verilemez.

▫ HEP 1993

Madde 28- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 28 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma teminat şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerinin çoğulcu bir toplum yapısının gereklerine uygunluğunu sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, millî savunmanın gerektirdiği gizliliği veya genel ahlaki korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüz veya suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla sınırlandırılabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirlenecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelî ve süresiz yayınlar, kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararıyla toplatılabilir.

▫ RP 1993

Basın hürriyeti

Madde 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlandırılmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işleme-

ye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya ayrı amaçla basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenabilir. Dağıtımını önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim en geç kırksekiz saat içinde karar verir.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelî veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin yazılı emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Hâkim en geç, kırksekiz saat içinde karar verir.

Sürelî veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsadere kanunla düzenlenir.

Türkiye'de yayımlanan sürelî yayınlar, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, millî güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelî yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayım yasaktır. Bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

▫ SHP 1993

Basın özgürlüğü

Madde 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak, izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma özgürlüklerinin çoğulcu toplumun gereklerine uygun bir biçimde işlenmesini sağlar.

Sürelî veya süresiz yayınlar, suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; suçların işlenmesini önlemek bakımından ise gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yasanın açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplama emrini veren merci bu kararını yetkili hâkime derhal bildireceği gibi, toplama em-

rinden zarar görenler de yetkili hâkime derhal itiraz etmek hakkına sahiptirler.

Sürelî yayınlar için toplama kararı, aynı gün çalışma saatinin bitiminden önce yetkili hâkimce onaylanmamışsa hükümsüz sayılır. Bu durumda zarar görenlere tazminat hakkı doğar.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, yasayla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Sürelî veya süresiz yayınların suçların soruşturulması veya kovuşturulması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır. Ancak, sürelî yayınlar hakkında geçici de olsa kapatma kararı verilemez.

◻ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

12. Türkiye Cumhuriyeti'nde,

a-Sözlü, yazılı, görsel kitle haberleşme araçları hürdür, sansür edilemez .

b-Haberleşmede gizlilik esastır.

c-Dini ayin ve törenler serbesttir.

◻ TOBB 2000

Basın hürriyeti

Madde 28- Basın hürdür; sansür edilemez. Basımevi kurma izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerinin çoğulcu bir toplum yapısının gereklerine uygunluğunu sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, milli savunmanın gerektirdiği gizliliği veya genel ahlakı korumak, kişilerin haysiyet şeref ve haklarına tecavüzü veya suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirlenecek sınırlar içinde hakim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Sürelî veya süresiz yayınların toplatılması, bu tedbirin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hakim kararıyla olabilir.

Türkiye'de yayımlanan sürelî ve süresiz yayımlar, ancak insan hak ve hürriyetlerine dayanan, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne aykırı yayınlardan mahkum olma halinde Mahkeme kararı ile geçici olarak kapatılabilir. Temyiz yoluna başvurulması bu kararın yürütülmesini durdurur.

◻ TBB 2001

Basın ve Yayın Özgürlüğü

Madde 66- Basın özgürdür. Sürelî yada süresiz yayın önceden denetlenemez, izin alma ve akçalı güvence yatırma koşuluna bağlanamaz.

Devlet, basın, yayın ve haber alma özgürlüğünün çoğulcu bir toplum yapısının gereklerine uygunluğunu sağlayacak önlemleri alır. Tekel oluşmasını önler.

Sürelî yayın çıkarabilmek için, yasanın gösterdiği bilgi ve belgelerin, yasada belirtilen yetkili makama verilmesi yeterlidir. Basımevi kurma, izin alma ve akçalı güvence yatırma koşuluna bağlanamaz.

Basımevi ve eklentilerine ve basın araçlarına, suç aracı oldukları gerekçesiyle bile olsa el konulamaz ve bunlar zorulim konusu edilemez ya da işle-tilmekten alıkonulamazlar.

Sürelî yayınların çıkarılması, yayım koşulları, akçalı kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar yasayla düzenlenir. Yasa; haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik ve teknik koşullar koyamaz.

Sürelî yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin ya da bunlara bağlı kurumların araç ve olanaklarından eşitlik esasına göre yararlanır.

Basın ve Yayın Özgürlüğünün Sınırlanması

Madde 67- Basın, yayın ve haber alma özgürlüğü, ulusal savunmanın gerektirdiği gizliliği veya genel ahlakı korumak, kişilerin onur ve haklarına tecavüzü ya da suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevlerinin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için yasada belirlenecek sınırlar içinde yargıç tarafından verilecek kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Sürelî ve süresiz yayınların toplatılması, bu önlemlerin uygulanacağını yasada açıkça gösterildiği suçların işlenmesi durumunda ve ancak yargıç kararıyla olabilir.

Türkiye'de yayımlanan sürelî ve süresiz yayınlar, ancak insan hak ve özgürlüklerine dayanan, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmezliği temel hükmüne aykırılık nedeniyle hüküm giyme durumunda, kesinleşmiş mahkeme kararı ile geçici olarak durdurulabilir.

◻ GTP 2007

Basın Özgürlüğü

22. Basın hürdür ve sansür edilemez. Devlet, basın ve haber hürriyetini sağlayacak önlemleri alır.

Türkiye’de yayımlanan gazete ve dergilerin toplatılması ve bunun nasıl uygulanacağı kanunla gösterilir. Bu tedbirler, bu maddenin ilk iki cümlesine aykırı olamaz; esas olan basın özgürlüğüdür.

Gazete ve dergilerin çıkarılması, önceden izin alma ya da mali teminat şartına bağlanamaz.

▫ ÖZBUDUN 2007

Basın ve yayın hürriyeti

Madde 27- (1) Basın hürdür, sansür edilemez.

(2) Basın hürriyeti 26 ncı maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen sebeplerle sınırlanabilir.

(3) Yargılamanın amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konulamaz.

(4) Süreli veya süresiz yayın yapmak ve bu amaçla basımevi kurmak, önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(5) Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz. Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

(6) Süreli yayınların çıkarılması, yayın şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanunla haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayınlanmasını engelleyici veya zorlaştırmacı şartlar konulamaz.

(7) Süreli ve süresiz yayınlar hâkim kararıyla, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise kanunun yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır. Süreli yayınların durdurulması da aynı hükümlere tâbidir; ancak bu yayınların kapatılması sadece mahkeme kararıyla mümkündür. Toplatma, durdurma ve kapatmaya ilişkin şartlar ile usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(8) Masumiyet karinesinin ihlâline yönelik yayın yapılamaz.

(9) Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişinin hay-siyet ve şerefine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır. Düzeltme ve cevap yayınlanmazsa, yayınlanmasının gerekip gerekmediğine, hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içinde karar verilir.

(10) Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(11) Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının ve radyo ve televizyon yayınlarını denetleyen kurumun özerkliği ve tarafsızlığı esastır.

▫ TBB 2007

Basın ve yayın özgürlüğü ve ek güvenceler

Madde 72- Basın özgürdür, sansür edilemez; izin ve akçalı güvence koşuluna bağlanamaz.

Devlet, basın, yayın ve haber alma özgürlüklerinin çoğulcu bir toplum yapısının gereklerine uygunluğunu sağlayacak önlemleri alır; tekel oluşmasını önler.

Süreli yayın çıkarabilmek için, kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili makama verilmesi yeterlidir. Basımevi kurma, izin ve akçalı güvence koşuluna bağlanamaz.

Kanuna uygun biçimde kurulmuş basımevi ve eklentilerine ve basın araçlarına, suç aracı oldukları gerekçesiyle bile el konulamaz ve bunlar zor-alım konusu edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

Süreli yayınların çıkarılması, yayım koşulları, akçalı kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırmacı siyasal, ekonomik, akçalı ve teknik koşullar koyamaz.

Süreli yayınlar, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve olanaklarından eşitlik esasına göre yararlanır.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunda belirlenecek sınırlar içinde mahkemece verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konulamaz.

Süreli ve süresiz yayınların toplatılması, bu önlemin uygulanacağına kanunda açıkça gösterildiği suçlarda soruşturma ve kovuşturmaya geçilmesi durumunda hâkim kararıyla mümkündür. Bu yayınlar, devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünün, ulusal güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Basın ve yayın özgürlüğünün sınırlanması

Madde 73- Basın, yayın ve haber alma özgürlüğünün sınırlanmasında, 28. maddenin beşinci fıkrası hükümleri uygulanır.

Savaş propagandası yapan; ulusal, ırkçı veya dinsel temelli ayrımcılığı, düşmanlığı veya şiddeti tahrik eden yayınlar yasaklanır.

Türkiyede yayımlanan süreli yayınlar, ancak insan hak ve özgürlüklerine dayanan, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmezliği temel hükmüne ve bir önceki fıkrada yer alan yasağa aykırılık nedeniyle hüküm giyme durumunda, mahkeme kararı ile geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Basın ve yayın hürriyeti

Madde 27-

Ortak payda:

(1) Basın hürdür, sansür edilemez.

(2) Ortak payda yoktur.

(3) Yargılamanın amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konulamaz.

(4) Süreli veya süresiz yayın yapmak ve bu amaçla basımevi kurmak, önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(5) Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

(6) Süreli yayınların çıkarılması, yayın şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanunla haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırmacı şartlar konulamaz.

(7) Ortak payda yoktur.

(8) Masumiyet karinesinin ihlâline yönelik yayın yapılamaz.

(9) Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişinin hayşiyet ve şerefine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır. Düzeltme ve cevap yayınlanmazsa, yayınlanmasının gerekip gerekmediğine, hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içinde karar verilir.

(10) Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(11) Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının ve radyo ve televizyon yayınlarını denetleyen kurumun özerkliği ve tarafsızlığı esastır.

1982 ANAYASASI MADDE 29

Süreli ve süresiz yayın hakkı

Madde 29- *Süreli veya süresiz yayının önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.*

Süreli yayının çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tesbiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Süreli yayınların çıkarılması, yayım şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırmacı siyasal, ekonomik, malî ve teknik şartlar koyamaz.

Süreli yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

1961

Gazete ve Dergi Çıkarma Hakkı

Madde 23- *Gazete ve dergi çıkarılması, önceden izin alma ve mali teminat şartına bağlanamaz.*

Gazete ve dergilerin çıkarılması, yayımı, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili şartlar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırmacı siyasî, iktisadî, malî veya teknik kayıtlar koyamaz.

Gazete ve dergiler, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre faydalanır.

Kitap ve broşür çıkarma hakkı

Madde 24- *Kitap ve broşür yayımı izne bağlı tutulamaz; sansür edilemez.*

Türkiyede yayımlanan kitap ve broşürler, 22 nci maddenin 5 inci fıkrası hükümleri dışında, toplatılamaz.

Basın Dışı Haberleşme Araçlarından Faydalanma Hakkı

Madde 26- (20.9.1971-1488)¹²² *Kişiler ve siyasî*

122. Maddenin özgün hali:

Madde 26- *Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayım araçlarından faydalanma hakkına*

partiler, kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan milli, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın korunması halleri dışında kalan bir sebebe dayanarak halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamu oyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlar koyamaz.

▫ TÜSİAD 1992

Sürelî ve Süresiz Yayın Hakkı

Sürelî veya süresiz yayında bulunma hakkı, önceden izin alma ya da mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelî yayın çıkarabilmek için kanunun belirlediği bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi yeterlidir.

Sürelî yayınların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun; haber, düşünce ve görüşlerin yayımını engelleyici ya da zorlaştırıcı siyasi, ekonomik, mali veya teknik şartlar koyamaz.

Gazete ve dergiler, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkanlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

▫ ÜSKÜL 1992

Sürelî ve süresiz yayın hakkı

Madde 23- Sürelî ve süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelî yayın çıkarılabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Sürelî yayınlarının çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasi, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelî yayımlar, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkanlarından eşitlik esasına göre ayarlanır.

sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamu oyunun serbestçe oluşumunu köstekleyici kayıtlamalar koyamaz.

▫ RP 1993

Sürelî ve Süresiz Yayın Hakkı

Madde 29- Sürelî veya süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelî yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Sürelî yayınların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasi, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelî yayınlar, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

Devlet sürelî yayınların dağıtımına yardımcı olur.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 29. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TOBB 2000

Sürelî ve süresiz yayın hakkı

Madde 29- Sürelî veya süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelî yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir.

Sürelî yayınların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasi, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelî yayınlar, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

1982 ANAYASASI MADDE 30

Basın araçlarının korunması

Madde 30- (Değişik: 7/5/2004-5170/4 md.)¹²³

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

□ 1961

Basın Araçlarının Korunması

Madde 25- Basımevi ve eklentileri ve basın araçları, suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa, zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

□ BASIN KONSEYİ 1991

Madde 30- Basımevi ve eklentileri ve basın araçları suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa, zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

□ TÜSİAD 1992

Basın Araçlarının Korunması

Basımevi ve eklentileri ve basım araçları, suç vasıtası oldukları gerekçesiyle bile olsa zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonamazlar.

□ ÜSKÜL 1992

Basın araçlarının korunması

Madde 24- Basımevi ve eklentileri ve basın araçları, suç vasıtası oldukları gerekçesiyle de olsa zapt veya müsadere edilemez ve işletilmekten alıkonulamaz.

□ ANAP 1993

Madde 6- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 30 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 30- Basımevi ve eklentileri ve basın araçları, suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonamaz.

□ DYP 1993

Basın araçlarının korunması

Madde 30- Basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç işlemekte kullanıldıkları gerekçesiyle de olsa, zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonamaz.

□ HEP 1993

Madde 30- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 30 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 30- Basımevi ve eklentileri ve basın araçları, suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa, zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonamaz.

□ RP 1993

Basın araçlarının korunması

Madde 30- Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri, Türkiye Cumhuriyeti için suç aleti olduğu gerekçesiyle de olsa zapt ve müsadere edilemez ve işletilmekten alıkonulamaz.

□ SHP 1993

Basın araçlarının korunması

Madde 30- Basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç işlemekte kullanıldıkları gerekçesiyle de olsa, zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonamaz.

□ TOBB 2000

Basın araçlarının korunması

Madde 30- Basımevi ve eklentilerine ve basın araçlarına, suç aracı oldukları gerekçesiyle bile olsa el konulamaz ve bunlar zorunlu konusu edilemez veya işletilmekten alıkonulamazlar.

123. Maddenin özgün hali:

Madde 30- Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve milli güvenlik aleyhine işlenmiş bir suçtan mahkum olma hali hariç, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez ve işletilmekten alıkonulamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 31

Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

Madde 31- Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/11 md.)¹²⁴ Kanun, milli güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

▫ **BASIN KONSEYİ 1991**

Madde 31- Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlamalar koyamaz.

▫ **TÜSİAD 1992**

Kamu Tüzel Kişileri Elindeki Kitle Haberleşme Araçlarından Yararlanma Hakkı

Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişileri elindeki kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptirler. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlamalar koyamaz.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Kamu tüzel kişilerinin elinde kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

Madde 25- Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve

hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, halkın bu araçlardan haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlamalar koyamaz.

▫ **DYP 1993**

Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

Madde 31- Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı iletişim ve yayım araçlarından hakça ve demokratik esaslara uygun olarak yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

▫ **HEP 1993**

Madde 31- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 31 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 31- Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişileri elindeki kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptirler. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlamalar koyamaz.

▫ **RP 1993**

Kamu ve Özel Tüzel Kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

Madde 31- Kişiler ve siyasi partiler, kamu ve özel tüzel kişilerin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

Kanun 13 üncü maddede yer alan genel sınırlamalar dışında bir sebebe dayanarak, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlamalar koyamaz.

▫ **SHP 1993**

Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

Madde 31- Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı iletişim ve yayım araçlarından hakça ve demokratik esaslara uygun olarak yararlanma hakkına sahiptirler. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

Kanun, 13 üncü maddede yer alan genel sınırlamalar dışında bir sebebe dayanarak, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

124. Fıkranın özgün hali: Kanun, 13 üncü maddede yer alan genel sınırlamalar dışında bir sebebe dayanarak, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

▫ **TOBB 2000**

Kitle Haberleşme Araçlarından Yararlanma Hakkı

Madde 31- Kişiler ve siyasi partiler, kitle haberleşme ve yayın araçlarından yararlanma hakkına sahiptirler. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlar koyamaz.

Kitle iletişim araçları üzerinde sansür uygulanamaz.

Kitle iletişim araçları, başkalarının hak ve özgürlüklerine ve suçsuzluk karinesine saygılı olmak zorundadır.

▫ **TBB 2001**

Görsel ve işitsel iletişim özgürlüğü

Madde 68- Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, kullanılabilir frekansların ulusal düzeyde adil dağılımına olanak vermek kaydıyla serbesttir. Bu alanda tekel oluşturulamaz.

Kişiler ve siyasal partiler, toplumsal iletişim ve yayın araçlarından yararlanma hakkına sahiptirler. Bu yararlanmanın koşulları ve yöntemleri demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak yasayla düzenlenir.

Kamusal ve özel radyo ve televizyon yayınlarına ilişkin esaslar; eğitim ve kültür öncelikli, çoğulculuk, yansızlık ve nesnellik ilkeleri çerçevesinde yasayla düzenlenir.

Yasa, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu engelleyici sınırlamalar koyamaz.

Bu özgürlüklerin kullanılması; insan onuruna ve insan haklarına karşı saygısızlık, genel ahlaka aykırılık ya da savaş propagandası, ayrımcılık düşmanlık ve şiddet eylemleri ile ırkçı veya dinsel nefret duygularını kışkırtmaya neden olunan durumlarda sınırlandırılabilir. Toplumsal iletişim araçları üzerinde önceden denetim uygulanamaz.

Görsel ve işitsel iletişim özgürlüğü, özerk ve yansız bir kurulun gözetiminde kullanılır.

▫ **TBB 2007**

Görsel ve işitsel iletişim özgürlüğü

Madde 74- Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, kullanılabilir frekansların ulusal düzeyde adil dağılımına olanak vermek kaydıyla serbesttir; bu alanda tekel oluşturulamaz.

Kişiler ve siyasal partiler, toplumsal iletişim ve yayın araçlarından yararlanma hakkına sahiptirler. Bu yararlanmanın koşulları ve yöntemleri demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Kamusal ve özel radyo ve televizyon yayınlarına ilişkin esaslar; eğitim ve kültür öncelikli, çoğulculuk, yansızlık ve nesnellik ilkeleri çerçevesinde kanunla düzenlenir.

Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu engelleyici sınırlamalar koyamaz.

Bu özgürlüklerin sınırlandırılmasında, 28. maddenin beşinci fıkrasındaki hükümler uygulanır.

Savaş propagandası yapan; ulusal, ırkçı veya dinsel temelli ayrımcılığı, düşmanlığı veya şiddeti tahrik eden yayınlar yasaklanır.

Toplumsal iletişim araçlarının yayınları üzerinde önceden denetim uygulanamaz.

Görsel ve işitsel iletişim özgürlüğü, özerk ve yansız bir kurulun gözetiminde kullanılır.

1982 ANAYASASI MADDE 32

Düzeltilme ve cevap hakkı

Madde 32- *Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.*

Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

□ 1961

Düzeltilme ve Cevap Hakkı

Madde 27- Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından karar verilir.

□ BASIN KONSEYİ 1991

Madde 32- Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması halinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

□ TÜSİAD 1992

Düzeltilme ve Cevap Hakkı

Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayın yapılması halinde tanınır ve düzenlenir.

Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, bunun gerekip gerekmediğine, ilgilinin başvurusu üzerine hakim tarafından en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

□ ÜSKÜL 1992

Düzeltilme ve cevap hakkı

Madde 26- Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine yargıç tarafından ilgilinin başvuru tarihinden itibaren en geç yedi gün içinde karar verilir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 32. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 32. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 32. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

Düzeltilme ve Yanıt Hakkı

Madde 69- Düzeltilme ve yanıt hakkı, ancak kişilerin onurlarına ve kişilik haklarına dokunulması ya da kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması durumunda tanınır ve yasayla düzenlenir.

Düzeltilme ve yanıt yayımlanmazsa, ilgilinin başvurusu üzerine en geç yedi gün içinde yayımlanmasının gerekip gerekmediğine, yargıç karar verir.

□ GTP 2007

Düzeltilme ve Cevap Hakkı

24. Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

□ TBB 2007

Düzeltilme ve Yanıt Hakkı

Madde 75- Düzeltilme ve yanıt hakkı, ancak kişilerin onuruna ve haysiyetine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması durumunda tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltilme ve yanıt yayımlanmazsa, ilgilinin başvurusu üzerine en geç yedi gün içinde yayımlanmasının gerekip gerekmediğine, hâkim karar verir.

1982 ANAYASASI MADDE 33

Dernek kurma hürriyeti

Madde 33 – (Değişik: 23.7.1995-4121/2 md.; 3.10.2001-4709/12 md.)¹²⁵ Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hal-

125. Maddenin özgün hali:

Madde 33-Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, 13 üncü maddedeki genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar, sendikalarla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler.

Kuruluş amaç ve şartlarını kaybeden yahut kanunun öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen dernekler, kendiliğinden dağılmış sayılır.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hakim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, millî egemenliğin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, hakim kararına kadar kanunen yetkili, merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma haklarına başkaca sınırlamalar getirilmesine veya bu hürriyeti kullanmalarının yasaklanmasına engel değildir.

Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır.

lerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

□ 1961

Dernek Kurma Hakkı

Madde 29- (20.9.1971-1488)¹²⁶ Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadıyla sınırlar koyabilir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya veya dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, hâkim kararına kadar kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.

□ TÜRK-İŞ 1990

Dernek Kurma Özgürlüğü

Madde 33- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasında, uygulanacak usul ve şartlar kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hakim kararı ile kapatılabilir. Kanunda belirtilen gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emri ile faaliyetten alıkonulabilir. Faaliyetten alıkonma kararı bir ay içinde hakim tarafından onaylanmadığı takdirde hükümsüz sayılır.

□ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasasının 33. maddesinin 4. fıkrası tümmüyle çıkarılmalıdır.

126. Maddenin özgün hali:

Madde 29- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, ancak kamu düzenini veya genel ahlaki korumak için kanunla sınırlanabilir.

▫ TÜSİAD 1992

Dernek Kurma Hürriyeti

Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Dernek kurma hürriyeti kamu düzeninin ya da genel ahlakın korunması amacıyla sınırlanabilir.

Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hakim kararıyla kapatılabilir ya da faaliyetten geçici olarak alıkonabilir.

Birinci fıkra hükmü silahlı kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarının bu haklardan Yararlanmalarının başka nedenlerle sınırlanmasına ya da yasaklanmasına engel değildir.

▫ ÜSKÜL 1992

Dernek kurma hürriyeti

Madde 27- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için, kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usul-ler kanunla düzenlenir.

Dernek kurma hakkı, ancak kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde yargıç kararıyla kapatılabilir. Kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde, kanunun açıkça yetkili kaldığı merci, yargıç kararına kadar, dernekleri faaliyetten alıkoyma kararı, bir hafta içinde yargıç tarafından onaylanmazsa yürürlükten kalkar.

▫ ANAP 1993

Madde 7- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 33 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 33- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasında uygulanacak usul ve şartlar kanunda gösterilir.

▫ BBP 1993

Ülkenin bölünmez bütünlüğü, kamu düzeni ve genel ahlakın korunması yasal sınır kabul edilerek madde yeniden düzenlenmelidir.

▫ DSP 1993

1982 Anayasasının 33. maddesinin üçüncü fıkrası çıkarılmalıdır.

▫ DYP 1993

Dernek kurma hürriyeti

Madde 33- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usul-ler kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla geçici bir süre için faaliyetten alıkonulabilir veya temelli kapatılabilir. Ancak, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemek ve suçluları yakalamak bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, yetkili mercie uygulanan faaliyetten alıkoyma kararı derhal yetkili hâkime bildirilir ve mahkemece yedi gün içinde hükme bağlanır.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarının dernek kurma haklarına sınırlanmalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır.

▫ HEP 1993

Madde 33- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 33 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 33- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Dernek kurma hürriyeti kamu düzeninin ya da genel ahlakın korunması amacıyla sınırlanabilir.

Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir ya da faaliyetten geçici olarak alıkonabilir.

▫ RP 1993

Dernek kurma hürriyeti

Madde 33- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunların şubelerini açma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için, kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunun gösterdiği yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin, kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin

faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse, bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, 13 üncü maddedeki genel sınırlamalara aykırı hareket edemezler.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir.

Birinci fıkra hükmü, silahlı kuvvetler ve kolluk hizmetleri mensuplarının dernek kurma haklarına başkaca sınırlanmalar getirilmesine veya bu hürriyeti kullanmalarının yasaklanmasına engel değildir.

Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır.

□ SHP 1993

Dernek kurma özgürlüğü

Madde 33- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için yasanın gösterdiği bilgi ve belgelerin yasanın gösterdiği yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin yasaya aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma özgürlüğünün kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller yasada gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla geçici bir süre için faaliyetten alıkonulabilir veya temelli kapatılabilir. Ancak, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemek ve suçluları yakalamak bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, yetkili mercice uygulanan faaliyetten alıkoyma kararı derhal yetkili hâkime bildirilir ve mahkemece yedi gün içinde hükmü bağlanır.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarının dernek kurma haklarına sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

d) Önceden izin almaksızın dernek kurma ve derneklere üye olma hakkına sahiptir.

□ TOBB 2000

Dernek Kurma Hürriyeti

Madde 33- Herkes, önceden izin almaksızın

dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya veya dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunun belirtilen mercie verilmesi yeterlidir.

Dernek hürriyeti, milli güvenliğin, kamu düzeninin ya da genel ahlakın korunması ve suç işlenmesinin önlenmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hakim kararıyla kapatılabilir ya da faaliyetten geçici olarak alıkonulabilir.

Birinci fıkra hükmü, silahlı kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarının bu haklardan yararlanmalarının başka nedenlerle sınırlanmasına ya da yasaklanmasına engel değildir.

□ TBB 2001

Dernek Özgürlüğü

Madde 35- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma özgürlüğüne sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya veya dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurmak için yasanın gösterdiği bilgi ve belgelerin, yasanın belirlediği mercie verilmesi yeterlidir.

Dernek özgürlüğü, kamu düzeninin ya da genel ahlakın korunması ve suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla sınırlanabilir. Yasa, bu özgürlüğün kullanımını caydırıcı ve etkisizleştirici düzenleme yapamaz.

Dernekler, yasanın gösterdiği durumlarda yargı kararıyla geçici olarak çalışmaktan alıkonulabilir ya da kapatılabilir.

Birinci fıkra hükmü; silahlı kuvvetler ve kolluk kuvvetleri ile yargı mensuplarının mesleklerinin gerekli kıldığı ölçüde bu özgürlükten yararlanmalarının sınırlanmasına engel değildir.

Bu maddenin hükümleri vakıflar için de uygulanır.

□ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Dernek kurma hürriyeti

Madde 27- (1) Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma, bunlara üye olma ve üyelikten ayrılma özgürlüğüne sahiptir.

(2) Devlet, vatandaşların her düzeyde alınan kararlara ve uygulamanın denetimine demokratik katılımını sağlamak amacıyla sivil toplum örgütlenmesini ve örgütlerini destekler.

(3) Dernek kurma özgürlüğü başkalarının temel hak ve özgürlüklerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(4) Dernekler, yasanın öngördüğü hallerde yarıç kararıyla kapatılabilir ya da faaliyetten alıkonulabilir.

▣ GTP 2007

Dernek Kurma Hakkı

25. Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma özgürlüğüne sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

▣ ÖZBUDUN 2007

Dernek kurma hürriyeti

Madde 30- (1) Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma, bunlara üye olma ve üyelikten ayrılma hürriyetine sahiptir.

(2) Dernek kurma hürriyeti millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağliğin, genel ahlâkın, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(3) Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, gecikmesinde sakınca varsa millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde, kanunla yetkili kılınan merci, derneği faaliyetten men edebilir. Bu merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

(4) Birinci fıkra hükmü, Türk Silâhlı Kuvvetleri ve genel kolluk mensuplarına, hâkim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlara ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde diğer kamu hizmeti görevlilerine sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

(5) Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

▣ TBB 2007

Dernek özgürlüğü

Madde 37- Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma, derneğe üye olma ve üyelikten çıkma özgürlüğüne sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya veya dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunun belirlediği mercie verilmesi yeterlidir.

Dernek özgürlüğü, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla sınırlanabilir. Ancak bu sınırlamalar, dernek özgürlüğünün etkisizleştirilmesi sonucunu doğuracak biçimde kullanılamaz.

Dernekler, kanunun gösterdiği durumlarda hâkim kararıyla geçici olarak çalışmaktan alıkonulabilir veya kapatılabilir.

Birinci fıkra hükmü, Türk Silâhlı Kuvvetleri ve kolluk kuvvetleri mensuplarının mesleklerinin gerekli kıldığı ölçüde bu özgürlükten yararlanmalarının sınırlandırılmasına engel değildir.

Bu maddenin hükümleri niteliğine uygun düşüğü ölçüde vakıflar için de uygulanır.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Dernek kurma hürriyeti

Madde 30-

Ortak payda:

(1) Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma, bunlara üye olma ve üyelikten ayrılma hürriyetine sahiptir.

(2) Dernek kurma hürriyeti kanunla sınırlanabilir.

(3) Ortak payda yoktur.

(4) Ortak payda yoktur.

(5) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 34

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

Madde 34- (Değişik: 3/10/2001-4709/13 md.)¹²⁷

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

□ 1961

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı

Madde 28- Herkes, önceden izin almaksızın, silahsız ve saldırsız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir.

Bu hak, ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir.

□ TÜRK-İŞ 1990

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı

Madde 34- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usul-

127. Maddenin özgün hali:

Madde 34- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idari merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergahı tespit edebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yoketme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun, aynı sebeplere dayalı olarak bir ilçe ilçe bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasını öngördüğü hallerde bu süre üç ayı geçemez.

Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

leri ile yetkili idari mercilerin gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergahı belirleme ve erteleme esasları kanunla düzenlenir.

□ HAK-İŞ 1991

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

Madde 34- Herkes önceden izin almadan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilmiştir.

□ TÜSİAD 1992

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hürriyetine sahiptir.

Bu hürriyet kamu düzenini korumak amacıyla sınırlanabilir.

Kanun, kent düzeninin bozulmasını önleme amacıyla toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergahı belirleme yetkisini idari mercilere tanyabilir. Ancak bu yetki toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetinin etkisizleştirilmesi sonucunu doğuracak biçimde kullanılamaz.

□ ÜSKÜL 1992

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı

Madde 28- Herkes önceden izin almaksızın silahsız ve saldırsız toplanma ve gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir.

Bu hak, ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir.

□ DSP 1993

1982 Anayasasının 34. maddesinin son fıkrası çıkarılmalıdır.

□ DYP 1993

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

Madde 34- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Yetkili idarî merci, toplantının yapılacağı yeri ve gösteri yürüyüşünün izleyeceği yolu, kent düzeninin bozulmasını önleyecek ve toplantı ve gösteri yürüyüşünün amacına ters düşmeyecek bir biçimde belirleyebilir. Bu karara karşı yetkili hâkim nezdinde itiraz yolu açıktır. Hâkim, itirazı yedi gün içinde hükme bağlar.

Yetkili hâkim, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yoketme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya onbeş günü aşmamak üzere erteleyebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile suç işlenmesini önleme bakımından veya suç işlendiğinde görevli mercilere tanınacak yetkiler kanunda gösterilir.

▫ HEP 1993

Madde 34- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 34 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 34- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hürriyetine sahiptir.

Bu hürriyet kamu düzenini korumak amacıyla sınırlanabilir.

Kanun, kent düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergahı belirleme yetkisini idari mercilere taşıyabilir. Ancak bu yetki toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetinin etkisizleştirilmesi sonucunu doğuracak biçimde kullanılamaz.

▫ RP 1993

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

Madde 34- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Bu hak ancak, kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir.

Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

▫ SHP 1993

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

Madde 34- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Yetkili idarî merci, toplantının yapılacağı yeri ve gösteri yürüyüşünün izleyeceği yolu, kent düzeninin bozulmasını önleyecek ve toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacına ters düşmeyecek bir biçimde belirleyebilir. Bu karara karşı yetkili hâkim nezdinde itiraz yolu açıktır. Hâkim, itirazı yedi gün içinde hükme bağlar.

Yetkili hâkim, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yoketme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantıyı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya onbeş günü aşmamak üzere erteleyebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve

usuller ile suç işlenmesini önleme bakımından veya suç işlendiğinde görevli mercilere tanınacak yetkiler yasa da gösterilir.

▫ LDP 1994

Bent 4. Bireylerin barışçı bir şekilde toplanmalarına, şikayetlerini yazılı ve sözlü belirtmelerine hiç bir sınırlama konulamaz.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

e) Önceden izin almaksızın silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

▫ TOBB 2000

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti

Madde 34- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hürriyetine sahiptir.

Bu hürriyet kamu düzeninin korunması amacıyla sınırlanabilir.

Kanun, kent düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergahı belirleme yetkisini idari mercilere taniyabilir. Ancak bu yetki toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetinin etkisizleştirilmesi sonucunu doğuracak biçimde kullanılamaz..

▫ TBB 2001

Toplantı ve Gösteri Özgürlüğü

Madde 34- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı, yürüyüş ve gösteri özgürlüğüne sahiptir.

Bu özgürlük kamu düzeninin korunması amacıyla sınırlanabilir. Yasa, bu özgürlüğün kullanımını caydırıcı ve zorlaştırıcı düzenleme yapamaz.

Yasa, kent düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla toplantı, gösteri ve yürüyüşlerin yapılacağı yer ve yolları belirleme yetkisini kamu yönetimi makamlarına taniyabilir. Ancak bu yetki, toplantı, yürüyüş ve gösteri özgürlüğünün etkisizleştirilmesi sonucunu doğuracak biçimde kullanılamaz.

Demokratik Yurttaş girişimleri

Madde 36- Toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla oluşturulan demokratik yurttaş girişimleri toplu özgürlüklere tanınan yasal güvencelerden yararlanır

▫ GTP 2007

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı

26. Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Toplantı, gösteri ve yürüyüş düzenleme hürriyeti

Madde 31- (1) Herkes, önceden izin almadan, silâhsız ve saldırısız toplantı, gösteri ve yürüyüş düzenleme hürriyetine sahiptir.

(2) Toplantı, gösteri ve yürüyüş hürriyeti, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

▫ TBB 2007

Toplantı ve gösteri özgürlüğü

Madde 36- Herkes, önceden izin almadan, silâhsız ve saldırısız toplantı, yürüyüş ve gösteri özgürlüğüne sahiptir.

Bu özgürlük kamu düzeninin korunması amacıyla sınırlanabilir.

Kanun, kent düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla toplantı, gösteri ve yürüyüşlerin yapılacağı yerleri ve yolları belirleme yetkisini kamu yönetimi makamlarına tanıyabilir.

Ancak bu sınırlamalar, toplantı ve gösteri özgürlüğünün etkisizleştirilmesi sonucunu doğuracak biçimde uygulanamaz.

Yurttaş girişimleri

Madde 38- Toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla oluşturulan barışçıl yurttaş girişimlerinin toplu özgürlüklere tanınan Anayasal hakları kullanmaları ve güvencelerinden yararlanmaları kanunla düzenlenir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Toplantı, gösteri ve yürüyüş düzenleme hürriyeti

Madde 31-

Ortak payda:

(1) Herkes, önceden izin almadan, silâhsız ve saldırısız toplantı, gösteri ve yürüyüş düzenleme hürriyetine sahiptir.

(2) Ortak payda yoktur.

▫ TKP 2008

Madde 40- Temel özgürlüklerin yaşama geçirilmesi için yazılı ve görsel iletişim, toplantı ve gösteri yapma olanakları bütün toplumsal örgütlenmelerin hizmetine verilir.

1982 ANAYASASI MADDE 35

Mülkiyet hakkı

Madde 35- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

▫ 1961

Mülkiyete Ait Genel Kural

Madde 36- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz

▫ TÜSİAD 1992

Mülkiyet hakkı

Madde 35- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar kamu yararı amacıyla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

▫ ÜSKÜL 1992

1982 Anayasasının 35. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 35. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 35. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ LDP 1994

Bent 5. Herkes, kendi yaşamını uygun gördüğü şekilde sürdürmek, üretmek, mübadele etmek ve mülkiyet edinmek hakkına sahiptir. Bir kimse yaşamından, özgürlüğünden veya mülkiyetinden, sadece kanunun gösterdiği yollardan geçerek mahrum bırakılabilir. Toplumsal yaşamın gereği olarak başka bireylerle koordinasyonu zorunlu olan ve kanunlarda açıkça belirtilen bazı fiziki eylemlerde özgürlüklerin ve mülkiyetin kullanımı, bir kamu otoritesinin tanzimine sokulabilir.

Bent 8. Bir hak, bir insanın davranma özgürlüğünün ifadesidir; bir takım mal veya hizmetleri, o mal ve hizmetlere karşılık olarak onları üretenlerce belirlenen değerleri sunmadan karşılıksız olarak elde etmek değildir. Hiç kimse, başka bir kimsenin mal ve hizmetlerinden sahibinin rızası olmaksızın yararlanamaz.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,
f) Mülkiyet ve miras hakkına sahiptir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 35. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

1982 Anayasasının 35. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **GTP 2007**

Mülkiyet ve Miras Hakkı

27. Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Mülkiyet ve miras hakkı

Madde 28- (1) Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

(2) Bu haklar, kamu yararı sebebiyle sınırlanabilir.

▫ **TBB 2007**

Mülkiyet hakkı

Madde 51- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı ve çevrenin doğal dengesinin korunması amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Mülkiyet ve miras hakkı

Madde 28-

Ortak payda:

(1) Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

(2) Bu haklar, kamu yararı sebebiyle sınırlanabilir.

Ek öneri:

(2) Bu haklar, kamu yararı sebebiyle kanunla sınırlanabilir.

▫ **TKP 2008**

Madde 21- Toplumdaki eşitsizliklerin asıl kaynağı olan üretim araçlarındaki özel mülkiyetin belli

bir program çerçevesinde tümüyle ortadan kaldırılması, ekonomik politikaların temel yönelişini oluşturur. Üretim araçlarında kamu mülkiyetinin dışındaki biçimlerin tasfiye edilmesi sürecinde, üretimin sürekliliğinin sağlanması ve emekçilerin siyasal ve ideolojik inisiyatifinin bu sürecin temel gücü olması için gerekli önlemler alınır. Değişik mülkiyet biçimlerinin bir arada var olmasının zorunlu olduğu koşullarda, ekonominin sosyalist öğelerinin, yasalar ve gündelik politikaların da yardımıyla öncelikli ve baskın bir konuma ulaşması sağlanır.

1982 ANAYASASI MADDE 36

Hak arama hürriyeti

Madde 36- Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma (Ek ibare: 3/10/2001-4709/14 md.) ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki dava-ya bakmaktan kaçınmaz.

□ 1961

Hak Arama Hürriyeti

Madde 31- Herkes, meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde dâvacı veya dâvalı olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki dâvaya bakmaktan kaçınmaz.

□ 1924

Madde 59- Herkes, mahkeme huzurunda hukukunu müdafaa için lüzum gördüğü meşru vesaiti istimalde serbesttir.

Madde 60- Hiçbir mahkeme, vazife ve salâhiyeti dâhilinde olan dâvaları rüyetten imtina edemez. Vazife ve salâhiyet haricinde olan dâvalar ancak bir karar ile reddolunur.

□ TÜSİAD 1992

Hak Arama

Herkes, yargı mercileri önünde iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Bu hakkın etkili ve süratli bir şekilde tatil gün ve saatlerinde dahi kullanılmasını sağlayacak tedbirler kanunda gösterilir.

□ ÜSKÜL 1992

Hak arama hürriyeti

Madde 30- Herkes, meşru bütün araç ve yollardan yararlanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir. Savunma hakkı sınırlanamaz.

Dava açmak ve kendini savunmak için, yoksul ve muhtaç durumda olanlara adli yardım sağlanır.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki dava-ya bakmaktan kaçınmaz.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 36. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

Hak arama özgürlüğü

Madde 36- Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir. Savunma hakkı sınırlanamaz.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

g) Meşru bütün araç ve yöntemlerden yararlanarak yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

□ TOBB 2000

Hak arama hürriyeti

Madde 36- Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Bu hakkın etkili ve süratli bir şekilde kullanılmasını sağlayacak tedbirler kanunda gösterilir.

Dava açmak ve kendini savunmak için yoksul ve muhtaç durumda olanlara uygun kurumlar aracılığı ile etkili bir adli yardım sağlanır.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki dava-ya bakmaktan kaçınmaz.

Hürriyeti bağlayıcı cezalar aleyhine kanun yollarına başvurma hiçbir surette önlenemez.

□ ÖZBUDUN 2007

Hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkı

Madde 32- (1) Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle, yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

(2) Hiç kimse, tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz ve bir kimseyi tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

(3) Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.

(4) Davalar, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve alenî olarak görülür. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlâkın, küçüklerin korunmasının veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliğinin gerektirdiği veya davanın alenî olarak görülmesinin yargılamanın selâmetine zarar verebileceği özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

(5) Küçüklerin yargılanması hakkında özel hükümler konulabilir.

(6) Her sanık aşağıda belirtilen haklara sahiptir:

a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebi hakkında en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak bilgilendirilmek,

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak,

c) Kendisini bizzat veya tayin edeceği bir müdafinin yardımından yararlanarak savunmak; müdafii tayini için gereken mali imkânlardan mahrum bulunuyor ve yargılamanın selâmeti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir müdafinin yardımından bedelsiz yararlanabilmek,

ç) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çekertirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı şartlar altında dinlenmesini istemek,

d) Mahkemede kullanılan dili anlayamadığı veya konuşamadığı takdirde, bir tercümanın yardımından bedelsiz yararlanmak.

(7) Hukuka aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

(8) Mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

▣ GTP 2007

Adil ve Eşit Yargılanma Hakkı

28. Herkes, yargı mercileri önünde meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle, davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil ve eşit yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkı Madde 32-

Ortak payda:

(1) Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle, yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

(2) Hiç kimse, tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz ve bir kimseyi tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

(3) Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.

(4) Davalar, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve alenî olarak görülür.

(5) Küçüklerin yargılanması hakkında özel hükümler konulabilir.

(6) Her sanık aşağıda belirtilen haklara sahiptir:

a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebi hakkında en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak bilgilendirilmek,

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak,

c) Kendisini bizzat veya tayin edeceği bir müdafinin yardımından yararlanarak savunmak; müdafii tayini için gereken mali imkânlardan mahrum bulunuyor ve yargılamanın selâmeti gerektiriyorsa, bir müdafinin yardımından bedelsiz yararlanabilmek,

ç) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çekertirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı şartlar altında dinlenmesini istemek,

d) Mahkemede kullanılan dili anlayamadığı veya konuşamadığı takdirde, bir tercümanın yardımından bedelsiz yararlanmak.

(7) Hukuka aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

(8) Mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Farklı görüş:

(4) Bu fıkranın ikinci cümlesinde, 'milli güvenlik', 'kamu düzeni', 'genel sağlık', 'genel ahlâk' gibi ifadelerle nelerin kast edildiği net değildir.

1982 ANAYASASI MADDE 37

Kanuni hâkim güvencesi

Madde 37- Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

□ 1961

Kanuni Yargı Yolu

Madde 32- (20.9.1971-1488)¹²⁸ Hiç kimse, kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

□ 1924

Madde 83- Hiçbir kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir mahkemeye celp ve sevk olunamaz.

□ TÜSİAD 1992

Tabii Yargı Yolu

Herkes tabii hakimi önünde hak arama ve yargılama hakkına sahiptir.

Tabii yargı yolunu ortadan kaldıracılabilecek olağanüstü adli merciler ve sıkıyönetim mahkemeleri kurulamaz.

□ ÜSKÜL 1992

Doğal yargı yolu

Madde 31- Hiç kimse, doğal yargıcından başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi doğal yargıcından başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 37. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

128. Maddenin özgün hali:

Madde 32- Hiç kimse, tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

□ SHP 1993

Tabii hâkim güvencesi

Madde 37- Hiç kimse tabii hâkim ilkesine uygun olarak yasaya tabi olması gereken mahkemeden başka bir mercinin önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuracak yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

Dava açmak ve kendini savunmak için yoksul ve muhtaç durumda olanlara adli yardım sağlanır. Adli yardım yasayla düzenlenir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

13. Hiç kimse doğal mahkemesinden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

□ TOBB 2000

Tabii Yargı Yolu

Madde 37- Herkes tabii hakimi önünde hak arama ve yargılama hakkına sahiptir.

Tabii yargı yolunu ortadan kaldıracılabilecek olağanüstü adli merciler kurulamaz.

□ TBB 2001

Doğal Yargıç Önünde Hak Arama Özgürlüğü ve Savunma

Madde 17- Herkes, meşru ve hukuken geçerli bütün araç ve yollardan faydalanarak doğal yargıç önünde davacı ya da davalı olarak sav, savunma ve adil yargılama hakkına sahiptir.

Bu hakkın etkili ve hızlı biçimde kullanılmasını sağlama yolları yasada gösterilir.

Dava açmak ve kendini savunmak için yoksul ve yardım gerektirir durumda olanlara, ilgili kurumlar aracılığı ile etkili bir adli yardım sağlanır.

Doğal yargı yolunu ortadan kaldıracılabilecek olağanüstü adli merciler kurulamaz. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.

Özgürlüğü bağlayıcı cezalara karşı yasa yollarına başvurma hiçbir biçimde önlenemez.

□ GTP 2007

Tabii Hakim Hakkı

29. Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

▫ **TBB 2007**

Hak arama özgürlüğü ve savunma hakkı

Madde 17 - Herkes, meşru ve hukuken geçerli bütün araç ve yollardan yararlanarak doğal hâkim önünde davacı veya davalı olarak sav, savunma ve adil yargılanma hakkına sahiptir.

Yargının işleyişine ilişkin kanunlar, bu hakkın etkili ve hızlı kullanılmasını sağlayacak şekilde düzenlenir. Yargılamada taraflar ile iddia ve savunma arasında silahların eşitliği kuralının işlemesi için gerekli fiziki ve yasal düzenlemeler yapılır.

Hiç kimse doğal hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Doğal yargı yolunu ortadan kaldıracabilecek olağanüstü adli merciler kurulamaz. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.

Herkes, hakkındaki suçlamayı öğrenme, suçlamayla ilgili belgelerin tamamına ulaşma, her türlü delilin toplanmasını isteme, çevirmenden yararlanma, davasının makul süre içinde bitirilmesini isteme haklarına sahiptir.

Kanuna aykırı usullerle elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemez.

Kimse, kendisi ve yakınları aleyhine beyanda bulunmaya veya bu yolda kanıt göstermeye zorlanamaz.

Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Ancak, genel ahlâkın ve kamu güvenliğinin zorunlu kıldığı, küçüklerin korunmasının, davaya taraf olanların özel yaşamlarının gizli tutulmasının gerektirdiği durumlarda mahkemeler, uygun görecekları ölçüde duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı olarak sürdürülmesine karar verebilirler. Hüküm, açık oturumda açıklanır.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel kurallar konulabilir.

Mahkeme kararları gerekçeli olarak en kısa sürede yazılır.

Özgürlüğü bağlayıcı cezalara karşı kanun yollarına başvurma hiçbir biçimde önlenemez.

Dava açmak ve kendini savunmak için yardıma gereksinimi olanlara, ilgili kurumlar aracılığı ile etkili bir adli yardım sağlanır.

1982 ANAYASASI MADDE 38

Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 38– Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanlaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek:3/10/2001-4709/15 md) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

(Ek:3/10/2001-4709/15 md) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

(Ek:3/10/2001-4709/15 md; Mülga: 7/5/2004-5170/5 md.)¹²⁹

(Değişik onuncu fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.)¹³⁰ Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik son fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.)¹³¹ Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

129. Fıkranın özgün hali: Savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemez.

130. Fıkranın özgün hali: Genel müsadere cezası verilemez.

131. Fıkranın özgün hali: Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

▫ **1961**

Cezaların Kanuni ve Şahsi Olması; Zorlama Yasağı

Madde 33- Kimse, işlediği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilinden dolayı cezalandırılmaz.

Cezalar ve ceza tedbirleri ancak kanunla konulur.

Kimseye, suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Kimse, kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlandırma sonucu doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası konulamaz.

▫ **TÜSİAD 1992**

Suçta ve Cezada Kanunilik

Kimse işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz. Kimseye, suçun işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suçlar, cezalar ve emniyet tedbirleri ancak kanunla konur.

Cezalar, insan onuruna aykırı olamaz. Genel müsadere cezası verilemez.

Cezalar ve bunların infazı, suçlunun yeniden eğitimine yönelik olmalıdır.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Yargı Önünde Temel Haklar

Kimse kendini ve yakınlarını suçlayacak beyanda bulunmaya, delil göstermeye zorlanamaz.

Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemez.

Sanık, kesin mahkumiyete kadar suçlu sayılmaz.

İade Edilmeme Hakkı

Türk vatandaşı ve siyasi suçlardan dolayı da yabancılar, bir başka ülkeye iade edilemez.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 32- Suçluluğu hükümlerle saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılmaz.

Kimse, işlediği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir eyleminden dolayı cezalandırılmaz.

Cezalar ve emniyet tedbirleri ancak kanunla konulur.

Kimseye, suçu işlediği zaman kanunda o suç

için konulmuş olan cezadan ve emniyet tedbirinden daha ağır uygulanamaz.

Kimse, kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlandırma sonucunu doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Hürriyeti bağlayıcı cezalar ile hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülebilen para cezalarına karşı yasal yollara başvurma hakkı hiçbir surette engellenemez.

Ceza sorumluluğu kişiseldir.

Genel müsadere cezası konulamaz.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu bir yaptırım uygulayamaz.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

▫ **RP 1993**

Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 38- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı veya işlendikten sonra yapılan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı cezalandırılmaz. Kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

▫ **SHP 1993**

Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 38- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan yasanın suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman yasada o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik önlemleri ancak yasayla konur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz.

Hiç kimse kendisini ve yasada gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Özgürlüğü bağlayıcı cezalar ile özgürlüğü bağlayıcı cezaya dönüştürülebilen para cezalarına karşı yasal yollara başvurma hakkı hiçbir suretle engellenemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi özgürlüğünün kısıtlanması sonucunu doğuran bir yaptırım uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme yasayla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

14. Ceza ve ceza yerine geçen önlemler ancak kanunla konulur. Suçluluğu hükmen sabit olunca kadar, kimse suçlu sayılmaz. Ceza sorumluluğu kişiseldir.

▫ TOBB 2000

Ceza hukuku güvenceleri

Madde 38- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zaman aşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Suçlar, cezalar ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Sanık, kesin hükme kadar suçlu sayılmaz.

Kimse kendini ve yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Cezalar ve cezaların infazı, suçlunun yeniden eğitimine yönelik olmalıdır.

Türk Vatandaşları ve siyasi suçlardan dolayı da yabancılar, bir başka ülkeye iade edilemez.

▫ TBB 2001

Ceza Hukuku Güvenceleri

Madde 18- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan yasanın suç saymadığı bir eylemden dolayı

cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman yasa o suç için öngörülen cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zaman aşımı ile ceza hükümlülüğünün sonuçları bakımından da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Suçlar, cezalar ve ceza yerine geçen güvenlik önlemleri ancak yasayla konulur.

Kimse, hakkındaki hüküm kesinleşmeden suçlu sayılmaz.

Kimse, kendini ve yakınlarını suçlandırma sonucunu doğuracak bir beyanda bulunmaya ya da bu yolda kanıt göstermeye zorlanamaz.

Yasaya aykırı usullerle elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu kişiseldir.

Genel zoralım cezası verilemez.

Kamu yönetimi makamları, kişi özgürlüğünün kısıtlanması sonucunu doğuran bir yaptırım uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni yönünden bu hükme yasayla istisnalar getirilebilir.

Cezalar ve cezaların çektirilmesi, suçlunun yeniden topluma kazandırılması amacına yönelik olmalıdır. Yakalanan, tutuklanan ve hüküm giyen kişilerin ruh ve beden varlığı devletin güvencesi altındadır.

Yurttaş, suç işlediği gerekçesiyle yabancı bir ülkeye iade edilemez. Yabancılar, topluca sınırdışı edilemez ve siyasal suçlardan dolayı bir başka ülkeye iade edilemez.

▫ GTP 2007

Konut Dokunulmazlığı, Haberleşme Özgürlüğü, Cezanın Kişiselliği

16. Savcı kararı veya suçüstü durumu dışında hiçkimsenin üstü, özel eşyaları, konutu aranmaz, eşyalarına el konulamaz; haberleşme özgürlüğü kısıtlanamaz. Suçlu olduğu ispatlanmayınca kadar herkes suçsuz olarak kabul edilir. Ceza sorumluluğu kişiseldir.

Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar

30. Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; cezalar ve ceza tedbirleri ancak kanunla konulur, kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz. Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez. Ceza sorumluluğu kişiseldir. Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz. Hiç kimseye ölüm

cezası verilemez. Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez. Genel müsadere cezası konulamaz.

▫ ÖZBUDUN 2007

Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 33- (1) Suç ile ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur. Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiili gerçekleştirmesinden dolayı cezalandırılmaz ve kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

(2) Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da birinci fıkraya uygulanır.

(3) Suçluluğu kesin mahkeme kararı ile hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz.

(4) Hiç kimse, kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(5) Ceza sorumluluğu şahsîdir.

(6) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı hürriyetinden alıkonulamaz.

(7) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

(8) Kamu İdaresi, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(9) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

▫ TBB 2007

Ceza hukuku güvenceleri

Madde 18 -Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir eylemden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için öngörülen cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza hükümlülüğünün sonuçları bakımından da yukarıdaki fıkraya uygulanır.

Suçlar, cezalar ve ceza yerine geçen güvenlik önlemleri ancak kanunla belirtilir.

Kimse, hakkındaki hüküm kesinleşmeden suçlu sayılmaz.

Ceza sorumluluğu kişiseldir.

Genel zoralım cezası verilemez.

Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

Kamu yönetimi makamları, kişi özgürlüğünün kısıtlanması sonucunu doğuran bir yaptırım uygulayamaz. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin iç düzeni yönünden bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Cezalar ve cezaların çektirilmesi, suçlunun yeniden topluma kazandırılması amacına yönelik olmalıdır. Yakalanan, tutuklanan ve hüküm giyen kişilerin maddi ve manevi varlığı devletin güvencesi altındadır.

Yurttaş, suç işlediği gerekçesiyle yabancı bir ülkeye verilemez. Uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükler nedeniyle, hukuk devletinin gerektirdiği güvencelerin varlığı gözetilmek koşuluyla istisnai düzenlemeler kanunla belirlenebilir.

Yabancılar, topluca sınır dışı edilemez ve siyasal suçlardan dolayı bir başka ülkeye iade edilemez.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 33-

Ortak payda:

(1) Suç ile ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur. Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiili gerçekleştirmesinden dolayı cezalandırılmaz ve kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

(2) Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da birinci fıkraya uygulanır.

(3) Suçluluğu kesin mahkeme kararı ile hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz.

(4) Hiç kimse, kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(5) Ceza sorumluluğu şahsîdir.

(6) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı hürriyetinden alıkonulamaz.

(7) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

▫ TKP 2008

Madde 44- Hiçbir durumda ölüm cezası verilemez.

Madde 48- Ceza ve infaz yasaları, suçların önemli bir bölümü toplumsal kaynaklı olduğundan, toplumun suça karşı korunması gereği göz ardı edilmeksizin, bireye toplumsal yaşantıda yer alma bilincinin ve yeteneklerinin sağlanması doğrultusundaki politikaları içerir.

1982 ANAYASASI MADDE 39

İspat hakkı

Madde 39- *Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.*

□ 1961

İspat Hakkı

Madde 34- Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

□ TÜSİAD 1992

İspat Hakkı

Kamu görev ve hizmeti ile ilgili olarak, memur ve kamu hizmetlilerine yönelik isnatlardan dolayı açılan davalarda isnatta bulunan, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir.

Kamu yararının bulunması, şikâyetçinin ispata kabul etmesi ve şikâyetçi hakkında isnat nedeniyle kamu davası açılması hallerinde de ispat hakkının kullanılması mümkündür.

□ ÜSKÜL 1992

1982 Anayasasının 39. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 39. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 39. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 39. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

Kanıtlama Hakkı

Madde 19- Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan suçlamalardan dolayı açılan hakaret davalarında sanık, suçlamanın doğruluğunu kanıtlama hakkına sahiptir. Bunun dışındaki durumlarda kanıt isteminin kabulü, ancak yapılan suçlamanın doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına ya da şikâyetçinin kanıtla razı olmasına bağlıdır.

□ ÖZBUDUN 2007

1982 Anayasasının 39. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2007

İspat hakkı

Madde 19 Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan suçlamalardan dolayı açılan hakaret davalarında sanık, suçlamanın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki durumlarda ispat isteminin kabulü, ancak yapılan suçlamanın doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

1982 Anayasasının 39. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 40

Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Madde 40- *Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.*

(Ek:3/10/2001-4709/16 md) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

▫ ÜSKÜL 1992

İdarenin açıklığı

Madde 96- İdare işlemlerinde gerekçe göstermek ve bu işlemlere karşı başvuru yollarını belirtmek zorundadır.

Kanun ile aksi belirtilmemişse idarenin elindeki bilgi ve belgeler herkese açıktır. Hak arama hürriyetini sınırlayacak nitelikte gizlilik konulamaz.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 40. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 40. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

İdarenin açıklığı

Madde 128- İdare, işlemlerinde gerekçe göstermek ve bu işlemlere karşı başvuru yollarını belirtmek zorundadır.

Kanun ile aksi belirtilmemişse idarenin elindeki bilgi ve belgeler herkese açıktır. Hak arama özgürlüğünü sınırlayacak nitelikte gizlilik konulamaz.

▫ TOBB 2000

İdarenin Açıklığı

Madde 124/a – İdari işlemlerde saydamlık esastır. İdare gerekçe göstermek ve işlemlerine karşı başvuru yollarını belirtmek zorundadır.

Kanunda belirten zorunlu haller dışında İdarenin elindeki belge ve bilgiler ilgili herkese açıktır. Hak arama özgürlüğünü sınırlayacak nitelikte gizlilik kaydı konulamaz.

▫ TBB 2001

Hak ve Özgürlüklerin Korunması

Madde 20- Anayasa ile tanınmış hak ve özgür-

lüklerine dokunulan herkes, yetkili makamlara başvurma hakkına sahiptir.

Kişinin, resmi görevlilerin haksız işlem ve eylemleri sonucu uğradığı zarar, yasaya göre, görevli ve devlet tarafından tazmin edilir.

Yargısal korunmaya koşut olarak insan hakları konusunda kişi ve kuruluşlardan gelecek şikayetleri incelemek ve insan haklarının gerçekleşmesini gözetmek üzere bir Kamu Denetçileri Kurulu oluşturur.

Yönetimin Saydamlığı

Madde 129- Yönetmelik işlemlerde saydamlık esastır. Yönetim, işlemlerinde gerekçe göstermek ve kararlarına karşı başvuru yollarını belirtmek zorundadır.

Yasada belirtilen zorunlu haller dışında yönetimin elindeki belge ve bilgiler ilgili herkese açıktır. Hak arama özgürlüğünü sınırlayacak nitelikte gizlilik kaydı konulamaz.

▫ GTP 2007

Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması

31. Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edildiğini düşünen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Devlet, işlemlerinde ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır. Kişinin, resmi görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir.

▫ TBB 2007

Temel hak ve özgürlüklerin korunması

Madde 20- Herkes, Anayasa ile tanınmış hak ve özgürlüklerinin ihlâl edildiği savıyla, yetkili makamlara başvurma hakkına sahiptir.

Devlet, temel hak ve özgürlükleri ihlâl eden kamu görevlilerinin eylemlerini etkili biçimde soruşturmak ve ihlâl sonucu doğan maddi ve manevi zararı tazmin etmekle yükümlüdür.

Kişinin, resmi görevlilerin haksız işlem ve eylemleri sonucu uğradığı zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, devletçe ödenir.

Yönetimin saydamlığı

Madde 133 Yönetmelik işlemlerde saydamlık temel ilkedir. Yönetim, işlemlerinde gerekçe göstermek ve kararlarına karşı başvuru yollarını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kanunda belirtilen zorunlu haller dışında yönetimin elindeki belge ve bilgiler ilgili herkese açıktır. Hak arama özgürlüğünü sınırlayacak nitelikte gizlilik kaydı konulamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 41

*Ailenin korunması ve çocuk hakları*¹³²

(Ek: 03.10.2001-4709/17 md.)*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.*

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

(Ek: 7/5/2010-5982/4 md.)*Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.*

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

□ 1961

Ailenin Korunması

Madde 35- Aile Türk toplumunun temelidir.

Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 41. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ ÜSKÜL 1992

Ailenin korunması

Madde 34- Aile toplumun temelidir.

Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğunun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

Devlet nüfus planlamasını sağlayıcı tedbirler alır.

□ RP 1993

Ailenin korunması

Madde 41- Aile, Türk toplumunun temelidir.

Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirler alır, teşkilatı kurar.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 41. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ LDP 1994

Bent 14. On sekiz yaşından küçük bireyler, zihnen ve bedenen gelişmelerini mümkün kılacak olanaklara sahip olmak ve zihin ve bedenlerine yönelecek tehditlerden korunmak hakkına sahiptir.

Bent 15. Devlet bu maddedeki birey haklarının başka bireylerce veya Devlet görevlilerince ihlalini önleyecek tedbirler alır.

□ TOBB 2000

Ailenin korunması

Madde 41- Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin, özellikle ananın ve çocukların hukuki, ekonomik ve sosyal korunmasına ilişkin önlemleri ve aile planlamasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

□ TBB 2001

Ailenin korunması

Madde 52- Aile, toplumun temelidir ve eşlerin eşitliğine dayanır.

Devlet, ailenin, özellikle ana ve çocukların korunması ile aile planlaması için gerekli önlemleri alır ve örgütü kurar.

□ GTP 2007

Evlilik Hakkı

32. Herkesin evlenme ve aile kurma hakkı vardır. Evlilikte çiftlerin tam ve serbest rızasının bulunması gerekmektedir. Evlenmede, evlilik süresinde ve boşanmada çiftler arası eşitlik ve eşlerin, çocuklarla ilişkilerinde eşit hak ve sorumlulukları olması kuralı vardır. Evlilik içi ve evlilik dışı çocuk eşittir.

□ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Ailenin korunması

(1) Aile, eşler arasında eşitliğe, ev işleri, çocukların bakım ve yetiştirilmesinde ve diğer tüm bakım işlerinde eşit sorumluluğa dayanır ve her türlü hukukî, ekonomik ve sosyal korunmadan yararlanır.

(2) Devlet, aile içi şiddet ve namus cinayetlerinin insanlık suçları olduğunu kabul eder ve önlenmesi için her türlü önlemi almakla yükümlüdür.

□ ÖZBUDUN 2007

Ailenin korunması

Madde 43- Aile, toplumun temelidir; eşler arasında eşitliğe dayanır ve her türlü hukukî, ekonomik ve sosyal korunmadan yararlanır.

Çocuk hakları

Madde 44 (1) Her çocuk, kendi iyiliği için ge-

132. Bu madde başlığı "Ailenin Korunması" iken 7/5/2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

reken himaye ve bakımdan yararlanma hakkına sahiptir. Çocuklar görüşlerini serbestçe açıklayabilir ve bu görüşleri kendilerini ilgilendiren konularda, yaşlarına ve olgunluklarına göre dikkate alınır.

(2) Kamu veya özel kurum ve kuruluşlarca çocuklarla ilgili olarak yapılan eylem ve işlemlerde, çocuğun azamî iyiliği gözetilir.

(3) Her çocuk, kendi menfaatine açıkça ters düşmedikçe, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

▫ TBB 2007

Ailenin korunması

Madde 55- Aile, toplumun temelidir ve eşlerin eşitliğine dayanır.

Devlet, ailenin, özellikle ana ve çocukların korunmasıyla aile planlaması için gerekli önlemleri alır ve örgütü kurar.

Hiçbir çocuk, kişiliğinin tam gelişmesi için zorunlu olan temel hizmetlerden ve eğitimden yoksun bırakılamaz. Bu hizmetlerin devlet ve aile tarafından nasıl sağlanacağı kanunla düzenlenir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Ailenin korunması

Madde 43-

Ortak payda:

Aile, toplumun temelidir; eşler arasında eşitliğe dayanır ve her türlü hukukî, ekonomik ve sosyal korunmadan yararlanır.

Çocuk hakları

Madde 44-

Ortak payda:

(1) Her çocuk, kendi iyiliği için gereken himaye ve bakımdan yararlanma hakkına sahiptir. Çocuklar görüşlerini serbestçe açıklayabilir ve bu görüşleri kendilerini ilgilendiren konularda, yaşlarına ve olgunluklarına göre dikkate alınır.

(2) Kamu veya özel kurum ve kuruluşlarca çocuklarla ilgili olarak yapılan eylem ve işlemlerde, çocuğun azamî iyiliği gözetilir.

Her çocuk, kendi menfaatine açıkça ters düşmedikçe, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(3) Her çocuk, kendi menfaatine açıkça ters düşmedikçe, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Ek Öneri

(1) Her çocuk, yüksek yararı için gereken himaye ve bakımdan yararlanma hakkına sahiptir. Çocuklar görüşlerini serbestçe açıklayabilir ve bu görüşleri kendilerini ilgilendiren konularda, yaşlarına ve olgunluklarına göre dikkate alınır

(2) Kamu veya özel kurum ve kuruluşlarca çocuklarla ilgili olarak yapılan eylem ve işlemlerde, çocuğun yüksek yararı gözetilir.

▫ TKP 2008

Madde 74- Ailenin sevgi temelinde gönüllü bir birlikteliğe dönüşmesi, başlıbaşına bir amaç oluşunun yanı sıra, kadın haklarının geliştirilmesi bakımından da önemlidir ve bu sorun hem yasal düzenlemelerin hem de toplumsal-kültürel bir mücadelenin konusu olarak ele alınır.

Madde 75- Çocukların bakımı, beslenmesi, sağlıklı bireyler olarak gelişimi ve eğitimi, devletin güvencesi altındadır.

▫ BDP 2010

Ailenin korunması ve çocuk hakları

Madde 41 - Aile, Türkiye Toplumunun temelidir ve esler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

Her çocuk, yeterli himaye ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, çocuk istismarı, cinsel istismar ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

1982 ANAYASASI MADDE 42

Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Madde 42- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tesbit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetiminde yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dili olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.

▣ 1961

Öğrenimin Sağlanması

Madde 50- Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.

▣ 1924

Madde 80- Hükümetin nezaret ve murakabesi altında ve kanun dairesinde her türlü tedrisat serbesttir

Madde 87- İptidai tahsil bütün Türkler için mecburi Devlet mekteplerinde meccanidir.

▣ TÜSİAD 1992

Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama, Devletin başta gelen ödevlerindedir.

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları nedeniyle özel eğitime gereksinimleri olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

▣ ÜSKÜL 1992

Öğrenim hakkı

Madde 45- Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindedir. Devlet okullarından öğrenim parasızdır.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur.

Devlet, yurtdışında bulunan vatandaşların öğrenim ve eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, maddi olanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları nedeniyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.

▫ **BBP 1993**

Maddenin 2, 3, 4 üncü fıkraları kaldırılmalıdır. Madde yeniden yazılırken “Kimse eğitim, öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz, eğitim ve öğretim çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, fırsat eşitliği ilkesine uygun olarak düzenlenir” şeklinde değiştirilmelidir.

▫ **HEP 1993**

Madde 42- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 42- Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını karşılama, devletin başta gelen ödevlerindedir.

Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz.

Eğitim ve öğretim, devletin gözetimi ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okullarıyla erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları sağlar.

Devlet, durumları nedeniyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

▫ **RP 1993**

Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi

Madde 42- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Halkın eğitim ve öğrenim ihtiyaçlarını sağlamak devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve ortadereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddî imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek dereceye kadar öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür, bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. (Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.)

▫ **SHP 1993**

Eğitime öğrenim hakkı ve ödevi

Madde 42- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Herkesin nitelikli öğrenim ve eğitim görmesini sağlamak devletin başta gelen ödevlerindedir.

Öğrenim hakkının kapsamı yasa ile tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim özgür ve bağımsız düşünmeyi ve bilimdeki gelişmeyi izlemeyi sağlayacak bir biçimde çağdaş eğitim ilkelerine göre devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Öğrencilerin, demokrasiye, hukuk devletine, insan haklarının temel ilkelerine, ülkenin bağımsızlığına ve bütünlüğüne bağlı bireyler olarak yetiştirilmesi asıldır.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, yasa ile düzenlenir.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Resmî öğretim dili Türkçedir. Uluslararası bilim dili olarak kullanılan dillerden birinde öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar ile başka dillerin öğretim ve eğitim kurumlarında okutulması ve ana dili Türkçe olmayan yurttaşların ana dillerinin öğretilmesi ve bu diller üzerinde bilimsel araştırmaların yapılması yasayla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

68. Sekiz yıllık Türkçe temel eğitim bütün yurttaşlar için zorunludur. Devlete bağlı eğitim kurumlarında bu hizmet parasız verilir.

▫ **TOBB 2000**

Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Madde 42- Halkın öğrenim ve ihtiyaçlarını sağlama, Devletin başta gelen ödevlerindedir.

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına, esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

İlköğretim, en az sekiz yıl olmak üzere kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

▫ TBB 2001

Eğitim ve Öğrenim Hakkı

Madde 64- Halkın eğitim ve öğrenimini sağlama ve gereksinimlerini karşılama, Devletin başta gelen ödevlerindedir.

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen düzeye uygun olarak, yasayla düzenlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim gereklerine aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Temel öğretim, en az on bir yıl olmak üzere kız ve erkek her yurttaş için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları nedeniyle özel eğitime gereksinimleri olanları topluma yararlı kılacak önlemleri alır.

▫ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Özbudun Önerisinin 1,3,5 nci fıkraları aşağıdaki şekilde olmalıdır.

1) Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet eğitim ve öğrenimden kadınların her düzeyde eşitçe yararlanması için gerekli özel önlemleri almakla yükümlüdür.

(3) Devlet, okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmakla yükümlüdür. Parasız okul öncesi eğitim kurumla-

rının yaygınlaşması için Devlet, yerel yönetimler ve özel kurumları da içerecek şekilde politikalar üretmek ve desteklemekten sorumludur.

(5) Eğitim ve öğretim dili Türkçedir. Türkçeden başka dillerde eğitim ve öğretim yapılması ile ilgili esaslar, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak yasayla düzenlenir.

▫ GTP 2007

Eğitim ve Öğrenim Hakkı

33. Hiç kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Kesintisiz zorunlu eğitim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

34. Kesintisiz Türkçe temel eğitim tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için zorunludur. Devlete bağlı eğitim kurumlarında bu hizmet ücretsiz olarak sağlanır.

▫ ÖZBUDUN 2007

Eğitim ve öğrenim hakkı

Madde 45- (1) Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakılamaz.

(2) Eğitim ve öğretim, demokratik, lâik, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

(3) Temel eğitim, bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

(4) Özel ilk ve ortaöğretim okullarının bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları için öngörülenler dikkate alınarak kanunla düzenlenir.

(5) Eğitim ve öğretim dili Türkçedir. Türkçeden başka dillerde eğitim ve öğretim yapılması ile ilgili esaslar, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Alternatif 1

(6) Kılık ve kıyafetinden dolayı hiç kimse yükseköğrenim hakkından mahrum bırakılamaz.

Alternatif 2

(6) Yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafet serbesttir.

(7) Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

▫ TBB 2007

Eğitim ve öğrenim hakkı

Madde 70- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Eğitim ve öğrenim, Anayasanın temel ilkeleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında serbestçe yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğrenim yerleri açılmaz.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen düzeye uygun olarak kanunla düzenlenir.

Anaokulu öğrenimi herkese açık ve kamuya ait kurumlarda parasızdır.

Sekiz yıllık ilköğrenim, kız ve erkek her yurttaş için zorunlu ve kamuya ait okullarda parasızdır.

Ortaöğrenim herkese açık ve kamuya ait okullarda parasızdır.

Devlet yükseköğrenimin, yurttaşlara fırsat eşitliği sağlayacak biçimde, kişisel yetenek temelinde herkes için erişilebilir olmasını sağlar.

Devlet, maddi olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları nedeniyle özel eğitime gereksinimi olanları destekleyecek önlemleri alır.

Resmi ve özel kurumlarda eğitim ve öğrenim dili Türkçedir. Eğitim ve öğrenim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile Türkçeden başka dillerde yapılacak derslerin bağlı olacağı esaslar kanunla belirlenir.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Eğitim ve öğrenim hakkı

Madde 45–

Ortak payda:

(1) Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakılamaz.

(3) Temel eğitim, bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

(4) Özel ilk ve ortaöğretim okullarının bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları için öngörülenler dikkate alınarak kanunla düzenlenir.

(2) Ortak payda yoktur

(5) Ortak payda yoktur

Alternatif 1

Ortak payda:

(6) Kılık ve kıyafetinden dolayı hiç kimse yükseköğrenim hakkından mahrum bırakılamaz.

Farklı görüşler:

(6) Kılık ve kıyafetinden dolayı hiç kimse Eğitim-Öğrenim hakkından mahrum bırakılamaz.

Alternatif 2

Ortak payda:

(6) Yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafet serbesttir.

(7) Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

▣ TKP 2008

Madde 54- Her yurttaşın enternasyonalist ve yurtsever bilincinin gelişmesi ve canlı tutulması için gereken önlemler alınır.

Madde 58- Bireylerin kendilerini toplumsal olarak ifade edebilmeleri, kolektif bilince sahip, insanların ve bütün ulusların eşitliği ve kardeşliğine inanan kişiler olarak yetişmeleri için eğitim, kitle iletişimi, siyasal ve kültürel yaşam, sağlık, spor etkinlikleri gibi alanlar ayrı ayrı değil bir bütün olarak değerlendirilmek zorundadır.

Madde 59- Eğitim her aşamasında parasız sunulan kamusal bir hizmet olarak toplumun çıkarları doğrultusunda yeniden örgütlenir. Dileyen herkes, bilimsel olarak öngörülmüş başarı ölçütlerini yerine getirmek koşuluyla, öğrenimini son aşamasına kadar sürdürür. Eğitim imkanları tüm toplumsal kesimlere eşit olarak sunulur ve eğitimden yararlanmada ortaya çıkabilecek eşitsizliklerin önüne geçmek için özel önlem alınır.

Madde 60- Eğitimin, insanın yeteneklerini ve yaratıcı gücünü ortaya çıkarıp geliştiren bilimsel içerikli bir etkinliğe dönüştürülmesinin yanı sıra, sınıfsız-sömürsüz bir dünya için verilen mücadeleye bilimsel ve ahlaki açılarından yardımcı olma işlevini de yerine getirmesi sağlanır.

Madde 61- Herkesin istediği alanda eğitim görmesi, toplumun ihtiyaçları da gözetilerek gerçekleştirilir.

Madde 62- Eğitim politikalarında ilgili kurumların bütün öğeleri söz sahibidir. Öğretmenler, öğrenciler, veliler ve eğitim kurumlarındaki hizmet işçileri ayrı ve birleşik örgütlenmelerle eğitim politikalarının oluşturulmasına katılırlar.

Madde 63- Ana dilde eğitim, devletin güvencesi altındadır. Ülkemizde ve bölgemizde yaşayan halkların birbirlerinin dil ve kültürlerini daha yakından tanımaları, eğitim sisteminin amaçları arasında yer alır.

Madde 64- Yabancı dil eğitimi, insanlığın kültürel ve bilimsel birikiminden mümkün olan en büyük ölçüde yararlanmayı ve halklar arasındaki kardeşliği güçlendirmeyi gözetilen bir yaklaşım doğrultusunda gerçekleştirilir.

Madde 65- Yaşları 18'in altındaki çocuklar ile gençlerin, eğitim sürecinin bir parçası olmayan işlerde çalışmaları ya da çalıştırılmaları yasaktır.

Madde 66- Okuma-yazma bilmeyen tek bir yurttaşın kalmaması, toplumun başlıca ödevleri

arasındadır. Temel eğitim 12 yıldır ve bütün yurttaşlar için zorunludur.

Madde 67- Devlet, ilgili örgütlerle işbirliği yaparak, hiçbir yaş sınırlaması olmaksızın insanların bilgi ve becerilerini geliştirmeleri için her türlü ola-nağı sağlar.

□ BDP 2010

Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Madde 42- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Herkes anadilinde eğitim hakkına sahiptir.

Eğitim ve öğretim çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Temel öğretim 12 yıl olup herkes için zorunludur. Devlet Yükseköğretim de dahil olmak üzere herkese bedelsiz öğretim hizmeti sunmakla yükümlüdür.

□ SDE 2011

Herkes kültürel, bilimsel, dini ve sanatsal faaliyetlerinde anadilini kullanma, anadilinde eğitim, öğrenim ve kamu hizmeti görme hakkına sahiptir. Resmi dilin öğrenilmesi ve öğretilmesi, bu hakkın kullanımına engel değildir.

Bu hakkın kullanımına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 43

Kıyılardan yararlanma

Madde 43- *Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.*

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 43. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 43. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 43. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 43. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

Kıyılar

Madde 76- Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır; kişisel mülkiyete konu olamaz.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Dolgu yoluyla toprak edinilmesi yasaktır.

Kıyılarla sahil şeritlerinin kullanımı, herkesin doğadan eşit yararlanma hakkı gözetilerek yasayla düzenlenir.

□ ÖZBUDUN 2007

Kıyıların korunması ve kıyılardan yararlanma

Madde 132- (1) Kıyılar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

(2) Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre genişliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2007**

Kıyılardan yararlanma hakkı

Madde 81- Herkesin deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla deniz ve göl kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanma hakkı vardır.

Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır; özel mülkiyete konu olamaz.

Dolgu yoluyla toprak edinilmesi yasaktır.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Kıyılarının korunması ve kıyılardan yararlanma Madde 132-

Ortak payda:

(1) Kıyılar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

(2) Ortak payda yoktur.

(3) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 44

Toprak mülkiyeti

Madde 44- Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

▫ **1961**

Toprak mülkiyeti.

Madde 37- Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçlarla, değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini gösterebilir. Devlet, çiftçinin işletme araçlarına sahip olmasını kolaylaştırır.

Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi veya diğer toprak servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

▫ **TÜSİAD 1992**

1982 Anayasasının 44. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 44. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 44. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 44. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

Toprak mülkiyeti

Madde 73- Devlet, toprağın verimli olarak işlenmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla yitilmesini önlemek ve topraksız olan ya da yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli önlemleri alır. Yasa, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini belirleyebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması üretimin düşmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras kuralları dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçiler ve mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu koşullara aykırı davranılması durumunda, dağıtılan toprağın devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar yasayla düzenlenir.

▫ **TBB 2007**

Toprak mülkiyeti

Madde 78 Devlet, toprağın verimli olarak işlenmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla yitilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli önlemleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini belirleyebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması; üretimin düşmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras kuralları dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçiler ve mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu koşullara aykırı davranılması durumunda, dağıtılan toprağın devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

▫ **TKP 2008**

Madde 34- Bütün ekonomik politikalar kentler ile kırlar arasındaki eşitsizliklerin azaltılması hedefine uygun biçimde planlanıp uygulanır.

1982 ANAYASASI MADDE 45

Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması

Madde 45- Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.

▫ **1961**

Tarımın ve çiftçinin korunması.

Madde 52- Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplum yararına ygun olarak artırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gereken tedbirleri alır.

▫ **TÜSİAD 1992**

1982 Anayasasının 45. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 45. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 45. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 45. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

Tarım toprakları

Madde 74- Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve kıyımını önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmak amacıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken önlemleri alır.

o **TBB 2007**

Tarım toprakları

Madde 79 Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmak amacıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken önlemleri alır.

o **TKP 2008**

Madde 33- Tarım emekçileri, özgür çiftçiler olarak kolektif çiftliklerde ve tarım işçileri olarak devlet işletmelerinde bir araya gelirler. Dışa bağımlılığının ortadan kaldırılması öngörülen tarımsal üretimde, kolektif çiftliklerin kamu mülkiyetine uyumlu ve onunla çelişmeyecek biçimler bulması sağlanır. Toprakta özel mülkiyetçiliği besleyen her türlü etmene karşı mücadele edilmesi bir zorunluluktur.

1982 ANAYASASI MADDE 46

Kamulaştırma

Madde 46- (Değişik:3/10/2001-4709/18 md)¹³³

Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleyen küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

133. Maddenin özgün hali:

Madde 46- Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedelinin hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir. Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanını, kamulaştırma tarihindeki resmi makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini, taşınmaz malların birim fiyatlarını ve yapı maliyet hesaplarını ve diğer objektif ölçüleri dikkate alır. Bu bedel ile vergi beyanındaki kıymet arasındaki farkın nasıl vergilendirileceği kanunla gösterilir.

Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu taktirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleyen küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

▫ 1961

Kamulaştırma

Madde 38- (20.9.1971-1488)¹³⁴ Devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malları, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, tamamını veya bir kısmını kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

[Ödenecek karşılık, taşınmaz malın tamamının kamulaştırılması halinde o malın malikinin kanunda gösterilecek usul ve şekle uygun olarak bildireceği vergi değerini; kısmen kamulaştırmalarda da, vergi değerinin kamulaştırılan kısma düşen miktarını aşamaz.

*Kamulaştırılan taşınmaz mal karşılığının vergi değerinden az takdir edilmesi halinde malikin itiraz ve dava hakkı saklıdır.*¹³⁵

Çiftçinin topraklandırılması, ormanların Devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırılan taşınmaz mal ve kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprak bedellerinin ödeme şekli kanunla gösterilir.

Kanunun taksitle ödemeyi öngördüğü hallerde çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi için konulacak süre yirmi yılı; kıyıların korunması ve turizm amacıyla yapılacak kamulaştırmalarda ise bu süre on yılı aşamaz.

134. Maddenin özgün hali:

Madde 38- Devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların, kanunda gösterilen esas ve usullere göre, tamamını veya bir kısmını kamulaştırmaya veya bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırılan toprak bedellerinin ödeme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngördüğü hallerde, ödeme süresi on yılı aşamaz. Bu takdirde, taksitler eşit olarak ödenir ve kanunla gösterilen faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçinin hakkaniyetli ölçüler içerisinde geçinebilmesi için zarurî olan ve kanunla gösterilen kısmının ve küçük çiftçinin kamulaştırılan toprağının bedeli herhalde peşin ödenir.

135. [...] arasındaki bir ve ikinci fıkralar Anayasa mahkemesinin 12.10.1976 gün ve E. 1976/38, K. 1976/46 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.(R.G. 20.1.1977-15825.M.)

Bu takdirde, taksitler eşit olarak ödenir ve kanunla gösterilen faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçinin hakkaniyet ölçüleri içinde geçinebilmesi için zarurî olan ve kanunla gösterilen kısmının ve küçük çiftçinin kamulaştırılan toprağının bedeli her halde peşin ödenir.

▫ 1924

Madde 74- (Değişik : 5/2/1937 - 3115/7)¹³⁶

Umumî menfaatler için lüzumu, usulüne göre anlaşılmadıkça ve mahsus kanunla mucibince değer pahası peşin verilmedikçe hiçbir kimsenin malı istimval ve mülki istimlâk olunamaz.

Çiftçiyi toprak sahibi yapmak ve ormanları Devlet tarafından idare etmek için istimlâk olunacak arazi ve ormanların istimlâk bedelleri ve bu bedellerin tediyesi sureti, mahsus kanunlarla tayin olunur.

Fevkalâde hallerde kanuna göre tahmil olunacak para ve mal ve çalışmaya dair mükellefiyetler müstesna olmak üzere hiçbir kimse hiçbir fedakârlık yapmağa zorlanamaz.

▫ TÜSİAD 1992

Kamulaştırma

Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kanun, kamulaştırma bedelinin tespitinde, kamulaştırılan taşınmazın emsaline malik olmak için piyasa şartlarına göre ödenmesi gereken karşılığın bulunması esasını dikkate alır; kamu parasıyla gerçek piyasa değerinin üstünde ödeme yapılmamasını sağlayacak denetim usullerini ve yaptırımlarını düzenler.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiyeye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

136.Maddenin Özgün hali:

Madde 74- Menafii umumiyeye için lüzumu usulen tahakkuk etmedikçe ve kanunu mahsus mucibince değer pahası peşin verilmedikçe hiçbir kimsenin malı istimval ve mülkü istimlâk olunamaz.

Fevkalâde ahvalde kanun mucibince tahmil olunacak nakdi, aynı ve sayı ameale mütaallik mükellefiyetler müstesna olmak üzere hiçbir kimse hiçbir fedakârlığa icbar edilemez.

▫ ÜSKÜL 1992

Kamulaştırma

Madde 36- Devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını kanunla gösterilen esas usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedelinin hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir. Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanını, kamulaştırma tarihindeki resmi makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini, taşınmaz malların birim fiyatlarını ve yapı maliyet hesaplarını ve diğer objektif ölçüleri dikkate alır. Bu bedel ile vergi beyanındaki kıymet arasındaki farkın nasıl vergilendirileceğini kanunla gösterilir.

Kamulaştırma bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanlarının yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanların bedeli, herhalde peşin ödenir.

▫ RP 1993

Kamulaştırma

Madde 46- Devlet ve kamu tüzel kişileri kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedelinin hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir. Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanını, kamulaştırma tarihindeki resmi makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini, taşınmaz malların birim fiyatlarını ve yapı maliyet hesaplarını ve diğer objektif ölçüleri dikkate alır. Bu bedel ile vergi beyanındaki kıymet arasındaki farkın nasıl vergilendirileceğini kanunla gösterilir.

Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ve dar gelirli olanların bedeli, her halde peşin ödenir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasınının 46. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ LDP 1994

Bent 6. Hiç bir kimsenin mülkiyeti, adil karşılığı verilmeksizin kamulaştırılamaz.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

67. Kamu yararının gerekli kıldığı durumlarda merkezi yönetim ve yerleşim yerleri birimleri meclisleri, bedeli gerçek değeri üzerinden peşin ödemek koşulu ile devletleştirme ve kamulaştırma kararı alabilirler.

▫ TOBB 2000

Kamulaştırma

Madde 46- Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde, kamulaştırılan taşınmazın emsaline malik olmak için piyasa koşullarına göre ödenmesi gereken karşılığın bulunması esasını dikkate alır; kamu parasıyla gerçek piyasa değerinin üstünde ödeme yapılmamasını sağlayacak denetim usullerini ve yaptırımlarını düzenler.

Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir. Tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanların bedeli, her halde peşin ödenir.

▫ **TBB 2001**

Kamulaştırma

Madde 49- Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek koşuluyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını ya da bir kısmını, yasayla gösterilen esas ve usullere göre kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Yasa, kamulaştırma bedelinin belirlenmesinde, kamulaştırılan taşınmazın emsaline malik olmak için piyasa koşullarına göre ödenmesi gereken karşılığın bulunması esasını dikkate alır.

Tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile yerleşim projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme biçimi yasayla gösterilir. Yasanın taksitle ödemeyi öngörebileceği durumlarda, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz. Taksitler eşit olarak ödenir. Peşin ödenmeyen kısım, kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz sınırına bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Kamulaştırma

Madde 127- Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek değeri üzerinden ve bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım miktarı nakden ve peşin olarak ödenmek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi ve kıyıların korunması amaçlarıyla kamulaştırılan taşınmazların bedelleri eşit taksitler halinde beş yılı geçmemek üzere taksitle ödenebilir. Bu durumda ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

▫ **TBB 2007**

Kamulaştırma

Madde 52- Devlet ve kamu tüzel kişileri kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek koşuluyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre kamulaştır-

maya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kanun, kamulaştırma bedelinin belirlenmesinde, kamulaştırılan taşınmazın emsaline malik olmak için piyasa koşullarına göre ödenmesi gereken karşılığın bulunması esasını dikkate alır

Kamulaştırma bedeli ve kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Kamulaştırma

Madde 127-

Ortak payda:

Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek değeri üzerinden ve bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım miktarı nakden ve peşin olarak ödenmek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

1982 ANAYASASI MADDE 47

*Devletleştirme ve Özelleştirme*¹³⁷

Madde 47- *Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.*

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek:13/8/1999-4446/1 md.) *Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.*

(Ek:13/8/1999-4446/1 md.) *Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırabileceği veya devredileceği kanunla belirlenir.*

□ 1961

Devletleştirme

Madde 39- Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılığı kanunda gösterilen şekilde ödemek şartıyla devletleştirilebilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngördüğü hallerde, ödeme süresi on yılı aşamaz ve taksitler eşit olarak ödenir; bu taksitler, kanunla gösterilen faiz haddine bağlanır.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 47. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ ÜSKÜL 1992

Devletleştirme ve özelleştirme

Madde 37- Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.

Kamu hizmeti niteliği taşımayan veya bu niteliğini kaybeden kamu iktisadi teşebbüsleri özelleştirilebilir.

Devletleştirme ve özelleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 47. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

Devletleştirme ve özelleştirme

Madde 47- Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilirler.

Kamu hizmeti niteliği taşımayan veya bu niteliğini kaybeden kamu iktisadi teşebbüsleri özelleştirilebilirler.

Devletleştirme ve özelleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri yasa ile belirlenir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 47. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

Devletleştirme ve Özelleştirme

Madde 50- Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı durumlarda yasayla devletleştirilebilir.

Devletleştirme, gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma biçimi ve yöntemi yasayla düzenlenir.

Devletin kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların, kamu yararına uygun olarak özelleştirilmesine ilişkin esas ve yöntemler yasa ile düzenlenir.

□ ÖZBUDUN 2007

Devletleştirme ve özelleştirme

Madde 128- (1) Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde gerçek değeri üzerinden devletleştirilebilir.

(2) Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

(3) Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilirliği veya devredilebileceği kanunla belirlenir.

□ TBB 2007

Devletleştirme ve özelleştirme

Madde 53 Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı durumlarda kanunla devletleştirilebilir.

137. Bu maddenin kenar başlığı "Devletleştirme" iken 13/8/1999 tarih ve 4446 sayılı Kanunla metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Devletleştirme, gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma biçimi ve yöntemi kanunla düzenlenir.

Devletin kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların, kamu yararına uygun olarak özelleştirilmesine ilişkin esas ve yöntemler kanun ile düzenlenir.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Devletleştirme ve özelleştirme

Madde 128–

Ortak payda:

(1) Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde gerçek değeri üzerinden ancak kanunla devletleştirilebilir.

(2) Devletin, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

(3) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 48

Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti

Madde 48– Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

1961

Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti

Madde 40– Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Kanun, bu hürriyetleri, ancak kamu yararı amacıyla sınırlayabilir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

1924

Madde 79– Ukudun, sâyü amelin, temellük ve tasarrufun, içtimaatın, cemiyetlerin ve şirketlerin hududu hürriyeti kanunlar ile musarrahtır.

HAK-İŞ 1991

Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti

Madde 48– Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir. Devlet, çalışma ve sözleşme hürriyeti bakımından çalışanların iş güvencelerini sağlamaya yönelik özel tedbirler alır.

Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

TÜSİAD 1992

Çalışma, Sözleşme ve Özel Girişim Özgürlüğü

Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Bu hürriyetler kamu yararı amacıyla sınırlayabilir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara da uygun olarak güvenlik ve istikrar içinde çalışmalarını sağlayacak tedbirleri alır.

ÜSKÜL 1992

Çalışma ve sözleşme hürriyeti

Madde 38– Herkes, dilediği alanda çalışma ve

sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüs serbesttir.

Devlet, özel teşebbüs kuruluşlarının milli iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

▫ **TOBB 2000**

Çalışma ve sözleşme hürriyeti

Madde 48- Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Bağımsız çalışanlar yasalara ve Türkiye'nin taraf olduğu antlaşmalara uygun olarak teşvik edilir ve korunur.

Bu hürriyetler kamu yararı amacıyla sınırlanabilir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

▫ **RP 1993**

Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti

Madde 48- Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

Devlet özendirici makro plan ve projelerin hazırlanmasına yardımcı olarak ve teşvik uygulayarak özel sektörü destekler. Tekelleşmeyi önleyecek tedbirleri alır.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 48. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **LDP 1994**

Bent 7. Kanunla açıkça yasaklanmışlar dışında hiç bir malın üretim ve mübadele özgürlüğü sınırlandırılmaz. Devlet adalet, asayiş ve savunma konuları dışında hiç bir üretim ve mübadele alanında bilfiil girişimci olamaz.

▫ **TBB 2001**

Çalışma ve Sözleşme Özgürlüğü

Madde 51- Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme özgürlüklerine sahiptir. Özel girişimler kurmak serbesttir.

Bu özgürlükler kamu yararı amacıyla sınırlanabilir.

Devlet, özel girişimlerin ulusal ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlarına uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak ve tekeller oluşmasını önleyecek önlemleri alır.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Çalışma, teşebbüs ve sözleşme hürriyeti

Madde 29- (1) Herkes, dilediği alanda çalışma, teşebbüs ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir.

(2) Çalışma, teşebbüs ve sözleşme hürriyetleri, milli güvenliğin, genel sağlığın, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması amaçlarıyla sınırlanabilir.

▫ **TBB 2007**

Çalışma ve sözleşme özgürlüğü

Madde 54- Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme özgürlüğüne sahiptir.

Bu özgürlükler kamu yararı ve genel ahlâk amacıyla sınırlanabilir.

Özel girişimler kurmak serbesttir. Devlet, özel girişimlerin ulusal ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak ve tekeller oluşmasını engelleyecek önlemleri alır.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Çalışma, teşebbüs ve sözleşme hürriyeti

Madde 29-

Ortak payda:

(1) Herkes, dilediği alanda çalışma, teşebbüs ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir.

(2) Çalışma, teşebbüs ve sözleşme hürriyetleri, kanunla sınırlanabilir.

1982 ANAYASASI MADDE 49

Çalışma hakkı ve ödevi

Madde 49¹³⁸– Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/19 md.) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

(Mülga: 3/10/2001-4709/19 md.)

1961

İktisadî ve sosyal hayatın düzeni.

Madde 41- İktisadî ve sosyal hayat, adâlete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir.

İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak Devletin ödevidir.

Çalışma Hakkı ve Ödevi

Madde 42- Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmaya destekler; işsizliği önleyici tedbirleri alır.

Angarya yasaktır.

Memleket ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda vatandaşlık ödevi niteliği alan beden veya fikir çalışmalarının şekil ve şartları, demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.

TÜRK-İŞ 1990

Çalışma Hakkı ve Ödevi

Madde 49- Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal,

ekonomik ve mali tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler; işsizliği önleyici tedbirler alır.

HAK-İŞ 1991

Çalışma Hakkı ve Ödevi

Madde 49- Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek, çalışma hayatını geliştirmek ve işsizliği önlemek için gerekli bütün sosyal ve ekonomik tedbirleri alır.

Devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır.

ÜSKÜL 1992

Çalışma hakkı ve ödevi

Madde 39- Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir.

Ekonomik ve sosyal yönden haklı kılınmış objektif bir nedene dayalı olmaksızın iş güvencesini sınırlayıcı hükümler kanunlara konulamaz.

Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler; işsizliği önleyici tedbirleri alır.

Ülke ihtiyaçlarını zorunlu kıldığı alanlarda vatandaşlık ödevi niteliği alan beden veya fikir çalışmalarının şekil ve şartları, demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.

DYP 1993

Çalışma ile ilgili hükümler

Madde 49- Türk çalışma hayatı uluslararası çalışma örgütünün Anayasa, sözleşme ve tavsiye kararları doğrultusunda kanunla düzenlenir.

Çalışma hayatı ile ilgili diğer maddeler metinden çıkarılmıştır.

HEP 1993

Madde 49- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 49 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 49- Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlı bir şekilde gelişmesi için, sosyal, ekonomik ve mali tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler; işsizliği önleyici tedbirler alır.

RP 1993

Çalışma hakkı ve ödevi

Madde 49- Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye el-

138. Maddenin özgün hali:

Madde 49– Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır.

verişli ekonomik bir ortam oluşturmak ve kendine iş bulamayanlara zaman zaman ihtiyaçlarını karşılayacak ödemenin yapılması için gerekli tedbirleri alır.

Devlet işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır.

▫ SHP 1993

Çalışma hakkı ve ödevi

Madde 49- Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir. Ekonomik veya sosyal yönden haklı bir neden olmaksızın iş güvencesi ortadan kaldırılamaz.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirleri alır.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,
1) Çalışma ve sözleşme özgürlüğüne sahiptir.

▫ TOBB 2000

Çalışma hakkı ve ödevi

Madde 49- Herkes serbestçe girdiği bir işte çalışarak hayatını kazanma hakkına sahiptir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve bu amaçlara bağlı olarak işsiz korumak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet istihdamda ayrımcılığı önleyecek tedbirleri alır, ücretsiz iş bulma hizmetleri sağlar.

Devlet işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır.

▫ TBB 2001

Çalışma Hakkı ve Ödevi

Madde 53- Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Yasa, iş güvencesini sağlayıcı düzenlemeleri yapar.

Devlet, çalışanların yaşam düzeyini yükseltmek, çalışma yaşamını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ortam ve koşulları yaratmak ve bu amaçlara bağlı olarak işsiz korumak için gerekli önlemleri alır.

Devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu önlemleri alır.

▫ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Çalışma ve Dinlenme Hakkı

(1) Her T.C. vatandaşı eşitlik ilkesiyle uyumlu bir biçimde gelir karşılığı çalışma hakkına sahiptir.

(2) Devlet, çalışanların yaşam düzeyini yükseltmek, çalışanları, işsizleri ve iş gücü dışında kalanları korumak, istihdamı artırmak ve aile ve iş yaşamının uyumlaştırılmasını sağlamakla yükümlüdür ve bunun için gerekli tüm önlemleri alır.

(3) Kimse, yaşına ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

(4) Küçükler ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar, çalışma koşulları bakımından özel olarak korunurlar. Kadınlar hamilelik ya da yeni doğum yapma gibi doğurganlık hakları açısından korunurlar. Kadınlar ve erkekler arasında işe alınma, çalışma şartları ve ücretler bakımından ayrımcılık yapılamaz. Evlilik, hamilelik ve doğum nedeniyle işten çıkarma yapılamaz.

(5) Çalışanlar dinlenme, ücretli hafta ve bayram tatili ile yıllık izin haklarına sahiptir.

(6) Kamu ve özel sektör işe alımlarında kadın-erkek eşitliği ilkesi esastır ve devlet bu ilkenin uygulanması için gerekli tüm önlemleri almakla yükümlüdür.

(7) Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adanletli bir ücret elde etmeleri için gerekli önlemleri alır.

(8) Kamu ve özel sektör ayrımı gözetilmeksizin işverenler çocuk bakım hizmetleri sağlamakla yükümlüdür.

▫ GTP 2007

Çalışma ve Sözleşme Özgürlüğü

36. Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Çalışma ile ilgili esaslar

Madde 46- (1) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışanları ve işsizleri korumak, istihdamı artırmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

(2) Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

(3) Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Kadınlar ve erkekler arasında işe

alınma, çalışma şartları ve ücretler bakımından ayrımcılık yapılamaz.

(4) Çalışanlar dinlenme, ücretli hafta ve bayram tatili ile yıllık izin haklarına sahiptir.

(5) Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaleli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.

(6) Asgari ücretin tespitinde, çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu gözönünde bulundurulur.

▣ TBB 2007

Çalışma hakkı ve ödevi

Madde 56- Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Kanun, iş güvencesini sağlayıcı düzenlemeleri yapar.

Devlet işsizlik nedeniyle veya zihinsel ve bedensel engelleri nedeniyle bu haktan yararlanamayan yurttaşların asgari yaşam standardına kavuşmasını güvence altına almakla yükümlüdür.

Devlet, çalışanların yaşam düzeyini yükseltmek, çalışma yaşamını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ortam ve koşulları yaratmak ve bu amaçlara bağlı olarak işsizi korumak için gerekli önlemleri alır.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Çalışma ile ilgili esaslar

Madde 46- Ortak payda:

(1) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışanları ve işsizleri korumak, istihdamı artırmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

(2) Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

(3) Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Kadınlar ve erkekler arasında işe alınma, çalışma şartları ve ücretler bakımından ayrımcılık yapılamaz.

(4) Çalışanlar dinlenme, ücretli hafta ve bayram tatili ile yıllık izin haklarına sahiptir.

(5) Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaleli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.

(6) Ortak payda yoktur

Ek öneriler:

(3) Kadınlar hamilelik ya da yeni doğum yapma gibi doğurganlık hakları açısından korunurlar.

▣ TKP 2008

Madde 26- Ekonomik etkinlikler sonunda elde edilen tüm zenginlikler, toplumun kolektif ihtiyaçları için gereken miktar ayrıldıktan sonra, emekçi-

lere ücret olarak geri döner. Çalışabilir durumdaki her yurttaşın toplumsal üretime yeteneklerine uygun olarak emeğiyle katılması ve bu katkısı ile uyumlu bir karşılık alması gözetilir.

Madde 27- Çalışma süresinin kısaltılması, insanın bütün boyutlarıyla gelişebilmesinin önkoşullarından ve toplumun başlıca hedeflerinden biridir. Çalışma süresi haftada 35 saati geçemez. Fiziksel emek kullanımını en aza indirmek ve tüm emekçilerin zihinsel üretim potansiyelini harekete geçirmek de bir başka temel hedeftir. Toplumsal üretimin bütün alanlarında ileri teknikler kullanılarak öncelikle insana yakışmayan koşullarda gerçekleştirilen işlerin makineler tarafından yapılması sağlanır.

Madde 28- Çalışabilir durum ve yaştaki her yurttaşın çalışma olanağı ve iş güvencesi sağlanması devletin temel görevleri arasındadır. Devlet bu iki temel hakkı hiçbir durumdan ortadan kaldıramaz, buna yol açan koşulların varlığına göz yumamaz.

Madde 41- Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm yurttaşları çalışma hakkına sahiptirler. Tüm yurttaşlar, yaptıkları işin karşılığında, devlet tarafından belirlenmiş bir standartın altına düşmeksizin, ücretlendirilirler. Tüm yurttaşlar, yetenek, eğitim ve eğilimleri doğrultusunda, toplumun ihtiyaçları gözetilerek, istedikleri meslek ve işi seçebilirler. Bu hak, sosyalist ekonomik sistemin düzenli gelişimiyle güvence altına alınır.

1982 ANAYASASI MADDE 50

Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

Madde 50- Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

□ 1961

Çalışma Şartları

Madde 43- Kimse, yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmaz.

Çocuklar, gençler ve kadınlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunur.

Dinlenme hakkı.

Madde 44- Her çalışan dinlenme hakkına sahiptir. Ücretli hafta ve bayram tâtili ve ücretli yıllık izin hakkı kanunla düzenlenir.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 50. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ ÜSKÜL 1992

1982 Anayasasının 50. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 50. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 50. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 50. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

1982 Anayasasının 50. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ GTP 2007

Çalışma Şartları

37. Çalışmak, herkesin hakkıdır. Hiç kimse, ya-

şına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

Ücret, emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insan onuruna yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına imkan verecek adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.

□ TBB 2007

Çalışma koşulları ve dinlenme hakkı

Madde 57- Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler, hamile ve yeni doğum yapmış kadınlar, bedensel ve ruhsal yetersizliği olanlar, çalışma koşulları bakımından özel olarak korunur.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve koşulları kanunla düzenlenir.

□ TKP 2008

Madde 30- Üstlendiği toplumsal rollerin gereğini yerine getirerek çalışan her yurttaş, tatil yapma hakkına sahiptir. Bu hakkın herkes için kullanılabilir kılınması devletin ve bütün toplumsal üretim birimlerinin görevleri arasında yer alır. Tatil süreleri ve biçimleri, toplumsal ihtiyaçlar ve olanaklar çerçevesinde belirlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 51

Sendika kurma hakkı

Madde 51- (Değişik: 3/10/2001-4709/20 md.)¹³⁹ Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

(Dördüncü fıkra mülga: 7/5/2010-5982/5 md.)¹⁴⁰

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

139. Maddenin özgün hali:

Madde 51- İşçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler.

Sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.

Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

İşçiler ve işverenler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olamazlar.

Herhangi bir iş yerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz.

İşçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için, en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı aranır.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Anayasa'da belirlenen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz.

140. Fıkranın özgün hali: Aynı zamanda ve aynı işkolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

1961

Sendika Kurma Hakkı

Madde 46- (20.9.1971-1488)¹⁴¹ İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. Bu hakların kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadıyla sınırlar koyabilir.

Sendikalar ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

Memurların Siyasi Partilere ve Sendikalara Girememesi

Madde 119- (20.9.1971-1488)¹⁴² Memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere ve sendikalara üye olamazlar. Memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinde çalışanlar, görevlerini yerine getirirken, vatandaşlar arasında, siyasi kanaatlerinden dolayı herhangi bir ayırım yapamazlar.

Bu esaslara aykırı hareketleri mahkeme hükmüyle sabit olanlar, kamu hizmetinden temelli çıkarılır.

İşçi niteliği taşımayan, kamu hizmetlerinin mesleki menfaatlerini korumak ve geliştirmek ama-

141. Madde'nin özgün hali:

Madde 46- Çalışanlar ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.

Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

142. Maddenin özgün hali:

Memurların Siyasi Partilere Girememesi

Madde 119- Memurlar ve kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere üye olamazlar. Memurlar ve kamu iktisadi teşebbüslerinde çalışanlar, görevlerini yerine getirirken, vatandaşlar arasında siyasi kanaatlarından dolayı herhangi bir ayırım yapamazlar.

Bu esaslara aykırı hareketleri mahkeme hükmüyle sabit olanlar, kamu hizmetinden temelli çıkarılır.

cını güden kuruluşların bağlı olacakları hükümler kanunla düzenlenir.

▫ TÜRK-İŞ 1990

Sendika Kurma Hakkı

Madde 51- Çalışanlar ve işverenler, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için, önceden izin almaksızın, sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.

Çalışanlar ve işverenler aynı anda birden fazla sendika üyesi olamazlar. Bu hakların kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, Cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması amacıyla sınırlar koyabilir.

Sendikaların ve üst kuruluşların tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

▫ HAK-İŞ 1991

Sendika Kurma Hakkı

Madde 51- Çalışanlar ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendika ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptir.

Bu hak, demokratik anlam ve muhtevasına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Memurların bu haktan yararlanma esas ve usulleri için ayrı bir kanun çıkarılır.

▫ TÜSİAD 1992

Sendika Hakkı

Çalışanlar, iktisadi ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarına sahiptirler.

Sendika hakkının kullanılması, kamu düzeninin korunması veya milli savunma amaçları ile sınırlanabilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, demokratik esaslara aykırı olamaz.

Sendikalar üzerindeki Devlet denetimi, sendikaların kuruluş ve faaliyetlerinin yasalara uygunluğunu sağlamak amacıyla ve sendika bağımsızlığı ilkesini zedelemeyecek bir biçimde düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının faaliyetlerinin durdurulması veya kapatılması, ancak kanunun

açıkça öngördüğü hallerde hakim kararı ile mümkündür.

▫ ÜSKÜL 1992

Sendika kurma hakkı

Madde 41- Çalışanlar, iktisadi ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptir.

Kanun, sendika hakkının kullanılmasında milli savunma ve kamu düzeni amaçlarının zorunlu kıldığı ölçüde sınırlar koyabilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak ayrı bir kanun ile düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, demokratik esaslara aykırı olamaz.

Sendikalar üzerindeki devlet denetimi, sendikaların kuruluş ve faaliyetlerinin kanunlara uygunluğunun sağlamak amacıyla ve sendika bağımsızlığı ilkesini zedelemeyecek bir biçimde kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşların faaliyetlerinin durdurulması veya kapatılması, ancak kanunun açıkça öngördüğü hallerde yargıç kararı ile mümkündür.

▫ ANAP 1993

Madde 8- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 51- Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları hariç çalışanlar ve işverenler üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara üye olma ve üyelikten ayrılma haklarına sahiptir.

Bu hakkın kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir.

▫ BBP 1993

Söz konusu maddedeki sendika kurma hakkı; Silahlı kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları hariç olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan devlet memurlarını da kapsayacak şekilde yeniden değerlendirilmelidir.

▫ DSP 1993

Bu madde kamu görevlilerine de sendika kurma hakkı tanınacak biçimde değiştirilmelidir.

▫ **RP 1993**

Sendika kurma hakkı

Madde 51- Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler.

Sendika veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.

Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Çalışanlar ve işverenler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olamazlar.

Herhangi bir işyerinde çalışabilmek, sendikaya üye olmak veya olmamak çalışma şartına bağlanmaz.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

▫ **SHP 1993**

Sendika hakkı

Madde 51- Çalışanlar ve işverenler, iktisadî ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler.

Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.

Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

İşçiler ve işverenler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olamazlar.

Herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanmaz.

Yasa, sendika haklarının kullanılmasında millî savunma ve kamu düzeni amaçlarının zorunlu olduğu ölçüde sınırlar koyabilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak ayrı bir yasa ile düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, demokratik esaslara aykırı olamaz.

Sendikalar üzerindeki devlet gözetimi, sendikaların kuruluş ve faaliyetlerinin yasalara uygunluğunu sağlamak amacıyla ve sendika bağımsızlığı ilke-

sini zedelemeyecek bir biçimde yasa ile düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşların, faaliyetlerinin durdurulması veya kapatılması, ancak yasanın açıkça öngördüğü hallerde hâkim kararı ile mümkündür.

▫ **TOBB 2000**

Sendika Kurma Hakkı

Madde 51- Çalışanlar ve işverenler, iktisadi ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten çekilme haklarına sahiptir.

Sendika hakkının kullanılması, kamu düzeninin korunması veya millî savunma amaçları ile sınırlandırılabilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Sendikalar üzerindeki devlet denetimi, sendikaların kuruluş ve faaliyetlerinin yasalara uygunluğunu sağlamak amacıyla ve sendika bağımsızlığı ilkesini zedelemeyecek bir biçimde düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının, faaliyetlerinin durdurulması veya kapatılması, ancak kanunun açıkça öngördüğü durumlarda hakim kararı ile mümkündür.

▫ **TBB 2001**

Sendika Özgürlüğü

Madde 56- Çalışanlar ve işverenler, ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla önceden izin almaksızın sendika ve üst kuruluş kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten çekilme haklarına sahiptir.

Sendika özgürlüğünün kullanılması, kamu düzeninin korunması veya ulusal savunma amaçları ile sınırlandırılabilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak yasayla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Sendikalar üzerindeki Devlet denetimi, sendikaların kuruluş ve etkinliklerinin yasalara uygunluğunu sağlamak amacıyla ve sendika bağımsızlığı ilkesini zedelemeyecek bir biçimde düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının kapatılması ya da çalışmalarının durdurulması, ancak yasanın açıkça öngördüğü durumlarda yargıç kararı ile mümkün olabilir.

▫ **ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007**

Özbudun önerisinin 2 nci fıkrası aşağıdaki gibi olmalıdır.

2) Sendikaların ve üst kuruluşlarının kuruluş, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz ve cinsiyetler arası eşit temsil ve katılım ilkesine uygun olarak belirlenir.

▫ **GTP 2007**

Sendika Kurma ve Grev Hakkı

38. Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz. Aynı zamanda ve aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz. İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.

İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Çalışanlar, işverenlerle olan ilişkilerinde ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirmek amacıyla toplu sözleşme ve grev hakkına sahiptir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Sendika kurma hakkı

Madde 47- (1) Çalışanlar ve işverenler, önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten çekilme haklarına sahiptir. Aynı zamanda ve aynı iş veya hizmet kolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz.

(2) Sendikaların ve üst kuruluşlarının kuruluş, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

(3) Sendika kurma hakkı, millî güvenlik, kamu düzeni, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması ile suç işlenmesinin önlenmesi sebepleriyle sınırlanabilir.

▫ **TBB 2007**

Sendika özgürlüğü

Madde 59- Çalışanlar ve işverenler, ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla önceden izin almaksızın sendika ve üst kuruluş kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten çıkma haklarına sahiptir.

Sendika özgürlüğünün kullanılması, kamu düzeninin veya ulusal güvenliğin korunması amaçları ile sınırlanabilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsamı, istisnaları ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak ve sendikal amaca ulaşmayı zorlaştırmayacak ölçüde kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Sendikalar üzerindeki devlet denetimi, sendikaların kuruluş ve etkinliklerinin kanunlara uygunluğunu sağlamak amacıyla ve sendika bağımsızlığı ilkesini zedelemeyecek bir biçimde düzenlenir.

Kadınlar ve erkekler üye oldukları sendika ve üst kuruluşlarının yönetim organlarında kendi sayılarının en az üçte ikisi oranında temsil edilir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Sendika kurma hakkı

Madde 47-

Ortak payda:

(1) Çalışanlar ve işverenler, önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten çekilme haklarına sahiptir.

(2) Sendikaların ve üst kuruluşlarının kuruluş, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

(3) Ortak payda yoktur ('Millî güvenlik, kamu düzeni, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması' ile 'suç işlenmesinin önlenmesi' kriterleri kapsamında netlik bulunmamaktadır.)

▫ **TKP 2008**

Madde 31- Sendikalaşma ve grev hakkı tüm emekçileri kapsayacak biçimde yasalarla güvence altına alınır. Sendikalar ve işyerlerindeki iktidar organları, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işçilerin dinlenme, kültür ve spor olanaklarının genişletilmesi için yetkilidirler.

▫ **BDP 2010**

Sendika kurma hakkı

Madde 51- Anayasanın 51. maddesinin birinci fıkrasının, birinci cümlesinden sonra gelmek üzere şu cümle eklenmelidir:

"Emekliler de üyelerinin, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir."

1982 ANAYASASI MADDE 52

Sendikal faaliyet

Madde 52- (Mülga: 23/7/1995 - 4121/3 md.)¹⁴³

▫ **TÜRK-İŞ 1990**

1982 Anayasasının 52. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ **HAK-İŞ 1991**

1982 Anayasasının 52. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ **ANAP 1993**

Madde 9- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 52 nci maddesi kaldırılmıştır.

▫ **DSP 1993**

1982 Anayasasının 52. maddesinin birinci fıkrası çıkarılmalıdır.

▫ **HEP 1993**

1982 Anayasasının 52. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ **RP 1993**

Madde 52- Sendikalar, 13 üncü maddede sayılan genel sınırlamalara aykırı hareket edemezler.

İşyerinde sendikal faaliyette bulunma, o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez.

Sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi ile gelir ve giderleri, üye adidatının sendikaya ödenme şekli kanunla düzenlenir.

Sendikalar gelirlerini amaçları dışında kullanamazlar, tüm gelirlerini Devlet Bankalarında muhafaza ederler.

143. Maddenin özgün hali:

Madde 52- Sendikalar, 13 üncü maddede sayılan genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler.

İşyerinde sendikal faaliyette bulunma, o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez.

Sendikalar üzerindeki Devletin idari ve malî denetimi ile gelir ve giderleri, üye aidatının sendikaya ödenme şekli kanunla düzenlenir.

Sendikalar gelirlerini amaçları dışında kullanamazlar; tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler.

1982 ANAYASASI MADDE 53

Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı¹⁴⁴

Madde 53- İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

(Ek: 7/5/2010-5982/6 md.)¹⁴⁵Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

▫ **1961**

Toplu Sözleşme ve Grev Hakkı

Madde 47- İşçiler, işverenlerle olan münase-

144. Bu maddenin başlığı "Toplu iş sözleşmesi hakkı" iken, 7/5/2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

145. Maddenin özgün hali:

Madde 53- İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

(Ek: 23/7/1995-4121/4 md.) 128 inci maddenin ilk fıkrası kapsamına giren kamu görevlilerinin kanunla kendi aralarında kurmalarına cevaz verilecek olan ve bu maddenin birinci ve ikinci fıkraları ile 54 üncü madde hükümlerine tabi olmayan sendikalar ve üst kuruluşları, üyeleri adına yargı mercilerine başvurabilir ve İdareyle amaçları doğrultusunda toplu görüşme yapabilirler. Toplu görüşme sonunda anlaşmaya varılırsa düzenlenecek mutabakat metni taraflarca imzalanır. Bu mutabakat metni, uygun idari veya kanuni düzenlemenin yapılabilmesi için Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Toplu görüşme sonunda mutabakat metni imzalanmamışsa anlaşma ve anlaşmazlık noktaları da taraflarca imzalanacak bir tutanakla Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usuller kanunla düzenlenir.

Aynı iş yerinde, aynı dönem için, birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz ve uygulanamaz.

betlerinde, iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir.

▫ TÜRK-İŞ 1990

Toplu Sözleşme Hakkı

Madde 53 - Çalışanlar işverenlerle olan ilişkilerinde ekonomik ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Bu hakkın kullanılmasına ilişkin usul ve şartlar kanunla düzenlenir.

▫ HAK-İŞ 1991

Toplu iş sözleşmesi hakkı

Madde 53- İşçiler ve memur statüsünde bütün kamu personeli ekonomik ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla toplu sözleşme hakkına sahiptirler.

▫ TÜSİAD 1992

Toplu İş Sözleşmesi

Çalışanlar ve işverenler, karşılıklı ilişkilerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Bu hakkın kullanılması kamu düzenini ve genel ahlakı korumak amaçları ile sınırlanabilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak düzenlenir.

▫ ÜSKÜL 1992

Toplu sözleşme ve grev hakkı

Madde 42- Çalışanlar, işverenlerle olan ilişkilerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev hakkına sahiptirler.

Kanun, toplu sözleşme hakkının kullanılmasını ancak kamu düzeni ve genel ahlakın zorunlu kıldığı ölçüde sınırlayabilir.

Kanun, grev hakkının kullanılmasını, ancak milli savunma, kamu düzeni ve genel sağlığın zorunlu kıldığı ölçüde sınırlayabilir. İstisnalar ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alanlardaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak aynı bir kanunla düzenlenir.

▫ DSP 1993

Bu madde, kamu görevlilerine de yasayla belirlenecek ölçüler içinde toplu iş sözleşmesi yapma hakkını tanıyacak yönde değiştirilmelidir.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 53. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

Toplu iş sözleşmesi hakkı

Madde 53- Çalışanlar, işverenlerle olan ilişkilerinde iktisadî ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak yasa ile düzenlenir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

71. Çalışanların toplu sözleşmeli grev hakları vardır.

▫ TOBB 2000

Toplu iş sözleşmesi hakkı

Madde 53- Çalışanlar ve işverenler, karşılıklı ilişkilerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Bu hakkın kullanılması, kamu düzeninin korunması veya milli savunma amaçlarıyla sınırlanabilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Toplu İş Sözleşmesi Hakkı

Madde 57- Çalışanlar ve işverenler, karşılıklı ilişkilerinde ekonomik ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Bu hakkın kullanılması, kamu düzeninin korunması ya da ulusal savunma amaçlarıyla sınırlanabilir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak yasayla düzenlenir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Toplu iş sözleşmesi ve grev hakları

Madde 48- (1) İşçiler, işverenlerle olan ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal durumlarını düzeltmek amacıyla toplu iş sözleşmesi ve grev haklarına sahiptir. Aynı işyerinde aynı dönem için birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz. İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin toplu görüşme hakları kanunla düzenlenir.

(2) Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ile işverenlerin hakları ve lokavt kanunla düzenlenir.

(3) Toplu iş sözleşmesi ve grev hakları, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

□ TBB 2007

Toplu iş sözleşmesi hakkı

Madde 60- Çalışanlar ve işverenler, birbirleriyle ilişkilerinde ekonomik ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak ve hakkın bağlı olduğu amaca ulaşmayı zorlaştırmayacak ölçüde kanunla düzenlenir.

Bu hakların kullanılmasının usulleri, hakkın bağlı olduğu amaca ulaşmayı zorlaştırmayacak ölçüde kanunla belirlenir.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Toplu iş sözleşmesi ve grev hakları

Madde 48-

Ortak payda:

(2) Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ile işverenlerin hakları ve lokavt kanunla düzenlenir.

(1) Ortak payda yoktur

(3) Ortak payda yoktur ('Millî güvenlik, kamu düzeni, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması' ile 'suç işlenmesinin önlenmesi' kriterleri konularında netlik bulunmamaktadır.)

Ek öneri:

(1) "İşçi" kavramı yerine "Çalışanlar" kavramı kullanılmalı; temsiliyet barajları ve noter şartları kaldırılmalı; toplu sözleşmeden tüm çalışanlar faydalanmalıdır.

(3) Toplu iş sözleşmesi ve grev hakları, bu hakların kullanılması usulleri, hakkın bağlı olduğu amaca ulaşmayı zorlaştırmayacak ölçüde sınırlanabilir.

□ BDP 2010

Toplu İş Sözleşmesi ve Grev Hakkı

Madde 53 – İşçiler, memurlar ve diğer kamu görevlileri toplu iş sözleşmesi yapma ve grev hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı ve grev hakkının kullanımı kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 54

Grev hakkı ve lokavt

Madde 54– Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

(Üçüncü fıkra mülga: 7/5/2010-5982/7 md.)¹⁴⁶

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek hakem kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

(Yedinci fıkra mülga: 7/5/2010-5982/7 md.)¹⁴⁷

Greve katılmayanların işyerinde çalışmalarını, greve katılanlar tarafından hiç bir şekilde engellenemez.

□ TÜRK-İŞ 1990

Grev Hakkı

Madde 54- Çalışanlar toplu iş sözleşmesi yapılırken uyuşmazlık çıkması veya işçi ve işçi teşekküllerine mevzuat veya toplu iş sözleşmesi ile sağlanmış hakların ihlali hallerinde grev hakkına sahiptirler.

Grev hakkının ne şekilde kullanılacağı ile istisnaları kanunla düzenlenir.

□ HAK-İŞ 1991

Grev hakkı

Madde 54- İşçiler ve Devlet güvenliği ve

146. Fıkranın özgün hali: Grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddi zarardan sendika sorumludur.

147. Fıkranın özgün hali: Siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişler yapılamaz.

kamu düzeni bakımından mutlak zorunluluk arzeden hizmetler dışında çalışan memurlar, sosyal ve ekonomik durumlarını korumak ve düzeltmek amacıyla grev hakkına sahiptirler.

Devlet memurları ve diğer kamu görevlileri bu hakkı, statülerine ve mali haklarına ilişkin genel düzenlemeler nedeniyle kullanabilirler.

Grev hakkının kullanılması, istisnaları, esas ve usulleri kanunla düzenlenir. İşverenlerin hakları, kanunla düzenlenir. Bu haklar, grev hakkını etkisiz kılacak bir şekilde anlaşılabilir ve tanzim edilemez.

▫ TÜSİAD 1992

Grev Hakkı

Çalışanlar, işverenleriyle olan ilişkilerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla grev hakkına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması, kamu düzeninin veya genel sağlığın korunması veya milli savunma amaçları ile sınırlanabilir. Grev hakkının istisnaları ile işverenlerin hakları kanunla düzenlenir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak yasa ile düzenlenebilir.

▫ ANAP 1993

Madde 10- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 54 üncü maddesi 1 inci fıkrada kaldırılmıştır.

▫ BBP 1993

Söz konusu maddenin 1 inci fıkrası dışındaki fıkralar kanunla düzenlenmek şartıyla anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ HEP 1993

Madde 54- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 54 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 54- Çalışanlar toplu iş sözleşmesi yapılırken, uyuşmazlık çıkması veya işçi ve işçi teşekküllerine mevzuat veya toplu iş sözleşmesi ile sağlanmış hakların ihlali hallerinde grev hakkına sahiptirler.

Grev hakkının ne şekilde kullanılacağı kanunla düzenlenir.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 54.maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

Grev hakkı ve lokavt

Madde 54- Çalışanlar, işverenler ile olan ilişkile-

rinde iktisadî ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla grev hakkına sahiptirler. İşveren lokavta başvurabilir.

Grev hakkının kullanılmasının usul ve şartları ile bu hakka millî savunma, kamu düzeni ve genel sağlık bakımından getirilecek zorunlu sınırlamalar ve istisnalar ile işverenlerin lokavta başvurmalarının usul ve şartları yasayla düzenlenir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak ayrı bir yasa ile düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Grev hakkı

Madde 54- Çalışanlar, işverenleriyle olan ilişkilerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla grev hakkına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması, kamu düzeninin ve ya genel sağlığın korunması veya milli savunma amaçları ile sınırlanabilir. Grev hakkının istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Grev Hakkı

Madde 58- Çalışanlar, işverenleriyle olan ilişkilerinde ekonomik ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla grev hakkına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması, kamu düzeninin veya genel sağlığın korunması ya da ulusal savunma amaçları ile sınırlanabilir. Grev hakkının istisnaları ve işverenlerin hakları yasayla düzenlenir.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak yasayla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Grev hakkı

Madde 61- Çalışanlar, işverenleriyle olan ilişkilerinde ekonomik ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla grev hakkına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması, kamu düzeninin, genel sağlığın veya kamu güvenliğinin korunması amaçları ile sınırlanabilir. Grev hakkının istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları, gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak ve hakkın bağlı olduğu amaca ulaşmayı zorlaştırmayacak ölçüde kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 55

Ücrette adalet sağlanması

Madde 55- Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

(Değişik: 3/10/2001-4709/21 md.)¹⁴⁸ Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur.

1961

Ücrette adâlet sağlanması.

Madde 45- Devlet, çalışanların, yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli adâletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.

HAK-İŞ 1991

Ücrette adalet sağlanması

Madde 55- Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun, çalışana ve ailesine insan haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi sağlamaya yeter adâletli bir ücret düzeni için gerekli tedbirleri alır.

TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 55. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

RP 1993

Ücrette adalet sağlanması

Madde 55- Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adâletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

Asgarî ücretin nasıl tespit edileceği çalışanın dört kişiye kadar bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin zorunlu geçimi ve ülkenin ekonomik ve sosyal durumu gözönünde bulundurularak kanunla düzenlenir.

Asgari ücretten veri alınmaz.

Memur aylıklarının enflasyona karşı korunması için Eşel-Mobil Sistemi uygulanır.

SHP 1993

1982 Anayasasının 55. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

TOBB 2000

1982 Anayasasının 55. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

TBB 2001

Ücrette Adâlet Sağlanması

Madde 55- Ücret, emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun, adâletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli önlemleri alır.

Asgari ücretin belirlenmesinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu göz önünde bulundurulur.

TBB 2007

Ücrette adâlet sağlanması

Madde 58- Ücret, emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun, adâletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli önlemleri alır.

Asgarî ücretin belirlenmesinde çalışanların geçim koşulları ile ülkenin ekonomik durumu göz önünde bulundurulur.

148. Fıkranın özgün hali: Asgarî ücretin tespitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu göz önünde bulundurulur.

1982 ANAYASASI MADDE 56

Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

Madde 56- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

□ 1961

Sağlık hakkı

Madde 49- Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir.

Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır.

□ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasasının 56. maddesinin 4. fıkrası aşağıdaki gibi kaleme alınmalıdır:

Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

Devlet bu görevini kamuya ait sağlık kurumlarından yararlanarak yerine getirir. Bütün sağlık kurum kuruluşları Devletin denetimi altındadır. Koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulur.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 56. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ ÜSKÜL 1992

Çevre, sağlık ve konut

Madde 44- Herkes sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevrenin temel unsurları olan toprak, su ve orman kaynaklarının korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi devletin ve vatandaşın görevidir.

Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlayacak tedbirleri alır.

Devlet, yoksul ve dar gelirli ailelerin, sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayacak tedbirleri alır, toplu konut girişimlerini destekler.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 56. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

Madde 56- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek, Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlayacak önlemleri alır.

Devlet, bu görevini kamunun ve özel kesimin sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için yasa ile genel sağlık sigortası kurulabilir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

11. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herkes,

h) Sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşama ve bunu talep etme hakkına sahiptir.

□ TOBB 2000

Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması

Madde 56- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilebilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

□ TBB 2001

Ortak Temel

Madde 70- Herkes; çevre, barış ve gelişme hak-

larına sahiptir. Bu hakların temelini yaşam hakkı oluşturur.

Çevre Hakkı

Madde 71- Herkes; insanca, sağlıklı ve çevre bilim yönünden dengeli bir ortamda yaşama hakkına ve aynı zamanda onu koruma ödevine sahiptir.

Devlet, uzmanlaşmış organları aracılığı ile ve bu konuda yurttaş girişimlerini destekleyerek çevreyi korur ve geliştirir, çevrenin bozulmasını engelleyecek önlemleri alır.

Herkes; çevre konusunda bilgilenme, katılma ve başvuru hakkına sahiptir.

Çevresel sorumluluk ve suçlar yasayla düzenlenir.

□ GTP 2007

Çevrenin Korunması

40. Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

□ ÖZBUDUN 2007

Çevrenin korunması

Madde 129- (1) Devlet herkesin, insanî gelişimini mümkün kılan sağlıklı bir çevrede yaşaması için gerekli tedbirleri alır.

(2) Çevrenin en üst düzeyde korunması ve çevre kalitesinin iyileştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma ilkesiyle uyumlu olarak, herkesin ve Devletin görevidir.

□ TBB 2007

Çevre hakkı

Madde 76- Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Devlet, bu konuda yurttaş girişimlerini destekleyerek çevreyi korur ve geliştirir; çevrenin bozulmasını engelleyecek ve gelecek kuşakların da çevreden yararlanmalarını sağlayacak önlemleri alır.

Herkes çevre konusunda bilgilenme, katılma ve başvuru hakkına sahiptir.

Kişilerin ve kurumların çevreye karşı ödevleri ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Yeterli besin ve temiz suya ulaşma hakkı

Madde 67- Hiç kimse yaşamını sürdürmeye yetecek ölçüde gıda ve temiz suya ulaşma hakkından yoksun bırakılamaz. Bu hakkın gerçekleştirilmesi için yerel yönetimler ile çalıştırdıkları kişiler bakımından kamusal ve özel sektöre ait işyerlerinin üstlenecekleri yükümlülükler kanunla düzenlenir.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Çevrenin korunması

Madde 129-

Ortak payda:

(1) Devlet herkesin, insanî gelişimini mümkün kılan sağlıklı bir çevrede yaşaması için gerekli tedbirleri alır.

(2) Çevrenin en üst düzeyde korunması ve çevre kalitesinin iyileştirilmesi herkesin ve Devletin görevidir.

□ TKP 2008

Madde 69- Sağlıklı olmak temel bir insan hakkıdır ve sağlık hizmetinin bütün insanlara eşit ve parasız olarak sunulması esastır. Bu çerçevede, bütün hastaneler ve sağlık kuruluşları kamuya ait kurumlar olarak etkinlik gösterir. ilaç ve tedavi giderleri tümüyle devlet tarafından karşılanır. insan sağlığını bozucu her türlü etkenin ortadan kaldırılması devletin asli görevlerinden biri olmakla birlikte, aynı zamanda, bir toplumsal mücadele konusu olarak ele alınır. Koruyucu hekimlik ve basamaklı sağlık hizmeti uygulamaları yaygınlaştırılır.

Madde 91- Çevre ve kültür değerleri birer meta olmaktan kurtarılarak devlet tarafından korunur ve toplumun kullanımına açılır. Bu çerçevede, ormanların, kıyıların, doğal ve tarihsel zenginliklerin tahrip edilmesine karşı ağır yaptırımlar içeren yasal düzenlemeler gerçekleştirilir.

Madde 92- Sanayileşme ile kentleşmeye ilişkin politikaların geliştirilip uygulanmasında çevre ve insan sağlığının korunması öncelikli olarak gözetilir. Çevre politikasının belirlenmesinde ve uygulama aşamalarında toplumun bütünü ile birlikte ilgili toplulukların örgütlü biçimde yer almaları sağlanır.

Madde 94- Doğal afetlerin yıkıcı etkisini en aza indirmek ve yok etmek için gerekli kaynakların ayrılması, bu yönde bilimsel çalışmalar yürütülerek sonuçlarının uygulamaya geçirilmesi devletin sorumluluğudur. Bu çalışmaların halkın bilgisine, katılımına ve denetimine açık olarak gerçekleştirilmesi zorunludur.

1982 ANAYASASI MADDE 57

Konut hakkı

Madde 57- Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 57. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 57. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 57. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

Konut Hakkı

Madde 57-Devlet, barınaksız insanları korur, şehirlerin özelliklerini ve çevre koşullarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

□ TBB 2001

Konut hakkı

Madde 79- Herkes, uygun ve elverişli bir konut hakkına sahiptir. Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre koşullarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut gereksinimlerini karşılayacak önlemleri alır, ayrıca toplu konut girişimlerini destekler.

□ GTP 2007

Konut Hakkı

41. Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

□ TBB 2007

Konut hakkı

Madde 66- Herkes gereksinimlerine uygun bir konutta oturma hakkına sahiptir.

Hiç kimse yaşamını sürdürmesi için gerekli barınacak bir yerden yoksun bırakılamaz. Bu hakkın gerçekleştirilmesi için yerel yönetimlerin üstleneceği yükümlülükler kanunla belirlenir.

Devlet, kentlerin özelliklerini ve çevre koşullarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, yurttaşların gereksinimlerini karşılayacak ve kiracıları koruyacak tedbirleri alır, toplu konut girişimlerini destekler.

□ TKP 2008

Madde 70- İnsanlar moral ve fiziksel açıdan kendilerini yeniden üretebilecekleri mekânlarda yaşama hakkına sahiptirler. Bu hak doğrultusunda, bütün Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarına ihtiyaçlarına uygun konut sunulur. Konutların deprem, sel ve öteki doğa olaylarından etkilenmeyecek yapıda üretilmeleri ya da bu özelliklere sahip duruma getirilmeleri için her türlü önlem alınır. Konutlarda ısınma, elektrik enerjisi ve su bedelsiz olarak sağlanır.

1982 ANAYASASI MADDE 58

Gençliğin korunması

Madde 58- Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 58. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ RP 1993

Gençliğin korunması

Madde 58- Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin gerçek ilmin ışığında millî ve manevî değerlere bağlı iyi ahlaklı ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suç işlemekten, kumar ve her türlü kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

□ SHP 1993

Gençliğin korunması

Madde 58- Devlet gençlerin özgür, bağımsız ve yaratıcı düşünmesini, çoğulcu demokratik değerleri ve insan haklarını özümseyip benimsemesini, millî kültürün değerlerine ve ürünlerine sahip çıkmasını, doğayı ve çevreyi korumasını, bilime ve sanata saygı duymasını, milletçe bağımsızlık, bütünlük ve dayanışma içinde yaşamak ülküsüne gönülden bağlı kalmasını ve ruh ve beden sapsızlığı içinde yaşamasını sağlayıcı önlemleri alır.

□ TOBB 2000

Gençliğin Korunması

Madde 58- Devlet, Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında, Atatürk devrimlerine bağlı olarak yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

□ TKP 2008

Madde 76- Gençlerin mümkün olan en erken yaşta başlayarak toplumsal yaşamın bütününe, siyasal karar alma süreçlerine, kültürel, sanatsal, bilimsel üretime katılabilmeleri özendirilir. Parçası oldukları eğitim ya da spor kurumlarında, buldukları yörelerde ve topluluklarda öteki yurttaşlarla eşit hak ve sorumluluklara sahip olmaları için olanak sağlanır. Gençlerin yaratıcı enerjisini bütün baskılardan kurtararak açığa çıkarmak ve gençliği her alanda özgürleştirmek, toplumsal bir ödevdir.

1982 ANAYASASI MADDE 59

Sporun geliştirilmesi ve tahkim¹⁴⁹

Madde 59- Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuu korur.

(Ek fıkra : 17/3/2011 – 6214/1 md.) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 59. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 59. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 59. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

Sporun Geliştirilmesi

Madde 59- Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuu korur.

□ TKP 2008

Madde 86- Spor yapma olanakları her yaştan, cinsiyetten , meslekten ve bölgeden insanlara devlet tarafından eşit olarak sunulur.

Madde 87- Sporun yıkıcı, düşmanlaştırıcı bir yarışmayı değil; sağlık, eğlence ve dayanışmayı esas alması ve geliştirmesi hedeflenir. Profesyonel spor yasaktır.

Madde 88- Spor özel mekânlara hapsedilmek yerine işyerlerine, okullara, bütün yerleşim birimlerine yaygınlaştırılır. Geniş kitlelerin edilgen izleyici konumundan çıkarmaları özendirilir.

149. Bu maddenin kenar başlığı “Sporun geliştirilmesi” iken, 17/3/2011 gün ve 6214 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 60

Sosyal güvenlik hakkı

Madde 60- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

□ 1961

Sosyal Güvenlik

Madde 48- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir.

□ HAK-İŞ 1991

Sosyal güvenlik hakkı

Madde 60- Herkesi sosyal güvenliğe kavuşturmak Devletin görevidir. Sosyal güvenlik bir tek kurum halinde teşkilatlanır. Devlet, bu güvenliği gerçekleştirmek için gerekli her türlü tedbiri alır. Devlet, özel halleri sebebiyle korunmaya muhtaç kişiler hakkında her türlü koruyucu ve topluma kazandırıcı tedbirler alır.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 60. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ ÜSKÜL 1992

Sosyal güvenlik

Madde 43- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, sosyal güvenliği sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 60. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 60. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

70. Sosyal güvenlik sistemi herkesi kapsar.

□ TOBB 2000

Sosyal Güvenlik Hakkı

Madde 60- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, herkesi kapsamına alacak bir sosyal güvenlik düzeni oluşturmak, aşamalı biçimde bu dü-

zeni geliştirmek ve herkese eşit muamele yapılmasını sağlamak ödevi altındadır.

Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve buna uygun teşkilatı kurar.

▫ TBB 2001

Sosyal Güvenlik Hakkı

Madde 59- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli önlemleri alır ve buna uygun örgütü kurar.

Sağlık Hakkı

Madde 62- Her yurttaş, sağlık hakkına sahiptir. Devlet, herkesin yaşamını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir biçimde yerine getirilmesi için yasayla genel sağlık sigortası kurulur.

▫ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Sağlık ve sosyal güvenlik hakları ile sosyal yardım ve hizmet

(1) Herkes, sağlık ve sosyal güvenlik haklarına sahiptir.

(2) Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimlerini, malûl ve gazileri, engellileri, yaşlıları ve korunmaya muhtaç çocuklar gibi kesimleri özel olarak korur.

(3) Devlet, ev kadınları da dahil olmak üzere tüm kadınların sağlık ve sosyal güvenlik haklarına sahip olmaları için özel önlemler alır.

(4) Devlet kadınların üreme sağlığı ve doğurganlık hakları konularında ücretsiz sağlık ve eğitim hizmetleri sağlamak, gebelik ve sonrasında destekleyici politikaları hayata geçirmekle yükümlüdür.

(5) Devlet, bu hakları sağlayacak gerekli önlemleri alır ve teşkilatı kurar

▫ GTP 2007

Sosyal Güvenlik Hakkı

39. Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu hakkın kullanılmasını sağlayacak önlemleri alır.

▫ ÖZBUDUN 2007

Sağlık ve sosyal güvenlik hakları ile sosyal yardım ve hizmet

Madde 49- (1) Herkes, sağlık ve sosyal güvenlik haklarına sahiptir.

(2) Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimlerini, malûl ve gazileri, engellileri, yaşlıları ve korunmaya muhtaç çocuklar gibi kesimleri özel olarak korur.

(3) Devlet, bu hakları sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

▫ TBB 2007

Sosyal güvenlik hakkı

Madde 62- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli önlemleri alır ve buna uygun örgütü kurar.

Kendi kusuru dışındaki nedenlerle geçim olanaklarını yitiren kişiler, asgari düzeyde bir gelirden yoksun bırakılamaz. Yurttaşlara sağlanması gereken asgari sosyal güvenlik standartları kanunla düzenlenir.

Sağlık hakkı

Madde 65- Herkes sağlık hakkına sahiptir. Devlet, herkesin yaşamını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlama görevini, kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir biçimde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla genel sağlık sigortası sistemi kanunla kurulur.

Yurttaşlar temel sağlık hizmetlerinden yoksun bırakılamaz. Bu hakkın uygulama esasları kanunla düzenlenir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Sağlık ve sosyal güvenlik hakları ile sosyal yardım ve hizmet

Madde 49-

Ortak payda:

(1) Herkes, sağlık ve sosyal güvenlik haklarına sahiptir.

(3) Devlet, bu hakları sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

(2) Ortak payda yoktur.

▫ TKP 2008

Madde 29- Çalışamayacak durumda olanlar, yaşlılar ve emekliler devletin güvencesi altındadırlar. Bu yurttaşlara insanca bir yaşam düzeyi ve eşit olanaklar sağlanır.

Madde 68- Bütün yurttaşları kapsayan ve insani gereksinimlere eksiksiz olarak karşılık veren tek bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulur.

1982 ANAYASASI MADDE 61

Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler

Madde 61- Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malî ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 61. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ RP 1993

Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler

Madde 61- Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar ve düşkünler, Devletçe korunur. Yaşlılara ve düşkünlere Devlet Yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 61. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler

Madde 61- Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına uyumlarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

□ TBB 2001

Özel Olarak Korunması Gerekenler

Madde 60- Devlet, savaş ve görev şehitlerinin dul ve yetimleriyle gazileri ve malûlleri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir düzeyi sağlar.

Devlet, engellilerin korunmalarını ve toplum yaşamına uyumlarını sağlayıcı önlemleri alır.

Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar yasayla düzenlenir.

Devlet, korunacak çocukların topluma kazandırılması için her türlü önlemi alır.

Bu amaçlarla gerekli örgüt ve tesisleri kurar ya da kurdurur.

□ TBB 2007

Özel olarak korunması gerekenler

Madde 63 Devlet, savaş ve görev şehitlerinin dul ve yetimleriyle gazileri ve malulleri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir düzeyi sağlar.

Devlet, engellilerin korunmalarını ve toplum yaşamına uyumlarını sağlayıcı önlemleri alır.

Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunacak çocukların topluma kazandırılması için her türlü önlemi alır.

Bu amaçlarla gerekli örgüt ve tesisleri kurar veya kurdurur.

□ TKP 2008

Madde 77- Yaşlılar toplumsal etkinliklerden uzaklaştırılarak kimsesiz ve desteksiz bırakılamaz. Yaşlıların toplumun eşit, bakımlı, kamusal yaşama katılmaları özendirilip desteklenen yurttaşlar olarak yaşamaları için gerekli bütün maddi ve manevi koşullar yaratılır.

Madde 78- Engelli yurttaşların eğitim ve üretim süreçleri ile siyasal ve toplumsal yaşama katılmalarının koşulları sürekli olarak geliştirilir. Engelli yurttaşlarla ilgili düzenlemelere ilişkin kararlar engelli yurttaşların örgütleriyle birlikte alınır.

1982 ANAYASASI MADDE 62

Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları

MADDE 62- Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

▫ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 62. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasasının 62. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 62. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 62. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TOBB 2000

1982 Anayasasının 62. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TBB 2001

Yabancı Ülkelerde Çalışan Yurttaşlar

Madde 61- Devlet, yabancı ülkelerde çalışan yurttaşların aile birliğinin, çocuklarının öğretim ve eğitiminin, kültürel gereksinimleri ile sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlılıklarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gerekli önlemleri alır.

▫ TBB 2007

Yabancı ülkelerde çalışan yurttaşlar

Madde 64 Devlet, yabancı ülkelerde çalışan yurttaşların aile birliğinin, çocuklarının öğretim ve eğitiminin, kültürel gereksinimleri ile sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlılıklarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken önlemleri alır.

1982 ANAYASASI MADDE 63

Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması

Madde 63- Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

▫ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 63. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ RP 1993

Tarih Kültür ve tabiat varlıklarının korunması

Madde 63- Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak destekler ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 63. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TOBB 2000

1982 Anayasasının 63. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TBB 2001

İnsanlığın ortak mirasına saygı

Madde 77- Herkes, insanlığın ortak mal varlığına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. İnsanlığın ortak mirasını güvence altına almak amacıyla devlet, ülkedeki tüm uygarlıkların zengin tarih ve kültür varlık ve değerlerinin ve ayrıca doğal varlıklarının korunmasını sağlar. Bu amaçla destekleyici ve özendirici önlemler hedefini sağlayacak bağımsız koruma kuralları yasayla oluşturulur.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak bağımsızlıklar yasayla düzenlenir.

▫ ÖZBUDUN 2007

1982 Anayasasının 63. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2007**

İnsanlığın ortak mirasına saygı

Madde 82- Herkes, insanlığın ortak mal varlığına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. İnsanlığın ortak mirasını güvence altına almak amacıyla devlet, ülkedeki doğa varlıkları ile tüm uygarlıkların kültürel varlık ve değerlerini korur; bu korumayı gerçekleştirecek bağımsız koruma kurumlarını kanunla oluşturur.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak bağımsızlıklar kanunla düzenlenir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

1982 Anayasasının 63. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir

▫ **TKP 2008**

Madde 83- insanlığın ülkemiz coğrafyasında yarattığı kültürel ve tarihsel mirasın korunarak tüm halkın erişimine açılması için gerekli önlemler devletçe alınır.

1982 ANAYASASI MADDE 64

Sanatın ve sanatçının korunması

Madde 64- Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

▫ **TÜSİAD 1992**

1982 Anayasasının 64. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 64. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 64. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 64. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TKP 2008**

Madde 79- Sanat yeni toplumun yaratılışına ve yeni insanın kendini özgürce geliştirmesine katkı sağlayacak en önemli alanlardan biridir. Sanatla yaratıcı ve izleyici olarak uğraşmak, her yurttaşın hakkıdır. Bu hakkın kullanılabilirliğini sağlamak, toplumun ve devletin sorumluluğundadır.

Madde 80- Sanatçı yaratıcılığının özgürleşmesi, temel hedeflerden biridir. Sanatın ve sanat ürünlerinin metalaşmasının önüne geçilir. Sanatın özgür bir ortamda toplumsallaşması, sanat emekçilerinin örgütlenmesi, sanatın insana ulaşmasını önleyen bütün engellerin kaldırılması için gereken bütün önlemler alınır.

Madde 81- Sanatçıların kendilerine ayrılan toplumsal olanakları örgütlü ve kolektif olarak kullanmaları sağlanır. Devletin sanatsal üretimde yeni ve farklı yaratma biçim ve tekniklerinin gelişmesine destek olması esastır.

Madde 82- Sanat ürünlerine yönelik sansür niteliğinde yasal düzenleme yapılamaz, ideolojik saplantılara ve önyargılara dayalı toplumsal nitelik taşıyan sansür eğilimlerine karşı mücadeleye destek sağlanır.

1982 ANAYASASI MADDE 65

*Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları*¹⁵⁰

Madde 65- (Değişik: 3/10/2001-4709/22 md.)¹⁵¹Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

1961

Devletin İktisadî ve Sosyal Ödevlerinin Sınırı

Madde 53- Devlet, bu Bölümde belirtilen iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ancak iktisadî gelişme ile mali kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir.

HAK-İŞ 1991

Sosyal ve ekonomik hakların sınırı

Madde 65- Devlet, Anayasada gösterilen ekonomik ve sosyal görevlerini mali kaynakları ölçüsünde yerine getirir.

Devlet mali kaynaklarını, geniş halk kitlelerinin ihtiyaçlarını gidermeye yönelik sosyal ve ekonomik alanlarda öncelikle kullanır.

TÜSİAD 1992

Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları

Devlet, Anayasada belirtilen iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, bu amaçlara uygun öncelikleri gözeterek, iktisadi gelişme ve mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirmekle yükümlüdür.

ÜSKÜL 1992

Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırı

Madde 46- Devlet, anayasada belirtilen iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, mevcut kapasite ve imkanları bu amaçlara uygun önceliklerle tahsis ederek, iktisadi gelişme ve mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirmekle yükümlüdür.

RP 1993

Sosyal ve ekonomik hakların sınırı

Madde 65- Devlet, sosyal ve ekonomik alan-

larda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik gelişme ve malî kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

SHP 1993

1982 Anayasasının 65. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

TOBB 2000

Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları

Madde 65- Devlet, Anayasada belirtilen iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, bu amaçlara uygun öncelikleri gözeterek, iktisadi ve mali kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir.

TBB 2001

Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevleri

Madde 63- Devlet, Anayasada öngörülen ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ekonomik ve akçalı kaynaklarını bu amaçlara uygun önceliklere yönelterek yerine getirir.

ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

1982 Anayasasının 65. maddesi Anayasadan çıkarılmalıdır.

ÖZBUDUN 2007

Devletin sosyal ve ekonomik ödevlerinin sınırları

Madde 50- Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen ödevlerini, bu ödevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

TBB 2007

Devletin iktisadi ve sosyal ödevleri

Madde 69- Devlet ekonomik ve akçalı kaynaklarını; sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasayla belirlenen görevlerinin gerektirdiği öncelikleri gözeterek kullanır.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Devletin sosyal ve ekonomik ödevlerinin sınırları

Madde 50-

Ortak payda:

Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen ödevlerini, bu ödevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

Ek öneriler:

Konut Hakkı,Tüketici Hakları,Yeterli Besin ve Suya Ulaşma Hakkı konularında da düzenlemeler yapılmalıdır.

150. Bu kenar başlığı; "Sosyal ve ekonomik hakların sınırı" iken, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunlu metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

151. Maddenin özgün hali:

Madde 65- Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

1982 ANAYASASI MADDE 66

Türk vatandaşlığı

Madde 66- *Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.*

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür. (Mülga cümle: 3/10/2001-4709/23 md.)¹⁵²

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

□ 1961

Vatandaşlık

Madde 54- Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlık durumu kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça, vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

□ 1924

Madde 88- Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) itlak olunur.

Türkiyede veya hariçte bir Türk babanın sulbünden doğan veyahut Türkiyede mütemekkin bir e-nebi babanın sulbünden Türkiyede doğup da memleket dâhilinde ikamet ve sinni rüşte vusulünde resmen Türklüğü ihtiyar eden veyahut Vatandaşlık Kanunu mucibince Türklüğe kabul olunan herkes Türktür.

Türklük sıfatı kanunen muayyen olan ahvalde izale edilir.

□ TÜSİAD 1992

Vatandaşlık

Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun öngördüğü şartlarla kazanılır. Hiçbir Türk, vatana ihanet derecesinde bir eylemde bulunmadıkça, vatandaşlık hakkından yoksun kılınmaz.

Vatandaşlıkla ilgili işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

□ ÜSKÜL 1992

Vatandaşlık

Madde 47- Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ananın veya babanın çocuğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan yoksun bırakmaya ilişkin karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

□ DSP 1993

Vatandaşlık hakkı ile ilgili bu maddenin ikinci fıkrası kadın erkek eşitliğine aykırıdır. Ondan sonraki fıkralarda bu temel hakkın aşırı ölçüde sınırlandırılmasına yol açıcı niteliktedir. Onun için, bu maddenin ikinci fıkrasının ilk cümlesinden sonraki cümle ile diğer fıkralar çıkarılmalıdır.

□ HEP 1993

Madde 66- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 66 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 66- Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı babanın veya Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ananın çocuğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Yabancı babadan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, vatandaşlıktan çıkarılamaz.

□ RP 1993

Türk vatandaşlığı

Madde 66- Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes, Türk vatandaşıdır.

¹⁵². Cümlenin özgün hali: Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Türk vatandaşı babanın veya Türk vatandaşı ananın çocuğu Türk vatandaşıdır. Yabancı babadan ve Türk vatandaşı anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk vatandaşı, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

□ SHP 1993

Türk vatandaşlığı

Madde 66- Türk vatandaşlığı, etnik ve kültürel farklılıklar ötesinde milletin eşit bireylerini Türkiye Cumhuriyetine bağlayan hukuk bağıdır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Lozan Antlaşmasında düzenlenen azınlıklar dışında, azınlık sayılamazlar ve azınlık işlemine tabi tutulamazlar.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ananın veya babanın çocuğu da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Yabancı babadan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı anadan olan çocuğun vatandaşlığı yasa ile düzenlenir.

Vatandaşlık, yasanın gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak yasada belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan yoksun bırakmaya ilişkin karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

□ LDP 1994

Bent 1. Anne ve babasından herhangi biri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan, veya anne ve babasından herhangi biri en az on yıldır Türkiye’de yaşayan ve Türkiye’de doğmuş her insan, geri alınamaz bir hakla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

15. Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

□ TOBB 2000

Türk Vatandaşlığı

Madde 66- Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkese “Türk” denir.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk’tür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

□ TBB 2001

Yurttaşlık

Madde 37- Devlete yurttaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türkiye Cumhuriyeti yurttaşdır.

Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı bir babanın ya da ananın çocuğu da yurttaştır.

Yurttaşlık, yasanın gösterdiği hallerde kazanılır ve ancak yasada belirtilen durumlarda yitirilir.

Hiçbir yurttaş, ülkeye bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça yurttaşlıktan çıkarılamaz.

Yurttaşlıktan çıkarma ile ilgili karar, işlem ve uygulamalara karşı yargı yolu kapatılamaz.

□ GTP 2007

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı

42. Anne ve babasından herhangi birisi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her insan, geri alınmaz bir hakla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan her vatandaş, etnik kökenine bakılmaksızın, vatandaşlık itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak kabul edilir. Farklı dil/ırk/din/mezhep bağlarıyla Türkiye toplumunu oluşturan herkes, kamusal ilişkilerinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak kabul edilir.

□ ÖZBUDUN 2007

Vatandaşlık

Madde 35

Alternatif 1

(1) Devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Alternatif 2

(1) Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkese, din ve ırk farkı gözetilmeksizin Türk denir.

Alternatif 3

(1) Vatandaşlık temel bir haktır. Kanunun öngördüğü esaslara uygun olarak bu statüyü kazanan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

(2) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı babanın veya ananın çocuğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

(3) Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

(4) Hiçbir vatandaş, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

▫ **TBB 2007**

Yurttaşlık

Madde 39- Türk ulusu, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarından oluşur.

Yurttaş bir babanın veya ananın çocuğu Türkiye Cumhuriyeti yurttaşdır.

Yurttaşlık, kanunun gösterdiği koşullarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen durumlarda yitirilir.

Yurttaş, ancak vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunması nedeniyle yurttaşlıktan yoksun bırakılabilir; kişinin yurtsuz kalması sonucunu verecek hallerde bu işlem uygulanamaz.

Yurttaşlıktan yoksun bırakma ile ilgili karar, işlem ve uygulamalara karşı yargı yolu kapatılamaz.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Vatandaşlık

Madde 35-

Alternatif 1

(1) Ortak payda yoktur.

Alternatif 2

(1) Ortak payda yoktur.

Alternatif 3

Ortak payda:

(1) Vatandaşlık temel bir haktır. Kanunun öngördüğü esaslara uygun olarak bu statüyü kazanan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

(2) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı babanın veya ananın çocuğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

(3) Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Farklı görüşler:

(4) Hiçbir vatandaş, kendi isteği olmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

▫ **BDP 2010**

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı

Madde 66- Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes din, mezhep, ırk, etnik köken, cinsiyet, kültür ve benzeri hiçbir fark gözetilmeksizin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Hiç kimse kendi isteği dışında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkartılamaz.

▫ **SDE 2011**

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı, devlet ile bireyler arasındaki hukuki bağı ifade eder.

Vatandaşlar arasında etnik köken, dil, din, mezhep, cinsiyet, ideolojik düşünce ve benzeri hiç bir ayırım gözetilemez. Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün vatandaşları eşit haklara sahip onurlu birer birey olarak vatandaşlık hakkından yararlanırlar.

Hiç kimse kendi rızası hilafına vatandaşlık hakkından mahrum bırakılamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 67

Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları

Madde 67- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoymasına katılma hakkına sahiptir.

(Değişik: 23/7/1995 - 4121/5 md.)¹⁵³ Seçimler ve halkoyması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

(Değişik: 17/5/1987-3361/1 md.; 23/7/1995-4121/5 md.)^{154 155} Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoymasına katılma haklarına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995 - 4121/5 md.)¹⁵⁶ Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, (Ek ibare: 3/10/2001-4709/24 md.) taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutuk evlerinde (...) oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hakim in yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.

(Değişik: 23/7/1995 - 4121/5 md.) Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

153. Fıkranın özgün hali: Seçimler ve halkoyması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

154. Fıkranın özgün hali: Yirmibir yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme ve halkoymasına katılma hakkına sahiptir.

155. Fıkranın ikinci hali:(3361/1) Seçimlerin ve halkoymasının yapıldığı yılda, ay ve gün hesaba katılmaksızın, 20 yaşına giren her Türk vatandaşı seçme ve halkoymasına katılma hakkına sahiptir.

156. Fıkranın özgün hali: Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar.

(Ek: 3/10/2001-4709/24 md.) Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

□ 1961

Seçme ve Seçilme Hakkı

Madde 55- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.

□ 1924

Madde 10- (Değişik : 5/12/1934 – 2599/ 1)¹⁵⁷ Yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçmek hakkını haizdir.

□ TÜSİAD 1992

Seçme Hakkı ve Ödevi

Vatandaşlar, kanunda belirtilen koşullara uygun olarak seçme haklarına sahiptirler.

Seçmen yaşı onsekizdir.

Seçimler serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı organlarının genel yönetimi ve denetimi altında yapılır.

Kanun koyucu seçime katılmayı artırıcı önlemler alabilir.

Seçilme Hakkı

Vatandaşlar, Anayasa ve kanunlarda öngörülen şartlar uygun olarak seçilme hakkına sahiptirler.

Seçilme yaşı yirmibeştir.

□ ÜSKÜL 1992

Seçme ve seçilme hakkı

Madde 48- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme, halkoymasına katılma ve siyasi faaliyette bulunma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoyması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altından yapılır.

On sekiz yaşını bitiren vatandaşın seçme ve halkoymasına katılma, yirmi beş yaşını bitiren her vatandaşın seçilme hakkı vardır.

157. Maddenin Özgün hali:

Madde 10- On sekiz yaşını ikmal eden her erkek Türk mebusan intihabına iştirak etmek hakkını haizdir.

□ **ANAP 1993**¹⁵⁸

Madde 11- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 67- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçilme ve halk oylaması serbest, eşit, gizli, tek derece, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir. Seçme ve halkoylamasına katılma yaşı 18'dir.

Silah altında bulunan er ve erbaşılarla, askerî öğrenciler, ceza ve tevkifevlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar.

□ **BBP 1993**

Söz konusu maddedeki seçme yaşı 18, seçilme yaşı 25 olarak yeniden değiştirilmelidir. Maddenin 4 üncü fıkrası tamamen yürürlükten kaldırılmalıdır.

□ **DSP 1993**

67 inci maddenin üçüncü fıkrasında yapılacak bir değişiklik, seçme ve halkoylamasına katılma hakkı, 20'den 18'e indirilmelidir.

Maddenin son paragrafı değiştirilerek, tutukluların oy kullanabilmelerine olanak sağlanmalıdır.

□ **DYP 1993**¹⁵⁹

Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları

Madde 67- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak yurt dışında bulunan vatandaşların oy hakkından yararlanabilmeleri amacıyla kanunla özel düzenleme yapılabilir.

158. Anavatan partisi ve Refah partisi, Anayasının 67. maddesinde değişiklik yapılmasına ilişkin 17 Ocak 1992'de aşağıdaki şekilde ortak bir değişiklik teklifi verdi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 inci maddesinin 3 üncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Seçimlerin ve Halkoylamasının yapıldığı yılda, 18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir."

159. DYP ve SHP 27 Kasım 1992 tarihinde bu maddenin değiştirilmesine ilişkin ortak bir kanun teklifi verdi. Madde içeriği her iki partinin 1993 yılında ayrı ayrı yapılan teklifi ile aynıdır.

Onsekiz yaşını dolduran her Türk Vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Silah altında bulunan er ve erbaşılarla, askerî öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar.

Seçim sistemi, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak bir biçimde düzenlenir.

□ **HEP 1993**

Madde 67- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 67- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme seçilme ve bağımsız olarak veya bir Siyasî Parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçmen yaşı 18'dir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Cezaevinde bulunan hükümlüler oy kullanamazlar.

□ **MHP 1993**

Metnin son paragrafının "Seçim sistemi ülke genel barajı %5'i geçmeyecek, her il bir seçim çevresi olacak, seçim çevresi barajı bulunmayacak, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde anunla düzenlenir" şeklinde yeniden düzenlenmelidir.

□ **RP 1993**

Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakkı

Madde 67- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçim sistemi Milli İradenin Türkiye Büyük Millet Meclisinde adaletle temsiline imkân sağlayacak şekilde nisbî temsil esasına uygun olarak düzenlenir.

Her ilin bir seçim çevresi olması ve on milletvekilden daha fazla milletvekili çıkartacak illerde ilave her on Milletvekiline kadar bir bölge artırılması suretiyle seçim bölgeleri tespit edilir.

Birden fazla seçim bölgesini ihtiva eden illerde, her bir bölgeye ait milletvekili sayısı bölgeye göre takriben eşit olarak dağıtılır.

Seçimlerin ve halkoylamasının yapıldığı yılda, ay ve gün hesaba katılmaksızın, 18 yaşına giren her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Silah altında bulunan er ve erbaşlarla, askeri öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan hükümlüler oy kullanamazlar.

▫ SHP 1993

Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları

Madde 67- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak yurt dışında bulunan vatandaşların oy hakkından yararlanabilmeleri amacıyla yasayla özel düzenleme yapılabilir.

Onsekiz yaşını dolduran her Türk Vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanılması yasayla düzenlenir.

Silah altında bulunan er ve erbaşlarla askeri öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar.

Seçim sistemi, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak bir biçimde düzenlenir.

▫ LDP 1994

Bent 11. On sekiz yaşını bitirmiş herkes siyasî seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir.

▫ TOBB 2000

Seçme, Seçilme ve Siyasî Faaliyette Bulunma Hakları

Madde 67- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

On sekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir. Halkoylamasına ve seçimlere katılmayı sağlamak

için kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.

Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler oy kullanamazlar.

Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

▫ TBB 2001

Oy Hakkı ve Seçimler

Madde 40- 18 yaşını dolduran her yurttaş, yasa da gösterilen koşullara uygun olarak seçme, seçilme, bağımsız olarak ya da bir siyasal parti içinde siyasal çalışmalarda bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanımı yasayla düzenlenir.

Seçimler ve halkoylaması, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Yurt dışında bulunan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla yasa, uygulanabilir önlemleri belirler.

Seçim yasaları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak içerikte düzenlenir.

▫ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Özbudun önerisininin 2. Fıkrası aşağıdaki gibi olmalıdır.

(2) Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, cinsiyetler arası eşit temsil ve katılımı fiilen sağlayacak şekilde özel önlemler alınarak yargı organının yönetim ve denetimi altında yapılır. Yurt dışında bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmelerini sağlayacak esaslar yasayla belirlenir.

▫ GTP 2007

Seçme ve Seçilme Hakkı

43. 18 yaşını doldurmuş herkes seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy

kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hâkimin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

▫ ÖZBUDUN 2007

Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları

Madde 36- (1) Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma haklarına sahiptir.

(2) Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı organının yönetim ve denetimi altında yapılır. Yurt dışında bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmelerini sağlayacak esaslar kanunla belirlenir.

(3) Onsekiz yaşını dolduran her vatandaş seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

(4) Silâh altında bulunan er ve erbaşlar ile askerî öğrenciler ve taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar.

(5) Seçim kanunlarında seçim sistemine ilişkin olarak yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

▫ TBB 2007

Oy hakkı ve seçimler

Madde 43- On sekiz yaşını dolduran her yurttaş, kanunda gösterilen koşullara uygun olarak seçme, seçilme, bağımsız olarak veya bir siyasal parti içinde siyasal çalışmalarda bulunma ve halkoylamalarına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler, halkoylamaları ve halk girişimleri; serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Yurt dışında bulunan yurttaşların oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir önlemleri belirler.

Silâh altında bulunan er ve erbaşlar ile askerî öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç olmak üzere ceza ve infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar.

Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim güvenliği açısından alınması gerekli önlemler, Yüksek

Seçim Kurulu tarafından saptanır ve görevli hâkimin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak içerikte düzenlenir.

Seçim kanunları temsilde adaleti zedeleyecek ölçüde ülke veya seçim çevresi barajı koyamaz. Ülke seçim barajı yüzde beşi aşamaz. Ülke seçim çevresi milletvekilliklerinin belirlenmesi için yapılan seçimlerde, seçim barajı uygulanmaz.

Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları

Madde 36-

Ortak payda:

(1) Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma haklarına sahiptir.

(2) Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı organının yönetim ve denetimi altında yapılır. Yurt dışında bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmelerini sağlayacak esaslar kanunla belirlenir.

(3) Onsekiz yaşını dolduran her vatandaş seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

(4) Silâh altında bulunan er ve erbaşlar ile askerî öğrenciler ve taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar.

(5) Seçim kanunlarında seçim sistemine ilişkin olarak yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

Ek Öneriler:

(1) Cinsiyetler arası eşit temsil ve katılımı fiilen sağlayacak şekilde özel önlemler alınarak yargı organının yönetim ve denetimi altında yapılır.

(2) Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, cinsiyetler arası eşit temsil ve katılımı fiilen sağlayacak şekilde özel önlemler alınarak yargı organının yönetim ve denetimi altında yapılır. Yurt dışında bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmelerini sağlayacak esaslar yasayla belirlenir

Farklı görüşler::

4- a- Er ve Erbaşlar, oyları ikamet ettikleri bölgede geçerli olabilecek şekilde oy kullanırlar.

b- Madde aynen korunduğu takdirde, 'rütbeliler de kullanması' şeklinde değişiklik önerisi bulunmaktadır.

TKP 2008

Madde 8- Türkiye Cumhuriyeti'nde yönetim kademelerini aşağıdan yukarıya oluşturan bütün örgütlenmeler, kendi yönetimlerini özgür seçimlerle belirler. Siyasal parti ve toplumsal örgütlenmeler ile tüm yurttaşlar yönetim organlarına aday gösterebilirler, aday olabilirler. Seçmenler, bütün organlara seçtikleri temsilci ve görevlileri temsil ve görev dönemleri tamamlanmadan geri çağırma" hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanımı yasalarla düzenlenir ve güvence altına alınır. Seçim süreçleri ilgili yasalarla düzenlenir.

Madde 38- 16 yaşına girmiş her yurttaş, bütün yönetim kademeleri için seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

SDE 2011

Onsekiz yaşını doldurmuş her vatandaş seçme, seçilme, siyasi partilere üye olma ve her türlü siyasi faaliyette bulunma hakkına sahiptir.

Seçme ve seçilme hakkını kullanma, vatandaşın işlediği ve cezasını çektiği bir suç nedeniyle sınırlandırılmaz.

1982 ANAYASASI MADDE 68

Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma¹⁶⁰

Madde 68- (Değişik: 23/7/1995 - 4121/6 md.)¹⁶¹ Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kuruluşlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hakimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler

160. Bu maddenin kenar başlığı, "Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma" iken, 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanununun 6 ncı maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

161. Maddenin özgün hali:

Madde 68- Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için yirmibir yaşını ikmal etmek şarttır.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler, önceden izin almadan kuruluşlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz. Siyasi partiler, yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamaz, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremez, vakıf kuramazlar.

Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensupları siyasi partilere giremezler.

mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar.

*Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yüksek öğretim elemanlarının yüksek öğretim kurumlarında uya-
cıkları esasları belirler.*

Yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

□ 1961

Parti Kurma Hakkı ve Partilerin Siyasî Hayat-taki Yeri

Madde 56- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.

Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasî partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

(Ek fıkra: 30.6.1971-1421) Son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde beşini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup teşkil edecek sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan siyasî partilere Devletçe yapılacak yardım kanunla düzenlenir.

□ TÜSİAD 1992

Siyasi Partilerin Kurulması ve Üyelik

Siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Vatandaşlar siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma haklarına sahiptirler. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını bitirmiş olmak şarttır.

Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulurlar, Anayasa ve kanun hükümlerine uygun olarak serbestçe faaliyette bulunurlar.

□ ÜSKÜL 1992

Parti kurma hakkı ve partilerin siyasal hayat-taki yeri

Madde 49- Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma

hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için on sekiz yaşını bitirmiş olmak gerekir.

Siyasi partiler ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Savaş kışkırtıcılığı yapan, uluslar, dinler ve ırklar arasında düşmanlığı, şiddeti (ve ayrımcılığı)¹⁶² savunan görüşlere dayalı siyasi partiler kurulamaz.

Son milletvekili genel seçimlerinde geçerli oy sayısının en az yüzde beşini alan veya bu seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisinde grup oluşturacak sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan siyasi partilere devletçe yapılacak yardım kanunla düzenlenir.

□ ANAP 1993

Madde 12- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 68- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olma yaşı 18'dir.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar, Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetleri sürdürürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri siyasî partilere giremez.

□ BBP 1993

Sözkonusu madde 67 nci madde ile bütünlük sağlayacak şekilde yeniden değerlendirilmeli, siyasî partilere gençlik ve kadın kolları kurma hakkı verilmelidir.

□ DSP 1993

18 yaşından itibaren herkes partilere üye olabilir.

Maddeden, partilerin yan kuruluş veya vakıf kurabilme yasağı çıkarılmalıdır. Ancak partilerin yurt dışında örgütlenebilme yasağını kaldırmamalıdır.

Yüksek öğretim üyelerine ve öğrencilere parti üyeliğini yasaklayan hüküm kaldırılmalıdır.

162. Üskül'ün taslağında yer alan bazı madde önerilerinde bazı ifadeler parantez içine alınmıştır. Üskül bu durumu şöyle açıklamıştır. "Metinde, zaman zaman parantez içinde ifadelerle rastlanacaktır. Parantez içindeki ifadelerin ilgili madde metninde yer alıp almaması tartışmalıdır." (Üskül, 1992, s. 8)

o **DYP 1993**¹⁶³

Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma

Madde 68- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını bitirmiş olmak şarttır.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ilkeleri ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz.

Siyasî partiler yurt dışında temsilcilik açabilirler.

Kamu görevlilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin sınırlamalar kanunla düzenlenir.

Siyasal partilere devlet yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Bu yardım kanunla düzenlenir.

o **HEP 1993**

Madde 68- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 68- Vatandaşlar, Siyasî Parti kurma ve usulüne göre Partilere girme ve Partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için 18 yaşını ikmal etmek şarttır.

Siyasî Partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Siyasî Partiler, önceden izin almadan kurulurlar, Anayasa ve kanun hükümlerine uygun olarak serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasî Partilerin tüzük ve programları, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, İnsan Haklarına, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Siyasî Partiler yurtdışında teşkilatlanıp faaliyette bulunabilir, kadın kolu, gençlik kolu gibi yan kuruluşlar meydana getirebilirler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları ve Silahlı Kuvvetler mensupları siyasî partilere giremezler.

o **RP 1993**

Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma

Madde 68- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma

hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını ikmal etmek şarttır.

Siyasî partiler, Millî iradenin temsilcileri, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partilerin tüzük ve programları, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokrasi, ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasî partiler kurulamaz.

Siyasî partiler yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamazlar.

Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, yükseköğretim kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve silahlı kuvvetler mensupları siyasî partilere giremezler.

Siyasî partiler, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanlarından danışman olarak yararlanabilirler.

o **SHP 1993**

Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma

Madde 68- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını bitirmiş olmak şarttır.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ilkeleri ve yasa hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partiler, insan haklarının, çoğulcu demokrasi ilkelerinin, iç ve dış barışın yok edilmesine yönelik eylem ve propagandada bulunamazlar; şiddete, ayaklanmaya ve kalkışmaya kışkırtamazlar; dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımcılığını savunamazlar.

Siyasî partiler yurt dışında temsilcilik açabilirler. Kamu görevlilerinin siyasî partilere üye olabilmelerine ilişkin sınırlamalar yasayla düzenlenir.

Siyasal partilere devlet yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Bu yardım yasayla düzenlenir.

o **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

58. Partiler, siyasal hayatın temel unsurlarıdır.

163. DYP ve SHP 27 Kasım 1992 tarihinde bu maddenin değiştirilmesine ilişkin ortak bir kanun teklifi verdi. Madde içeriği her iki partinin 1993 yılında ayrı ayrı yapılan teklifi ile aynıdır.

▫ **TOBB 2000**

Parti kurma, partilere girme, partilerden ayrılma

Madde 68- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasî partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar.

Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları kanunla düzenlenir. Kanun bu elemanların, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevleri almalarına cevaz veremez.

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2001**

Siyasi Parti Özgürlüğü

Madde 41- Yurttaşlar, siyasal parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasal partiler, önceden izin almadan kurulurlar. Anayasa ve yasa kuralları içinde çalışma ve etkinliklerini sürdürürler.

Yargıçlar ve Savcılar, Yüksek Yargı Organları ve Sayıştay mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ile silahlı kuvvetler mensupları siyasal partilere üye olamazlar.

Yükseköğretim elemanlarının siyasal partilere üye olmaları ve partilerde görev almaları yasayla düzenlenir.

▫ **ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007**

Özbudun önerisinin 5. Fıkrası aşağıdaki gibi olmalıdır.

(5) Devlet, siyasî partilere, cinsiyetler arası fırsat eşitliğini sağlamayı da gözeterek kullanılmak üzere yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, partilerin alacakları üye aidatının ve bağışların tâbi olduğu esaslar yasayla düzenlenir.

▫ **GTP 2007**

Siyasi Partiler

44. Siyasi partiler, demokrasinin ve demokratik işleyişin vazgeçilmez unsurudur. Siyasî partilerin uyacakları esaslar, çalışma esasları, partilerin kapatılması ve mali destek almaları, Siyasi Partiler Kanunu düzenlenir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Siyasî parti kurma hürriyeti

Madde 37- (1) Siyasî partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

(2) Vatandaşlar, önceden izin almaksızın, siyasî parti kurma ve partilere üye olma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

(3) Hâkim ve savcılar, bu meslekten sayılanlar, kamu kurum ve kuruluşlarının memur ve sözleşmeli personel statüsündeki görevlileri, Türk Silâhlı Kuvvetleri mensupları ve ilk ve ortaöğretim öğrencileri siyasî partilere üye olamazlar.

(4) Yükseköğretim elemanlarının ve öğrencilerinin siyasî partilere üye olmalarına dair esaslar kanunla düzenlenir.

(5) Devlet, siyasî partilere, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, partilerin alacakları üye aidatının ve bağışların tâbi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2007**

Siyasal parti özgürlüğü

Madde 44- Yurttaşlar, siyasal parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasal partiler, önceden izin almadan kurulurlar. Anayasa ve kanun kuralları içinde çalışma ve etkinliklerini sürdürürler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları ve Sayıştay mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının asli ve sürekli statüdeki kamu görevlileri ile Türk Silâhlı Kuvvetleri ve kolluk gücü mensupları siyasal partilere üye olamazlar.

Yükseköğretim elemanlarının siyasal partilere üye olmaları ve partilerde görev almaları kanunla düzenlenir

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Siyasî parti kurma hürriyeti

Madde 37-

Ortak payda:

(1) Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

(2) Vatandaşlar, önceden izin almaksızın, siyasî parti kurma ve partilere üye olma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

(3) Hâkim ve savcılar, bu meslekten sayılanlar, kamu kurum ve kuruluşlarının memur ve sözleşmeli personel statüsündeki görevlileri, Türk Silâhlı Kuvvetleri mensupları ve ilk ve ortaöğretim öğrencileri siyasî partilere üye olamazlar.

(4) Yükseköğretim elemanlarının ve öğrencilerinin siyasî partilere üye olmalarına dair esaslar kanunla düzenlenir.

Farklı Görüşler:

(5) Devlet, siyasî partilere, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardım en az %3 oranındadır. Partilerin alacakları üye aidatının ve bağışların tâbi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

▫ TKP 2008

Madde 39- Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm yurttaşları, anlatım, propaganda ve örgütlenme özgürlüğüne sahiptirler. insanın insanı sömürmesini açık ya da dolaylı biçimde savunan, savaş kışkırtıcısı, din istismarcısı, ırkçı ve faşist düşünceler toplumun özgür gelişiminin önünde engel oluşturdukları için propaganda ve örgütlenme özgürlüklerinden yararlanamazlar.

▫ BDP 2010

Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma

Madde 68- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzükleri, programları ve eylemleri insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine aykırı olamaz, herhangi bir diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz. Siyasi partiler şiddeti ve ırkçılığı destekleyemez ve teşvikedemez.

Hâkimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasî partilere üye olamazlar.

Yükseköğretim elemanlarının siyasî partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasî partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yükseköğretim elemanlarının yükseköğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yükseköğretim öğrencilerinin siyasî partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasî partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

▫ SDE 2011

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Şiddeti teşvik etmemek, ırkçılığı ve yabancı düşmanlığını savunmamak koşuluyla siyasi partilerin her türlü faaliyetleri anayasanın güvencesi altındadır.

1982 ANAYASASI MADDE 69

Siyasi partilerin uyacakları esaslar

Madde 69- (Değişik: 23/7/1995 - 4121/7 md.)¹⁶⁴ *Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.*

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

164. Maddenin özgün hali:

Madde 69- Siyasi partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılır.

Siyasi partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddi yardım alamazlar.

Siyasi partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasi partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır. Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder.

Siyasi partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Temelli kapatılan siyasi partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri; yeni bir siyasi partinin kurucusu, yönetici ve denetçisi olamayacakları gibi, kapatılmış bir siyasi partinin mensuplarının üye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasi parti de kurulamaz.

Siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynı ve nakdi yardım alamazlar, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılmazlar. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasi partiler de temelli kapatılır.

Siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. (Ek cümle:3/10/2001-4709/25 md.) Bir siyasi parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

(Ek:3/10/2001-4709/25 md.) *Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.*

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamazlar.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyruklığında olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

(Değişik: 3/10/2001-4709/25 md.)¹⁶⁵ *Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.*

165. Fıkranın özgün hali: Siyasi partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenme ve kapatılmaları ile siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

▫ 1961

Partilerin Uyacakları Esaslar

Madde 57- (15.3.1973-1699)¹⁶⁶ Siyasî partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır. Bunlara uymayan partiler temelli kapatılır.

Partilerin iç çalışmaları, faaliyetleri, Anayasa Mahkemesine hangi hallerde ve ne suretle hesap verecekleri ve bu mahkemece mali denetimlerinin hangi hallerde ve nasıl yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalara Anayasa Mahkemesinde bakılır ve kapatma kararı ancak bu Mahkemece verilir.

▫ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasasının 69. maddesinin 2. fıkrası tümüyle çıkarılmalıdır.

▫ TÜSİAD 1992

Partilerin Uyacakları Esaslar

Siyasî partilerin tüzükleri, programları ve seçim beyannameleri ile faaliyetleri insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik, laik, Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ilkesine aykırı olamaz. Bunlara uymayan partiler hakkındaki kapatma davalarına Anayasa Mahkemesinde bakılır.

Partilerin iç çalışmaları ve faaliyetleri ile Anayasa Mahkemesince nasıl denetlenecekleri demokrasi esaslarına uygun olarak düzenlenir.

▫ ÜSKÜL 1992

Partilerin uyacakları esaslar

Madde 50- Siyasî partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik (ve laik) Cumhuriyet ilkelerine (ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne) uygun olmak zorundadır. Bunlara uymayan partiler temelli kapatılır.

166. Madde'nin özgün hali:

Madde 57- Siyasî partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır. Bunlara uymayan partiler temelli kapatılır.

Siyasî partiler, gelir kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap verirler.

Partilerin iç çalışmaları, faaliyetleri, Anayasa Mahkemesine ne suretle hesap verecekleri ve bu Mahkemece mali denetimlerinin nasıl yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalara Anayasa Mahkemesinde bakılır ve kapatma kararı ancak bu Mahkemece verilir.

Partilerin iç çalışmaları, faaliyetleri, Anayasa Mahkemesi'ne hangi hallerde ve ne suretle hesap verecekleri ve bu mahkemece mali denetimlerinin hangi hallerde ve nasıl yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalara Anayasa Mahkemesi'nde bakılır ve kapatma kararı ancak bu mahkemece verilir.

▫ ANAP 1993

Madde 13- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarını ve kurucuların hukukî durumlarını Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder.

Siyasî partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlar.

Temelli kapatılan siyasî partilerin merkez karar yönetim kurulu üyeleri yeni bir siyasî partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamazlar.

Siyasî partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları, yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir.

▫ BBP 1993

Sözkonusu maddenin 7 nci fıkrası madde metninden çıkarılarak, anayasanın 14 üncü maddesindeki değişiklik isteğimiz istikametinde madde yeniden düzenlenmelidir.

▫ DSP 1993

Partilerin başka kuruluşlarla işbirliği yasağı kaldırılmalıdır.

9 uncu paragraftaki "Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü" ibaresine "ulusal birliği" ibaresi de eklenmelidir.

▫ DYP 1993¹⁶⁷

Siyasî Partilerin Uyacakları Esaslar

Madde 69- Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Cumhuriyet Başsavcılığı, yeni kurulan partilerin tüzük ve programlarını ve kurucularının hukukî durumlarını Anayasa İlkeleri ve Kanun hükümlerine uygunluk bakımından öncelikle denetler ve çalışmalarını izler.

167. DYP ve SHP 27 Kasım 1992 tarihinde bu maddenin değiştirilmesine ilişkin ortak bir kanun teklifi verdi. Madde içeriği her iki partinin 1993 yılında ayrı ayrı yapılan teklifi ile aynıdır.

Siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır.

Siyasî partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Karar ve eylemleri ile bir siyasî partinin temelli kapatılmasına neden olan merkez organlarının yöneticileri yeni bir siyasî partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamazlar.

Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve organlardan maddî yardım alamazlar.

Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

▫ HEP 1993

Madde 69- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 69- Siyasî Partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik, laik, Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ilkesine düşünce açıklama, öneride bulunma sınırını aşan, şiddete başvurma gibi açık tehlike teşkil edecek biçimde aykırı faaliyetlerde bulunamazlar. Bulunanlar temelli kapatılır.

Siyasî Partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasî Partilerin Malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder.

Siyasî Partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Siyasî Partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları, yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir.

▫ RP 1993

Siyasî partilerin uyacakları esaslar

Madde 69- Siyasî partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar, Anayasasının 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar, çıkanlar temelli kapatılır.

Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynî ve nakdî yardım alamazlar, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar.

Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasî partiler de temelli kapatılır.

Siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalar duruşmalı olarak Anayasa Mahkemesinde görülür ve kapatma kararı ancak bu Mahkemenin kararıyla verilir.

▫ SHP 1993

Siyasî partilerin uyacakları esaslar

Madde 69- Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Cumhuriyet Başsavcılığı, yeni kurulan partilerin tüzük ve programlarını ve kurucularını ve kurucularının hukuki durumlarını Anayasa ilkeleri ve yasa hükümlerine uygunluk bakımından öncelikle denetler ve çalışmalarını izler.

Siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır.

Siyasî partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Karar ve eylemleri ile bir siyasî partinin kapatılmasına neden olan merkez organlarının yöneticileri yeni bir siyasî partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamazlar.

Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan maddî yardım alamazlar.

Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar çerçevesinde yasayla düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Siyasî partilerin uyacakları esaslar

Madde 69- Siyasî partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasî partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay'dan

yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olmazlar.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyruklığında olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

Siyasi partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenme ve kapatılmaları ile siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Siyasal partilerin uyacakları esaslar

Madde 42- Siyasal partiler, demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez öğeleridir.

Siyasal partilerin çalışma ve etkinlikleri, parti içi düzenlemeleri demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin sağlanması ve uygulanması yasayla düzenlenir.

Siyasal partiler ticari çalışma ve etkinliklere giremezler.

Siyasal partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve haksızca mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye ödentilerinin ve bağışların bağlı olduğu esaslar, saydamlık ilkesi gözetilerek yasayla düzenlenir.

Siyasal partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına ve anayasal işlevlerine uygun olması gerekir. Bu kuralın uygulanması yasayla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasal partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin yasaya uygunluğu, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık durumunda uygulanacak yaptırımlar yasada gösterilir.

Siyasal partilerin kuruluş ve çalışmaları ile siyasal partilerin ve adayların seçim harcamaları, bu harcamaların sınırları ve denetim usulleri, saydamlık ilkesi gözetilerek kanunla düzenlenir.

Siyasi Partilere İlişkin Yasaklar ve Yaptırımlar

Madde 43- Siyasal partilerin tüzük, program ve bunlara eşdeğerdeki düzenlemeleri ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve ulusu ile bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, ulus egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine ve Anayasasının 28. maddesinin 5. fıkrasında öngörülen din istismarı yasağına aykırı olamaz, sınıf ve zümre diktatörlüğünü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz, suç işlenmeye özendiremez.

Bir siyasal partinin tüzüğü, programı ve bunlara eşdeğerdeki düzenlemelerinin birinci fıkra hükümlerine aykırılığı durumunda, o partinin kapatılması, daha önce yasanın makul bir süre ile sınırlı olarak öngöreceği bir uyarı yönteminin uygulanmasına bağlıdır.

Bir siyasal partinin birinci fıkra hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü kapatılması, onun bu nitelikteki eylemlerin işlendiği bir odak durumuna geldiğinin Anayasa Mahkemesince saptanmasına bağlıdır. Bu eylemlerin bir siyasal parti içinde birinci fıkra korunan değerlere yönelik bir tehdit ya da tehlike oluşturacak yoğunlukta veya etkide işlenmesi durumunda, o parti, söz konusu eylemlerin odağı haline gelmiş sayılır.

Eylemi, söylemi veya örgütsel yapısıyla özünde, kapatılan bir siyasal partinin devamı niteliğinde olduğu veya yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türkiye Cumhuriyeti uyruğunda olmayan kişilerden veya bunların oluşturduğu kuruluşlardan maddi yardım aldığı Anayasa Mahkemesince saptanan partiler kapatılır.

Yukarıdaki fıkralar hükümleri dışında Anayasada ve yasalarda yer alan yasaklar, parti kapatma yaptırımına konu olamaz. Bu çeşit yasaklar, yasa koyucu tarafından eylemin ağırlık derecesine göre farklı yaptırımlara bağlanır.

Bir siyasal partinin kapatılmasına beyan veya eylemleriyle neden olanlar, Anayasa Mahkemesi'nin kapatmaya ilişkin kararının Resmi Gazete'de gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak dört yıl süreyle seçilme hakkından yararlanamazlar ve bir siyasal partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi veya denetçisi olmazlar.

Siyasal partilerin kapatılmasına veya siyasal parti yasaklarının farklı yaptırımlara bağlanmasına ilişkin somutlaştırıcı hükümler, yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

▫ **ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007**

Özbudun önerisinin 1. Fıkrası aşağıdaki gibi olmalıdır.

(1) Siyasî partilerin tüzük ve programları ile fiilleri, insan haklarına, Devletin bağımsızlığı ve bölünmez bütünlüğüne, demokrasiye, cumhuriyete ve lâikliğe aykırı olamaz. Siyasi parti teşkilatlarının tüm karar organları cinsiyetler arası eşit temsil ve katılımı fiilen sağlayacak esaslara göre oluşur.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Siyasî partilerin uyacakları esaslar

Madde 38- (1) Siyasî partilerin tüzük ve programları ile fiilleri, insan haklarına, Devletin bağımsızlığı ve bölünmez bütünlüğüne, demokrasiye, cumhuriyete ve lâikliğe aykırı olamaz.

(2) Partiler yabancı devletlerden, milletlerarası kuruluşlardan ve Türk tâbiyetinde olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddî yardım alamazlar.

(3) Siyasî partiler ticarî faaliyette bulunamazlar.

(4) Bir siyasî partinin tüzüğünün veya programının birinci fıkra hükümlerine aykırı görülmesi halinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının talebi üzerine, Anayasa Mahkemesince partiye ihtarda bulunulur. İhtarı izleyen iki ay içinde aykırılık giderilmediği takdirde, ilgili parti hakkında dava açılır.

(5) Bir siyasî partiye birinci fıkra hükümlerine aykırı fiillerinden ötürü yaptırım uygulanmasına, ancak onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun, sürekli ve ciddi tehlike oluşturacak bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca benimsendiği yahut bu fiiller aynı şekilde doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

(6) Anayasa Mahkemesi, birinci ve ikinci fıkra hükümlerine aykırılık nedeniyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından açılan davalarda, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen mahrum bırakılmasına ya da kapatılmasına karar verebilir.

Alternatif 1

(7) *Bir siyasî partinin kapatılmasına beyan veya fiilleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmî Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından*

sonraki ilk milletvekiliği veya mahallî idareler seçimlerinde aday olamazlar.

Alternatif 2

(7) *Bu fıkranın tamamen çıkarılması.*

(8) Siyasî partilerin malî denetimi Sayıştay tarafından yapılır.

(9) Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, hukukî ve malî denetimleri ile adayların seçim harcamaları demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2007**

Siyasal partilerin uyacakları esaslar

Madde 45- Siyasal partiler, demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez öğeleridir.

Siyasal partilerin çalışma ve etkinlikleri, parti içi düzenlemeleri ve aday belirleme yöntemleri demokrasi ilkelerine aykırı olamaz. Bu ilkelerin sağlanması ve uygulanması kanunla düzenlenir. Milletvekili genel veya ara seçimlerinde, siyasal partilerin bir seçim çevresindeki adaylarının listesi ve bu listenin sırası tüm parti üyelerinin katılımına açık bir önseçimle belirlenir. Önseçim, seçim kurullarının denetiminde yapılır. Siyasal partiler, toplam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının yüzde onunu aşmamak üzere, merkez aday gösterebilirler. Türkiye ülke seçim çevresi adayları merkez yoklaması ile seçilebilir.

Siyasal partilerin genel merkez ve il örgütlerinin yönetim organlarında, kadınlar ve erkekler en az yüzde otuz oranında temsil edilir.

Siyasal partiler doğrudan veya dolaylı ticarî çalışma ve etkinliklere girmezler.

Siyasal partilere devlet, yeterli düzeyde ve hakça akçalı yardım yapar. Bu yardımdan, son milletvekili genel seçimlerinde geçerli oyların yüzde üçü ve üstünde oy alan siyasal partiler yararlanır. Kanun bu yardımın, yalnızca parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında kullanılmasını sağlar. Bir partinin alacağı yıllık devlet yardımı, üye aidatları ve kanuni bağışlardan edindiği yıllık geliri aşamaz. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye ödentilerinin ve bağışların bağlı olduğu esaslar, saydamlık ilkesi gözetilerek kanunla düzenlenir.

Siyasal partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına ve Anayasal işlevlerine uygun olması gerekir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Siyasal partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğu, bu hususun Anayasa Mahkemesince denetim yöntemleri ve aykırılık durumunda uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir.

Siyasal partilerin kuruluş ve çalışmaları ile siyasal partilerin ve adayların seçim harcamaları, bu

harcamaların sınırları ve denetim usulleri, saydamlık ilkesi gözetilerek kanunla düzenlenir.

Siyasal partilere ilişkin yasaklar ve yaptırımlar

Madde 46 Siyasal partilerin tüzük program ve bunlara eşdeğerdeki düzenlemeleriyle eylemleri, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve ulusu ile bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, hukuk devleti ve eşitlik ilkelerine, ulus egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine ve Anayasanın 29. Maddesinin 5. fıkrasında öngörülen yasalara aykırı olamaz, sınıf ve zümre diktatörlüğünü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz, suç işlemeye özendiremez.

Bir siyasal partinin tüzüğü, programı ve bunlara eşdeğerdeki düzenlemelerinin birinci fıkra hükümlerine aykırılığı durumunda, o partinin kapatılması, daha önce kanunun makul bir süre ile sınırlı olarak öngöreceği bir uyarı yönteminin uygulanmasına bağlıdır.

Bir siyasal partinin birinci fıkra hükümlerine aykırı eylemlerden ötürü kapatılması, onun bu nitelikteki eylemlerin işlendiği bir odak durumuna geldiğinin Anayasa Mahkemesince saptanmasına bağlıdır. Bu eylemlerin bir siyasal parti içinde birinci fıkrada korunan değerlere yönelik bir tehdit veya tehlike oluşturacak yoğunlukta veya etkide işlenmesi durumunda, o parti, sözkonusu eylemlerin odağı haline gelmiş sayılır.

Eylemi, söylemi veya örgütsel yapısıyla özünde, kapatılan bir siyasal partinin devamı niteliğinde olduğu veya yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğunda olmayan kişilerden veya bunların oluşturduğu kuruluşlardan maddi yardım aldığı Anayasa Mahkemesince saptanan partiler kapatılır.

Yukarıdaki fıkralar hükümleri dışında Anayasa da ve kanunlarda yer alan yasaklar, parti kapatma yaptırımına konu olamaz. Bu çeşit yasaklar, kanunkoyucu tarafından eylemin ağırlık derecesine göre farklı yaptırımlara bağlanır.

Bir siyasal partinin kapatılmasına beyan veya eylemleriyle neden olanlar, Anayasa Mahkemesinin kapatmaya ilişkin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak dört yıl süreyle seçilme hakkından yararlanamazlar ve bir siyasal partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi veya denetçisi olamazlar.

Siyasal partilerin kapatılmasına veya siyasal parti yasaklarının farklı yaptırımlara bağlanmasına ilişkin somutlaştırıcı hükümler, yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Siyasî partilerin uyacakları esaslar

Madde 38–

Ortak payda:

- (3) Siyasî partiler ticarî faaliyette bulunamazlar.
- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.
- (4) Ortak payda yoktur.
- (5) Ortak payda yoktur.
- (6) Ortak payda yoktur.

Alternatif 1

- (7) Ortak payda yoktur.

Alternatif 2

- (7) Ortak payda yoktur.
- (8) Ortak payda yoktur.

Ortak payda:

- (9) Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, hukukî ve malî denetimleri ile adayların seçim harcamaları demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir.

BDP 2010

Siyasî partilerin uyacakları esaslar

Madde 69- Siyasî partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasî partiler, ticari faaliyetlere girişemezler. Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Siyasî partilerin malî denetimi Sayıştay tarafından yapılır. Sayıştayca siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Sayıştayın bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Yukarıda belirtilen hükümlere aykırı fiillerin işlendiği bir odak haline geldiği Anayasa Mahkemesi'nce tespit edilen siyasî partiler hakkında fiilin ağırlığına göre, kararın kesinleşmesinden sonra devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verilebilir.

Siyasî partilerin hazine yardımından kısmen veya tamamen mahrum bırakılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının talebi üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan her bir siyasî partinin beser üye ile temsil edildiği ve Meclis Başkanının başkanlığında oluşturulacak Komisyonun üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla vereceği izin üzerine açılacak dava, Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır. Komisyonun bu

kararı, yargı denetimi dışındadır. Reddedilen izin başvurusunda ileri sürülen sebepler, hiçbir şekilde yeni bir başvuruya konu olamaz. Siyasî parti gruplarında ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde izin konusunda görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Hakkında dava açılan siyasi parti mecliste grubu bulunan veya mecliste temsil edilen partilerden biri değilse, TBMM'de oluşturulacak komisyonda, aleyhine dava açılmak istenen parti de 5 üye ile temsil edilir.

Bir siyasî partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden cezalandırılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel baksan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarıncaya kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen düşünceler ve Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunların Meclis dışında tekrarı veya açığa vurulması ile idarenin eylem ve işlemleri, odaklaşmanın tespitinde gözetilemez.

Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

▣ SDE 2011

Şiddet kullanan veya şiddeti teşvik eden, ırkçılığı ve yabancı düşmanlığını savunan siyasi partiler hakkında yaptırım uygulanır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ilgili siyasi partiyi bu fiillerinden dolayı uyarır. Uyarıya rağmen bu fiilleri işlemeye devam eden siyasi partiler hakkında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Anayasa Mahkemesi nezdinde dava açılması talebini TBMM Başkanlığı'na iletir. TBMM, uyarıları dikkate almayan siyasi parti hakkındaki dava dosyasının üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na sunulmasını kararlaştırabilir.

Davanın açılması halinde Anayasa Mahkemesi, para cezası, bir yıla kadar faaliyetlerin durdurulması ve kapatma cezası verebilir.

Maddenin ilk fıkrasında anılan eylemler siya-

si partinin Genel Kongre, TBMM Grubu, Genel Merkez Karar ve Yönetim Organları gibi üst düzey karar mercileri tarafından bilinçli, kararlı ve sürekli şekilde gerçekleştirilmedikçe siyasi partiler hakkında dava açılmaz. Siyasi parti mensuplarının anılan eylemler ile suçlanması halinde, ancak ilgili kişiler hakkında adli yargı mercilerinde sadece ceza davası açılabilir.

1982 ANAYASASI MADDE 70

Hizmete girme

Madde 70- Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

□ 1961

Hizmete Girme

Madde 58- Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, ödevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

□ 1924

Memurlar

Madde 92- Hukuku siyasiyeyi haiz her Türk ehliyet ve istihkakına göre Devlet memuriyetlerinde istihdam olunmak hakkını haizdir.

□ ÜSKÜL 1992

Kamu hizmetine girme hakkı

Madde 51- Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptirler.

Hizmete alınmada, hizmetin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

Kamu hizmetine girenlerin mal bildirimlerinde bulunmaları ve bu bildirimden yenilenme süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

Din hizmetleri, kamu hizmetlerinden sayılmaz ve din görevlileri devlet memuru yapılmaz.

□ RP 1993

Kamu hizmetlerine girme hakkı

Hizmete girme

Madde 70- Her Türk vatandaşı, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 70. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 70. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

Hizmete girme

Madde 44- Her yurttaşın, kamu hizmetine girme hakkı vardır.

Hizmete alınmada, ödevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

□ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Özbudun önerisine aşağıdaki fıkra eklenmelidir.

(3) Göreve alınmada görevin gerektirdiği nitelikler saklı kalmak kaydıyla cinsiyetler arası eşitliği sağlamak esastır ve bunun için devlet özel destekler dahil olmak üzere gereken her türlü önlemi alır.

□ ÖZBUDUN 2007

Kamu hizmetlerine girme hakkı

Madde 39- (1) Her vatandaş, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

(2) Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

(3) Yasama, yürütme ve yargı organları dahil olmak üzere, kamu hizmetinde görev alanların mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekarlanma süreleri kanunla düzenlenir.

□ TBB 2007

Hizmete girme

Madde 47 Her yurttaşın, kamu hizmetlerine girme hakkı vardır. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Kamu hizmetlerine girme hakkı

Madde 39-

Ortak payda:

(1) Her vatandaş, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

(2) Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

(3) Yasama, yürütme ve yargı organları dahil olmak üzere, kamu hizmetinde görev alanların mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekarlanma süreleri kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 71

Mal bildirimini

Madde 71- Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

□ 1961

Mal Bildirimi

Madde 59- Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

□ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasasının 71. maddesi Anayasadan çıkarılmıştır.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 71. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 71. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 71. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

1982 Anayasasının 71. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2007

Mal bildirimini

Madde 48- Kamu hizmetine girenler açık mal bildiriminde bulunurlar; bu bildirimlerin yenilenme süreleri kanunla düzenlenir. Yasama, yürütme ve yerel yönetim organlarında görev alanlar, yükümlülüğün dışında tutulamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 72

Vatan hizmeti

Madde 72- Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

□ 1961

Vatan Hizmeti

Madde 60- (20.9.1971-1488)¹⁶⁸ Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu ödevin, Silahlı Kuvvetlerde veya kamu hizmetlerinde ne şekilde yerine getirileceği kanunla düzenlenir.

□ HAK-İŞ 1991

Vatan hizmeti

Madde 72- Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde eşit şartlarda ne şekilde yerine getirileceği kanunla düzenlenir.

□ ÜSKÜL 1992

Vatan hizmeti

Madde 52- Vatan hizmeti, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceğine veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

□ RP 1993

Vatan hizmeti

Madde 72- Vatan hizmeti, her Türk vatandaşının hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin silahlı kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

□ SHP 1993

Vatan hizmeti

Madde 72- Vatan hizmeti her vatandaşın hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetler içinde veya dışında ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı yasayla düzenlenir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 72. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

168. Maddenin özgün hali:

Milli Savunma Hak ve Ödevi

Madde 60- Yurt savunmasına katılma, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu ödev ve askerlik yükümü kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2001**

Yurt Hizmeti

Madde 46- Yurt hizmeti, her yurttaşın hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin silahlı kuvvetlerde ya da kamu kesiminde nasıl yerine getirileceği ya da getirilmiş sayılacağı yasayla düzenlenir.

▫ **ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007**

Özbudun önerisi ile kadınların zorunlu vatan hizmeti uygulamasıyla yükümlü tutulması ihtimalini içermesinden dolayı, günümüz koşullarında kadınlar açısından ek sorunlar doğuracağı için bu maddenin değiştirilmesini talep ediyoruz.

▫ **GTP 2007**

Vicdani Red Hakkı

45. Zorunlu askerlik süresinin bir katı fazla olacak kadar sürede alternatif kamu hizmeti yapmayı kabul eden herkesin vicdani red hakkı vardır.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Vatan hizmeti

Madde 40- Vatan hizmeti, her vatandaşın hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Türk Silahlı Kuvvetlerinde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2007**

Yurt hizmeti

Madde 49 Yurt hizmeti, her yurttaşın hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Türk Silahlı Kuvvetlerinde veya kamu kesiminde nasıl yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Vatan hizmeti

Madde 40- Ortak payda yoktur.

▫ **BDP 2010**

Vatan hizmeti

Madde 72- Vatan hizmeti, her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı, vicdani red hakkının nasıl kullanılacağı kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 73

Vergi ödevi

Madde 73- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.

▫ **1961**

Vergi Ödevi

Madde 61- (29.9.1971-1488)¹⁶⁹ Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi, resim ve harçlar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur.

Kanunun belli ettiği yukarı ve aşağı hadler içinde kalmak, ölçü ve esaslara uygun olmak şartıyla, vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnalarıyla nispet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya, Bakanlar Kurulu yetkili kılınabilir.

▫ **1924**

Madde 84- Vergi, Devletin umumi masarifine halkın iştiraki demektir.

Bu esasa mugayir olarak hakikî veya hükmî şahıslar tarafından veya onlar namına rüsum, âşar ve sair tekâlif alınması memnudur.

Madde 85- Vergiler ancak bir kanun ile tarh ve cibayet olunabilir.

Devlet, vilâyet idarei hususiyeleri ve belediyelerce teamülen cibayet edilmekte olan rüsum ve tekâlifin kanunları tanzim edilinciye kadar kemakân cibayete devam olunabilir.

▫ **HAK-İŞ 1991**

1982 Anayasasının 73. maddesinin 1. fıkrasına “Asgari ücret vergiden muafıtır” ifadesi eklenmelidir.

169. Madde'nin özgün hali:

Madde 61- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi, resim ve harçlar ve benzeri mali yükümler ancak kanunla konulur.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Vergi Ödevi

Madde 53- Herkes, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergiler ve başka mali yükümlülükler ancak kanunla konulur.

Kanunun belli ettiği aşağı ve yukarı sınırlar içinde kalmak şartıyla, vergi ve başka mali yükümler muafiyet ve istisnalarıyla oranlarına ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya Bakanlar Kurulu ve mahallî idareler yetkili kılınabilir.

▫ **RP 1993**

Vergi ödevi

Madde 72- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, gereken malî düzenlemeye uymakla yükümlüdür.

Kimseye malî gücünün üzerinde külfet yüklenemez.

Vergi yükünün adaletli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla düzenlenir.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muafik istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.

▫ **SHP 1993**

Vergi ödevi

Madde 73- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler yasayla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Yasa, yerel yönetimlere de vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler getirme yetkisi verebilir.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin istisna, muafik, ve indirim oranlarına ilişkin hükümlerinde yasanın belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

63. Geliri bulunan her Türkiye Cumhuriyeti vatanı vergi mükellefidir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 73. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

1982 Anayasasının 73. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **GTP 2007**

Vergi Ödeme Yükümlülüğü

46. Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Verginin Paylaştırılması

74. Kendi kararları ile Yerinden Yönetim birimlerinde toplanacak vergiler dışında, ülke çapında toplanan verginin; nüfus başına eşit olarak bölgele-re, projelere bağlı olarak ilgili birimlere ve belediye meclislerine hangi oranlarda devredileceği bütçe kanununda belirtilir.

Yerinden Yönetim Meclisleri ülke genelinde konmuş bir verginin; kendi yerleşim birimlerinde, belli bir süre veya devamlı olarak, indirimli veya zamlı toplanmasına, kendilerine devredilecek miktardan düşülmek veya eklenmek koşulu ile karar verebilirler; bu tür kararlar halk oylamasına sunulur, uygun bulunursa yürürlüğe girer.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Vergi ödevi

Madde 41- (1) Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.

(2) Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

(3) Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

(4) Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muafik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna; mahallî idareler tarafından tarh, tahakkuk ve tahsil edilenler için ise ilgili mahallî idarenin seçimle oluşan karar organına verilebilir.

▫ **TBB 2007**

1982 Anayasasının 73. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Vergi ödevi

Madde 41-

Ortak payda:

(1) Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.

(2) Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

(3) Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

(4) Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.

1982 ANAYASASI MADDE 74

*Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı*¹⁷⁰

Madde 74- *Vatandaşlar (Ek ibare: 3/10/2001-4709/26 md.) ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.*

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, (Ek ibare: 3/10/2001-4709/26 md.) gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

*(Üçüncü fıkra mülga: 7/5/2010-5982/8 md.)*¹⁷¹

(Ek: 7/5/2010-5982/8 md.)Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

□ 1961

Dilekçe Hakkı

Madde 62- *Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, tek başlarına veya topluca, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.*

170. Bu madde başlığı “Dilekçe hakkı” iken 7/5/2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunun 8 inci maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

171. Fıkranın özgün hali: Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

▫ **1924**

Madde 82- Türkler, gerek şahıslarına, gerek âmmeye mütaallik olarak kavanin ve nizamata muhalif gördükleri hususatta merciine ve Türkiye Büyük Millet Meclisine münferiden veya müçtemian ihbar ve şikâyetle bulunabilirler. Şahsa ait olarak vuku bulan müracaatın neticesi müstediye tahriren tebliğ olunmak mecburidir.

▫ **TÜSİAD 1992**

Dilekçe Hakkı

Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu hizmetleriyle ilgili dilek ve şikâyetlerini tek başlarına ya da topluca yetkili makamlara ve TBMM'ne yazıyla bildirme hakkına sahiptirler.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Dilekçe hakkı

Madde 54- Herkes kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, dilekçe sahibine yazılı olarak bildirilir.

Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.

Kamu denetçiler kurulu

Madde 97- Kamu Denetçileri kurulu, vatandaşların dilek ve şikâyetlerini inceler ve temel hak ve hürriyetlerin gerçekleşmesini gözetir.

Cumhurbaşkanı; Türkiye Büyük Millet Meclisi, Danıştay, Sayıştay, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Türkiye Barolar Birliği'nin ayrı ayrı gösterecekleri ikişer aday arasında birer kişiyi beş yıl için Kamu Denetçisi olarak atar.

Kamu Denetçiler Kurulu, her yıl ve gerekli gördükçe, çalışmaları ve temel hak ve hürriyetlerin gerçekleşme durumu hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Cumhurbaşkanına rapor verir. Bu raporlar Resmi gazetede yayımlanır.

Kamu Denetçiler Kurulunun kuruluşu, işleyişi, görev yetkileri kanunla düzenlenir.

▫ **RP 1993**

Dilekçe hakkı

Madde 74- Vatandaşlar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, tek başına

veya topluca yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 74. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

16. Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, şikâyet ve dilekleri kendi adına kabul edip soruşturacak kamu denetçileri görevlendirilebilir. Bu hakkın kullanma biçimi kanunla düzenlenir.

69. Vatandaşların kendilerini ilgilendiren konularda kamu organlarının elinde bulunan bilgi ve belgelere ulaşma hakkı engellenemez.

▫ **TOBB 2000**

Dilekçe Hakkı

Madde 74- Herkes, kendisiyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.

Kamu Denetçileri Kurulu

Madde 125/a - Kamu Denetçileri Kurulu insan hakları konusunda kişi ve kuruluşlardan gelen şikâyetleri inceler ve insan haklarının gerçekleşmesini gözetir.

Kurul beş kişiden oluşur. Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Barolar Birliğinin ayrı ayrı göstereceği ikişer adaydan birini beş yıl için Kamu Denetçisi olarak atar.

Kamu Denetçileri Kurulu kişisel ve toplu şikâyetleri ve vardığı sonuçları ilgili kurumlara iletir. Kurul her yıl ve gerekli gördükçe çalışmaları ve insan haklarının gerçekleşme durumu hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Cumhurbaşkanına rapor verir. Bu raporlar Resmi Gazetede yayımlanır.

Kamu Denetçiler Kurulunun kuruluşu, işleyişi, görev ve yetkileri özerklik ilkesine göre kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2001**

Bilgilendirme ve Katılım Hakkı

Madde 38- Yurttaşlar, kamusal yaşama ve ülkenin yönetimine doğrudan veya serbestçe seçilen temsilcileri aracılığı ile katılma hakkına sahiptirler.

Her yurttaş, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin işlem ve eylemlerinden bilgi edinme hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanılması yasayla düzenlenir.

Dilekçe Hakkı

Madde 39- Herkes, kendisiyle ya da kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yazılı ile başvurma hakkına sahiptir.

Başvuru sonuçları, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

Bu hakkın kullanılma biçimi ve süreleri yasayla düzenlenir.

Kamu Denetçileri Kurulu

Madde 136- Kamu Denetçileri Kurulu, kamu yönetiminin yargı dışı denetimini sağlamak ve yurttaşların yönetimin işleyişinden doğan yakınma, istem ve başvurularını incelemek ve görüş belirlemek üzere oluşturulur.

Kamu Denetçisine Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenen aylık ve yolluk gibi ücret ödenir.

Kurul, Cumhurbaşkanlığı tarafından atanan beş kişiden oluşur.

Cumhurbaşkanı, atama görevini, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Barolar Birliğinin ayrı ayrı göstereceği ikişer adaydan birini seçmek suretiyle yerine getirir.

Kurul üyelerinin görev süresi altı yıldır. Kurul üyelerinin 2/5'i üç yılda bir yenilenir. Üyelik yenilenebilir değildir.

Kamu Denetçileri Kurulu, hak ihlallerine ilişkin kişisel ve toplu şikayetleri ve vardığı sonuçları ilgili kurumlara iletir. Kurul, her yıl ve gerekli gördükçe çalışmaları ve insan haklarının gerçekleşme durumu hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Cumhurbaşkanına rapor verir. Bu raporlar Resmi Gazete'de yayımlanır.

Kamu Denetçiler Kurulunun kuruluşu, işleyişi, görev yetkileri özerklik ilkesine göre yasayla düzenlenir.

▫ **ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007**

Özbudun önerisi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(1) Herkes, TBMM dahil her türlü kamu makamına bilgi edinme ve şikayet amaçlı, dilekçe ver-

mek, yasa teklifi yapmak dahil başvuru ve yazılı yanıt alma haklarına sahiptir.

Yabancılar için bilgi edinme hakkı karşılıklılık esasına düzenlenir.

(2) Vatandaşların anayasa mahkemesine bireysel ve topluca başvurma hakkı vardır.

▫ **GTP 2007**

Bilgi Edinme Hakkı

23. Ulusal güvenliği, yasaların uygulanmasını, kişinin özel yaşamını ve diğer hayatı ulusal çıkarları tehdit edecek nitelikte dâhânda, hükümet kayıtlarında yer alan her türlü bilgiye vatandaşların erişebilme hakkı vardır.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Bilgi edinme, dilekçe ve başvuru hakları

Madde 42- (1) Herkes bilgi edinme, dilekçe ve başvuru haklarına sahiptir. Yabancılar için bilgi edinme hakkı karşılıklılık esasına düzenlenir.

(2) Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama başvurma hakkına sahiptir. Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yollarına ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

▫ **TBB 2007**

Bilgi edinme hakkı

Madde 40- Her yurttaş, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin işlem ve eylemleri hakkında bilgi edinme hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Katılım hakkı

Madde 41-Yurttaşlar, kamusal yaşama ve ülkenin yönetimine doğrudan veya temsilcileri aracılığıyla katılma hakkına sahiptir.

Yurttaşların ulusal ve yerel yönetim düzeyinde ülkenin yönetimine doğrudan katılmalarını sağlayacak halkoylaması ve halk girişimi yöntemlerine, bunların işleyiş ve esaslarına, imzaların toplanması, sayılması ve denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

Halkoylaması; bir Anayasa değişikliğinin veya yasal bir düzenlemenin kabul edilerek yürürlüğe girmesi veya usulüne göre yürürlüğe girmiş bir yasanın, kısmen veya tamamen yürürlükten kaldırılması için; yurttaşların karar vermesi yöntemidir. Ulusal düzeyde, en az 500.000 seçmen veya en son milletvekili genel seçimlerinde geçerli oyların en az yüzde beşini alan siyasi partiler tek başlarına veya oyları birlikte hesaplandığında aldıkları oy oranı yüzde onu geçen siyasal partiler ortak olarak; hal-

koylmasına gidilmesini isteyebilir. Toplam seçmen sayısının en az yarısının katılımının sağlanması ve ayrıca kullanılan geçerli oyların yarısından bir fazlasının evet oyu olması durumunda, bir yasanın kabulü veya bir yasanın kısmen veya tamamen yürürlükten kaldırılması geçerli olur. Anayasa değişikliğinin kabulü için ise, toplam seçmen sayısının yarısından fazlasının evet oyu vermesi gereklidir.

Halk girişimi, belli bir konuda yasal bir düzenlemenin yapılması amacıyla, en az 500.000 seçmenin, imza toplamak suretiyle bunu talep etmesi üzerine, halkoylmasına gidilmesi usulüdür. Halkoylmasına katılan seçmenlerin yarısından fazlasının evet oyu vermesi durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi en geç altı ay içinde sözkonusu düzenlemeyi yapmakla yükümlüdür.

Yüksek Seçim Kurulu, halk oylaması veya halk girişimi isteminin usulüne uygun olarak yapılması durumunda, oylama tarihini belirler.

Kanun, katılım hakkının kullanılmasını düzenlerken, demokratik katılım, çoğulculuk ve eşitlik ilkeleriyle, konunun tekliği ilkesi ve halkın bilgilendirme hakkını gözetir. Cumhuriyetin temel ilkeleri, uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükler ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenlemeler, genel ve özel af kanunları, vergi ve benzeri mali yükümlülükler ile askerlik hizmetinin süre ve esasları halkoylamalarına ve halk girişimine konu edilemez.

Anayasa Mahkemesine iptal davası açma hakkına sahip olanlar Yüksek Seçim Kurulunun belirlediği halk oylaması tarihinden başlayarak on beş gün içinde, yapılacak halk oylamasının yukarıdaki fıkrada belirtilen yasaklara aykırılığı nedeniyle iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesinin kararı açıklanmadan halk oylaması yapılamaz.

Dilekçe hakkı

Madde 42-Herkes kendisiyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, bireysel olarak veya topluca yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazılı ile başvurma hakkına sahiptir.

Başvuru sonuçları, dilekçe sahiplerine gecikmeksizin yazılı olarak bildirilir. Bu hakkın kullanılma biçimi ve süreleri kanunla düzenlenir.

Kamu Denetçiliği Kurumu

Madde 140- Kamu Denetçiliği Kurumu, kamu denetçisinin başkanlığında kamu yönetiminin yargı dışı denetimini sağlamak ve yurttaşların yönetimin işleyişinden doğan şikâyet, istem ve başvurularını incelemek ve görüş belirlemek üzere oluşturulur.

Kamu denetçisi Cumhurbaşkanıca altı yıl için atanır. Kamu denetçisine Türkiye Büyük Millet

Meclisi üyelerine ödenen aylık ve yolluk gibi ücret ödenir.

Kamu Denetçiliği Kurumu, hak ihlallerine ilişkin kişisel ve toplu şikâyetleri ve vardığı sonuçları ilgili kurumlara iletir. Kurum, her yıl ve gerekli gördükçe çalışmaları ve insan haklarının gerçekleşme durumu hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Cumhurbaşkanına rapor verir. Bu raporlar Resmi Gazetede yayımlanır.

Kamu denetçiliği kurumunun kuruluşu, işleyişi, görev ve yetkileri özerklik ilkesine göre kanunla düzenlenir.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Bilgi edinme, dilekçe ve başvuru hakları

Madde 42-

Ortak payda:

(1) Herkes bilgi edinme, dilekçe ve başvuru haklarına sahiptir. Yabancılar için bilgi edinme hakkı karşılıklılık esasına düzenlenir.

(2) Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama başvurma hakkına sahiptir. Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yollarına ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

1982 ANAYASASI MADDE 75

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Kuruluşu:

Madde 75- (Değişik: 17/5/1987- 3361/2 md.¹⁷²; 23/7/1995 - 4121/8 md¹⁷³.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen beşyüzelli milletvekilinden oluşur.

□ 1961

TBMM'nin Kuruluşu

Madde 63- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundan kuruludur.

Meclisler, Anayasada gösterilen hallerde birlikte toplanır.

Millet Meclisi

Kuruluş

Madde 67- Millet Meclisi, genel oyla seçilen dörtüyzelli milletvekilinden kuruludur.

Cumhuriyet Senatosu

Kuruluş

Madde 70- Cumhuriyet Senatosu, genel oyla seçilen yüzelli üye ile Cumhurbaşkanınca seçilen onbeş üyeden kuruludur.

13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı Kanunun altında adları bulunan Milli Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleri ile eski Cumhurbaşkanları, yaş kaydı gözetilmeksizin, Cumhuriyet Senatosunun tabii üyesidirler. Tabii üyeler, Cumhuriyet Senatosunun diğer üyelerinin tâbi oldukları hükümlere tâbidirler. Ancak, haklarında, bu Anayasanın 73 üncü maddesinin 1 inci fıkrası hükümleri uygulanmaz. Tabii üye olarak Cumhuriyet Senatosuna katıldıktan sonra bir siyasi partiye girenlerin tabii üyelik sıfatı, partiye girişlerinden sonraki ilk Cumhuriyet Senatosu üyeliği seçimi tarihinde sona erer.

Cumhuriyet Senatosuna Üye Seçme Hakkı

Madde 71- Millet Meclisi seçimlerinde seçmen olan her Türk, Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde de aynı şartlarla oy kullanır.

172. Maddenin özgün hali:

Madde 75- Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen dörtüyz milletvekilinden kuruludur.

173. Maddenin ikinci hali:

Madde 75- Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen dört yüzelli milletvekilinden kurulur.

Cumhuriyet Senatosu Üyeliğine Seçilme Yeterliği

Madde 72- Kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış bulunan ve milletvekili seçilmeye engel bir durumu olmayan her Türk, Cumhuriyet Senatosuna üye seçilebilir.

Cumhurbaşkanınca seçilecek üyeler, çeşitli alanlarda seçkin hizmetleriyle tanınmış ve kırk yaşını bitirmiş kimselerden olur. Bunlardan en az onu bağımsızlar arasından seçilir.

Cumhuriyet Senatosu Üyeliğinin Süresi

Madde 73- (17.4.1970-1254)¹⁷⁴ Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin süresi altı yıldır. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Cumhuriyet Senatosunun genel oyla ve Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerinin üçte biri her iki yılda bir yenilenir.

Millet Meclisi, genel seçimlerinin yapılacağı yıla rastlayan yenileme seçimleri, Millet Meclisi genel seçimleriyle birlikte ve rastlamayanları ise, genel seçimlerden sonra gelen ikinci yılda genel seçimler için kanunun belirttiği ayda yapılır.

74 üncü maddeye göre seçimlerin geriye bırakılması yahut 69 uncu veya 108 inci maddeye göre seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi hallerinde, Cumhuriyet Senatosunun yenileme seçimleri de Millet Meclisi seçimleriyle birlikte yapılmak üzere geriye bırakılmış veya öne alınmış olur. Bundan sonraki Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimleri 3 üncü fıkra hükümlerine göre yapılır.

Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerin süresi biter veya bu üyeliklerde her hangi bir sebeple boşalma olursa, Cumhurbaşkanı, bir ay içinde yeni üyeleri seçer.

Boşalan bir üyeliğe seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar.

□ 1924

Yasama Görevi

Madde 9- Türkiye Büyük Millet Meclisi, kanunu mahsusuna tevfikan Millet tarafından müntahap mebuslardan müteşekkildir.

174. Maddenin özgün hali:

Madde 73- Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin süresi altı yıldır. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Cumhuriyet Senatosunun genel oyla ve Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerinin üçte biri her iki yılda bir yenilenir.

Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerin süresi biter veya bu üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olursa, Cumhurbaşkanı, bir ay içinde yeni üyeleri seçer.

Boşalan bir üyeliğe seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar.

- **TÜSİAD 1992**
Türkiye Büyük Millet Meclisi Kuruluşu
 TBMM genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden kuruludur.
- **ÜSKÜL 1992**
Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu
 Madde 55- Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilen dört yüz elli milletvekilinden kuruludur.
- **HEP 1993**
Madde 75- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 75 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.
 Madde 75- Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden kurulur.
- **MHP 1993**
Madde 75- TBMM milletçe genel oyla seçilen 500 milletvekilinden kurulur.
- **RP 1993**
 1982 Anayasasının 75. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **SHP 1993**
Türkiye Büyük Millet Meclisi Kuruluşu
Madde 75- Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oy ilkesine göre milletçe seçilen beşyüz milletvekilinden kurulur.
- **LDP 1994**
Bent 2. Meclis, en az 25 yaşındaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasından, dört yılda bir, dört yıl görev yapmak üzere, kanunla belirlenecek dar bölgelerden, oyların %50'den fazlasını alarak seçilmiş, 300 milletvekilinden oluşur. Hiç bir adayın %50'den fazla oy alamaması halinde, en çok oy alan iki adayla seçim iki hafta sonra tekrarlanır.
- **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**
Türkiye Büyük Millet Meclisi
19. Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilen dört yüz milletvekilinden kurulur. Yirmibeş yaşını dolduran ve yasal koşulları taşıyan her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçimleri dört yılda bir yapılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nca seçilir. Başkan'ın seçim usulü ile Başkanlık Divanı'nın oluşma şekli İçtüzükte gösterilir.
- **TOBB 2000**
Türkiye Büyük Millet Meclisi Kuruluşu
Madde 75- Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla, yüz tanesi ülke seçim çevresinden seçilen beşyüzelli milletvekilinden oluşur.
- **TBB 2001**
 1982 Anayasasının 75. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007**
Türkiye Büyük Millet Meclisi Kuruluşu
 Türkiye Büyük Millet Meclisi, cinsiyetler arası eşit temsil ve katılım esaslarına uygun olarak belirlenen seçim çevrelerinden, genel oyla ve nispi temsil esasına göre seçilen ..... milletvekilinden oluşur.
- **GTP 2007**
Türkiye Büyük Millet Meclisi
 49. Kuruluşu: T.B.M.M. genel oyla seçilen 550 milletvekilinden kurulur. T.B.M.M. seçimleri 4 yılda bir yapılır. 18 yaşını dolduran herkes milletvekili adayı olabilir. T.B.M.M.'nin işleyişi, yönetim organlarının seçimi, çalışmalarını yürütürken uyacağı usul ve esasları "İçtüzükte" gösterilir.
- **ÖZBUDUN 2007**
Türkiye Büyük Millet Meclisi Kuruluşu
Madde 51- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilen beşyüzelli milletvekilinden oluşur.
 (2) Milletvekilliklerinden dört yüzellisi kanundaki esaslara göre belirlenen seçim çevrelerinden seçilir. Yüz milletvekili ise siyasi partilerin ülke seçimi için düzenleyeceği listelerden nispi temsil esasına göre seçilir.
- **TBB 2007**
 1982 Anayasasının 75. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**
Türkiye Büyük Millet Meclisi Kuruluşu
Madde 51-
 Ortak payda:
 (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilen beşyüzelli milletvekilinden oluşur.
 (2) Ortak payda yoktur.
 Ek öneriler:
 (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, cinsiyetler arası eşit temsil ve katılım esaslarına uygun olarak belirlenen seçim çevrelerinden, genel oyla ve nispi temsil esasına göre seçilen ..... milletvekilinden oluşur.

1982 ANAYASASI MADDE 76

Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 76- *Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.*¹⁷⁵

(Değişik:27.12.2002- 4771/1)¹⁷⁶ *En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.*

Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

□ 1961

Milletvekili seçilme yeterliği.

MADDE 68 — (16/4/1974-1801)¹⁷⁷ Otuz yaşını dolduran her Türk Milletvekili seçilebilir.

Türkçe okuyup yazma bilmeyenler, kısıtlılar, yükümlü olmasına ve muaf bulunmamasına rağmen muvazzaf askerlik hizmetini yapmayanlar veya yapmış sayılmayanlar ve kamu hizmetlerinden yasaklılar ile ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı

175. Bu fıkra da geçen "Otuz" ibaresi, 13/10/2006 tarihli ve 5551 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle "Yirmibeş" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

176. Bu fıkra da geçen "ideolojik veya anarşik eylemlere" ibaresi, 27/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanunla "terör eylemlerine" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

177. (1)Bu maddenin 2. fıkrasında yer alan "affa uğramış olsalar da" deyimini, 1188 sayılı kanun ile maddeden çıkarılmıştır. Bu değişiklik Anayasa Mahkemesi'nin E.70/1, K.70/31 sayılı ve 16.6.1970 günlü kararı ile şekil yönünden iptal edilmiştir. 1801 sayılı kanun ile söz konusu deyim yeniden madde metninden çıkarılmıştır.

kesin olarak hüküm giymiş olanlar ve -taksirli suçlar hariç olmak üzere- beş yıldan fazla hapis cezasıyla veya zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar, milletvekili seçilemezler.

Aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir.

Hâkimler ile subay, askerî memur ve astsubaylar, mesleklerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve seçilemezler.

□ 1924

Madde 11- (Değişik : 5/12/1934 - 2599 S. Kanun/md. 1)¹⁷⁸ Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçilebilir.

Madde 12- Ecnebi hizmeti resmîyesinde bulunanlar, mücazâtı terhibiye veya sirkat, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, hileli iflâs cürümlerinden biriyle mahkûm olanlar, mahcurlar, tâbiyeti ecnebiye iddiasında bulunanlar, hukuku medeniyeden ıskat edilmiş olanlar, Türkçe okuyup yazmak bilmeyenler mebus intihap olunamazlar.

□ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasasının 76. maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değişikliğe tabi tutulmalıdır.

Madde 76 (Son fıkra)- Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

□ TŪSİAD 1992

Milletvekili Seçilme Yeterliliği

Madde 76- Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi ey-

178. Maddenin özgün hali:

Madde 11- Otuz yaşını ikmal eden her erkek Türk, mebus intihap edilmek salâhiyetini haizdir.

lemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

o ÜSKÜL 1992

Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 56- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları milletvekili seçilebilirler.

İlköğretimini tamamlamamış olanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar veya yapmış sayılmayanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza ile veya zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla veya toplu kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma suçlarından biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler.

Hangi memurların ne gibi şartlarda aday olabilecekleri kanunla düzenlenir. Yargıçlar ile subay, askeri memur ve astsubaylar, mesleklerinden çekilmedikçe aday olamazlar.

o ANAP 1993

Madde 14- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 76 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 76- 25 yaşını dolduran her Türk Milletvekili seçilebilir.

2 ve 3 üncü fıkralar aynen kabul edilmiştir.

o BBP 1993

Söz konusu maddedeki seçilme yaşı 25 olarak belirlenmeli, milletvekili seçilme şartları yeniden değerlendirilmelidir.

o DSP 1993

Milletvekili seçilebilme yaşı 30'dan 25'e indirilmelidir.

Milletvekili olabilmek için ilkökul bitirmiş olma koşulu maddeden çıkarılmalıdır.

Maddenin ikinci fıkrasına yer alan "taksirli suçlar hariç bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar" ve "ideolojik veya

anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar" ibareleri çıkarılmalıdır.

o DYP 1993

Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 76- Yirmibeş yaşını dolduran her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı milletvekili seçilebilir.

Türkçe okuma yazma bilmeyenler, kısıtlılar, yükümlü oldukları askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar dışında toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına veya ağır hapse hüküm giymiş olanlar ile, affa uğramış olsalar bile, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, ticarî amaçlı kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma suçlarından biri ile hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri görevlerinden çekilmedikçe aday olamazlar. Seçilemeyenlerin kamu görevine dönme hakları saklıdır.

o HEP 1993

Madde 76- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 76 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 76- Milletvekili seçilme yaşı yirmibeştir.

En az ilkökul mezunu olmayanlar kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetlerinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar Milletvekili seçilemezler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

o MHP 1993

25 yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

Maddede "Okur-Yazarlık şartı yerine, "İlkokul mezunu olma" şartı getirilmelidir.

o RP 1993

Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 76- Yirmibeş yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar; affa uğramış olsalar bile zimmet, ihtilal, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, anarşik eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, milletvekili seçilemezler.

Aday olmak memuriyetten çekilme şartına bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları ve Silahlı Kuvvetler mensupları görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

▫ SHP 1993

Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 76- Yirmibeş yaşını dolduran her vatandaş milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü oldukları askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar dışında toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına veya ağır hapse hüküm giymiş olanlar ile, affa uğramış olsalar bile, zimmet, ihtilal, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, ticarî amaçlı kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma suçlarından biri ile hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar. Seçilemeyenlerin kamu görevine dönme hakları saklıdır.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

59. Bütün ülkede her yılın ekim ayının ikinci pazar günü oy verme günüdür. Seçimler ve halkoylamaları eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

60. Her birim meclisi üye seçimleri, iki yılda bir meclis üye sayısının yarısı için yapılır. Her seçimde eksik üyelikler de tamamlanır. Bir kişi aynı zamanda, düzeyleri farklı olan, en çok iki birimde meclis üyesi seçilebilir.

61. Milletvekili genel seçimi ile yerleşim yerleri birimleri meclis üyeleri ve birim başkanları seçimlerinde uygulanacak kurallar kanunla düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Milletvekili Seçilme Yeterliliği

Madde 76- Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilal, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, milletvekili seçilemezler.

Kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlilerinin ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir.

Hakimler ve savcılar ile silahlı kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

▫ TBB 2001

Milletvekili Seçilme Yeterliliği

Madde 84- Yirmibeş yaşını dolduran her yurttaş milletvekili seçilebilir.

Kısıtlılar; yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar; kamu hizmetinden yasaklılar; taksirli suçlar dışında toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezası ya da affa uğramış olsalar bile ağır hapis cezasıyla hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilal, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla ya da kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, terör eylemlerine katılma suçlarıyla hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler.

Aday olmak, memurluktan çekilme koşuluna bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi kamu görevlilerinin ne gibi koşullarla aday olabilecekleri yasayla düzenlenir.

Yargıçlar ve Savcılar ile Yüksek Yargı Organları ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

▫ ÖZBUDUN 2007

Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 57- (1) Yirmibeş yaşını dolduran her vatandaş milletvekili seçilebilir.

(2) Aşağıda sayılanlar milletvekili seçilemezler:

- En az ilköğretim diploması olmayanlar,
- Kısıtlılar,

c) Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,

ç) Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; affa uğramış olsalar bile zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, hileli iflâs, kaçakçılık, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma suçlarından birinden dolayı hüküm giymiş olanlar.

(3) Aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi kamu hizmeti görevlilerinin ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir. Hâkimler ve savcılar ile bu meslektensayılanlar, Türk Silâhlı Kuvvetleri ve genel kolluk mensupları, valiler, büyükelçiler ve rektörler görevlerinden çekilmedikçe aday olamazlar.

▣ TBB 2007

Milletvekili Seçilme Yeterliliği

Madde 88- Yirmi beş yaşını dolduran her yurttaş milletvekili seçilebilir.

En az ilköğretimi bitirmeyenler, kısıtlılar; yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar; kamu hizmetinden yasaklılar; taksirli suçlar dışında toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasıyla hüküm giymiş olanlar veya affa uğramış olsalar bile; zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi suçlarla veya kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, casusluk, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler.

Aday olmak, memurluktan çekilme koşuluna bağlanamaz. Ancak, memurların adaylıkları süresince görevleriyle ilişkileri kesilir. Seçim güvenliği bakımından hangi kamu görevlilerinin ne gibi koşullarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve savcılar ile yüksek yargı organları ve Türk Silâhlı Kuvvetleri mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 57-

Ortak payda:

(1) Yirmibeş yaşını dolduran her vatandaş milletvekili seçilebilir.

(2-) a) En az ilköğretim diploması olmayanlar,

b) Kısıtlılar,

c) Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,

ç) Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; affa uğramış olsalar bile zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, hileli iflâs, kaçakçılık, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma suçlarından birinden dolayı hüküm giymiş olanlar.

(3) Aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi kamu hizmeti görevlilerinin ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir. Hâkimler ve savcılar ile bu meslektensayılanlar, Türk Silâhlı Kuvvetleri ve genel kolluk mensupları, valiler, büyükelçiler ve rektörler görevlerinden çekilmedikçe aday olamazlar.

Farklı görüşler:

(1) Onsekiz yaşını dolduran her vatandaş milletvekili seçilebilir.

2-c) 'Askerlik hizmeti' kavramı hakkında diğer maddelerdeki görüşler çerçevesinde 'ortak payda vardır'

Ek öneriler:

2-ç) Maddedeki suçlar genişletilmelidir.

(3) Memurların adaylıkları süresince görevleriyle ilişkileri kesilir.

1982 ANAYASASI MADDE 77

Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi

Madde 77- (Değişik: 31.5.2007 - 5678/1 md)¹⁷⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri dört yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

1961

Millet Meclisinin Seçim Dönemi

Madde 69- Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir. Süresi biten Milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen meclisin yetkileri, yeni meclisin seçilmesine kadar sürer.

1924

Madde 13- Büyük Millet Meclisinin intihabı dört senede bir kere icra olunur.

Müddeti biten mebusların tekrar intihap edilmeleri caizdir.

Sabık Meclis lâhik Meclisin içtimasına kadar devam eder.

Yeni intihabatın icrasına imkân görülmediği takdirde içtima devresinin bir sene temdidini caizdir.

Her mebus yalnız kendini intihap eden dairenin değil, umum Milletin vekilidir.

Madde 25- İntihap devresinin hitamından evvel Meclis adedi mürettebinin ekseriyeti mutlaka yeni içtima eden Meclisin intihap devresi ilk Teşrinisaniden başlar.

Teşrinisaniden evvel vâkı olan içtima, fevkelâde bir içtima addolunur.

1921

Madde 5- Büyük Millet Meclisinin intihabı iki senede bir kere icra olunur. İntihap olunan âzanın âzalık müddeti iki seneden ibaret olup fakat tekrar

intihap olunmak caizdir. Sabık heyet lâhik heyetin içtimasına kadar vazifeye devam eder. Yeni intihabat icrasına imkân görülmediği takdirde içtima devresinin yalnız bir sene temdidini caizdir. Büyük Millet Meclisi âzasının her biri kendini intihap eden vilâyetin ayrıca vekili olmayıp umum milletin vekilidir.

TÜSİAD 1992

Seçim dönemi

TBMM seçimleri dört yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar devam eder.

ÜSKÜL 1992

TBMM'nin seçim dönemi

Madde 57- Türkiye Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten Milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen meclisin yetkileri, yeni meclisin seçilmesine kadar sürer.

DSP 1993

Seçimler dört yılda bir yapılmalıdır.

MHP 1993

Madde 77- Milletvekilleri seçimleri 4 yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

RP 1993

Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi

Madde 77- Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri dört yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir, süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

179. Fıkranın özgün hali: Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır.

Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

▫ **SHP 1993**

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Seçim Dönemi

Madde 77- Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri dört yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

▫ **TOBB 2000**

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Seçim Dönemi

Madde 77- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçimleri dört yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasa'da belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir.

Yenileme kararı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından verilmişse, Meclis, karar tarihinden başlayarak kırkbeş günden önce olmamak ve doksan günü aşmamak kaydıyla seçimin yapılacağı tarihi de belirlenir.

Eski Meclis, yeni Meclisin toplanmasına kadar devam eder.

▫ **TBB 2001**

Seçim dönemi

Madde 85- Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılır. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir. Anayasa'da belirtilen durumlarda Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Bu durumlarda, karar tarihinden 45 günden önce olmamak ve 90 günü aşmamak koşuluyla, yapılacak seçim tarihi de belirlenir.

Eski Meclisin yetkileri, yeni Meclis toplanıncaya kadar sürer.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Seçim dönemi

Madde 52- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri dört yılda bir yapılır.

(2) Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

(3) Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

▫ **TBB 2007**

Seçim dönemi

Madde 89- Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılır. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir.

Anayasada belirtilen durumlarda Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Bu durumlarda, karar tarihinden kırk beş günden önce olmamak ve doksan günü aşmamak koşuluyla, yapılacak seçim tarihi de belirlenir.

Önceki Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkileri, yeni Meclis toplanıncaya kadar sürer. Bu hüküm, Cumhurbaşkanının Anayasada öngörülen sürede seçilememesi nedeniyle seçimlerin derhal yenilenmesi halinde de geçerlidir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Seçim dönemi

Madde 52-

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri dört yılda bir yapılır.

(2) Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

(3) Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

1982 ANAYASASI MADDE 78

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri

Madde 78- Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

(Ek: 27/12/2002-4777/2 md.) Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz. doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.

□ 1961

TBMM Seçimlerinin Geriye Bırakılması ve Ara Seçimleri

Madde 74- Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, seçimler kanunla bir yıl geriye bırakılabilir.

Meclislerin ara seçimleri her iki yılda bir Cumhuriyet Senatosu seçimiyle birlikte yapılır.

Millet Meclisi genel seçimlerine bir yıl kala ara seçimi yapılamaz.

□ 1924

Madde 13- Büyük Millet Meclisinin intihabı dört senede bir kere icra olunur.

Müddeti biten mebusların tekrar intihap edilmeleri caizdir.

Sabık Meclis lâhik Meclisin içtimasına kadar devam eder.

Yeni intihabatın icrasına imkân görülmediği takdirde içtima devresinin bir sene temdidi caizdir.

Her mebus yalnız kendini intihap eden dairenin değil, umum Milletın vekilidir.

□ TÜSİAD 1992

Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimlerinin Geriye Bırakılması ve Ara Seçimler

Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, seçimler kanunla bir yıl geriye bırakılır.

TBMM üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilmesi zorunludur.

Ancak ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden onsekiz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Bununla birlikte, boşalan üyeliklerin sayısı üye tam sayısının yüzde beşini bulduğu takdirde, ara seçimlerin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçime bir yıl kala ara seçim yapılmasına karar verilemez.

□ ÜSKÜL 1992

TBMM seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimler

Madde 58- Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde ara seçime gidilir. Genel seçimlerden sonraki on sekiz ay içinde ve genel seçimlere on sekiz ay kala ara seçim yapılamaz. Ara seçim, her seçim dönemine bir defa yapılır. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı üye tam sayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

□ DSP 1993

“TBMM üyeliklerinde boşalma olması durumunda ara seçime gidilir” hükmü maddeden çıkarılmalıdır.

□ RP 1993

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri

Madde 78- Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden yirmidört ay geçmeden yapılamaz ve otuz aydan sonraya ertelenemez.

Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı üye tam sayısının % 5'ini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

▫ SHP 1993

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri

Madde 78- Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkan görülmezse Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır. Ara seçim, genel seçimden 24 ay geçmedikçe yapılmaz ve 30 aydan öteye ertelenemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı üye tam sayısının yüzde beşini bulduğu hallerde ara seçim üç ay içinde yapılır.

▫ LDP 1994

Bent 6. Meclis üye genel sayısının %25 eksilmesi halinde yenileme seçimleri yapılır.

▫ TOBB 2000

Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimlerinin Geriye Bırakılması ve Boşalan Üyeliklerin Doldurulması

Madde 78- Savaş nedeniyle yeni seçimlerin yapılmasına imkan görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden boşalma olması halinde, ara seçim yapılmaz ve bu üyelikler kanunda gösterilen usule göre ülke seçim çevresinden doldurulur.

▫ TBB 2001

1982 Anayasasının 78. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Seçimlerin ertelenmesi ve ara seçimler

Madde 53- (1) Savaş sebebiyle seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet

Meclisi, seçimlerin bir yıl ertelenmesine karar verebilir. Erteleme sebebi ortadan kalkmamışsa, aynı usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

(2) Milletvekilliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde sadece bir defa yapılabilir. Boşalan milletvekilliği sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu takdirde üç ay içinde ara seçim yapılır. Ancak, her halde, genel seçimden iki yıl geçmedikçe ve genel seçimlere bir yıl kala ara seçim yapılamaz.

▫ TBB 2007

Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimleri

Madde 90- Savaş nedeniyle yeni seçimlerin yapılmasına olanak bulunmazsa Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma nedeni ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem yinelenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinde boşalma olması durumunda, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden yirmi dört ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulursa, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Seçimlerin ertelenmesi ve ara seçimler

Madde 53-

Ortak payda:

(1) Savaş sebebiyle seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl ertelenmesine karar verebilir. Erteleme sebebi ortadan kalkmamışsa, aynı usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

(2) Milletvekilliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde sadece bir defa yapılabilir. Boşalan milletvekilliği sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu takdirde üç ay içinde ara seçim yapılır. Ancak, her halde, genel seçimden iki yıl geçmedikçe ve genel seçimlere bir yıl kala ara seçim yapılamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 79

Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

Madde 79- Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

(Değişik: 31/5/2007-5678/2 md.)¹⁸⁰ Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kuruludur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

(Değişik: 31.5.2007 - 5678/2 md)¹⁸¹ Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

180. Fıkranın özgün hali: Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kuruludur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

181. Fıkranın özgün hali: Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

1961

Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi

Madde 75- Seçimler yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kuruludur.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu, yedi asıl ve dört yedek üyeden kuruludur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay genel kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir Başkan ve bir Başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştay'dan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkan ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

ÜSKÜL 1992

Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

Madde 59- Seçim yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimene kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulu'nundur. Yüksek Seçim Kurulu'nun kararlarına karşı başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulu, yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay genel kurullarınca kendi üyeleri arasında gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla bir başkan ve bir başkan vekili seçerler.

Yüksek Seçim Kurulu'na Yargıtay ve Danıştay'dan seçilmiş, üyeler arasında adçekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu başkan ve başkan vekili adçekmeye girmezler.

Yüksek Seçim Kurulu'nun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

RP 1993

Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

Madde 79- Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulununur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulu'nun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu, yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay genel kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkan vekili seçerler.

Yüksek Seçim Kurulu'na Yargıtay ve Danıştay'dan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Anayasa, Anayasa değişikliği ve kanunların hal-koyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

□ SHP 1993

Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

Madde 79- Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak yurt dışında bulunan vatandaşların oy hakkından yararlanabilmeleri amacıyla yasayla özel düzenleme yapılabilir.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulununur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri yasayla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştay'dan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer

yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların hal-koyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

□ TOBB 2000

Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi

Madde 79- Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulu'nundur. Yüksek Seçim Kurulu'nun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulu'nun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştay'dan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların hal-koyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

□ TBB 2001

Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi

Madde 87- Seçimler, yargının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin yönetim ve denetim görev ve yetkisi, Yüksek Seçim Kuruluna aittir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin yasaların hal-koyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimi, milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

Yüksek Seçim Kurulu

Madde 170- Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili tüm işlemleri yapma ve yaptırma, seçim

süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulununur. Yüksek Seçim Kurulunun kararlarına karşı başka bir merciye başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri yasayla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından, üye tam sayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkan vekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

▫ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Özbudun önerisinin 3 üncü fıkrası aşağıdaki gibi olmalıdır.

3) Yüksek Seçim Kurulu, seçim sonucunda her bir cinsiyetin artı/eksi 5 tolerans payıyla en az yüzde 50 temsil ve katılımını sağlama ilkesine uymayan aday listelerini reddetme ve listelerini bu ilkeye uygun olarak düzeltmeyenlerin seçim dışı bırakılmasına karar vermek yetkisine sahiptir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Seçimlerin genel yönetimi ve denetimi

Madde 55- (1) Seçimler, yargı organının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

(2) Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve milletvekillerinin seçim tutanakları ile Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulununur.

(3) Yüksek Seçim Kurulu, yedi asıl, dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile dört yıllığına seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir. Üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

(4) Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

(5) Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

(6) Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının teşkilâtı ile görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

Madde 91- Seçimler, yargının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin yönetim ve denetim görev ve yetkisi, Yüksek Seçim Kuruluna aittir.

Anayasa değişikliklerinin ve kanunların halkoyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimi, milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

Sandık kurullarından başlayarak seçim işlemlerinin her aşamasında, oylama, sayma ve birleştirme işlemlerinin elektronik ortamda yapılması halinde siyasi partiler ile bağımsız adayların, giderleri kendileri tarafından karşılanmak suretiyle gözetim ve denetimini sağlayacak önlemler kanun ile alınır.

Yüksek Seçim Kurulu

Madde 173- Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili tüm işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi, Yüksek Seçim Kurulununur. Yüksek Seçim Kurulunun kararlarına karşı başka bir merciye başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun Anayasa Mahkemesine itiraz yoluyla başvurma yetkisi ile öteki seçim kurullarının görev ve yetkileri etkin bir yargı denetimi sağlayacak biçimde kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur.

Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay genel kurullarınca kendi üyeleri arasından, üye tam sayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkan vekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Seçimlerin genel yönetimi ve denetimi

Madde 55-

Ortak payda:

(1) Seçimler, yargı organının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

(2) Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve milletvekillerinin seçim tutanakları ile Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur.

(3) Yüksek Seçim Kurulu, yedi asıl, dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile dört yıllığına seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir. Üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

(4) Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

(5) Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

(6) Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının teşkilâtı ile görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Ek öneriler:

(2)Yüksek Seçim Kurulu, seçim sonucunda her bir cinsiyetin artı/eksi 5 tolerans payıyla en az yüzde 50 temsil ve katılımını sağlama ilkesine uymayan aday listelerini reddetme ve listelerini bu ilkeye uygun olarak düzeltmeyenlerin seçim dışı bırakılmasına karar vermek yetkisine sahiptir

□ SDE 2011

Yüksek Seçim Kurulu üçü Yargıtay, ikisi Danıştay, üçü sosyal bilimler alanında çalışan öğretim üyesi olmak üzere sekiz üye ile ve TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin temsilcilerinden oluşur. Üyelerden siyasi parti temsilcisi dışındakiler altı yıl için seçilirler. Yargıtay ve Danıştay'dan belirlenecek üyeler Yargıtay ve Danıştay'ın genel kurullarınca, akademisyen üyeler ise TBMM tarafından seçilirler.

YSK'nın kararlarına karşı Anayasa Mahkemesi'ne başvurulabilir.

1982 ANAYASASI MADDE 80

Milletin temsili

Madde 80- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

□ 1961

Milletin Temsili

Madde 76- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

□ ÜSKÜL 1992

Milletin temsili

Madde 60- Milletvekilleri yalnız seçildikleri çevreyi değil, bütün milleti temsil ederler.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 80. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 80. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

Milletin temsili

Madde 80- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yalnızca kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler.

□ TBB 2001

Ulusun temsili

Madde 88- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yalnız kendilerini seçenleri değil, tüm ulusu temsil ederler.

□ ÖZBUDUN 2007

Milletin temsili

Madde 56- Milletvekilleri sadece seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

□ TBB 2007

Ulusun temsili

Madde 92- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yalnız kendilerini seçenleri değil, tüm ulusu temsil ederler.

Kadınlar ve erkeklerin Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsili, yüzde kırktan az olmayacak biçimde kanunla düzenlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden yüzü ülke seçim çevresi milletvekili olarak seçilir.

Ülke seçim çevresi adayları dışında kalan milletvekilliklerinin seçim çevrelerine özgülenmesine ilişkin usul ve esaslar dengeli bir temsili yansıtabacak biçimde kanunla düzenlenir.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Milletin temsili

Madde 56-

Ortak payda:

Milletvekilleri sadece seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

1982 ANAYASASI MADDE 81

Andiçme

Madde 81- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

“Devletin varlığı ve bağımsızlığını vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve laik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim”.

1961

Andiçme

Madde 77- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, görevlerine başlarken şöyle andiçerler:

“Devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacağıma; Milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağıma ve halkın mutluluğu için çalışacağıma namusum üzerine söz veririm.”

1924

Madde 16- (Değişik : 10/4/1928 – 1222/1)¹⁸² Mebuslar Meclise iltihak ettiklerinde şu şekilde tahlif olunurlar:

“Vatan ve milletin saadet ve selâmetine ve milletin bilâ kaydüşart hâkimiyetine mugayir bir gaye takip etmiyeceğime ve cumhuriyet esaslarına sadakattan ayrılmıyacağıma namusum üzerine söz veririm.”

TÜSİAD 1992

Andiçme

TBMM üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

“Milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğine, vatan ve milletin bölünmez bütünlüğüne, devletin bağımsız-

182. Maddenin özgün hali:

Madde 16- Mebuslar Meclise iltihak ettiklerinde şu şekilde tahlif olunurlar :

“Vatan ve Milletın saadet ve selâmetine ve milletin bilâ kaydüşart hâkimiyetine mugayir bir gaye takip etmiyeceğime ve Cumhuriyet esaslarına sadakattan ayrılmıyacağıma ‘vallahı’ ”.

sızlığına ve laik cumhuriyete bağlı kalacağıma namusum ve şerefim üzerine andiçerim.”

Üyeler andiçmeden milletvekilliği görevine başlayamazlar.

▫ ÜSKÜL 1992

Andiçme

Madde 61- Milletvekilleri, göreve başlarken aşağıdaki şekillerde andiçerler:

“Devletin bağımsızlığını, (vatanın ve milletin bütünlüğünü) koruyacağıma; milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, insan haklarına dayalı demokratik (ve laik) Cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağıma ve halkın mutluluğu için çalışacağıma namusum üzerine söz veririm.”

▫ ANAP 1993

Geçici Madde- Anayasanın 81/3 maddesi kapsamında bulunanlar Anayasa değişikliğine ilişkin Kanunun yürürlüğe girmesini izleyen bir ay içinde öngörülen bildirim TBMM Başkanlığına verirler.

Madde- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 81 inci maddesine 3 üncü fıkra olarak aşağıdaki ibare eklenmiştir.

“Milletvekilleri ve dışarıdan atanan Bakanlar andiçmeyi izleyen 1 ay içinde TBMM Başkanlığına kendileri hakkında vukubulabilecek yolsuzluk iddiaları karşısında zamanaşımı, genel af ve TBMM kararı gibi defilere başvurmayacakları yolunda bildirimde bulunurlar.”

▫ BBP 1993

Maddedeki yemin metni değiştirilmelidir.

▫ DYP 1993

Andiçme

Madde 81- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olarak bana tanınan bütün yetkileri ve imkânları Milletimizin bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, barış, eşitlik, adalet, sosyal adalet, milli bütünlük, dayanışma, huzur ve refah içinde yaşaması; ülkemizde insan haklarının ve çoğulcu parlamenter demokrasinin eksiksiz uygulanması ve gelişmesi; insanlar arasında, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhebe dayalı ayrımcılık yapılmaması ve vatanın bölünmez bütünlüğünün korunması için kullanacağıma, hukuk devleti ilkelerine, Anayasaya ve yasalara saygılı kalacağıma ve dürüstlük yolundan ayrılmayacağıma yüce Türk Milletinin önünde and içerim.

▫ HEP 1993

Madde 81- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 81 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 81- Milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğine, vatan ve milletin bütünlüğüne, devletin bağımsızlığına ve laik Cumhuriyete bağlı kalacağıma namusum ve şerefim üzerine and içerim.

▫ SHP 1993

Andiçme

Madde 81- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olarak bana tanınan bütün yetkileri ve imkânları Milletimin bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, barış, eşitlik, adalet, sosyal adalet, milli bütünlük, dayanışma, huzur ve refah içinde yaşaması; ülkemde insan haklarının ve çoğulcu parlamenter demokrasinin eksiksiz uygulanması ve gelişmesi; insanlar arasında, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhebe dayalı ayrımcılık yapılmaması ve vatanın bölünmez bütünlüğünün korunması için kullanacağıma, hukuk devleti ilkelerine, Anayasaya ve yasalara saygılı kalacağıma ve dürüstlük yolundan ayrılmayacağıma andiçerim.”

▫ TOBB 2000

And İçme

Madde 81- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

“Devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacağıma, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğine, Anayasaya, demokratik ve laik Cumhuriyet bağlı kalacağıma ve halkın mutluluğu için çalışacağıma namusum ve şerefim üzerine andiçerim.”

▫ TBB 2001

Andiçme

Madde 89- Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki andı içerler:

“Devletin varlığını ve bağımsızlığını, ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünü, ulusun kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, Türkiye Cumhuriyetinin niteliklerine bağlı kalacağıma; toplumun esenliğini ve mutluluğunu gözeterek ulusal dayanışma anlayışı içinde, herkesin haklarından ve özgürlüklerinden yararlanmasını ülküsünden ve Anayasaya bağlılıktan ayrılmayacağıma namusum ve şerefim üzerine andiçerim.”

▫ ÖZBUDUN 2007

Andiçme

Madde 58- Milletvekilleri göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

“Devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; insan haklarına, hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim.”

▫ **TBB 2007**

Ant içme

Madde 93- Milletvekilleri göreve başlarken aşağıdaki andı içerler:

“Türkiye Cumhuriyetinin varlığını ve bağımsızlığını, ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünü, ulusun kayıtsız ve koşulsuz egemenliğini koruyacağıma; insan haklarına dayanan ulusal, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine bağlı kalacağıma; ulusal dayanışma anlayışı içinde toplumun esenliğini ve mutluluğunu gözeteceğime, Türkiye Cumhuriyetinden başka hiçbir devletin Anayasasına sadakat borcu altında olmayacağıma namusum ve şerefim üzerine ant içirim.”

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Andiçme

Madde 58– Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 82

Üyelikle bağdaşmayan işler

Madde 82– Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir tahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmi veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

▫ **1961**

Üyelikle Bağdaşmayan İşler

Madde 78- İki Meclis üyeliği bir kişide birleşmez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda, Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya veya dolayısıyla katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda, kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların yönetim kurullarında ve başka işlerinde görev alamazlar ve bunların herhangi bir yüklenme işini doğrudan doğruya veya dolayısıyla kabul edemezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul edebilmesi, kendi Meclisinin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla gösterilir.

▫ **1924**

Madde 23- Mebusluk ile Hükümet memuriyeti bir zat uhdesinde içtima edemez.

▫ **TÜRK-İŞ 1990**

Üyelikle Bağdaşmayan İşler

Madde 82- Türkiye Büyük Millet meclisi üyesi, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda, özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmi veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Üyelikle bağdaşmayan işler

Madde 62- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda, devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya veya dolayısıyla katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda, kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış olanların ve her türlü vakıfların yönetim kurullarında ve başka işlerinde görev alamazlar ve bunların herhangi bir yüklenme işini doğrudan doğruya veya dolayısıyla kabul edemezler.

Milletvekilleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmi veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Milletvekillerinin belli konuda altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul edebilmeleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararına bağlıdır.

Milletvekilliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla gösterilir.

▫ **DSP 1993**

Maddeden “kamu kuruluşları niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve bunların katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında” hükmü çıkarılmalıdır.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 82. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

Üyelikle bağdaşmayan işler

Madde 82- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, bu işlerde aracılık, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler yasayla düzenlenir.

▫ **TOBB 2000**

Üyelikle Bağdaşmayan İşler

Madde 82- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Üyelikle bağdaşmayan işler

Madde 90- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, ücretli ya da ücretsiz, resmi ve özel başka hiçbir iş ve görev alamazlar. Meslek kuruluşlarıyla ilişkileri dönem sonuna kadar dondurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının önerisine, oluruna, atama ya da onamasına bağlı resmi ya da özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere, Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.

▫ ÖZBUDUN 2007

Milletvekilliği ile bağdaşmayan işler

Madde 59- (1) Milletvekilleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

(2) Milletvekilleri yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir milletvekilinin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır.

(3) Milletvekilliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Üyelikle bağdaşmayan işler

Madde 94 Milletvekilleri ücretli veya ücretsiz, resmi ve özel başka hiçbir iş ve görev alamazlar. Meslek kuruluşlarıyla ilişkileri dönem sonuna kadar dondurulur.

Milletvekilleri, yürütme organının önerisine, oluruna, atama veya onamasına bağlı resmi veya

özel herhangi bir işle görevlendirilemez. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere, Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Milletvekilliği ile bağdaşmayan işler

Madde 59-

Ortak payda:

(1) Milletvekilleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

(2) Milletvekilleri yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir milletvekilinin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır.

(3) Milletvekilliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 83

Yasama dokunulmazlığı

Madde 83- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

□ 1961

Yasama Dokunulmazlığı

Madde 79- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir Meclis üyesi, kendi Meclisinin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır; ancak, bu halde, yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya üyenin Meclisine bildirmek zorundadır.

Bir Meclis üyesi hakkında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen Meclis üyesi hakkındaki tâkibat, kendi Meclisinin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Meclislerdeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

□ 1924

Madde 17- Hiçbir mebus Meclis dâhilindeki rey ve mütalâasından ve beyanatından ve Meclisteki rey ve mütalâasının ve beyanatının Meclis haricinde irat ve izharından dolayı mesul değildir. Gerek intihabından evvel gerek sonra aleyhine cürüm isnat olunan bir mebusun maznunen isticvabı veya tevkifi veyahut muhakemesinin icrası Heyeti Umumiyenin kararına menuttur. Cinaî cürmü meşhut bundan müstesnadır. Ancak bu takdirde makamı aidi Meclisi derhal haberdar etmekle mükelleftir. Bir mebusun intihabından evvel veya sonra aleyhine sâdir olmuş cezai bir hükmün infazı mebusluk müddetinin hitamına talik olunur. Mebusluk müddeti esnasında müruru zaman cereyan etmez.

□ TÜSİAD 1992

Yasama Sorumsuzluğu

TBMM üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulmazlar.

Yasama Dokunulmazlığı

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen Meclis üyesi, Meclisin kararı olmadıkça yakalanamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır Cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır; ancak bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Meclise bildirmek zorundadır.

Meclis üyesi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

□ ÜSKÜL 1992

Yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı

Madde 63- Milletvekilleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimlerden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır; ancak, bu halde, yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bildirmek zorundadır.

Bir milletvekili hakkında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zamanaşımı işlenmez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkındaki soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

□ HEP 1993

Madde 83- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 83- TBMM üyeleri, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mileri sürdürdükleri düşüncelerden ve bunları meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir meclis üyesi Meclisin kararı olmadıkça yakalanamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır; ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya meclise bildirmek zorundadır.

Meclis üyesi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zamanaşımı işlenmez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında kovuşturma, meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Siyasî Parti gruplarınınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

□ RP 1993

Yasama dokunulmazlığı

Madde 83- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Meclis'te ileri sürdürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali bu

hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclis, üyesi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlenmez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclis'in yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

□ SHP 1993

Yasama dokunulmazlığı

Madde 83- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdürdükleri düşüncelerden ve o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan hiçbir zaman sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır Cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş olup da, milletvekili sıfatının düşmesini gerektirmeyen bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlenmez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

□ LDP 1994

Bent 7. Milletvekilleri, Meclisteki konuşmalarından dolayı takibata uğratılamazlar, Meclis oturumu sırasında veya oturuma giderken tutuklanamazlar.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

20. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Meclis'te ileri sürdürdükleri düşüncelerden, bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutula-

mazlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin işledikleri suçlardan dolayı yargılanması ağır cezayı gerektiren suçüstü halleri dışında tutuksuz yapılır.

▫ TOBB 2000

Yasama Sorumsuzluğu

Madde 83- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Yasama Dokunulmazlığı

Madde 83/a- Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili, Meclis'in kararı ile dokunulmazlığı kaldırılmadıkça yakalanamaz, tutuklanamaz ve kendi isteği dışında sorgulanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve 76. maddede sayılan yüz kızartıcı suçlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu adli makamlarca doğrudan kendine iletilecek dokunulmazlığı kaldırma taleplerini üç ay içinde karara bağlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır.

Meclis üyeliği süresince zamanaşımı işlemez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

▫ TBB 2001

Yasama Sorumsuzluğu

Madde 91- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanı'nın teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça, bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Yasama Dokunulmazlığı

Madde 92- Seçimden önce ya da sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Yargıtayda sorgulanıp yargılanır.

Ancak ağır cezayı gerektiren suçüstü durumu dışında, tutulmaz ve tutuklanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü durumunda, tutma, tutuklama ve yargılama, yetkili makamlar tarafından derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

Bu davalarla ilgili hazırlık soruşturmasının yürütülmesi, kamu davasının açılması ve yargılama usulleri yasa ile düzenlenir.

Milletvekili seçilme yeterliliğine engel olmayan kesinleşmiş bir cezanın çektirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zaman aşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığıyla ilgili görüşme yapılamaz, karar alınamaz.

Başbakanlar ve Bakanlar hakkındaki suçlamalar, ilgili Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından, Meclis soruşturması için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bildirilir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Yasama sorumsuzluğu ve dokunulmazlığı

Madde 60- (1) Milletvekilleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

(2) Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Milletvekili hakkında seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, milletvekilliği sıfatının sona ermesine bırakılır ve milletvekilliği süresince zamanaşımı işlemez. Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Alternatif 1

(3) *Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçlarda suçüstü hali dokunulmazlık kapsamı dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirir.*

Alternatif 2

(3) *Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçlarda suçüstü hali ile zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, hileli iflâs, kaçakçılık, ihaleye fesat karıştırma ve edimin ifasına fesat karıştırma suçlarından dolayı bir milletvekilinin sorguya çekilmesi ve yargılanması için Meclisin kararı aranmaz. Bu hallerde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, durumu hemen Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirir.*

(4) Hakkında suç isnadı bulunan milletvekili, Meclis Başkanlığına başvurmak suretiyle, isnad edilen suçla ilgili olarak dokunulmazlığından feragat edebilir.

(5) Dokunulmazlık kapsamında olmayan suçları işleyen, dokunulmazlığı kaldırılan veya dokunulmazlıktan feragat eden milletvekillerinin yargılanmaları, tutuksuz olarak ve yasama çalışmaları engellenmeyecek şekilde yürütülür.

(6) Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

(7) Milletvekilleri hakkındaki ceza davaları Yargıtayda görülür. Bu davalarla ilgili hazırlık soruşturmasının yürütülmesi, kamu davasının açılması, hükmün temyizi ve diğer yargılama esasları kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Yasama sorumsuzluğu

Madde 95 Milletvekilleri Meclis çalışmalarındaki oylarından ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça, bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Yasama dokunulmazlığı

Madde 96- Seçimden önce veya sonra suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz.

Ancak, milletvekili seçilmeye engel bir suç ile taksirli suçlar dışında toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezası gerektiren bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılabilir, dava açılabilir, yargılama yapılabilir. Seçimden önce başlanmış soruşturma, kovuşturma ve yargılama işlemleri devam ettirilebilir. Bu durumda dahi Meclisin kararı olmadıkça milletvekili gözaltına alınamaz, tutulamaz, tutuklanamaz.

Bir önceki fıkrada belirtilen suçlarla alt sınırı bir yıl veya daha fazla cezayı gerektiren suçların suçüstü durumu istisnadır. Bu durumda, tutma, gözaltı ve tutuklama önlemleri, yetkili makamlar tarafından derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

Seçimden önce veya sonra suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Yargıtayda yargılanır. Devam eden yargılamalar bakımından, milletvekilinin Mecliste ant içmesinin ardından dosyası derhal Yargıtaya gönderilir. Bu davalarla ilgili hazırlık soruşturmasının yürütülmesi, kamu davasının açılması ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

Milletvekili seçilme yeterliliğine engel suçlardan ceza alma durumu dışında, kesinleşmiş bir cezanın çektirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zaman aşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığıyla ilgili görüşme yapılamaz, karar alınamaz.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Yasama sorumsuzluğu ve dokunulmazlığı

Madde 60-

Ortak payda:

(1) Milletvekilleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

(2) Ortak payda yoktur.

Alternatif 1

(3) Ortak payda yoktur.

Alternatif 2

(3) Ortak payda yoktur.

(4) Ortak payda yoktur.

(5) Ortak payda yoktur.

(6) Ortak payda yoktur.

(7) Ortak payda yoktur.

▫ BDP 2010

Yasama dokunulmazlığı

Madde 83- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden Meclis'te ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclis'in kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve rüşvet, zimmet, ihtilas, irtikap, dolandırıcılık, sahtecilik, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırmak, dolanlı iflas, hırsızlık, tecavüz suçları bu hükmün dışındadır.

Türkiye Büyük Millet Meclis üyesi hakkında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve koğuşturma meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 84

*Milletvekilliğinin düşmesi*¹⁸³

Madde 84- (Değişik: 23/7/1995 - 4121/9 md.)¹⁸⁴ İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

*(Beşinci fıkra mülga: 7/5/2010-5982/9 md.)*¹⁸⁵

183. Bu maddenin kenar başlığı, “ Üyeliğinin düşmesi” iken, 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunun 9 uncu maddesiyle değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

184. Maddenin özgün hali:

Madde 84- İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, partisinden istifade ederek; başka bir partiye giren veya seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayanların üyeliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.

Partisinden istifa eden milletvekili bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarına aday gösterilemez.

Anayasa Mahkemesinin kararında partinin kapatılmasına eylem ve sözleri ile sebebiyet verdiği belirtilen milletvekilinin üyeliği ile temelli olarak kapatılan siyasi partinin, kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte, parti üyesi olan diğer milletvekillerinin üyeliği, kapatma kararının Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tebliğ edildiği tarihte sona erer.

185. Fıkranın 23.7.1995 tarih ve 4121 Sayılı Kanun ile değiştirilmesinden sonraki hali: Partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olduğu Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararında belirtilen

1961

Üyeliğinin Düşmesi

Madde 80- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği, bir üyenin üye seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymesi, çekilmesi, kısıtlanması, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul etmesi veya Meclis çalışmalarına izinsiz veya özürsüz ve aralıksız olarak bir ay katılmaması yüzünden üyeliğinin düştüğünün kendi Meclisince karara bağlanması hallerinde sona erer.

1924

Madde 27- Bir mebusun vatana hiyanet ve mebusluğu zamanında irtikâp töhmetlerinden biriyle müttehim olduğuna Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi âzayı mevcudesinin sülûsan ekseriyeti ârası ile karar verilir veyahut on ikinci maddede münderiç ceraimden biriyle mahkûm olur ve mahkûmiyeti kaziyeli muhkeme halini alırsa mebusluk sıfatı zâil olur.

Madde 28- İstifa, esbabı meşrua dolayısıyla mahcuriyet, bilâ mezuniyet ve mazeret iki ay Meclise ademi devam veyahut memuriyet kabulü hallerinde mebusluk sâkit olur.

Madde 29- Yukardaki maddeler mucibince mebusluk sıfatı zâil veya sâkit olan veyahut vefat eden mebusun yerine bir diğeri intihap olunur.

TÜSİAD 1992

Üyeliğinin Düşmesi

TBMM üyeliği çekilme halinde son bulduğu gibi; bir üyenin üye seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin hüküm giymesi, kısıtlanması, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul etmesi, Meclis çalışmalarına izinsiz ya da özürsüz ve aralıksız olarak otuzgün katılmaması, Anayasa uyarınca andiçme görevini Meclisin kabul edebileceği bir özrü olmadıkça yirmigün içinde yerine getirmemesi hallerinde, Meclis kararı ile düşürülür.

ÜSKÜL 1992

Üyeliğinin düşmesi

Madde 64- Milletvekilliği, ölüm, çekilme, seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giyme, kısıtlanma durumlarında kendiliğinden sona erer.

Milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir hizmet kabul etme veya Meclis çalışmalarına izinsiz ve özürsüz

milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihte sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bu kararın gereğini derhal yerine getirip Genel Kurula bilgi sunar.

olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmama halinde, milletvekilliği Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunca verilecek kararlar düşer.

▫ ANAP 1993

Madde 15- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 84 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 84- İstifa eden, TBMM'ne seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden milletvekilinin üyeliği, Meclis Başkanlığının bu hususu Genel Kurula sunma tarihinde düşer.

Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içerisinde toplam beşbirleşim günü katılmayanların üyeliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.

▫ DSP 1993

Madde yer alan "partisinden istifa ederek başka bir partiye giren" ve "temelli olarak kapatılan siyasi partinin, kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte, parti üyesi olan" hükümleri çıkarılmalıdır.

▫ DYP 1993

Üyeliğin düşmesi

Madde 84- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği, bir üyenin seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymesi, çekilmesi, kısıtlanması, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul etmesi veya Meclis çalışmalarına izinsiz veya özürsüz ve aralıksız bir ay katılmaması üzerine Meclis kararıyla sona erer.

Anayasa Mahkemesi kararında partinin kapatılmasına eylem ve sözleri ile sebebiyet verdiği belirtilen milletvekilinin üyeliği ile temelli olarak kapatılan siyasi partinin, kapatılmasına ilişkin davanın açılacağı tarihte, parti üyesi olan diğer milletvekillerinin üyeliği, kapatma kararının Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tebliğ edildiği tarihte sona erer.

▫ HEP 1993

Madde 84- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 84 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 84- İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmeti kabul eden, meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir

ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayanların üyeliğinin düşmesine, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.

▫ MHP 1993

1982 Anayasasının 84. maddesi tamamen kalkmalıdır.

▫ RP 1993

Üyeliğin düşmesi

Madde 84- İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay katılmayanların üyeliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.

▫ SHP 1993

Üyeliğin düşmesi

Madde 84- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği, bir üyenin seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giymesi, çekilmesi, kısıtlanması, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul etmesi veya Meclis çalışmalarına izinsiz veya özürsüz ve aralıksız bir ay katılması üzerine Meclis kararıyla sona erer.

▫ LDP 1994

Bent 4. Milletvekilliği hakkını kaybetme sadece ölüm, istifa veya Anayasal Tard ile mümkündür.

Bent 5. Anayasal Tard, görevden alınması Anayasal Tarda bağlı bir devlet görevlisinin, vatana hıyanet, rüşvet ve kanunda belirtilen diğer suç ve kabahatlerden dolayı mahkum olması ve bu mahkumiyetin Meclis üye genel sayısının 2/3'ünde onaylanmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti Başkanının Anayasal Tardında, bu işlemle ilgili Meclis oturumlarına Yüksek Mahkeme Başkanı başkanlık eder.

▫ TOBB 2000

Üyeliğin düşmesi

Madde 84- İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 inci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine,

yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

Partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olduğu Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararında belirtilen milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihte sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bu kararın gereğini derhal yerine getirip Genel Kurula bilgi sunar.

▫ TBB 2001

Milletvekilliğinin Düşmesi

Madde 93- İstifa eden milletvekilinin milletvekilliği, istifanın geçerliliğinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca saptanmasıyla düşer.

Milletvekilinin, seçilme yeterliliğine engel bir cezayla hüküm giyme ya da kısıtlanma nedeniyle düşmesi, bu konuda verilmiş kesinleşmiş mahkeme kararının, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna bildirilmesiyle tamamlanır.

Milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev ya da hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu belirten raporu üzerine, Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz ya da izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca saptanması üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

Partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle neden olduğu Anayasa Mahkemesi'nin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararında belirtilen milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihte sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bu kararın gereğini derhal yerine getirip Genel Kurula bilgi sunar.

▫ ÖZBUDUN 2007

Milletvekilliğinin düşmesi

Madde 61- (1) İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, istifanın geçerli olduğunun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesinden sonra, Genel Kurulca karar verilir.

(2) Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle gerçekleşir.

(3) 59 uncu maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdüren milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla karar verilir.

(4) Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla karar verilir.

(5) Partisinin kapatılmasına beyan ve fiilleriyle sebep olduğu Anayasa Mahkemesinin kapatmaya ilişkin kararında belirtilen milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayınlandığı tarihte sona erer.

▫ TBB 2007

Milletvekilliğinin düşmesi

Madde 97- İstifa eden veya Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığıyla ilişkisi kesilen milletvekilinin üyeliği, durumun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca saptanmasıyla düşer.

Milletvekilliği, seçilme yeterliliğine engel bir suçtan hüküm giyme veya kısıtlanma halinde, kesinleşmiş mahkeme kararının, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna derhal bildirilmesiyle düşer.

Milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte direnen milletvekilinin, milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu belirten raporu üzerine, Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine; durumun Meclis Başkanlık Divanınca saptanması üzerine, Genel Kurulca üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

Üyesi olduğu siyasal partinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle neden olduğu, Anayasa Mahkemesinin kapatmaya ilişkin kararında belirtilen milletvekilinin üyeliği, bu kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihte sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bu kararın gereğini derhal yerine getirip Genel Kurula bilgi sunar.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Milletvekilliğinin düşmesi

Madde 61-

Ortak payda:

(1) İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, istifanın geçerli olduğunun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesinden sonra, Genel Kurulca karar verilir.

(2) Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle gerçekleşir.

(3) 59. maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdüren milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla karar verilir.

(4) Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla karar verilir.

(5) Partisinin kapatılmasına beyan ve fiilleriyle sebep olduğu Anayasa Mahkemesinin kapatmaya ilişkin kararında belirtilen milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın Resmî Gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihte sona erer. (NOT: Bu fıkra, ilgili maddeolan 38/7'de benimsenen alternatifife göre kalabilir de çıkabilir de.)

1982 ANAYASASI MADDE 85

İptal istemi

Madde 85- (Değişik: 23/7/1995 - 4121/10 md.)¹⁸⁶ Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

1961

İptal İstemi

Madde 81- Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içinde karara bağlar.

ÜSKÜL 1992

İptal davası

Madde 65- Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini on beş gün içinde karara bağlar.

ANAP 1993

Madde 16- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 85 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

186. Maddenin özgün hali:

Madde 85- Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içinde karara bağlar.

Madde 85- Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşmesine Meclisçe karar verilmesi veya Meclis Başkanlığınca üyeliğin düşmesini Genel Kurula sunulması hallerinde, karar veya Genel Kurula sunma tarihinde başlayarak bir hafta içinde ilgili üye bu karar veya işlemin Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini 15 gün içinde karara bağlar.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 85. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 85. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TOBB 2000**

İptal istemi

Madde 85- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya milletvekilliğinin düşmesi hallerinde, yedi gün içinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili TBMM kararı ile veya kendiliğinden oluşan durumun, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

▫ **TBB 2001**

İptal İstemi

Madde 94- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması ya da milletvekilliğinin düşmesi durumlarında, Meclis Genel Kurulu sonucun alındığı ya da kendiliğinden oluşan durumlarda bu tarihten başlayarak yedi gün içerisinde, ilgili ya da başka bir milletvekili, kararın; Anayasaya, yasaya ya da İçtüzüğe aykırılığı savıyla, iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

İptal istemi

Madde 62- Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya 61 inci maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarına göre milletvekilliğinin düşmesine karar verilmiş olması hallerinde, kararın alındığı tarihten itibaren yedi gün içinde, ilgili milletvekili, kararın Anayasaya veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal talebini onbeş gün içinde karara bağlar.

▫ **TBB 2007**

İptal istemi

Madde 98 Yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya milletvekilliğinin düşmesi durumlarında, Meclis Genel Kurulu kararın alındığı veya kendiliğinden oluşan durumlarda bu tarihten başlayarak yedi gün içinde, ilgili veya başka bir milletvekili, kararın; Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı savıyla, iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini on beş gün içinde kesin karara bağlar.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

İptal istemi

Madde 62-

Ortak payda:

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya 61 inci maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarına göre milletvekilliğinin düşmesine karar verilmiş olması hallerinde, kararın alındığı tarihten itibaren yedi gün içinde, ilgili milletvekili, kararın Anayasaya veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal talebini onbeş gün içinde karara bağlar.

1982 ANAYASASI MADDE 86

Ödenek ve yolluklar

Madde 86- (Değişik birinci cümle: 21/11/2001-4720/1 md)¹⁸⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. (Ek ibare: 21/11/2001-4720/1 md)¹⁸⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine T.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

1961

Ödenek ve Yolluklar

Madde 82- (30.6.1971-1421)¹⁸⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenğin yarısını aşamaz.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

1924

Madde 18- Mebusların senevi tahsisatları kanunu mahsus ile tâyin olunur.

ÜSKÜL 1992

Ödenek ve yolluklar

Madde 66- Milletvekillerinin ödenek ve yolluk-

187. Cümlenin özgün hali: Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir.

188. Bu fıkrada yeralan “Sosyal güvenlik kuruluşları” ibaresi 21/11/2001 tarih ve 4720 sayılı Kanun ile “T.C.Emekli Sandığı” olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

189. Maddenin özgün hali:

Madde 82- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı birinci derecedeki Devlet memurunun aylığını; yolluk da ödenğin yarısını aşamaz.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin aylık ve ödeneklerine her ne suretle olursa olsun yapılacak zam ve ilaveler, ancak bu zam ve ilaveleri takibeden milletvekilleri genel seçiminden sonra uygulanır.

ları kanunla düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı en yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz.

Milletvekillerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

RP 1993

1982 Anayasasının 86. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

SHP 1993

Ödenek ve yolluklar

Madde 86- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenekleri, yollukları ve emeklilikleri yasa ile düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluklar da ödenek miktarının yarısını aşamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

LDP 1994

Bent 8. Milletvekilleri bu görevleri dolayısıyla Anayasal Maaş alırlar ve başka hiç bir Devlet memuriyetine atanamazlar.

Bent 9. Anayasal Maaş, yüksek bir yaşam seviyesi sağlayan ve satın alma gücü görev süresince mümkün olduğunca sabit tutulacak şekilde kanunla düzenlenen ödemedir.

TOBB 2000

Ödenek ve Yolluklar

Madde 86- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin alacağı ödenek ve yolluğun aylık tutarı en yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktarın iki katını aşamaz. Milletvekillerine bunun dışında başka bir ad altında ödeme yapılamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

Milletvekilliğinde geçirilen süre devletçe oluşturulmuş bulunan sosyal güvenlik kuruluşlarınca yapılacak ödemelerde dikkate alınmaz.

Yeniden seçilemeyen milletvekillerine, TBMM üyeliği yaptıkları süre kadar, milletvekili ödenek ve yolluk aylık tutarının dörtte üçünün ödenmesine devam edilir. Bu süre on yılı aşamaz.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

▫ **TBB 2001**

Ödenek ve yolluklar

Madde 95- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları yasayla düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı, en yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Ödenek ve yolluklar

Madde 63- (1) Milletvekillerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz.

(2) Milletvekillerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

▫ **TBB 2007**

Ödenek ve yolluklar

Madde 99- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı, en yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktarın bir buçuk katından fazlasını; yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Ödenek ve yolluklar

Madde 63-

Ortak payda:

(1) Milletvekillerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz.

(2) Milletvekillerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

Farklı görüşler:

(1) Ödenegin aylık tutarı, en yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktarın bir buçuk katından fazlasını; yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 87

Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri

Genel olarak

Madde 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, (...) ¹⁹⁰ (Ek ibare: 3/10/2001-4709/28 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına (...) ¹⁹¹ karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde ön görülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

▫ **1961**

Genel Olarak

Madde 64- (20.9.1971-1488)¹⁹² Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunla, belli konularda Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarmak yetkisi verebilir. Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve kanun hükmünde kararnamede de yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi lâzımdır.

190. Bu arada bulunan, "Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere," ibaresi 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla metinden çıkarılmıştır.

191. Bu arada yer alan, "mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine" ibaresi, 7/5/2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle madde metninden çıkartılmıştır.

192. Maddenin özgün hali:

Madde 64- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindedir.

Bu kararname, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir. Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kararname, Anayasanın ve yasama meclisleri içtüzüklerinin kanunların görüşülmesi için koyduğu kurallara göre, ancak, komisyonlarda ve genel kurullarda diğer kanun tasarısı ve tekliflerinde önce ve ivedilikle görüşülüp karara bağlanır.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararname, bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisinde reddedilen kararname bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararname, değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel hak ve hürriyetler ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamele düzenlenemez. Anayasa Mahkemesi, bu kararname, Anayasaya uygunluğunu da denetler.

□ 1924

Madde 26- (Değişik : 10/4/1928 – 1222/1)¹⁹³ Büyük Millet Meclisi kavaninin vaz'ı tadili, tefsiri, fesih ve ilgası, devletlerle mukavele, muahede ve sulh akdi, harb ilânı, muvazenei umumiyei maliye ve Devletin umum hesabı katı kanunlarının tetkik ve tasdikı, meskûkât darbı, inhisar ve malî taahhüdü mutazammın mukavelât ve imtiyazatın tasdik ve feshi, umumi ve hususi af ilânı, cezaların tahfif ve tahvili, tahkikat ve mücazati kanuniyenin tecili, mahkemelerden sâdır olup katiyet kesbetmiş olan idam hükümlerinin infazı gibi vezaifi bizzat kendi ifa eder.

□ 1921

Madde 7- Ahkâmı şer'iyenin tenfizi, umum kavaninin vaz'ı, tadili, feshi ve muahede ve sulh akti ve vatan müdafaası ilânı gibi hukuku esasiye Büyük Millet Meclisine aittir. Kavanin ve nizamata

193. Maddenin Özgün hali:

Madde 26- Büyük Millet Meclisi ahkâmı şer'iyenin tenfizi, kavaninin vaz'ı, tadili, tefsiri, fesih ve ilgası, Devletlerle mukavele, muahede ve sulh akdi, harb ilânı, muvazenei umumiyei maliye ve Devletin umum hesabı katı kanunlarının tetkik ve tasdikı, meskûkât darbı, inhisar ve malî taahhüdü mutazammın mukavelât ve imtiyazatın tasdik ve feshi, umumi ve hususi af ilânı, cezaların tahfif veya tahvili, tahkikat ve mücazati kanuniyenin tecili, mahkemelerden sâdır olup katiyet kesbetmiş olan idam hükümlerinin infazı gibi vezaifi bizzat kendi ifa eder.

tanziminde muamelâtı nâsa erfak ve ihtiyacatı zamana evfak ahkâmı Fıkhiye ve hukukiye ile âdap ve muamelât esas ittihaz kılınır. Heyeti Vekilenin vazife ve mesuliyeti kanunu mahsus ile tâyin edilir.

Madde 8- Büyük Millet Meclisi hükümetinin inkısam eylediği devairi kanunu mahsus mucibince intihap kerdesi olan vekiller vasıtasıyla idare eder. Meclisi icraî hususat için vekillere veche tâyin ve ledelhace bunları tebdil eyler.

□ TÜSİAD 1992

TBMM'nin Görev ve Yetkileri

Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek, TBMM'nin yetkilerindedir.

□ ÜSKÜL 1992

Genel olarak

Madde 67- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilanına karar vermek Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, kanunla, ivedi olarak düzenlemeyi gerektiren belli konularda, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararname, amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkinin kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve kanun hükmünde kararnamede de yetkinin hangi kanun ile verilmiş olduğunun belirtilmesi zorunludur.

Bu kararname, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih gösterilebilir.

Kanun hükmünde kararname Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur ve bu günden itibaren doksan gün içinde görüşülüp karara bağlanır. Meclis tatildeyse, gerektiğinde Meclis Başkanı tarafından toplantıya çağrılır. Bu sürenin sonunda hakkında karar verilmemiş olan kanun hükmünde kararnama kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Yetki kanunları ve kanun hükmünde kararname, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarında ve genel kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Anayasada yasayla düzenleneceği bildirilen konular, devletin iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevleri dışında temel hak ve hürriyetler kanun hükmünde kararnamele düzenlenemez.

Kanun hükmünde kararnamelemlerin anayasaya uygunluğu, kanunlar gibi Anayasa Mahkemesince denetlenir.

▫ ANAP 1993

Madde 17- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 87 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve Bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda ve kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak; genel ve tüzef af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

▫ RP 1993

Genel olarak

Madde 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde ön görülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

▫ SHP 1993

Genel olarak

Madde 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kurulu'na belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap yasa tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

▫ LDP 1994

Bent 11. Meclis aşağıdaki yetkilere sahiptir:

- Yüksek mahkeme altındaki mahkemeleri kurmak.

- Yerel Yönetim teşkilat kanunları yapmak, ki bu kanunlar Yerel Yönetim birimlerinin Başkan, Başkan Yardımcısı ve Meclislerinin seçim esasları, tur sayısı, dar bölgelerin tayini, %50'den fazla oyla seçilme, görev süresi şartları açısından - Türkiye Cumhuriyeti Başkanı, Başkan Yardımcısı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim esaslarına uygun olarak düzenlenmelidir.
- Vatandaşların Birey Haklarını iç ve dış tehditlere karşı korumak için kanunlar koymak ve bu hizmetlerde kullanılmak üzere savaş hali dışında bireylerin veya kurumların net gelirlerinin %10'unu geçmemek üzere vergi toplamak.
- Sadece savaş halinde yabancı ülkelerle ticareti düzenlemek.
- Savaş ve Barış ilan etmek.
- Geçerliliği ancak o yasama döneminden sonraki ikinci seçimde başlamak üzere, seçim kanunları ve Anayasal Maaş kanunları çıkarmak.
- Geçerliliği ancak o yasama döneminden sonraki ilk seçimde başlamak üzere, üye genel sayısının 2/3'ünce kabul edilen Anayasa değişiklikleri yapmak.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

21. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; temel hak ve özgürlüklere ilişkin konular dışında, süresi ve sınırları önceden belli edilen konularda Kanun Hükmünde Kararname çıkarmak üzere Bakanlar Kurulu'na yetki vermek; Bakanlar Kurulu'nu ve bakanları denetlemek; para basılmasına genel ve özel af ilanına karar vermek ve Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

▫ TOBB 2000

Genel olarak

Madde 87- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kurulu'na belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, genel ve özel af ilanına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

▫ TBB 2001

Genel olarak

Madde 96- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, yasa yapmak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek;

Bakanlar Kuruluna belli konularda yasa hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap yasa tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; uluslararası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının 3/5 çoğunluğunun gizli oyla alacağı kararla genel ve özel af ilan etmek ve Anayasanın diğer maddelerinde ön görülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

▫ GTP 2007

Görev ve Yetkileri

- a) Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak;
- b) Temel hak ve özgürlüklere ilişkin konular dışında, süresi ve sınırları önceden belli edilen konularda Kanun Hükmünde Kararname çıkarmak üzere Bakanlar Kurulu'na yetki vermek;
- c) Bakanlar Kurulu'nu ve bakanları denetlemek;
- d) Para basılmasına karar vermek;
- e) Genel ve özel af ilanına karar vermek;
- f) Savaş hali ilanına ve silahlı kuvvetlerin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına karar vermek;
- g) Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Genel olarak

Madde 64- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak,
- b) Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek,
- c) Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek,
- ç) Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek,
- d) Para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek,
- e) Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak,
- f) Üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek,
- g) Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek.

▫ TBB 2007

Genel olarak

Madde 100- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ile kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar

vermek; uluslararası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyla kabul edeceği kanunla genel ve özel af ilan etmek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

Genel ve özel af yetkisi üst sınırı üç yıl ve daha fazla hapis olan suç ve cezalar için ancak yirmi yıl ara ile uygulanabilir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Genel olarak

Madde 64-

Ortak payda:

- 1) Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak,
- 2) Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek,
- 3) Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek,
- 4) Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek,
- 5) Para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek,
- 6) Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak,
- 7) Üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek,
- 8) Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek.

▫ TKP 2008

Madde 9- Türkiye Cumhuriyeti'nde yasama, hükümet oluşturma ve yürütmeyi denetleme konularında en yüksek organ Yüksek Meclis'tir. Yüksek Meclis, yerel iktidar organlarıyla bağlantılı olarak çalışır ve onlarla bir bütün oluşturur. Yüksek Meclis iç ve dış politika, savunma, eğitim ve sağlık, merkezi planlama, dış ticaret ve merkezi bütçenin hazırlanması konularında kendi görev ve yetkilerini başka organlara devredemez ve paylaşamaz. Yüksek Meclis iki yıllığına ve tüm seçmenlerin katılacağı tek dereceli seçimlerle belirlenir. Yüksek Meclis seçimlerinde her kent bir seçim bölgesidir. Her kentten kaç temsilcinin Yüksek Meclis'te temsil edileceği, nüfusa göre belirlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 88

Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

Madde 88- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.

▫ 1961

Kanun Teklif Etme Yetkisi

Madde 91- Kanun teklif etmeye, Bakanlar Kurulu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri yetkilidirler.

Üyeler, kendi tekliflerini her iki Meclisin ilgili komisyonlarında savunabilirler.

Kanunların Görüşülmesi ve Kabulü

Madde 92- Kanun tasarı ve teklifleri önce Millet Meclisinde görüşülür.

Millet Meclisinde kabul, değiştirilerek kabul veya reddedilen tasarı ve teklifler Cumhuriyet Senatosuna gönderilir.

Millet Meclisinde kabul edilen metin, Cumhuriyet Senatosunca değişiklik yapılmadan kabul edilirse, bu metin kanunlaşır.

Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosundan gelen metni benimsemezse, her iki Meclisin ilgili komisyonlarından seçilecek eşit sayıdaki üyelerden bir karma komisyon kurulur. Bu komisyonun hazırladığı metin Millet Meclisine sunulur. Millet Meclisi, karma komisyonca veya Cumhuriyet Senatosunca veya daha önce kendisince hazırlanmış olan metinlerden birini olduğu gibi kabul etmek zorundadır. Cumhuriyet Senatosunda üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kabul edilmiş olan madde değişikliklerinde, Millet Meclisinin kendi ilk metnini benimsemesi için, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu gereklidir. Bu halde açık oya başvurulur.

Millet Meclisini reddettiği bir tasarı veya teklif, Cumhuriyet Senatosunca da reddedilirse düşer.

Millet Meclisinin reddettiği bir tasarı veya teklif, Cumhuriyet Senatosunca olduğu gibi veya değiştirilerek kabul edilirse, Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metni yeniden görüşür. Cumhuriyet Senatosunun metni Millet Meclisince benimsenirse, kanunlaşır; reddedilirse, tasarı veya teklif düşer; Cumhuriyet Senatosundan gelen metin Millet Meclisince değiştirilerek kabul edilirse, 5 inci fıkra hükümleri uygulanır.

Cumhuriyet Senatosunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile tümü reddedilen bir metnin Millet

Meclisi tarafından kabûlü için, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu lâzımdır. Bu halde açık oya başvurulur.

Cumhuriyet Senatosu, kendisine gönderilen bir metni, Millet Meclisi komisyonlarında ve genel kurulundaki görüşme süresini aşmayan bir süre içinde karar bağlar; bu süre üç ayı geçemez ve ivedilik hallerinde onbeş günden, ivedi olmayan hallerde bir aydan kısa olamaz. Bu süreler içinde karara bağlanmayan metinler, Cumhuriyet Senatosunca, Millet Meclisinden gelen şekliyle kabul edilmiş sayılır. Bu fıkrada belirtilen süreler Meclislerin tâtili devamınca işlemez.

Yasama Meclislerinin ve mahallî idarelerin seçimleri ve siyasi partilerle ilgili tasarı ve tekliflerin kabul veya reddinde yukardaki fıkralar hükümleri uygulanır. Ancak, karma komisyon kurulmasını gerektiren hallerde, karma komisyonun raporu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır; Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında Millet Meclisinin ilk metninin kabûlü için üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu lazımdır. 8 inci ve 9 uncu fıkralar hükümleri saklıdır.

▫ 1924

Madde 15- Kanun teklif etmek hakkı Meclis âzasına ve İcra Vekilleri Heyetine aittir.

▫ TÜSİAD 1992

Kanunların Teklif Edilmesi ve Görüşülmesi

Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.

TBMM ve mahalli idarelerin seçimleri ile siyasi partilere ilişkin kanunlarda tamamen ya da kısmen değişiklik öngören teklif ve tasarıların kabulü için, ilgili Komisyonlarda ve Genel Kurulda üye tamsayılarının salt çoğunluğunun oyu gereklidir.

Yukarıdaki fıkrada anılan kanun teklifi ve tasarılarının TBMM Komisyonları ve Genel Kurulda görüşülmesine ilişkin olarak içtüzükte öngörülen süreler kısaltılamaz, ivedilikle görüşme kararı alınamaz.

▫ ÜSKÜL 1992

Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

Madde 68- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve ilkeleri içtüzükle düzenlenir.

▫ **RP 1993**

Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

Madde 88– Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları çoğulcu demokrasi ilkelerine uygun olarak içtüzükle düzenlenir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 88. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **LDP 1994**

Bent 10. Bütün kanun tasarıları Mecliste teklif edilir ve üye genel sayısının çoğunluğuyla kabul edildikten sonra, on gün içinde veto edilebilir kaydıyla Başkana sunulur. Başkanın onaylamasıyla tasarı kanunlaşır. Başkan onaylamaz ve on gün içinde veto da etmezse tasarı kanunlaşır. Başkanın veto etmesi halinde tasarı Meclise geri gönderilir. Veto edilmiş bir tasarı Meclisin üye genel sayısının 2/3'ünce kabul edilirse kanunlaşır.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

22. Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir. Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilen kanunları on gün içinde yayımlar veya bütçe kanunları ve Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunlar hariç yayımlanmasını uygun bulmadıklarını bir daha görüşülmek üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geri gönderir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanı'nca yayımlanır. Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından usulüne göre onaylanmış uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bu anlaşmalar aleyhine Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptal davası açılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından bir daha görüşülmek üzere geri gönderilemez.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 88. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

Yasaların Önerilmesi ve Görüşülmesi

Madde 97– Yasa önermeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Yasa tasarı ve önerilerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme esasları ve yöntemi içtüzükle düzenlenir.

▫ **GTP 2007**

İşleyişi

51. a) Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve Milletvekilleri yetkilidir. Cumhurbaşkanı T.B.M.M'nce kabul edilen kanunları on gün içerisinde yayımlar veya bütçe kanunları ve Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunlar hariç yayımlanmasını uygun bulmadıklarını bir daha görüşülmek üzere, T.B.M.M'ye geri gönderir. T.B.M.M. geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanı'nca yayımlanır.

b) Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanması, T.B.M.M'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. T.B.M.M. tarafından usulüne göre onaylanmış uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bu anlaşmalar aleyhine Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptal davası açılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından bir daha görüşülmek üzere geri gönderilemez.

c) T.B.M.M. soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır. Soru, gensoru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırma, görüşme ve araştırma yöntemleri T.B.M.M. içtüzüğü ile düzenlenir. Gensoru görüşmeleri önergenin verilmiş tarihinden itibaren on gün içinde sonuçlandırılır. Görüşmeler sonrasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulu'nun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır. Ayrıca, Başbakan veya bakanlar hakkında, T.B.M.M. üye tamsayısının en az beşte birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar.

d) T.B.M.M. Genel Kurulu'ndaki tüm görüşmeler açıktır ve görüşmelere ilişkin tutanaklar tam olarak yayınlanır. Bir konunun T.B.M.M'nde gizli olarak görüşülmesine üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

Madde 65– (1) Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

(2) Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İchtüzükle düzenlenir. İchtüzük temel kanunların Genel

Kurulda görüşülmesi bakımından özel usuller kabul edebilir.

▫ **TBB 2007**

Kanunların önerilmesi ve görüşülmesi

Madde 101- Kanun önermeye Bakanlar Kurulu, milletvekilleri ve Anayasanın 41. maddesi uyarınca yurttaşlar yetkilidir.

Kanun tasarı ve önerilerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme esasları ve yöntemi İçtüzükle düzenlenir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

Madde 65–

Ortak payda:

(1) Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

(2) Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.

Ek görüşler:

(1) Kanun önermeye Bakanlar Kurulu, milletvekilleri ve Anayasanın 41. maddesi uyarınca yurttaşlar yetkilidir.

▫ **SDE 2011**

Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu, milletvekilleri ve yasama komisyonları yetkilidir. Ayrıca sivil toplum örgütleri de yasama komisyonlarına bir yasa metnini gündeme getirmek üzere başvurabilirler.

1982 ANAYASASI MADDE 89

Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 89– Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını (Ek ibare: 3/10/2001-4709/29 md.) kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. (Ek cümle: 3/10/2001-4709/29 md.) Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

▫ **1961**

Kanunların Cumhurbaşkanınca Yayınlanması

Madde 93- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on gün içinde yayımlar; uygun bulmadığı kanunu, bir daha görüşmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları ve Anayasa bu hükmün dışındadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu yine kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır.

▫ **1924**

Madde 35- Reisicumhur Meclis tarafından kabul olunan kanunları on gün zarfında ilân eder.

Teşkilâtı Esasiye Kanunu ile bütçe kanunları müstesna olmak üzere ilânını muvafık görmediği kanunları bir daha müzakere edilmek üzere esbabı mucibesıyla birlikte keza on gün zarfında Meclise iade eder.

Meclis mezkûr kanunu bu defa da kabul ederse, onun ilânı Reisicumhur için mecburidir.

▫ **TÜSİAD 1992**

Kanunların Cumhurbaşkanınca Yayınlanması

Cumhurbaşkanı, TBMM'nce kabul edilen ka-

nunları on gün içinde yayımlar; uygun bulmadığı kanunu bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde TBMM'ne geri gönderir. Bütçe kanunları ve Anayasa değişiklikleri bu hükmün dışındadır. TBMM, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır.

▫ ÜSKÜL 1992

Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 69- Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on beş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları ile anayasada değişiklik yapan kanunlar bu hükmün dışındadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır. Meclis geri gönderilen kanunu değiştirilerek kabul ederse, Cumhurbaşkanını değiştirilerek kabul edilen kanunu Meclise tekrar geri gönderebilir.

▫ DYP 1993

Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 89- Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunlar 10 gün içinde yayımlanmak üzere derhal Cumhurbaşkanına gönderilir.

Cumhurbaşkanı, yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Anayasa değişiklikleri ve bütçe kanunları bu hükmün dışındadır.

Geri gönderilen kanun Türkiye Büyük Millet Meclisince aynen kabul edilirse, Cumhurbaşkanınca üç gün içinde yayımlanır; Meclis geri gönderilen kanunda değişiklik yaparsa Cumhurbaşkanını değiştirilen kanunu Meclise son bir kez geri gönderebilir.

▫ HEP 1993

Madde 89- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 89 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 89- Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 89. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 89- Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen yasalar on gün içinde yayımlanmak üzere derhal Cumhurbaşkanına gönderilir.

Cumhurbaşkanı, yayımlanmasını uygun bulmadığı yasaları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Anayasa değişiklikleri ve bütçe yasaları bu hükmün dışındadır.

Geri gönderilen kanun Türkiye Büyük Millet Meclisince yeniden kabul edilirse, Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis geri gönderilen yasa da değişiklik yaparsa Cumhurbaşkanını değiştirilen yasayı Meclise son bir kez geri gönderebilir. Geri, gönderilen yasanın Türkiye Büyük Millet Meclisindeki özel görüşme usulü İhtizâle düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 89- Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geri gönderir. Bütçe kanunları ve Anayasa değişiklikleri bu hükmün dışındadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanını değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

▫ TBB 2001

Yasaların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 98- Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen yasaları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını uygun bulmadığı yasaları, bir daha görüşülmek üzere bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe yasaları bu hükmün dışındadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen yasayı aynen kabul ederse, yasa Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen yasa da yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanını değiştirilen maddeleri yeniden Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

▫ ÖZBUDUN 2007

Kanunların Cumhurbaşkanınca yayınlanması

Madde 66- (1) Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayınlar.

(2) Cumhurbaşkanını yayınlanmasını uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tâbi değildir.

(3) Türkiye Büyük Millet Meclisi geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun, Cumhurbaşkanınca üç gün içinde yayınlanır. Meclis, geri gönderilen kanunda değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanını değiştirilen kanunu ikinci fıkra hükümlerine göre tekrar Meclise geri gönderebilir.

(4) Cumhurbaşkanının onbeş gün içinde geri göndermediği veya yayınlamadığı kanunlar Meclis Başkanı tarafından yayınlanır.

▫ TBB 2007

Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 102- Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on beş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçeyle birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanını değiştirilen maddeleri yeniden Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Kanunların Cumhurbaşkanınca yayınlanması

Madde 66-

Ortak payda:

(1) Cumhurbaşkanını, TBMMecclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayınlar.

(2) Cumhurbaşkanını yayınlanmasını uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tâbi değildir.

(3) Türkiye Büyük Millet Meclisi geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun, Cumhurbaşkanınca üç gün içinde yayınlanır. Meclis, geri gönderilen kanunda değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanını değiştirilen kanunu ikinci fıkra hükümlerine göre tekrar Meclise geri gönderebilir.

(4) Cumhurbaşkanının onbeş gün içinde geri göndermediği veya yayınlamadığı kanunlar Meclis Başkanı tarafından yayınlanır.

1982 ANAYASASI MADDE 90

Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

Madde 90- Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. **(Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.)** Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

□ 1961

Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma

Madde 65- Türkiye Cumhuriyet adına yabancı Devletlerle ve milletlerarası kurullarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

İktisadî, ticarî veya teknik münasebetleri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet

maliyesi bakımından bir yüklenme gerektirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde, bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan iktisadî, ticarî, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan iktisadî, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk Kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasına 1 inci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında 149 uncu ve 151 inci maddeler gereğince Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

□ ÜSKÜL 1992

Milletlerarası antlaşmaları uygun bulma

Madde 70- Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarca yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan antlaşmalar, yayımlanma ile yürürlüğe konulabilir. Bu takdirde bu antlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir antlaşmaya dayanan uygulama antlaşmaları ile her birisi için ayrı ayrı kanunla verilen yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari antlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluluğu yoktur. Ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren antlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına değişiklik getiren, devlet maliyesi bakımından bir yüklenmeye neden olan, kişilerin hallerine ve Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının yabancı ülkelerdeki mülkiyet haklarına dokunan antlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Milletlerarası antlaşmaların yürürlüğe gireceği tarih, Resmi Gazetede yayınlanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

▫ **BBP 1993**

Söz konusu madde metnine; millî egemenliğe taalluk eden anlaşmaların halkoyuna sunulmadan kabul edilemeyeceği hükmü eklenerek bu hüküm doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

▫ **RP 1993**

Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

Madde 90- Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmalar, kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmalar ile ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek ve gelir kaybına sebep olmamak, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır. Vazgeçilmez!

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 90. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TOBB 2000**

Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma

Madde 90- Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkra-

ya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

▫ **TBB 2001**

Uluslararası Andlaşmaları Uygun Bulma

Madde 99- Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve uluslararası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir yasayla uygun bulmasına bağlıdır. Anayasa Mahkemesi, uluslararası andlaşmaların Anayasaya uygunluğunu ödenetim yoluyla değerlendirir.

Ekonomik, ticari ya da teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hukukuna ve Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak koşuluyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu durumda andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Uluslararası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik ya da idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkra göre yapılan ekonomik, ticari ya da özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş andlaşmalar yasa hükmündedir. Ön denetime tabi olan uluslararası andlaşma ile yasanın çatışması halinde, andlaşma hükümleri esas alınır.

Anayasanın insan haklarına ilişkin hükümlerinin yorumlanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler de göz önünde tutulur.

Türk Cumhuriyeti yasalarında değişiklik etkisi yaratan her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

Madde 67- (1) Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası veya milletlerüstü kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması,

Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

(2) Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı ülkelerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayınlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayınlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

(3) Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur. Ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayınlanmadan yürürlüğe konulamaz.

(4) Türkiye Cumhuriyeti kanunlarında değişiklik gerektiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

(5) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

(6) Kanunlar, usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası andlaşmalara aykırı olamaz.

▫ TBB 2007

Uluslararası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulma

Madde 103- Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve uluslararası kuruluşlarla bağitlanacak, her türdeki uluslararası antlaşmanın onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı uygun bulmasına bağlıdır.

Uluslararası antlaşma niteliğindeki metinler, onaylanmadan önce Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Genel Kurulun bilgisine sunulduğundan başlayarak otuz gün içinde Cumhurbaşkanı, metnin Anayasa ile bağdaşmazlığını ileri sürerek Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Bir siyasal parti grubu veya en az yirmi milletvekili de aynı gerekçeyle Anayasa Mahkemesine başvurulabileceği gibi konu hakkında görüşme açılmasını isteyebilir. Hakkında Anayasa Mahkemesine başvurulmayan veya görüşme açılması isteminde bulunulmayan metinlerin onaylanması uygun bulunmuş sayılır.

Anayasa Mahkemesince, Anayasayla bağdaşmaz bulunan uluslararası antlaşma niteliğindeki metinler onaylanamaz. Anayasa Mahkemesince Anaya-

sayla bağdaşmaz bulunmayan veya hakkında görüşme açılmış olan metinlerin onaylanması, onaylanmanın bir kanunla uygun bulunmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan antlaşmalar, devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak koşuluyla, Resmi Gazetede yayımlanma ile yürürlüğe konabilir.

Uluslararası bir antlaşmaya dayanan uygulama antlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî antlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce uygun bulunması zorunluluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî antlaşmalar ile veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren antlaşmalar, Resmi Gazetede yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren, uygulanabilmesi yeni kanunların yapılmasını gerektiren veya askeri nitelikte yükümlülükler öngören her türdeki uluslararası antlaşmanın bağitlanmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konularak Resmi Gazetede yayımlanmış olan her türdeki uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

Türkiyenin taraf olduğu, münhasıran insan haklarının korunması amacıyla bağitlanan antlaşmalar ile kanunların çatışması halinde ilgili antlaşma hükümleri uygulanır.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

Madde 67-

Ortak payda:

(1) Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası veya milletlerüstü kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

(2) Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı ülkelerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayınlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayınlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

(3) Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye da-

yanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğ u yoktur. Ancak, bu fıkra ya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayınlanmadan yürürlüğe konulamaz.

(4) Türkiye Cumhuriyeti kanunlarında değişiklik gerektiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

(5) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

(6) Kanunlar, usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası andlaşmalara aykırı olamaz.

Ek öneriler:

(4) Askeri nitelikte yükümlülükler öngören her türdeki uluslararası antlaşmanın bağ itlanmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

1982 ANAYASASI MADDE 91

Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

Madde 91- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulunduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmi Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

▫ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasasının 91. maddesinin 1. fıkrası aşağıdaki şekilde değişikliğe tabi tutulmalıdır.

Madde 76 (1. fıkra)- "... Anayasasının ikinci kısmında yer alan haklar ve ödevler Kanun Hükmünde Kararnamelerle düzenlenemez."

▫ TÜSİAD 1992

Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi

TBMM, Bakanlar Kuruluna belirli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak, Anayasasının İkinci Kısmında yer alan Temel Haklar Hürriyetler ve Ödevler, bu kısmın üçüncü bölümünde öngörülen devlet ödevleriyle ilgili hükümler hariç, kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemezler.

Yetki veren kanunda, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamelerin, amacı, kapsamı ve ilkeleriyle, bu yetkiyi kullanma süresi ve yürürlükten kaldırılacak hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve kanun hükmünde kararnamede de yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi zorunludur.

Yetki kanunun öngördüğü süre bu kanunun yürürlüğe girmesinden başlayarak üç ayı geçemez.

Yetki kanunun tanıdığı süre sona erdikten sonra, aynı konuda bir yıl içinde yeniden yetki kanunu çıkarılamaz.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kanun hükmünde kararnamede daha sonraki bir yürürlük tarihi de gösterilebilir.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün TBMM'e sunulurlar.

Yayımlandıkları gün TBMM'e sunulmayan kararnameler bu tarihte, TBMM'nin reddettiği kararnameler bu kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kanun hükmünde kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

TBMM'e sunulmasından başlayarak, tatil ve araverme dahil, altı ay içinde sonuçlandırılmayan kanun hükmündeki kararnameler kendiliklerinden yürürlükten kalkarlar.

▫ RP 1993

Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

Madde 91- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasasının ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü

bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Birinci fıkradaki sınırların Millet'in ve Meclis'in kabul edemeyeceği tatbikata mahal bırakmayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekir.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulunduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

▫ SHP 1993

Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

Madde 91- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak, sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasasının ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile üçüncü bölümün çalışma ile ilgili hükümleri kapsamındaki haklar ve dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki yasası, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulunduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur ve bu günden itibaren doksan gün içinde görüşülüp karara bağlanır. Meclis tatildeyse gerektiğinde, Meclis Başkanı tarafından toplantıya çağrılır. Bu sürenin sonunda karara bağlanamayan kanun hükmünde kararname kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Yetki yasaları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Doksan gün içinde yasalastırılmamış bulunan kanun hükmündeki kararnamelerin en çok doksan gün daha yürürlükte kalmasının karara bağlanmamasını Hükümet bir tezkere ile Türkiye Büyük Millet Meclisinden talep edebilir.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler hükümsüzdür. Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler ise bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

▫ TOBB 2000

Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi Verme

Madde 91- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce

onaylanması sırasında, yetkinin son bulunduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

▫ TBB 2001

Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi Verme

Madde 100- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verebilir. Temel hak ve özgürlükler Kanun Hükmünde Kararnamelerle düzenlenemez. Ancak kullanılması devletin olumlu bir edimine bağlı olan ve devletin Anayasada öngörülen ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşma ödevi olarak düzenlenmiş bulunan hak ve özgürlükler, Kanun Hükmünde Kararnamelerle düzenlenebilir.

Yetki yasası, çıkarılacak Kanun Hükmünde Kararnamenin amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi ve yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine neden olmaz.

Kanun Hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede, yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kanun Hükmünde Kararnameler Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Kanun Hükmünde Kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle görüşülüp en geç bir yıl içinde karara bağlanmazsa reddedilmiş sayılır.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararname bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararname bu kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararname bu kararın Resmi Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

▫ ÖZBUDUN 2007

Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

Madde 68- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak, Anayasanın ikinci kısmının birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerinde yer alan hak ve hürriyetler kanun hükmünde kararnamele düzenlenemez.

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yetki kanununun konusunu, geçerlilik süresini ve bu süre içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

(3) Kanun hükmünde kararname, kararnamede yayından sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

(4) Cumhurbaşkanı yayınlanmasını uygun görmediği kanun hükmünde kararname Bakanlar Kuruluna gerekçeleri ile birlikte onbeş gün içinde geri gönderebilir. Bakanlar Kurulu, geri gönderilen kanun hükmünde kararnamayı aynen kabul ederse kararname Cumhurbaşkanınca üç gün içinde yayınlanır.

(5) Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararname, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

(6) Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kanun hükmünde kararname bu tarihte; Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kanun hükmünde kararname bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kanun hükmünde kararname bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

▫ TBB 2007

Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi Verme

Madde 104- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerine ilişkin hükümler saklıdır. Temel hak ve özgürlükler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. Ancak kullanılması devletin olumlu bir edimine bağlı olan ve devletin

Anayasada öngörülen ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşma ödevi olarak düzenlenmiş bulunan hak ve özgürlükler, kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenebilir.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir. Ayrıca, kanun hükmünde kararnamede yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi zorunludur.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi ve yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine neden olmaz. Yetki kanununun tanıdığı süre sona erdikten sonra, aynı konuda bir yıl içinde yeniden yetki kanunu çıkarılamaz.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede, yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle görüşülüp Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulduğu tarihten başlayarak en geç bir yıl içinde karara bağlanmazsa kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararname bu tarihte; Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararname, bu kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararname bu kararın Resmi Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

Madde 68-

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak, Anayasanın ikinci kısmının birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerinde yer alan hak ve hürriyetler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yetki kanununun konusunu, geçerlilik süresini ve bu süre içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

(3) Kanun hükmünde kararnameler, kararnamede yayından sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer

ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

(4) Cumhurbaşkanı yayınlanmasını uygun görmediği kanun hükmünde kararname Bakanlar Kuruluna gerekçeleri ile birlikte onbeş gün içinde geri gönderebilir. Bakanlar Kurulu, geri gönderilen kanun hükmünde kararnameyi aynen kabul ederse kararnama Cumhurbaşkanınca üç gün içinde yayınlanır.

(5) Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararname, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda ..... görüşülür.

(6) Yayınlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kanun hükmünde kararname bu tarihte; Türkiye Büyük Millet Meclisinde reddedilen kanun hükmünde kararname bu kararın Resmî Gazetede yayınlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Değişirilerek kabul edilen kanun hükmünde kararname de değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayınlandığı gün yürürlüğe girer.

Ek öneriler:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnama çıkarma yetkisi verebilir. Olağanüstü hal kanun hükmünde kararname ile ilişkin hükümler saklıdır. Temel hak ve özgürlükler kanun hükmünde kararname ile düzenlenemez. Ancak kullanılması devletin olumlu bir edimine bağlı olan ve devletin Anayasada öngörülen ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşma ödevi olarak düzenlenmiş bulunan hak ve özgürlükler, kanun hükmünde kararname ile düzenlenebilir.

(2) Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararnama çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir. Ayrıca, kanun hükmünde kararnamede yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi zorunludur.

(5) Kanun hükmünde kararname, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle görüşülüp Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulduğu tarihten başlayarak en geç bir yıl içinde karara bağlanmazsa kendiliğinden yürürlükten kalkar.

1982 ANAYASASI MADDE 92

Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanımına izin verme

Madde 92- Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanımına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

□ 1961

Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme

Madde 66- Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Bu izin için, Meclisler, birlikte toplanarak karar verirler.

□ ÜSKÜL 1992

Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanımına izin verme

Madde 71- Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği durumlar dışında silahlı kuvvetlerin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Savaş hali ilanına, silahlı kuvvetlerin yurt dışına gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verilmesi halinde, bu kararın verildiği tarihten itibaren bir hafta içinde, siyasi parti grupları bu kararın anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilirler. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini on beş gün içinde karara bağlar.

Türkiye Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu

nedenle silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar verebilir.

Bu durumda, Türkiye Büyük Millet Meclisi hemen toplantıya çağrılır ve Bakanlar Kurulunun silahlı kuvvet kullanma kararı Meclisin onayına sunulur. (Siyasi Parti grupları, Meclisin bu konuda vereceği kararın Anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptali için, karar tarihinden itibaren bir hafta içinde Anayasa Mahkemesine başvurabilirler. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini on beş gün içinde kara bağlar.)

□ DYP 1993

Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

Madde 92- Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme ve milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilan etme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanmanın kaçınılmaz olması halinde Bakanlar Kurulu, silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar verebilir.

□ RP 1993

Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

Madde 92- Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına ve bunların yabancı ülke topraklarında faaliyet göstermesine izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

□ SHP 1993

Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

Madde 92- Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı

Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme ve milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilan etme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanmanın kaçınılmaz olması halinde Bakanlar Kurulu, silahlı kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

23. Savaş hali ilânına ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılmasına karar verebilir.

□ TOBB 2000

Savaş Hali İlânı ve Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme

Madde 92- Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

□ TBB 2001

Savaş İlânı ve Silahlı Kuvvet Kullanılması

Madde 101- Uluslararası hukukun meşru saydığı durumlarda savaş ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası andlaşmaların ya da uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği durumlar dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ya da yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

□ ÖZBUDUN 2007

Savaş hali ilânı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

Madde 69- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi;

(a) Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilânına,

(b) Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı

silâhli kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına, izin verme yetkisine sahiptir.

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silâhli saldırıya uğraması ve bu sebeple silâhli kuvvet kullanılmasına derhâl karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde, Başbakanın teklifi üzerine Cumhurbaşkanı da, Türk Silâhli Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

▫ TBB 2007

Savaş ilanı ve silâhli kuvvet kullanılması

Madde 105- Uluslararası hukukun meşru saydığı durumlarda savaş hâli ilanına, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmaların gerektirdiği durumlarda Türk Silâhli Kuvvetleri birliklerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silâhli kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği durumlarda Türkiye Büyük Millet Meclisine bilgi verilmesi yeterlidir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silâhli saldırıya uğraması ve bu sebeple silâhli kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, Türk Silâhli Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Savaş hali ilânı ve silâhli kuvvet kullanılması-na izin verme

Madde 69-

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi;

(a) Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilânına,

(b) Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silâhli Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silâhli kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına, izin verme yetkisine sahiptir.

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silâhli saldırıya uğraması ve bu sebeple silâhli kuvvet kullanılmasına derhâl karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde, Başbakanın teklifi üzerine Cumhurbaşkanı da, Türk Silâhli Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

1982 ANAYASASI MADDE 93

Toplanma ve tatil

Madde 93 - (Değişik birinci fıkra: 23/7/1995 - 4121/11 md.)¹⁹⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

▫ 1961

TBMM'nin Faaliyetiyle İlgili Hükümler Toplanma ve Tatil

Madde 83- Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Kasım ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi yılda en çok beş ay tatil yapabilir. Meclisler aynı zamanda tatile girerler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, araverme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanları da, kendi Meclislerini doğrudan doğruya veya üyelerinin beşte birinin istemi üzerine toplantıya çağırırlar.

Meclislerden biri toplantıya çağırılınca, diğeri kendiliğinden toplanır.

Araverme veya tatil sırasında toplantıya çağrılan Meclisler, önce, bu toplantıyı gerektiren konu üzerinde görüşme yaparlar.

▫ 1924

Madde 14- Büyük Millet Meclisi her sene Teşrihisani iptidasında davetsiz toplanır.

Meclis âzasının memleket dâhilinde devir, tetkik ve murakabe vazifelerinin ihzârı ve teneffüs ve istirahatleri için senede altı aydan fazla tatili faaliyet edemez.

Madde 19- Tatil esnasında Reiscumhur veya Meclis Reisi lüzum görürse Meclisi içtimaâ davet

¹⁹⁴ Fıkranın özgün hali: Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Eylül ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

edebileceği gibi âzadan beşte biri tarafından talep vuku bulursa Meclis Reisi dahi Meclisi içtimaa davet eder.

▫ **1921**

Madde 6- Büyük Millet Meclisinin heyeti umumiyesi Teşrinisani iptidasında davetsiz içtima eder.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Toplanma ve tatil

Madde 72- Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok dört ay tatil yapabilir. Ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır.

Meclis başkanı da doğrudan doğruya veya milletvekillerinin beşte birinin yazılı istemi üzerine Meclis'i toplantıya çağırır.

Ara verme ve tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara vermeye veya tatile dönülemez.

▫ **DYP 1993**

Toplanma ve tatil

Madde 93- Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl Ekim ayının ilk çalışma günü kendiliğinden toplanır ve o yasama yılına ilişkin çalışma takvimini düzenler.

Meclis, ara verme veya tatil sırasında da Meclis Başkanınca doğrudan doğruya toplantıya çağrılabilir gibi, Bakanlar Kurulunun istemi veya Meclis üye tamsayısının 1/5'inin yazılı başvurusu üzerine yine Meclis Başkanınca toplantıya çağrılır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

▫ **RP 1993**

Toplanma ve tatil

Madde 93- Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin onda birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı ge-

rektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

▫ **SHP 1993**

Toplanma ve tatil

Madde 93- Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl Ekim ayının ilk çalışma günü kendiliğinden toplanır ve o yasama yılına ilişkin çalışma takvimini düzenler.

Meclis, ara verme veya tatil sırasında da Meclis Başkanınca doğrudan doğruya toplantıya çağrılabilir gibi, Bakanlar Kurulunun istemi veya Meclis üye tamsayısının beşte birinin yazılı başvurusu üzerine yine Meclis Başkanınca toplantıya çağrılır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 93. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

Toplanma ve tatil

Madde 102 – Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan ya da Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır.

Meclis Başkanı da; doğrudan ya da üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme ya da tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden, ara verme veya tatil sürdürülemez.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Toplanma ve tatil

Madde 70- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının birinci günü kendiliğinden toplanır.

(2) Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir. Meclis, ara verme veya tatil sırasında Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından doğrudan doğruya; milletvekillerinin beşte birinin talebi üzerine de Meclis Başkanı tarafından toplantıya çağrılır.

▫ **TBB 2007**

Toplanma ve tatil

Madde 106- Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağırılır.

Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisini doğrudan toplantıya çağırabilir. Ayrıca üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine de Türkiye Büyük Millet Meclisini derhal toplantıya çağırarak zorundadır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden, ara verme veya tatil sürdürülemez.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Toplanma ve tatil

Madde 70–

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının birinci günü kendiliğinden toplanır.

(2) Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir. Meclis, ara verme veya tatil sırasında Cumhurbaşkanını, Meclis Başkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından doğrudan doğruya; milletvekillerinin beşte birinin talebi üzerine de Meclis Başkanı tarafından toplantıya çağırılır.

Ek öneriler:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

(2) Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağırılır. Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisini doğrudan toplantıya çağırabilir. Ayrıca üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine de Türkiye Büyük Millet Meclisini derhal toplantıya çağırarak zorundadır. Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden, ara verme veya tatil sürdürülemez.

1982 ANAYASASI MADDE 94

Başkanlık Divanı

Madde 94– Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Katip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasi parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır.(Değişik: 7/5/2010-5982/10 md.)¹⁹⁵ İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı gündünden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır.¹⁹⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin Kâtip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasi partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

195. Fıkranın özgün hali: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yıldır.

196. Bu fıkrada geçen; “on gün içinde” ibaraları, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla “beş gün içinde”olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

▫ 1961

Başkanlık Divanı

Madde 84- Meclislerin Başkanlık Divanları, o Meclisteki siyasi parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanları, kendi Meclislerince üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oy ile ikişer yıl için seçilirler; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir. Meclis Başkanlıkları için Meclisteki siyasi parti grupları aday gösteremezler.

Başkanlar ve Başkanvekilleri, üyesi buldukları, siyasî partilerin veya siyasî parti gruplarının Türkiye Büyük Millet Meclisinin içinde veya dışındaki faaliyetlerine ve görevlerinin yerine getirilmesini gerektiren haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan oy kullanamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantılarında Başkanlık Divanı, Millet Meclisi Başkanlık Divanıdır.

▫ 1924

Madde 24- Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi her Teşrinisi iptidasında bir sene için kendisine bir Reis ve üç Reisvekili intihap eder.

▫ 1921

Madde 9- Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından intihap olunan reis bir intihap devresi zarfında Büyük Millet Meclisi Reysidir. Bu sıfatla Meclis namına imza vaz'ına ve Heyeti Vekile mukarreratını tasdika salâhiyettardır. İcra Vekilleri Heyeti içlerinden birini kendilerine reis intihap ederler. Ancak Büyük Millet Meclisi Reisi Vekiller Heyetinin de reisi tabiisidir.

▫ TÜSİAD 1992

TBMM Başkanlık Divanı

TBMM Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından bir yasama dönemi için seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, katip üyeler ve idare amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayıları oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

TBMM Başkanı üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Siyasi parti grupları Meclis Başkanlığı için aday gösteremezler.

Başkan ve Başkan vekilleri, üyesi buldukları siyasi partilerin ya da siyasi parti gruplarının TBMM içinde ya da dışındaki faaliyetlerine, görevlerinin yerine getirilmesini gerektiren haller dışında,

Meclis tartışmalarına katılamazlar. Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

▫ ÜSKÜL 1992

Başkanlık divanı

Madde 73- Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı, meclis üyeleri arasından iki yıl için seçilen Meclis Başkanı, başkanvekilleri, katip üyeler ve idare amirlerinden oluşur.

Divan üyelerinin seçimi, başkanvekillerinin, katip üyelerin ve idare amirlerinin sayısı Meclis İçtüzük'ünde gösterilir.

Meclis Başkanı ve oturumu yöneten başkanvekili oy kullanamaz.

▫ RP 1993

Başkanlık Divanı

Madde 94- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. Seçilenlerin görev süreleri ikişer yıldır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan, üye Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, on gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Kâtip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzük'ünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, üyesi bulunduğu siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine katılamaz. Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamaz, oy kullanamazlar.

□ **SHP 1993**

Başkanlık Divanı

Madde 94- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. Seçilenlerin görev süresi iki yıldır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren üç gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren dört gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanvekillerinin, kâtip üyelerinin ve idare amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis dışındaki faaliyetlerine ve görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

□ **LDP 1994**

Bent 3- Meclis kendi başkanını ve diğer görevlilerini seçer, çalışma usullerini kanunla belirler.

□ **TOBB 2000**

Başkanlık Divanı

Madde 94- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı bir dönem için, Başkanlık Divanının öteki üyeleri ise iki yıl görev yapmak üzere seçilir. Siyasi parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclisin toplandığı günden itibaren üç gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir. Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte

iki ve üçüncü oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır ve en çok oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, dört gün içinde tamamlanır.

Başkan ve Başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

□ **TBB 2001**

Başkanlık Divanı

Madde 103- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı; Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Katip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasal parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasal parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. Seçilenlerin görev süresi iki yıldır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden başlayarak beş gün içinde Başkanlık Divanına bildirilir. Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitimini izleyen yedi gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Katip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin, sayısı, seçim çoğunluğu, oylama sayısı ve yöntemleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasî partinin ya da parti grubunun Meclis içinde ya da dışındaki çalışmalarına; görevlerinin gereği olan durumlar dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

□ **ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007**

Özbudun önerisinin 2 ve 5 nci fıkraları aşağıdaki gibi olmalıdır.

(2) Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının milletvekili sayısı oranında katılmaları-

nı ve cinsiyetler arası eşit temsili sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Meclis Başkanlığı için aday gösteremezler.

(5) Başkanvekillerinin, kâtip üyelerin ve idare amirlerinin sayısı ve seçim usulleri Meclis İçtüzüğünde cinsiyetler arası eşit temsil ilkesi gözetilecek şekilde belirlenir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Başkanlık Divanı

Madde 71- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı, milletvekilleri arasından seçilen Meclis Başkanı, başkanvekilleri, kâtip üyeler ve idare amirlerinden oluşur.

(2) Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının milletvekili sayısı oranında katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Meclis Başkanlığı için aday gösteremezler.

(3) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıl, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi genel seçimlere kadardır.

(4) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, milletvekilleri arasından Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde Başkanlık Divanına bildirilir. Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır. Dördüncü oylamada en fazla oy alan milletvekili Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren beş gün içinde tamamlanır.

(5) Başkanvekillerinin, kâtip üyelerin ve idare amirlerinin sayısı ve seçim usulleri Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

(6) Başkan ve başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetleri ile görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar. Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamaz.

▫ TBB 2007

Başkanlık Divanı

Madde 107 Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı; Meclis Başkanı, başkanvekilleri, kâtip üyeler ve idare amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasal parti gruplarının üye sayısı oranında divana katılmalarını sağlayacak biçimde kurulur. Siyasal parti grupları başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. Seçilenlerin görev süresi seçilme tarihinden başlayarak iki yıldır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden başlayarak beş gün içinde Başkanlık Divanı'na bildirilir. Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oyalan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitimini izleyen, beş gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanvekillerinin, kâtip üyelerinin ve idare amirlerinin, sayısı, seçim yetersayısı, oylama sayısı ve yöntemleri, Meclis İçtüzüğü'nde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasal partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki çalışmalarına; görevlerinin gereği olan durumlar dışında, Meclisi tartışmalarına katılamazlar; başkan ve oturumu yöneten başkanvekili oy kullanamaz.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Başkanlık Divanı

Madde 71-

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı, milletvekilleri arasından seçilen Meclis Başkanı, başkanvekilleri, kâtip üyeler ve idare amirlerinden oluşur.

(2) Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının milletvekili sayısı oranında katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Meclis Başkanlığı için aday gösteremezler.

(3) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıl, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi genel seçimlere kadardır.

(4) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, milletvekilleri arasından Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde Başkanlık Divanına bildirilir. Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır. Dördüncü oylamada en fazla oy alan milletvekili Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren beş gün içinde tamamlanır.

(5) Başkanvekillerinin, kâtip üyelerin ve idare amirlerinin sayısı ve seçim usulleri Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

(6) Başkan ve başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetleri ile görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılmazlar. Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamaz.

Ek Öneriler:

(2) Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının milletvekili sayısı oranında katılmalarını ve cinsiyetler arası eşit temsili sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Meclis Başkanlığı için aday gösteremezler

(5) Başkanvekillerinin, kâtip üyelerin ve idare amirlerinin sayısı ve seçim usulleri Meclis İçtüzüğünde cinsiyetler arası eşit temsil ilkesi gözetilecek şekilde belirlenir.

□ TKP 2008

Madde 10- Yüksek Meclis Başkanı, meclis oturumlarına başkanlık eder, meclisi yurtiçinde ve yurtdışında temsil eder. Yüksek Meclis Başkanı ilk oturumda meclis tarafından iki yıllığına seçilir.

1982 ANAYASASI MADDE 95

İçtüzük siyasî parti grupları ve kolluk işleri

Madde 95- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeterli kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

□ 1961

İçtüzük, Siyasî Parti Grupları ve Kolluk İşleri

Madde 85- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler, çalışmalarını, kendi yaptıkları İçtüzüklerle hükümlerine göre yürütürler.

İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az on üyeden meydana gelir.

Meclisler, kendi kolluk işlerini Başkanları eliyle düzenler ve yürütürler.

□ 1924

Madde 21- Meclis, müzakeratını kendi Nizamnamei dâhilisi mucibince icra eder.

Madde 30- Büyük Millet Meclisi kendi zabıtasını Reisi marifetiyle tanzim ve idare eder.

□ ÜSKÜL 1992

İçtüzük, siyasal parti grupları ve kolluk işleri

Madde 74- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür.

Siyasî parti gruplarının Meclisin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmaları, iktidar ve muhalefet işlevlerini sağlayacak bir şekilde İçtüzük hükümleri ile düzenlenir. Siyasî parti grupları en az on beş üyeden oluşur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, kendi kolluk işlerini Meclis Başkanı eliyle düzenler ve yürütür.

□ BBP 1993

TBMM'de siyasî parti grubu kurmak için gerekli milletvekili sayısı 20 milletvekilinden 10 milletvekiline indirilmelidir.

o MHP 1993

İçtüzük siyasi parti grupları ve kolluk işleri

Madde 95- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları en az 10 üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

o RP 1993

İçtüzük, siyasi parti grupları ve kolluk işleri

Madde 95- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür. İçtüzük çoğulcu demokrasi esaslarına uygun olarak düzenlenir.

İçtüzük hükümleri bütün siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını, Komisyon ve Genel Kurul gündemindeki işlerin gecikmemesini ve gündemin tespiti ve uygulanmasında ve Meclisin TV radyo yayınlarında çoğulcu demokrasi esaslarına uyulmasını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri, TV ve radyo yayınları Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

o SHP 1993

1982 Anayasasının 95. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

o TOBB 2000

1982 Anayasasının 95. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

o TBB 2001

İçtüzük, Siyasal Parti Grupları ve Kolluk İşleri

Madde 104- Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasal parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak biçimde düzenlenir. Siyasal parti grupları, en az yirmi üyeden oluşur.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet, ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına verilir.

o ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Özbudun önerisinin 2 nci fıkraları aşağıdaki gibi olmalıdır.

2) İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine milletvekili sayısı oranında ve cinsiyetler arası eşit temsil ilkesi çerçevesinde katılmalarını sağlayacak şekilde düzenlenir.

o ÖZBUDUN 2007

İçtüzük ve siyasi parti grupları

Madde 72- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

(2) İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine milletvekili sayısı oranında katılmalarını sağlayacak şekilde düzenlenir.

(3) İçtüzük hükümleri, öndenetim yoluyla Anayasa Mahkemesine götürüldüğü takdirde Mahkeme kararından sonra Resmi Gazetede yayınlanır.

(4) Siyasi parti grupları, en az yirmi milletvekilinden meydana gelir.

o TBB 2007

İçtüzük, siyasal parti grupları ve kolluk işleri

Madde 108 Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasal parti gruplarının, Meclisin bütün etkinliklerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak biçimde düzenlenir. Siyasal parti grupları, en az yirmi üyeden oluşur.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür; emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet, ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına özgülenir.

o ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

İçtüzük ve siyasi parti grupları

Madde 72-

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

(2) İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine milletvekili sayısı oranında katılmalarını sağlayacak şekilde düzenlenir.

(3) İçtüzük hükümleri, öndenetim yoluyla Anayasa Mahkemesine götürüldüğü takdirde Mahkeme kararından sonra Resmi Gazetede yayınlanır.

(4) Siyasî parti grupları, en az yirmi milletvekilinden meydana gelir.

Ek Öneriler

(2) İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine milletvekili sayısı oranında ve cinsiyetler arası eşit temsil ilkesi çerçevesinde katılmalarını sağlayacak şekilde düzenlenir.

Farklı görüşler:

(4) Siyasal parti grupları, en az yirmi üyeden oluşur.

1982 ANAYASASI MADDE 96

Toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 96 – (Değişik birinci fıkra: 31/5/2007-5678/3 md.)¹⁹⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılmadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

□ 1961

Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

Madde 86- Her Meclis, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve Anayasada başkaca hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar verir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplantı yeter sayısı, her iki Meclis üye tamsayısı toplamının salt çoğunluğudur.

Kanunların görüşülmesi ve kabûlü.

Madde 92- Kanun tasarısı ve teklifleri önce Millet Meclisinde görüşülür.

Millet Meclisinde kabûl değiştirilerek kabûl veya reddedilen tasarısı ve teklifler Cumhuriyet Senatosuna gönderilir.

Millet Meclisinde kabûl edilen metin, Cumhuriyet Senatosunca değişiklik yapılmadan kabûl edilirse, bu metin kanunlaşır.

Cumhuriyet Senatosu, kendisine gelen metni değiştirerek kabûl ederse, Millet Meclisinin bu değişikliği benimsemesi halinde metin kanunlaşır. Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosundan gelen metni benimsemezse, her iki Meclisin ilgili komisyonlarından seçilecek eşit sayıdaki üyelerden bir karma komisyon kurulur. Bu komisyonun hazırladığı metin Millet Meclisine sunulur. Millet Meclisi, karma

197. Madde 96– Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

komisyonca veya Cumhuriyet Senatosunca veya daha önce kendisince hazırlanmış olan metinlerden birini olduğu gibi kabul etmek zorundadır. Cumhuriyet Senatosunda üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kabul edilmiş olan madde değişikliklerinde, Millet Meclisinin kendi ilk metnini benimsemesi için, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu gereklidir. Bu halde açık oya başvurulur.

Millet Meclisinin reddettiği bir tasarı veya teklif, Cumhuriyet Senatosunca da reddedilirse, düşer.

Millet Meclisinin reddettiği bir tasarı veya teklif, Cumhuriyet Senatosunca olduğu gibi veya değiştirilerek kabul edilirse, Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metni yeniden görüşür. Cumhuriyet Senatosunun metni Millet Meclisince benimsenirse kanunlaşır; reddedilirse, tasarı veya teklif düşer; Cumhuriyet Senatosundan gelen metin Millet Meclisince değiştirilerek kabul edilirse, 5 inci fıkra hükümleri uygulanır.

Cumhuriyet Senatosunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile tümü reddedilen bir metnin Millet Meclisi tarafından kabulü için, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu lazımdır. Bu halde, açık oya başvurulur.

Cumhuriyet Senatosunca üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile tümü reddedilen bir metnin kanunlaşabilmesi, Millet Meclisi tarafından üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilmesine bağlıdır. Bu halde açık oya başvurulur.

Cumhuriyet Senatosu, kendisine gönderilen bir metni, Millet Meclisi komisyonlarında ve genel kurulundaki görüşme süresini aşmayan bir süre içinde karara bağlar; bu süre üç ayı geçemez ve ivedilik hallerinde onbeş günden, ivedi olmayan hallerde bir aydan kısa olamaz. Bu süreler içinde karara bağlanmayan metinler, Cumhuriyet Senatosunca, Millet Meclisinden gelen şekliyle kabul edilmiş sayılır. Bu fıkrada belirtilen süreler Meclislerin tatili devamınca işlemez.

Yasama Meclislerinin ve mahallî idarelerin seçimleri ve siyasi partilerle ilgili tasarı ve tekliflerin kabul veya reddinde yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır. Ancak, karma komisyon kurulmasını gerektiren hallerde, karma komisyonun raporu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır; Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında Millet Meclisinin ilk metninin kabulü için üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu lazımdır. 8 inci ve 9 uncu fıkralar hükümleri saklıdır.

▫ TÜSİAD 1992

Toplantı ve Karar Yetersayısı

TBMM, üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve Anayasada başkaca hüküm yoksa, toplantı-

ya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yetersayısı hiç bir şekilde üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

▫ ÜSKÜL 1992

Toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 75- Türkiye Büyük Millet Meclisi, en az üye tam sayısının üçte biri ile toplanır ve Anayasada başkaca bir hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar verir.

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının sözü konusu olduğu kanunlar, genel ve yerel seçimlere ilişkin kanunlar ve Meclis İçtüzük'ünün kabulü için Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu gereklidir.

▫ RP 1993

Toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 96- Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte ikisiyle toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının üçte birinden az olamaz.

Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılmadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 96. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TOBB 2000

Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

Madde 96- Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılmadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

▫ TBB 2001

Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

Madde 105- Anayasada başkaca bir hüküm yoksa, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılmadıkları oturumlarında, kendile-

ri yerine oy kullanmak üzere bir Bakana yetki verebilirler. Ancak bir Bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 73- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün birleşimlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Ancak karar yeter sayısı, hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

(2) Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılmadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak, bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

▫ TBB 2007

Toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 109- Anayasada başkaca bir hüküm yoksa Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yetersayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılmadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 73-

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün birleşimlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Ancak karar yeter sayısı, hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

(2) Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılmadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak, bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

1982 ANAYASASI MADDE 97

Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

Madde 97- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İhtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumda ki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

▫ 1961

Görüşmelerin Açıklığı ve Yayımlanması

Madde 87- Meclis görüşmeleri açıktır ve ilgili Meclisin tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Meclisler, İhtüzük hükümlerine uygun olarak kapalı oturumlar yapabilir; bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı ilgili Meclisin kararına bağlıdır.

Meclislerdeki açık görüşmelerin her türlü vasıta ile yayımı önlenemez.

▫ 1924

Madde 20- Meclis müzakeratı alenidir ve harfiyen neşrolunur. Fakat Nizamnaei dâhilide münderiç şeraite tevfikan Meclis hafi celseler dahi akdedebilir ve hafi celseler müzakeratının neşri Meclisin kararına menuttur.

▫ ÜSKÜL 1992

Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

Madde 76- Türkiye Büyük Millet Meclisindeki görüşmeler açıktır ve Genel Kuruldaki görüşmeler Meclis Tutanak Dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, İhtüzük hükümlerine uygun olarak kapalı oturum yapabilir, bu oturumdaki görüşmelerin yayımı Meclisin kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin yayımı serbesttir; hiçbir biçimde enllenemez.

▫ RP 1993

Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

Madde 97- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İhtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturum-

lardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin her türlü vasıta ile yayımı serbesttir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının yazılı talebi üzerine TRT, Meclis ve Komisyon çalışmalarını yayımlar.

En az bir grubun talebi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı TRT'den istenilen, Meclis ile ilgili çalışmaların yayımlanmasını yazıyla talep eder.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 97. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

25. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve görüşmelere ilişkin tutanaklar tam olarak yayınlanır. Bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi de gizli olarak görüşülmesine üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa ile kendisine verilen her türlü görev ve yetkilerini kullanır ve çalışmalarını yürütürken uyacağı usul ve esasların neler olacağını yapacağı bir İçtüzük ile düzenler.

▫ TOBB 2000

Görüşmelerin Açıklığı ve Yayımlanması

Madde 97- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

▫ TBB 2001

Görüşmelerin Açıklığı ve Yayımlanması

Madde 106- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir; bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı, 10 yılı aşmamak kaydıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü araçla yayımı serbesttir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

Madde 74- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi

Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisi, İçtüzükte belirlenen hallerde kapalı oturumlar yapabilir. Bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Meclisin kararına bağlıdır.

(3) Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe aksine bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

▫ TBB 2007

Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

Madde 110- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve Tutanak Dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir; bu oturumlardaki görüşme tutanaklarının yayımlanacağı tarih, yirmi yılı aşmamak kaydıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisince başka bir karar alınmadıkça, her türlü araçla yayımı serbesttir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

Madde 74-

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisi, İçtüzükte belirlenen hallerde kapalı oturumlar yapabilir. Bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Meclisin kararına bağlıdır.

(3) Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe aksine bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

Farklı görüşler:

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisi, İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir; bu oturumlardaki görüşme tutanaklarının yayımlanacağı tarih, yirmi yılı aşmamak kaydıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla belirlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 98

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları

Genel olarak

Madde 98- Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır.

Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

▫ 1961

TBMM'nin Denetim Yolları

Genel Olarak

Madde 88- Soru, genel görüşme, Meclis soruşturması ve Meclis araştırması her iki Meclisin yetkilerindedir.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.

▫ 1924

Madde 22- Sual ve istizah ve Meclis tahkikatı Meclisin cümleî salâhiyetinden olup şekli tatbiki Nizamnamei Dahilî ile tâyin olunur.

▫ ÜSKÜL 1992

TBMM'nin denetim yolları

Genel Olarak

Madde 77- Soru, genel görüşme, Meclis araştırması, gensoru ve Meclis soruşturması, Türkiye Millet Meclisi'nin yetkilerindedir.

Soru, genel görüşme ve Meclis araştırması yetkilerinin kullanılması Meclis İçtüzüküyle düzenlenir.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 98. maddesindeki düzenleme aynen bırakılabilir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 98. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

24. Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır. Soru, gensoru, meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırma, görüşme ve araştırma yöntemleri Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ile düzenlenir. Gensoru görüşmeleri önergenin verilme tarihinden itibaren on gün içinde sonuçlandırılır. Görüşmeler sonrasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulu'nun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır. Ayrıca, Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar.

▫ TOBB 2000

1982 Anayasasının 98. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TBB 2001

1982 Anayasasının 98. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Genel olarak

Madde 75- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi denetim yetkisini soru, meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve meclis soruşturması yollarıyla kullanır.

(2) Soru, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere, Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir.

(3) Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir.

(4) Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

(5) Soru, meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma usûlleri İçtüzük ile düzenlenir.

▫ TBB 2007

1982 Anayasasının 98. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Genel olarak

Madde 75-

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi denetim yetkisini soru, meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve meclis soruşturması yollarıyla kullanır.

(2) Soru, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere, Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir.

(3) Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir.

(4) Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

(5) Soru, meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma usûlleri İçtüzük ile düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 99

Gensoru

Madde 99- Gensoru önergesi, bir siyasi parti grubu adına veya enaz yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacıyla ve yukardaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gensoru ile ilgili diğer hususlar İçtüzükle belirlenir.

1961

Gensoru

Madde 89- (20.9.1971-1488)¹⁹⁸ Gensoru yetkisi yalnız Millet Meclisinindir. Gensoru önergesi bir

198. Maddenin özgün hali:

Madde 89- Gensoru yetkisi yalnız Millet Meclisinindir.

Milletvekillerince veya bir siyasi parti grubunca verilen gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı, verilişinden sonraki ilk birleşimde görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahibi veya önerge sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir Bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararı ile birlikte gensorunun görüşülme günü de belli edilir.

Gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararı tarihinden başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir Bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur.

siyasî parti grubu adına veya en az 10 milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmaya-çağı, verilişinden sonraki üç birleşim içinde görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasî parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gensoru önergelerinin gerektiğinde önceden basılıp dağıtılmasını ve Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesini düzenleyici hükümler iç-tüzükte gösterilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte gensorunun görüşme günü de belli edilir.

Gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararı tarihinden başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur.

▫ ÜSKÜL 1992

Gensoru

Madde 78- Gensoru önergesi bir siyasal parti grubu adına veya en az on beş milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonra iki gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır. Dağıtılmasından başlayarak beş gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasal parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir. Ancak, gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında grupların veya üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla olur. Oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 99. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 99. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TOBB 2000

Gensoru

Madde 99- Gensoru önergesi, bir siyasî parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasî parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır. Bakanlar Kurulunun düşürülmesine yönelik güvensizlik önergesinde, önergenin kabulü halinde, Cumhurbaşkanı tarafından yeni hükümeti kurmakla görevlendirilecek milletvekilinin ismi de belirtilir.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

▫ TBB 2001

1982 Anayasasının 99. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Gensoru

Madde 76- (1) Gensoru önergesi, bir siyasî parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

(2) Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde milletvekillerine dağıtılır ve dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasî parti grupları adına birer milletvekili ve Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

(3) Gündeme alınmasına karar verilmesiyle birlikte gensorunun görüşülme günü de belirlenir. Ancak gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geç-

medikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

(4) Gensoru görüşmeleri sırasında milletvekillerinin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önermeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

(5) Bir bakanın düşürülmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur. Oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır. Bakanlar Kurulunun düşürülmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının salt çoğunluğuyla yeni bir Başbakan seçmesine bağlıdır.

▣ TBB 2007

Gensoru

Madde 112- Gensoru önergesi, bir siyasal parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından başlayarak on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasal parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir. Üye tamsayısının en az üçte biri oranında milletvekili tarafından desteklenen bir gensoru önergesinin gündeme alınması zorunludur.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak, gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önermeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacına ve yukarıdaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gensoru ile ilgili diğer hususlar İçtüzükle belirlenir.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Gensoru

Madde 76-

Ortak payda:

(1) Gensoru önergesi, bir siyasal parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

(2) Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde milletvekillerine dağıtılır ve dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alın-

mayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasal parti grupları adına birer milletvekili ve Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

(3) Gündeme alınmasına karar verilmesiyle birlikte gensorunun görüşülme günü de belirlenir. Ancak gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

(4) Gensoru görüşmeleri sırasında milletvekillerinin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önermeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

(5) Bir bakanın düşürülmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur. Oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır. Bakanlar Kurulunun düşürülmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının salt çoğunluğuyla yeni bir Başbakan seçmesine bağlıdır.

Ek öneriler:

(2) Üye tamsayısının en az üçte biri oranında milletvekili tarafından desteklenen bir gensoru önergesinin gündeme alınması zorunludur. Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak, gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 100

Meclis soruşturması

Madde 100- Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve **(Ek ibare: 3/10/2001-4709/31 md.)** gizli oyla karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. **(Ek cümle: 3/10/2001-4709/31 md.)** Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

(Değişik: 3/10/2001-4709/31 md.)¹⁹⁹ Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.

Meclisteki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

1961

Meclis Soruşturması

Madde 90- Başbakan veya Bakanlar hakkında yapılacak soruşturma istemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır.

Soruşturma, her iki Meclisten eşit sayıda seçilecek üyelerden kurulu komisyonca yürütülür.

Yüce Divana sevk hususundaki karar birleşik toplantıda verilir.

199. Fıkranın özgün hali: Meclis, raporu öncelikle görüşür ve gerek gördüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır.

Meclislerdeki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

TÜSİAD 1992

Meclis Soruşturması

Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla gizli oyuyla alınır.

Meclisteki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

TBMM kararı ile Yüce Divana sevk edilen bir Bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevkisi halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

ÜSKÜL 1992

Meclis soruşturması

Madde 79- Başbakan veya bakanlar hakkında en az elli milletvekilinin imzasıyla soruşturma açılması istenebilir. Meclis bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin güçleri oranında katılacakları on beş kişilik bir komisyonca soruşturma yapılır. Komisyon raporu iki ay içinde hazırlar. Bu süre ancak iki ay için bir defa uzatılabilir.

Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla alınır. Yüce Divana sevk edilen bir bakan, bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevkisi halinde, Hükümet istifa etmiş sayılır.

Meclisteki siyasal parti gruplarında, meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 100. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 100. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TOBB 2000**

Meclis Soruşturması

Madde 100- Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Meclis, raporu öncelikle görüşür ve gerek gördüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

Bir bakanın göreviyle ilgili olarak 76. maddede sayılan yüz kızartıcı suçlardan biriyle suçlanması halinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının talebi ve Yargıtay ceza daireleri başkanlarından oluşan kurulun iddiayı ciddi bulması halinde, ilgili bakan Yüce Divana sevk edilir.

Yüce Divana sevk edilen bir Bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevk halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

▫ **TBB 2001**

Meclis Soruşturması

Madde 109- Başbakan ya da bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç onbeş gün içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar. Önergenin reddi halinde, önergeyi verenler 15 gün içinde Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlarından oluşan bir kurul tarafından incelenmek üzere Yargıtay Başkanlığına itiraz edebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi durumunda, Meclisteki siyasal partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, inceleme ve soruşturma için gerekli kanıtları toplayıp, tanıkları dinledikten sonra raporunu iki ay içinde Başkanlığa sunar. Soruşturma bu süre içinde bitirilemezse, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Meclis, raporu öncelikle görüşür ve gerek gördüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verir. Yüce Divana sevk kararı, üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis Soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Meclis soruşturması

Madde 77- (1) Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile Başbakan veya bakanlar hakkında soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar.

(2) Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir ek süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

(3) Rapor, Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilebilir.

(4) Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

▫ **TBB 2007**

Meclis Soruşturması

Madde 113- Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi

si, bu istemi en geç on beş gün içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar. Önerenin reddi halinde, önergeyi verenler on beş gün içinde Yargıtay ceza daireleri başkanlarından oluşan bir kurul tarafından incelenmek üzere Yargıtay Başkanlığına itirazda bulunabilirler.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasal partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme yoluyla kurulacak on beş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, inceleme ve soruşturma için gerekli kanıtları toplayıp, tanıkları dinledikten sonra raporunu iki ay içinde Başkanlığa sunar. Soruşturma bu sürede bitirilemezse, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Tatil ve ara verme bu süreleri kesemez. Bu süre içinde raporun Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten başlayarak on gün içinde dağıtılır, dağıtımından başlayarak on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir Yüce Divana sevk kararı, üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile alınır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yüce Divana sevk kararı ile birlikte bu konudaki iddianamenin hazırlanması, davanın Yüce Divanda açılması ve izlenmesi için ilgili tüm belgeler Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

Yüce Divana sevk kararının Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddi halinde, aynı fiille ilgili olarak yeni delil olmadan Yüce Divana sevk kararı alınamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasal parti gruplarında, meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Meclis soruşturması

Madde 77-

Ortak payda:

(1) Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile Başbakan veya bakanlar hakkında soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar.

(2) Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma

yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir ek süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

(3) Rapor, Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilebilir.

(4) Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

Farklı Görüşler

(1) Başbakan veya bakanlar hakkında, TBMM. üye tam sayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu istemi en geç on beş gün içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar. Önerenin reddi halinde, önergeyi verenler on beş gün içinde Yargıtay ceza daireleri başkanlarından oluşan bir kurul tarafından incelenmek üzere Yargıtay Başkanlığına itirazda bulunabilirler.

1982 ANAYASASI MADDE 101

Cumhurbaşkanı

Nitelikleri ve tarafsızlığı

Madde 101- (Değişik: 31/5/2007-5678/4 md.²⁰⁰) Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

1961

Seçimi ve Tarafsızlığı

Madde 95- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla yedi yıllık bir süre için seçilir; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Bir kimse arka arkaya iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sıfatı sona erer.

1924

Madde 32- Reisicumhur Devletin Reysidir. Bu sıfatla merasimi mahsusada Meclise ve lüzum gör-

dükçe İcra Vekilleri Heyetine Riyaset eder. Reisi-cumhur Riyaseticumhur makamında bulundukça Meclis münakaşat ve müzakeratına iştirak edemez ve rey veremez.

TÜSİAD 1992

Nitelikleri ve tarafsızlığı

Cumhurbaşkanı, TBMM tarafından kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından beş yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına TBMM üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür.

Aynı kimse, en çok iki kez Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve TBMM üyeliği sona erer.

DSP 1993

Yaş tabanı ve yükseköğretim zorunluluğu kaldırılarak, Cumhurbaşkanı olabilme olanağı tüm milletvekillerine sağlanmalıdır.

RP 1993

Nitelikleri ve tarafsızlığı

Madde 101- Cumhurbaşkanı, TBMM’ce kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından dört yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür.

Bir kimse, iki defadan fazla Cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği sona erer.

SHP 1993

Nitelikleri ve tarafsızlığı

Madde 101- Cumhurbaşkanı, milletvekili seçilme yeterliğine sahip vatandaşlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisince yedi yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür.

Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi

200. Maddenin özgün hali:

Madde 101- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür.

Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği sona erer.

kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği sona erer.

▫ LDP 1994

Bent 1.²⁰¹ Yürütme kuvveti, Türkiye Cumhuriyeti Başkanına aittir. Başkan ve bir Başkan Yardımcısı, en az 35 yaşındaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasından, dört yılda bir, dört yıl görev yapmak üzere, oyların %50'den fazlasını alarak seçilir. Hiç bir adayın %50'den fazla oy alamaması halinde, en çok oy alan iki adayla seçim iki hafta sonra tekrarlanır. Başkan, seçimden bir ay sonra aşağıdaki yeminle göreve başlar:

“Türkiye Cumhuriyeti Başkanlık görevlerini, yeteneklerimin el verdiği en üst düzeyde yerine getireceğime, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını sadakatle koruyacağıma bütün mukaddesatım üzerine and içerim.”

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

32. Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir. Bir kimse iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez, seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer. Cumhurbaşkanı'nın görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır. Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte ikisinin çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. İlk iki turda bu çoğunluk sağlanamazsa üçüncü tura geçilir. Bu turda en çok oy almış adaylardan ikisi arasında seçim yapılır en çok oy alan aday Cumhurbaşkanı seçilir.

▫ TOBB 2000

Cumhurbaşkanı

Nitelikleri ve Tarafsızlığı

Madde 101- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür.

Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği sona erer.

▫ TBB 2001

Cumhurbaşkanı

Nitelikleri ve Tarafsızlığı

Madde 110- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri ya da bu nitelikleri ve milletvekili seçilme yeterliği bulunan yurttaşlar arasından yedi yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür.

Bir kimse iki kez Cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği sona erer.

▫ ÖZBUDUN 2007

Cumhurbaşkanı

Nitelikleri ve Tarafsızlığı

Birinci Alternatif: Referanduma sunulan metin

Madde 78- (1) Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir.

(2) Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

(3) Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi, yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasî partiler ortak aday gösterebilir.

(4) Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

İkinci Alternatif: Komisyonun Önerisi

Madde 78- (1) Cumhurbaşkanı, halk tarafından, kırk yaşını doldurmuş, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasından (beş) / (yedi) yıllık bir süre için seçilir.

(2) Bir kimse en fazla (iki) / (bir) defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına birinci fıkrada belirtilen niteliklere sahip kişilerin aday gösterilebilmesi, yir-

201. 1982 Anayasasında tam karşılığı bulunmadığından buraya alınmıştır.

mi milletvekilinin yazılı teklifi ile veya ikiyüzbin seçmenin noter tasdikli dilekçesiyle mümkündür.

▫ TBB 2007

Cumhurbaşkanı Nitelikleri ve Tarafsızlığı

Madde 114 Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip yurttaşlar arasından yedi yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisine bağlıdır.

Bir kimse iki kez Cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisiyle ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Nitelikleri ve tarafsızlığı

Birinci Alternatif: Referanduma sunulan metin

Madde 78-

- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.
- (3) Ortak payda yoktur.
- (4) Ortak payda yoktur.

İkinci Alternatif: Komisyonun Önerisi

Madde 78-

- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.
- (3) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 102

Seçimi

Madde 102- (Değişik: 31/5/2007-5678/5 md.)²⁰² Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usûl ve esaslar kanunla düzenlenir.

202. Maddenin özgün hali:

Madde 102- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağrılır.

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır. Bu sürenin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir.

En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanamadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış bulunan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır, bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir. Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

▫ **1961**

Seçimi ve Tarafsızlığı

Madde 95- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla yedi yıllık bir süre için seçilir; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Bir kimse arka arkaya iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sıfatı sona erer.

Görevin Sona Ermesi ve Yeni Cumhurbaşkanı Seçimi

Madde 101- Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasına onbeş gün kalınca veya Cumhurbaşkanlığı boşalınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi yeni Cumhurbaşkanı seçer; Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanık değilse, hemen toplantıya çağırılır.

▫ **1924**

Madde 31- Türkiye Reiscumhuri Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından ve kendi âzası meyanından bir intihap devresi için intihap olunur. Vazife Riyaset yeni Reiscumhurun intihabına kadar devam eder. Tekrar intihap olunmak caizdir.

Madde 34- Cumhuriyet Riyasetinin inihâlince Meclis müçtemi ise yeni Reiscumhuri derhal intihap eder.

Meclis müçtemi değilse, Reis tarafından hemen içtimaa davet edilerek Reiscumhur intihap edilir. Meclisin intihap devresi hitam bulmuş veya intihabatın tecdidine karar verilmiş olursa Reiscumhuri gelecek Meclis intihap eder.

▫ **TÜSİAD 1992**

Cumhurbaşkanının Seçimi

Cumhurbaşkanı, TBMM tarafından gizli oyla seçilir. Meclis toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır.

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanı seçimine başlanır ve bu tarihten itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır.

En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tamsayısının beşte üçünün oyunu sağlayan aday, Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu sağlanmadığı takdirde, dördüncü ve son oylamaya geçilir. Bu oylamada da üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu

ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde TBMM seçimleri hemen yenilenir.

Yeni seçilen Meclis, ilk oylamadan itibaren beşte üç çoğunluk aranmak kaydıyla Cumhurbaşkanı seçimini yapar.

Aynı seçim usulü, Cumhurbaşkanı seçilene kadar tekrarlanır.

Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayınca ya kadar, görev süresi tamamlanan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Seçimi ve Tarafsızlığı

Madde 80- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce, kırk yaşını doldurmuş kendi üyeleri arasından, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla ve gizli oyla yedi yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde tamamlanır. Bu süre içinde yapılacak oylamalarda adaylardan hiçbirisinin üçte iki çoğunluğu sağlayamaması halinde, otuz günün bitiminde Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevi kendiliğinden sonra erer ve hemen seçime gidilir.

Bir kimse arka arkaya iki defa cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayınca ya kadar, görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

▫ **DSP 1993**

Cumhurbaşkanı seçiminin bütün turlarında üçte iki oy çoğunluğu aranmalıdır.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 102. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

Seçimi

Madde 102- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır.

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından onbeş gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçim, başlama tarihinden itibaren onbeş gün içinde sonuçlandırılır. Bu sürenin ilk beş günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan on gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir.

Cumhurbaşkanlığı seçimi için on gün içinde birer gün arayla yapılacak beş oylamada adaylardan hiçbiri beşte üç çoğunluğu sağlayamazsa, onuncu günün bitiminde Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevi kendiliğinden sona erer ve hemen seçime gidilir.

Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayınca kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

▣ TOBB 2000

Seçimi

Madde 102- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağrılır.

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya bu makamın boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır.

Bu sürenin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir.

En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir. Üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu sağlanmadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış bulunan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır. Bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir.

Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayınca kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

▣ TBB 2001

Seçimi

Madde 111- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağrılır.

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır. Bu sürenin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir.

En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu

sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanmadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış olan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır. Bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir.

Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayınca kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

▣ GTP 2007

Cumhurbaşkanı:

65. Seçimi:

a) Cumhurbaşkanı halk tarafından milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasından 5 yıllık bir süre için seçilir.

b) Bir kimse en fazla iki dönem Cumhurbaşkanı seçilebilir.

c) Milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları T.B.M.M.'nin beşte birinin yazılı önergesi ile aday gösterilebilir.

d) Cumhurbaşkanı adayının adaylık süresince ve seçim sonrasında herhangi bir siyasi parti ile ilişkisi varsa bu ilişkisi kesilir.

e) Cumhurbaşkanı seçilen kişinin eğer T.B.M.M. veya Yerinden Yönetim Meclisleri üyeliği varsa bu üyeliği sona erer.

f) Cumhurbaşkanlığı halk tarafından iki türlü olarak seçilir. İlk turda en fazla oyu almış adaylardan ikisi arasında ikinci tur seçimi yapılır. İkinci turda en fazla oyu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir.

▣ ÖZBUDUN 2007

Seçimi

Madde 79- 1) Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.

(2) Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

(3) Seçilen Cumhurbaşkanı göreve başlayınca kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

(4) Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usûl ve esaslar kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2007**
Seçimi

Madde 115- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır.

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on beş gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır. Bu sürenin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir

En az ikişer gün ara ile yapılacak oylamaların ilkinde, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyu sağlanamazsa, en çok oy alan ilk üç adayla ikinci oylamaya geçilir. İkinci oylamada üçte iki çoğunluk sağlanamazsa, en çok oy alan iki aday ile üçüncü oylamaya geçilir. Üçüncü oylamada da üçte iki çoğunluk sağlanamazsa, derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir. Tek aday olması halinde de aynı usul uygulanır.

Yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayınca kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanı göreve devam eder.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**
Seçimi

Madde 79-

(1) Ortak payda yoktur.

(2) Ortak payda yoktur.

Ortak payda:

(3) Seçilen Cumhurbaşkanı göreve başlayınca kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

(4) Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usûl ve esaslar kanunla düzenlenir.

▫ **TKP 2008**

Madde 12- Devlet Başkanı, Bakanlar Konseyi'ne başkanlık eder. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yurtiçinde ve yurtdışında en üst düzey temsilcisidir. Yüksek Meclis Başkanı'nın seçilmesinin ardından yapılacak ilk oturumda, Yüksek Meclis tarafından iki yıllığına seçilir.

Madde 13- Yüksek Meclis Başkanı, Bakanlar Konseyi ve Devlet Başkanı'nın seçim süreci ve sorumlulukları ilgili yasalarla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 103

Andiçmesi

Madde 103- Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andiçer:

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve laik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerime andiçerim.”

▫ **1961**

And İçmesi

Madde 96- Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde şöyle and içer:

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Türk Devletinin bağımsızlığına, Vatanın ve Milletın bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağıma; Milletın kayıtsız şartsız egemenliğini ve Anayasayı sayacağıma ve savunacağıma; insan haklarına dayanan demokrasi ve hukuk devleti ilkelerinden ve tarafsızlıktan ayrılmayacağıma; Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini koruyup yüceltmek ve üzerime aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücümle ve varlığımla çalışacağıma namusum üzerine söz veririm.

▫ **1924**

Madde 38- (Değişik : 10/4/1928 – 1222/1)²⁰³ Re-
isicumhur intihabı akabinde ve Meclis huzurunda şu suretle yemin eder:

203. Maddenin özgün hali:

Madde 38- Reisicumhur intihabı akabinde ve Meclis huzurunda şu suretle yemin eder:

“Reisicumhur sıfatı ile Cumhuriyetin kanunlarına ve hâkimiyeti milliyeye esaslarına riayet ve bunları müdafaa, Türk Milletinin saadetine sadıkane ve bütün kuvvetimle sarfi mesai, Türk Devletine teveccüh edecek her tehlikeyi kemali şiddetle meni, Türkiye'nin şan ve şerefini vikaye ve ilâya ve deruhde ettiğim vazifenin icabatına hasrınefs etmekten ayrılmayacağıma, Vallahi”

“Reisicumhur sıfatıyla Cumhuriyetin, kanunlarına ve hâkimiyeti millîye esaslarına riayet ve bunları müdafaa, Türk milletinin saadetine sadıkane ve bütün kuvvetimle sarfı mesai, Türk Devletine teveccüh edecek her tehlikeyi kemali şiddetle meni, Türkiye'nin şanı şerefini vikaye ve ilâye ve deruhte ettiğim vazifenin icabatına hasrı nefis etmekten ayrılmıyacağıma namusum üzerine söz veririm.”

▫ TÜSİAD 1992

Cumhurbaşkanının Andıçmesi

Cumhurbaşkanı görevine başlarken, TBMM önünde aşağıdaki şekilde andıçer:

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğüne ve bağımsızlığına, hukukun üstünlüğüne, demokratik ve laik Cumhuriyete bağlı kalacağıma, tarafsızlık anlayışı içinde görev yapacağıma namusum ve şerefim üzerine and içirim.”

▫ ÜSKÜL 1992

Andıçme

Madde 81- Cumhurbaşkanı görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde şöyle andıçer:

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına, vatanın ve milletin bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağıma; Milletin kayıtsız şartsız egemenliğini ve Anayasayı sayacağıma ve savunacağıma; insan haklarına dayanan demokrasi ilkelerinden ve tarafsızlıktan ayrılmıyacağıma; Türkiye Cumhuriyeti'nin şanı ve şerefini koruyup yüceltmek ve üzerime aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücümle ve varlığımla çalışacağıma namusum üzerine söz veririm.”

▫ RP 1993

Yemin metni 1961 Anayasasındaki gibi olabilir.

▫ SHP 1993

Andıçme

Madde 103- Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andıçer:

“Türkiye Cumhuriyetinin seçilmiş Cumhurbaşkanı olarak bana tanınan bütün yetkileri ve imkânları, Milletimin, bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, barış, eşitlik, adalet, sosyal adalet, millî bütünlük, dayanışma, huzur ve refah içinde yaşaması; ülkemde hukuk devleti ilkelerinin, insan haklarının ve çoğulcu parlamenter demokrasinin eksiksiz uygulanması ve gelişmesi; insanlar arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din ve mezhebe dayalı ayrımcılık yapılmaması için kulla-

nacağıma ve Milletimin birliği ve bütünlüğü ile vatanın bölünmezliğini korumak ve geliştirmek için her türlü çabayı harcayacağıma; her yerde ve her koşulda Türk Ulusunu onurlu bir biçimde temsil edeceğime ve hiçbir zaman ve hiçbir koşulda tarafsızlıktan ve dürüstlük yolundan ayrılmıyacağıma andıçerim.”

▫ TOBB 2000

Andıçmesi

Madde 103- Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andıçer:

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şanı ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma namusum ve şerefim üzerine andıçerim.”

▫ TBB 2001

Andıçmesi

Madde 112- Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki andı içerek göreve başlar:

“Cumhurbaşkanı olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını ve bağımsızlığını, vatanın ve ulusun bölünmez bütünlüğünü, ulusun kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, hukukun üstünlüğüne, Anayasaya, demokrasiye, laik devlet ilkesine bağlı kalacağıma ve bunları savunacağıma, toplumun huzuru ve refahı, herkesin temel hak ve özgürlüklerden ulusal dayanışma anlayışı içinde yararlanması ülküsünden ayrılmıyacağıma; Türkiye Cumhuriyetinin saygınlığını koruyup yüceltmek üstlendiğim görevi tam bir tarafsızlıkla yerine getirmek için var gücümle çalışacağıma namusum ve şerefim üzerine andıçerim.”

▫ ÖZBUDUN 2007

Andıçmesi

Madde 80- Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi huzurunda aşağıdaki şekilde andıçer:

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla; Devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; insan haklarına, hukukun üstünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılaplarına, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelere bağlı kalacağıma; Türkiye Cumhuriyetinin şanı ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım

görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma; Anayasaya sadakatten ayrılmayacağıma namusum ve şerefim üzerine andiçerim.”

▫ **TBB 2007**

Ant içmesi

Madde 116- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki andı içerek göreve başlar:

“Cumhurbaşkanı olarak Türkiye Cumhuriyetinin varlığını ve bağımsızlığını, ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünü, ulusun kayıtsız ve koşulsuz egemenliğini koruyacağıma; insan haklarına dayanan ulusal, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine bağlı kalacağıma, Anayasaya sadakatten ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin saygınlığını koruyup yüceltmek ve üstlendiğim görevi tam bir tarafsızlıkla yerine getirmek için var gücümle çalışacağıma namusum ve şerefim üzerine ant içerim.”

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Andiçmesi

Madde 80– Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 104

Görev ve yetkileri

Madde 104- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır:

a) Yasama ile ilgili olanlar:

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırarak,

Kanunları yayımlamak,

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek,

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halk oyuyla sunmak,

Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,

b) Yürütme alanına ilişkin olanlar:

Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,

Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek,

Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırarak,

Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,

Milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek,

*Genelkurmay Başkanını atamak,
Milli Güvenlik Kurulunu toplantıya çağır-
mak,*

*Milli Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek,
Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu
kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan
etmek ve kanun hükmünde kararname çıkar-
mak,*

Kararnameleri imzalamak,

*Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile
belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kal-
dırmak,*

*Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve
Başkanını atamak,*

*Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araş-
tırma ve denetleme yaptırtmak,*

Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek,

Üniversite rektörlerini seçmek,

c) Yargı ile ilgili olanlar:

*Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay
üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet
Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcive-
kilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek
İdare Mahkemesi üyelerini, Hakimler ve Savcılar
Yüksek Kurulu üyelerini seçmek.*

*Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve ka-
nunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile
diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.*

▫ 1961

Görev ve Yetkileri

Madde 97- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla, Türkiye Cumhuriyetini ve Millet'in birliğini temsil eder.

Cumhurbaşkanı, gerekli gördükçe, Bakanlar Kuruluna başkanlık eder; yabancı Devletlere Türk devletinin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı Devlet temsilcilerini kabul eder; milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar; sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir veya kaldırabilir.

▫ 1924

Madde 35- Reisicumhur Meclis tarafından kabul olunan kanunları on gün zarfında ilân eder. Teşkilâtı Esasiye Kanunu ile bütçe kanunları müstesna olmak üzere ilânını muvafık görmediği kanunları bir daha müzakere edilmek üzere esbabı mucibesıyla birlikte keza on gün zarfında Meclise iade eder.

Meclis mezkûr kanunu bu defa da kabul ederse, onun ilânı Reiscumhur için mecburidir.

Madde 36- Reiscumhur, her sene Teşrinisanide Hükümetin geçen seneki faaliyetine ve o sene ittihaz edilmesi münasip görülen tedbirlere dair bir nutuk iradeder veyahut Başvekile kıraat ettirir.

Madde 37- Reiscumhur ecnebi devletlerin nez-dine Türk Cumhuriyetinin siyasi mümessillerini tâyin ve ecnebi devletlerin siyasi mümessillerini kabul eder.

Madde 40- Başkumandanlık Türkiye Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti maneviyesinde mündemiç olup Reiscumhur tarafından temsil olunur. Kuva-yı Harbiyenin emir ve kumandası hazarda kanunu mahsusuna tevfikân Erkânı Harbiyei Umumiye Riyasetine ve seferde İcra Vekilleri Heyetinin inhası üzerine Reiscumhur tarafından nasbedilecek zate tevdi olunur.

Madde 42- Reiscumhur, Hükümetin inhası üzerine daimî mâlûliyet veya şeyhuhet gibi şahsi sebeplerden dolayı muayyen efradın cezalarını ıskat veya tahfif edebilir. Reiscumhur, Büyük Millet Meclisi tarafından itham edilerek mahkûm olan Vekiller hakkında bu salâhiyeti istimal edemez.

Madde 43- Reiscumhurun tahsisatı kanunu mahsus ile tâyin olunur.

▫ TÜSİAD 1992

Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve millet'in birliğini temsil eder.

Cumhurbaşkanı, gerekli gördükçe Bakanlar Kuruluna başkanlık eder; yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı devlet temsilcilerini kabul eder; milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar; sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir veya kaldırabilir.

▫ ÜSKÜL 1992

Görev ve yetkileri

Madde 82- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla, Türkiye Cumhuriyetini ve Millet'in birliğini temsil eder.

Cumhurbaşkanı, Anayasada belirtilen hallerde ve gerek gördükçe Bakanlar Kuruluna başkanlık eder, yabancı devletlerle Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı devlet temsilcilerini kabul eder, uluslararası antlaşmaları onaylar ve yayımlar, sürekli hastalık, sakatlık ve kocama hallerinde belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir veya kaldırabilir.

▫ **DSP 1993**

Cumhurbaşkanının atamalarla ilgili yetkileri kısılmalıdır.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 104. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

Görev ve yetkileri

Madde 104- Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Bu sıfatla, Türkiye Cumhuriyetini ve milletin birliğini temsil eder.

Cumhurbaşkanı, Anayasada belirtilen hallerde ve gerekli gördükçe Bakanlar Kuruluna ve Milli Güvenlik Kuruluna başkanlık eder; yabancı devletlere Türk Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı devlet temsilcilerini kabul eder; uluslararası anlaşmaları onaylar ve yayımlar; sürekli hastalık, sakatlık ve kocama hallerinde belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir veya kaldırabilir ve Anayasada öngörülen diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

▫ **LDP 1994**

Bent 4. Başkan ve Başkan Yardımcısı bu görevleri dolayısıyla Anayasal Maaş alırlar ve başka hiç bir Devlet memuriyetine atanamazlar.

Bent 5. Başkan Türkiye Cumhuriyeti Ordusunun Başkomutanıdır.

Bent 6. Başkan, Yüksek Mahkeme Üyelerini, Kabine Üyelerini, Genel Kurmay Başkanını, Kuvvet Komutanlarını, Büyükelçileri, Valileri ve tayini henüz kanunla düzenlenmemiş bütün Devlet görevlilerini tayin eder ve Yüksek Mahkeme Üyeleri dışındakileri görevden alabilir. Meclis herhangi bir atamayı, bir ay zarfında, üye genel sayısının 2/3'üyle reddetme yetkisini haizdir. Meclis bu maddede sayılanlar dışındaki Devlet görevlilerinin tayinini, kanunla düzenleyebilir.

Bent 7. Başkan, Büyükelçileri kabule, bir ay zarfında Meclis üye genel sayısının çoğunluğunca reddedilebilmek kaydıyla anlaşmalar yapmaya yetkilidir.

Bent 8. Başkan bütün kanunlara riayet edilmesini sağlar.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

33. Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eder. Anayasa'nın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir. Gerekli hallerde, Bakanlar Kurulu'nu başkanlığı altında toplantıya ça-

ğırır. Ayrıca, kanunları yayımlar, Başbakan'ı atar ve istifasını kabul eder, Başbakan'ın teklifi üzerine bakanları atar, yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyeti'ne gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder, milletlerarası anlaşmaları onaylar ve yayımlar, kararnameleri imzalar, sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

▫ **TOBB 2000**

Görev ve Yetkileri

Madde 104- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Cumhurbaşkanı gerekli gördükçe, Bakanlar Kuruluna başkanlık eder; yabancı Devletlere Türk Devletinin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı devlet temsilcilerini kabul eder; milletlerarası anlaşmaları onaylar ve yayımlar; sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle belirli kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırabilir.

▫ **TBB 2001**

Görev ve Yetkileri

Madde 113- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve ulusun birliğini temsil eder. Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Cumhurbaşkanı, gerekli gördükçe, Bakanlar Kuruluna başkanlık eder, yabancı devletlere devletin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı devlet temsilcilerini kabul eder, uluslararası anlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Cumhurbaşkanı Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanır.

▫ **GTP 2007**

66. Görev ve yetkileri:

a) Cumhurbaşkanı Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eder.

b) Anayasa'nın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

c) Gerekli hallerde Bakanlar Kurulu'nu başkanlığı altında toplantıya çağırır.

d) Kanunları yayımlar.

e) Kararnameleri imzalar.

f) Başbakan'ın teklifi üzerine bakanları atar.

g) Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerini gönderir. Türkiye Cumhuriyeti'ne gönderilecek olan yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

h) Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

i) Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

▣ ÖZBUDUN 2007

Görev ve yetkileri

Madde 81- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder.

(2) Bakanlar Kurulunun Genelkurmay Başkanı, vali ve büyükelçilerin atanmalarına ilişkin kararnamelemleri Cumhurbaşkanınca imzalanır. Bunların dışında hangi kararnamelerin Cumhurbaşkanınca imzalanacağı kanunla belirlenir.

(3) Cumhurbaşkanının tek başına kullanacağı yetkiler ve yerine getireceği görevler şunlardır:

a) Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü, Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşması yapmak,

b) Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırarak,

c) Kanunları ve kanun hükmünde kararnameleri yayınlamak,

ç) Kanunları, tekrar görüşölmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine; kanun hükmünde kararnameleri ise Bakanlar Kuruluna geri göndermek,

d) Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

e) 54 üncü maddeye göre Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,

f) Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulunu atamak,

g) Başbakanı atamak. 76 ncı maddenin beşinci fıkrasında öngörölen durumda Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisinin gösterdiği adayı Başbakan olarak atamak zorundadır.

▣ TBB 2007

Görev ve yetkileri

Madde 117- Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve ulusun birliğini temsil eder. Anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Cumhurbaşkanı, gerekli gördüğü takdirde yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşması yapar, gerekli gördükçe Bakanlar Kurulu ile Hâkimler Yüksek Kuruluna başkanlık eder, yabancı devletlere devletin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı devlet temsilcilerini kabul eder, uluslararası antlaşmaları onaylar ve yayımlar, Bakanlar Kurulu kararnameleriyle müşterek kararnameleri ve diğer önemli yürütme işlemlerini imzalar, sürekli hastalık, sakatlık veya kocama nedenleriyle belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir veya kaldırabilir.

Cumhurbaşkanı Anayasanın diğer maddelerinde öngörölen yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı, tatil veya ara verme sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisini toplantıya çağırarak, gerekli gördükçe Bakanlar Kurulu'na ve Hakimler Yüksek Kuruluna başkanlık etme veya yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşması yapma, kanunları ve kanun hükmünde kararnameleri yayımlama, kanunları bir daha görüşölmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderme, Başbakanı atama, Anayasa Mahkemesine, Danıştaya, Görsel ve İşitsel İletişim Yüksek Kuruluna üye seçme, kamu denetçisini seçme ve atama, Anayasa Mahkemesine iptal davası açma, uluslararası antlaşma metinlerinin Anayasayla bağdaşmazlığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvurma, yetkilerini tek başına kullanır.

Bu işlemlere karşı yargı yoluna başvurulamaz.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Görev ve yetkileri

Madde 81-

(1) Ortak payda yoktur.

Ortak payda:

(2) Bakanlar Kurulunun Genelkurmay Başkanı, vali ve büyükelçilerin atanmalarına ilişkin kararnameleri Cumhurbaşkanınca imzalanır. Bunların dışında hangi kararnamelerin Cumhurbaşkanınca imzalanacağı kanunla belirlenir.

3- Cumhurbaşkanının tek başına kullanacağı yetkiler ve yerine getireceği görevler şunlardır:

a) Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü, Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşması yapmak,

b) Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırarak,

c) Kanunları ve kanun hükmünde kararnameleri yayınlamak,

ç) Kanunları, tekrar görüşölmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine; kanun hükmünde kararnameleri ise Bakanlar Kuruluna geri göndermek,

d) Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

e) 54 üncü maddeye göre Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,

f) Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulunu atamak,

g) Başbakanı atamak. 76 ncı maddenin beşinci fıkrasında öngörölen durumda Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisinin gösterdiği adayı Başbakan olarak atamak zorundadır.

Ek öneriler:

Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek.

1982 ANAYASASI MADDE 105

Sorumluluk ve sorumsuzluk hali

Madde 105- *Cumhurbaşkanının, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur.*

Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz.

Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır.

□ 1961

Sorumsuzluğu

Madde 98- Cumhurbaşkanı, görevleriyle ilgili işlemlerinden sorumlu değildir.

Cumhurbaşkanının bütün kararları, Başbakan ve ilgili Bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ile ilgili Bakan sorumludur.

Sorumluluğu

Madde 99- Cumhurbaşkanı, vatan hainliğinden dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az üçte ikisinin Meclislerin birleşik toplantısında vereceği kararla suçlandırılır.

□ 1924

Madde 39- Reisicumhurun ısdar edeceği bilcümle mukarrerat Başvekil ile Vekili aidi taraflarından imza olunur.

Madde 41- Reisicumhur hiyaneti vataniye halinde Büyük Millet Meclisine karşı mesuldür. Reisicumhurun ısdar edeceği bilcümle mukarrerattan mütevellit mesuliyet otuz dokuzuncu madde mucibince mezkûr mukarreratı imza eden Başvekil ile Vekili aidine racidir. Reisicumhurun hususatı şahsiyesinden dolayı mesuliyeti lâzım geldikte işbu Teşkilâtı Esasiye Kanununun masuniyeti teşriiye taallük eden on yedinci maddesi mucibince hareket edilir.

□ TÜSİAD 1992

Cumhurbaşkanının Sorumsuzluğu

Cumhurbaşkanı, göreviyle ilgili işlemlerinden sorumlu değildir.

Cumhurbaşkanının tek başına yapabileceği işlemler şunlardır: Tatil ve ara verme sırasında TBMM'ni toplantıya çağırarak; kanunları bir kere daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri göndermek; Başbakanı atamak; seçimlerinin yenilenmesine karar vermek; Anayasanın ilgili maddesinde belirtildiği şekilde Anayasa Mahkemesine ve Yüksek Mahkemelere üye seçmek; Anayasa Mahkemesine iptal davası açmak.

Yukarıdaki fıkrada belirtilen kararlar dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili Bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ve ilgili Bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanının Sorumluluğu

Cumhurbaşkanı, Anayasayı ihlal'den dolayı TBMM üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az üçte ikisinin vereceği kararla suçlandırılır.

Yüce Divana sevk edilen Cumhurbaşkanı görevinden geçici olarak ayrılmış sayılır.

□ ÜSKÜL 1992

Sorumsuzluk ve sorumsuzluk hali

Madde 83- Cumhurbaşkanı, görevleriyle ilgili işlemlerden sorumlu değildir.

Cumhurbaşkanının, Türkiye Büyük Millet Meclisini toplantıya çağırma, Meclis seçimini yenileme, yasaları Meclise geri gönderme, yasaları yayımlama, Başbakan atama, Anayasa Mahkemesine üye seçme, Anayasa Mahkemesinde dava açma ve özel af yetkisini kullanma dışındaki bütün kararları Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakanlar sorumludur.

Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine üçte ikisinin kararıyla suçlandırılır. Cumhurbaşkanının Yüce Divan'da yargılanmasına karar verilmesi durumunda cumhurbaşkanlığı sıfatı ve görevi sona erer.

□ DSP 1993

“Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine, Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz” hükmü maddeden çıkarılmalıdır.

Bir Cumhurbaşkanının andını çiğnediğine TBMM'nin salt çoğunluğu karar verirse ve bu karar Anayasa Mahkemesince en az üçte iki oy çoğunluğuyla onaylanırsa, Cumhurbaşkanlığı düşebilmelidir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 105. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

Sorumluluk ve sorumsuzluk hali

Madde 105- Cumhurbaşkanı, göreviyle ilgili işlemlerinden sorumlu değildir.

Cumhurbaşkanının Meclis seçimini yenileme, yasaları Meclise geri gönderme ve yayımlama, Başbakan atama, çeşitli organlara üye seçme, Anayasa Mahkemesinde dava açma ve özel af yetkisini kullanma dışındaki bütün kararları Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ile ilgili bakanlar sorumludur.

Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine ve üye tamsayısının en az üçte ikisinin kararıyla görevden alınır yada suçlandırılır. Cumhurbaşkanı Yüce Divanda yargılanmasına karar verilmesi durumunda da Cumhurbaşkanı sifati ve görevi sona erer; yerine seçilecek Cumhurbaşkanı'nın seçim işlemlerine hemen başlanır.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

34. Cumhurbaşkanı'nın bütün kararları Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur. Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayısının dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılabilir. Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmeye kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması hallerinde ise yeni Cumhurbaşkanı seçilinceye kadar, Cumhurbaşkanı'na Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı vekillik eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

▫ **TOBB 2000**

Sorumluluk ve sorumsuzluk hali

Madde 105- Cumhurbaşkanı görevi ile ilgili işlemlerinden sorumlu değildir.

Cumhurbaşkanının kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanının tek başına yapabileceği işlemler şunlardır: Tatil veya araverme sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisini toplantıya çağırarak; kanunları yayımlamak; kanunları bir daha görüşmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek; Başbakanı atamak; Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek; Anayasa Mahkemesine, Askeri Yargıtay'a, Askeri Yüksek İdare Mahkemesine ve Kamu Denetçileri Kuruluna üye seçmek; Anayasa Mahkemesine iptal

davası açmak. Bu işlemlere karşı yargı yoluna başvurulamaz.

Sorumluluğu

Madde 105/A- Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az üçte ikisinin vereceği kararla suçlandırılır ve Yüce Divana sevk edilir.

Yüce Divana sevk edilen Cumhurbaşkanı'nın görevi sona erer.

▫ **TBB 2001**

Sorumluluk ve sorumsuzluk hali

Madde 114- Cumhurbaşkanı, görevi ile ilgili işlemlerinden sorumlu değildir. Anayasada ve yasalarla belirlenen ve Cumhurbaşkanı'nın Başbakan ve ilgili Bakanın imzalarına gerek olmaksızın yapabileceği işlemler dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili Bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ile ilgili Bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanının tek başına yapabileceği işlemler şunlardır: tatil ya da ara verme sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisini toplantıya çağırarak, yasaları yayımlamak, yasaları bir daha görüşmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek, Başbakanı atamak, Anayasa Mahkemesine, Danıştaya, Askeri Yargıtaya, Görsel ve İşitsel İletişim Yüksek Kuruluna ve Kamu Denetçileri Kuruluna üye seçmek, Anayasa Mahkemesine iptal davası açmak, ödenetim için ya da ihmal yoluyla Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurmak, hükümlüler için özel af kararı vermek ve sürekli hastalık, sakatlık ve kocama nedenleriyle belirli kişilerin cezalarını indirebilmek ya da kaldırabilmek.

Bu işlemlere karşı yargı yoluna başvurulamaz.

Sorumluluğu

Madde 115- Cumhurbaşkanı, vatan hainliğinden dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte birinin önerisi üzerine üçte ikisinin vereceği kararla suçlandırılır. Yüce Divanda yargılanmasına karar verildiğinde, Cumhurbaşkanlığı sifati ve görevi sona erer.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Sorumluluk ve sorumsuzluk hali

Madde 82- (1) Cumhurbaşkanı'nın Anayasada tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur.

(2) Cumhurbaşkanı, ancak vatana ihanetten dolayı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısı-

nın en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır. Yüce Divana sevk edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer. Hangi fiillerin vatana ihanet suçu oluşturacağı kanunla belirlenir.

(3) Cumhurbaşkanının kişisel suçlarından doğan sorumluluğu yasama dokunulmazlığı hükümlerine tâbidir.

▫ TBB 2007

Sorumsuzluğu

Madde 118- Cumhurbaşkanı, görevi ile ilgili işlemlerinden sorumlu değildir. Anayasada belirlenen ve Cumhurbaşkanının Başbakan ile ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın yapabileceği işlemler dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ile ilgili bakan sorumludur.

Sorumluluğu

Madde 119- Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte birinin önerisi üzerine üçte ikisinin oyu ile Yüce Divanda yargılanmasına karar verildiğinde, Cumhurbaşkanlığı sıfatı ve görevi sona erer.

Bunun dışında, Cumhurbaşkanının suç oluşturan bir fiilden sorumlu tutulması, görev süresi sonuna ertelenir. Bu süre içinde zamanaşımı işlemez.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Sorumluluk ve sorumsuzluk hali

Madde 82-

Ortak payda:

(1) Cumhurbaşkanının Anayasada tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur.

(3) Cumhurbaşkanının kişisel suçlarından doğan sorumluluğu yasama dokunulmazlığı hükümlerine tâbidir.

Farklı görüşler:

(2) Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte birinin önerisi üzerine üçte ikisinin oyu ile Yüce Divanda yargılanmasına karar verildiğinde, Cumhurbaşkanlığı sıfatı ve görevi sona erer. Bunun dışında, Cumhurbaşkanının suç oluşturan bir fiilden sorumlu tutulması, görev süresi sonuna ertelenir. Bu süre içinde zamanaşımı işlemez.

1982 ANAYASASI MADDE 106

Cumhurbaşkanına vekillik etme

Madde 106- Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar, ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

▫ 1961

Cumhurbaşkanına Vekillik Etme

Madde 100- Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar, Cumhuriyet Senatosu Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder.

▫ 1924

Madde 33- Reiscumhur hastalık ve memleket haricinde seyahat gibi bir sebeple vezaifini ifa edemezse veya vefat, istifa vesair sebep dolayısıyla Cumhuriyet Riyaseti inhilâl ederse Büyük Millet Meclisi Reisi Vekâleten Reiscumhur vazifesini ifa eder.

▫ ÜSKÜL 1992

Cumhurbaşkanına vekillik etme

Madde 84- Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi nedenlerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir nedenle Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı cumhurbaşkanlığına vekâlet eder.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 106. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 106. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ LDP 1994

Bent 2. Başkanlık makamı ancak ölüm, istifa veya Anayasal Tard ile boşalır.

Bent 3. Başkanlık makamının boşalması halinde, Başkan Yardımcısı görevi üstlenir. Her ikisinin aynı zamanda yukarıdaki sebeplerle görev dışı kalmaları halinde, Meclis bir ay içinde, üye genel sayısının çoğunluğuyla, görev dışı kalan Başkanın dönemini tamamlayacak bir süre için yeni bir Başkan ve Başkan Yardımcısı seçer.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 106. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

Cumhurbaşkanına Vekillik Etme

Madde 116- Cumhurbaşkanının hastalık ya da yurt dışına çıkma gibi nedenlerle geçici olarak görevinden ayrılması durumunda görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme ya da başka bir nedenle Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasında ise yenisi seçilinceye kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

▫ **GTP 2007**

67. Vekalet:

Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurtdışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması hallerinde ise yeni Cumhurbaşkanı'na T.B.M.M. Başkanı vekillik eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Cumhurbaşkanına vekâlet

Madde 83- Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde ise yenisi seçilinceye kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

▫ **TBB 2007**

Cumhurbaşkanına vekillik etme

Madde 120 Cumhurbaşkanının hastalık veya yurtdışına çıkma gibi nedenlerle geçici olarak görevinden ayrılması durumunda görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir nedenle Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasında ise, yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan,

Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkilerini kullanır.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Cumhurbaşkanına vekâlet

Madde 83-

Ortak payda:

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde ise yenisi seçilinceye kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

1982 ANAYASASI MADDE 107

Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği

Madde 107- Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilat ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararname ile düzenlenir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 107. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 107. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 107. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

1982 ANAYASASI MADDE 108

Devlet Denetleme Kurulu

MADDE 108- İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

Silahlı Kuvvetler ve yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulunun üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından, Cumhurbaşkanınca atanır.

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, kanunla düzenlenir.

□ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasasının 108. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 108. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 108. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 108. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

1982 ANAYASASI MADDE 109

Bakanlar Kurulu

Kuruluş

Madde 109- *Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur.*

Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır.

Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

□ 1961

Kuruluş

Madde 102- Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Bakanlardan kuruludur.

Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır.

Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır.

□ 1924

Madde 44- (Değişiklik: 5/2/1937 – 3115/2²⁰⁴; 29/11/1937 – 3272/1²⁰⁵) Başvekil, Reisicumhur canibinden ve Meclis azası meyanından tayin olunur. Sair vekiller Başvekil tarafından Meclis azası arasından intihab olunarak heyeti umumiyesi Reisicumhurun tasdikile Meclise arz olunur.

Meclis müçtemi değilse arz keyfiyeti Meclisin içtimaina talik olunur.

204. Maddenin özgün hali:

Madde 44- Başvekil, Reisicumhur canibinden ve Meclis azası meyanından tayin olunur. Sair Vekiller Başvekil tarafından, Meclis azası arasından intihab olunarak heyeti umumiyesi Reisicumhurun tasdikile Meclise arz olunur.

Meclis müçtemi değilse arz keyfiyeti Meclisin içtimaina talik olunur. Hükümet hattı hareket ve siyasi noktai nazarını âzami bir hafta zarfında Meclise bildirir ve itimat talep eder.

205. Maddenin ikinci hali:

Madde 44- Başvekil, Reisicumhur canibinden ve Meclis azası meyanından tayin olunur. Sair vekiller Başvekil tarafından Meclis azası arasından intihab olunarak heyeti umumiyesi Reisicumhurun tasdikile Meclise arz olunur.

Meclis, müçtemi değilse arz keyfiyeti Meclisin içtimaina talik olunur.

Hükümet hattı hareket ve siyasi noktai nazarını azamî bir hafta zarfında Meclise bildirir ve itimat talep eder.

Siyasî müsteşarları Başvekil, Meclis azası arasından seçerek Reisicumhurun tasdikına arzeder.

Hükümet hattı hareket ve siyasi noktai nazarını azamî bir hafta zarfında Meclise bildirir ve itimat talep eder.

Madde 45- Vekiller Başvekilin riyaseti altında (İcra Vekilleri Heyeti) ni teşkil ederler.

Madde 49- (Değişiklik : 5/2/1937 – 3115/4²⁰⁶; 29/11/1937 – 3272/4²⁰⁷) Mezun ve herhangi bir sebeple mazur olan bir vekile İcra Vekilleri Heyeti azasından bir diğeri muvakkaten niyabet eder. Ancak bir vekil bir vekâletten fazlasına niyabet edemez.

Madde 50- (Değişiklik : 5/2/1937 – 3115/5²⁰⁸; 29/11/1937 – 3272/5²⁰⁹) İcra Vekillerinden birinin Divanı Âliye sevkine dair Türkiye Büyük Millet Meclisince verilen karar vekâletten sukutu dahi mutazammındır.

□ TÜSİAD 1992

Bakanlar Kurulu

Hükümet, başbakan, bakanlar ve bakan yardımcılardan oluşur. Bakan yardımcıları, Meclis içinden ya da dışından, ilgili bakan, Başbakan ve Cumhurbaşkanının üçlü kararnamesi ile atanır. Kamu hizmetlerinin özelliklerine göre bakan yardımcılarının hangi bakanlıklara bağlı olarak atanacakları ve sayıları kanunla belirlenir.

Bakan yardımcıları, gündemin özelliğine göre, bağlı oldukları bakanın isteği ve başkanın daveti üzerine bakanlar kurulu toplantılarına katılabilirler.

Bakan yardımcıları, başbakana ve bağlı oldukları bakana karşı sorumludurlar.

□ ÜSKÜL 1992

Kuruluş

Madde 85- Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur.

206. Maddenin özgün hali:

Madde 49- Mezun veyahut herhangi bir sebeple mazur olan bir Vekile, İcra Vekilleri Heyeti azasından bir diğeri muvakkaten niyabet eder. Ancak bir Vekil bir Vekâletten fazlasına niyabet edemez.

207. Maddenin ikinci şekli:

Madde 49- Mezun ve herhangi bir sebeple mazur olan bir vekile İcra Vekilleri Heyeti azasından bir diğeri veya siyasi müsteşarlardan biri muvakkaten niyabet eder. Ancak bir vekil veya bir siyasi müsteşar bir vekâletten fazlasına niyabet edemez. Siyasi müsteşarın vekile niyabeti halinde kararnamesi Meclise arz olunur.

208. Maddenin Özgün hali:

Madde 50- Türkiye Büyük Millet Meclisince İcra Vekillerinden birinin Divanı Âliye sevkine dair verilen karar vekâletten sukutunu dahi mutazammındır.

209. Maddenin ikinci şekli:

Madde 50- İcra Vekillerinden veya siyasi müsteşarlardan birinin Divanı Âliye sevkine dair Türkiye Büyük Millet Meclisince verilen karar vekâlet veya müsteşarlıktan sukutu dahi mutazammındır.

Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır. Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 109. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

Kuruluş

Madde 109- Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur.

Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır.

Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

Bakanlar, Başbakanın onayıyla kendilerini temsil etmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeteneğine sahip olanlar arasından birer bakan yardımcısı atayabilirler. Bakan yardımcılarını atandıkları usulle görevden alınabilirler. Haklarında, yardımcı oldukları bakandan ayrı olarak gensoru açılmaz.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

36. Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur. Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır. Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır. Atanan Bakanlar Kurulu listesi hemen Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağırılır. Bakanlar Kurulu'nun programı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoylamasına ilişkin usul ve esaslarla Başbakanın gerekli gördüğü hallerdeki, güvenoyu istemine ilişkin esaslar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nde belirtilir. Güven istemi, ancak üye tam sayısının salt çoğunluğuyla reddedilir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 109. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

1982 Anayasasının 109. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007**

Özbudun önerisinin 3 ncü fıkrası aşağıdaki gibi olmalı 8 nci fıkra olarak aşağıdaki fıkra eklenmelidir.

(3) Bakanlar, milletvekilleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından, cinsiyetler arası eşit temsil esasına uygun olarak Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

(8) Başbakan, Başbakan yardımcılarını ve Bakanların seçim ve atamalarında cinsiyetler arası eşit temsil ilkesi gözetilir.

▫ **GTP 2007**

Bakanlar Kurulu

68. Kuruluşu:

Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur. Başbakan, Bakanlar Kurulu'nun başkanıdır ve Cumhurbaşkanı'nca, T.B.M.M. üyeleri arasından atanır. Bakanlar, T.B.M.M. üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır. Atanan Bakanlar Kurulu listesi hemen T.B.M.M.'ye sunulur. T.B.M.M. tatilde ise toplantıya çağırılır. Bakanlar Kurulu'nun programı, T.B.M.M.'de okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoylamasına ilişkin usul ve esaslarla Başbakanın gerekli gördüğü hallerdeki, güvenoyu istemine ilişkin esaslar T.B.M.M. İçtüzüğü'nde belirtilir. Güven sistemi, ancak üye tam sayısının salt çoğunluğu ile reddedilir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Kuruluş

Madde 84- (1) Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur.

(2) Başbakan, Cumhurbaşkanınca, milletvekilleri arasından atanır.

(3) Bakanlar, milletvekilleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

(4) Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar Meclis Genel Kurulunda andiçerler ve milletvekilleri ile aynı hukukî statüye tâbi olurlar.

(5) Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana sevk edilen bakan, bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevk halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

(6) Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.

(7) Açık olan bakanlıklar ile izinli veya mazereti olan bir bakana, diğer bir bakan geçici olarak vekâlet eder.

▫ TBB 2007

Kuruluş

Madde 121- Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur.

Başbakan, Cumhurbaşkanınca Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır.

Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğinde olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

Bakanlar Kurulu üyelerinden Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmayanlar, 93. madde uyarınca üyelik andı içerler ve bakan sıfatını taşıdıkları sürece yasama dokunulmazlığı kazanırlar, milletvekillerinin bağlı oldukları kayıt ve koşullara uyarlar; Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gibi ödenek ve yolluk alırlar.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Bakanlar Kurulu

Kuruluş

Madde 84-

Ortak payda:

(1) Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur.

(2) Başbakan, Cumhurbaşkanınca, milletvekilleri arasından atanır.

(3) Bakanlar, milletvekilleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

(4) Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar Meclis Genel Kurulunda andiçerler ve milletvekilleri ile aynı hukukî statüye tâbi olurlar.

(5) Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana sevk edilen bakan, bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

(6) Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.

(7) Açık olan bakanlıklar ile izinli veya mazereti olan bir bakana, diğer bir bakan geçici olarak vekâlet eder.

Ek öneriler:

(3) Bakanlar, milletvekilleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından, cinsiyetler arası eşit temsil esasına uygun olarak Başbakanca

seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

Yeni fıkra (.) Başbakan, Başbakan yardımcılarını ve Bakanların seçim ve atamalarında cinsiyetler arası eşit temsil ilkesi gözetilir.

▫ TKP 2008

Madde 11- Bakanlar Konseyi, bir kurul olarak, devletin günlük yürütme faaliyetlerinden en üst düzeyde sorumludur. Bakanlar Konseyi, Yüksek Meclis üyeleri arasından ve Yüksek Meclis tarafından seçilerek oluşturulur. Görev süresi iki yıldır.

1982 ANAYASASI MADDE 110

Göreve başlama ve güvenoyu

Madde 110- Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağrılır.

Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.

□ 1961

Göreve Başlarken Güven Oyu

Madde 103- Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak Meclislere sunulur; Meclisler tatilde ise toplantıya çağrılır.

Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir Bakan tarafından Meclislerde okunur ve Millet Meclisinde güven oyuna başvurulur. Güven oyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.

□ TUSİAD 1992

Göreve başlama ve güvenoyu

Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak TBMM'ne sunulur. TBMM tatilde ise toplantıya çağrılır.

Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından TBMM'nde okunur. Program hakkında güvenoylamasına TBMM üye tamsayısının en az ondabirinin güvensizlik önergesi üzerine başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır. Oylamada yalnızca güvensizlik oyları sayılır. Güvensizlik önergesi ancak, TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kabul edilebilir ve bu durumda Bakanlar Kurulu düşmüş olur.

□ ÜSKÜL 1992

Göreve başlama ve güvenoyu

Madde 86- Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur; Meclis tatildeyse toplantıya çağrılır.

Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan başlayarak en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güven oyuna başvurulur. Güven oyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır. Güven istemi, ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla reddedilebilir. Güven oylamasında yalnızca olumsuz oylar sayılır.

□ RP 1993

Madde 110- 1982 Anayasasını 110 uncu maddesi aynen bırakılmıştır.

İstikrar hususunda ısrar edilirse bu maddenin altına aşağıdaki fıkra eklenebilir;

Hükümetin daha büyük bir çoğunluğa dayanarak teşkili ve yürütmesine imkân bulunamayan hallerde, TBMM üye tamsayısının yüzde kırkının desteğine sahip olmak üzere tek parti veya koalisyon hükümetlerinin kurulup kendi programlarını yürütebilmesi de mümkündür. Bu takdirde, bu maddede ve 111 inci maddedeki güvenoyu ile 99 uncu maddedeki gensoru, 100 üncü maddedeki Meclis Soruşturması ve Meclis ve komisyonlarının gündeminin belirlenmesiyle ilgili oylamalarda iktidar için ilave olarak TBMM üye tamsayısının yüzde yirmisi kadar bir istikrar puanı hesaba katılır.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 110. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

Göreve Başlama ve Güvenoyu

Madde 110- Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağrılır.

Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.

Güvenoyu verenlerin sayısının güvensizlik oylarının sayısından fazlaysa, Bakanlar Kurulu güvenoyu almış olur.

□ TBB 2001

1982 Anayasasının 110. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ ÖZBUDUN 2007

Göreve başlama ve güvenoyu

Madde 85- (1) Bakanlar Kurulunun listesi Cumhurbaşkanınca onaylandıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağrılır.

(2) Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.

▣ TBB 2007

1982 Anayasasının 110. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Göreve başlama ve güvenoyu

Madde 85-

Ortak payda:

(1) Bakanlar Kurulunun listesi Cumhurbaşkanınca onaylandıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağrılır.

(2) Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.

Farklı görüşler:

(1) Bakanlar kurulunun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur ve okunur, Meclis tatilde ise derhal toplantıya çağrılır.

1982 ANAYASASI MADDE 111

Görev sırasında güvenoyu

Madde 111- Başbakan, gerekli görürse, Bakanlar Kurulunda görüştüğünden sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisinden güven isteyebilir.

Güven istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirilmesinden bir tam gün geçmedikçe görüşülemez ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçmedikçe oya konulamaz.

Güven istemi, ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla reddedilebilir.

▣ 1961

Görev Sırasında Güven Oyu

Madde 104- Başbakan, gerekli görürse, Bakanlar Kurulunda görüştüğünden sonra, Millet Meclisinden güven isteyebilir.

Güven istemi, Millet Meclisine bildirilmesinden bir tam gün geçmedikçe görüşülemez ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçmedikçe oya konulamaz.

Güven istemi, ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla reddedilebilir.

▣ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 111. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ ÜSKÜL 1992

1982 Anayasasının 111. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ RP 1993

1982 Anayasasının 111. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ SHP 1993

1982 Anayasasının 111. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ TOBB 2000

1982 Anayasasının 111. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ TBB 2001

1982 Anayasasının 111. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ ÖZBUDUN 2007

1982 Anayasasının 111. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

- **TBB 2007**
1982 Anayasasının 111. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**
1982 Anayasasının 111. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 112

Görev ve siyasi sorumluluk

Madde 112- *Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.*

Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

Başbakan, bakanların görevlerinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür.

Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar; 81 inci maddede yazılı şekilde Millet Meclisi önünde andiçerler ve bakan sıfatını taşıdıkları sürece milletvekillerinin tabi oldukları kayıt ve şartlara uyarlar ve yasama dokunulmazlığına sahip bulunurlar. Bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gibi ödenek ve yolluk alırlar.

□ 1961

Görev ve Siyasi Sorumluluk

Madde 105- *Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve Hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.*

Her Bakan kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden ayrıca sorumludur.

Bakanlar, dokunulmazlık ve yasaklamalar bakımından Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleriyle aynı durumdadır.

□ 1924

Madde 46- *İcra Vekilleri Heyeti Hükümetin umumi siyasetinden müştereken mesuldür.*

Vekillerden herbiri kendi salâhiyeti dairesindeki icraattan ve maiyetinin efal ve muamelâtından ve siyasetinin umumî istikametinden münferiden mesuldür.

Madde 47- (Değişiklik : 5/2/1937 – 3115/3²¹⁰;

210. Maddenin özgün hali:

Madde 47- Vekillerin vazife ve mesuliyetleri kanunu mahsus ile tâyin olunur.

29/11/1937 – 3272/2²¹¹) Vekillerin vazife ve mes'uliyetleri mahsus kanunla tayin olunur.

▫ TÜSİAD 1992

Görev ve Siyasi Sorumluluk

Başbakan, Bakanlar Kurulunun ve Hükümetin Başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve Hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Hükümet, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

Her bakan ayrıca, kendi bakanlığından sorumludur.

Hükümet üyelerinden milletvekili olmayanlar göreve başlarken, Mecliste milletvekilleri gibi andiçerler; sorumsuzluk, dokunulmazlık ve yasaklamalar bakımından TBMM üyeleriyle aynı durumdadırlar.

▫ ÜSKÜL 1992

Görev ve siyasal sorumluluk

Madde 89- Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve Hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

Her bakan, kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden ayrıca sorumludur.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 112. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 112. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

37. Başbakan, Bakanlar Kurulu'nun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar, bakan sıfatını taşıdıkları sürece milletvekillerinin tâbi oldukları hükümlere tâbidirler.

▫ TOBB 2000

Görev ve Siyasi Sorumluluk

Madde 112- Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağ-

lar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

Her bakan, ayrıca kendi yetkisi içinde işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar; Millet Meclisi önünde andiçerler ve bakan sıfatını taşıdıkları sürece milletvekillerinin tabi oldukları kayıt ve şartlara uyar ve yasama dokunulmazlığına sahip bulunurlar. Bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri kadar ödenek ve yolluk alırlar.

▫ TBB 2001

Görev ve Siyasal Sorumluluk

Madde 112- Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arası işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

Her Bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

Başbakan, Bakanların görevlerinin Anayasa ve yasalara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmekle yükümlüdür.

Bakanlar Kurulu üyelerinden Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmayanlar, 89 uncu madde uyarınca üyelik andı içerler ve Bakan sıfatını taşıdıkları sürece yasama dokunulmazlığı kazanırlar, milletvekillerinin bağlı oldukları kayıt ve koşullara uyarlar; Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gibi ödenek ve yolluk alırlar.

▫ GTP 2007

Görevi:

69. Merkezi yönetim, dış ülkelerle ilişkilere, ülke savunmasına, ülke birliğinin korunmasına, genel güvenliğe, ülke ve milletin genel amaç ve hedeflerine ait politikaları belirler ve uygular.

Bakanlar Kurulu'nun işleyişine ilişkin diğer esaslar, T.B.M.M İçtüzüğünde belirtilir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Görev ve siyasî sorumluluk

Madde 87- (1) Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

(2) Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

211. Maddenin ikinci şekli:

Madde 47- Vekillerin ve siyasî müsteşarların vazife ve mes'uliyetleri mahsus kanunla tayin olunur.

(3) Başbakan, bakanların görevlerini Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirmelerini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür.

▫ **TBB 2007**

Görev ve siyasal sorumluluk

Madde 124- Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, bakanlıklar arası işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

Başbakan, bakanların görevlerinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Görev ve siyasal sorumluluk

Madde 87-

Ortak payda:

(1) Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

(2) Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

(3) Başbakan, bakanların görevlerini Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirmelerini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür.

1982 ANAYASASI MADDE 113

Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

Madde 113- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir.

Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir bakana, diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir bakan birden fazlasına vekillik edemez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.

▫ **1961**

Bakanlıkların Kurulması ve Bakanlar

Madde 106- Bakanlıklar, kanunun koyduğu esaslara göre kurulur.

Açık olan Bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir Bakana, diğer bir Bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir Bakan birden fazlasına vekillik edemez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla Yüce Divana verilen bir Bakan, bakanlıktan düşer.

Herhangi bir sebeple boşalan Bakanlığa en geç onbeş gün içinde atanma yapılır.

▫ **1924**

Madde 48- (Değişik : 29/11/1937 – 3272/3)²¹² Vekaletlerin teşkili tarzı, mahsus kanuna tabidir.

▫ **TÜSİAD 1992**

Bakanlıkların Kurulması ve Bakanlar

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması ile teşkilatı, görevleri, yetkileri ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir bakana, varsa ilgili bakan yardımcısı yoksa diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder.

Herhangi bir nedenle boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

Madde 90- Bakanlıkların kurulması, kaldırıl-

212. Maddenin özgün hali:

Madde 48- Vekaletlerin adedi kanunla tâyin olunur.

ması, görevleri ve yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir.

Açık olan bakanlıklarda izinli veya özürlü olan bir bakana diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir bakan, birden fazlasına vekillik edemez.

Herhangi bir nedenle boşalan bakanlığa en geç on beş gün içinde atama yapılır.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 113. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 113. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

38. Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divân'a verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Başbakan'ın Yüce Divân'a sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

□ TOBB 2000

Bakanlıkların Kurulması ve Bakanlar

Madde 113- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir.

Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir bakana diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak bir bakan birden fazlasına vekillik edemez.

Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.

□ TBB 2001

Bakanlıkların Kurulması ve Bakanlar

Madde 121- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve örgütlenmeleri yasayla düzenlenir. Devlet Bakanlıklarının sayısı, hizmet Bakanlıkları sayısının yarısını aşamaz.

Açık olan Bakanlıklar ile izinli ya da özürlü olan bir Bakana diğer bir Bakan geçici olarak vekalet eder. Bir Bakan, birden çok Bakana vekalet edemez. Herhangi bir nedenle boşalan Bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla Yüce Divana sevk edilen bir Bakanın, Bakanlığı düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki durumunda hükümet görevden çekilmiş sayılır.

□ ÖZBUDUN 2007

Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

Madde 88- Bakanlıkların kurulması ve kaldırıl-

ması ile görevleri ve yetkileri kanunla; teşkilât yapısı ise kanunun öngördüğü esaslara göre düzenlenir.

□ TBB 2007

Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

Madde 125 Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve örgütlenmeleri kanunla düzenlenir.

Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü bir bakana diğer bir bakan geçici olarak vekâlet eder. Bir bakan, birden çok bakana vekâlet edemez. Herhangi bir nedenle boşalan bakanlığa en geç on beş gün içinde atama yapılır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla Yüce Divana sevk edilen bir bakanın, bakanlığı düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki durumunda hükümet görevden çekilmiş sayılır.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

Madde 88-

Ortak payda:

Bakanlıkların kurulması ve kaldırılması ile görevleri ve yetkileri kanunla; teşkilât yapısı ise kanunun öngördüğü esaslara göre düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 114

Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu

Madde 114- Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise, bu karardan başlayarak beş gün içinde, bu bakanlıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır.

116 ncı madde gereğince seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.

Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları Türkiye Büyük Millet Meclisindeki veya Meclis dışındaki bağımsızlardan olmak üzere, siyasi parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır.

Siyasi parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir. Teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partililer yerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar atanır.

Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmî Gazete'de ilanından itibaren beş gün içinde kurulur.

Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.

Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür.

1961

Seçimlerde Geçici Bakanlar Kurulu

Madde 109- Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise bu karardan başlayarak beş gün içinde, Başbakanca Türkiye Büyük Millet Meclisinin bağımsız üyeleri arasından yeni Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları atanır.

108 inci madde gereğince seçimlerin, yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar çekilir ve Başbakan geçici bir Bakanlar Kurulu kurar.

Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları Türkiye Büyük Millet Meclisindeki bağımsızlardan olmak üzere, Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarından, bu Meclisteki oranlarına göre üye alınır.

Siyasî parti gruplarından alınacak üye sayısını, Millet Meclisi Başkanı tesbit ederek Başbakana bildirir. Teklif edilen Bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partiler yerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar atanır.

Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmî Gazetede ilânından itibaren beş gün içinde kurulur.

Geçici Bakanlar Kurulu için güven oyuna başvurulmaz.

Geçici Bakanlar Kurulu, seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür.

TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 114. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

RP 1993

Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu

Madde 114- Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerine gidilirken, seçimin başlangıç tarihinden beş gün önce, seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde ise, bu kararın Resmî Gazetede ilanından itibaren beş gün içinde, Bakanlar Kurulu çekilir ve Geçici Bakanlar Kurulu göreve başlar.

Geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsız bir Başbakan atar. Bu Başbakan seçime bir parti listesinden bağımsız olarak girebilir.

Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri, Ulaştırma, Köyİşleri, Bayındırlık ve Enerji Bakanları Türkiye Büyük Millet Meclisindeki veya Meclis dışındaki bağımsızlardan olmak üzere, siyasi parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır.

Siyasi parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir. Teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partililer yerine aynı esaslar dahilinde yenileri atanır.

Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulamaz.

Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür.

SHP 1993

1982 Anayasasının 114. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 114. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

Seçimlerde Geçici Bakanlar Kurulu

Madde 123- Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesinde, bu karardan başlayarak beş gün içinde bu Bakanlıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi için den veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır.

Cumhurbaşkanınca seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi durumunda, Bakanlar Kurulu çekilir. Cumhurbaşkanı, geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.

Geçici Bakanlar Kuruluna Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları bağımsızlardan olmak üzere, siyasal parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır.

Siyasi parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı saptayarak Başbakana bildirir. Önerilen Bakanlık kabul etmeyen, ya da sonradan çekilen partiler yerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi için den ya da dışarıda bağımsızlar atanır.

Geçici Bakanlar Kurulu, yenileme kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak beş gün içinde kurulur.

Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.

Geçici Bakanlar Kurulu, yeni Meclis oluşup yeni Bakanlar Kurulu atanıncaya kadar görev yapar.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu

Madde 89- (1) 54 üncü madde gereğince seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.

(2) Geçici Bakanlar Kuruluna, siyasî parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır.

(3) Siyasî parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir.

(4) Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmî Gazetede ilânından itibaren beş gün içinde kurulur.

(5) Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.

▫ **TBB 2007**

Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu

Madde 127- Cumhurbaşkanınca seçimlerin ye-

nilenmesine karar verilmesi durumunda, Bakanlar Kurulu çekilir. Cumhurbaşkanı, geçici bakanlar kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.

Geçici Bakanlar Kuruluna siyasal parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı saptayarak Başbakana bildirir. Önerilen bakanlık kabul etmeyen veya sonradan çekilen partiler yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi için den veya dışarıda bağımsızlar atanır.

Geçici Bakanlar Kurulu, yenileme kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak beş gün içinde kurulur.

Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.

Geçici Bakanlar Kurulu, yeni Meclis oluşup, yeni Bakanlar Kurulu atanıncaya kadar görev yapar.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu

Madde 89-

Ortak payda:

(1) 54 üncü madde gereğince seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.

(2) Geçici Bakanlar Kuruluna, siyasî parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır.

(3) Siyasî parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir.

(4) Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmî Gazetede ilânından itibaren beş gün içinde kurulur.

(5) Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.

Ek öneriler:

Geçici Bakanlar Kurulu, yeni Meclis oluşup, yeni Bakanlar Kurulu atanıncaya kadar görev yapar.

1982 ANAYASASI MADDE 115

Tüzükler

Madde 115- Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.

□ 1961

Tüzükler.

Madde 107- Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya kanunun emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak şartıyla ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilerek, tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.

□ 1924

Madde 52- İcra Vekilleri Heyeti, kanunların su- veri tatbikiyesini irae veyahut kanunun emrettiği hususatı tesbit için ahkâmı cedideyi muhtevi olmak ve Şûrayı Devletin nazarı tetkikından geçirilmek şartıyla nizamnameler tedvin eder.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 115. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ ÜSKÜL 1992

1982 Anayasasının 115. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 115. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 115. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

Tüzükler

Madde 122- Bakanlar Kurulu, yasaların uygulanmasını göstermek ya da emrettiği işleri belirtmek üzere, yasalara aykırı olmamak ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilmek koşuluyla tüzükler çıkarabilir.

Tüzüklerde, Danıştay'ın incelemesinden geçmeyen hiçbir hüküm yer alamaz.

Tüzükler; Cumhurbaşkanınca imzalanır ve yasalar gibi yayımlanır.

□ TBB 2007

1982 Anayasasının 115. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 116

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

Madde 116- Bakanlar Kurulunun, 110 uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99 uncu veya 111 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulmadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırkbeş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırkbeş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Yenilenme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

□ 1961

Millet Meclisi Seçimlerinin Cumhurbaşkanınca Yenilenmesi

Madde 108- Anayasanın 89 uncu ve 104 üncü maddeleri uyarınca verilen güvensizlik oyu sebebiyle, onsekiz aylık bir süre içinde, Bakanlar Kurulu iki defa düşmüş ve üçüncü defa güvensizlik oyu verilmiş olursa, Başbakan, Cumhurbaşkanından, Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesini isteyebilir. Bu istek üzerine, Cumhurbaşkanı, Meclislerin Başkanlarına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve hemen seçime gidilir.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 116. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ ÜSKÜL 1992

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

Madde 88- Bakanlar kurulunun 86. maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 78. veya 87. maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırk beş gün içinde yeni Bakanlar

Kurulu kurulmadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimin yenilenmesine karar verebilir.

Başbakanın güvensizlik oyuyla düşürülmeden istifa etmesi üzerine veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden itibaren kırk beş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de; Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Seçimlerin yenilenmesi kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 116. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

Madde 116- Bakanlar Kurulunun, 110 uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99 uncu veya 111 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulmadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırkbeş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırkbeş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Yenilenme kararı Resmî Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

Seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.

Geçici Bakanlar Kuruluna Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen siyasal partilerden ve bağımsızlardan oranlarına göre üye alınır.

Siyasi partilerden ve bağımsızlardan alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir. Hükümette temsil edilmek istemeyen siyasal partiler ve bağımsızlar yerine diğer siyasal partilerden güçleri oranında üye alınır.

Geçici Bakanlar Kurulu, yenileme kararının Resmî Gazetede ilanından itibaren beş gün içinde kurulur.

Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.

Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar görev yapar.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 116. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimlerinin Cumhurbaşkanınca Yenilenmesi

Madde 124 Bakanlar Kurulunun 118 inci maddeye göre güvenoyu alamaması ya da 119 ncu veya 108 nci maddelerde belirlenen esaslara göre güvensizlik oyuyla düşürülmesi durumlarında kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulunun kurulamaması ya da kurulup güvenoyu alamaması durumunda; Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırkbeş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırkbeş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de; Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Yenileme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Seçimlerin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

Madde 54- (1) Yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanının oluşmasından sonra veya Başbakanın istifası yahut Bakanlar Kurulunun güvensizlik oyu ile düşürülmesi hallerinde kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulunun kurulamaması veya kurulduğu halde güvenoyu alamaması halinde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

(2) Yenilenme kararı Resmî Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

▫ **TBB 2007**

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

Madde 128 Bakanlar Kurulunun 121. maddeye göre güvenoyu alamaması veya 122. veya 111. maddelerde belirlenen esaslara göre güvensizlik oyuyla düşürülmesi durumlarında kırk beş gün içinde yeni

Bakanlar Kurulunun kurulamaması veya kurulup güvenoyu alamaması durumunda; Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırk beş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırk beş gün içinde; Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Yenileme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Seçimlerin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

Madde 54-

Ortak payda:

(1) Yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanının oluşmasından sonra veya Başbakanın istifası yahut Bakanlar Kurulunun güvensizlik oyu ile düşürülmesi hallerinde kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulunun kurulamaması veya kurulduğu halde güvenoyu alamaması halinde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

(2) Yenilenme kararı Resmî Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

1982 ANAYASASI MADDE 117

Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Madde 117- *Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.*

Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakanı karşı sorumludur.

Milli Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir.

□ 1961

Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Madde 110- (20.9.1971-1488)²¹³ Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin mânevî varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silâhlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı, Silâhlı Kuvvetlerin komutanıdır.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakanı karşı sorumludur.

213. Maddenin özgün hali:

Madde 110- Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin mânevî varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur. Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı, Silahlı Kuvvetlerin komutanıdır.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakanı karşı sorumludur.

Milli Savunma Bakanlığının görev ve yetkileri, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıklarıyla ilişkileri kanunla düzenlenir.

□ 1924

Madde 40- Başkumandanlık Türkiye Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti maneviyesinde mündemiç olup Reisicumhur tarafından temsil olunur. Kuvayı Harbiyenin emir ve kumandası hazarda kanunu mahsusuna tevfikân Erkânı Harbiyei Umumiye Riyasetine ve seferde İcra Vekilleri Heyetinin inhası üzerine Reisicumhur tarafından nasbedilecek zate tevdi olunur.

□ TÜSİAD 1992

Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Başkomutanlık, TBMM'nin manevi varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Milli Güvenliğin sağlanmasından ve silahlı kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, TBMM'ne karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı; silahlı kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

Genelkurmay Başkanı Milli Savunma Bakanının teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanına karşı sorumludur.

□ ÜSKÜL 1992

Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Madde 91- Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Millî güvenliği sağlanmasından ve silahlı kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı silahlı kuvvetlerin komutanı olup, savaşta komutanlık görevini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

Genelkurmay başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Milli Savunma Bakanına karşı sorumludur.

□ ANAP 1993

Madde 18- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 117 nci maddesinin 4 üncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş 5 inci fıkrası kaldırılmıştır.

Madde 117- .....

Genelkurmay Başkanı Bakanlar Kurulu Kararı ile atanır. Görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 117. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

Milli Savunma**Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı**

Madde 117- Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Bakanlar Kurulunu temsilen Başbakana karşı sorumludur.

Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı yasayla düzenlenir.

▫ **TOBB 2000**

Milli Savunma**Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı**

Madde 117- Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanıdır.

Genelkurmay Başkanının atanması, görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur.

▫ **TBB 2001**

Başkomutanlık ve Genelkurmay

Madde 125- Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanınca temsil olunur.

Ulusal güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından

Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı, Silahlı Kuvvetlerin komutanıdır.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri yasayla düzenlenir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Madde 90- (1) Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

(2) Millî güvenliğin sağlanmasından ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumludur.

(3) Genelkurmay Başkanı Türk Silâhlı Kuvvetlerinin komutanıdır.

(4) Genelkurmay Başkanı, görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur. Genelkurmay Başkanının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

(5) Millî Savunma Bakanlığının Genelkurmay Başkanlığı ve kuvvet komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2007**

Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanı

Madde 129 - Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanınca temsil olunur.

Ulusal güvenliğin sağlanmasından ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yurt savunmasına hazırlanmasından Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin komutanıdır; Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır.

Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve kuvvet komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı**Madde 90-**

Ortak payda:

(1) Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

(2) Millî güvenliğin sağlanmasından ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumludur.

(3) Genelkurmay Başkanı Türk Silâhlı Kuvvetlerinin komutanıdır.

(5) Millî Savunma Bakanlığının Genelkurmay Başkanlığı ve kuvvet komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir.

Ek Öneriler:

(3) Genelkurmay Başkanı, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin komutanıdır; Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine, Cumhurbaşkanıınca atanır.

Farklı görüşler:

(4) Genelkurmay Başkanı, doğrudan Millî Savunma Bakanı'na bağlı ve ona karşı sorumludur.

Genelkurmay Başkanı'nın göreve getirilmesinde, teamüllerin yanı sıra, siyasi iktidarın iradesine de önem verilir.

Askeri harcamalarının tamamının mali denetimi, başta olmak üzere güvenlik sektörünün demokratik sivil gözetim ve denetimini sağlayacak düzenleme yapılmalıdır.

1982 ANAYASASI MADDE 118

Millî Güvenlik Kurulu

Madde 118– (Değişik birinci fıkra: 3/10/2001-4709/32 md.)²¹⁴ Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

(Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/32 md.)²¹⁵ Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca değerlendirilir.²¹⁶

Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

Cumhurbaşkanı katılmadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Başbakanın başkanlığında toplanır.

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir.

214. Fikranın özgün hali: Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

215. Cümlenin özgün hali: Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir.

216. Bu fıkra da bulunan; "öncelikle dikkate alınır" ibaresi, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla, "değerlendirilir" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

□ **1961**

Milli Güvenlik Kurulu

Madde 111- (20.9.1971-1488)²¹⁷ Millî Güvenlik Kurulu, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve kanunun gösterdiği Bakanlar ile Kuvvet Komutanlarından kuruludur.

Millî Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı Başkanlık eder; bulunmadığı zaman, bu görevi Başbakan yapar.

Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonunun sağlanmasında yardımcı olmak üzere, gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirir.

□ **TÜSİAD 1992**

Milli Güvenlik Kurulu

Milli Güvenlik Kurulu, Başbakan, Milli Savunma Bakanı Genelkurmay Başkanı ve kanunun gösterdiği Bakanlar ile Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kuruludur.

Milli Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı başkanlık eder; bulunmadığı zaman, bu görevi Başbakan yapar. Kurulun gündemi Milli Savunma Bakanı ile Genelkurmay Başkanının önerileri uyarınca Başbakan tarafından düzenlenir.

Milli Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonunun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna iletir.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

□ **ANAP 1993**

Madde 19- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 118 inci maddesinin 1 inci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 118- Millî Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları ile Genelkurmay Başkanı ve Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

□ **HEP 1993**

1982 Anayasasının 118. maddesi Anayasadan çıkarılmalıdır. Milli Güvenlik Kurulu kaldırılmalıdır.

217. Maddenin özgün hali:

Madde 111- Milli Güvenlik Kurulu kanunun gösterdiği Bakanlar ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet temsilcilerinden kuruludur. Milli Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı Başkan eder; bulunmadığı zaman, bu görevi Başbakan yapar.

Milli Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonunun sağlanmasında yardımcı olmak üzere, gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirir.

□ **DSP 1993**

Milli Güvenlik Kuruluna Adalet ve Ulaştırma Bakanları da alınmalıdır.

Milli Güvenlik Kurulunun görüşlerini, Bakanlar Kuruluna “bildirmesi” yolundaki ifade yerine “tavsiye eder” denilmelidir.

Bazı konulardaki Millî Güvenlik Kurulu kararlarının bakanlar Kurulunca “öncelikle dikkate alınacağını” belirten ifade maddeden çıkarılmalıdır.

□ **RP 1993**

Milli Güvenlik Kurulu

Madde 118- Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, TBMM Başkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, TBMM’de grubu bulunan siyasî partilerin Genel Başkanları, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

Milli Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını gerekli gördüğü tedbirlere ait tavsiye kararları Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır.

Milli Güvenlik Kurulunun gündemi; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan ve Genelkurmay Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasî parti Genel Başkanlarının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

Cumhurbaşkanı katılmadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu, TBMM Başkanının başkanlığında toplanır.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir.

□ **SHP 1993**

Milli Güvenlik Kurulu

Madde 118- Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Anamuhalefet Partisi Genel Başkanı, Hükümet ortağı partilerin genel başkanları, Dışişleri, İçişleri, Maliye, Millî Savunma Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanları ve Jandarma Genel Komutanı ve Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

Milli Güvenlik Kurulu Başbakanın çağrısıyla toplanır. Cumhurbaşkanı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı da gerekli gördüklerinde Başbakanın görüşünü alarak Kurulu toplantıya çağırabilirler.

Milli Güvenlik Kurulu Devletin iç ve dış güvenliğine ilişkin görüş belirler.

▫ TOBB 2000

Milli Güvenlik Kurulu

Madde 118- Milli Güvenlik Kurulu; Başbakan, Kanunun gösterdiği bakanlar, Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Milli Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı başkanlık eder; bulunmadığı zaman bu görevi Başbakan yerine getirir.

Milli Güvenlik Kurulu milli güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve eşgüdümün sağlanmasında yardımcı olmak üzere gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirir.

▫ TBB 2001

Ulusal Güvenlik Kurulu

Madde 126- Ulusal Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanı başkanlığında, Başbakan ve yasanın gösterdiği Bakanlar ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvetleri Komutanlarından kurulur.

Cumhurbaşkanı bulunmadığı zaman Kurula, Başbakan başkanlık yapar.

Ulusal Güvenlik Kurulu, ulusal güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve eşgüdüm sağlanmasında yardımcı olmak üzere gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Milli Güvenlik Kurulu

Birinci Alternatif: Başbakanın Başkanlığı

Madde 91- (1) Milli Güvenlik Kurulu; Başbakanın başkanlığında, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcısı, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri bakanları ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlarından oluşur.

(2) Gündemin özelliğine göre, Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

(3) Milli Güvenlik Kurulu, millî güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak üzere görüşlerini Bakanlar Kuruluna sunar.

(4) Milli Güvenlik Kurulunun gündemi, Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Başbakanca belirlenir.

(5) Milli Güvenlik Kurulunun görevleri ve işleyişine dair hususlar kanunla düzenlenir.

İkinci Alternatif: Cumhurbaşkanının Başkanlığı

Madde 91- (1) Milli Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanı başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcısı, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlarından oluşur.

(2) Gündemin özelliğine göre, Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

(3) Milli Güvenlik Kurulu, millî güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak üzere görüşlerini Bakanlar Kuruluna sunar.

(4) Milli Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca belirlenir.

(5) Cumhurbaşkanı katılmadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Başbakanın başkanlığında toplanır.

(6) Milli Güvenlik Kurulunun görevleri ve işleyişine dair hususlar kanunla düzenlenir.

Üçüncü Alternatif:

Madde 91- (1) Bakanlar Kuruluna millî güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak üzere Millî Güvenlik Kurulu kurulur.

(2) Milli Güvenlik Kurulunun yapısı, teşkilâtı, görevleri ve işleyişine dair hususlar kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Ulusal Güvenlik Kurulu

Madde 130 Ulusal Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanı başkanlığında, Başbakan ve kanunun gösterdiği bakanlar ile Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarından kurulur. Kurula hangi bakanların üye olarak katılacağı kanunla belirlenir.

Cumhurbaşkanı bulunmadığı zaman kurul, Başbakanın başkanlığında toplanır.

Ulusal Güvenlik Kurulu, ulusal güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve eşgüdüm sağlanmasında yardımcı olmak üzere gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirir.

▣ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**
Millî Güvenlik Kurulu

Birinci Alternatif: Başbakanın Başkanlığı

Madde 91-

- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.
- (3) Ortak payda yoktur.
- (4) Ortak payda yoktur.
- (5) Ortak payda yoktur.

İkinci Alternatif: Cumhurbaşkanının Başkanlığı

Madde 91-

- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.
- (3) Ortak payda yoktur.
- (4) Ortak payda yoktur.
- (5) Ortak payda yoktur.
- (6) Ortak payda yoktur.

Üçüncü Alternatif:

Madde 91-

- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 119-120-122

OLAĞANÜSTÜ YÖNETİM HALLERİ

Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı

Madde 119- *Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.*

Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı

Madde 120- *Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.*

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

Madde 122 - *Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye*

Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetim süresinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir.

Bu kararname Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul İhtizükte belirlenir.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim komutanları Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

□ 1961

Sıkıyönetim ve Savaş Hali

Madde 124- (20.9.1971-1488)²¹⁸ Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dışardan tehlikeye

218. Maddenin özgün hali :

Sıkıyönetim

Madde 124- Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması sebebiyle, Bakanlar Kurulu, süresi bir ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde sıkıyönetim ilan edebilir ve bunu hemen, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman, sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi, tamamiyle de kaldırabilir. Meclisler toplanık değilse, hemen toplantıya çağırılır.

Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Bu kararlar, Meclislerin birleşik toplantısında alınır.

Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı kanunla gösterilir.

düşüren veya Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketleri hakkında kesin belirtilerin ortaya çıkması sebebiyle Bakanlar Kurulu, süresi iki ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde sıkıyönetim ilân edebilir ve bunu hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman, sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi, tamamiyle de kaldırabilir. Meclisler toplanık değilse, hemen toplantıya çağırılır.

Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Bu kararlar Meclislerin Birleşik Toplantısında alınır.

Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için konulabilecek yükümler kanunla gösterilir.

□ 1924

Madde 86- Harb halinde veya harbi gerektirecek bir durum baş gösterdikte veya ayaklanma olduğunda yahut vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtiler görüldükte Bakanlar Kurulu, süresi bir ayı aşmamak üzere yurdun bir kesiminde veya her yerinde sıkıyönetim ilan edebilir ve bunu hemen Meclisin onamasına sunar. Meclis sıkıyönetim süresini, gerekirse uzatabilir veya kısaltabilir. Meclis toplanık değilse hemen toplanmaya çağırılır.

Sıkıyönetim süresi ancak Meclisin kararıyla uzatılabilir.

Sıkıyönetim, kişi ve konut dokunulmazlığının, basın, gönderişme, dernek, ortaklık hürriyetlerinin geçici olarak kayıtlanması veya durdurulması demektir.

Sıkıyönetim bölgesiyle bu bölgede hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği harb halinde de dokunulmazlığın ve diğer hürriyetlerin nasıl kayıtlanabileceği veya durdurulacağı kanunla gösterilir.

□ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 119 ve 120. maddelerindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

Olağanüstü Yönetim Usulleri

Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilânını gerektiren haller-

den daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Bakanlar Kurulu sıkıyönetim süresince, ilgili kanunlar çerçevesinde, durumun gerekli kıldığı konularda ve ölçüde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnamelere uygulama işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim komutanları Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

▫ ÜSKÜL 1992

Doğal afet, açlık, kıtlık

Madde 103- Doğal afet, açlık ve kıtlık durumlarında, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü hal ilan edebilir.

Doğal afet, açlık, kıtlık nedeniyle ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için konulabilecek para, mal ve çalışma yükümleri ile bu hallerin ilanı, yürütülmesi ve kaldırılması ile ilgili usuller kanunla düzenlenir.

Savaş hali, şiddet olaylarının yaygınlaşması

Madde 104- Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya anayasal demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet

olaylarının ortaya çıkması halinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, süresi iki ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, gerekçesini belirterek, olağanüstü hal ilan edebilir.

Bu karar derhal Resmî Gazete'de yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantıda değilse hemen toplantıya çağırılır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, olağanüstü hal ilanı kararını onaylayabilir, kaldırabilir, süresini kısaltabilir.

Olağanüstü halin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır.

Milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin olağanüstü hale ilişkin kararlarının anayasaya aykırılığı nedeniyle iptali istemiyle, kararın alındığı tarihten başlayarak bir hafta içinde Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilirler. Anayasa Mahkemesi, kararını onbeş gün içinde verir.

Olağanüstü hal ilanı halinde hangi hükümlerin uygulanacağı, işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı, savaş ve savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi halinde vatandaşlar için konulabilecek yükümlülükler kanunla gösterilir. Bu kanun, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayının salt çoğunluğuyla çıkarılır.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 119 ve 120. maddelerindeki düzenleme anen benimsenmiştir.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

Madde 122- Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı geçmemek üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilan edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse derhal toplantıya

çağrılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde bu kararı Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının salt çoğunluğunun kabulü ile sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetim süresinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir.

Bu kararname Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul İçtüzükte belirlenir.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının salt çoğunluğunun kabulüne bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim komutanları, Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 119 ve 120. maddelerindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

Madde 122- Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi dört ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilan edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağrılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisince sıkıyönetimin onaylanması ve süresinin uzatılması kararları üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla alınır. Bu çoğunluğun sağlanamaması durumunda oylama üç gün sonra yinelenir. Bu oylamada da üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu sağlanamazsa sıkıyönetim kaldırılmış olur.

Sıkıyönetim süresinde, Bakanlar Kurulu sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir.

Bu kararname Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bunlar en geç otuz gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülerek, karara bağlanırlar.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üye tamsayısının salt çoğunluğunun kabulüne bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, sıkıyönetim makamlarının idare ile olan ilişkileri, özgürlüklerin nasıl sınırlandırılacağı ve durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durum başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler yasayla düzenlenir.

Sıkıyönetim Komutanları, Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

Olağanüstü Hal

44. Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi dört ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

45. Anayasal demokratik düzeni veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi dört ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

Sıkıyönetim

46. Anayasa'nın tanımladığı düzene veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş

hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyet'e karşı eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin bölünmezliğini tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, süresi dört ayı aşmamak üzere yurdun bir kısmında veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir.

47. Olağanüstü hal ve sıkıyönetim kararları derhal T.C. Resmî Gazete'de yayımlanır ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan kararını kaldırabilir, süresini kısaltabilir veya hükümetin teklifi üzerine, her defasında iki ay geçmemek üzere süreleri uzatabilir.

o TOBB 2000

1982 Anayasasının 119. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

Şiddet Olaylarının Yaygınlaşması ve Kamu Düzeninin Ciddi Şekilde Bozulması Sebepleriyle Olağanüstü Hal İlanı

Madde 120- Anayasal düzeni ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü alarak yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

Sıkıyönetim, Seferberlik ve Savaş Hali

Madde 122- Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya anayasal düzeni ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü alarak, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, sıkıyönetim ilân edebilir.

Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır.

Meclis sıkıyönetim süresini kısaltabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin

kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, temel hak ve hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya askıya alınacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim süresince, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu Sıkıyönetim Kanunu çerçevesinde durumun gerekli kıldığı konularda ve ölçüde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnamelere ve uygulama işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

o TBB 2001

Olağanüstü Durumlar

Madde 145- Doğal afet, tehlikeli salgın hastalıklar ya da ağır ekonomik bunalım durumlarında Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanacak Bakanlar Kurulu, yurdun bütününde ya da herhangi bir yerinde süresi dört ayı geçmemek üzere olağanüstü durum ilan edebilir.

Anayasal demokratik düzeni ya da temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet eylemlerine ilişkin ciddi belirtilerin ortaya çıkması ya da şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ağır bir biçimde bozulması durumlarında; Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanacak Bakanlar Kurulu, Ulusal Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun herhangi bir yerinde ya da bir bütününde süresi dört ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Yukarıdaki fıkralar uyarınca, olağanüstü durum ilanına karar verildiğinde bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Meclis toplantı halinde değilse derhal toplantıya çağırılır. Meclis, olağanüstü durumun coğrafi alanını daraltabilir ve süresini kısaltabilir, uzatabilir ya da olağanüstü durum kararını kaldırabilir.

Sıkıyönetim, Seferberlik ve Savaş Durumu

Madde 146- Anayasal demokratik düzeni ya da temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü durum ilanını gerektiren olaylardan daha ağır ya da ülkenin ve ulusun bölünmezliğini içten ya da dıştan tehlikeye düşüren şiddet eylemlerinin ya da cumhuriyete karşı ayaklanmanın olması, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi ya da savaş durumu nedenleriyle Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Ulusal Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan

sonra süresi dört ayı aşmamak üzere yurdun bütününde ya da herhangi bir bölümünde sıkıyönetim ilan edebilir. Bu karar derhal Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Meclis gerekli görürse sıkıyönetimin coğrafi alanını daraltabilir ve süresini kısaltabilir ya da sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır.

▣ ÖZBUDUN 2007

Olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilânı sebepleri

Madde 104- (1) Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi iki ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

(2) Anayasa ile kurulan hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde, Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi iki ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

(3) Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi dört ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir.

▣ TBB 2007

Olağanüstü haller

Madde 149 Doğal afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanacak Bakanlar Kurulu, yurdun bütününde veya herhangi bir yerinde süresi dört ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Anayasal demokratik düzeni veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet eylemlerine ilişkin ciddi belirtilerin ortaya çık-

ması veya şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ağır bir biçimde bozulması durumlarında; Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanacak Bakanlar Kurulu, Ulusal Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun herhangi bir yerinde veya bütününde süresi dört ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Yukarıdaki fıkralar uyarınca, olağanüstü hal ilânına karar verildiğinde bu karar derhal Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Meclis toplantı halinde değilse derhal toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, gerekli görürse olağanüstü halin coğrafi alanını daraltabilir; süresini kısaltabilir veya olağanüstü hal ilanına ilişkin kararı kaldırabilir.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

Madde 150 Anayasal demokratik düzeni veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren olaylardan daha ağır veya ülkenin ve ulusun bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet eylemlerinin veya Cumhuriyete karşı ayaklanmanın olması, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi veya savaş durumu nedenleriyle Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Ulusal Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra süresi dört ayı aşmamak üzere yurdun bütününde veya herhangi bir bölümünde sıkıyönetim ilan edebilir. Bu karar derhal Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli görürse sıkıyönetimin coğrafi alanını daraltabilir ve süresini kısaltabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilânı sebepleri

Madde 104-

Farklı Görüşler

(1) Doğal afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanacak Bakanlar Kurulu, yurdun bütününde veya herhangi bir yerinde süresi dört ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

(2) Anayasal demokratik düzeni veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet eylemlerine ilişkin ciddi belirtilerin ortaya

çıkması veya şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ağır bir biçimde bozulması durumlarında; Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanacak Bakanlar Kurulu, Ulusal Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun herhangi bir yerinde veya bütününde süresi dört ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

(3) Yukarıdaki fıkralar uyarınca, olağanüstü hal ilanına karar verildiğinde bu karar derhal Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Meclis toplantı halinde değilse derhal toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, gerekli görürse olağanüstü halin coğrafi alanını daraltabilir; süresini kısaltabilir veya olağanüstü hal ilanına ilişkin kararı kaldırabilir.

1982 ANAYASASI MADDE 121

Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

Madde 121- *Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilânına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.*

119 uncu madde uyarınca ilân edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandıracağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararname çıkarabilir. Bu kararname, Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur; bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul, İçtüzükte belirlenir.

□ 1961

Olağanüstü Haller

Madde 123- Olağanüstü hallerde vatandaşlar için konulabilecek para, mal ve çalışma yükümleri ile bu hallerin ilânı, yürütülmesi ve kaldırılması ile ilgili usuller kanunla düzenlenir.

□ 1924

Madde 86- Harb halinde veya harbi icabettirecek bir vaziyet hudusunda veya isyan zuhurunda veyahut Vatan ve Cumhuriyet aleyhinde kuvvetli ve fiilî teşebbüsat vukuunu müeyyit katî emarat görüldükte İcra Vekilleri Heyeti müddeti bir ayı tecavüz etmemek üzere umumi veya mevzii idarei örfiye ilân edebilir ve keyfiyet hemen Meclisin tasdikına

arz olunur. Meclis idarei örfiye müddetini indelicap tezyid veya tenkis edebilir. Meclis müçtemi değıle derhal içtimaa davet olunur.

İdarei örfiyenin fazla temadisi Meclisin kararına mütevakıftır.

İdarei örfiye, şahsi ve ikametgâh masuniyetlerinin, matbuat, müraselât, cemiyet, şirket hürriyetlerinin muvakkaten takyit veya taliki demektir.

İdarei örfiye muntakasiyle bu muntaka dâhilinde tatbik olunacak ahkâm ve muamelâtın sureti icrası ve harb halinde dahi masuniyet ve hürriyetlerin tarzı takyit ve taliki kanunla tesbit olunur.

▫ TÜSİAD 1992

Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilanına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değıştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

119 uncu madde uyarınca ilân edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiğı tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceğı, görevlilerin durumlarında ne gibi değışiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Bakanlar Kurulu olağanüstü hal süresince, ilgili kanunlar çerçevesinde durumun gerekli kıldığı konularda ve ölçüde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnamelere uygulama işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

▫ RP 1993

Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

Madde 121- Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilanına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değıştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Olağanüstü hal ilanı kararının onaylanması veya uzatılması Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kabulüne bağılıdır.

119 uncu madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı, halin gerektirdiğı tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceğı, görevlilerin durumlarında ne gibi değışiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnameler, Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur; bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul, İçtüzükte belirlenir.

▫ SHP 1993

Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

Madde 121- Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilanına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır. Meclis olağanüstü hal süresini değıştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisince olağanüstü halin onaylanması ve süresinin uzatılması kararları üye tamsayısının salt çoğunluğuyla alınır. Bu çoğunluğun sağlanamaması durumunda oylaması üç gün sonra yinelenir. Bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanamazsa olağanüstü hal kaldırılmış olur.

119 uncu madde uyarınca ilân edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile, olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve özgürlüklerin nasıl sınırlanacağı, halin gerektirdiğı önlemlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceğı, görevlilerin durumlarında ne gibi değışiklikler yapılacağı Olağanüstü Hal yasasında düzenlenir. Olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamalar bu hak ve özgürlüklerin özüne dokunamaz.

Olağanüstü hal süresince, Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnameler, Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye

Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bunlar en geç otuz gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülerek, karara bağlanır.

▫ TOBB 2000

Olağanüstü Hallerle İlgili Düzenleme

Madde 121- Olağanüstü hal ilânına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağrılır.

Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Olağanüstü hallerin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması TBMM'nin kararına bağlıdır.

119 madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin iki türü için ayrı ayrı olmak üzere temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandıracağı veya askıya alınacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne surette alınacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Olağanüstü Hal Kanunu çerçevesinde, durumun gerekli kıldığı konularda ve ölçüde kararname çıkarabilir. Bu kararlara ve uygulama işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

▫ TBB 2001

Olağanüstü Yönetimlerle İlgili Düzenleme

Madde 147- Olağanüstü durumlarda yurttaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile temel hak ve özgürlüklerin, durumun gerektirdiği ölçüde nasıl sınırlandıracağı ya da geçici olarak durdurulacağı, hangi önlemlerin nasıl ve ne yolla alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği ve olağanüstü yönetim usulleri yasa ile düzenlenir.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş durumlarında hangi hükümlerin uygulanacağı sıkıyönetim ve genel yönetim ile ilişkileri ve işlemleri nasıl yürütüleceği, temel hak ve özgürlüklerin durumun gerektirdiği ölçüde sınırlandırılması, geçici olarak durdurulması veya savaşı gerektiren durumun baş göstermesi halinde nedeniyle yurttaşlar için getirilecek yükümlülükler yasa ile düzenlenir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Olağanüstü hal ve sıkıyönetime ilişkin ortak hükümler

Madde 105- (1) Olağanüstü hal veya sıkıyönetim ilânına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye

Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhâl toplantıya çağrılır. Meclis, olağanüstü hal veya sıkıyönetim sürelerini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine her defasında iki ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

(2) 104 üncü maddenin birinci fıkrası uyarınca ilân edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü ve sıkıyönetim, seferberlik veya savaş hallerinde, 14 üncü maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandıracağı veya nasıl durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Olağanüstü yönetimlerle ilgili düzenleme

Madde 151- Olağanüstü hallerde, yurttaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve özgürlüklerin nasıl sınırlandıracağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi önlemlerin nasıl ve ne yolla alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği ve olağanüstü yönetim usulleri kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş durumlarında hangi hükümlerin uygulanacağı, sıkıyönetim ve genel yönetim ile ilişkileri ve işlemleri nasıl yürütüleceği, temel hak ve özgürlüklerin durumun gerektirdiği ölçüde sınırlandırılması, geçici olarak durdurulması veya savaşı gerektiren durumun baş göstermesi halinde yurttaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir.

Yukarıda belirtilen olağanüstü yönetim usullerinde Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, durumun zorunlu kıldığı konularda, 16. maddede belirtilen güvencelere aykırı olmamak kaydıyla, yetki kanunu gereksiz Kanun Hükmünde Kararname çıkarabilir. Bu kararlara Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bu kararlara düzenleme alanı, 103. maddede belirtilen sınırlamalara tabi değildir, ancak kararlara aleyhine yargı yolu kapatılmaz.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Olağanüstü hal ve sıkıyönetime ilişkin ortak hükümler

Madde 105-

Farklı görüşler:

Olağanüstü hallerde, yurttaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve özgürlüklerin na-

sıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi önlemlerin nasıl ve ne yolla alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği ve olağanüstü yönetim usulleri kanunla düzenlenir. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş durumlarında hangi hükümlerin uygulanacağı, sıkıyönetim ve genel yönetim ile ilişkileri ve işlemleri nasıl yürütüleceği, temel hak ve özgürlüklerin durumun gerektirdiği ölçüde sınırlandırılması, geçici olarak durdurulması veya savaşı gerektiren durumun baş göstermesi halinde yurttaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir. Yukarıda belirtilen olağanüstü yönetim usullerinde Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, durumun zorunlu kıldığı konularda, 16. maddede belirtilen güvencelere aykırı olmamak kaydıyla, yetki kanunu gerekmeksizin Kanun Hükmünde Kararname çıkarabilir. Bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisininonayına sunulur. Bu kararnamelerin düzenleme alanı, 103. maddede belirtilen sınırlamalara tabi değildir, ancak kararnameler aleyhine yargı yolu kapatılamaz.

Olağanüstü hallerde, yurttaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve özgürlüklerin nasıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi önlemlerin nasıl ve ne yolla alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği ve olağanüstü yönetim usulleri kanunla düzenlenir. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş durumlarında hangi hükümlerin uygulanacağı, sıkıyönetim ve genel yönetim ile ilişkileri ve işlemleri nasıl yürütüleceği, temel hak ve özgürlüklerin durumun gerektirdiği ölçüde sınırlandırılması, geçici olarak durdurulması veya savaşı gerektiren durumun baş göstermesi halinde yurttaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir. Yukarıda belirtilen olağanüstü yönetim usullerinde Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, durumun zorunlu kıldığı konularda, 16. maddede belirtilen güvencelere aykırı olmamak kaydıyla, yetki kanunu gerekmeksizin Kanun Hükmünde Kararname çıkarabilir. Bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisininonayına sunulur. Bu kararnamelerin düzenleme alanı, 103. maddede belirtilen sınırlamalara tabi değildir, ancak kararnameler aleyhine yargı yolu kapatılamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 123

İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

Madde 123- İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

□ 1961

İdarenin Bütünlüğü ve Kamu Tüzel Kişiliği

Madde 112- İdarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. Kamu tüzel kişiliği, ancak Kanunla veya Kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

□ 1924

Madde 89- Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet noktai nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara, kazalar nahiyelere münkasimdir ve nahiyeler de kasaba ve köylerden tereküp eder.

Madde 90- Vilâyetlerle şehir, kasaba ve köyler hükmî şahsiyeti haizdir.

Madde 91- Vilâyetler umuru tevsii mezuniyet ve tefriki vezaif esası üzerine idare olunur.

□ ÜSKÜL 1992

İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

Madde 92- İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 123. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 123. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 123. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

Yönetimin Bütünlüğü ve Kamu Tüzelkişiliği

Madde 127- Kamu yönetimi, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve yasayla düzenlenir.

Yönetimin kuruluşu ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine dayanır.

Kamu tüzelkişiliği ancak yasayla ya da yasanın açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

▫ **GTP 2007**

İdarenin Esasları

4. Türkiye yönetim bakımından merkez ve yerinden yönetim birimlerinden oluşur. Merkezi yönetimin ülke genelindeki örgütlenme ilkeleri ile yerinden yönetim birimlerinin kurulma, ayrılma, birleşme ve sınır değişiklik esasları Anayasa'nın temel ilkelerine aykırı olmayacak şekilde, kanunla düzenlenir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

1982 Anayasasının 123. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2007**

Yönetimin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

Madde 131 Kamu yönetimi, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

Yönetimin kuruluşu ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine dayanır.

Kamu tüzelkişiliği ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

1982 Anayasasının 123. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 124

Yönetmelikler

Madde 124- *Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.*

Hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

▫ **1961**

Yönetmelikler

Madde 113- Bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. Yönetmelikler Resmi Gazete ile yayınlanır.

▫ **TÜSİAD 1992**

Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Yönetmelikler, Resmi Gazete ile yayınlanır.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Yönetmelikler

Madde 94- Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelikler çıkarabilirler.

Yönetmelikler yayımlanmadıkça yürürlüğe konulamaz. Yönetmeliklerin yayımlanma biçimi ve hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı kanunla belirtilir.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 124. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

Tüzükler ve yönetmelikler

Madde 124- Bakanlar Kurulu, yasanın uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, yasalara aykırı olmamak ve Danıştayın incelemesinden geçirilmek koşuluyla tüzükler çıkarabilir. Tüzükler Cumhurbaşkanınca imzalanır ve yasalar gibi yayımlanır.

Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişilikleri kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak koşuluyla yönetmelikler çıkarabilirler. Yönetimin açıklığı ilkesi gereğince hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı yasadâ belirtilir.

▫ TOBB 2000

Yönetmelikler

Madde 124- Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Yönetmelikler, Resmi Gazete ile yayınlanır.

▫ TBB 2001

Yönetmelikler

Madde 128- Başbakanlık, bakanlıklar ve kamusal kuruluşlar, kendi görev alanlarını ilgilendiren yasaların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak koşuluyla yönetmelikler çıkarabilir.

Yönetmelikler, Resmi Gazetede yayımlanmadıkça yürürlüğe konamaz.

▫ ÖZBUDUN 2007

Yönetmelik

Madde 93- (1) Bakanlar Kurulu, Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir. Kanunla düzenlenmemiş konularda yönetmelik çıkarılamaz.

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayınlanacağı kanunda belirtilir.

▫ TBB 2007

Yönetmelikler

Madde 132- Başbakanlık, bakanlıklar ve kamusal kuruluşlar, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak koşuluyla yönetmelikler çıkarabilir.

Hangi nitelikteki yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir. Kurumlar ve kuruluşlar, Resmi Gazetede yayımlanmayan yönetmeliklerin ve yönetmelik değişikliklerinin adını, tarihini, numarasını ve konusunu Resmi Gazetede ilan eder; bu ilanda tam metne nasıl ulaşılacağı de belirtilir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Yönetmelik

Madde 93-

Ortak payda::

(1) Bakanlar Kurulu, Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir. Kanunla düzenlenmemiş konularda yönetmelik çıkarılamaz.

(2) Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayınlanacağı kanunda belirtilir.

Farklı görüşler

(2) Hangi nitelikteki yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir. Kurumlar ve kuruluşlar, Resmi Gazetede yayımlanmayan yönetmeliklerin ve yönetmelik değişikliklerinin adını, tarihini, numarasını ve konusunu Resmi Gazetede ilan eder; bu ilanda tam metne nasıl ulaşılacağı de belirtilir.

1982 ANAYASASI MADDE 125

Yargı yolu

Madde 125- İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek hükmü:13/8/1999-4446/2 md.) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilmektedir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır. (Ek Cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) Ancak, Yüksek Askerî Şûranın terfii işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

(Değişik: 7/5/2010-5982/11 md.)²¹⁹ Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

1961

Yargı Yolu

Madde 114- (20.9.1971-1488)²²⁰ İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır.

Yargı yetkisi, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanılamaz. İdari eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemez.

İdarenin işlemlerinden dolayı açılacak davalarda süre aşımı, yazılı bildirim tarihinden başlar.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

TÜSİAD 1992

İdarenin Açıklığı ve Yargısal Denetim

İdare, işlemlerinde gerekçe göstermek ve bu işlemlere karşı başvuru yollarını belirtmek zorundadır.

Kanunda belirtilen zorunlu istisnalar dışında İdarenin elindeki bilgi ve belgeler ilgili herkese açıktır. Kanun, hak arama hürriyetini sınırlayacak nitelikte gizlilik kaydı koyamaz.

İdarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz.

Bireysel idari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, bu sürenin bildirimde açıkça belirtilmiş olması şartıyla yazılı bildirim tarihinden başlar. Dava süresi belirtilmeden yapılan yazılı bildirimler yargı yoluna başvurmayı engellemekle beraber zaman aşımı süresini başlatmaz.

Bildirim, kayıt, tutanak gibi davaya taraf olan İdare tarafından düzenlenen belgelerin gerçeğe uygunluğu, yargı yerlerince, yargılama usulünün bütün olanakları kullanılarak araştırılır.

İdari işlemin uygulanmasının, ilgili kişiler veya kamu bakımından giderilmesi imkansız ya da çok zor olan zararlar doğurması ihtimali bulunduğu veya söz konusu idari işlemin hukuka aykırılığı yönünde ciddi belirtiler görüldüğünde, yargı yerleri, yargılamanın o aşaması bakımından gerekçe göstererek yürütmenin durdurulması kararı verebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ve bu hal ve nedenlerle bağlantılı olmak şartıyla yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

220. Maddenin özgün hali:

Yargı Denetimi

Madde 114- İdarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz.

İdarenin işlemlerinden dolayı açılacak davalarda süre aşımı, yazılı bildirim tarihinden başlar.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

219. Fıkranın özgün hali: Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

▫ ÜSKÜL 1992

Yargı yolu

Madde 95- İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır.

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler yargı denetimi dışındadır.

Yargı, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunu denetler.

İdarenin işlemlerinden dolayı açıklanacak davalarda, süre aşımı, yazılı bildirim tarihinden başlar.

İdare, eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

▫ ANAP 1993

Madde 20- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125 nci maddesinin 2 nci fıkrası aşağıdaki şekilde olmalıdır.

Madde 125- .....

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işler ile Yüksek Askerî Şüranın terfi, nakil ve atama kararları yargı denetimi dışındadır.

▫ BBP 1993

Söz konusu maddesinin 2 nci fıkrasında yer alan “Yüksek Askerî Şûra Kararları yargı dışındadır” hükmü Anayasadan çıkarılmalıdır.

▫ DSP 1993

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan “Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şüranın kararları yargı denetimi dışındadır” hükmü Anayasadan çıkarılmalıdır.

▫ RP 1993

Yargı yolu

Madde 125- İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler yargı denetimi dışındadır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte ger-

çekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlandırabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

▫ SHP 1993

Yargı yolu

Madde 125- İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

Cumhurbaşkanının 105 inci maddede gösterildiği biçimde tek başına yapacağı işlemler yargı denetimi dışındadır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak biçimde yargı kararı verilemez.

İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

62. İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır.

▫ TOBB 2000

Yargı Yolu

Madde 125- İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

Yüksek Askerî Şüranın kararları yargı denetimi dışındadır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlandırabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

▫ **TBB 2001**

Yargı Denetimi

Madde 133- Yönetimin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Yargı, eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunu denetler.

Yönetsel işlemlerde açılacak davalarda süre, yazılı bildirim gününden başlar.

Yürütmenin durdurulması kararları, ayrıca bir işleme gerek olmadan, kendiliğinden hukuksal sonuçlarını doğurur. Ancak karardan beklenen sonucun alınması, bir yönetsel karar ya da işlemi gerektiriyorsa, Yönetim, yasanın öngördüğü süre içinde mahkeme kararının yerine getirilmesini sağlar.

Yönetim, eylem ve işlemlerinden doğan zararı gidermekle yükümlüdür. Zarar kamu görevlilerinin kişisel kusurlarından doğmuşsa, yönetim ödediği giderimi her durumda bu görevlilerden alır.

▫ **GTP 2007**

Yargı Yolunun Açıklığı

72. Merkezi idarenin veya Yerinden Yönetim birimlerinin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Yargı denetimi

Madde 94- (1) İdarenin hiç bir eylem ve işlemi yargı denetimi dışında bırakılamaz. Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime, ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

(2) İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihini izleyen gün başlar.

(3) Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

(4) İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin hukuka aykırılığı konusunda kuvvetli belirtilerin bulunması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir. Olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde, ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesi kanunla sınırlanabilir.

(5) İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür. Kamu hizmeti görev-

lerinin şahsî kusurlarından doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

▫ **TBB 2007**

Yargı denetimi

Madde 137- Yönetimin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Yargı, eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunu denetler.

Yönetsel işlemler ile ilgili olarak açılacak davalarda süre, yazılı bildirim ile başlar.

Yürütmenin durdurulması kararları derhal uygulanır.

Hizmetle bağdaşmayan eylem ve işlemleri veya kişisel kusurları sonucu doğan zararlar için ilgililer, doğrudan memura veya yönetime karşı giderim davası açabilirler.

Yönetim, eylem ve işlemlerinden doğan zararları gidermekle yükümlüdür. Zarar, kamu görevlilerinin kişisel kusurlarından ileri gelmişse; yönetim, ödediği tazminatı her durumda bu görevlilerden alır.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Yargı denetimi

Madde 94-

Ortak payda:

(1) İdarenin hiç bir eylem ve işlemi yargı denetimi dışında bırakılamaz.

(2) İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihini izleyen gün başlar.

(3) Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

(5) İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür. Kamu hizmeti görevlilerinin şahsî kusurlarından doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

(4) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 126

Merkezi idare

Madde 126- Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

1961

Merkezi İdare

Madde 115- Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, iktisadî şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Belli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla, birden çok ili içine alan çevrede, bu hizmetler için, yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebilir.

1921

Madde 10- (Değişik : 29.10.1339 (1923) - 364)²²¹ Türkiye Reiscumhuru, Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından ve kendi âzası meyanından bir intihap devresi için intihap olunur. Vazife Riyaset yeni Reiscumhurun intihabına kadar devam eder. Tekrar intihap olunmak caizdir.

Madde 11- (Değişik : 29.10.1339 (1923) - 364)²²² Türkiye Reiscumhuru Devletin Reisidir. Bu sıfatla lüzum gördükçe Meclise ve Heyeti Vekileye riyaset eder.

Madde 12- (Değişik : 29.10.1339 (1923) - 364)²²³ Başvekil Reiscumhur tarafından ve Meclis

221. Maddenin özgün hali:

Madde 10- Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet noktâ nazaran vilâyetlere; vilâyetler kazalara münkasem olup kazalar da nahiyelerden tereküp eder.

222. Maddenin özgün hali:

Madde 11- Vilâyet, mahallî umurda mânevî şahsiyeti ve muhtariyeti haizdir. Haricî ve dahilî siyaset, şer'î, adlî ve askerî umur, beynelmilel iktisadî münasebat ve hükümetin umumi tekâlifi ve menafîi birden ziyade vilâyata şâmil hususat müstesna olmak üzere Büyük Millet Meclisince vazedilecek kavanin mucibince Evkaf, Medaris, Maarif, Sıhhiye, İktisat, Ziraat, Nafia ve Muaveneti İçtimaiye işlerinin tanzim ve idaresi vilâyet şûralarının salâhiyeti dâhilindedir.

223. Maddenin özgün hali:

Madde 12- Vilâyet şûraları vilâyetler halkınca müntahap âzadan mürekkeptir. Vilâyet şûralarının içtima devresi iki senedir. İçtima müddeti senede iki aydır.

âzası meyanından intihap olunur. Diğer vekiller Başvekil tarafından gene Meclis âzası arasından intihap olunduktan sonra heyeti umumiyesi Reiscumhur tarafından Meclisin tasvibine arz olunur. Meclis hali içtimada değil ise keyfiyeti tasvip Meclisin içtimasına talik olunur.

Madde 13- Vilâyet şûrası, azâsı meyanında icrâ âmiri olacak bir reis ile muhtelif şuaatı idareye memur azadan teşekkül etmek üzere bir idare heyeti intihap eder. İcra selâhiyeti daimi olan bu heyete aittir.

Madde 14- Vilâyete Büyük Millet Meclisinin vekili ve mümessili olmak üzere vali bulunur. Vali, Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından tâyin olup vazifesi devletin umumi ve müşterek vazâifini rüyet etmektedir. Vali yalnız devletin umumi vazâifiyle mahallî vazâif arasında tearuz vukuunda müdahale eder.

TÜSİAD 1992

İdarenin Kuruluşu ve Merkezi İdare

Devletin merkezindeki idare teşkilatı, Cumhurbaşkanlığı, başbakanlık ve bakanlıklar ile bunlara doğrudan bağlı daire ve kuruluşlardan oluşur.

Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

ÜSKÜL 1992

Merkezi idare

Madde 98- Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik ve sosyal yapısına ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre bölgelere, bölgeler illere, iller de ilçelere ayrılır.

Bölgelerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

RP 1993

1982 Anayasasının 126. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

SHP 1993

1982 Anayasasının 126. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

6. Türkiye yönetim bakımından merkez ve yerleşim yerleri birimlerinden oluşur. Merkezi yöneti-

min ülke genelindeki örgütlenme ilkeleri ile yerleşim yerleri birimlerinin kurulma, ayrılma, birleşme ve sınır değişiklik esasları Anayasa'nın temel ilkelere aykırı olmayacak şekilde, kanunla düzenlenir.

35. Merkezi yönetim, dış ülkelerle ilişkilere, ülke savunmasına, ülke birliğinin korunmasına, genel güvenliğe, ülke ve milletin genel amaç ve hedeflerine ait politikaları belirler ve uygular.

▫ TOBB 2000

Merkezi İdare

Madde 126- Devletin merkezindeki idare teşkilatı, Cumhurbaşkanlığı, başbakanlık ve bakanlıklar ile bunlara doğrudan bağlı daire ve kuruluştan oluşur.

Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Merkezden Yönetim

Madde 134 Türkiye, merkezden yönetim kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, iller de diğer aşamalı bölümlere ayrılır.

İllerin yönetimi, yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezden yönetim örgütü kurulabilir. Bu örgütün görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Diğer Uzman ve Özerk Kuruluşlar

Madde 144- Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin; iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda ortaya çıkardığı duyarlı sektörlerin düzenli işleyişini sağlamak, ilgili hak ve özgürlükleri güvencelemek amacıyla yasa ile uzman ve özerk birimler oluşturulabilir.

▫ ANAYASA KADIN PLATFORMU 2007

Merkezi İdare

Madde 95- (1) Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

(2) İllerin idaresi, yetki genişliği esasına dayanır.

(3) Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan

merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

(4) Merkezi idare teşkilatının oluşturulmasında cinsiyetler arası eşit temsil ve katılım ilkesi uygulanır ve teşkilatın her düzeyinde bu eşitliği sağlamakla yükümlü özel kurullar oluşturulur.

▫ ÖZBUDUN 2007

1982 Anayasasının 126. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TBB 2007

Merkezden Yönetim

Madde 138 Türkiye, merkezden yönetim kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, iller de diğer aşamalı bölümlere ayrılır.

İllerin yönetimi, yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezden yönetim örgütü kurulabilir. Bu örgütün görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Diğer uzman ve özerk kuruluşlar

Madde 148 Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda ortaya çıkardığı sektörlerin düzenli işleyişini sağlamak, ilgili hak ve özgürlükleri güvence altına almak amacıyla kanunla uzman ve özerk birimler oluşturulabilir.

Kanun, demokratik denetim ve özerklik ilkelere gözetmek suretiyle, bu kuruluşlara üye atama, görevden alma usullerini ve diğer işleyiş usul ve esaslarını belirler.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Merkezi İdare

Madde 95-

Ortak payda:

(1) Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

(2) İllerin idaresi, yetki genişliği esasına dayanır.

(3) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 127

Mahalli idareler

Madde 127- Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirlenen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995 - 4121/12 md.)²²⁴ Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahalli idareler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

224. Fıkranın özgün hali: Mahalli idarelerin seçimleri, Anayasa'nın 67 nci maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

1961

Mahalli İdareler

Madde 116- Mahalli idareler, il, belediye veya köy halkının müşterek mahallî ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir.

Mahalli idarelerin seçimleri, kanunun gösterdiği zamanlarda ve 55 inci maddede yazılı esaslara göre yapılır.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim, ancak yargı yolu ile olur.

Mahalli idarelerin kuruluşları, kendi aralarında birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

1921

Madde 15- Kaza, yalnız idari ve inzıbatî cüz'ü olup mânevî şahsiyeti haiz değildir. İdaresi Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından mansup ve valinin emri altında bir kaymakama mevdudur.

Madde 16- Nahiye, hususî hayatında muhtariyeti haiz bir mânevî şahsiyettir.

Madde 17- Nahiyenin bir şûrası, bir idare heyeti ve bir de müdürü vardır.

Madde 18- Nahiye şûrası, nahiye halkınca doğrudan doğruya münthap âzadan terekküp eder.

Madde 19- İdare heyeti ve nahiye müdürü, nahiye şûrası tarafından intihap olunur.

Madde 20- Nahiye şûrası ve idare heyeti kazâî, iktisadî ve malî salâhiyeti haiz olup bunların derecatı kavanini mahsusa ile tâyin olunur.

Madde 21- Nahiye bir veya birkaç köyden mürekkep olduğu gibi bir kasaba da bir nahiyedir.

Madde 22- Vilâyetler, iktisadî ve içtimai münasebetleri itibariyle birleştirilerek, umumi müfettişlik kıtaları vücuda getirilir.

Madde 23- Umumi Müfettişlik mıntakalarının umumi surette asayişinin temini ve umum devair muamelâtının teftişi, Umumi Müfettişlik mıntakasındaki vilâyetlerin müşterek işlerinde ahengin tanzimi vazifesi umumi müfettişlere mevdudur. Umumi müfettişler Devletin umumi vazaiifiyle mahallî idarelere ait vazaiif ve mukarreratı daimî surette mukaraka ederler.

TÜSİAD 1992

Mahalli idareler

Mahalli idareler, il, belediye veya köy halkının mahalli ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere genel karar organları seçimle oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahalli idarelerin seçimleri; Anayasanın yasa-meclisi seçimleri için öngördüğü esaslara göre dört yılda bir yapılır. TBMM, yerel seçimleri öne alan veya erteleyen kanun çıkaramaz.

Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ile bu sıfatı kaybetmeleri konusundaki karar yetkisi yargı yerlerine aittir.

Mahalli idarelerin organları veya bu organların üyeleri hakkında, görevleri ile ilgili bir suç işledikleri savıyla soruşturma veya kovuşturma açılması halinde, geçici bir tedbir olarak, İçişleri Bakanının istemi üzerine, idari yargı yerleri, kesin hükme kadar, görevden uzaklaştırma kararı verebilir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin kendi aralarında birlik kurmaları kanunla düzenlenir.

Mahalli idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

▣ ÜSKÜL 1992

Mahalli idareler

Madde 99- Mahalli idareler; bölge, il ve belediye halkının yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan, kamu tüzelkişiliğine sahip Bölge Özel İdareleri, İl Özel İdareleri ve Belediyelerdir.

Mahalli idarelerin; milli güvenlik, iç güvenlik, dışişleri, maliye, adalet, genel planlama ve koordinasyon gibi merkezi yönetime bırakılması gereken ülke çapında yürütülmesi zorunlu hizmetler dışında kalan, yerel olarak yürütülmesi gereken görev ve yetkileri kanunla belirlenir.

Mahalli idarelerin, görevlerini yerine getirebilmek için ihtiyaç duydukları gelir kaynakları, yerel vergi koyma yetkileri, genel vergilerden alacakları pay kanunda gösterilir.

Mahalli idarelerin genel karar oranları ve belediye başkanları kanunda gösterilen seçmenlerce ve Anayasanın 48. maddesindeki esaslarına göre, dört yılda bir seçilir.

Bölge Özel İdarelerinin ve İl Özel İdarelerinin yönetme organları olan Bölge Başkanı ve İl Başkanı, Bölge Genel Meclisi ve İl Genel Meclisince, ken-

di üyeleri arasından dört yıl için seçilir. Başkanlar, kendilerini seçen meclislerine karşı sorumludurlar.

Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir. İstanbul için özel yönetim biçimi getirir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim ancak yargı yolu ile olur.

Bir bölge içindeki mahalli idarelerin arasındaki görev, yetki ve gelir bölüşümü, kamu hizmetlerinin ve kalkınmanın bölgesel planlanması, koordinasyon kanunla düzenlenir.

Mahalli idarelerin kuruluşları, kendi aralarında birlik kurmaları, merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir.

Mahalli idarelerle ilgili kanunlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğuyla çıkartılır.

▣ ANAP 1993

Madde 21- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 127 nci maddesinin 3 üncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 127- ....

.....

Mahalli idarelerin seçimleri, Anayasanın 67 nci maddesindeki esaslara göre 5 yılda bir yapılır. Meclis bu süre dolmadan mahalli idareler seçiminin yenilenmesine karar verebilir. Kanun büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

▣ DSP 1993

Yerel yönetim seçimleri, beş yılda bir yerine, dört yılda bir yapılmalıdır.

▣ RP 1993

Mahalli idareler

Madde 127- Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahalli idarelerin seçimleri, Anayasanın 67 nci maddedeki esaslara göre dört yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi

ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, görevden uzaklaştırabilir. Bu geçici tedbir kararı gerekçesiyle birlikte en geç iki gün içinde ilgili İdare Mahkemesine bildirilir, mahkeme ilgilinin ifadesini alarak bu bildirimden itibaren, en geç on gün içinde bu kararın devamına veya kaldırılmasına karar verir.

Merkezi idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

▣ SHP 1993

Yerel Yönetimler

Madde 127- Yerel yönetimler; bölge, il, ilçe, belde veya köy halkının ortak mahallî ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları yasayla belirtilen ve karar organları seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluşları, görevleri, yetkileri, gelirleri ve üst birlikler kurmaları yasayla düzenlenir. Büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Ülke çapında merkezî olarak yürütülmesi ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerle zorunlu hizmetler dışında kalan hizmetlerin yürütülmesi yerel yönetimlere bırakılır.

Yerel yönetimlerin seçimleri, Anayasanın 67 nci maddesindeki esaslara göre dört yılda bir yapılır.

Seçimle işbaşına gelen yerel yönetimlerin organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların karara bağlanması ve bu sıfatı kaybetmeleri konusundaki denetim yargı yolu ile olur.

▣ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

Yerleşim Yerleri Birim Meclisleri

26. Türkiye'deki bütün yerleşim yerleri birimlerinde oturanların demokratik seçimlerle oluşturdukları meclisleri; kendi sorunları, ihtiyaçları ve imkânları hakkında, kendi sınırları içinde geçerli, Anayasa'ya, kanunlara ve üst meclis kararlarına uygun karar alırlar.

27. Birim meclis üyeleri, dört yıllık bir süre için seçilirler. Birim Meclisleri üye sayısı, kanunda gös-

terilen esaslara göre bir üst meclis tarafından belirlenir. Birim meclislerine üye seçileceklerde aranacak nitelikler kanunda belirtilir.

28. Birim meclislerinin toplantıları halka açıktır. Görüşmelerin özeti ve kararlar ilân edilir. Meclislerin toplanma, görüşme ve diğer çalışma düzeni ile kararların yayını ve birim seçmeninin görüşmelere katılma yöntemi kendi yapacakları içtüzüklerinde belirtilir.

29. İlçe Meclisi, köy ve mahalle ve bağlı belediye meclislerinin; il meclisi, ilçe ve bağlı belediye meclislerinin; bölge meclisi, il ve büyükşehir belediye meclislerinin; büyükşehir belediye meclisi, kendisine bağlı belediye meclislerinin üst meclisidir.

30. Meclislerin kararları Anayasa'ya, yasalara ve üst meclis kararlarına uygunluk bakımından yargı denetimi dışına çıkarılamaz.

31. Üst meclisler, alt birimlerin ancak bütününde uygulanacak karar alabilirler. Üst meclisler ilgili birim meclisinin kararı olmadan, diğer birimlerin kaynak harcamalarını gerektirecek karar alamaz. Herhangi bir meclis kendi biriminde kendine ait yönetim görev ve sorumluluğunu başka bir organ veya birime devredemez veya bırakamaz.

Yerleşim Yerleri Yönetimleri

39. Yerleşim yerleri yönetim birimleri, muhtarlık, ilçe, il, belediye, büyükşehir belediyesi ve bölgelerden ibarettir. Türkiye coğrafya ve ekonomik ilişkiler göz önüne alınarak (.....) bölge 'ye ayrılmıştır. Bölge, büyükşehir belediyesi ve illerin kurulması, sınırlarının değiştirilmesi, birleştirilmeleri ve ayrılmaları kanunla, diğer yerleşim yerleri birimlerinin kurulması, sınırlarının değiştirilmesi, birleştirilmeleri ve ayrılmaları iki üst birim meclisi kararıyla yapılır.

40. Birim başkanı, birim yürütme örgütünün başıdır. Birim başkanı o birimde kanunların, üst birim meclisi ve o birim meclisinin kendisine verdiği yetkileri kullanır ve görevleri yerine getirir. Birim yürütme örgütünün nasıl oluşturulacağı, görev ve yetkileri ile denetim usulü kendi birim meclisi tarafından belirlenir.

41. Birim başkanları dört yılda bir o birimde oturan seçmenlerce seçilir. Tekrar seçilmek caizdir. Bir kişi aynı zamanda, düzeyleri farklı olan, en çok iki birimde birim başkanı olabilir. Muhtar ve birim başkanları, görevleri süresince kendi meclislerinin üyesidirler.

42. Birim başkanının görevine kendi meclislerinin üye tam sayısının üçte iki oyu ile son verilebilir. Birim meclislerinin bir alt birim meclisleri ile yapacakları ortak toplantıda, birim başkanının görevine son verilmesi salt çoğunluğun kararı ile mümkündür. Yeni birim başkanı seçilinceye kadar birim başkanı görevlerini meclis başkanı yürütür.

43. Yerleşim yerleri yönetim birimlerinin her biri ayrı tüzel kişiliktir ve özel hukuka tâbidirler.

▫ **TOBB 2000**

Mahalli İdareler

Madde 127– Mahalli idareler; belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere karar organları seçimle oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Kanunla, ekonomik ve coğrafi özellikler dikkate alınarak birden fazla ilden oluşan bölge yönetimleri kurulabilir; büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri öngörülebilir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, kendi aralarında birlik kurmaları, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri, yerel demokrasi esasına ve yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahallî idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre dört yılda bir yapılır.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri konusundaki karar yetkisi yargı organına aittir. Yetkili yargı yeri, İçişleri Bakanının istemi üzerine, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyeleri hakkında, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar görevden uzaklaştırma kararı verebilir.

Bu idarelere, kaynakların doğru paylaşımı ilkesine göre görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

▫ **TBB 2001**

Yerel Yönetimler

Madde 135– Yerel yönetimler; bölge, il, belde veya köy halkının ortak yerel gereksinimlerini karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir.

Yerel yönetimler ülke bütünlüğüne, coğrafya durumuna, ekonomik koşullara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre yasa ile oluşturulacak birimlerdir. Bölge yönetimi, ülkenin bütünlüğü ile illerin ve belediyelerin yetkilerine saygı çerçevesinde bölgenin iktisadi, sosyal ve kültürel gelişimini sağlar, alan düzenlemesini bölgenin özelliklerini gözeterik gerçekleştirirler.

Yerel yönetimler seçimleri dört yılda bir yapılır.

Yerel yönetimlerin seçilmiş organlarının bu niteliği kazanmaları ve kaybetmeleri konusundaki denetim ancak yargı yoluyla olur.

Merkezden yönetimin, yerel yönetimler üzerinde; yerel hizmetlerin yönetimin bütünlüğü ilkesine uygun biçimde yürütülmesi, kamu görevlerinde bir-

liğin sağlanması, kamu yararının korunması ve yerel gereksinimlerin gereği gibi karşılanması amacıyla, yasayla belirtilen ilke ve yöntemlere göre gözetim yetkisi vardır.

Yerel yönetimlere ve birliklere görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanır.

▫ **ANAYASA VE KADIN PLATFORMU 2007**

Mahalli idareler

Madde 96– (1) Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının müşterek mahallî ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş esasları kanunla belirlenen, karar organları seçimle oluşan kamu tüzelkişileridir.

(2) Mahallî idarelerin kuruluşu, görevleri, yetkileri; karar organlarının seçim usul ve esasları ile görev ve yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

(3) Mahallî idarelerin seçimleri, 36 ncı maddedeki esaslara ve cinsiyetler arası eşit temsil ve katılım ilkesine uygun olarak dört yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahallî idareler genel veya ara seçimleri, milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır.

(4) Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim, ancak yargı yolu ile olur.

(5) Merkezi idare, mahallî idareler üzerinde, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

(6) Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir.

(7) Mahallî idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır ve bu amaçla gerekli düzenlemeler yapılır.

(8) Mahalli idarelerin tüzel kişilikleri cinsiyetler arası eşit temsil ve katılım ilkesine uygun olarak oluşturulur, bu amaçla cinsiyetler arası eşitliği sağlamakla görevli kurullar oluşturmak başta olmak üzere gerekli tüm düzenlemeler yapılır ve önlemler alınır.

▫ **GTP 2007**

Yerinden Yönetim Meclisleri

A) Kuruluşu

52. Yerinden yönetim meclisleri, muhtarlık, ilçe, il, belediye, büyükşehir belediyesi ve bölge meclisi'nden ibarettir. Türkiye coğrafya ve ekonomik ilişkiler gözönüne alınarak yedi bölgeye ayrılmıştır. İlçe Meclisi, köy ve mahalle ve bağlı belediye

meclislerinin; il meclisi, ilçe ve bağlı belediye meclislerinin; bölge meclisi, il ve büyükşehir belediye meclislerinin; büyükşehir belediye meclisi, kendisine bağlı belediye meclislerinin üst meclisidir. Yerinden yönetim meclislerinin üyeleri dört yıllık süre için seçilirler. Meclis üye sayıları üst meclis tarafından belirlenir. Yerinden Yönetim Meclisleri'ne üye seçileceklerde aranacak nitelikler kanunla belirtilir.

B) İşleyişi

53. a) Türkiye'deki tüm yerleşim birimlerinde oturanların demokratik seçimlerle oluşturdukları meclisleri; kendi sorunları, ihtiyaçları ve imkanları hakkında, kendi sınırları içinde geçerli, Anayasa'ya, kanunlara ve üst meclis kararlarına uygun karar alırlar.

b) Yerinden Yönetim Meclisleri'nin toplantıları halka açıktır. Görüşmelerin özeti ve kararlar ilan edilir. Meclislerin toplanma, görüşme ve diğer çalışma düzeni ile kararların yayını ve ilgili birimdeki seçmenin görüşmelere katılma yöntemi meclislerin kendi yapacakları içtüzüklerinde belirtilir.

c) Meclislerin kararları Anayasa'ya, yasalara ve üst meclis kararlarına uygunluk bakımından yargı deneyimi dışına çıkarılamaz.

d) Üst meclisler, alt meclislerin ancak bütününde uygulanacak karar alabilirler. Üst meclisler ilgili birim meclisinin kararı olmadan, diğer birimlerin kaynak harcamalarını gerektirecek karar alamaz. Herhangi bir meclis kendi biriminde kendine ait yönetim görev ve sorumluluğunu başka bir organ veya birime devredemez veya bırakamaz.

Yerinden Yönetim Meclisleri:

I. Tanımı:

70. Yerinden yönetim meclisleri, muhtarlık, ilçe, il, belediye, büyükşehir belediyesi ve bölge meclisi'nden ibarettir. Türkiye coğrafya ve ekonomik ilişkiler gözönüne alınarak yedi bölgeye ayrılmıştır.

II. İşleyişi ve Görevleri:

71. a) Bölge, büyükşehir belediyesi ve illerin kurulması, sınırlarının değiştirilmesi, birleştirilmeleri ve ayrılmaları kanunla, diğer yerleşim meclislerinin kurulması, sınırlarının değiştirilmesi, birleştirilmeleri ve ayrılmaları iki üst meclis kararı ile yapılır.

b) Meclis Başkanı, ilgili meclisin başıdır. Meclis başkanı o mecliste kanunların, üst meclisi ve kendi meclisinin kendisine verdiği yetkileri kullanır ve görevleri yerine getirir. Meclisin yürütme örgütünün nasıl oluşturulacağı, görev ve yetkileri ile denetim usulü kendi meclisleri tarafından belirlenir.

c) Yerinden Yönetim Meclisleri'nin her biri ayrı tüzel kişiliktir ve özel hukuka tabidirler.

ÖZBUDUN 2007

Mahallî idareler

Madde 96- (1) Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının müşterek mahallî ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş esasları kanunla belirlenen, karar organları seçimle oluşan kamu tüzelkişileridir.

(2) Mahallî idarelerin kuruluşu, görevleri, yetkileri; karar organlarının seçim usul ve esasları ile görev ve yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

(3) Mahallî idarelerin seçimleri, 36 ncı maddedeki esaslara göre dört yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahallî idareler genel veya ara seçimleri, milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır.

(4) Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim, ancak yargı yolu ile olur.

(5) Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

(6) Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir.

(7) Mahallî idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır ve bu amaçla gerekli düzenlemeler yapılır.

TBB 2007

Yerel yönetimler

Madde 139 Yerel yönetimler; il, belde veya köy halkının ortak yerel gereksinimlerini karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzelkişileridir.

Yerel yönetimler ülke bütünlüğüne, coğrafya durumuna, ekonomik koşullara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre kanun ile oluşturulacak birimlerdir. Yerel yönetim seçimleri 44. maddedeki esaslara göre dört yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken yerel yönetimler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır.

Kadınlar ve erkekler il genel meclisi, il belediye meclisi ve büyükşehir belediye meclislerinde en az yüzde otuz oranında temsil edilir.

Yerel yönetimlerin seçilmiş organlarının bu niteliği kazanmaları ve kaybetmeleri konusundaki denetim ancak yargı yoluyla olur.

Merkezden yönetimin, yerel yönetimler üzerinde; yerel hizmetlerin Anayasaya ve yönetimin bütünlüğü ilkesine uygun biçimde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, kamu yararının korunması ve yerel gereksinimlerin gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunla belirtilen ilke ve yöntemlere göre gözetim yetkisi vardır.

Yerel yönetimlere ve birliklerine görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanır. Yerel yönetim ve birliklerin her türlü açkılı kaynağının kullanılmasında saydamlığın sağlanması amacıyla, gelir ve giderlerinin kullanılmasını denetleyecek kurum ve denetleme usulleriyle ilgili hususlar kanunla düzenlenir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Mahallî idareler

Madde 96-

Ortak payda:

(1) Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının müşterek mahallî ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş esasları kanunla belirlenen, karar organları seçikle oluşan kamu tüzelkişileridir.

(2) Mahallî idarelerin kuruluşu, görevleri, yetkileri; karar organlarının seçim usul ve esasları ile görev ve yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

(3) Mahallî idarelerin seçimleri, 36 ncı maddede esaslara göre dört yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahallî idareler genel veya ara seçimleri, milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır.

(4) Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim, ancak yargı yolu ile olur.

(7) Mahallî idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır ve bu amaçla gerekli düzenlemeler yapılır.

Ek öneriler:

(3) Mahallî idarelerin seçimleri, 36 ncı maddede esaslara ve cinsiyetler arası eşit temsil ve katılım ilkesine uygun olarak dört yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahallî idareler genel veya ara seçimleri, milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır.

Yeni fıkra (8) Mahallî idarelerin tüzel kişilikleri cinsiyetler arası eşit temsil ve katılım ilkesine uygun olarak oluşturulur, bu amaçla cinsiyetler arası eşitliği sağlamakla görevli kurullar oluşturmak başta olmak üzere gerekli tüm düzenlemeler yapılır ve önlemler alınır.

Farklı görüşler::

(5) Merkezden yönetimin, yerel yönetimler üzerinde; yerel hizmetlerin Anayasaya ve yönetimin bütünlüğü ilkesine uygun biçimde yürütülmesi, kamu görevlerinden birliğin sağlanması, kamu yararının korunması ve yerel gereksinimlerin gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunla belirtilen ilke ve yöntemlere göre gözetim yetkisi vardır.

(6) Ortak payda yoktur.

▫ TKP 2008

Madde 14- Mahalle ve köy meclisleri tüm yurttaşları kapsayan yaygın toplumsal örgütlerdir. Seçme ve seçilme hakkına sahip tüm yurttaşlar mahalle ve köy meclislerine üyedirler. Mahalle ve köy meclisleri yurttaşlara toplumsal yaşama müdahale etme olanağı sunar, yurttaşların bütünsel gelişimi için uygun koşulların sağlanmasında diğer devlet organlarıyla birlikte sorumluluk üstlenir, yurttaşların tüm devlet organları ve Yüksek Meclis çalışmaları ile sürekli iletişim, etkileşim ve denetim ilişkisi içinde bulunmasını güvence altına alır. Mahalle ve köy meclisleri kendi sorumluluk alanlarında yaşayan tüm nüfusa toplumsal hizmetlerin götürülmesine yardımcı olur, anayasada belirtilen eşitlik ilkesinin yerine getirilip getirilmediğini denetler, üst devlet organlarına öneriler ve soru önermeleri hazırlar, onlar tarafından alınan kararların takipçisi olurlar. Mahalle ve köy meclisleri iki yılda bir çalışmaları yönlendirmek için bir komite, ilçe meclisinde görev alacak temsilcileri ve kendileriyle ilgili mahkemelerde bağımsız yargıçlarla birlikte çalışacak mahkeme üyelerini seçerler. Mahalle ve köy meclisleri en az üç ayda bir toplanırlar.

Madde 15- İşyeri komiteleri, belli bir iş yerinde çalışan tüm emekçilerin üretim sürecine katılımlarını, kendi işyeri, bölge ve ülke sorunlarını tartışıp yönetim ve karar süreçlerinin parçası haline gelmelerini sağlayan organlardır. İşyeri komiteleri üst devlet organlarına öneriler ve soru önermeleri hazırlar, onlar tarafından alınan kararların takipçisi olurlar. Üniversite ve yüksek okullarda tüm çalışanlar ve öğrenciler, askeri birliklerde tüm subay ve askerler, çiftliklerde tüm çiftçi ve tarım emekçileri kendi komitelerini aynı şekilde seçerler. İşyeri komiteleri iki yılda bir, iş yerinde çalışan tüm emekçilerin oylarıyla belirlenir.

Madde 16- ilçe meclisleri ilçelerde tüm toplumsal örgütlenmelerin karar alma süreçlerine katılımını ve birbirleriyle uyumlu çalışmasını hedefler. İlçe meclisleri yurttaşlara toplumsal yaşama müdahale etme olanağı sunar, yurttaşların bütünsel gelişimi

için uygun ortamın sağlanmasında diğer devlet organlarıyla birlikte sorumluluk üstlenir, tüm devlet organları ve Yüksek Meclis çalışmaları ile sürekli bir iletişim, etkileşim ve denetim ilişkisi içinde bulunmalarını güvence altına alırlar. İlçe meclisleri kendi sorumluluk alanlarında yaşayan tüm nüfusa toplumsal hizmetlerin götürülmesini sağlar ve anayasada belirtilen eşitlik ilkesinin yerine getirilip getirilmediğini denetler, üst devlet organlarına öneriler ve soru önermeleri hazırlar, onlar tarafından alınan kararların takipçisi olurlar. İlçe meclisleri, mahalle ve köy meclisleri ile o ilçedeki işyeri komitelerinin iki yıllığına seçeceği temsilcilerden oluşur.

Madde 17- Kent meclisleri yurttaşlara toplumsal yaşama müdahale etme olanağı sunar, yurttaşların bütünsel gelişimi için uygun ortamın sağlanmasında diğer devlet organlarıyla birlikte sorumluluk üstlenir, tüm devlet organları ve Yüksek Meclis çalışmaları ile sürekli bir iletişim, etkileşim ve denetim ilişkisi içinde bulunmalarını güvence altına alırlar. Kent meclisleri kendi sorumluluk alanlarında yaşayan tüm nüfusa toplumsal hizmetlerin götürülmesini sağlar ve anayasada belirtilen eşitlik ilkesinin yerine getirilip getirilmediğini denetler, Yüksek Meclis çalışmaları için öneri ve soru önermeleri hazırlar, Yüksek Meclis tarafından alınan kararların takipçisi olurlar. Kent meclisleri aynı kentteki ilçe meclislerinin karar ve uygulamaları arasındaki uyumu sağlar, kente ayrılan kaynaklarının toplumun çıkarları doğrultusunda eşit bir biçimde seferber edilmesini gözetirler. Kent meclisleri, o kentteki ilçe meclislerinin iki yıllığına seçeceği temsilcilerden oluşur.

Madde 18- Türkiye Cumhuriyeti'nde, Yüksek Meclis'e ve öteki yerel meclislere seçilen temsilciler, üretim ve karar mekanizmaları arasındaki bağların dolaylı duruma getirilmesi gereğinden dolayı seçilmeden önceki iş, görev ya da öğrenimlerine devam ederler. Yüksek Meclis ve diğer meclislere seçilen temsilcilere bu görevlerinden dolayı herhangi bir ek maaş ödenmez.

1982 ANAYASASI MADDE 128

Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler

Genel ilkeler

Madde 128- *Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.*

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. (Ek Cümle: 7/5/2010-5982/12 md.) Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

□ 1961

Memurlarla İlgili Hükümler

Genel Kural

Madde 117- Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin, genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar eliyle görülür.

Memurların nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

□ 1924

Madde 93- Bütün memurların nitelikleri, hakları, görevleri, aylık ve ödenekleri, göreve alınmaları ve görevden çıkarılmaları, yükselme ve ilerlemeleri özel kanunla gösterilir.

□ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasası'nın 128. maddesinin 1 ve 2. fıkralarında yer alan "kamu görevlileri" ifadeleri çıkarılmalıdır.

□ TÜRK-İŞ 1990

Genel ilkeler

Madde 128- Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esasına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar eliyle yürütülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

▫ TÜSİAD 1992

Kamu Hizmeti Görevlileriyle İlgili Hükümler

Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare usullerine göre yürütmekle yükümlü oldukları hizmetlerin gerektirdiği görevler, görevin niteliğine ve özelliklerine göre, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, göreve alınmaları, görev ve yetkileri, hakları, güvenceleri ve yükümlülükleri ile özlük işleri kanunla düzenlenir.

▫ ÜSKÜL 1992

Memurlar

Madde 105- Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar eliyle görülür.

Memurların nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla, ancak idare aleyhine açılabilir.

▫ RP 1993

Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler Genel ilkeler

Madde 128- Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Kamu Hizmeti Görevlileriyle İlgili Hükümler Genel İlkeler

Madde 128- Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare usullerine göre yürütmekle yükümlü oldukları hizmetlerin gerektirdiği görevler, görevin niteliğine ve özelliğine göre, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ile özlük işleri liyakat ilkesine dayalı olarak kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Kamu Hizmeti Görevlileri

Madde 130- Devletin, kamu iktisadî girişimlerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel yönetim esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hak ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işleri yasayla düzenlenir.

Üst kademe yöneticilerin yetiştirilme usul ve ilkeleri yasayla düzenlenir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Kamu Hizmeti Görevlileri ile İlgili Hükümler Genel ilkeler

Madde 97- (1) Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği görevler, memurlar, diğer kamu görevlileri, sözleşmeli personel ve işçiler eliyle görülür.

(2) Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla öngörülen esaslara göre düzenlenir.

▫ TBB 2007

Kamu görevlileri

Madde 134 Devletin, kamu iktisadî girişimlerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel yönetim esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hak ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

Üst düzey yöneticilerin yetiştirilme usul ve ilkeleri kanunla düzenlenir.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Genel ilkeler

Madde 97-

- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.

TKP 2008

Madde 19- Yönetim mekanizmalarının ve bu-
radaki görevlilerin emekçi halktan kopmaları ve toplumun çıkarlarını göz ardı etmeleri engellenir. Devlet örgütlenmesinde yöneticilik sorumluluğu olan kişilerin bütün toplumsal örgütlenmelerin gereksinim ve sorunlarından düzenli biçimde haberdar olmalarını sağlayacak, toplumsal olarak denetlenen iletişim mekanizmaları kurulur. Yöneticilerin görevlerini yerine getirebilmeleri için onlara sağlanacak olanaklar, toplumsal olarak izlenebilir ve denetlenebilir saydamlıkta, kişisellikten uzak, yöneticilerin kolektif çalışma bilinçlerini her zaman diri tutacak nitelikte olacaktır.

1982 ANAYASASI MADDE 129

Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence

Madde 129- Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

(Değişik: 7/5/2010-5982/13 md.)²²⁵ Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.

1961

Memur Teminatı

Madde 118- Memurlar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek teşekkülleri mensupları hakkında yapılacak disiplin kovuşturmalarında, isnadolunan hususun ilgiliye açıkça ve yazılı olarak bildirilmesi, yazılı savunmasının istenmesi ve savunma için belli bir süre tanınması şarttır.

Bu esaslara uyulmadıkça disiplin cezası verilemez.

Disiplin kararları, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz.

Asker kişiler hakkındaki hükümler saklıdır.

TÜSİAD 1992

Disiplin Kovuşturması ve Sorumluluk

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, idari tedbir veya disiplin cezası işlemi yapılabilmesi için, isnad edilen eylem veya durumun ilgiliye yazılı olarak bildirilmesi, bilgi ve belgelerin kendisine

225. Fıkranın özgün hali: Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

verilmesi veya gösterilmesi ve uygun süre içinde savunma olanağının sağlanması zorunludur.

Gecikmesinde sakınca olan hallerde, önce idari tedbir alınabilir ve yazılı bildirim ile birlikte ilgiliye bilgi edinme ve savunma olanağı tanınır.

Silahlı Kuvvetler Mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekli ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

o DSP 1993

“Memur” terimine Anayasanın hiçbir maddesinde yer verilmemelidir; yalnızca “kamu görevlisi” terimi kullanılmalıdır.

o RP 1993

Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence

Madde 129- Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekli ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.

o SHP 1993

Kamu hizmeti görevlileri ve memurlar

Madde 129- Kamu hizmeti, memurlar ve diğer kamu görevlileri tarafından yerine getirilir. Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslı ve sürekli görevler memurlar eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri yasayla düzenlenir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekli ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

o TOBB 2000

Görev ve Sorumlulukları, Disiplin Kovuşturulmasında Güvence

Madde 129- Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez. Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekli ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

o TBB 2001

Sorumluluk ve Yaptırımlar

Madde 131- Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler. Görevlerini yerine getirirken, kişiler arasında inanç ve düşüncelerinden ötürü herhangi bir ayırım yapamazlar.

Hizmetle bağdaşmayan eylem ve işlemleri ya da kişisel kusurları sonucu doğan zararlar için ilgililer, doğrudan memura ya da yönetime karşı giderim davası açabilirler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri siyasal partilere giremezler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları mensupları hakkında yapılacak disiplin kovuşturularında; suçlamanın ilgiliye açıkça ve yazılı olarak bildirilerek, yazılı savunmasının istenmesi zorunludur.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri ileri sürülen suçlardan ötürü ceza ko-

vuşturması yapılması, yasalarda belirtilen usullere bağlıdır.

▣ ÖZBUDUN 2007

Görev ve sorumlulukları

Madde 98- (1) Kamu hizmeti görevlileri Anayasaya ve kanunlara uygun olarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

(2) Memurlar, diğer kamu görevlileri ve sözleşmeli personel ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına, savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

(3) Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, sadece kanunda belirlenen hallerde idarî merciin iznine bağlıdır.

▣ TBB 2007

Sorumluluk ve yaptırımlar

Madde 135- Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasaya ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler. Görevlerini yerine getirirken, kişiler arasında inanç ve düşüncelerinden ötürü herhangi bir ayırım yapamazlar.

Kamu görevlileri hakkında yapılacak disiplin kovuşturmalarında; suçlamanın ilgiliye açıkça ve yazılı olarak bildirilerek, yazılı savunmasının istenmesi zorunludur.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri ileri sürülen suçlardan ötürü ceza kovuşturması yapılması, kanunlarda belirtilen usullere bağlıdır.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Görev ve sorumlulukları

Madde 98-

Ortak payda:

(1) Kamu hizmeti görevlileri Anayasaya ve kanunlara uygun olarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

(2) Memurlar, diğer kamu görevlileri ve sözleşmeli personel ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına, savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

(3) Ortak payda yoktur.

Ek öneriler:

Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasaya ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler. Görevlerini yerine getirirken, kişiler arasında inanç ve düşüncelerinden ötürü herhangi bir ayırım yapamazlar.

1982 ANAYASASI MADDE 130

Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

Yükseköğretim kurumları

Madde 130- *Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.*

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.²²⁶

226. 29/10/2005 tarihli ve 5428 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle bu fıkrada yer alan "genel ve katma bütçelerin" ibaresi "merkezi yönetim bütçesinin" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, mali işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı mali kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasa'da belirtilen hükümlere tabidir.

□ 1961

Üniversiteler

Madde 120- (20.9.1971-1488)²²⁷ Üniversiteler, ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler, özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir.

Üniversite özerkliği, bu maddede belirtilen hükümler içinde uygulanır ve bu özerklik, üniversite

227. Maddenin özgün hali:

Özerk kuruluşlar

Madde 120- Üniversiteler, ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler, bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir. Üniversiteler, kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organları eliyle yönetilir ve denetlenir; özel kanuna göre kurulmuş Devlet Üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır.

Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, Üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, öğretim ve araştırma görevlerinin Üniversite organlarıncaya denetlenmesi, bu esaslara göre kanunla düzenlenir.

Siyasi partilere üye olma yasağı, Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları hakkında uygulanmaz. Ancak, bunlar partilerin genel merkezleri dışında yönetim görevi alamazlar.

binalarında ve eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmaz.

Üniversiteler, devletin gözetimi ve denetim altında, kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilir. Özel kanuna göre kurulan Devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır.

Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar. Son fıkra hükümleri saklıdır.

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, üniversite üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri ve üniversite organlarının sorumluluğu, öğrenim ve öğretim hürriyetlerini engelleyici eylemleri önleme tedbirleri, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üyeleri ve yardımcılarının görevlendirilmesinin sağlanması, öğrenim ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve kalkınma planı ilkelerine göre yürütülmesi esasları kanunla düzenlenir.

Üniversitelerin bütçeleri, genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Üniversitelerle onlara bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarıncaya giderilmemesi halinde Bakanlar Kurulu, ilgili üniversitelerin veya bu üniversiteye bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların idaresine el koyar ve bu kararını hemen Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının onamasına sunar. Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararının ilân ve uygulanma usulleri ile süresi ve devamınca Bakanlar Kurulunun yetkilerinin nitelik ve kapsamı kanunla düzenlenir.

□ TÜSIAD 1992

Yüksek Öğretim Kurumları

Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına göre, en az orta öğretime dayalı olarak çeşitli düzeylerde ve alanlarda eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak; ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere Devlet veya vakıflar tarafından üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları kurulabilir. Devlet tarafından kurulan Yükseköğretim Kurumları, kamu tüzel kişiliğine sahiptir.

Yükseköğretim kurumları, özerklik ilkesine uygun olarak kanunda gösterilen usul ve esaslara göre kurulur ve çalışırlar.

Kanun, yükseköğretim kurumlarının çağdaş yükseköğretimi gerçekleştirebilmeleri için gerekli

olan düzeyde öğretim elemanlarını, diğer persone-
lini, maddi ve hukuki donanımını sağlayacak ted-
birleri alır.

Devlet veya vakıflarca kurulan yükseköğretim kurumlarında öğretim elemanlarının görevleri ile akademik unvanları kazanma usul ve esasları aynı hükümlere tabidir.

Yükseköğretim kurumlarının öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Yükseköğretim kurumlarının yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları, yükseköğretim kurumları dışındaki makamlarca, her ne surette olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Devlet tarafından kurulan üniversitelerin ve diğer yükseköğretim kurumlarının bütçeleri, Yükseköğretim Planlama, Koordinasyon ve Denetleme Kurulu'na incelenip onaylandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nca katma bütçe esaslarına uygun olarak yürürlüğe konulur.

▫ ÜSKÜL 1992

Üniversiteler

Madde 100- Devlet üniversiteleri, kanunla kurulan, özerkliğe sahip kamu tüzelkişileridir.

Üniversitelerin kuruluş ve çalışma esasları, nitelikleri farklı üniversite ve fakültelerinin özelliklerine uygun düzenleme olanağı sağlayacak bir kanunla düzenlenir.

▫ CHP 1993

YÖK, kaldırılmalıdır.

▫ DSP 1993

YÖK kaldırılarak, bir "Üniversiteler Arası Kurul"la yetinilmeli ve üniversite özerkliği güvence altına alınmalıdır.

▫ RP 1993

Yükseköğretim kurumları

Madde 130- Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insangücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcılarını serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, malî işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Devlet üniversitelerin kendileri tarafından seçilen organları eliyle, özel yükseköğretim kurumları ise vakıf senedinde belirtilen usul ve esaslara göre yönetilirler.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunun görüşü alındıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına sunulur ve genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tabidir.

▫ SHP 1993

Yükseköğretim kurumları

Madde 130- Yükseköğretim kurumları, üniversiteler ve buna bağlı olarak kurulan fakülteler ile

yüksek okul, enstitü ve benzeri birimlerden oluşur.

Üniversiteler, özerk kamu tüzelkişisi olarak devlet eliyle ya da vakıf üniversiteleri olarak kurulurlar.

Üniversitelerin kuruluş ve çalışma esasları yasayla düzenlenir.

Devlet üniversiteleri kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilir ve bunların organları ve öğretim elemanları üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Üniversite öğretim elemanları öğretim, araştırma ve yayın faaliyetlerini serbestçe yürütürler. Yasa bunu güvence altına alır.

▫ TOBB 2000

Yükseköğretim Kurumları ve Yükseköğretim Kurulu

Madde 130- Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına göre üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları devlet veya vakıflar tarafından kurulur. Yükseköğretim kurumları kamu tüzel kişiliğine sahiptir.

Yükseköğretim kurumları özerklik ilkesine uygun olarak kanunda gösterilen usul ve esaslara göre kurulur ve çalışırlar.

Devlet veya vakıflarca kurulan yükseköğretim kurumlarında öğretim elemanlarının görevleri ile akademik yükselme usul ve esasları aynı hükümlere tabidir.

Yükseköğretim kurumlarının öğretim elemanları öğretim, araştırma ve yayın faaliyetlerini serbestçe yürütürler.

Devlet üniversiteleri kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yönetilirler. Kanun yeni kurulmuş olan devlet üniversitelerinin yönetimini, gelişmelerini tamamlayıncaya kadar bir başka devlet üniversitesince üstlenilmesini öngörebilir.

Devlet üniversitelerin yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları, yükseköğretim kurumları dışındaki makamlarca her ne surette olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Devlet tarafından kurulan üniversitelerin ve diğer yükseköğretim kurumlarının bütçeleri Yükseköğretim Kurulunca incelenip onaylandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığınca katma bütçe esaslarına uygun olarak yürürlüğe konulur.

Yükseköğretim alanında gerekli planlama ve üst denetimi yapmak, yükseköğretim kurumları arasında eşgüdümü sağlamak üzere, yükseköğretim kurumları temsilcilerinden ve Bakanlar Kurulunca görevlendirilen, yükseköğretim alanında bilgi ve tecrübe sahibi kişilerden oluşan Yükseköğretim Kurulu kanunla kurulur. Bu kurulda çoğunluk devletçe kurulan yükseköğretim kurumları temsilcilerinden

oluşur. Kanun, Yükseköğretim Kurulunda görev yapacak devletçe kurulmuş yükseköğretim kurumları temsilcilerinin sayısının belirlenmesinde, bu kurumların gelişmişlik düzeyini göz önünde tutar.

Yükseköğretim Kurulunun kuruluşu, teşkilatı, görev ve yetkileri ile çalışma esasları yükseköğretim kurumlarının özerkliği ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Yükseköğrenim Kurumları

Madde 137- Üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları yasada gösterilen usul ve esaslara göre kurulur, çalışır ve denetlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim-öğretim ilkelerine aykırı yükseköğrenim kurumları kurulamaz.

Yükseköğrenim kurumları kamu tüzel kişiliğine sahiptir.

Yükseköğrenim kurumlarının öğretim elemanları araştırma ve yayın etkinliklerini bilimsel özgürlük ilkesi çerçevesinde serbestçe yürütürler.

Devlet üniversiteleri özerklik ilkesine dayalı olarak kurulur ve kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yönetilirler. Yasa yeni kurulmuş olan devlet üniversitelerinin yönetiminin, gelişmelerini tamamlayıncaya kadar bir başka devlet üniversitesince üstlenilmesini öngörebilir.

Üniversitelerin yönetim ve denetim organlarıyla öğretim elemanları her ne surette olursa olsun üniversite organlarının dışındaki makamlarca görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Vakıflar tarafından kazanç amacına yönelik olmak koşulu ile kurulacak yükseköğrenim kurumlarının mali ve yönetsel konular dışındaki akademik çalışmaları, akademik personelin sağlanması, yükselme usul ve esasları, meslek güvenceleri ve özlük hakları bakımından devletçe kurulan yüksek öğrenim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere bağlıdır.

▫ ANAYASA VE KADIN PLATFORMU 2007

Özbudun önerisinin 1 nci fıkrası aşağıdaki gibi olmalıdır.

“Yükseköğretim Kurulu, üniversite ve yükseköğretim kurumlarında görevli profesörlerin kendi aralarından seçeceği onbir üyeden oluşur. Üyeler, cinsiyetler arası eşit temsil ilkesine uygun olarak seçilir.”

▫ GTP 2007

35. Üniversiteler, idari, mali ve bilimsel yönlerden özerk kuruluşlardır. Üniversitelerin işleyişine ilişkin esaslar, kanunla gösterilir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Yükseköğretim Kurumları

Genel ilkeler

Madde 100- (1) Üniversiteler ve yüksek teknoloji enstitüleri kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip olmak üzere kanunla; diğer yükseköğretim kurumları ise kanunla belirlenen esaslara göre kurulur. Üniversiteler ve diğer yüksek öğretim kurumları, kanunda gösterilen usul ve esaslara göre vakıflar tarafından da kurulabilir.

(2) Üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları ile öğretim üyeleri ve yardımcıları, serbestçe her türlü bilimsel araştırma, yayın, açıklama ve öğretim faaliyetinde bulunabilirler.

(3) Rektörler, kanunun belirlediği usul ve esaslara göre öğretim üyeleri tarafından beş yıl için ve bir defaya mahsus olmak üzere seçilir. Vakıf üniversiteleri ile diğer yükseköğretim kurumlarına ilişkin düzenlemeler saklıdır.

(4) Üniversite ve diğer yükseköğretim kurumlarının yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları, üniversitelerin ve diğer yükseköğretim kurumlarının yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

(5) Üniversitelerin ve yüksek teknoloji enstitülerinin hazırladığı bütçeler; Millî Eğitim Bakanlığına sunulur ve merkezî yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

(6) Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri ile üniversite organlarıncaya denetlenmesi, bilimsel özerklik esaslarına göre kanunla düzenlenir.

(7) Vakıflar tarafından kurulan üniversiteler ile diğer yükseköğretim kurumlarının, akademik çalışmaları ile öğretim elemanlarının akademik unvanları kazanmaları Devlet tarafından kurulan yükseköğretim kurumları için öngörülen hükümlere tâbidir.

(8) Türk Silâhlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilâtına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tâbidir.

▫ TBB 2007

Yükseköğrenim kurumları

Madde 141- Üniversiteler ve diğer yükseköğrenim kurumları bilimsel ve yönetsel özerklik ilkesine göre, kanunda gösterilen usul ve esaslara göre kurulur, çalışır ve denetlenir. Devlet üniversitelerinin işlevlerini verimli biçimde yerine getirmelerine yetecek akçalı olanaklar sağlanır. Bu kaynakların amacına uygun biçimde kullanılması denetlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim öğretim ilkelerine aykırı yükseköğrenim kurumları kurulamaz.

Yükseköğrenim kurumları kamu tüzel kişiliğine sahiptir.

Yükseköğrenim kurumlarının öğretim elemanları araştırma, öğretim ve yayın etkinliklerini bilimsel özgürlük ilkesi çerçevesinde serbestçe yürütürler.

Devlet üniversiteleri kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yönetilir. Kanun, yeni kurulmuş olan devlet üniversitelerinin yönetiminin, gelişmelerini tamamlayınca kadar bir başka devlet üniversitesince üstlenilmesini düzenler.

Üniversitelerin yönetim organlarında kadınlar ve erkekler, sözkonusu kurumlardaki sayılarının en az üçte ikisi oranında temsil edilir.

Üniversitelerin yönetim organlarıyla öğretim elemanları, Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne surette olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Vakıflar tarafından kazanç amacına yönelik olmamak koşuluyla kurulacak yükseköğrenim kurumlarının akçalı ve yönetsel konular dışındaki akademik çalışmaları, öğretim esasları, akademik personelin sağlanması, yükselme usul ve esasları, meslek güvenceleri ve özlük hakları bakımından devletçe kurulan yüksek öğrenim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere bağlıdır.

Türk Silâhlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatı bünyesinde, mesleki eğitim ve öğretim kurumları kanunla kurulabilir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Genel ilkeler

Madde 100-

- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.
- (3) Ortak payda yoktur.
- (4) Ortak payda yoktur.
- (5) Ortak payda yoktur.
- (6) Ortak payda yoktur.
- (7) Ortak payda yoktur.
- (8) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 131

Yükseköğretim üst kuruluşları

Madde 131- *Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.*

(Değişik ikinci fıkra: 7/5/2004-5170/8 md.)²²⁸ *Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler ve Bakanlar Kurulunca seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.*

Kurulun teşkilatı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

□ TÜSİAD 1992

Yükseköğretimde Eşgüdüm

Yükseköğrenim alanında gerekli planlamayı ve üst denetimi yapmak, yükseköğretim kurumları arasında koordinasyonu sağlamak üzere, yükseköğretim kurumlarının temsilcilerinden ve Bakanlar Kurulu'nca görevlendirilen, yükseköğrenim alanında bilgi ve tecrübe sahibi kişilerden oluşan bir Yükseköğretim Planlama, Koordinasyon ve Denetleme Kurulu kurulur. Bu kurulda çoğunluk yükseköğretim kurumları temsilcilerinden oluşur.

Yükseköğretim Planlama, Koordinasyon ve Denetleme Kurulunun teşkilatı, görev ve yetkileri ile çalışma esasları, Yükseköğretim kurumlarının idari, mali ve bilimsel özerkliği ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

228. Fıkranın özgün hali: Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler, Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığınca seçilen ve sayıları, nitelikleri ve seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.

□ RP 1993

Yükseköğretim üst kuruluşları

Madde 131- Yükseköğretim kurumlarının belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini, öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için ve ülke ihtiyaçlarının karşılanması için planlama yapmak maksadı ile Yüksek Öğretim Kurulu kurulur.

Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler, Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığınca seçilen ve sayıları, nitelikleri ve seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.

Kurulun teşkilatı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

□ SHP 1993

Yükseköğretim üst kuruluşları

Madde 131- Ülkenin insan gücü ihtiyacına uygun olarak yükseköğretileri planlamak, üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları arasında eşgüdüm sağlamak, yükseköğretimde kaliteyi yükseltici önlemleri almak, yükseköğretim personel rejimini düzenlemek, yükseköğrenimi tüm ülke düzeyine dengeli bir biçimde yaymak, yeni üniversitelerin kurulması konusunda görüş belirtmek, yeni fakülte, yüksekokul, enstitü ve akademi kuruluşlarına izin vermek ve yükseköğrenim ile ilgili yasal düzenlemeler için görüş bildirmek üzere bir yükseköğretim kurulu oluşturulur.

Yükseköğretim Kurulu'nun çoğunluğu doğrudan üniversitelerce seçilmiş üyelerden oluşur.

Kurulun kuruluşu, görevleri, yetkileri ve çalışma usul ve esasları ile üniversitelerarası Kurulla olan görev ve yetki ilişkileri yasada gösterilir.

□ TBB 2001

Yükseköğretim Kurulu

Madde 138- Yükseköğrenim alanında gerekli planlama ve üst denetimi yapmak, yükseköğretim kurumları arasında gerekli eşgüdümü sağlamak üzere yükseköğrenim kurumları temsilcilerinden ve Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilen, yükseköğrenim alanında bilgi ve deneyim sahibi kişilerden oluşan Yükseköğretim Kurulu yasayla kurulur. Bu kurulda çoğunluk devlet üniversitelerince seçilecek temsilcilerden oluşur. Yasa Yükseköğretim Kurulunda görev yapacak devlet üniversitesi temsilcilerinin sayısının belirlenmesinde bu kurumların gelişmişlik düzeylerini göz önünde tutar.

Devlet tarafından kurulan üniversitelerin bütçeleri yükseköğretim kurulunda incelendikten sonra Milli Eğitim Bakanlığınca katma bütçe esaslarına uygun olarak yürürlüğe konulur.

Yükseköğretim Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileriyle çalışma ilkeleri, akademik özgürlük ve özerklik ilkesine uygun olarak yasayla düzenlenir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Yükseköğretim Kurulu

Madde 101- (1) Öğretim elemanı yetiştirilmesini planlamak, üniversitelerde önerilen öğrenci kontenjanlarını onaylamak ve üniversiteler arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu kurulur.

(2) Yükseköğretim Kurulu onbir üyeden oluşur. En az dördü farklı üniversite ve yükseköğretim kurumlarında görevli profesörler arasından olmak üzere, üyelere altısı Bakanlar Kurulu tarafından seçilir. Üyelerden beşi ise farklı üniversite ve yükseköğretim kurumlarında görevli profesörler arasından kanun tarafından belirlenen usullere göre üniversitelerce seçilir.

(3) Yükseköğretim Kurulu üyelerinin görev süresi üç yıldır. Kurul, kendi üyeleri arasından üç yıl için bir Başkan seçer. Aynı kişi tekrar Başkan seçilemez.

(4) Yükseköğretim Kurulunun teşkilâtı, görev, yetki ve sorumluluğu ile çalışma esasları kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu

Madde 142- Yükseköğrenim alanında çağdaş bilim ölçütlerine uygunluğu sağlamak, kurumların öğrenci sayısını saptamak, gerekli planlama ve üst denetimi yapmak, yükseköğrenim kurumları arasında eşgüdümü sağlamak üzere yükseköğrenim kurumları temsilcilerinden ve yükseköğrenim alanında bilgi ve deneyim sahibi, Cumhurbaşkanınca görevlendirilen kişilerden oluşan Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumu kanunla kurulur. Bu kurumun oluşmasında çoğunluğun devlet üniversitelerince seçilecek temsilcilerden olması gözetilir. Kanun, Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumunda görev yapacak devlet üniversitesi temsilcilerinin sayısının belirlenmesinde bu kurumların fakülte sayısı ve gelişmişlik düzeylerini göz önünde tutar.

Devlet üniversitelerinin bütçeleri Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumunca incelendikten sonra Milli Eğitim Bakanlığınca merkezi yönetim bütçesi esaslarına uygun olarak yürürlüğe konulur.

Yükseköğretim Eşgüdüm Kurumunun kuruluşu, başkan ve üyelerinin seçimi, görev ve yetkileriyle çalışma ilkeleri akademik özgürlük ve özerklik ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Yükseköğretim Kurulu Madde 101-

- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.
- (3) Ortak payda yoktur.
- (4) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 132

Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tabi olanlar

Madde 132- Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tabidir.

□ DSP 1993

Maddeye bir fıkra eklenerek, Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı yüksek öğrenim kurumlarına alınacak öğrencilerde hangi koşulların aranacağı Yüksek Askerî Şuraya bırakılmalıdır.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 132. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 132. maddesi Anayasadan çıkarılmalıdır.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 132. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 133

*Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları*²²⁹

Madde 133- (Değişik: 8.7.1993-3913/1 md.)²³⁰ Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(Ek: 21.6.2005 – 5370 / 1 md) Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

229. Bu maddenin kenar başlığı, "Radyo ve Televizyon İdaresi ve kamuyla ilişkili haber ajansları" iken, 8/7/1993 tarihli ve 3913 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle "Radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları" şeklinde değiştirilmiş; daha sonra, 21/6/2005 tarihli ve 5370 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle yeniden değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

230. Maddenin Özgün hali:

Radyo ve Televizyon idaresi ve komuyla ilişkili haber ajansları Madde 133- Radyo ve televizyon istasyonları ancak devlet eli ile kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir.

Kanun; Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlakı ve Anayasanın 2. Maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak tarzda yayın yapmasını düzenler ve Kurumun yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesi gözetir.

Haber ve programların seçilmesi, işlenmesi, sunulması ve millî kültür ve eğitime yardımcı görevinin yerine getirilmesi, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları, organlarının seçimi, görev, yetki ve sorumlulukları kanunla düzenlenir. Devlet yahut diğer kamu tüzelkişilerinden mali yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.

▫ 1961

Radyo ve televizyonun idaresi ve haber ajansları.

Madde 121- (Değişik : 20/9/1971 – 1488 S. Kanun/md. 1)²³¹ Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.

Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.

Haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve eğitime yardımcı görevinin yerine getirilmesinde Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın gereklerine uyulması, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları ile organların seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Devlet tarafından kurulan veya Devletten mali yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.

▫ TÜSİAD 1992

Radyo ve Televizyon İstasyonları ve Kamu ile İlişkili Haber Ajansları

Radyo ve televizyon yayın kanalları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet, bu hakkını, tarafsız bir kamu tüzel kişisi eliyle kullanır. Ancak, kanunun açıkça izin vermesi şartıyla, radyo ve televizyon yayınları yapmak amacıyla kurulmuş özel tüzel kişilere de sözkonusu kanallardan yararlanarak istasyon işletme hakkı tanınabilir.

Radyo ve televizyon istasyonları, Radyo Televizyon İdaresinin vereceği ruhsat ile kurulur ve işletilir.

231. Radyo ve televizyonun idaresi ve haber ajansları.

Madde 121- (Değişik : 20/9/1971 - 1488 S. Kanun/md. 1) Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.

Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.

Haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve eğitime yardımcı görevinin yerine getirilmesinde Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın gereklerine uyulması, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları ile organların seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Devlet tarafından kurulan veya Devletten mali yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.

Radyo Televizyon İdaresi, radyo ve televizyon istasyonlarının kurulması, işletilmesi ve düzenlenmesi konularında gerekli denetimi yapmakla görevli olmak üzere, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişisi şeklinde kanunla kurulur.

Kanun, Cumhuriyetin temel niteliklerini, kamu düzenini, kişilik haklarını veya meslek sırlarını koruyacak, kültür ve eğitime yardımcı olacak tarzda tarafsız yayın yapılmasını sağlayacak hükümleri koyar.

▫ ÜSKÜL 1992

Radyo ve televizyon istasyonları, haber ajansları

Madde 101- Devletin radyo ve televizyon istasyonları, kanunla kurulan, özerkliğe sahip kamu tüzelkişilikleridir.

Radyo ve televizyon istasyonlarının kuruluşu ve tarafsızlık ilkesine bağlı olarak çalışmaları, denetlenmeleri kanunla düzenlenir.

Devlet tarafından kurulan veya devletten mali yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.

Devletin radyo ve televizyon istasyonlarından dini yayın yapılamaz.

▫ ANAP 1993

Madde 22- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 130 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 133- Devlet eliyle kurulan Radyo ve Televizyon İdaresi tarafsız bir kamu tüzelkişiliği halinde düzenlenir.

Kamuya ait Radyo ve Televizyon İdaresinde her türlü yayın tarafsızlık esaslarına göre yapılır.

Devlet eliyle kurulan Radyo ve Televizyon İdaresi dışında hiçbir kamu ve yerel yönetim kurumu ile bunların ilgili olduğu, katıldığı veya yardımda bulunduğu kuruluş yayıncılık yapamaz.

Kanun özel ve tüzelkişilere tarafsız radyo ve televizyon yayını yapabilmelerine ilişkin esas ve usulleri gösterir.

Radyo ve televizyon yayınları Türk Devletin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlâkı ve Anayasanın 2 nci maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak, millî kültür ve değer ve eğitimi geliştirecek tarzda haberlerde ve diğer yayın türlerinde doğruluğa ve tarafsızlığa uygun olarak yapılır.

Bu hükümler dahilinde Radyo ve Televizyon İdarelerinin kuruluşu, haberlerin doğruluğunun sağlanması, görev, yetki ve sorumlulukları ile özel radyo ve televizyonlarının denetim esasları kanunla düzenlenir.

Yukarıdaki 4 ve 5 inci fıkra hükümleri Devlet tarafından kurulan veya kamu iktisadî teşebbüsü niteliğinde olan devlet veya kamu tüzel kişilerinden yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.

▫ **BBP 1993**

Söz konusu maddedeki yayın tekeli çağın gereklerine uygun olarak kaldırılmalıdır. Madde yeniden düzenlenirken, TRT Kanunundaki değişiklikler de aynı anda yapılmalıdır. Kanun değişikliklerinde millî egemenlik, millî egemenlik ve genel ahlak kuralları dikkate alınmalıdır.

▫ **DYP 1993²³²**

Radyo ve Televizyon Kuruluşları ve Kamuyla İlişkili Haber Ajansları

Madde 133- Radyo ve Televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, yasa ile düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

Yasa, radyo televizyon yayınlarının kamu hizmeti anlayışına, anlatım özgürlüğüne, iletişimde çoğulculuk esasına ve devletin Anayasada belirtilen temel ilkelerine uygun olarak yapılmasını düzenler, gerekli eşgüdüm ve gözetim kurumlarını kurar.

Devletin sahip olduğu Radyo ve Televizyon istasyonlarınca yapılacak siyasî yayınların tarafsızlığı esastır.

Bu hüküm, Kamu İktisadî Teşebbüsü niteliği taşıyan veya Devlet yahut diğer kamu tüzel kişilerinden malî yardım gören haber ajansları için de geçerlidir.

▫ **HEP 1993**

Madde 133- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 133- Radyo ve Televizyon istasyonlarının kurulması ve yayın yapmaları kanunla düzenlenir.

▫ **MHP 1993**

Metne “Milletimizin örf ve adetlerine aykırı, genel ahlaki bozacak yayınlar yapamazlar” ve “Siyasi partilerin propaganda yayınlarında, bildirimlerinde eşitlik ve hakkaniyet esasları her siyasi parti için tanımlıdır” ibareleri eklenmelidir.

▫ **RP 1993**

Radyo ve Televizyon İdaresi ve Kamuyla İlişkili Haber Ajansları

Madde 133- radyo ve televizyon istasyonları önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Kanun, radyo ve televizyonları; Türk devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplum düzenini, genel ahlaki ve çoğulcu demokrasi, yayında çoğulculuk ve adalet, tarafsızlık ve doğruluk ilkelerine uygun yayın yapmalarını düzenler, gerekli işbirliği ve denetimi yapmak üzere Türkiye Radyo Televizyon Koordinasyon Kurulunu kurar.

Türkiye Radyo Televizyon Koordinasyon Kurumu organları, çalışma usulleri ve özlük işleri, özellik ve çoğulcu demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir ve bu kurumun Yönetim Kurulunda TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin birer temsilcileri de yer alır.

Yukarıdaki ikinci fıkra hükümleri, kamu iktisadî teşebbüsü niteliği taşıyan veya Devlet yahut diğer kamu tüzel kişilerinden malî yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.

▫ **SHP 1993**

Radyo ve televizyon kuruluşları

Madde 133- Radyo ve televizyon istasyonlarının kuruluşu, işletilmesi ve bunların kamu elindeki araçlardan yararlanmaları yasa ile düzenlenir.

Yasa, radyo ve televizyon yayınlarının kamu hizmeti anlayışına, anlatım özgürlüğüne, iletişimde çoğulculuk ilkesine ve Cumhuriyetin temel ilkelerine uygun olarak yapılmasını düzenler, gerekli eşgüdüm ve gözetim kurumlarını kurar.

Devletçe kurulan ve kurulacak tüzel kişiliğe sahip radyo ve televizyon istasyonlarının özerkliği ve bunlarca yapılacak siyasal yayınların tarafsızlığı esastır. Yasa özerkliği ve siyasal tarafsızlığı sağlayacak ilkeleri gösterir.

Yukarıdaki üçüncü fıkra hükümleri, kamu iktisadî teşebbüsü niteliği taşıyan veya devlet yahut diğer kamu tüzel kişilerinden malî yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.

▫ **TOBB 2000**

Radyo ve Televizyon İdaresi ve Kamuyla İlişkili Haber Ajansları

Madde 133- Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Kanun, radyo ve televizyon yayınlarının iletişimde çoğulculuk ilkesine uygun olarak yapılmasını sağlayıcı ve tekelleşmeyi önleyici tedbirleri alır.

232. DYP ve SHP 27 Kasım 1992 tarihinde bu maddenin değiştirilmesine ilişkin ortak bir kanun teklifi verdi. Madde içeriği her iki partinin 1993 yılında ayrı ayrı yapılan teklifi ile aynıdır.

Radyo ve televizyon istasyonlarının kurulması, işletilmesi ve düzenlenmesi konularında gerekli denetimi yapmakla görevli olmak üzere, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişisi olarak Radyo televizyon Kurulu kanunla kurulur.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

▫ TBB 2001

Görsel ve İşitsel İletişim Yüksek Kurulu

Madde 139- Radyo ve televizyon yayın ilkelerini belirlemeye, bu yayınları denetlemeye, gözetmeye, tüzel kişiler ve kamu kuruluşlarının kurulacak radyo ve televizyon istasyonlarına yayın izni vermeye, yayın ilkelerine aykırı davrananlar hakkında yasa da belirtilen yaptırımları uygulamaya, gerektiğinde yayın iznini geri almaya yetkili olmak üzere bir Görsel ve İşitsel İletişim Yüksek Kurulu oluşturulur.

Kurul, yükseköğrenim görmüş dokuz üyeden oluşur. Kurula Cumhurbaşkanınca bir, Yükseköğretim Kurulunca iki, Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından ikişer, yasanın gösterdiği iki basın yayın meslek kuruluşlarından birer üye seçilir.

Yargıtay ve Danıştayca seçilenler dışındaki üyelerin kamu yönetimi, iletişim, basın-yayın, kültür ve sanat dallarından birinde en az onbeş yıl çalışmış ve alanında tanınmış kişilerden olması gerekir.

Kurul sürekli çalışır.

Kurul üyeliğinin süresi altı yıldır. Kurul üyelerinden üçte biri, iki yılda bir yenilenir. Süresi dolmadan boşalan üyenin yerine seçilen, o üyenin süresini tamamlar. Kurul üyelerinin bu süre içinde eski görevleriyle ilişkileri kesilir ve başka hiçbir görev alamazlar. Üyelerin, eski hizmet yerlerindeki kadrolar saklı tutulur. Süresi biten ya da kendi isteğiyle ayrılan kurul üyesi, haklarıyla eski görevine döner.

Kurul üyelerine, görev yaptıkları sürece yasa ma meclisi üyelerinin aylık ve ödenekleri tutarında ödeme yapılır.

Kurulun oluşumu, işleyişi, yöneticilerin seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları yasa ile düzenlenir.

Özerklik ve yansızlık ilkesi, kamu iktisadi teşebbüsü niteliği taşıyan veya devlet ya da diğer kamu tüzel kişilerinden mali yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.

▫ TBB 2007

Görsel ve İşitsel İletişim Yüksek Kurulu

Madde 143- Radyo ve televizyon yayın ilkelerini belirlemeye, bu yayınları, izlemeye, kişiler, siyasal partiler ve kuruluşlar açısından tarafsızlık, eşitlik

ve çoğulculuk ilkeleri yönünden denetlemeye, tüzel kişiler ve kamu kuruluşlarının kurulacak radyo ve televizyon istasyonlarına yayın izni vermeye, yayın ilkelerine aykırı davrananlar hakkında kanunda belirtilen yaptırımları uygulamaya, gerektiğinde yayın iznini geri almaya yetkili olmak üzere özerk ve tarafsız bir Görsel ve İşitsel İletişim Yüksek Kurulu oluşturulur.

Kurul, yükseköğrenim görmüş dokuz üyeden oluşur. Kurula üç üye en az ikisi iletişim fakülteleri öğretim üyelerinden olmak üzere Yüksek Öğretim Eşgüdüm Kurulunca seçilir. Bir üye Rekabet Kurulunca önerilecek iki misli aday arasından Cumhurbaşkanınca seçilir ve atanır. Beş üye Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisindeki parti gruplarının oranlarına göre belirlenecek kontenjan uyarınca seçilir.

Seçilen üyelerin kamu yönetimi, iletişim, basın-yayın, kültür ve sanat dallarından birinde en az on beş yıl çalışmış ve alanında tanınmış kişilerden olması gerekir.

Kurul sürekli çalışır.

Kurul üyeliğinin süresi altı yıldır. Kurul üyelerinden üçte biri, iki yılda bir yenilenir. Süresi dolmadan boşalan üyenin yerine seçilen, o üyenin süresini tamamlar. Kurul üyelerinin bu süre içinde eski görevleriyle ilişkileri kesilir ve başka hiçbir görev alamazlar. Üyelerin, eski hizmet yerlerindeki kadrolar saklı tutulur. Süresi biten ya da kendi isteğiyle ayrılan kurul üyesi, haklarıyla eski görevine döner.

Kurul üyelerine, görev yaptıkları sürece yasa ma meclisi üyelerinin aylık ve ödenekleri tutarında ödeme yapılır.

Kurulun oluşumu, işleyişi, yöneticilerin seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Kamu iktisadi teşebbüsü niteliği taşıyan veya devlet veya diğer kamu tüzel kişilerinden akçalı yardım gören haber ajansları çalışmalarını özerklik ve yansızlık ilkesine uygun olarak yürütür.

1982 ANAYASASI MADDE 134

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

MADDE 134- *Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur.*

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen malî menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

▫ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 134. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ BBP 1993

1982 Anayasasının 134. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ CHP 1993

1982 Anayasasının 134. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ DSP 1993

1982 Anayasasının 134. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ HEP 1993

1982 Anayasasının 134. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 134. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 134. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ TOBB 2000

1982 Anayasasının 134. maddesi Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ TBB 2001

Kültür ve Sanat Yüksek Kurumu

Madde 142- Kültürü ve sanatı, çağdaş uygarlık düzeyinde geliştirmek, araştırmak ve yaymak amacıyla "Kültür ve Sanat Yüksek Kurumu" kurulur.

Kamu tüzel kişiliğine sahip kurum özerktir; kuruluşu, işleyişi ve çalışmaları tarafsızlık esasına göre yasa ile düzenlenir.

▫ TBB 2007

Kültür ve Sanat Yüksek Kurumu

Madde 146 Kültürü ve sanatı, çağdaş uygarlık düzeyinde geliştirmek, araştırmak ve yaymak amacıyla Kültür ve Sanat Yüksek Kurumu kurulur.

Kamu tüzel kişiliğine sahip kurum özerktir; kuruluşu, işleyişi ve çalışmaları tarafsızlık esasına göre kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 135

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları²³³

Madde 135- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

(Değişik: 23/7/1995 - 4121/13 md.)²³⁴ Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

(Değişik: 23/7/1995 - 4121/13 md.)²³⁵ Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.

(Değişik: 23/7/1995 - 4121/13 md.)²³⁶ Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995 - 4121/13 md.)²³⁷ Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine,

233. 4121 sayılı Kanununun 13 üncü maddesiyle 135 inci maddenin üç, dört, beş, altı, yedi ve sekizinci fıkraları değiştirildiği ifade edilse de, aslında beş tane fıkra değiştirilmiştir.

234.Fıkranın özgün hali: Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler; siyasetle uğraşamazlar, siyasi partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemezler.

235. Fıkranın özgün hali: Siyasi partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşları; meslek kuruluşlarının ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh veya aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar.

236.Fıkranın özgün hali: Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunda gösterildiği şekilde Devletin idari ve mali denetimine tabidir.

237.Fıkranın özgün hali:Amaçları dışında faaliyet gösteren ve siyasetle uğraşan meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirttiği merciin istemi üzerine, mahkeme

kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

(Değişik: 23/7/1995 - 4121/13 md.)²³⁸ Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hakim onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

□ 1961

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

Madde 122- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunla meydana getirilir ve organları kendileri tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilir.

İdare, seçilmiş organları, bir yargı merci kararına dayanmaksızın, geçici veya sürekli olarak görevinden uzaklaştıramaz.

Meslek kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

□ HAK-İŞ 1991

1982 Anayasası'nın 135. maddesinde yer alan 3 ve 4. fıkralar yeniden düzenlenmeli, 7 ve 8. fıkralar metinden çıkarılmalıdır.

□ TÜSİAD 1992

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile merkezi kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların ortak mesleki menfaatlerini, meslek disiplini ve ahlakını korumak, mesleğin gelişmesini sağlamak amacıyla, organları kendileri tarafından ve kendi üyeleri arasından yargı gözetimi altında seçi-

kararı ile son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

238.Fıkranın özgün hali:Türk Devletin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun korunması ve Devletin Anayasada belirtilen temel niteliklerini tehdit edici faaliyetlerin önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülki amiri bu organları geçici olarak görevden uzaklaştırabilir. Görevden uzaklaştırma kararı; üç gün içinde mahkemeye bildirilir. Mahkeme görevden uzaklaştırma kararının yerinde olup olmadığına en geç on gün içinde karar verir.

len, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olmayan ve kanunla kurulan kamu tüzel kişilileridir.

Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

Meslek kuruluşları, görev ve amaçlarıyla bağdaşan biçim ve ölçüde, kanunda gösterilen idari ve mali denetime tabidir.

Meslek kuruluşları ile merkezi kuruluşlarının mensupları hakkında disiplin cezası ancak memurlar ve diğer kamu görevlilerinin disiplin kovuşturması bakımından tabi buldukları esaslar uyarınca verilebilir.

Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının da çalışanların görevlerine kanunun belirlediği merciin istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir. Mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ve istem üzerine, bu organlarda da çalışanların geçici olarak görevlerinden uzaklaştırılmalarına da karar verebilir.

▫ ÜSKÜL 1992

Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları

Madde 102- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunla kurulur ve organları kendileri tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilir.

İdare, seçilmiş organları, bir yargı merci kararına dayanmaksızın, geçici veya sürekli olarak görevinden uzaklaştırılmaz.

Meslek kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

▫ DSP 1993

Meslek kuruluşlarının dayanışmasını ve siyasal katılımını engelleyen üçüncü ve dördüncü fıkralar maddeden çıkarılmalıdır.

▫ RP 1993

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Madde 135- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların dayanışmalarını sağlamak, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların

meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler.

Siyasi partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşları; meslek kuruluşlarının ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh ve aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunda gösterildiği şekilde Devletin idari ve mali denetimine tabidir.

Anayasa ve kanunlara aykırı faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin istemi üzerine, mahkeme kararı ile son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun korunması ve Devletin Anayasada belirtilen temel niteliklerini tehdit edici faaliyetlerin önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallî en büyük mülki amiri bu organları geçici olarak görevden uzaklaştırabilir.

Görevden uzaklaştırma kararı; üç gün içinde mahkemeye bildirilir. Mahkeme görevden uzaklaştırma kararının yerinde olup olmadığına en geç on gün içinde karar verir.

▫ SHP 1993

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Madde 135- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Meslek kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunda gösterildiği şekilde Devletin idari ve mali denetimine tabidir. Bu denetim meslek kuruluşlarının özerkliğini zedeleyici nitelikte olamaz.

Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organları, yasanın belirttiği yetkili merciin istemi üzerine, mahkeme kararıyla görevden uzaklaştırılır ve yerlerine yeniden seçim yapılır.

▫ **TOBB 2000**

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

Madde 135- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen ve kanunla kurulan kamu tüzelkişilikleridir.

Meslek kuruluşlarının iç işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

Bu meslek kuruluşları üzerinde devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının da çalışanların görevlerine kanunun belirttiği merciin istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir. Mahkeme gecikmesinde sakınca bulunan hallerde bu organlarda görev yapanların geçici olarak görevlerinden uzaklaştırılabilmelerine de karar verebilir.

▫ **TBB 2001**

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

Madde 140- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; yasayla kurulan, organları kendi üyeleri arasından kendilerince ve yasada gösterilen usule göre yargı gözetiminde seçilen, kamu tüzel kişileridir.

Kamu yönetimi, seçilmiş organları; bir yargı kararı olmaksızın geçici ya da sürekli olarak görevlerinden uzaklaştıramaz.

Meslek kuruluşlarının yönetim ve işleyişleri yasa ile belirlenir. Tüzükleri ve çalışma ilkeleri demokratik kurallara aykırı olamaz.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, belli bir mesleğe mensup olanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halkla ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak amacıyla yasayla oluşturulur.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Madde 102- (1) Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları, kanunla ku-

ruvan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

(2) Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların meslek kuruluşlarına üye olma mecburiyeti aranmaz.

(3) Siyasî partiler, Meslek kuruluşları ile üst kuruluşlarının organlarının seçimlerinde aday gösteremezler.

(4) Devletin Meslek kuruluşları üzerindeki idarî ve malî denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

(5) Kanunlara aykırı faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının talebi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçilir.

(6) Millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla yetkili kılınmış bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men edebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde bu karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

▫ **TBB 2007**

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Madde 144- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; kanunla kurulan, organları kendi üyeleri arasından kendilerince ve kanunda gösterilen usule göre yargı gözetiminde seçilen, kamu tüzel kişileridir.

Bu kuruluşların, seçilmiş organları, bir yargı kararı olmaksızın geçici veya sürekli olarak görevlerinden uzaklaştırılmaz.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile bunların üst kuruluşlarının yönetim organlarında kadınlar ve erkekler, sözkonusu kurumlardaki sayılarının en az üçte ikisi oranında temsil edilir.

Bu kuruluşların yönetim ve işleyişleri kanunla belirlenir. Düzenleyici işlemleri ve çalışma ilkeleri demokratik kurallara aykırı olamaz.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, belli bir mesleğe mensup olanların ortak gereksinimlerini karşılamak, mesleki etkinliklerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halkla ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni egemen kılmak amacıyla oluşturulur.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının üyeleri hakkındaki disiplin kovuşturmalarında,

suçlamanın ilgiliye açıkça ve yazılı olarak bildirilerek, yazılı savunmasının istenmesi zorunludur.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Madde 102-

Farklı görüşler:

(1) TMMOB ve diğer meslek örgütleri, mesleğini sürdürenlerin üyeliğinin zorunlu olduğu, üyelerinin buldukları alanlarda denetim yetkisi olan, kamu ve toplum yararına alternatif politikalar üreten, devletten bağımsız, tam idari, mali ve bilimsel özerkliğe sahip kuruluşlar olarak örgütlenmelidir.

(2) Ortak payda yoktur.

Ortak payda:

(3) Siyasal partiler, Meslek kuruluşları ile üst kuruluşlarının organlarının seçimlerinde aday göstermezler.

Farklı görüşler:

(4) TMMOB ve diğer meslek örgütleri, mesleğini sürdürenlerin üyeliğinin zorunlu olduğu, üyelerinin buldukları alanlarda denetim yetkisi olan, kamu ve toplum yararına alternatif politikalar üreten, devletten bağımsız, tam idari, mali ve bilimsel özerkliğe sahip kuruluşlar olarak örgütlenmelidir.

(5) Bu kuruluşların, seçilmiş organları, bir yargı kararı olmaksızın geçici veya sürekli olarak görevlerinden uzaklaştırılmaz.

(6) a- 'Milli güvenlik', 'kamu düzeni' vb. kavramlarda netlik bulunmamaktadır.

b-Bu kuruluşların, seçilmiş organları, bir yargı kararı olmaksızın geçici veya sürekli olarak görevlerinden uzaklaştırılmaz.

1982 ANAYASASI MADDE 136

Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 136- Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

▫ **1961**

Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 154- Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

▫ **DSP 1993**

Diyanet İşleri Başkanlığında, Müslüman Türk halkının geniş bir kesiminin bağlı bulunduğu Aleviliğin de temsili güvence altına alınmalıdır.

▫ **RP 1993**

Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 136- Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumun dinî ihtiyaçları ile ilgili hizmetleri yapan bir kamu kuruluşudur. Diyanet İşleri Başkanlığının kuruluşu, görevleri ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 136. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TOBB 2000**

Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 136- Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

▫ **TBB 2001**

Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 143- Genel yönetim içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, farklı dinlere eşit tutum ilkesini gözeterek, yasada gösterilen görevleri yerine getirir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 103- Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ve siyasî tarafsızlık ilkeleri doğrultusunda, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

▣ **TBB 2007**

Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 147- Genel yönetim içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, kanunda gösterilen görevleri laiklik ilkesi doğrultusunda, farklı din ve mezheplere eşit davranma ilkesini gözeterek yerine getirir. Bu ilkeleri yaşama geçirecek önlemler kanunda gösterilir.

▣ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 103– Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 137

Kanunsuz emir

Madde 137– Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmemez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

▣ **1961**

Kanunsuz Emir

Madde 125- Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmemez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

▣ **1924**

Madde 94- Kanuna aykırı işlerde üstün emrine uymuş olmak memuru sorumdan kurtarmaz.

▣ **TÜSİAD 1992**

1982 Anayasasının 137. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ **ÜSKÜL 1992**

Kanuna aykırı emir

Madde 106– Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmemez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde

ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

□ **RP 1993**

1982 Anayasasının 137. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 137. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ **TOBB 2000**

Kanunsuz Emir

Madde 137- Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir.

Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

İnsan haklarına aykırı veya konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

□ **TBB 2001**

Yasa Dışı Emir

Madde 132- Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri; Anayasa, yasa, tüzük ve yönetmelik kurallarına aykırı görürse yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak üstü emrinde direnir ve bu emrini yazıyla yinelerse, emir yerine getirilir. Bu durumda emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç oluşturan emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askeri hizmetlerin görülmesi ve ivedi durumlarda kamu düzeninin ve kamu güvenliğinin korunması için yasayla gösterilen ayırık durumlar saklıdır.

□ **ÖZBUDUN 2007**

Kanunsuz emir

Madde 99- (1) Kamu hizmetinde çalışmakta olan kişi, amirinden aldığı emri, kanuna aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene

bildirir. Ancak amir bu emrini yazılı olarak tekrarlarsa, emir yerine getirilir. Bu durumda, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

(2) Konusu suç teşkil eden emir hiçbir suretle yerine getirilmez ve yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

(3) İvedi hallerde kamu düzeninin ve kamu güvenliğinin korunması amacıyla kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

□ **TBB 2007**

Kanunsuz emir

Madde 136- Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri; Anayasa, kanun, tüzük ve yönetmelik kurallarına aykırı görürse yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak üstü emrinde direnir ve bu emrini yazıyla yinelerse, emir yerine getirilir. Bu durumda emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Askeri hizmetlerin görülmesi ve ivedi durumlarda kamu düzeninin ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen ayırık durumlar saklıdır.

Konusu suç oluşturan emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

□ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Kanunsuz emir

Madde 99-

Ortak payda:

(1) Kamu hizmetinde çalışmakta olan kişi, amirinden aldığı emri, kanuna aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak amir bu emrini yazılı olarak tekrarlarsa, emir yerine getirilir. Bu durumda, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

(2) Konusu suç teşkil eden emir hiçbir suretle yerine getirilmez ve yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

(3) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 138

Mahkemelerin bağımsızlığı

Madde 138- Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılmasında ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

□ 1961

Mahkemelerin Bağımsızlığı

Madde 132- Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlarına göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dâva hakkında Yasama Meclislerinde yargı yetkisinin kullanılmasında ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

□ 1924

Madde 54- Hâkimler bilcümle dâvaların muhakemesinde ve hükmünde müstakil ve her türlü müdahaleattan âzade olup ancak kanunun hükmüne tabidirler.

Mahkemelerin mukarreratını Türkiye Büyük Millet Meclisi ve İcra Vekilleri Heyeti hiçbir veçhile tebdil ve tağyir ve tehir ve infazı ahkâmına mümaanaat edemez.

□ TÜSİAD 1992

Mahkemelerin Bağımsızlığı

Hakimler görevlerinde bağımsızdırlar, hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava sırasında yasama meclisinde, yargı yetkisinin kullanılmasında ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadırlar. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez, bunların yerine getirilmesini geciktiremezler.

□ ÜSKÜL 1992

Mahkemelerin bağımsızlığı

Madde 111- Yargıçlar, görevlerinde bağımsızdırlar; anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve yargıçlara emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yargı yetkisinin kullanılmasında ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

Bu hükümlere aykırı hareket edenlerin sorumluluğu kanunla düzenlenir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 138. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

Mahkemelerin bağımsızlığı

Madde 138- Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, yasaya ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görüşülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılmasında ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştire-

mez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

Bu hükümlere aykırı hareket edenlerin sorumluluğu yasayla düzenlenir.

◻ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

48. Hakimler bağımsızdırlar; Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ve birim meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir şekilde değiştiremez, bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

◻ **TOBB 2000**

Mahkemelerin bağımsızlığı

Madde 138- Hakimler görevlerinde bağımsızdırlar; hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez, tavsiye veya telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisinde, yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına gecikmeksizin uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

Bu hükme aykırı hareket edenlerin hukuki ve cezai sorumluluğu yasayla düzenlenir.

◻ **TBB 2001**

Yargı Bağımsızlığı

Madde 148- Yargıçlar görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere, yasalara ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci ya da kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve yargıçlara emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Yasama Meclisinde; bir yargı merciinde görül-

mekte olan davalarla ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz ya da herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama, yürütme ve kamu yönetimi organları, yargı kararlarına uymak zorundadır; mahkeme kararlarını hiçbir biçimde değiştiremez, bunların yerine getirilmesini geciktiremezler.

◻ **GTP 2007**

Mahkemelerin Bağımsızlığı

54. Hakimler bağımsızdırlar; Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ve Bölge Meclisleri'nde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarını hiçbir şekilde değiştiremez, bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

◻ **ÖZBUDUN 2007**

Mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı

Madde 106- (1) Hâkimler, görevlerinde bağımsız ve tarafsızdırlar; hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

(2) Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

(3) Görülmekte olan bir davayı etkilemek amacıyla yasama organında yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki araştırma ve soruşturma komisyonlarının faaliyetleri bu hükmün dışındadır.

(4) Bütün Devlet organları mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

(5) Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

◻ **TBB 2007**

Yargı bağımsızlığı

Madde 152 - Hâkimler görevlerinde bağımsızdır; Anayasaya, kanunlara ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir yargı merciinde görülmekte olan davalarla ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama, yürütme ve kamu yönetimi organları yargı kararlarına uymak zorundadır; mahkeme kararlarını hiçbir biçimde değiştiremez, bunların yeri getirilmesini geciktiremezler.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı

Madde 106–

Ortak payda:

(1) Hâkimler, görevlerinde bağımsız ve tarafsızdırlar; hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

(2) Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

(3) Görülmekte olan bir davayı etkilemek amacıyla yasama organında yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

(4) Bütün Devlet organları mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

(5) Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

TKP 2008

Madde 47- Yargıçlar bağımsızdır; görevlerini yürütürken yalnız yasalara bağımlı olurlar; yargıçların bağımsızlığını etkileyecek müdahalelere karşı devlet önlem almakla yükümlüdür.

1982 ANAYASASI MADDE 139

Hakimlik ve savcılık teminatı

Madde 139– *Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınmaz.*

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

1961

Hâkimlik Teminatı

Madde 133- Hâkimler azlolunamaz. Kendileri istemedikçe, Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından yoksun kılınmaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının caiz olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

1924

Madde 55- Hâkimler kanunen muayyen olan usul ve ahval haricinde azlolunamazlar.

Madde 56- Hâkimlerin evsafı, hukuku, vezaifi, maaş ve muhassasatları ve sureti nasıp ve azilleri kanunu mahsus ile tâyin olunur.

Madde 57- Hâkimler kanunen muayyen vezaiften başka umumi ve hususi hiçbir vazife deruhde edemezler.

TÜSİAD 1992

Hakimlik, Savcılık ve Kanunsözcülüğü

Hakimler, savcılar ve kanunsözcüleri azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye sevkedilemez, bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun bırakılamazlar.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkındaki istisnalar saklıdır.

▫ ÜSKÜL 1992

Yargıçlık ve savcılık güvencesi

Madde 112- Yargıçlar ve savcılar azlolunamaz. Kendileri istemedikçe altmış beş yaşını bitirmeden emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylıklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 139. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 139. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

49. Hakimler azlonulamaz. Kendileri istemedikçe, altmışbeş yaşından önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından yoksun kılınamazlar. Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının caiz olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

▫ TOBB 2000

1982 Anayasasının 139. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TBB 2001

Yargıçlık ve Savcılık Güvencesi

Madde 150 – Yargıçlar ve Savcılar azledilemez, kendileri istemedikçe yasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin ya da kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylık, ödenek ve öteki özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından

yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ya da meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında ayırık durumlar saklıdır.

▫ GTP 2007

Hâkim ve Savcı Teminatı

56. Hakimler ve savcılar hiç bir koşul altında azledilemez. Kendileri istemedikçe, altmışbeş yaşından önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından yoksun kılınamazlar. Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının caiz olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

▫ ÖZBUDUN 2007

1982 Anayasasının 139. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TBB 2007

Hâkimlik güvencesi

Madde 154 - Hâkimler azledilemez, kendileri istemedikçe altmış yedi yaşından önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylık, ödenek ve öteki özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan hüküm giymiş olanlarla sağlık nedenleriyle görevini yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının Hâkimler Yüksek Kurulu tarafından uygun olmadığına karar verilenler hakkında ayırık durumlar saklıdır.

Savcılık mesleği ve savcılarının görev güvencesi

Madde 155- Savcılar, görevlerini mahkemelerin bağımsızlığı ve savcılık güvencesi esaslarına göre yerine getirir.

Savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici ve sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik durumları, meslek içi eğitimleri ve öteki özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve savcılık görev güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Savcılar, kanunda belirtilenlerden başka resmi veya özel hiçbir görev alamazlar; savcılık mesleğini korumak ve geliştirmek amacıyla örgütlenme haklarından yararlanırlar.

Savcılara, yürütme tarafından idari herhangi bir görev verilemez. Soruşturma ve kovuşturma evrelerindeki konumları itibariyle, bağlılıkları, görev ilişkileri ve güvencelerinin sağlanması göz önüne alınarak kanunla düzenlenir.

Adli kolluk, il ve ilçelerde savcıya bağlıdır; kuruşu ve çalışması kanunla düzenlenir.

Savcılar azledilemez, kendileri istemedikçe altmış beş yaşından önce emekliye ayıramaz veya kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylık, ödenek ve öteki özlük haklarından yoksun kılınmaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan hüküm giymiş olanlarla, sağlık nedenleriyle görevini yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına Savcılar Yüksek Kurulu tarafından karar verilenler hakkındaki durumlar saklıdır.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Hâkimlik ve savcılık teminatı

Madde 107-

Ortak payda:

(1) Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekli edilemez; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından mahrum bırakılamaz.

(2) Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

Ek Öneri:

(2) Bu kararlar Hakimler Yüksek Kurulu tarafından verilir.

1982 ANAYASASI MADDE 140

Hakimlik ve savcılık mesleği

Madde 140- Hakimler ve savcılar adli ve idari yargı hakim ve savcılar olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hakim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hakimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hakim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hakimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askeri hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hakimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmi ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hakimler ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Hakim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idari görevlerde çalışanlar, hakimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tabidirler. Bunlar, hakimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hakimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

1961

Hâkimlik Mesleği

Madde 134- (20.9.1971-1488)²³⁹ Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödenekleri, mes-

239. Maddenin özgün hali:

Madde 134- Hâkimlerin nitelikleri, atanmalar, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir.

Hakimler altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Askeri hakimlerin yaş haddi kanunla belli edilir.

Hakimler, kanunla belirtilenlerden başka, genel ve özel hiçbir görev alamazlar.

lekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir.

Hâkimler altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Askerî hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunla belli edilir.

Hakimler, kanunda belirtilenlerden başka, genel ve özel hiçbir görev alamazlar.

Savcılık

Madde 137- (20.9.1971-1488) ²⁴⁰ Cumhuriyet savcılarını, idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır.

Cumhuriyet savcılarının Yargıtay üyeliğine seçilmeleri dışında kalan bütün özlük işleri ve disiplin cezaları ile meslekten çıkarılmaları hakkında karar verme yetkisi Yüksek Savcılar Kurulundadır. **(Bu Kurulun kararları kesin olup bunlar aleyhine başka bir merciye başvurulamaz.)**²⁴¹ Ancak disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini Adalet Bakanı ve hakkında karar verilen Cumhuriyet Savcısı isteyebilir.

Yüksek Savcılar Kurulu, Adalet Bakanının başkanlığında Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilen üç asıl ve iki yedek üye ile Adalet Başkanlığı Müsteşarı ve Özlük İşleri Genel Müdüründen kuruludur. Adalet Bakanı bulunmadığı zaman Kurula Cumhuriyet Başsavcısı Başkanlık eder.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Adalet Bakanlığı Cumhuriyet savcılarını geçici yetki ile görevlendirerek bu kararı ilk toplantısında Kurulun onanmasına sunar. Bakanlık Merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak Cumhuriyet savcılarını, muvafakatlarını alarak, atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Cumhuriyet savcılarının denetimi ve haklarındaki soruşturma Adalet Bakanlığı müfettişleri veya üst dereceli Cumhuriyet savcılarını eliyle yapılır.

240. **Maddenin özgün hali:**

Madde 137- Kanun, Cumhuriyet Savcılarının ve Kanun sözcülerinin özlük işlerinde ve görevlerini yapmalarında teminat sağlayıcı hükümler koyar.

Cumhuriyet Başsavcısı, Baş kanun sözcüsü ve Askerî Yargıtay Başsavcısı, yüksek mahkemeler hakimleri hakkındaki hükümlere tabidir.

241. **Bu hüküm Anayasa Mahkemesi'nin 27.9.1977 gün ve E.1977/82 K. 1977/117 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.**

Yüksek Savcılar Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, toplantı ve karar yeter sayısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilecek asıl ve yedek üyelerin seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Cumhuriyet Başsavcısı, yüksek mahkemeler hâkimleri hakkındaki hükümlere tabidir.

▫ TÜSİAD 1992

Hakimlik Mesleği

Hakimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleri ile ilgili suçlardan dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre kanunla düzenlenir. Bu konular kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Hakimler altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Askerî hakimlerin yaş haddi kanunda belli edilir.

Hakimler, kanunla belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamazlar.

Savcılık ve Kanunsözcülüğü

Cumhuriyet Savcılığı ve Kanunsözcülüğü, bunların özlük işleri ve denetimi; Anayasadaki güvencelerine uygun olarak kanunla düzenlenir.

▫ ÜSKÜL 1992

Yargıçlık ve savcılık mesleği

Madde 113- Yargıç ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıçlık ve savcılık güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Yargıçlar ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmi ve özel hiçbir görev alamazlar.

Savcılar, idari görevleri bakımından Adalet Bakanlığına bağlıdır.

▫ RP 1993

Hakimlik ve savcılık mesleği

Madde 140- Hâkimler ve savcılar adli ve idarî yargı hâkim ve savcılarını görev yaparlar. Bu

görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hâkim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; Askerî hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır.

Hâkim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idarî görevlerde çalışanlar, hâkimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hâkimlere ve savcılara tanınan her türlü özlük haklarından yararlanırlar.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 140. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

50. Hakimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin soruşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleri ile ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik, halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir. Hakimler, kanunda belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamazlar.

▫ TOBB 2000

Hakimlik ve Savcılık Mesleği

Madde 140– Hakimler ve savcılar adli ve idari yargı hakim ve savcılar olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hakim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hakim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin

veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin soruşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik ve savcılık teminatı esaslarına göre ve ancak kanunla düzenlenir.

Hakimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askeri hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hakimler ve savcılar kanunda belirtilenlerden başka resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

Savcılar idari yönden Adalet Bakanlığına bağlıdır.

Hakim ve savcı olup da, adalet hizmetindeki idari görevlerde çalışanlar, hakimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tabidirler. Bunlar, hakimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hakimlere ve savcılara tanınan her türlü haktan yararlanırlar.

▫ TBB 2001

Yargıçlık ve Savcılık Mesleği

Madde 149– Yargıçlar, adli ve idarî yargı yargıçları olarak mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıçlık güvencesi esaslarına göre görev yaparlar.

Yargıç ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici ve sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmasına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk ya da yetersizlik durumları, meslek içi eğitimleri ve öteki özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı esaslarına göre yasayla düzenlenir.

Yargıçlar ve savcılar, yasada belirtilenlerden başka, resmi ve özel hiçbir görev alamazlar.

Savcılar, idarî yönden Adalet Bakanlığına bağlıdır. Adli kolluk; il ve ilçelerde Savcıya bağlıdır. Adli kolluk güçlerinin kuruluşu ve çalışması ile ilgili düzenleme yasayla yapılır.

▫ GTP 2007

Hakimlerin Seçimi

55. Hakimlerin seçimi ırk, renk, cinsiyet, inanç, dil, ulusal köken, toplumsal konum, doğum yeri, zenginlik, siyasi aidiyet ya da diğer tüm benzeri ayrımlardan bağımsız olarak mutlak fırsat eşitliği ilkesi dahilinde gerçekleştirilir.

Hakimlik ve Savcılık Mesleği

57. Hakimlerin ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin soruşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleri ile ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılamalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir. Hakimler, kanunda belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamazlar.

▫ ÖZBUDUN 2007

Hâkimlik ve savcılık mesleği

Madde 108-(1) Hâkim ve savcılar, hâkimlik teminatı esaslarına göre görev yaparlar.

(2) Hâkim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

(3) Hâkimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirmeye kadar hizmet görürler. Askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

(4) Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

(5) Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır.

▫ TBB 2007

Hâkimlik mesleği

Madde 153 -Hâkimler, görevlerini mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik güvencesi ve yargı etiği esaslarına göre yerine getirir.

Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmasına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik durumları, meslek içi eğitimleri ve öteki öz-

lük işleri mahkemelerin bağımsızlığı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hâkimler, kanunda belirtilenlerden başka resmi veya özel hiçbir görev alamaz; hâkimlik mesleğini korumak ve geliştirmek amacıyla örgütlenme haklarından yararlanırlar.

Savunma mesleği ve barolar

Madde 156- Savunma bağımsızdır ve yargının kurucu öğelerindedir.

Yargı ve yönetim mercilerinde hak arama ve savunma için temsil, avukatlar aracılığıyla sağlanır. Avukatlık, kamu hizmeti niteliğinde bir serbest meslektir. Avukat, yönetim ve yargı önünde, hukuki işlem, kovuşturma ve soruşturmalarda kendisine başvuranlara hukuki yardımda bulunur; bağımsız olarak ve hukuka uygun biçimde savunma görevini, kanuni görev ve yetkilerinin gereklerini eksiksiz yerine getirir; yaptığı işin manevi ve hukuki sorumluluğunu taşır.

Barolar ve Türkiye Barolar Birliği, kamu kurumu niteliğinde, bağımsız meslek kuruluşlarıdır. Avukatlık mesleğine kabul, mesleğe hazırlama, sınav, mesleğin yerine getirilme koşulları ve disiplin konularında barolar ve Türkiye Barolar Birliği yetkilidir. Bu kuruluşların bağımsızlığını zedeleyecek akçalı veya yönetsel denetim yapılamaz; kararları sadece yargı denetimine tabidir. Bu kuruluşların oluşumu ve çalışma esasları ve üyelerinin meslek içi eğitimleri, savunma bağımsızlığı esasları gözetilerek kanunla düzenlenir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Hâkimlik ve savcılık mesleği

Madde 108-

Ortak payda:

(1) Hâkim ve savcılar, hâkimlik teminatı esaslarına göre görev yaparlar.

(2) Hâkim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

(4) Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

(5) Ortak payda yoktur.

Farklı görüşler::

(3) Hâkimler azledilemez, kendileri istemedikçe altmış yedi yaşından önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylık, ödenek ve öteki özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Ek öneri:

(1) Hâkimler, görevlerini mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik güvencesi ve yargı etiği esaslarına göre yerine getirir.

(4) Hâkimler, kanunda belirtilenlerden başka resmi veya özel hiçbir görev alamaz; hâkimlik mesleğini korumak ve geliştirmek amacıyla örgütlenme haklarından yararlanırlar.

▫ TKP 2008

Madde 49- Yurttaşların ve Cumhuriyet sınırları içerisinde yaşayan herkesin fillerinin yasalara uygunluğunu denetleyen merci Cumhuriyet Başsavcılığıdır. Başsavcılık kendisine bağlı ve dikey biçimde örgütlenmiş savcılardan oluşan bir yapıya sahiptir. Başsavcılığın işleyiş usulleri kanunla belirlenir. Savcılar görevlerini bağımsız bir şekilde yapar ve yalnız Başsavcılığın denetim ve gözetiminde çalışırlar.

1982 ANAYASASI MADDE 141

Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması

Madde 141- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

▫ 1961

Duruşmanın Açık ve Kararların Gerekçeli Olması

Madde 135- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmalardan bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına, ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

▫ 1924

Madde 58- Mahkemelerde muhakemat alenidir. Yalnız Usulü Muhakemat kanunu mucibince bir muhakemenin hafiyyen cereyanına mahkeme karar verebilir.

▫ TÜSİAD 1992

Duruşmaların Açık ve Kararların Gerekçeli Olması

Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir bölümünün ya da tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın ya da kamu güvenliğinin zorunlu kıldığı durumlarda karar verilebilir.

Onsekiz yaşından küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan hızla sonuçlandırılması yargının görevidir. Devlet bu amacın gerçekleştirilmesini sağlayacak önlemleri almakla yükümlüdür.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Duruşmanın açık ve kararların gerekçeli olması

Madde 114- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmalardan bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına, ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

On sekiz yaşından küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 141. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 141. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

51. Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Küçüklerin yargılanmasının, genel ahlakın ve kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde kanun, duruşmaların açıklığı ilkesine istisna getirebilir. Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

▫ **TOBB 2000**

Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması

Madde 141- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmalardan bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin zorunlu kıldığı durumlarda karar verilebilir.

Onsekiz yaşından küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve makul bir süre içinde hızla sonuçlandırılması yargının görevidir. Devlet bu amacın gerçekleşmesini sağlayacak önlemleri alır.

▫ **TOBB 2001**

Duruşmaların Açık ve Kararların Gerekçeli Olması

Madde 151- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Ancak, genel ahlakın ve kamu güvenliğinin zorunlu kıldığı, küçüklerin korunmasının, davaya

taraf olanların özel yaşamlarının gizli tutulmasının gerektirdiği durumlarda mahkemeler, uygun göreceği ölçüde duruşmaların bir kısmının ya da tamamının basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülmesine karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında yasayla özel kurallar konulabilir.

Mahkeme kararları gerekçeli olarak en kısa sürede yazılır.

Mahkemelerde davalar makul süre içinde adil yargılanma esaslarına göre görülür.

▫ **GTP 2007**

Duruşmaların Açıklığı ve Kararların Gerekçeli Yazılması

59. Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Küçüklerin yargılanmasının, genel ahlakın ve kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde kanun, duruşmaların açıklığı ilkesine istisna getirebilir. Bütün mahkemelerinin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

▫ **TKP 2008**

Madde 50- Savunma hakkı, suçlama başladığı andan itibaren devlet tarafından korunur.

Yargılama her aşamada açıktır. Yargılamanın kamuya kapalı olarak sürdürülmesi, ancak sanığın ya da mağdurun kişisel haklarının çiğnenmemesi amacıyla ve yine kendilerinin rızasıyla mümkün olabilir.

1982 ANAYASASI MADDE 142

Mahkemelerin kuruluşu

Madde 142- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

□ 1961

Mahkemelerin Kuruluşu

Madde 136- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

(**Ekli 2., 3., 4., 5., 6. ve 7. Fıkra; 15.3.1973-1699**)

Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devlet güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur. Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır.

Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, dört asıl ve iki yedek üye ile bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur. Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile savcı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; iki asıl ve bir yedek üye birinci sınıf askerî hâkimler arasından; savcı yardımcısı ise Cumhuriyet savcıları ve askerî hâkimler arasından atanır.

Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanlığı, üyeliği, yedek üyeliği, savcılığı ve savcı yardımcılığı atamalarında Bakanlar Kurulunca her boş yer için bir misli aday gösterilir. Bu adaylar arasından Devlet Güvenlik Mahkemesi hâkimlerinin atanması Yüksek Hâkimler Kurulunca, savcı ve yardımcılarının atanmaları Yüksek Savcılar Kurulunca, askerî hâkimlerden üye, yedek üye ve savcı yardımcılarının atanmaları ise özel kanunlarında gösterilen usule göre yapılır.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri, başkan, üye ve yedek üyeleri ile savcı ve savcı yardımcısı üç yıl için atanırlar, süresi bitenler yeniden atanabilirler.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtay'da yalnız bu mahkemelerin kararlarını incelemek üzere kurulacak daire veya daireler; Genel Kurul ise, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kuruludur.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluş ve işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler kanunda gösterilir.

□ 1924

Madde 53- Mahkemelerin teşkilâtı, vazife ve salâhiyetleri kanunla muayyendir.

□ TÜSİAD 1992

Mahkemelerin Kuruluşu

Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyiş ve yargılama usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve tabii yargı yolu ilkelerine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli uzmanlık mahkemeleri de ancak bu esaslara uygun olarak kurulabilir.

İkinci fıkrada belirtilen mahkemelerin olağan dönem ve sıkıyönetim halindeki görev ve yetkileri kanunda belirtilir.

□ ÜSKÜL 1992

Mahkemelerin kuruluşu

Madde 115- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri, yarı bağımsızlığı ve doğal yargıç ilkelerine göre kanunla düzenlenir.

Devlet güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli uzmanlık mahkemeleri de, ancak yukarıdaki ilkelere uygun olarak kurulabilir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 142. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 142. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

52. Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri adli ve idarî yargı ayrımını dikkate alınarak kanunla düzenlenir. Yargıtay ve Danıştay içtihat mahkemeleridir. Bölgelerde temyiz görevi olan üst mahkemeler kurulur.

□ TOBB 2000

Mahkemelerin Kuruluşu

Madde 142- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyiş ve yargılama usulleri mahkemelerin bağımsızlığı ve doğal yargı yolu ilkelerine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlarla insanlık aleyhine işlenen suçlara bakmakla görevli uzmanlık mahkemeleri de ancak bu ilkelere uygun olarak kurulabilir. Bu mahkemelerin olağan dönem ve sıkıyönetim halindeki görev ve yetkileri kanunda belirtilir.

□ TBB 2001

Mahkemelerin Kuruluşu

Madde 152- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve

yetkileri, işleyişi, yargılama usulleri yasayla düzenlenir.

Devletin iç ve dış güvenliğini doğrudan ilgilendiren ve terörle ilgili suçlara bakmak üzere uzmanlaşmış asliye ve ağır ceza mahkemeleri görevlendirilir.

Terör suçlarına bakan mahkemeler; yargı çevrelerine giren bölgelerde sıkıyönetim ilan edilmesi durumunda, bu bölgelerle sınırlı olmak kaydıyla yasalarla sıkıyönetim mahkemesine verilmiş görevleri de üstlenirler.

o GTP 2007

Mahkemelerin Kuruluşu

60. Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri adli ve idari yargı ayrımı dikkate alınarak kanunla düzenlenir. Yargıtay ve Danıştay icthad mahkemeleridir. Bölgelerde temyiz görevi olan üst mahkemeler kurulur.

o TBB 2007

Mahkemelerin kuruluşu

Madde 157- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Yargı, her yargı çevresinde en kıdemli hakim tarafından temsil edilir.

Adliye binalarının yönetiminin yargı bağımsızlığını zedelemeyecek biçimde Adalet Bakanlığı tarafından yürütülmesi kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim ilan edilen bölgelerde, bu bölgelerle sınırlı olmak kaydıyla, hangi mahkemelerin sıkıyönetim mahkemesi olarak görev yapacağı ile ilgili esaslar doğal hâkim ilkesi gözetilerek kanunla düzenlenir.

o TKP 2008

Madde 45- Adalet, örgütlü halk ile birlikte ve onun adına, çalışma kural ve esasları yasalarca belirlenmiş mahkemelerce yerine getirilir. Adalet mekanizması mahalle ve köy meclisleri esas alınmak üzere oluşturulur. Mahkemelerde gerek bu meclislerce belirlenen yurttaşlar, gerekse meslekten yargıçlar görev alırlar. Yargıçların ve yurttaşların ne şekilde göreve geleceği yasalar tarafından tayin edilir.

1982 ANAYASASI MADDE 143

Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Madde 143- (Mülga: 7.5.2004-5170/9 md.)²⁴²

ANAP 1993

Madde 24- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 143- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen

242. Maddenin özgün hali:

Madde 143- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur.

Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir Başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur.

Başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile savcı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet Savcıları arasından; bir asıl ve bir yedek üye, birinci sınıf askerî hâkimler arasından; savcı yardımcısı ise Cumhuriyet Savcıları ve askerî hâkimler arasından özel kanunlarında gösterilen usule göre atanır.

Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkan, üye ve yedek üyeleri ile savcı ve savcı yardımcısı dört yıl için atanırlar, süresi bitenler yeniden atanabilirler.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtay'dır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler, kanunda gösterilir.

Devlet Güvenlik Mahkemesinin yargı çevresine giren bölgelerde sıkıyönetim ilan edilmesi halinde, bu bölgelerle sınırlı olmak üzere kanunla belirlenen esaslara göre Devlet Güvenlik Mahkemesi, Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine dönüştürülebilir.

Maddenin ikinci şekli:

Madde 143- (Değişik: 18/6/1999- 4388) Devletin ülkesi milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur. (Ek: 18/06/1999 - 4388) Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır.

(Değişik fıkra: 18/06/1999 - 4388) Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet Başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet Savcısı bulunur.

Birleştirilen 3 ve 4'üncü fıkra (18/06/1999 - 4388) Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet Başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hakim ve Cumhuriyet Savcıları arasından; Cumhuriyet Savcıları ise, diğer Cumhuriyet Savcıları arasından Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtay'dır.

Devlet Güvelik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler, kanunda gösterilir.

(Son fıkra yürürlükten kaldırıldı 18/06/1999 - 4388)

ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur.

Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile bir Başsavcı ve yeteri kadar savcı bulunur.

Başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile Başsavcı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcılarını arasından; bir asıl ve bir yedek üye, birinci sınıf askerî hâkimler; savcılar ise Cumhuriyet savcılarını ve askerî hâkimler arasından özel kanunlarında gösterilen usule göre atanır.

Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkan, üye ve yedek üyeleri ile Başsavcı ve savcılar dört yıl için atanırlar, süresi bitenler yeniden atanabilirler.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temiz mercii Yargıtaydır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler kanunda gösterilir.

Devlet Güvenlik Mahkemesinin yargı çevresine giren bölgelerde sıkıyönetim ilan edilmesi halinde, bu bölgelerle sınırlı olmak üzere kanunla belirlenen esaslara göre Devlet Güvenlik Mahkemesi, Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine dönüştürülebilir.

▫ RP 1993

Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Madde 143- Devletin dış güvenliği ile ilgili suçlarla iç güvenliği ile ilgili anarşik suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulabilir.

Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir Başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur.

Başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile savcı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcılarını arasından; bir asıl ve bir yedek üye, birinci sınıf askerî hâkimler arasından; savcı yardımcısı ise Cumhuriyet savcılarını ve askerî hâkimler arasından özel kanunlarında gösterilen usule göre atanır.

Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkan, üye ve yedek üyeleri ile savcı ve savcı yardımcısı dört yıl için atanırlar, süresi bitenler yeniden atanabilirler.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temiz mercii Yargıtaydır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler, kanunda gösterilir.

Devlet Güvenlik Mahkemesinin yargı çevresine giren bölgelerde sıkıyönetim ilan edilmesi halinde, bu bölgelerle sınırlı olmak üzere kanunla belirlenen esaslara göre Devlet Güvenlik Mahkemesi, Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine dönüştürülebilir.

▫ SHP 1993

Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Madde 143- Devletin ülkesi milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasayla kurulur.

Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir Başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur.

Başkan, bir asıl, bir yedek üye ile savcı birinci sınıfa ayrılmış hakim ve cumhuriyet savcılarını arasından; bir asıl ve bir yedek üye birinci sınıf askerî hakimler arasından; savcı yardımcısı ise cumhuriyet savcılarını ve askerî hakimler arasından kanunda gösterilen usulle Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atanır.

Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanı, üye ve yedek üyeleri ile savcı ve savcı yardımcısı dört yıl için atanırlar, süresi bitenler yeniden atanabilir.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temiz mercii Yargıtaydır.

Devlet Güvelik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili hükümler, yasada gösterilir.

Devlet Güvenlik Mahkemesinin yargı çevresine giren bölgelerde sıkıyönetim ilan edilmesi halinde, bu bölgelerle sınırlı olmak üzere yasayla belirlenen esaslara göre Devlet Güvenlik Mahkemesi, Sıkıyönetim Mahkemesine dönüştürülür.

1982 ANAYASASI MADDE 144

*Adalet hizmetlerinin denetimi*²⁴³

Madde 144- (Değişik: 7/5/2010-5982/14 md.)²⁴⁴ *Adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.*

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 144. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Hâkim ve savcılarının denetimi

Madde 110- Hâkim ve savcılarının görevlerini hukuka uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme, görevlerinden dolayı ve görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerine ilişkin inceleme ve soruşturma Hakimler ve savcılar yüksek kuruluna bağlı adalet müfettişleri tarafından yapılır.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Hâkim ve savcılarının denetimi

Madde 110- Ortak payda yoktur.

243. Bu madde başlığı "Hâkim ve savcılarının denetimi" iken 7/5/2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunun 14 üncü maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

244. Maddenin özgün hali:

Madde 144- Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir.

1982 ANAYASASI MADDE 145

Askerî yargı

Madde 145- (Değişik: 7/5/2010-5982/15 md.)²⁴⁵ *Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür.*

Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz.

Askerî mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adli yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin görevli buldukları komutanlıkla ilişkileri, mahkemelelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

245. Maddenin özgün hali:

Madde 145- Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin; askerî olan suçları ile bunların asker kişilerin aleyhine veya asker mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler, asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara da bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemelerin savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adli yargı hakim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hakimlerin özlük işleri askerî savcılık görevlerini yapan askerî hakimler mahkemesinde görevli buldukları komutanlık ile ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı, hakimlik teminatı, askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenlenir. Kanun, ayrıca askerî hakimlerin yargı hizmeti dışındaki askerî hizmetler yönünden askerî hizmetlerin gereklerine göre teşkilatında görevli buldukları komutanlık ile olan ilişkilerini de gösterir.

▫ 1961

Askeri Yargı

Madde 138- (20.9.1971-1488²⁴⁶; 15.3.1973-1699²⁴⁷) Askerî yargı askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin askerî olan suçları ile, bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait dâvalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemelerin, savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir.

Askerî mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması şarttır. (*Ancak, savaş halinde bu şart aranmaz.*)²⁴⁸

246. Maddenin özgün hali:

Madde 138- Askeri yargı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin askeri olan suçlarıyla, bunların asker kişiler aleyhine veya askeri mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askeri mahkemeler, asker olmayan kişileri, ancak özel kanunda belirtilen askeri suçlarından dolayı yargırlarlar.

Askeri mahkemelerin, savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir.

Askeri mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hakimlik niteliğine sahip olması şarttır.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askeri hakimlerin özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı hakimlik teminatı ve askerlik hizmetinin gereklerine göre özel kanunla düzenlenir.

247. Maddenin ikinci şekli:

Madde 138- Askerî yargı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin askerî olan suçları ile, bunların asker kişiler aleyhine veya askeri mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemelerin, savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir.

Askerî mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması şarttır.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askeri hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin refakatinde buldukları komutanlarla ilişkileri mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

248. Bu fıkra 1699 sayılı kanunla konmuştur. Bu cümle Anayasa mahkemesi'nin 15.4.1975 gün ve E.73/19, K.75/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin refakatinde buldukları komutanlarla ilişkileri mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

▫ TÜSİAD 1992

Askeri yargı

Askeri yargı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin askeri olan suçları ile, bunların asker kişiler aleyhine veya askeri mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askeri mahkemeler, asker olmayan kişilerin, özel kanunda belirtilen askeri suçları ile kanunda öngörülen görevlerini ifa ettikleri sırada askerlere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevlidirler.

Askeri mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla belirtilir.

Askeri mahkemelerde üyelerin hakim niteliğine sahip olmaları şarttır. Ancak savaş halinde üyelerin çoğunluğunun hakim niteliğine sahip olmaları yeterlidir.

Askeri yargı organlarının kuruluşu, işleyişi askeri hakimlerin özlük işleri, askeri savcılık görevlerini yapan askeri hakimlerin refakatinde buldukları komutanlıkla ilişkileri, yargı bağımsızlığı, hakimlik güvencesi ve askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

▫ DSP 1993

Maddeden sivillerin askerî mahkemelerde yargılabileceğine ilişkin hüküm çıkarılmalıdır.

▫ RP 1993

Askeri yargı

Madde 145- Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin; askerî olan suçları ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

İkinci fıkra "Tabî hâkim" ilkesine göre yeniden düzenlenmeli.

Askerî mahkemelerin savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adli yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hakimlerin özlük işleri askerî savcılık gö-

revlerini yapan askerî hakimlerin mahkemesinde görevli buldukları komutanlık ile ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı, askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenlenir. Kanun, ayrıca askerî hakimlerin yargı hizmeti dışındaki askerî hizmetler yönünden askerî hizmetlerin gereklerine göre teşkilatında görevli buldukları komutanlık ile olan ilişkilerini de gösterir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 145. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TOBB 2000

Askeri yargı

Madde 145- Askeri yargı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler asker kişilerin askeri olan suçları ile bunların asker kişileri aleyhine veya askeri mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askeri mahkemeler, asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askeri suçları ile kanunda gösterilen görevlerini yerine getirdikleri sırada askerlere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevlidirler.

Askeri mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla belirlenir.

Askeri mahkemelerde üyelerin hakim niteliğine sahip olması şarttır. Ancak savaş halinde üyelerin çoğunluğunun hakim niteliğine sahip olmaları yeterlidir.

Askeri yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hakimlerin özlük işleri, askeri savcılık görevlerini yapan askerî hakimlerin refakatinde buldukları komutanlıkla ilişkileri yargı bağımsızlığı, hakim teminatı ve askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Askeri Yargı

Madde 153- Askeri yargı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür.

Bu mahkemeler asker kişilerin salt askeri nitelikli suçlarına bakar.

Askeri mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve hangi kişiler yönünden yetkili oldukları yasada gösterilir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askeri yargıçların özlük işleri, askeri savcılık görevlerini yapan askeri yargıçların refakatinde buldukları komutanlarla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıçlık güvencesi esaslarına göre yasayla düzenlenir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Askerî yargı

Madde 111- (1) Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri askerî suçlara ait davalara bakmakla görevlidir.

(2) Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askeri savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin refakatinde buldukları komutanlarla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Askeri yargı

Madde 158 -Askeri yargı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür.

Bu mahkemeler asker kişilerin salt askeri nitelikli suçlarıyla ilgili davalara bakar. Askeri mahkemelerin savaş ve seferberlik hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler yönünden yetkili oldukları, kanunla gösterilir.

Askeri yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askeri savcılık görevi yapan askeri hâkimlerin refakatinde buldukları komutanlarla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlerin güvencesi ilkelere göre kanunla düzenlenir. Askeri hâkimlerin disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim güvencesini etkisiz kılmamak koşuluyla askerlik hizmetlerinin gerekleri göz önünde tutularak düzenlenebilir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Askerî yargı

Madde 111-

(1) Ortak payda yoktur.

(2) Ortak payda yoktur.

▫ BDP 2010

Askerî yargı

Madde 145- Askeri yargı, disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür.

Disiplin mahkemeleri, sadece asker kişilerin askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri askeri disiplin suçlarına ait davalara bakmakla görevlidirler.

Devletin güvenliğine, demokratik anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar adliye mahkemelerinde görülür.

Disiplin mahkemelerinin kuruluşu, işleyişi, askeri hakimlerin özlük işleri, askeri savcılık görevlerini yapan askeri hakimlerin görevli buldukları komutanlıkla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 146

Anayasa Mahkemesi

Kuruluşu

Madde 146- (Değişik: 7/5/2010-5982/16 md.)²⁴⁹Anayasa Mahkemesi onyedii üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal

bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi rapor-törleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için,²⁵⁰ en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde²⁵¹ en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekilii seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

1961

Üyelerin Seçimi

Madde 145- (20.9.1971-1488)²⁵² Anayasa Mah-

249. Maddenin özgün hali:

Madde 146- Anayasa Mahkemesi onbir asil ve dört yedek üyeden kurulur.

Cumhurbaşkanı, iki asil ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asil ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asil üyeyi Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asil üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan üyesi olmayan yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinden göstereceği üç aday arasından; üç asil ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer.

Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asil ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesi, asil üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekilii seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslî görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

250. "bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir;" ibaresi Anayasa Mahkemesi'nin 7.7.2010 günlü, E: 2010/49, K: 2010/87 sayılı kararıyla iptal edilmiştir.

251. "de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve" ibaresi Anayasa Mahkemesi'nin 7.7.2010 günlü, E: 2010/49, K: 2010/87 sayılı kararıyla iptal edilmiştir.

252. Maddenin özgün hali:

Madde 145- Anayasa Mahkemesi, onbeş asil ve beş yedek üyeden kuruludur. Asil üyelere dörtü Yargıtay, üçü Danıştay genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleriyle Başsavcı ve Başkanun sözcüsü arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye, Sayıştay genel kurulunca kendi başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Millet Meclisi üç, Cumhuriyet Senatosu iki üye seçer. Cumhurbaşkanınca da iki üye seçilir. Cumhurbaşkanı, bu üyelere birini, Askerî Yargıtay genel kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer. Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla, dört yıl için,

kemesi, onbeş asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Asıl üyelerden dördü Yargıtay, üçü Danıştay Genel Kurullarınca kendi Başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanun sözcüsü arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye Sayıştay Genel Kurulunca kendi Başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Millet Meclisi üç, Cumhuriyet Senatosu iki üye seçer. Cumhurbaşkanı da iki üye seçilir. Cumhurbaşkanı, bu üyelerden birini, Askeri Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer. Yasama Meclisleri bu seçimleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla yaparlar. Yasama Meclislerinde yapılacak seçimlerde, adaylığa başvurma ve seçim esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve salt çoğunlukla, dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer; yeniden seçilmek caizdir.

Anayasa Mahkemesine asıl veya yedek üye olabilmek için, kırk yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay veya Sayıştayda Başkanlık, üyelik, Başsavcılık, Başkanın sözcülüğü veya üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesine, Yargıtay iki, Danıştay ile Yasama Meclislerinin her biri birer yedek üye seçerler. Yedek üyelerin seçiminde de, asılların seçimindeki usul uygulanır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

bir Başkan ve Bir Başkanvekili seçer; yeniden seçilmek caizdir. Yasama Meclisleri, bu seçimleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından, üye tamsayılarının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla yaparlar. İlk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir. Yasama meclislerince seçilecek üyelerden birer kişinin, Üniversitelerin hukuk, iktisat ve siyasal bilimler öğretim üyelerinin birlikte toplanarak, açık üyeliklerin üç katı tutarında ve gizli oyla gösterecekleri adaylar arasından olması gereklidir.

Anayasa Mahkemesine asıl veya yedek üye olabilmek için kırk yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay veya Sayıştayda Başkanlık, üyelik, Başsavcılık, Başkanun sözcülüğü veya Üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya onbeş yıl avukatlık yapmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesine, Yargıtay iki, Danıştay ile Yasama Meclislerinin her biri birer yedek üye seçerler. Yedek üyelerin seçiminde de, asılların seçimindeki usul uygulanır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, resmi veya özel hiç bir görev alamazlar.

□ 1924

Madde 61- (Değişiklik : 5/2/1937 – 3115/6²⁵³; 29/11/1937 – 3272/6²⁵⁴) Vazifelerinden münbais hususatta İcra Vekilleri ile Şûrayı Devlet ve Temyiz Mahkemesi rüesa ve azasını ve Cumhuriyet Başmüddeiumumisini muhakeme etmek üzere bir Divanı Âli teşkil olunur.

Madde 62- Divanı Âli âzalığı için on biri Mahkemei Temyiz, onu Şûrayı Devlet rüesa ve âzası meyanından ve kendi Heyeti Umumiye tarafından ledeliktiza reyî hafi ile yirmi bir zat intihap olunur.

Bu zevat reyî hafi ve ekseriyeti mutlaka ile içlerinden birini Reis ve birini reis vekili intihap ederler.

Madde 67- Divanı Âli görülen lüzum üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyle teşkil olunur.

□ TÜSİAD 1992

Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesi onbir asıl dört yedek üyeden kurulur. İki asıl ve bir yedek üye Yargıtay, iki asıl bir yedek üye Danıştay, birer asıl üye Askeri Yargıtay ve Sayıştay Genel Kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir asıl ve bir yedek üye Anayasa Mahkemesi tarafından seçilir. Anayasa Mahkemesi asıl üyeyi, yedek üyeleri arasından; yedek üyeyi raporörleri arasından; asıl üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçer. Bir yedek üye, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi tarafından, üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilir. İki asıl üye TBMM tarafından Meclis üyeleri dışından, iki asıl üye Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Cumhurbaşkanı, bu üyelerden birini, Yükseköğretim Planlama, Koordinasyon ve Denetleme Kurulu'nun, kendi üyesi olmayan Yükseköğretim Kurumları öğretim üyeleri içinden göstereceği üç aday arasından; diğerini de Türkiye Barolar Birliği'nin göstereceği üç aday arasından seçer.

TBMM ve Cumhurbaşkanı tarafından yapılacak seçimlerde, adaylığa başvurma ve aday gösterilme ile seçim esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, asıl üyeleri arasından, gizli oyla ve tüm üyeleri tamsayısının salt çoğunluğuyla

253. Maddenin özgün hali:

Madde 61- Vazifelerinden münbais hususatta İcra Vekilleriyle Şûrayı Devlet ve Mahkemei Temyiz rües ave âzasını ve Başmüddeiumumiye muhakeme etmek üzere bir (Divanı Âli) teşkil edilir.

254. Maddenin ikinci şekli:

Madde 61- Vazifelerinden münbais hususatta İcra Vekilleri ile siyasi müsteşarları ve Şurayı Devlet ve Temyiz Mahkemesi rüesası ve azasını ve Cumhuriyet Başmüddeiumumisini muhakeme etmek üzere bir (Divanı Âli) teşkil edilir.

dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Süresi bitenler, yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri asli görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

▫ ÜSKÜL 1992

Üyelerin seçimi

Madde 123- Anayasa Mahkemesi on beş asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Asıl üyelere dört yargıtay, üçü Danıştay genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanunsozcüsü arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye Sayıştay genel kurulunca kendi başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Cumhurbaşkanı, Türkiye Barolar Birliğinin ve Üniversitelerarası Kurulun göstereceği üçer aday arasından birer üye seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisi beş üye seçer; bu seçimleri kendi dışından ve gizli oyla yapar. Anayasa Mahkemesi üyeliğinin boşalma tarihinden başlayarak altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi bu seçimi sonuçlandırmadığı takdirde, boş üyelikler Cumhurbaşkanınca doldurulur. Türkiye Büyük Millet Meclisince yapılacak seçimlerde, adaylığa başvurma ve seçim esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesine, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Yargıtay ikişer, Danıştay bir yedek üye seçer. Yedek üyelerin seçiminde de, asılların seçimindeki hükümler uygulanır.

Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve salt çoğunlukla, dört yıl için bir başkan ve bir başkanvekili seçer; yeniden seçilmek caizdir.

Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye olabilmek için, kırk yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay, Danıştay veya Sayıştayda başkanlık, üyelik, başsavcılık, başkanunsozcülüğü veya üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az on beş yıl öğretim üyeliği veya on beş yıl avukatlık yapmış olmak gerekir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, resmi veya özel hiçbir görev alamazlar. Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilen üniversite öğretim üyelerinin, öğretim üyeliği görevi devam edebilir.

▫ ANAP 1993

Madde 23- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 146 ncı maddesinin 2 nci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 146- .....

Cumhurbaşkanı, üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, birer üyeyi Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca, kendi başkan ve üyeleri arasından üye tamsayıları-

nın salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden ve üç üyeyi de üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer. Dört üyeyi ise Türkiye Büyük Millet Meclisi yukarıda gösterilen Yüksek Mahkeme üyeleri ile üniversite öğretim üyeleri veya avukatlar arasından seçer. Bu üyelerin Anayasa Mahkemesi'ne seçilme tarihleri asıl ve yedek üyelik ayrımı için kıdem başlangıç tarihidir.

▫ RP 1993

Kuruluşu

Madde 146- (Bu maddenin 1 ve 2 nci fıkrası Anayasa Mahkemesi üyeleri, ön şartları haiz adaylar arasından Millet tarafından seçilecek şekilde) veya (Anayasa Mahkemesi Üyeleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu olan partiler tarafından ön şartları haiz olarak teklif edebilecekleri üçer asıl ve üçer yedek adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilecek birer asıl ve birer yedek üyenin de katılacağı şekilde yeniden düzenlenmeli.)

Yükseköğretim Kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğretim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesi, asıl üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile iki yıl için bir Başkan ve bir Başkan Vekili seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, asli görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar. Siyaset yapamazlar.

▫ SHP 1993

Kuruluşu

Madde 146- Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur.

Bir üye Cumhurbaşkanınca, iki üye Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğuyla üyeleri dışından, dört üye Yargıtay, üç üye Danıştay, birer üye Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunca, bir üye Üniversitelerarası Kurulca bütün üniversitelerdeki öğretim üyeleri arasından seçilir.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilebilmek için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş, kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesi, üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için

bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim görevleri dışında, resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

▫ LDP 1994

Bent 1. Yargı kuvveti, bir Yüksek Mahkemeye ve Meclis tarafından kanunla kurulan diğer alt mahkemelere aittir. Yüksek Mahkeme bütün kanunların Anayasaya uygunluğunu ve alt mahkemelerin kararlarını denetlemeğe yetkilidir.

Bent 2. Yüksek Mahkeme, biri başkan olmak üzere on üç üyeden kuruludur.

Bent 4. Yüksek Mahkeme üyeleri ve bütün yargıçlar Anayasal Maaş alırlar ve başka hiç bir Devlet memuriyetine atanamazlar.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

53. Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur. Üyelerden beşi Yargıtay, dördü Danıştay, üçü onbeş yıllık avukatlar arasından kendi kurullarınca, üç üye ise üst düzey devlet görevlileri arasından Cumhurbaşkanı'nca seçilir. Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, bölge meclisleri kararlarının Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa Mahkemesi en az onbir üye ile toplanıp sekiz üyenin olumlu oyu ile karar alır. Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; Mahkeme'nin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzük'le düzenlenir. Anayasa Mahkemesi'nin kararları kesindir. İptal kararı geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi kararları T.C. Resmî Gazete'de hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

▫ TOBB 2000

Kuruluşu

Madde 146- Anayasa Mahkemesi onbeş asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Dört asıl ve bir yedek üye Yargıtay, üç asıl iki yedek üye Danıştay, birer asıl üye Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay Genel Kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. İki asıl bir yedek üye Anayasa Mahkemesi tarafından seçilir. Anayasa Mahkemesi asıl üyelerden bir tanesini yedek üyeleri, diğerini ve yedek üyeyi birinci sınıfa ayrılmış hakimler arasından asıl üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli

oyla seçer. Cumhurbaşkanı'nca da üç asıl bir yedek üye seçilir. Cumhurbaşkanı asıl üyelerden birini Türkiye Barolar Birliği'nin göstereceği üç aday arasından, diğer asıl üyeleri ve yedek üyeyi ise yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilim alanlarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe kamu görevlileri ile avukatlar arasından seçer. Bunların Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmeleri için, en az onbeş yıl öğretim üyeliği, kamu görevliliği ya da avukatlık yapmış olmaları şarttır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için kırk yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Anayasa Mahkemesi asıl üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğuyla dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri asli görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

▫ TBB 2001

Kuruluşu

Madde 156- Anayasa Mahkemesi, 21 üyeden oluşur.

Bu üyelerden üçü Yargıtay, üçü Danıştay, biri Askeri Yargıtay, ikisi Sayıştay genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilir.

Bir üye Anayasa Mahkemesi tarafından seçilir. Anayasa Mahkemesi seçimi, raporörleri arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla yapar.

Türkiye Barolar Birliği Genel kurulu bir üyeyi avukatlar arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçer.

Cumhurbaşkanı; biri avukatlar, biri üst kademe kamu görevlileri arasından olmak üzere iki üye atar.

Yükseköğretim Kurulu, yükseköğretim kurumlarının hukuk alanlarında görev yapan öğretim üyeleri arasından bir üyeyi üye tam sayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisi yedi üyeyi, yükseköğrenim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilim alanlarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe kamu görevlileri ve avukatlar arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçer. İlk iki turda salt çoğunluğa ulaşılamazsa, toplantıya katılanların çoğunluk oyu yeterli sayılır.

Anayasa Mahkemesi Başkanı, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının 2/3 çoğunluğuyla gizli oyla seçilir. İlk iki turda çoğunluğun sağlanamaması durumunda üye tam sayısının salt çoğunluğu ile yetinilir.

Daire ve Kurullar

Madde 157- Anayasa Mahkemesi; Büyük Kurul, iki Daire ve iki Kurul'dan oluşur. Daire ve Kurullar

nezdinde üçer üyeli “ön inceleme” komisyonları oluşturulur.

a) Oluşumu

Büyük Kurul, bir başkan ve 18 üye ile kurulur. Büyük kurul başkanlığını, Anayasa Mahkemesi Başkanı yapar. Toplantı yeter sayısı başkan ve 18 üyedir.

Daireler, bir başkan ve 8 üyeden oluşur. Toplantı yeter sayısı bir başkan ve 6 üyedir.

Kurullar, bir başkan ve 6 üyeden oluşur. Toplantı yeter sayısı, bir başkan ve 4 üyedir. Yüce Divan Kurulu, Büyük Kurul tarafından ceza ve idare hukuku alanında çalışan üyelere öncelik verilmesiyle seçilir. Oluşacak kurula katılım kıdem esasına göre olur.

b) Görevleri

Büyük Kurul, Anayasa değişikliklerini ve uluslararası andlaşma ve sözleşmelere ilişkin başvuruları inceler.

Büyük Kurul, Yüce Divan ve Siyasal Partiler Kurulları kararlarına karşı yapılan başvuruları temyizden inceler.

Büyük Kurul, Daire ve Kurul üyelerini seçer.

Birinci Daire, yasa, kanun hükmünde kararname ve Meclis İçtüzüğü'nün Anayasaya uygunluğunu iptal davası ve itiraz yoluyla denetler.

İkinci Daire, bireysel başvuruları inceler.

Yüce Divan Kurulu, Cumhurbaşkanını, TBMM Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi ve yüksek mahkeme başkan ve üyelerini, başsavcılarını, Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve Üyelerini, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarını görevleri ile ilgili suçlardan dolayı yargılar.

Siyasal Partiler Kurulu, siyasal partilerin mali denetimini yapar, siyasal partilerin kapatılması davalarına; yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinin düşmesine ve seçimlerin geri bırakılmasına ilişkin kararlara karşı açılan davalara bakar.

Anayasa Mahkemesi, siyasal partiler üzerinde mali denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar.

Siyasal partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Bu Kurullarda ve bu Kurullara karşı verilen temyiz incelemeleri kararlarında savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya başsavcı vekili yapar.

Daireler ve Kurullar, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile başkanlarını ve ön inceleme komisyonlarını seçerler.

o GTP 2007

61.I. Anayasa Mahkemesi;

a) Kuruluşu: Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur. Üyelerden dördü Yargıtay, dördü Danıştay, üçü onbeş yıllık avukatlar arasından kendi kurulla-

rınca, iki üye TBMM tarafından, iki üye ise üst düzey devlet görevlileri arasından Cumhurbaşkanı'nca seçilir.

b) Görevleri: Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, Bölge Meclisleri kararlarının Anayasa'ya şekil bakımından uygunluğunu denetler. Esas denetimini ise, Anayasa'nın demokrasi, çoğulculuk, sosyal adalet ve laiklik ilkelerini ölçü olarak gerçekleştirir.

c) İşleyişi: Anayasa Mahkemesi en az onbir üye ile toplanıp sekiz üyenin olumlu oyu ile karar alır. Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; Mahkeme'nin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzük'le düzenlenir. Anayasa Mahkemesi'nin kararları kesindir. iptal kararı geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi kararları T.C. Resmi Gazete'de hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, tüm idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

o ÖZBUDUN 2007

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu

Madde 112- (1) Anayasa Mahkemesi onyedi üyeden oluşur.

(2) Türkiye Büyük Millet Meclisi, en az üçü anayasa hukuku, kamu hukuku veya siyaset bilimi alanında çalışan profesörler arasından olmak üzere sekiz üyeyi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile seçer. Üyelerden dördü Yargıtay, dördü Danıştay, biri de Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

(3) Öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, hukuk, siyasal bilimler, iktisadî ve idarî bilimler alanlarından mezun olmuş ve öğretim elemanlığında veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmaları şarttır.

(4) Anayasa Mahkemesi, üyeleri arasından, gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Başkan ve başkanvekili en fazla iki kez seçilebilir.

(5) Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslı görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

(6) Yasama organınca yapılacak seçimin esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

o TBB 2007

Kuruluşu

Madde 159- Anayasa Mahkemesi genel kurul ve iki daire halinde çalışmak üzere on yedi üyeden oluşur.

Üyelerden dördü Yargıtay, dördü Danıştay, birer üye de Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca en az üç yıl üyelik görevinde bulunmak ve elli yaşını doldurmuş olmak koşuluyla kendi başkan ve üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğu ve gizli oyuyla seçilir.

İki üye, genel kamu hukuku, Anayasa, idare ve ceza hukuku alanlarında profesör olarak görev yapmış olanlardan Yüksek Öğretim Eşgüdüm Kurulunun her bir boş üyelik için göstereceği üçer aday arasından; bir üye en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış olanlardan Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulunca önerilecek üç aday arasından, biri en az üç yıl üyelikte bulunmuş Sayıştay başkan ve üyeleri arasından olmak üzere dört üye, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyuyla seçilir.

İki üye, bu görevlerde en az üç yıl bulunmuş olan vali, büyükelçi, müsteşar, müsteşar yardımcılardan yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyaset bilimleri dallarından mezun olanlar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

Bir üye elli yaşını doldurmuş ve Anayasa Mahkemesinde en az on yıl raportör hakimlik yapmış olanlar arasından Anayasa Mahkemesince üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilir.

Üyeler on iki yıllığına seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanınca seçilecek olan adayların elli yaşını bitirmiş olmaları gerekir. Türkiye Büyük Millet Meclisince yapılacak seçimlerin esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir başkan ve iki başkanvekili seçer. Bu seçimlerde toplantı yetersayısı en az on üçtür. İlk turda seçilme için yeterli oyun sağlamaması durumunda en çok oy alan iki aday arasında oylama yapılır: bu oylamada en çok oy alan aday seçilmiş olur.

Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri, asli görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

Daire ve kurullar

Madde 160 -Anayasa Mahkemesi, genel kurul ve iki daire şeklinde çalışır. Her daire bir başkan ve altı üye ile toplanır ve salt çoğunlukla karar verir. Anayasa Mahkemesi Başkanı genel kurulun, başkanvekilleri de dairelerin başkanlıklarını yürütür. Genel kurul bir başkan ve on iki üye ile toplanır ve salt çoğunlukla karar verir.

Anayasa değişikliklerinin denetimi, doğrudan Genel Kurul tarafından yapılır. Bunun dışında Genel Kurul, daireler arasındaki yorum farklılıklarını

giderir; parti davalarında verilen kararların temyiz merciidir.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu

Madde 112-

(1) Ortak payda yoktur.

(2) Ortak payda yoktur.

(3) Ortak payda yoktur.

(4) Ortak payda yoktur.

Ortak payda:

(5) Anayasa Mahkemesi üyeleri, asli görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

(6) Yasama organınca yapılacak seçimin esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

BDP 2010

Anayasa Mahkemesi

Madde 146- Anayasa Mahkemesi 19 üyeden oluşur.

TBMM'de grubu bulunan her bir siyasi partinin vereceği 5'er üye ve Meclis Başkanından oluşan komisyon; 3'ü öğretim üyesi, 1'i avukat, 1'i yüksek öğrenim görmüş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak üzere 5 üyeyi, üye tam sayısının 3'te 2 çoğunluğuyla seçer.

Her siyasi parti grubu, her boş üyelik için 1 aday gösterme hakkına sahiptir.

Cumhurbaşkanı, 2'si üst kademe yönetici, 2'si öğretim üyesi, 1'i de yüksek öğrenim görmüş T.C. vatandaşı olmak üzere 5 üyeyi seçer.

Üyelerden 3'ü Yargıtay, 2'si Sayıştay, 2'si Danıştay Genel Kurullarınca, kendi başkan ve üyeleri arasında üye tam sayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

Üyelerden 2'si avukatlar adasından baro başkanları tarafından seçilir. Her baro başkanı ancak 1 aday için oy kullanabilir. En fazla oyu alan aday seçilmiş sayılır.

Öğretim üyelerinin üst kademe yöneticilerinin ve avukatlarının Anayasa Mahkemesi'ne üye seçilebilmeleri için 40 yaşını doldurmaları, hukuk, siyaset bilimleri, iktisadi ve idari bilimler alanlarından mezun olmaları, öğretim elemanlığında veya kamu hizmetinde en az 15 yıl fiilen çalışmış veya en az 15 yıl avukatlık yapmış olmaları şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve üç daire başkanı seçilir. Süresi bitenler tekrar seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri asli görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

▫ SDE 2011

Anayasa Mahkemesi yirmibir üyeden oluşur. Onbir üye Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu ile seçilir.

Üç üye Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Üç üye Yargıtay, iki üye Danıştay ve bir üye Sayıştay Başkan ve üyeleri arasından, sayılan organların genel kurullarınca salt çoğunlukla doğrudan seçilir. Bir üye en az beş yıldır görev yapmakta olan Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu tarafından salt çoğunlukla seçilir.

TBMM'nin üçüncü turda beşte üç çoğunlukla üye seçmemesi halinde bu üyeler belirtilen niteliklere sahip adaylar arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi en az sekiz üyeyi hukuk, siyaset bilimi, iktisat, maliye veya kamu yönetimi alanındaki öğretim üyeleri arasından seçer. Öğretim üyelerinden beşinin hukuk alanında çalışanlar arasından seçilmesi gerekir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçeceği diğer üç üye ile Cumhurbaşkanının seçeceği üyeler kanunda şartları belirtilen onbeş yıllık mesleki deneyime sahip üst kademe yöneticileri ile hukuk alanında çalışan kişiler arasından seçilebilir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği için kırk yaşını doldurmuş olmak, hukuk, iktisadi ve idari bilimler ya da siyasal bilgiler fakültesi mezunu olmak gerekir. Üyeler on yıllık bir görev süresi için ve bir kez seçilirler. Altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

1982 ANAYASASI MADDE 147

Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi²⁵⁵

Madde 147- (Değişik: 7/5/2010-5982/17 md.)²⁵⁶ Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

▫ 1961

Üyeliğin Sona Ermesi

Madde 146- Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşında emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması hâlinde de Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

▫ ÜSKÜL 1992

Üyeliğin sona ermesi

Madde 124- Anayasa Mahkemesi üyeleri, altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin yargıçlık mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini

255. Bu madde başlığı "Üyeliğin sona ermesi" iken 7/5/2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunun 17 nci maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

256. Maddenin özgün hali:

Madde 147- Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 147. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

Üyeliğin sona ermesi

Madde 147- Anayasa Mahkemesi üyeleri yetmiş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

▫ **LDP 1994**

Bent 3. Yüksek Mahkeme üyeleri ve bütün yargıçlar, istifa etmedikçe, Anayasal Tarda uğramadıkça veya yüksek Mahkemenin 2/3'ünce yaşlılık ve sağlık hali gerekçeleriyle görevden alınmadıkça ömür boyu görevde kalırlar. Meclis, Yüksek Mahkemenin yaşlılık ve sağlık hali gerekçeleriyle görevden alma kararlarını, bir ay zarfında, üye genel sayısının 2/3'üyle reddetme yetkisini haizdir.

▫ **TOBB 2000**

Üyeliğin Sona Ermesi

Madde 147- Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışyedi yaşında emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin yargıçlık mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi asıl üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

▫ **TBB 2001**

Üyelik

Madde 158- Anayasa Mahkemesi'ne üye seçilmek için 40 yaşını doldurmuş olmak ve öngörülen meslekte en az onbeş yıllık deneyime sahip olmak gerekir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresi dokuz yıldır. Yeniden seçilmek mümkün değildir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin üçte biri üç yılda bir yenilenir. Anayasa Mahkemesi üyeleri asli görevleri dışında resmi veya özel başka görev alamazlar.

Üyeliğin Sona Ermesi

Madde 159- Anayasa Mahkemesi üyeleri 67 yaşında emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin yargıçlık mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde ise Anayasa Mahkemesi asıl üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi

Madde 113- (1) Anayasa Mahkemesi üyeleri bir defaya mahsus olmak üzere ve dokuz yıl için seçilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

(2) Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde ise, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

▫ **TBB 2007**

Üyeliğin sona ermesi

Madde 161 Anayasa Mahkemesi üyeleri altmış yedi yaşında emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; sağlık nedenleriyle görevini yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde ise, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararıyla sona erer.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi

Madde 113-

Ortak payda:

(1) Anayasa Mahkemesi üyeleri bir defaya mahsus olmak üzere ve ... yıl için seçilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri ... doldurunca emekliye ayrılırlar.

(2) Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde ise, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

▫ **BDP 2010**

Üyelerin görev süresi ve üyeliğın sona ermesi

Madde 147- Anayasa Mahkemesi üyeleri dokuz yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yasından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliğı, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğının kararı ile sona erer.

1982 ANAYASASI MADDE 148

Görev ve yetkileri

Madde 148- Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İctüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler (Ek: 7/5/2010-5982/18 md.) ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceğı şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

(Ek: 7/5/2010-5982/18 md.)Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiğı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağın kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını,(Ek: 7/5/2010-5982/18 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevle-

riyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

(Ek: 7/5/2010-5982/18 md.) Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

(Değişik: 7/5/2010-5982/18 md.)²⁵⁷ Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

o 1961

Görev ve Yetkileri

Madde 147- (20.9.1971-1488)²⁵⁸ Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin Anayasaya, Anayasa değişikliklerinin de Anayasada gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler.

Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu üyelerini, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini, Cumhuriyet Başsavcısını, Başkanun sözcüsünü, Askeri Yargıtay Başsavcısını ve ken üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar ve Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getirir.

Anayasa Mahkemesinin, Yüce Divan sıfatıyla yargılama savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı yapar.

o TÜSİAD 1992

Görev ve Yetkileri

Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM içtüzüğünün şekil ve esas bakımlarından, Anayasa değişikliklerinin

ise sadece şekil bakımından Anayasaya uygunluğunu denetler.

Anayasa Mahkemesi; Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını, Başkanın sözcüsünü, Askeri Yargıtay Başsavcısını, Hakimler Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. Siyasi partilerin mali denetimini yapar ve siyasi parti kapatma davalarına bakar.

Anayasa Mahkemesi, dava mahkemesi sıfatıyla çalışırken, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı yapar.

o ÜSKÜL 1992

Görev ve yetkileri

Madde 125- Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasaya, Anayasa değişikliklerinin de Anayasanın 131. maddesinde gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler.

Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu üyelerini, Yargıtay, Danıştay, Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu, İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini, Cumhuriyet Başsavcısını, Başkanunsözcüsünü ve kendi üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar ve anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getirir.

Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılama savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar. Yüce Divanın kaç üyeli bir kurul olarak çalışacağı, çalışma usulleri ve bu kurulun kararlarına karşı kendi bünyesi içinde başvurulacak kanun yolu kanun ile gösterilir.

o ANAP 1993

Madde 25- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148 inci maddesinin son cümle hariç ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

o DSP 1993

Anayasa Mahkemesine, Anayasa değişikliklerini, yalnız biçimsel açıdan değil, Cumhuriyetin temel nitelikleri açısından da denetleme yetkisi verilmedir.

Olağanüstü hallerde ve sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılacak yasa gücündeki kararnameler için de Anayasaya aykırılık iddiasıyla dava açılabilir.

257. Fıkranın özgün hali: Yüce Divan kararları kesindir.

258. Maddenin özgün hali:

Madde 147- Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin Anayasaya uygunluğunu denetler. Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Yüksek Hakimler Kurulu ve Sayıştay Başkan ve Üyelerini, Cumhuriyet Başsavcısını, Başkanun sözcüsünü, Askeri Yargıtay Başsavcısını ve kendi üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar ve Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getirir. Anayasa Mahkemesinin, Yüce Divan sıfatıyla yargılama savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı yapar.

Yasaların yayımı tarihinden itibaren ancak on gün içinde iptal davası açılabileceği yolundaki sınırlama metinden çıkarılmalıdır. Değerler ve kamuoyu değiştikçe veya TBMM yenilendikçe iptal başvurusunda bulunabilme olanağı saklı tutulmalıdır.

▫ RP 1993

Görev yetkileri

Madde 148- Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararname ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'ne uygunluğu ve son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu olan partiler tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren onbeş gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu Üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

Yüce Divan kararları kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

▫ SHP 1993

Görev ve yetkileri

Madde 148- Anayasa Mahkemesi, yasaların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise ancak şekil bakımından inceler ve denetler.

Yasanın yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra şekil bozukluğuna dayalı iptal da-

vası açılmaz; şekil bozukluğu def'i yoluyla da ileri sürülemez.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

Yüce Divan kararları kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

▫ LDP 1994

Bent 5. Yargı kuvveti, yapılmış ve yapılacak bütün kanunları ve anlaşmaları, vatandaşlar arası, vatandaş Devlet görevlisi arası, Devlet görevlileri arası bütün davaları kapsar.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

56. Yüce Divân, Yargıtay Başkanı ile Yargıtay ceza daireleri başkan ve üyelerinin en kıdemli sekiz yargıcından oluşur. Yüce Divân, Cumhurbaşkanını ve Bakanlar Kurulu üyelerini Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla, yüksek yargı organı başkan ve üyeleri ile Türkiye Cumhuriyet Başsavcısını ise kendi kurullarının kararıyla, görevleri ile ilgili suçlardan dolayı yargılar ve kanunla verilen diğer görevleri yerine getirir. Yüce Divân kararları kesindir. Yüce Divân'ın kuruluş ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Görev ve Yetkileri

Madde 148- Anayasa Mahkemesi kanunların, kanun hükmünde kararname ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasaya, Anayasa değişikliklerinin de yine Anayasada gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler, Anayasa Şikayetlerini karara bağlar.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılmadığı ile sınırlıdır.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi ve yüksek mahkemelerin Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Anayasa Mahkemesi dava mahkemesi sıfatıyla çalışırken, savcılık görevini Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Başsavcivekili yapar.

Anayasa Şikayeti

Madde 152/a- Herkes, kanun yollarının tüketilmiş olması şartıyla, kamu gücü tarafından, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin kapsamındaki anayasal hak ve özgürlüklerinden birinin ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine Anayasa Şikayetinde bulunabilir. Ancak, şikayetçi açısından sonradan düzeltilemeyecek ağır sakıncaların ortaya çıkacak olması ya da Anayasa şikayetinin önemli bir anayasal soruna ışık tutacak olması hallerinde, mahkeme hukuk yollarının tüketilmesini aramayabilir.

Anayasa Şikayetlerinin ön incelemesi, davanın kabulü, karar konusu olması ve kararların sonuçlarına ilişkin hususlar kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Görev ve yetkileri

Madde 160- Anayasa Mahkemesi, yasaların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya ve Anayasa değişikliklerinin de yine Anayasada gösterilen biçim şartlarına uygunluğunu denetler, bireysel başvuruları karara bağlar.

Yasaların şekil bakımından denetlenmesi son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı ile sınırlıdır.

Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanını, TBMM Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi ve yüksek mahkeme başkan ve üyelerini, başsavcılarını, Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarını görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Anayasa Mahkemesi, siyasal partileri denetler; yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinin düşmesine ve seçimlerin geri bırakılmasına ilişkin kararlara karşı açılan davalara bakar.

Bireylerin Doğrudan Başvurusu

Madde 165- Herkes, kamu gücü tarafından, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin kapsamındaki anayasal hak ve özgürlüklerinden birinin ihlal edildiği iddiasıyla yasa yollarının tüketilmiş olması kaydıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Ancak, başvuru sahibi açısından sonradan düzeltilemeyecek ağır sakıncaların ortaya çıkacak olması ya da Anayasa başvurusunun önemli bir soruna ışık tutacak olması hallerinde; Anayasa Mahkemesi, diğer başvuru yollarının tüketilmesi koşulunu aramayabilir.

Bireysel başvurunun gerekçesinde; zedelendiği ileri sürülen temel hak ve buna neden olan kamu işlemleri ya da ihmali belirtilmelidir.

Başvuru süresi, ihlalin kaynağını oluşturan işlemin başvuru sahibine yazılı ya da sözlü olarak bildirilmesinden başlayarak 30 gündür. İhmal yoluyla ihlal durumunda başvuru, ihmal devam ettiği sürece yapılabilir.

Anayasa başvurusu, bir yasaya karşı veya aleyhine yargı yoluna gidilemeyecek bir Mahkeme kararına ya da idari işleme karşı yapılabilir. Başvuru süresi, yasanın yürürlüğe girdiği ya da kararın kesinleştiği ya da işlemin gerçekleştiği tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde yapılmalıdır.

Anayasa Başvurusu, bir mahkeme kararına karşı yapılmışsa Anayasa Mahkemesi bu kararı kaldırabilir veya işi yetkili mahkemeye gönderebilir. Başvuru, bir yasaya ya da idari işleme karşı yapılmışsa, sözkonusu yasanın veya idari işlemin iptaline karar verebilir.

İhmal Yoluyla Anayasaya Aykırılık

Madde 166- Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanının istemi üzerine, yasama organının Anayasa hükümlerinin uygulanması için zorunlu yasal düzenlemeleri yapmayarak Anayasal gereği yerine getirmediğini takdir eder ve doğrular.

Anayasa Mahkemesi, ihmal yoluyla Anayasaya aykırı bir durumun varlığını saptadığı zaman, bunu yasama organına bildirir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Görev ve yetkileri

Madde 114- (1) Anayasa Mahkemesi kanunların ve kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımlarından Anayasaya uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından denetler. Yetki kanunları ve kanun hükmünde kararnameler üzerindeki denetim 68 inci maddenin birinci ve ikinci fıkralarına uygunlukla sınırlıdır.

(2) Anayasa Mahkemesi Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya uygunluğunu ön-denetim yoluyla denetler.

(3) Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğu ile iki defa görüşülme şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır.

Yüce Divan

Madde 119- (1) Yüce Divan, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Başkanının başkanlığında, Yargıtay Ceza Genel Kurulu üyeleri arasından seçilecek beş üye ile Anayasa Mahkemesinin kendi üyeleri arasından seçeceği beş üye olmak üzere onbir üyeden oluşur.

(2) Yüce Divan, Cumhurbaşkanını, Meclis Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Genelkurmay Başkanını, kuvvet komutanlarını, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Sayıştay Başkan ve üyeleri ile Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yargılar.

(3) Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

(4) Yüce Divan kararlarına karşı Yargıtay Ceza Genel Kurulunun seçeceği Yüce Divan üyesi olarak görev yapmayan yedi Ceza Dairesi Başkanı ile Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan üyeliği yapmayan üyeleri arasından seçilen yedi üyenin katılmasıyla oluşan Kurula itiraz edilebilir. Kurula Anayasa Mahkemesi Başkanı başkanlık eder. Bu Kurulun kararları kesindir.

▫ TBB 2007

Görev ve yetkileri

Madde 162- Anayasa Mahkemesi kanunların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, Anayasa değişikliklerinin biçim ve esas bakımından Anayasaya uygunluğunu denetler, Anayasa şikâyeti başvurularını karara bağlar.

Anayasa Mahkemesi, Anayasaya verilen diğer görevleri yerine getirir.

Anayasa şikâyeti başvurusu

Madde 166- Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği savıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

Başvuruda bulunabilmek için kanun yollarının tüketilmiş olması gerekir.

Anayasa şikâyeti başvurusunun gerekçesinde, ihlâl edildiği ileri sürülen temel hak ile ihlâl neden olan işlem, eylem veya ihmâl belirtilmelidir.

Başvuru süresi, ihlâlî kaynağını oluşturan işlemin veya eylemin başvuru sahibince öğrenilmesinden başlayarak otuz gündür. Bu süre, herhalde işlem veya eylem tarihinden başlayarak bir yılı aşamaz. İhmal yoluyla ihlâl durumunda başvuru ihmâl devam ettiği sürece yapılabilir.

Anayasa şikâyeti ile ilgili başvurunun dinlenebilirlik koşulları, Anayasa Mahkemesi içinde oluşturulacak ön inceleme komisyonlarının kuruluş ve yetkileri, daire kararlarının sonuçlarına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Görev ve yetkileri

Madde 114-

(1) Ortak payda yoktur.

(2) Ortak payda yoktur.

Ortak payda:

(3) Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğu ile iki defa görüşülme şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır.

Yüce Divan

Madde 119-

(1) Ortak payda yoktur.

(2) Ortak payda yoktur.

(3) Ortak payda yoktur.

(4) Ortak payda yoktur.

▫ BDP 2010

Görev ve yetkileri

Madde 148- Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve anayasa şikâyeti başvurularını karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararname ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle

görülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Sekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beste biri tarafından istenebilir.

Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

Herkes, anayasal hak ve özgürlüklerden birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla ve kanun yollarının tüketilmiş olması şartıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa şikâyetinde kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz. Anayasa şikâyetine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mah-

kemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar. Yüce Divan kararlarına karşı Yüce Divan kararlarına yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

1982 ANAYASASI MADDE 149

Çalışma ve yargılama usulü

Madde 149- (Değişik: 7/5/2010-5982/19 md.)²⁵⁹ *Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.*

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve ko-

259. Maddenin özgün hali:

Madde 149– Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on üye ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir. Anayasa değişikliklerinde iptale (Ek ibare: 3/10/2001-4709/33 md.) ve siyasi parti davalarında kapatılmaya karar verebilmesi için beşte üç oy çokluğu şarttır. (Bu fıkra da bulunan “üçte iki” ibaresi, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla, “beşte üç” olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.)

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; mahkemenin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir. (Ek cümle: 23/7/1995 - 4121/14 md.) ve siyasi partilerin temelli kapatılması veya kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

misyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

▫ 1961

Yargılama ve Çalışma Usulü

Madde 148- (15.3.1973-1699)²⁶⁰ Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; Mahkemenin çalışma tarzı ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar ile siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalar dışındaki işleri, dosya üzerinde inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde, sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağırır.

▫ 1924

Madde 63- Divanı Âli bir Reis ve on dört âza ile teşekkül ve ekseriyeti mutlaka ile karar ittihaz eder.

Mütebaki altı zat ledelicap Heyetin noksanını ikmal için ihtiyat âza vaziyetindedirler. İşbu ihtiyat âza üçü Mahkemei Temyiz, üçü Şûrayı Devletten müntahap âza arasından olmak üzere kur'a ile tefrik olunurlar.

Reisliğe ve Reis vekilliğine intihap olunanlar bu kur'aaya dâhil olamazlar.

Madde 64- Divanı Âlinin müdeiumumiliği Başmüddeiumumilik tarafından ifa olunur.

▫ ÜSKÜL 1992

Yargılama ve çalışma usulleri: maaş ve ödenekler

Madde 126- Anayasa Mahkemesinin kuruluş ve yargılama usulleri kanunla; çalışma tarzı ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

260. Maddenin özgün hali:

Madde 148- Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; Mahkemenin çalışma tarzı ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışındaki işleri, dosya üzerinde inceler. Ancak gerekli gördüğü hallerde, sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağırır.

Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar ile siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalar dışındaki işleri, dosya üzerinden inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde, sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağırır.

Anayasa Mahkemesi başkan ve üyelerinin maaş ve ödenekleri, bakanların maaş ve ödeneklerinden az olamaz.

▫ RP 1993

Çalışma ve yargılama usulü

Madde 149- Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on üye ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir. Anayasa değişikliklerinde iptale karar verebilmesi için üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla, mahkemenin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi siyasî partilerle ilgili veya Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir.

▫ SHP 1993

Çalışma ve yargılama usulü

Madde 149- Anayasa Mahkemesi, herbiri bir başkan ve altı üyeden oluşan, görevleri, yetkileri ve çalışma yöntemleri yasayla düzenlenen iki bölüm halinde çalışır. Bölümlerden birinin toplantılarına katılmayan üye olursa, eksiklik, kıdem esasına göre, öbür bölümden tamamlanır.

Bölümlerin en az üçte iki çoğunlukla aldığı kararlar kesindir. Bu çoğunluğun sağlanamadığı konular ile aynı konuya ilişkin olarak bölümlerce alınan ayrık kararlar, Anayasa Mahkemesi Başkanının başkanlığında bölüm başkanlarının ve üyelerinin katıldıkları Büyük Kurulda salt çoğunlukla kesin karara bağlanır.

Anayasa değişikliğine ilişkin iptal davaları ile siyasal partilerin kapatılmasına ilişkin davalar doğrudan Büyük Kurul tarafından görülür ve üçte iki çoğunlukla karara bağlanır.

Büyük Kurulun toplantı yeter sayısı onbirdir.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri yasayla; Mahkemenin çalışma esasları ve üyeler arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan sıfatıyla çalışmaların Büyük Kurulun hâkimlik yapmış üyeleriyle

yürütür. Kararlar en az üçte iki çoğunlukla alınır. Bu çoğunluğun sağlanmadığı durumlarda Büyük Kurul kararların yeniden görüşülmesini üye tamsayısının salt çoğunluğuyla isteyebilir. Bu istem üzerine verilen karar kesindir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir. Siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda sözlü açıklama istemi varsa, istemde bulunan partinin temsilcisi dinlenir.

▫ TOBB 2000

Çalışma ve Yargılama Usulü

Madde 149- Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Başkan ve on dört ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir. Kanun Anayasa Şikayetlerinin karara bağlanması bakımından farklı düzenlemeler getirebilir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar ile siyasi partilerin kapatılması hakkındaki davalar dışında kalan işleri dosya üzerinden inceler. Ancak gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağırabilir; siyasi partilerin temelli kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin savunmasını dinler.

▫ TBB 2001

Çalışma ve Yargılama Usulü

Madde 161- Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri yasayla, çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, Başkan ve 18 üye ile Büyük Kurul olarak toplanır. Daireler, kendi başkanları ve altışar üye ile kıdem esasına göre toplanarak, salt çoğunluk ile karar verir.

Kurullar kendi başkanları ve dörder üye ile kıdem esasına göre toplanarak salt çoğunlukla karar verir.

Öninceleme komisyonlarının oybirliğiyle verdiği kararlar kesindir. Oyçokluğu ile verilen kararlar hakkında kesin kararı, ilgili daire veya kurul verir.

İlgili kurullar, Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar ile siyasi partilere ilişkin davaları duruşmalı olarak görür.

▫ ÖZBUDUN 2007

Çalışma ve yargılama usulü

Madde 115- (1) Anayasa Mahkemesi en az on üç

üye ile toplanır ve katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Anayasa değişikliklerinde iptale ve siyasi parti davalarında kapatmaya karar verilebilmesi için üye tamsayısının üçte iki oy çokluğu şarttır.

(2) Şekil sakatlığına dayalı iptal davaları ile içtüzüğe ilişkin öndenetim başvuruları Anayasa Mahkemesince öncelikle karara bağlanır.

(3) Anayasa Mahkemesi, siyasî partilere ilişkin davalarda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra ilgili siyasî partinin genel başkanının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

(4) Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; mahkemenin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü ise kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

▫ TBB 2007

Çalışma ve yargılama usulü

Madde 163 Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla, çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı içtüzük'le düzenlenir.

Anayasa Mahkemesinin Anayasa değişikliklerinde iptale ve siyasal parti davalarında kapatmaya karar verebilmesi için beşte üç oyçokluğu gerekir.

Anayasa Mahkemesi dosya üzerinde inceleme yapar. Ancak, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin temelli kapatılması veya kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilinin savunmasını dinler.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Çalışma ve yargılama usulü

Madde 115-

Ortak payda:

(1) Anayasa Mahkemesi en az on üç üye ile toplanır ve katılanların salt çoğunluğu ile karar verir..

(3) Anayasa Mahkemesi, siyasî partilere ilişkin davalarda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra ilgili siyasî partinin genel başkanının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

(4) Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; mahkemenin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü ise kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

(2) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 150

İptal davası

Madde 150- Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasi partinin bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.

1961

İptâl Dâvası

Dâva Hakkı

Madde 149- (20.9.1971-1488)²⁶¹ Cumhurbaşkanı; Yasama Meclislerindeki siyasî parti grupları ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasî partiler ile son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde onunu olan siyasi partiler; Yasama Meclislerinden birinin üye tamsayısının en az altıda biri tutarındaki üyeleri; kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Yüksek Hakimler Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve üniversiteler, kanunların veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptâl dâvası açabilirler.

TÜSİAD 1992

İptal Davası

Cumhurbaşkanı, TBMM'de grubu bulunan siyasi partiler ve TBMM üye tamsayısının en az altıda biri tutarındaki üyeleri, kendi varlık ve görevlerini

261. Maddenin özgün hali:

Madde 149- Cumhurbaşkanı; son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde onunu olan veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasi partiler veya bunların meclis grupları; Yasama Meclislerinden birinin üye tam sayısının en az altıda biri tutarındaki üyeleri; kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Yüksek Hakimler Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve Üniversiteler, kanunların veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilirler.

ilgilendiren alanlarda Yüksek Hakimler Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Sayıştay ve Üniversiteler Anayasa Mahkemesine doğrudan doğruya iptal davası açabilirler.

Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen Anayasa değişikliği, kanun hükmünde kararname ve TBMM İçtüzüğünün Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

ÜSKÜL 1992

Dava Hakkı

Madde 127- Cumhurbaşkanı, son milletvekili seçiminde geçerli oy sayısının yüzde onunu alan veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasal partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasal parti grupları, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda biri; kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Yargıtay, Danıştay, Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu, İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu, Üniversiteler ve Türkiye Barolar Birliği, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, anayasa değişikliklerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin anayasaya aykırılığı iddiasıyla doğrudan doğruya iptal davası açabilirler.

DSP 1993

Anayasa Mahkemesinde İptal davası açabilme hakkı TBMM'de temsil edilen veya seçimlere katılma hakkını kazanmış olan bütün partilere ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikaların ve kooperatif birliklerinin üst organlarına tanınmalıdır.

RP 1993

İptal davası

Madde 150- Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, siyasî partilerin Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda biri tutarındaki üyelere aittir.

SHP 1993

İptal davası

Madde 150- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan veya son millet-

vekili genel seçimlerinde geçerli oy sayısının en az yüzde beşini alan siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin en az onda biri, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, üniversite özerkliğini ve eğitim ve öğretim özgürlüğünü ilgilendiren konularda Üniversitelerarası Kurul ve kendi meslek dallarıyla ilgili alanlarda kamu kuruluşu niteliğindeki meslek üst kuruluşları, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine iptal davası açabilirler.

▫ TOBB 2000

Soyut Norm Denetimi

Madde 150- Cumhurbaşkanı, TBMM'deki siyasi parti grupları ve en az otuz milletvekili ile kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, yüksek mahkemeler, Sayıştay ve üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek üst kuruluşları kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM içtüzüğü'nün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine doğrudan doğruya iptal davası açabilirler.

Anayasa Mahkemesine doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kuralın Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

▫ TBB 2001

İptal Davası

Madde 163- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti grupları ve en az otuz milletvekili ile kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, yüksek mahkemeler, Türkiye Barolar Birliği, Sayıştay ve üniversiteler, Kamu Denetçileri Kurulu, kamu kurumu niteliğindeki meslek üst kuruluşları Anayasa değişikliklerinin, yasaların, Kanun Hükmünde Kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine doğrudan doğruya biçim ve esas yönünden iptal davası açabilirler.

Anayasa Mahkemesine doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kuralın Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

▫ ÖZBUDUN 2007

İptal davası

Madde 116- (1) Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yetkisi, Cumhurbaşkanı ve Türkiye

Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda biri oranındaki milletvekillerine aittir. İptal davası açmaya yetkili olanlar ile Meclis Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün öndenetimini isteme yetkisine sahiptir.

(2) Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yetkisi, iptali istenen kanun veya kanun hükmünde kararnamenin Resmî Gazetede yayınlanmasından başlayarak altmış gün; şekil sakatlığına dayanan davalarda ise on gün sonra düşer. İçtüzüğü'nün öndenetimini isteme yetkisi, ödenetime konu olan hükmün Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda kabul edilmesinden başlayarak on gün sonra düşer.

▫ TBB 2007

İptal davası

Madde 164- Cumhurbaşkanı, en az yirmi milletvekili, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti grupları Anayasa değişikliklerinin, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine doğrudan doğruya biçim ve esas yönünden iptal davası açabilirler.

Türkiye Barolar Birliği ile kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Hâkimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu, yüksek mahkemeler, Sayıştay ve üniversiteler, Kamu Denetçiliği Kurulu, kamu kurumu niteliğindeki meslek üst kuruluşları da Anayasa Mahkemesine doğrudan doğruya iptal davası açma hakkına sahiptir.

İptal davası açma hakkı, iptali istenen kuralın Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

İptal davası

Madde 116-

(1) Oranlara ilişkin ortak payda yoktur.

Ortak payda:

(2) Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yetkisi, iptali istenen kanun veya kanun hükmünde kararnamenin Resmî Gazetede yayınlanmasından başlayarak altmış günşekil sakatlığına dayanan davalarda ise on gün sonra düşer.

1982 ANAYASASI MADDE 151

Dava açma süresi

Madde 151- Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya içtüzüğün Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

□ 1961

Dâva Açma Süresi

Madde 150- Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptâl dâvası açma hakkı, iptâli istenen kanunun veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayınlanmasından başlayarak doksan gün sonra düşer.

□ ÜSKÜL 1992

Dava açma süresi

Madde 128- Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun gücünde kararname, içtüzük veya anayasa değişikliğinin Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

□ RP 1993

Dava açma süresi

Madde 151- Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak doksan gün sonra düşer.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 152. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 152

Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

Madde 152- Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükmümlerle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

□ 1961

Anayasaya Aykırılığın Diğer Mahkemelerde İleri Sürülmesi

Madde 151- (20.9.1971-1488)²⁶² Bir dâvaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar dâvayı geri bırakır.

262. Maddenin özgün hali:

Madde 151- Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse, bu iddia, temyiz merciince esas hükmümlerle birlikte karara bağlanır. Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere üç ay içinde kararını verir.

Bu süre içinde karar verilmezse, Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını, kendi kanısına göre çözümlenerek davayı yürütür. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkemeler buna uymak zorundadır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümlerle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar.

Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını, kendi kanısına göre çözümlü olarak dâvayı yürütür. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkemeler buna uymak zorundadır.

▫ TÜSİAD 1992

Anayasaya Aykırılığın Mahkemelerde İleri Sürülmesi

Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse, bu iddia temyiz merciinde esas hükümlerle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar.

Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını, kendi kanısına göre çözümlü olarak davayı yürütür. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkemeler buna uymak zorundadır.

▫ ÜSKÜL 1992

Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

Madde 129- Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun hükümlerini esas bakımından anayasa aykırı görürse veya taraflardan birisinin ileri sürdüğü esas bakımından aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse, bu iddia temyiz merciince esas hükümlerle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar.

Bu süre içinde karar verilmezse, davaya bakmakta olan mahkeme, anayasaya aykırılık iddiasını

kendi kanısına göre çözümlü olarak davayı yürütür. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkemeler buna uymak zorundadır.

▫ RP 1993

Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

Madde 152- Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümlerle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra bir yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

▫ SHP 1993

Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

Madde 152- Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümlerle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki yasa hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır. Anayasa Mahkemesinin işin esasa girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra bir yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

▫ **TOBB 2000**

Somut Norm Denetimi

Madde 152- Bir davaya bakmakta olan mahkeme, o davada uygulanacak veya kararı etkileyecek bir kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerini Anayasaya aykırı görür veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse, bu iddia, temyiz merciinde esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi için kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme Anayasaya aykırılık iddiasını kendi kanısına göre çözerek davayı yürütür. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkemeler buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin için esasına girerek verdiği ret kararının yayımlanmasından sonra üç yıl geçmedikçe, aynı hükmün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

▫ **TBB 2001**

İtiraz Yolu

Madde 164- Bir davaya bakmakta olan mahkeme, o davada uygulanacak veya kararı etkileyecek bir yasa veya Kanun Hükmünde Kararname hükümlerini Anayasaya aykırı görür veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse, bu iddia, temyiz merciinde esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, için kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme Anayasaya aykırılık iddiasını kendi kanısına göre çözerek davayı yürütür. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin için esasına girerek verdiği ret kararının yayımlanmasından sonra üç yıl geçmedikçe; aynı hükmün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

İtiraz yolu

Madde 117-(1) Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya veya

usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası andlaşmalara aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

(2) Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

(3) Anayasa Mahkemesi, müracaatın kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme davayı yürürlükteki hükümlere göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar açıklanırsa, mahkeme buna uymak zorundadır.

(4) Şekil sakatlığı nedeniyle Anayasaya aykırılık itiraz yoluyla ileri sürülemez.

▫ **TBB 2007**

İtiraz yolu

Madde 165 Bir davaya bakmakta olan mahkeme, o davada uygulanacak veya kararı etkileyecek bir kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerini Anayasaya aykırı görür veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse, bu iddia, temyiz merciinde esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, için kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde bir karar verilmezse, mahkeme Anayasaya aykırılık iddiasını kendi kanısına göre çözerek davayı yürütür. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin için esasına girerek verdiği ret kararının yayımlanmasından sonra üç yıl geçmedikçe; aynı hükmün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

İtiraz yolu

Madde 117-

Ortak payda:

(1) Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya veya usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası andlaşmalara aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının

ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

(2) Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükmle birlikte karara bağlanır.

(3) Anayasa Mahkemesi, müracaatın kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme davayı yürürlükteki hükümlere göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar açıklanır, mahkeme buna uymak zorundadır.

(4) Şekil sakatlığı nedeniyle Anayasaya aykırılık itiraz yoluyla ileri sürülemez.

1982 ANAYASASI MADDE 153

Anayasa Mahkemesinin kararları

Madde 153- *Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.*

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelenmediği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarısı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

□ 1961

Anayasa Mahkemesinin Kararları

Madde 152- (20.9.1971-1488)²⁶³ Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Kararlar, gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

263. Maddenin özgün hali:

Madde 152- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir.

Anayasa Mahkemesince, Anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar verilen kanun veya İçtüzük veya bunların iptal edilen hükümleri, karar tarihinde yürürlükten kalkar. Gereken hallerde, Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın verildiği günden başlayarak altı ayı geçemez.

İptal kararı geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi, diğer mahkemelerden gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları, Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

Anayasa Mahkemesince, Anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar verilen kanun veya İçtüzük veya bunların iptal edilen hükümleri, gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde, Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararı geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi, diğer mahkemelerden gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları, Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

□ 1924

Madde 65- Divanı Âlinin kararları katidir.

Madde 66- Divanı Âli mevzu kanunlara tevfi kan muhakeme icra ve hüküm ita eder.

□ TÜSİAD 1992

Anayasa Mahkemesinin Kararları

Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Kararlar, gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesince, iptaline karar verilen hükümler, gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde, Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak altı ayı geçemez.

Anayasa Mahkemesi, denetlenen hükmün uygulanmaya devamı halinde, giderilmesi olanaksız veya çok zor zararların doğacağı kanısına varırsa, uygulamayı durdurma kararı verebilir.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi, mahkemelerden gelen Anayasa aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnızca tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları, Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

□ ÜSKÜL 1992

Anayasa mahkemesi kararları

Madde 130- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları dışında, kararlar gerekçesi yazılmadan açıklanamaz. İptal kararlarının hüküm bölümü, hemen Resmî Gazetede yayımlanarak açıklanır.

Anayasa Mahkemesince, Anayasa'ya aykırı olduğundan iptaline karar verilen kanun, kanun hükmünde kararname, Anayasa değişikliği veya içtüzük veya bunların iptal edilen hükümleri, iptal kararının hüküm bölümünün Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar.

İptal kararı geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi, diğer mahkemelerden gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları, Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

□ RP 1993

Anayasa Mahkemesinin kararları

Madde 153- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir, kararlar, gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararını ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

□ SHP 1993

Anayasa Mahkemesinin kararları

Madde 153- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararlarının hüküm bölümü Resmî Gazetede hemen yayımlanarak açıklanır. Bütün kararların, karar tarihinden itibaren en geç altmış gün içinde, gerekçeli olarak yayımlanması zorunludur.

Yasa, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü veya bunların belirli hükümleri, iptal kararının hüküm bölümünün

Resmî Gazetede yayımlanmasıyla birlikte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde, Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak altı ay geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez. Ancak, Anayasa Mahkemesi, bu ilkenin uygulanması yüzünden doğabilecek telafisi imkânsız sonuçları önlemek amacıyla yürütme organınca belirli önlemlerin alınmasını hüküm aşamasından önce de karara bağlayabilir.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

▫ TOBB 2000

Anayasa Mahkemesinin Kararları

Madde 153- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Bütün kararların, karar tarihinden başlayarak en geç altı ay içinde gerekçeli olarak yayımlanması gerekir.

Anayasa Mahkemesince iptaline karar verilen hükümler gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğü gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak altı ayı geçemez.

Anayasa Mahkemesi denetlenen hükmün uygulanmaya devamı halinde, giderilmesi olanaksız ve çok zor zararların doğacağı kanısına varırsa, talep üzerine veya kendiliğinden uygulamayı durdurma kararı verebilir. Bu hallerde Anayasa Mahkemesi üç ay içinde esas hakkındaki kararını verir.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi somut norm denetimi yoluyla önüne gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnızca tarafları bağlayıcı olacağına karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organları, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

▫ TBB 2001

Anayasa Mahkemesi Kararları

Madde 167- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçe ile birlikte eşzamanlı olarak verilmesi esastır. Karar-

ların, her ne olursa olsun, karar tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde gerekçeli olarak yayımlanması zorunludur.

Anayasa Mahkemesince iptaline karar verilen hükümler gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak 6 ayı geçemez.

Anayasa Mahkemesi, denetlenen hükmün uygulanmaya devamı halinde, giderilmesi olanaksız veya çok zor zararların doğacağı kararına varırsa ve açıkça anayasaya aykırılık tespit ederse, istem üzerine veya kendiliğinden yasanın yürürlüğünü durdurma kararı verebilir. Bu durumda Anayasa Mahkemesi en geç üç ay içerisinde esas hakkındaki gerekçeli kararını verir.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi itiraz yoluyla önüne gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnızca tarafları bağlayıcı olacağına karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları; Resmî Gazetede yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organları ile idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

▫ ÖZBUDUN 2007

Kararları

Madde 118- (1) Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Bu kararlar, gerekçesi yazılmadan hiçbir surette açıklanamaz.

(2) Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

(3) Anayasa Mahkemesi, iptal davasına konu olan hükmün uygulanması halinde telafisi imkânsız bir zararın doğması ve Anayasaya açıkça aykırı görülmesi şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda talep üzerine gerekçeli olarak kuralın yürürlüğünü katılanların üçte ikisinin çoğunluğu ile durdurabilir. Anayasa Mahkemesinin yürürlüğünü durdurduğu kuralla ilgili nihai kararı en geç altmış gün içinde Resmî Gazetede yayımlanır. Aksi takdirde, yürürlüğü durdurma kararı hükümsüz hale gelir.

(4) Anayasa Mahkemesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğüne ilişkin kararı en geç otuz gün içinde Resmî Gazetede yayımlanmadığı takdirde başvuru reddedilmiş sayılır.

(5) Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği hükümler, gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi, gerekli du-

rumlarda ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

(6) İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

(7) İptal kararları geriye yürümez.

(8) Anayasa Mahkemesi kararları, Resmî Gazetede hemen yayınlanır.

(9) Anayasa Mahkemesinin iptal davası veya itiraz yoluyla işin esasına girerek verdiği red kararlarının Resmî Gazetede yayınından itibaren beş yıl geçmedikçe, aynı hükmün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

▫ TBB 2007

Anayasa Mahkemesi kararları

Madde 167- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçe ile birlikte eş zamanlı olarak verilmesi esastır. Kararların, her ne olursa olsun, karar tarihinden itibaren en geç üç ay içinde gerekçeli olarak yayınlanması zorunludur.

Anayasa Mahkemesince iptallerine karar verilen hükümler, gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak altı ayı geçemez.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa değişikliği, kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tamamının veya bir hükmünün iptali istemiyle açılan davalarda, Anayasaya aykırılık konusunda güçlü belirtiler bulunması ve uygulanması halinde sonradan giderilmesi imkânsız durum ve zararların önlenmesi bakımından yürürlüğünün durdurulması kararı verebilir. Anayasa şikâyetlerinde de aynı koşullarla konuya göre yürürlüğün veya yürütmenin durdurulması kararı verilebilir. Bu durumda Anayasa Mahkemesi en geç üç ay içerisinde esas hakkındaki gerekçeli kararını verir.

İptal kararları, itiraz davaları ve konusu Anayasa değişikliği kanun veya kanun hükmünde kararname veya Meclis İçtüzüğü olmayan Anayasa şikâyetleri dışında geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi itiraz yoluyla önüne gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnızca tarafları bağlayıcı olacağına karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları; Resmî Gazetede yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organları ile idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Kararları

Madde 118-

Ortak payda:

(1) Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Bu kararlar, gerekçesi yazılmadan hiçbir surette açıklanamaz.

(2) Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

(3) Anayasa Mahkemesi, iptal davasına konu olan hükmün uygulanması halinde telafisi imkânsız bir zararın doğması ve Anayasaya açıkça aykırı görülmesi şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda talep üzerine gerekçeli olarak kuralın yürürlüğünü katılanların üçte ikisinin çoğunluğu ile durdurabilir. Anayasa Mahkemesinin yürürlüğünü durdurduğu kuralla ilgili nihaî kararı en geç ... gün içinde Resmî Gazetede yayınlanır. Aksi takdirde, yürürlüğü durdurma kararı hükümsüz hale gelir.

(5) Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği hükümler, gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi, gerekli durumlarda ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak ... geçemez.

(6) İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

(8) Anayasa Mahkemesi kararları, Resmî Gazetede hemen yayınlanır.

(9) Anayasa Mahkemesinin iptal davası veya itiraz yoluyla işin esasına girerek verdiği red kararlarının Resmî Gazetede yayınından itibaren ... geçmedikçe, aynı hükmün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

Farklı görüşler:

(7) İptal kararları, itiraz davaları ve konusu Anayasa değişikliği kanun veya kanun hükmünde kararname veya Meclis İçtüzüğü olmayan Anayasa şikâyetleri dışında geriye yürümez.

(4) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 154

Yargıtay

Madde 154- *Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.*

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hakim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

1961

Yargıtay

Madde 139- (20.9.1971-1488)²⁶⁴ Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar arasından Yüksek Hakimler Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

264. Maddenin özgün hali:

Madde 139- Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay Üyeleri Yüksek Hakimler Kurulunca, Yargıtay Birinci Başkanıyla İkinci Başkanları ve Cumhuriyet Başsavcısı Yargıtay büyük genel kurulunca, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay, Birinci Başkanı ile Cumhuriyet Başsavcısını, kendi üyeleri arasından, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçer.

Yargıtay, Birinci Başkanıyla ikinci başkanlarının ve Cumhuriyet Başsavcısının görev süreleri dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri ve ikinci başkanların seçim usulleri kanunla düzenlenir.

1992

Yargıtay

Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hakim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından, Hakimler Yüksek Kurulunca, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir. Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından, Yargıtay Genel Kurulunca, üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla seçebileceği üçer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

1992

Yargıtay

Madde 116- Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış yargıç ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğunca ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay birinci başkanı, başkanvekilleri, daire başkanları ile Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı ve başsavcivekili, Yargıtay genel kurulunca, kendi üyeleri arasından üye tam sayısının salt çoğunluğu ile

ve gizli oyla, dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ DSP 1993

Yargıtay, Danıştay ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu atamalarında Cumhurbaşkanının yetkileri sınırlanmalıdır.

▫ RP 1993

Yargıtay

Madde 154- Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay kararları temyiz layihasında dermeyan olunan sebepler dikkate alınarak gerekçeli olarak yazılır.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla seçebileceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ SHP 1993

Yargıtay

Madde 154- Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve Yasanın başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Yasayla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekili birinci sınıfa ay-

rılmış adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından, Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

54. Yargıtay, mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme yeridir. Yargıtay, üyelerini kendi Genel Kurulu'nda seçer. Yargıtay'ın kuruluşu görev ve yetkileri ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Yargıtay

Madde 154- Yargıtay adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hakim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir. Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri, daire başkanları ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve başsavcivekili, kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca dört yıl için üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ve Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Yargıtay

Madde 168- Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve yasanın başka bir adli yargı yerine bırakmadığı kararların son inceleme yeridir. Yasayla

gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış, adli yargı yargıçları ve Cumhuriyet savcılarını ile bu meslektan sayılanlar arasından, yasada gösterilen niteliklerine göre kazandıkları puan üzerinden Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulunca seçilirler.

Yargıtay Birinci Başkanı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı vekili, Yargıtay Birinci başkan vekilleri ve Daire Başkanları, Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla kendi üyeleri arasından dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilir.

Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin; Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı vekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç güvencesi esaslarına göre yasayla düzenlenir.

o GTP 2007

62. Yargıtay;

a) Tanımı: Mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir adli yargı mercii-ne bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme yeridir.

b) Kuruluşu, görevleri ve işleyişi: Yargıtay, üyelerini kendi Genel Kurulu'nda seçer. Yargıtay'ın kuruluşu, görev ve yetkileri ile çalışma esasları kanunla düzenlenir.

o ÖZBUDUN 2007

Yargıtay

Madde 120- (1) Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı mercii-ne bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(2) Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve savcılarını ile bu meslektan sayılanlar arasından, özel kanunlarında öngörülen yöntemlerle ölçülen liyakat ve başarı gibi nitelikler dikkate alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla dokuz yıl için seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

(3) Yargıtay Başkanı, başkanvekilleri ve daire başkanları ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekili, kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

(4) Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı

ve tarafsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

o TBB 2007

Yargıtay

Madde 168- Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı yerine bırakmadığı kararların son inceleme yeridir.

Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi ve yüksek mahkeme başkan ve üyeleri ile başsavcılarını, Hâkimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu, Sayıştay Başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarını görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla, Yargıtay ceza dairelerinin en kıdemli başkanının başkanlığında, en kıdemli dört başkanından oluşan mahkeme yargılar.

Yüce Divan sıfatıyla verilen kararlara karşı Yargıtay Ceza Genel Kuruluna başvurulur.

Yargıtay önündeki Yüce Divan yargılamalarında, savcılık görevini Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı yürütür.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış, adli yargı hâkimleri ile kanunda belirtilen niteliklere sahip Cumhuriyet savcılarını arasından, Hâkimler Yüksek Kurulunca seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, Yargıtay Birinci başkanvekilleri ve daire başkanları, Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla, kendi üyeleri arasından dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilir.

Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

o ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Yargıtay

Madde 120-

Ortak payda:

(1) Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı mercii-ne bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(2) Ortak payda yoktur.

(3) Ortak payda yoktur.

(4) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 155

Danıştay

Madde 155- *Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı mercii-ne bırakmadığı karar ve hükümlerin son incele-me merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.*

(Değişik ikinci fıkra: 13/8/1999 - 4446/3 md.)²⁶⁵ *Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen di-ğer işleri yapmakla görevlidir.*

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hakim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

1961

Danıştay

Madde 140- (20.9.1971-1488)²⁶⁶ Danıştay, ka-

265. Fıkranın özgün hali: Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, idari uyuşmazlıkları çözümlemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

266. Maddenin özgün hali:

Madde 140- Danıştay, kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir.

Danıştay, idari uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlemek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir. Danıştay Başkan ve üyeleriyle

numların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derecede idare mahkemesidir.

Danıştay, idari uyuşmazlıkları ve dâvaları görmek ve çözümlemek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyeleri, Bakanlar Kurulu ile Danıştay Genel Kuruluna ayrı ayrı boş yer sayısı kadar gösterilecek adaylar arasından Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyelerinin üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. İlk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Danıştay, Başkanını ve Başkanın sözcüsünü, kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçer. Başkan, daire başkanları ve Başkanın sözcüsünün görev süreleri dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştay'ın kuruluşu, işleyişi, yargılama ve daire başkanlarının seçimi usulleri, mensuplarının nitelikleriyle atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetimi Askerî Yüksek İdare Mahkemesince yapılır. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, başkan ve üyelerinin nitelikleri ile atanmaları, disiplin ve özlük işleri; hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre, kanunla düzenlenir.

1924

Madde 51- İdare dâvalarına bakmak ve idare uyuşmazlıklarını çözmek, Hükümetçe hazırlanarak kendine verilecek kanun tasarıları ve imtiyaz sözleşme ve şartlaşmaları üzerine düşünüşünü bildirmek, gerek kendi özel kanunu ve gerek başka kanunlarla gösterilen görevleri yapmak üzere bir Danıştay

Başkanın sözcüsü, kanunda gösterilen niteliklere sahip kimseler arasından, Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyeliklerinden meydana gelen kurulca gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilir. İlk iki oylamada çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Danıştay Başkan ve üyeleriyle Başkanın sözcüsünün seçimlerinde Bakanlar Kurulu ile Danıştay genel kurulunca ayrı ayrı boş yer sayısı kadar aday gösterilir.

Danıştay'ın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının nitelikleriyle atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

kurulur. Danıştay başkanları ve üyeleri, daha önce önemli görevlerde bulunmuş, uzmanlıkları, bilgileri ve görgüleriyle belirgin kimseler arasından Büyük Millet Meclisince seçilir.

▫ TÜSİAD 1992

Danıştay

Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, idari davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, idari uyumsuzlukları çözümlenmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari hakim ve kanunozcülere ile bu meslekten sayılanlar arasından doğrudan doğruya; dörtte biri de, Bakanlar Kurulunun, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler içinden göstereceği üçer aday arasından, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca seçilir.

Danıştay Başkanı, Başkanunozcüsü, başkanvekilleri, daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu ve işleyişi ile Başkan, Başkanunozcüsü, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ ÜSKÜL 1992

Danıştay

Madde 117- Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme yeridir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, idari davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncelerini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, idari uyumsuzlukları çözmek ve kanunlarda gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyeleri, Bakanlar Kurulu ve Danıştay genel kurulunca ayrı ayrı boş yer sayısı kadar gösterilecek adaylar arasından İdari Yargıçlar ve Kanunozcülere Yüksek kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Danıştay, Başkanı ve Başkanunozcüsünü, kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçer. Başkan, daire başkanları ve Başkanunozcüsünün görev süreleri dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştay'ın ve alt idare mahkemelerinin kuruluşu, işleyişi, yargılama ve daire başkanlarının seçilme usulleri, mensuplarının nitelikleriyle atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kavuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulaması, yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 155. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

Danıştay

Madde 155- Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve yasanın başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Yasada gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen yasa tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, yönetsel uyumsuzlukları çözümlenmek ve yasayla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyeleri, birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre yasayla düzenlenir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

55. Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Danıştay'ın, kuruluşu görev ve yetkileri ile çalışma esasları kanunla düzenlenir.

▫ **TOBB 2000**

Danıştay

Madde 155- Danıştay idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, idari davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini üç ay içinde incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıfa ayrılmış idari hakim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından doğrudan doğruya, dörtte biri ise Bakanlar Kurulunun nitelikleri kanunda belirtilen görevliler içinden her boş yer için göstereceği üç aday arasından Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca seçilir.

Danıştay Başkanı, başkanvekilleri, Daire başkanları ve Danıştay Başsavcısı, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları, Danıştay Başsavcısı ve üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2001**

Danıştay

Madde 169- Danıştay, yönetsel mahkemelerce verilen ve yasanın başka bir yönetsel yargı organına bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Yasada gösterilen belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen yasa tasarıları hakkında görüşünü bildirmek, tüzük tasarılarını ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, yönetsel uyuşmazlıkları çözmek ve yasayla gösterilen öteki işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı yargıç ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından yasada gösterilen niteliklere göre kazandıkları puan üzerinden; dörtte biri, nitelikleri yasada gösterilen görevliler arasından Cumhurbaşkanlığı tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, Başkanvekilleri ve Daire Başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler.

Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştay'ın kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, Başkanvekilleri, Daire Başkanları ile üyeliklerinin nitelikleri ve seçim usulleri, yönetsel yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç güvencesi esaslarına göre yasayla düzenlenir.

▫ **GTP 2007**

63.Danıştay;

a) Tanımı: İdari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir.

b) Kuruluşu, görevleri ve işleyişi: Danıştay'ın, kuruluşu görev ve yetkileri ile çalışma esasları kanunla düzenlenir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Danıştay

Madde 121- (1) Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(2) Danıştay, Başbakan tarafından gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla da görevlidir.

(3) Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından, özel kanunlarında öngörülen yöntemlerle ölçülen liyakat ve başarı gibi nitelikler dikkate alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Bakanlar Kurulu tarafından dokuz yıl için seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

(4) Danıştay Başkanı, başkanvekilleri, daire başkanları ve Başsavcısı, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

(5) Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları, üyeler ile Başsavcının nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ **TBB 2007**

Danıştay

Madde 169- Danıştay, yönetsel mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir yönetsel yargı organına bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunda gösterilen belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay; davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında görüşünü bildirmek, tüzük tasarılarını ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, yönetsel uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen öteki işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcıları arasından Hâkimler Yüksek Kurulu tarafından; dörtte biri, nitelikleri kanunda gösterilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyeliklerinin nitelikleri ve seçim usulleri, yönetsel yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

Danıştay

Madde 121-

Ortak payda:

(1) Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(2) Danıştay, Başbakan tarafından gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla da görevlidir.

(4) Danıştay Başkanı, başkanvekilleri, daire başkanları ve Başsavcısı, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

Ek öneriler:

(2) Danıştay; davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında görüşünü bildirmek, tüzük tasarılarını

ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, yönetsel uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen öteki işleri yapmakla görevlidir.

Farklı görüşler:

(4) Danıştay Başkanı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

(5) Danıştayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyeliklerinin nitelikleri ve

seçim usulleri, yönetsel yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi esaslarına

göre kanunla düzenlenir.

(3) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 156

Askerî Yargıtay

Madde 156- Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri birinci sınıf askerî hakimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla her boş yer için göstereceği üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

(Değişik: 7/5/2010-5982/20 md.)²⁶⁷ Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

1961

Askerî Yargıtay

Madde 141- (20.9.1971-1488)²⁶⁸ Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli dâvalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri en az albay rütbesinde birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tam sayısının salt çoğunluğu ile her boş yerin üç misli olarak gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

267. Fıkranın özgün hali: Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hakimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

268. Maddenin özgün hali:

Madde 141- Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerce verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, kanunla gösterilen askerî işlere ait belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Askerî Yargıtay üyeleriyle Başsavcısı, hakimlik niteliğine sahip kırk yaşını bitirmiş ve en az on yılı askerî hakimlik veya askerî savcılık yapmış kimseler arasından, Askerî Yargıtay genel kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğuyla boş yerin üç misli olarak gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir. Askerî Yargıtay, Başkanlarını kendi üyeleri arasından seçer. Askerî Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, üyeler hakkındaki disiplin işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre, kanunla düzenlenir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri ve üyeler hakkındaki disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 156. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

RP 1993

1982 Anayasasının 156. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

SHP 1993

Askerî Yargıtay

Madde 156- Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin yasada gösterilen belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri, birinci sınıf askerî hakimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla her boş yer için göstereceği üçer aday arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre yasayla düzenlenir.

TOBB 2000

1982 Anayasasının 156. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

TBB 2001

Askerî Yargıtay

Madde 154- Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen kararların son inceleme yeridir. Ayrıca, asker kişilerin yasayla gösterilen salt askerî nitelikli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri, birinci sınıf askerî yargıçlar arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve Daire Başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sıralarına göre atanırlar.

Askeri Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, üyelerinin disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, yargıçlık güvencesi esaslarına göre yasayla düzenlenir.

▣ ÖZBUDUN 2007

Askerî Yargıtay

Madde 122- (1) Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(2) Askerî Yargıtay üyeleri, birinci sınıf askerî hâkimler ve savcılar arasından, Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilir.

(3) Askerî Yargıtay Başkanı, İkinci Başkanı, daire başkanları ve Başsavcısı, Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanır.

(4) Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▣ TBB 2007

Askerî Yargıtay

Madde 170- Askeri Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen kararların son inceleme yeridir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen salt askerî nitelikli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askeri Yargıtay üyeleri, birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askeri Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Askeri Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askeri Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sıralarına göre atanırlar.

Askeri Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, üyelerinin disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik güvencesi ilkelerine göre kanunla düzenlenir. Üyelerinin disiplin ve özlük işleri, aynı ilkeleri etkisiz kılmamak koşuluyla askerlik hizmetlerinin gerekleri göz önünde tutularak düzenlenebilir.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Askerî Yargıtay

Madde 122-

Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 157

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

Madde 157- Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olan üyeleri, mahkemenin bu sınıftan olan başkan ve üyeleri tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile birinci sınıf askerî hâkimler arasından her boş yer için gösterilecek üç aday içinden; hâkim sınıfından olmayan üyeleri, rütbe ve nitelikleri kanunda gösterilen subaylar arasından, Genelkurmay Başkanlığınca her boş yer için gösterilecek üç aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır.

Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

(Değişik: 7/5/2010-5982/21 md.)²⁶⁹ Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▣ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 157. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▣ CHP 1993

1982 Anayasasının 157. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▣ RP 1993

1982 Anayasasının 157. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

269. Fıkranın özgün hali: Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

▫ **SHP 1993**

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

Madde 157- Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olan üyeleri Mahkemenin bu sınıftan olan başkan ve üyeleri tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile birinci sınıf askerî hâkimler arasından her boş yer için gösterilecek üç aday içinden; hâkim sınıfından olmayan üyeleri ise, rütbe ve nitelikleri yasada gösterilen subaylar arasından Genelkurmay Başkanlığınca her boş yer için gösterilecek üç aday içinden Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulunca seçilir.

Askerî hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır.

Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre yasayla düzenlenir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 157. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2007**

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

MADDE 171- Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması koşulu aranmaz.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi askerî hâkim sınıfına mensup üyelerden oluşur. Bu üyeler, mahkemenin üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile seçilir.

Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik güvencesi ilkelerine göre kanunla düzenlenir. Üyelerinin disiplin ve özlük işleri, aynı ilkeleri etkisiz kılmamak koşuluyla askerlik hizmetlerinin gerekleri göz önünde tutularak düzenlenebilir.

1982 ANAYASASI MADDE 158

Uyuşmazlık Mahkemesi

Madde 158- Uyuşmazlık Mahkemesi adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

▫ **1961**

Uyuşmazlık Mahkemesi

Madde 142- Uyuşmazlık Mahkemesi, adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir. Bu Mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince kendi asıl veya yedek üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar.

▫ **TÜSİAD 1992**

Uyuşmazlık Mahkemesi

Uyuşmazlık Mahkemesi adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

▫ **ÜSKÜL 1992**

Uyuşmazlık Mahkemesi

Madde 118- Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesi'nin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri, işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin başkanlığını, Anayasa Mahkemesi'nce kendi asıl ve yedek üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar.

- **RP 1993**
1982 Anayasasının 158. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **SHP 1993**
1982 Anayasasının 158. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.
- **TOBB 2000**
1982 Anayasasının 158. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

- **TBB 2001**

- **Uyuşmazlık Yüksek Kurulu**

Madde 171- Uyuşmazlık Yüksek Kurulu adli ve yönetsel yargı organları arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözer. Uyuşmazlık Yüksek Kurulu'nun kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi yasayla düzenlenir. Kurulun başkanlığını Anayasa Mahkemesince kendi üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar.

- **ÖZBUDUN 2007**

- **Uyuşmazlık Mahkemesi**

Madde 124- (1) Uyuşmazlık Mahkemesi adli, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir.

(2) Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkanlığını, Anayasa Mahkemesi tarafından kendi üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir.

(3) Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

- **TBB 2007**

- **Uyuşmazlık Mahkemesi**

Madde 172 - Uyuşmazlık Mahkemesi, adli, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı ile belirlenir.

- **ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008**

- **Uyuşmazlık Mahkemesi**

- **Madde 124-**

Ortak payda:

(1) Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idarî yargı

mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir.

(2) Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkanlığını, Anayasa Mahkemesi tarafından kendi üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir.

(3) Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

1982 ANAYASASI MADDE 159

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Madde 159– (Değişik: 7/5/2010-5982/22 md.)²⁷⁰Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmiiki asıl ve oniki yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun, dört asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yükseköğretim kurumlarının hukuk, [...] ²⁷¹dallarında görev yapan öğretim üyeleri, [...] yöneticileri ile avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca, üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek

270. Maddenin özgün hali:

Madde 159– Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Kurulun Başkanı, Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulu kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler. Kurul, seçimle gelen asıl üyeleri arasından bir başkanvekili seçer.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hakim ve savcılarının muvafakatlarını alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Adalet Bakanı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hakim ve savcılar geçici yetki ile görevlendirilebilir.

271. "...iktisat ve siyasal bilimler..." ve "...üst kademe yöneticileri..." ibareleri, Anayasa Mahkemesi'nin 07.07.2010 gün 2010/49 Esas ve 2010/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

üyesi Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcılarını, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idari yargı hâkim ve savcılarını arasından idari yargı hâkim ve savcılarınıca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır. Cumhurbaşkanınca tarafından seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden altmış gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır. Diğer üyeliklerin boşalması halinde, asıl üyenin yedeği tarafından kalan süre tamamlanır.

Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurullarından seçilecek Kurul üyeliği için her üyenin, birinci sınıf adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını arasından seçilecek Kurul üyeliği için her hâkim ve savcının; [...] ²⁷²oy kullanacağı seçimlerde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilir. Bu seçimler her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki asıl üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırıl-

272. "...ancak bir aday için..." ibaresi, Anayasa Mahkemesi'nin 07.07.2010 gün 2010/49 Esas ve 2010/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

ması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

1961

Yüksek Hâkimler Kurulu

Kuruluş

Madde 143- (20.9.1971-1488)²⁷³ Yüksek Hâkimler Kurulu, onbir asil ve üç yedek üyeden kuruludur. Üyeler, Yargıtay Genel Kurulunca, kendi üyeleri arasından ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilir.

Yüksek Hâkimler Kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile, kendi içinden Başkanını ve bölüm başkanlarını seçer.

Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yüksek Hâkimler Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

Yüksek Hâkimler Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bu bölümlerin görevleriyle, toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde Yüksek Hâkimler Kurulu toplantılarına başkanlık eder.

Görev ve Yetkileri

Madde 144- (20.9.1971-1488)²⁷⁴ Yüksek Ha-

273. Maddenin özgün hali:

Madde 143- Yüksek Hakimler Kurulu, onsekiz asil ve beş yedek üyeden kuruludur. Bu üyelerden altısı Yargıtay genel kurulunca, altısı birince sınıfa ayrılmış hakimlerce ve kendi aralarından gizli oyla seçilir. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu, yüksek mahkemelerde hakimlik etmiş veya bunlara üye olma şartlarını kazanmış kimseler arasından gizli oyla ve üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile üçer üye seçerler. Bu usulle Yargıtay genel kurulunca iki, birinci sınıfa ayrılmış hakimler ile Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu tarafından birer yedek üye seçilir. Yüksek Hakimler kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kendi içinden Başkanını seçer.

Yüksek Hakimler Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Her iki yılda yarısının seçimi yenilenir. Hakimlik görevinde iken seçilmiş olan üyeler ardı ardına ilk defa seçilemez.

Yüksek Hakimler Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

Yüksek Hakimler Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bu bölümlerin görevleriyle toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, Yüksek Hakimler Kurulu toplantılarına katılabilir; oylamaya katılamaz.

274. Maddenin özgün hali:

Madde 144- Hakimlerin bütün özlük işleri hakkında karar verme yetkisi Yüksek Hakimler Kurulundur.

Bir hakimin, her ne sebeple olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar, genel kurulun salt çoğunluğuyla alınır.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde, bir hakim hakkında disiplin kovuşturması açılması için Yüksek Hakimler kuruluna başvurabilir. Bir mahkemenin veya bir kadronun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi, Yüksek Hakimler Kurulunun uygun görmesine bağlıdır.

Hakimlerin denetimi, belli konular için Yüksek Hakimler

kimler Kurulu, adliye mahkemeleri hakimlerinin özlük işleri hakkında kesin karar verir. (Bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz.)²⁷⁵

Ancak, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini, Adalet Bakanı veya hakkında karar verilen hakim isteyebilir.

Bir hakim her ne sebeple olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar Yüksek Hakimler Kurulu Genel Kurulunun salt çoğunluğu ile alınır.

Adalet Bakanı gerekli gördüğü hallerde, bir hakim hakkında disiplin kovuşturması açılmasını Yüksek Hakimler Kurulundan isteyebilir.

Bir mahkemenin veya bir hakim kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi, Yüksek Hakimler Kurulunun uygun görmesine bağlıdır.

Hâkimlerin denetimi ve haklarındaki soruşturma, Yüksek Hâkimler Kuruluna bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş hâkimler eliyle yapılır. Müfettiş hâkimler, hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar arasından Yüksek Hâkimler Kurulunca atanır. Müfettiş hakimlerin nitelikleri ile atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödenek ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

▫ TÜSİAD 1992

Hakimler Yüksek Kurulu

Hâkimler Yüksek Kurulu onsekiz asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Bu üyelerden onbir asıl ve üç yedek üye Yargıtay Genel Kurulunca, yedi asıl iki yedek üye Danıştay Genel Kurulunca, kendi başkan ve üyeleri ya da birinci sınıfa ayrılmış hakimler arasından, üye tamsayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

Hâkimler Yüksek Kurulu üye tamsayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla kendi içinden başkanını seçer. Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde Hâkimler Yüksek Kurulu toplantılarına başkanlık edebilir; ancak oylamaya katılamaz.

Hâkimler Yüksek Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi bitenler tekrar seçilebilirler.

Hakimler Yüksek Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

Hakimler Yüksek Kurulunun kuruluşu, çalışma

usulleri, bölümleri ve bu bölümlerin görevleriyle toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

Hakimler Yüksek Kurulunun işlevine uygun olarak çalışabilmesi için gerekli olan teşkilat kanunla kurulur.

Hakimler Yüksek Kurulu, hakimlerin bütün özlük işleri hakkında karar verme yetkisine sahiptir.

Bir hakim her ne sebepten olursa olsun meslekten çıkarılması hakkındaki karar, Hakimler Yüksek Kurulu Genel Kurulunun salt çoğunluğuyla alınır.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde bir hakim hakkında disiplin kovuşturması için Hakimler Yüksek Kuruluna başvurabilir.

Bir mahkemenin veya bir hakim kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi Hakimler Yüksek Kurulunun uygun görmesine bağlıdır.

Hakimlerin denetimi, belli konular için Hakimler Yüksek Kurulunca görevlendirilecek üst derecedeki hakimler eliyle yapılır.

▫ ÜSKÜL 1992

Adli yargıçlar ve Savcılar yüksek kurulu Kuruluşu

Madde 119- Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu, on bir asıl ve üç yedek üyeden kurulur. Dokuz asıl ve iki yedek üye Yargıtay kurulunca, kendi üyeleri arasından, üye tamsayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir. İki asıl ve bir yedek üye, eylemli olarak en az on beş yıl avukatlık yapmış olanlar arasından Türkiye Barolar Birliği yönetim kurulunca, üye tamsayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu, üye tamsayılarının salt çoğunluğuyla, kendi içinden başkanını ve bölüm başkanlarını seçer.

Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç güvenliği esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde, Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu'na başkanlık eder.

Adli yargıçlar ve savcılar yüksek kurulu Görev ve yetkileri

Madde 120- Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu, adliye mahkemeleri yargıç ve savcılarının özlük işleri hakkında kesin karar verir. Adalet baka-

Kurulunca görevlendirilecek üst derecedeki hakimler eliyle yapılır.

275. Bu hüküm Anayasa Mahkemesi'nin 27.01.1972 gün ve E.1976/43 K.1977/4 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

nı veya hakkında karar verilen yargıç veya savcı, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların Kurulca bir kez daha incelenmesini isteyebilir.

Bir yargıcın veya savcının her ne nedenle olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar, Kurul üye tamsayısının salt çoğunluğuyla alınır.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde, bir yargıç veya savcı hakkında disiplin kovuşturması açılmasını Kurul'dan isteyebilir.

Bir mahkemenin veya bir yargıcın veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin çevresinin değiştirilmesi, Kurul'un uygun görmesine bağlıdır.

Yargıçların ve savcılarının denetimi ve haklarındaki soruşturma, Adli Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş yargıçlar eliyle yapılır. Müfettiş yargıçlar, yargıç ve Cumhuriyet savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar arasından Kurul'ca atanır. Müfettiş yargıçlarının nitelikleri ile atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödenek ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, yargıç güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu

Kuruluşu

Madde 121- İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu, on bir asil ve üç yedek üyeden kurulur. Dokuz asil ve iki yedek üye, Danıştay genel kurulunca, kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir. İki asil ve bir yedek üye, eylemli olarak en az on beş yıl avukatlık yapmış olanlar arasından Türkiye Barolar Birliği yönetim kurulunca, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla kendi başkanını seçer.

İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.

İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde, İdari Yargıçlar ve kanunsözcüleri Yüksek Kuruluna başkanlık eder.

İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu

Görev ve yetkileri

Madde 122 - İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu, idari yargı yargıç ve kanunsözcülerinin özlük işleri hakkında karar verir. Adalet bakanı veya hakkında karar verilen yargıç veya kanunsözcüsü, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların Kurulca bir kez daha incelenmesini isteyebilir.

Bir yargıcın veya kanunsözcüsünün her ne nedenle olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar, Kurul üye tamsayısının salt çoğunluğuyla alınır.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde, bir yargıç veya kanunsözcüsü hakkında disiplin kovuşturması açılmasını Kurul'dan isteyebilir.

Bir idari mahkemenin veya bir yargıcın veya bir kanunsözcüsünün kadrosunun kaldırılması veya bir idari mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi, Kurul'un uygun görmesine bağlıdır.

İdari yargı yargıçlarının ve kanunsözcülerinin denetimi ve haklarındaki soruşturma, İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu'na bağlı ve sürekli görevli müfettişler eliyle yapılır. Müfettiş yargıçlar, idari yargıç ve kanunsözcüleri ile bu meslekten sayılanlar arasından İdari Yargıçlar ve Kanunsözcüleri Yüksek Kurulu'na atanır. Müfettiş yargıçların nitelikleri ile atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödenek ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, yargıç güvencesi esaslarına göre kanunla düzenlenir.

ANAP 1993

Madde 26- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 159 uncu maddesinin 2 nci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 159- Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Kurulun üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun, 2 asil 2 yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca; kurulun üç asıl üyesinden ikisi Yargıtay, biri Danıştay üyeleri arasından Türkiye Büyük Millet Meclisinin salt çoğunluğu ile dört yıl için seçilirler. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler. Kurul asıl üyeler arasından bir başkanvekili seçer.

RP 1993

1982 Anayasasının 159 uncu maddesinin 4 üncü fıkrası kaldırılmıştır.

SHP 1993

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Madde 159- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

lu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Kurulun dört asıl ve dört yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunca iki asıl ve bir yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Askerî Yargıtay Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçilir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde Yüksek Hâkimler Kurulu toplantılarına başkanlık eder, ancak oy kullanamaz.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adli ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve yasalarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları yasayla düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Madde 159- Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu onsekiz asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Bu üyelerden onbir asıl ve üç yedek üye Yargıtay Genel Kurulunca, yedi asıl iki yedek üye Danıştay Genel Kurulunca kendi başkan ve üyeleri veya birinci sınıfa ayrılmış hakimler arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla kendi içinden başkanını ve bölüm başkanlarını seçer. Adalet Bakanı gerekli gördüğü hallerde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu toplantılarına başkanlık edebilir, ancak oylamaya katılamaz.

Hakimler ve Savcılar Yüksek kurulu üyelerinin görev süresi 6 yıldır. Süresi bitenler tekrar seçilebilirler.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görevde çalışamazlar.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bu bölümlerin görevleriyle toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun görevlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan teşkilat kanunla kurulur.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu hakim ve savcılarının bütün özlük işleri hakkında karar verme yetkisine sahiptir.

Bir hakimin veya savcının her ne sebepten olursa olsun meslekten çıkarılması hakkındaki karar Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Genel Kurulunun salt çoğunluğuyla alınır.

Adalet Bakanı gerekli gördüğü hallerde bir hakim veya savcı hakkında disiplin soruşturması açılmasını Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulundan isteyebilir.

Bir mahkemenin, bir hakimin veya bir savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun uygun görmesine bağlıdır.

Hakimlerin ve savcılarının denetimi, belli konular için Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca görevlendirilecek birinci dereceye ayrılmış hakimler aracılığıyla yapılır.

▫ TBB 2001

Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu

Madde 172- Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu, yedi asıl ve dört yedek üyeden kurulur. Kurulun dört asıl, üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun; üç asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir.

Kurul, kendi başkanını üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçer.

Kurul, adli ve yönetsel yargıç ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama, yer değiştirme, yükselme, birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar, yükselmelerde ve yüksek yargı yerleri üyelerinin seçiminde liyakati esas alır ve yasayla belirlenecek nesnel değerlendirmeye uyar; Anayasa ve yasalarla verilen öteki görevleri yapar.

Yargıç ve savcılarının görevlerini, hukuka ve yasalara uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı ya da görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, davranış ve eylemlerinin görev gereklerine uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde inceleme ve soruşturma Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır.

Kurul üyeleri görevleri süresince başka bir iş ve görev yapamazlar.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, nesnel ölçütlere göre seçim ve çalışma yöntemleri ile itirazların kurul bünyesinde incelenme esasları yasayla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü durumlarda Kurul toplantılarına katılır ve başkanlık eder ancak oy kullanamaz.

o ÖZBUDUN 2007

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Madde 109- (1) Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu onyedeki asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılar arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile beş asıl ve bir yedek üye seçer. Üç asıl ve bir yedek üye Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve bir yedek üye Danıştay Genel Kurulunca; dört asıl ve bir yedek üye birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve savcılarınca, iki asıl üye birinci sınıfa ayrılmış idari yargı hâkim ve savcılarınca kendi aralarından gizli oyla seçilir. Asıl ve yedek üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir daha seçilemez. Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca seçilecek üyelerin altmış yaşını tamamlamış olmaları şarttır. Kurul, asıl üyeleri arasından bir başkan ve bir başkanvekili seçer.

(2) Kurul onyedeki üye ile toplanır ve salt çoğunlukla karar verir. Meslekten ihraç kararları toplantıya katılanların üçte ikisi ile alınır.

(3) Kurulun seçimle gelen asıl ve yedek üyeleri, görevlerinin devamı süresince başka görev alamazlar.

(4) Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmemeler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

(5) Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarının muvafakatlarını alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

(6) Adalet Bakanı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hâkim ve savcılarını geçici yetki ile görevlendirebilir.

(7) Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usûlleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları kanunla düzenlenir.

o TBB 2007

Hâkimler Yüksek Kurulu

Madde 174- Hâkimler Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi esaslarına göre görev yapmak üzere yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Kurulun üç asıl, iki yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun; üç asıl ve bir yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir. Bir asıl üye ile bir yedek üye Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu tarafından yirmi yıl eylemli avukatlık yapmış olanlar arasından dört yıllığına seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler.

Cumhurbaşkanı kurulun doğal başkanıdır; gerekli gördüğü hallerde kurul toplantılarına başkanlık eder.

Kurul, başkanını üye tamsayısının salt çoğunluğu ile seçer. Kurul, adli ve yönetsel hâkimleri mesleğe kabul etme, atama, yer değiştirme, yükselme, birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmemeler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; yükselmelerde ve yüksek yargı yerleri üyelerinin seçiminde liyakati esas alır ve kanunla belirlenecek nesnel değerlendirmeye uyar; Anayasa ve kanunlarla verilen öteki görevleri yapar.

Hâkimlerin görevlerini, hukuka ve yasalara uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, davranış ve eylemlerinin görev gereklerine uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde inceleme ve soruşturma Hâkimler Yüksek Kurulu Başkanlığının izni ile kurulun hakim müfettişleri tarafından yapılır.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, hizmetin aksamaması için, kurul başkanı, kurulun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, hâkimleri geçici yetki ile görevlendirebilir.

Hâkimlerin sicil ve özlük hakları ile ilgili işlemler, Hâkimler Yüksek Kurulu yapısı içinde kurulacak idari birimler eliyle yürütülür.

Kurul üyeleri görevleri süresince başka bir iş ve görev kabul edemez.

Kurulun görevlerini kendi bağımsız mekânında yerine getirmesi, nesnel ölçütlere göre seçim ve çalışma yöntemleri, itirazların kurul bünyesinde incelenmesi esasları ile sekreteryaya ve raporörlük görevlerinin, genel sekreterlik tarafından yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar, hâkim güvencesi ve bağımsızlığı ilkelerine göre kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü durumlarda kurul toplantılarına katılır, öneri ve isteklerde bulunur, ancak oy kullanamaz.

Savcılar Yüksek Kurulu

Madde 175- Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve savcılık görev güvencesi esaslarına göre görev yapmak üzere yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Kurulun beş asıl, iki yedek üyesi Yargıtay; bir asıl ve bir yedek üyesi Danıştay'ın kendi mensupları savcılar arasından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilir. Bir asıl üye ile bir yedek üye Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu tarafından yirmi yıl eylemli avukatlık yapmış olanlar arasından dört yıllığına seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler.

Kurulun başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı da kurulun doğal üyesidir. Bakan ve Müsteşarın katılmadığı toplantılarda çalışmalar yedek üyelerin katılımıyla sürdürülür.

Kurul, adli ve yönetsel savcılarını mesleğe kabul etme, atama, yer değiştirme, yükselme, birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; yükselmelerde ve yüksek yargı yerlerinde çalışacak üyelerinin seçiminde liyakati esas alır ve kanunla belirlenecek nesnel değerlendirmeye uyar; Anayasa ve kanunlarla verilen öteki görevleri yapar.

Savcılarının görevlerini, hukuka ve kanunlara uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, davranış ve eylemlerinin görev gereklerine uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde inceleme ve soruşturma Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır.

Kurul üyeleri görevleri süresince başka bir iş ve görev kabul edemez.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, nesnel ölçütlere göre seçim ve çalışma yöntemleri ile itirazların Kurul bünyesinde incelenme esasları kanunla düzenlenir.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Madde 109-

- (1) Ortak payda yoktur.
- (2) Ortak payda yoktur.
- (3) Ortak payda yoktur.
- (4) Ortak payda yoktur.
- (5) Ortak payda yoktur.
- (6) Ortak payda yoktur.
- (7) Ortak payda yoktur.

BDP 2010

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Madde 159- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmibir asıl ve on yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır.

Kurulun başkanı, HSYK üyeleri arasında yapılacak oylamayla salt çoğunlukla seçilir.

Adalet Bakanı Müsteşarı, kurulun tabii üyesidir.

Kurulun, iki asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca, üç asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından, TBMM'de grubu bulunan her bir siyasi partinin vereceği 5'er üye ve Meclis Başkanından oluşan komisyon tarafından üye tam sayısının 3'te 2 çoğunluğu ile, bir asıl ve bir yedek üyesi Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından Anayasa Mahkemesince, üç asıl ve iki yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca, yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcılarını arasından adli yargı hâkim ve savcılarınca, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılarını arasından idarî yargı hâkim ve savcılarınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır.

Cumhurbaşkanı ve TBMM tarafından seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden altmış gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır. Diğer üyeliklerin boşalması halinde, asıl üyenin yedeği tarafından kalan süre tamamlanır.

Yargıtay ve Danıştay genel kurullarından seçilecek Kurul üyeliği için her üyenin, birinci sınıf adli ve idarî yargı hâkim ve savcılarını arasından seçilecek Kurul üyeliği için her hâkim ve savcının; ancak bir aday için oy kullanacağı seçimlerde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilir.

Bu seçimler her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı dışındaki asıl üyeleri, görevlerinin devamı süresince kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar.

1982 ANAYASASI MADDE 160

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalınmalarına katılmaz. Kurul, kendi üyeleri arasından Kurul Başkanı ve daire başkanlarını seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekili olarak belirlediği daire başkanına devredebilir.

Kurul, adli ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalımsa usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

Sayıştay

Madde 160- *Sayıştay, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idari yargı yoluna başvurulamaz.*²⁷⁶

Vergi, benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

(Ek üçüncü fıkra: 29/10/2005-5428/2 md.) Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

(Mülga son fıkra: 7/5/2004-5170/10 md.)²⁷⁷

276. 29/10/2005 tarihli ve 5428 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle bu fıkrada yer alan "genel ve katma bütçeli dairelerin" ibaresi "merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

277. Fıkranın özgün hali: Silahlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, Milli Savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

▫ 1961

Sayıştay; Silahlı Kuvvetlerin Mallarının ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Denetlenmesi

Madde 127- (20.9.1971-1488)²⁷⁸ Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

Silahlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, millî savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi kanunla düzenlenir.

▫ 1924

Madde 100- Büyük Millet Meclisine merbut ve Devletin varidat ve masarifatını kanunu mahsusuna tevfikân murakabe ile mükellef bir Divanı Muhasebat müessesidir.

Madde 101- Divanı Muhasebat umumi mutabakat beyannamesini taallük ettiği hesabı katî kanununun Maliyece Büyük Millet Meclisine takdimi tarihinden itibaren nihayet altı ay zarfında Meclise takdim eder.

▫ TÜSİAD 1992

1982 Anayasasının 160. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ ÜSKÜL 1992

Sayıştay; fonların, silahlı kuvvetlerin mallarının ve kamu iktisadi teşebbüslerinin denetimi

Madde 110- Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumlu-

278. Maddenin özgün hali:

Sayıştay; kamu iktisadi teşebbüslerinin denetlenmesi
Madde 127- Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

Kamu iktisadi teşebbüslerinin Türkiye Büyük millet Meclisince denetlenmesi kanunla düzenlenir.

ların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri ve diğer özlük işleri, başkan ve üyelerinin güvencesi kanunla düzenlenir.

Mahalli idarelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını, ilgili meclislerin adına denetlemek ve hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevli bölge hesap mahkemelelerinin kuruluşu, işleyişi, denetim usullerini, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri ve diğer özlük işleri, başkan ve üyelerinin güvencesi kanunla düzenlenir.

Silahlı kuvvetlerin elinde bulunan devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, millî savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Fonların ve kamu iktisadi teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi kanunla düzenlenir.

▫ RP 1993

Sayıştay

Madde 160- Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin, KİT'lerin ve fonların bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren 15 gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ve Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

Silahlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, Millî Savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

▫ SHP 1993

Sayıştay

Madde 160- Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye

Büyük Millet Meclisi adına bağımsız olarak denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve yasalarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştay'ın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı yasayla düzenlenir.

Silâhlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, Millî Savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

57. Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştay'ın kuruluşu ve işleyişi kanunla düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Sayıştay

Madde 160- Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

Sayıştay üyeleri Sayıştay Genel Kurulunun nitelikleri kanunda belirtilen adaylar arasından gizli oyla her boş yer için üye tamsayısının salt çoğunluğu ile göstereceği üçer aday arasından kanunun göstereceği usule göre TBMM Genel Kurulunca seçilir.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetki-

leri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

Silâhlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, Millî savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Denetimi

Madde 165- Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2001

Sayıştay

Madde 177- Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetler; sorumluların hesap işlemlerini kesin karara bağlar; yasalarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapar. Sayıştay'ın kesin kararlarına karşı ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da dava açılabilir.

Sayıştay'ın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerin görevlerini tarafsızlıkla yapmalarına olanak veren güvenceler sağlanacak biçimde yasayla düzenlenir.

▫ GTP 2007

64. Sayıştay;

a) Tanımı ve görevi: Genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını ve savunma harcamalarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.

b) Kuruluş ve işleyişi: Sayıştayın kuruluşu ve işleyişi kanunla düzenlenir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Sayıştay

Madde 123- (1) Sayıştay, genel ve özel bütçeli idarelerin, düzenleyici ve denetleyici kurumların, sosyal güvenlik kurumlarının, mahallî idarelerin, kanunlarla anonim ortaklık şeklinde kurulmuş olanlar da dahil olmak üzere diğer kamu idarelerinin ve siyasî partilerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün

içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

(2) Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Sayıştay

Madde 180- Sayıştay, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleriyle sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetler ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlar ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve karara bağlama işlerini yapar.

Yerel yönetimlerin hesaplarının ve işlemlerinin denetimi ve kesin karara bağlanması Sayıştayca yapılır.

Sayıştayın kesin kararlarına karşı ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da dava açılabilir.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, seçim usulleri ve diğer özlük işleri, başkan ve üyelerin görevlerini tarafsızlıkla yapmalarına olanak veren güvenceler sağlanacak biçimde kanunla düzenlenir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Sayıştay

Madde 123-

Ortak payda:

(1) Sayıştay, genel ve özel bütçeli idarelerin, düzenleyici ve denetleyici kurumların, sosyal güvenlik kurumlarının, mahallî idarelerin, kanunlarla anonim ortaklık şeklinde kurulmuş olanlar da dahil olmak üzere diğer kamu idarelerinin ve siyasî partilerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

(2) Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 161

Bütçenin hazırlanması ve uygulanması

Madde 161- Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

(Değişik ikinci fıkra: 29/10/2005-5428/3 md.)²⁷⁹ Mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü kanunla düzenlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

▫ 1961

İktisadî ve Malî Hükümler

Bütçe

Madde 126- Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Kanun, kalkınma plânları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Genel ve katma bütçelerin nasıl yapılacağı ve uygulanacağı kanunla gösterilir. Bütçe kanununa bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

▫ 1924

Madde 95- (Değişik : 10/12/1931 – 1893/1)²⁸⁰Muvazenei Umumiye Kanunu lâiyhası ve buna bağlı bütçeler ve cetveller ile mülhak bütçeler Meclise malî yıl başından en az üç ay evvel takdim olunur.

Madde 96- Devlet emvalinden muvazene haricinde sarfiyat caiz değildir.

Madde 97- Muvazenei Umumiye Kanununun hükmü bir seneye mahsustur.

▫ ÜSKÜL 1992

Bütçe

Madde 107- Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar

279. Fıkranın özgün hali: Mali yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

280. Maddenin özgün hali:

Madde 95- Muvazenei Umumiye Kanunu mütaallik olduğu senei maliyenin duhulünde mevkii icraya konulabilmek için lâiyhası ve merbutu bütçeler ve cetveller nihayet Teşrinisani iptidasında Meclise takdim olunur.

veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Genel ve katma bütçelerin nasıl yapılacağı ve uygulanacağı kanunla gösterilir. Bütçe kanununa bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 161. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 161. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

64. Devletin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır. Bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz. Mali yıl takvim yılıdır.

▫ TOBB 2000

Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanması

Madde 161- Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Mali yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

▫ TBB 2001

Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanması

Madde 173- Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Mali yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı yasayla düzenlenir.

Yasa, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe yasasına, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

▫ GTP 2007

Devletin Harcamaları

73. Devletin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Bütçelerinin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz. Mali yıl takvim yılıdır.

▫ ÖZBUDUN 2007

Bütçe ve kesin hesap

Madde 125- (1) Devletin harcamaları ile kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları, kanunla belirlenen usul ve sürelerle uygun olarak bütçelerle yapılır. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

(2) Bakanlar Kurulu, merkezi yönetim bütçe kanunu tasarısı ile millî bütçe tahminlerini içeren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

(3) Bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunulamaz.

(4) Merkezi yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Bakanlar Kurulu, kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapamaz; harcanabilecek miktar sınırını aşmaya yönelik karar alamaz. Bütçe kanununa bu yönde yetki veren hükümler konamaz. Carî yıl bütçesindeki ödenek artışı öngören değişiklik tasarıları ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tasarı ve tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

(5) Kesin hesap kanun tasarısının görüşülmesi ve kabulü ile ilgili usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

▫ TBB 2007

Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanması

Madde 176- Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Bütçe ve kesin hesap

Madde 125-

Ortak payda:

(1) Devletin harcamaları ile kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları, kanunla belirlenen usul ve sürelerle uygun olarak bütçelerle yapılır. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

(2) Bakanlar Kurulu, merkezi yönetim bütçe kanunu tasarısı ile millî bütçe tahminlerini içeren

raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

(3) Bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunulamaz.

(4) Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Bakanlar Kurulu, kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapamaz; harcanabilecek miktar sınırını aşmaya yönelik karar alamaz. Bütçe kanununa bu yönde yetki veren hükümler konamaz. Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarıları ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tasarı ve tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

(5) Kesin hesap kanun tasarisinin görüşülmesi ve kabulü ile ilgili usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Ek görüşler:

(2) Bakanlar Kurulu, merkezi yönetim bütçe tasarisı ile ulusal bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yılbaşından en az yetmiş beş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe tasarıları ve rapor, elli üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az otuz üye verilmesi koşuluyla, siyasal parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsil edilmeleri göz önünde tutulur.

Ek öneriler:

Kesin hesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak, en geç yedi ay sonra, Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap kanunu tasarisinin verilmesinden başlayarak en geç yetmiş beş gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Kesin hesap kanunu tasarisı, yeni yıl bütçe kanunu tasarisıyla birlikte Bütçe Komisyonunun gündemine alınır. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarisıyla kesin hesap kanunu tasarisını Genel Kurula birlikte sunar. Genel Kurul, kesin hesap kanunu tasarisını, yeni yıl bütçe kanunu tasarisıyla birlikte görüşerek karara bağlar.

Kesin hesap kanunu tasarisı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

1982 ANAYASASI MADDE 162

Bütçenin görüşülmesi

Madde 162- Bakanlar Kurulu, merkezî yönetim bütçe tasarisı ile milli bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.²⁸¹

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasi parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Bütçe Komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

(Değişik dördüncü fıkra: 29/10/2005-5428/4 md.)²⁸² Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

□ 1961

Bütçenin Görüşülmesi ve Kabulü; Gider Artırıcı ve Gelir Azaltıcı Teklifler

Madde 94- Genel ve katma bütçe tasarıları ile milli bütçe tahminlerini gösteren rapor, malî yılbaşından en az üç ay önce, Bakanlar Kurulu tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Bu tasarılar ve rapor, otuzbeş milletvekiliyle onbeş Cumhuriyet Senatosu üyesinden kurulu bir karma komisyona verilir. Bu komisyonun kuruluşun-

281. 29/10/2005 tarihli ve 5428 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle 162 nci maddenin birinci fıkrasında yer alan "genel ve katma bütçe tasarıları" ibaresi "merkezî yönetim bütçe tasarisı" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

282. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

da, iktidar grubuna veya gruplarına en az otuz üye verilmek şartıyla, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Karma komisyonun en çok sekiz hafta içinde kabul edeceği metin, önce Cumhuriyet Senatosunda görüşülür ve en geç on gün içinde karara bağlanır.

Cumhuriyet Senatosunca kabul edilen metin, en geç bir hafta içinde yeniden görüşülmek üzere, karma komisyona verilir. Karma Komisyonun kabul ettiği son metin Millet Meclisinde görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclislerin genel kurullarında, Bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkındaki düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önermeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının genel kurullarda görüşülmesi sırasında gider artırıcı veya belli gelirleri azaltıcı teklifler yapamazlar.

▫ ÜSKÜL 1992

Bütçenin görüşülmesi

Madde 108- Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile milli bütçe tahminlerini gösteren raporu, mali yıl başından en az yetmiş beş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonu'nda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmi beş üye verilmek şartı ile siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili göz önünde tutulur.

Bütçe Komisyonunun elli beş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, genel kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkındaki düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önermeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının genel kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelir azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 162. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

Bütçenin görüşülmesi

Madde 162- Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile milli bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, Bütçe Komisyonunda incelenir. Bütçe komisyonunun üye sayısı Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının onda biridir. Bu komisyonda iktidar veya iktidar grupları en az yedide dört oranında temsil edilmek koşuluyla, siyasî parti grupları ve bağımsızlar oranlarına göre temsil edilirler.

Bütçe Komisyonunun elli beş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşme ve oylama biçimi Meclis İçtüzüğüyle düzenlenir.

▫ TOBB 2000

Bütçenin Görüşülmesi

Madde 162- Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile milli bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Bütçe Komisyonunun elli beş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önermeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı ve gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

▫ TBB 2001

Bütçenin Görüşülmesi

Madde 174- Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile ulusal bütçe tahminlerini gösteren raporu, mali yıl başından en az yetmiş beş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, elli üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuru-

luşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az otuz üye verilmesi koşuluyla, siyassal parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsil edilmeleri göz önünde tutulur.

Bütçe Komisyonunun elli beş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülür ve mali yıl başına kadar karara bağlanır.

Milletvekilleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar. Bölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur veya oya konur.

Milletvekilleri, bütçe yasa tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelir azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

□ TBB 2007

Bütçenin Görüşülmesi

Madde 177 Bakanlar Kurulu, merkezi yönetim bütçe tasarısı ile ulusal bütçe tahminlerini gösteren raporu, mali yılbaşından en az yetmiş beş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, elli üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az otuz üye verilmesi koşuluyla, siyassal parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsil edilmeleri göz önünde tutulur.

Bütçe Komisyonunun elli beş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülür ve mali yılbaşına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklar; ölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Milletvekilleri, bütçe kanun tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelir azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

1982 ANAYASASI MADDE 163

Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları

Madde 163- (Değişik: 29.10.2005-5428/5 md.)²⁸³Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Cari yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve cari ve ileriki yıl bütçelerine mali yük getirecek nite-likteki kanun tasarısı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek mali kaynak gösterilmesi zorunludur.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 163. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 163. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

65. Kendi kararları ile birimlerde toplanacak vergiler dışında, ülke çapında toplanan verginin; nüfus başına eşit olarak bölgelere, projelere bağlı olarak ilgili birimlere ve belediye meclislerine hangi oranlarda devredileceği bütçe kanununda belirtilir.

66. Birim meclisleri, ülke genelinde konmuş bir verginin; kendi birimlerinde, belli bir süre veya devamlı olarak, indirimli (veya zamlı) toplanmasına, kendilerine devredilecek miktardan düşülmek (veya eklenmek) koşulu ile, karar verebilirler; bu tür kararlar halk oylamasına sunulur, uygun bulursa yürürlüğe girer.

□ TOBB 2000

Bütçelerde Değişiklik Yapılabilme Esasları

Madde 163- Genel ve katma bütçelerle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kuru-

283. 29/10/2005 tarihli ve 5428 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle 163 üncü maddede yer alan "genel ve katma bütçelerle" ibaresi "merkezî yönetim bütçesiyle" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

lu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Cari yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve cari ve ileriki yıl bütçelerine malî yük getirecek nitelikteki kanun tasarı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

▫ TBB 2001

Bütçelerde Değişiklik

Madde 175- Genel ve katma bütçelerle verilen ödenek, harcama sınırını gösterir. Bütçelere, harcama sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabilmemesine olanak tanıyan hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Cari yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında, ayrıca cari ve ileriki yıl bütçelerine malî yük getirecek nitelikteki yasa tasarı ve önerilerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

▫ TBB 2007

Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları

Madde 178 Merkezi yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname ile bütçede değişiklik yapma yetkisi verilemez. Cari yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve cari ve ileriki yıl bütçelerine akçalı yük getirecek nitelikteki kanun tasarı ve önerilerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

1982 ANAYASASI MADDE 164

Kesinhesap

Madde 164- Kesinhesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak, en geç yedi ay sonra Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Kesinhesap kanunu tasarısı, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla birlikte Bütçe Komisyonu gündemine alınır. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarısıyla kesinhesap kanunu tasarısını Genel Kurula birlikte sunar, Genel Kurul, kesinhesap kanunu tasarısını, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla beraber görüşerek karara bağlar.

Kesinhesap kanunu tasarısı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

▫ 1961

Kesin Hesaplar

Madde 128- Kesin hesap kanunun tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak en geç bir yıl sonra, Bakanlar Kurulunca, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

▫ 1924

Madde 98- Hesabı katî kanunu mütaallik olduğu sene bütçesinin devrei hesabiyesi zarfında istihsal olunan varidat ile yine o sene vuku bulan tediyatın hakikî miktarını mübeyyin kanundur. Bunun şekil ve taksimatı muvazenei umumiye kanununa tamamiyle mütenazır olacaktır.

Madde 99- Hesabı katî kanununun lâhiyası mütaallik olduğu senenin sonundan itibaren nihayet ikinci senenin Teşrinisanisinin iptidasına kadar Büyük Millet Meclisine takdim olunmak mecburidir.

▫ ÜSKÜL 1992

Kesinhesap

Madde 109- Kesinhesap kanunu tasarıları, ka-

nunda daha kısa bir süre kabul edilmemişse, ilgili oldukları mali yılın sonundan başlayarak, en geç bir yıl sonra, Bakanlar Kurulu'nca Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunar.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 164. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 164. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 164. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

1982 Anayasasının 164. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2007**

1982 Anayasasının 164. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 165

Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi

Madde 165- Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının 165. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının 165. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının 165. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ **TBB 2001**

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve Fonların Denetimi

Madde 178- Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıkları ile kaynakları belirlenmiş fonların, Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi ilkeleri yasayla düzenlenir.

Kaynakları yasayla belirlenmedikçe fon kullanılamaz. Fonlar Türkiye Büyük Millet Meclisi denetimi dışında bırakılamaz.

▫ **TBB 2007**

Kamu iktisadi teşebbüslerinin ve fonların denetimi

Madde 181- Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi ilkeleri kanunla düzenlenir.

Kaynakları kanunla belirlenmedikçe fon kullanılamaz. Fonlar Türkiye Büyük Millet Meclisi denetimi dışında bırakılamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 166

Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey²⁸⁴

Madde 166- Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

(Ek: 7/5/2010-5982/23 md.)²⁸⁵Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

□ 1961

Kalkınma plânı ve Devlet Plânlama Teşkilâtı.

Madde 129- İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır. Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir.

Devlet Plânlama Teşkilâtının kuruluş ve görevleri, plânın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler özel kanunla düzenlenir.

□ RP 1993

Planlama

Madde 166- Ekonomik, sosyal ve kültürel ve manevî kalkınmayı, özellikle sanayi, tarımı, maddencilik ve ormancılığın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynakları-

nın döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, il, ilçe ve bucak bazında verimli projelerin hazırlanması, teşvik ve teşvik özendirme yoluyla ülkenin makro kalkınma hedeflerini gözetmek ve bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda makro hedefleri gözetmek üzere millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre teşvik edilir ve gerçekleştirilir.

Yurtdaşların manevî varlıklarının gelişmesi başkalarına ve topluma faydalı ve iyi ahlâklı olarak yetişmeleri için gereken şartları hazırlamak maksadıyla manevî kalkınma da planlanır.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 166. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

Planlama

Madde 166- Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaya ilişkin stratejileri planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Devlet Planlama Teşkilatının kuruluş ve görevleri ile stratejik planların hazırlanmasına, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar kanunla düzenlenir.

□ TBB 2001

Planlama

Madde 82- Devlet, kaynakların yenilenebilir niteliğini koruyarak hakça ve barışçı bir ilerlemeyi amaçlayan, sürdürülebilir gelişme gerekleri doğrultusunda yerel, bölgesel ve ulusal planları hazırlar. Gelişme ve kalkınma planları, iktisadi, sosyal ve kültürel öğeleri dengeli ve uyumlu bir biçimde içerir.

Planlar, sektörlerin ve bölgelerin uyumlu gelişimini, üretim güçlerinin etkili kullanımını, ulusal üretimin bireyler ve bölgeler arasında adaletli dağılımını, ekonomik siyasetin sosyal, eğitsel ve kültürel siyasetlerle eşgüdümünü, ekolojik dengenin ve çevrenin korunması ile halkın yaşam düzeyinin yükseltilmesini sağlar.

284. Bu madde başlığı "Planlama" iken, 7/5/2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunun 23 üncü maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

285. Fıkranın özgün hali: Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Devlet Planlama Örgütü)

Madde 141- Anayasada öngörülen planlama ilkelerinin bilimsel temellerde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla kanunla özerk ve uzman bir birim olarak Devlet Planlama Örgütü kurulur.

▫ **TBB 2007**
Planlama

Madde 85 Devlet, kaynakların yenilenebilir niteliğini koruyarak hakça ve barışçı bir ilerlemeyi amaçlayan, sürdürülebilir gelişme gerekleri doğrultusunda yerel, bölgesel ve ulusal planları hazırlar. Gelişme ve kalkınma planları, iktisadi, sosyal ve kültürel öğeleri dengeli ve uyumlu bir biçimde içerir.

Planlar, sektörlerin ve bölgelerin uyumlu gelişimini, üretim güçlerinin etkili kullanımını, ulusal üretimin bireyler ve bölgeler arasında adaletli dağılımını, ekonomik siyasetin sosyal, eğitimsel ve kültürel siyasetlerle eşgüdümünü, ekolojik dengenin ve çevrenin korunması ile halkın yaşam düzeyinin yükseltilmesini sağlar.

Devlet Planlama Örgütü

Madde 145 Anayasada öngörülen planlama ilkelerinin bilimsel temellerde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla kanunla özerk ve uzman bir birim olarak Devlet Planlama Örgütü kurulur.

Fizik Planlama

Madde 86- Yerleşme hürriyeti ve konut hakkı ile ticari, sını, tarımsal, sağlık, eğitim, turizm, ulaşım, genel hizmet ve benzer amaçlı arazi kullanım ve yatırım hakları, sağlıklı ve düzenli bir kentleşmeyi, şehirlerin özelliklerini, çevre, tarih, kültür ve tabiat varlık ve değerlerini dengeli bir biçimde gözetim ve özel olarak deprem ve diğer doğal afet risklerini en aza indiren bir planlama çerçevesinde kullanılır. Devlet, planlamanın bu ilkelere bağlılığını, planlar arasındaki uyumu ve bütünlüğü sağlayacak tedbirleri alır ve bunun için etkili katılım yollarını açar.

Yukarda anılan ilke ve amaçlara uygunluğun yargı öncesi aşamada denetimini sağlamak, planlama yetkisine sahip merciler arasındaki eşgüdüme katkıda bulunmak üzere ilke kararları almak, alt planların ülke ve bölge planlarına, bölge planının da ülke planına aykırılığı ve bu çerçevede plan bütünlüğünün bozulduğu iddiasıyla kanunun yetkili kıldığı kişi, kurum veya kuruluşlarca yapılacak başvuruları inceleyip karara bağlamak ve ulaştığı sonuçları ilgili kişi ve mercilere iletme ve kamuya duyurmak üzere idari ve mali özerkliğe sahip bir Plan Denetçileri Kurulu oluşturulur. Kurulun oluşumu ve çalışma-

sıyla ilgili usul ve esaslar, özerklik ilkesi gözetilerek kanunla düzenlenir.

▫ **TKP 2008**

Madde 23- Bütün ekonomik etkinlikler ve ekonomik gelişme, merkezi olarak planlanır. Planlama sınıf çelişkilerinin ortadan kalkmasını, ekonominin bütün öğelerinin uyumunun sağlanmasını, ülkenin bağımsızlığının pekiştirilmesini ve üretimin toplum yararına ve doğaya zarar vermeden gerçekleşmesini hedefler. Planlama, tabandan başlayarak emekçi inisiyatifinin gelişmesi ve üretim sürecindeki karar mekanizmalarının paylaşımcı ve katılımcı bir nitelik kazanması ile yaşama geçirilir. Bütün planlama süreci boyunca, insanlığın bilimsel ve teknolojik birliğinin toplum yararına kullanılmasına ve geliştirilmesine öncelik verilir.

Madde 24- Türkiye'nin toprak, madenler, enerji, nitelikli işgücü gibi yeterince sahip olduğu kendi kaynaklarına dayanan bir kalkınma atılımı örgütlenir ve ülke ekonomisinin dışa bağımlılığına son verilir. Diğer ülkelerle ekonomik ilişkiler karşılıklı yararlar gözetilerek ve ülkenin bağımsızlığı ile toplumsal çıkarlar korunarak sürdürülür. Ekonominin bağımsızlığı, onun sosyalist karakteriyle ve emperyalist dünyanın bir parçası olmaktan çıkması ile sağlanır. Emperyalist ülkelerle ülkemiz emekçilerini büyük bir borç yükü altına sokan, ülkeyi bağımlı duruma getiren anlaşmalar imzalanamaz.

1982 ANAYASASI MADDE 167

Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi

Madde 167- Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.

□ TÜSİAD 1992

Ekonomik ve Sosyal Kurul

Ekonomik ve sosyal yaşamın, dengeli bir ekonomik kalkınma doğrultusunda yönlendirilmesi, dünyadaki gelişmelerin topluma yansıtılması ve bu yönde gerekli hukuki değişikliklerin önerilmesi amacıyla, toplumun değişik katmanlarını temsil eden kişi ve kuruluşlar arasında işbirliği ve diyalogu sürdürmek ve hükümetin ekonomik ve sosyal alanındaki siyasetinin belirlenmesine katkıda bulunmak üzere yürütmeye bağlı bir Ekonomik ve Sosyal Kurul oluşturulur.

Ekonomik ve Sosyal Kurul işçi ve işveren kuruluşlarının, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kendi içlerinden seçeceği temsilcilerinden ve ekonomik ve sosyal alanda hizmet gören ya da etkinlikleri ile tanınan kişiler arasından hükümetin doğrudan atayacağı üyelerden oluşur.

Kurul üyelerinin görev süreleri dört yıl olup, süresi biten üyeler yeniden görev alabilirler.

Kuruluşların ayrı ayrı gönderecekleri temsilci sayısı, bu temsilcilerin nitelikleri ve bu üyelerin belirlenmesindeki usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Başbakan, ilgili bakanlar ya da temsilcileri, gerekli gördükleri taktirde Kurul toplantılarına katılabilirler.

Kurul, hükümet tarafından kendisine gönderilen, ekonomik ve sosyal konulara ilişkin tüm kanun tasarı ve teklifleri ile kanun hükmünde kararname ve kalkınma planları hakkında görüş ve önerilerini hazırlar ve bunları bir Rapor biçiminde hükümete sunar. Bütçe kanunları bu hükmün dışındadır.

Kurul, kendisinden görüş talep edilen metinler hakkındaki raporunu en geç bir ay içinde göndermek zorundadır.

Ekonomik ve Sosyal Kurul, ayrıca görev alanına giren konulara ilişkin görüş ve önerilerini içeren raporları hazırlayarak hükümete sunabilir.

Kurul'un teşkilatı, görev esasları, üyelerinin statüsü ve çalışma şekli ile raporların hazırlanması, görüşülmesi, kabulü ve yayınlanmasına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Kamu İktisadi teşebbüslerinin Denetimi-Özelleştirilmesi

Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının TBMM'nce denetlenmesi ve bu kuruluş ve ortaklıkların gördükleri hizmetin niteliğine uygun bir biçimde Bakanlar Kurulu tarafından özelleştirilmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 167. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 167. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

Piyasaların Denetimi ve Dış Ticaretin Düzenlenmesi

Madde 167- Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarını geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önleyecek kanuni düzenlemele-ri yapar ve gerekli tedbirleri alır.

Dış ticaretin düzenlenmesi amacıyla dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.

□ TBB 2001

Piyasaların Denetimi

Madde 179- Devlet; para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini ve rekabeti sağlayıcı ve geliştirici önlemleri alır; piyasalarda eylemli veya anlaşmalı tekelleşme ve kartelleşmeyi önler. Bu amaçla yasa ile uzman ve yansız kurullar oluşturulur.

□ GTP 2007

Piyasa Serbestliği

8. Türkiye Cumhuriyeti devleti adalet, güvenlik ve savunma dışında serbest girişimciliğe haksız

rekabet yaratacak ölçüde hiçbir üretim faaliyetinde bulunamaz.

▫ ÖZBUDUN 2007

Piyasaların geliştirilmesi

Madde 126- (1) Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici ve tüketicileri koruyucu tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

(2) Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.

▫ TBB 2007

Piyasaların Denetimi

Madde 182- Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlar; rekabeti sağlayıcı ve geliştirici önlemleri alır; piyasalarda eylemlî veya anlaşmalı tekelleşme ve kartelleşmeyi önler. Bu amaçla kanunla uzman ve yansız kurullar oluşturulur.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Piyasaların geliştirilmesi

Madde 126-

Ortak payda:

(1) Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici ve tüketicileri koruyucu tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

(2) Ortak payda yoktur.

▫ TKP 2008

Madde 20- Ekonomik etkinliklerin temel amacı, tüm toplumun refah içinde yaşaması, yurttaşların yaşama koşullarının her geçen gün iyileştirilmesidir.

Madde 22- Bütün ekonomik etkinliklerin toplumsal denetime açık duruma getirilmesi esastır. Toplumsal kaynakların israfı, rüşvet, yetkilerin kötüye kullanılması, disiplinsizlik ve tembellik gibi olgulara karşı etkili yönetsel, ideolojik ve ekonomik önlemler alınır; bu doğrultuda yasal düzenlemeler yapılır ve bu düzenlemelerin sürekli olarak güncelleştirilmesi gözetilir.

1982 ANAYASASI MADDE 168

Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

Madde 168- Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

▫ 1961

Tabii Servet Kaynaklarının Aranması ve İşletilmesi

Madde 130- Tabii servetler ve kaynakları, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.

▫ RP 1993

1982 Anayasasının 168. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ SHP 1993

1982 Anayasasının 168. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

▫ TOBB 2000

Tabii Servetlerin ve Kaynakların Aranması ve İşletilmesi

Madde 168- Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için kişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin devletin kişilerle ortak olarak veya doğrudan kişiler eliyle yapılabileceği, uyulması gereken şartlar ve devletin gözetim ve denetim usulleri kanunda gösterilir.

▫ TBB 2001

Doğal Kaynaklar ve Varlıklar

Madde 75 Doğal servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranma ve

işletilme hakkı devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi doğal servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak ya da doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılacağı ile arama ve işletmenin yapılması, yasanın açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken koşullar ve devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ile yaptırımları yasada gösterilir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

Madde 130- Tabii servetler ve kaynaklar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsle ortaklık suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.

▫ TBB 2007

Doğal kaynaklar ve varlıklar

Madde 80 Doğal servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranma ve işletilme hakkı devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi doğal servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılacağı; arama ve işletmenin yapılması kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken koşullar ve devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ile yaptırımları kanunda gösterilir.

▫ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

Madde 130- Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 169

Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Madde 169- Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınmaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

▫ 1961

Ormanların ve Orman Köylüsünün Korunması, Ormanların Geliştirilmesi

Madde 131- (17.4.1970-1255)²⁸⁶ Devlet, or-

286. Maddenin özgün hali

Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Madde 131- Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanları, kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, zamanaşımıyla mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez.

Ormanlar içinde veya hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından gerekirse, başka yere yerleştirilmesi kanunla düzenlenir.

Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir ve bu yerlerde

manların korunması ve ormanlık sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanları, kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, zamanaşımıyla mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez.

Ormanlar içinde veya hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından, ormanın gözetilmesinde ve işletilmesinde Devlele bu halkın işbirliği yapmasını sağlayıcı tedbirler ve gereken hallerde başka yere yerleştirme kanunla düzenlenir.

Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvalık, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar bulunan topraklarla şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında orman sınırlarında hiçbir daraltma yapılamaz. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir ve bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz.

Ormanların tahrib edilmesine yol açan hiçbir siyasî propaganda yapılamaz.

▫ RP 1993

Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Madde 169- Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet işletme hakkını orman köylüsüne verebilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile bilim ve fen bakımından orman ni-

[başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz.](#)

[Orman suçları için genel af çıkarılamaz; ormanların tahribine yol açacak hiçbir siyasî propaganda yapılamaz.](#)

teliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

▫ SHP 1993

Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Madde 169- Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli yasaları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları yasaya göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet bu hakkını belli bir süre için gerçek ve tüzelkişilere ve kooperatiflere devredebilir. Ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz.

▫ TOBB 2000

Ormanlar ve Orman Köylüsü

Madde 169- Devlet, ormanların korunması ve genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerine yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz.

Bütün ormanların gözetimi devlete aittir. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme izin verilemez.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz ve devletçe işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlar içinde veya hemen yakınında oturan köy halkının kalkındırılması, ormanları koruma bakımından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde devlele bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirler ve gereken durumlarda başka yere yerleştirme kanunla düzenlenir.

Münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz; ormanların tahribine yol açacak siyasal propaganda yapılamaz.

▫ TBB 2001

Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi

Madde 72- Devlet, ormanların korunması ve genişletilmesi için gerekli yasaları koyar ve önlemleri alır. Orman niteliğini kaybeden ya da yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka tür tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi devlete aittir. Ormanlara zarar

verebilecek hiçbir işlem ve eyleme izin verilemez.

Devlet ormanları devletçe işletilir ve mülkiyeti devrolunamaz. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlar içinde ya da bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanları koruma bakımından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı önlemler ve gereken durumlarda başka yere yerleştirme yasayla düzenlenir.

Orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz; ormanların yıkımına yol açacak siyasal propaganda yapılamaz.

▣ ÖZBUDUN 2007

Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Madde 131- (1) Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Yanan ormanların yerinde ve orman içinden nakledilen köyler halkına ait arazilerde derhâl yeni orman yetiştirilir. Bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bu yerler imara açılmaz.

(2) Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz ve kanuna göre buralar Devletçe yönetilir, işletilir ve işlettirilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

(3) Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyete müsaade edilemez. Münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz.

(4) Aşağıda belirtilen durumlar ve yerler dışında orman sınırlarında daraltma yapılamaz:

a) Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen ve tarım alanlarına veya başka alanlara dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler.

b) 23/07/2007 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler.

c) Şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler.

(5) Dördüncü fıkranın (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilen yerlerin değerlendirilmesi veya gerçek ve tüzel kişilere satılması veya bedeli karşılığı kullanım hakkı verilmesi kanunla düzenlenir. Satış veya kullanım hakkı verilmesinde öncelik, fiilen bu arazileri kullananlar veya orman köylülerinindir.

▣ TBB 2007

Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Madde 77- Devlet, ormanların korunması ve genişletilmesi için gerekli kanunları yürürlüğe koyar

ve önlemleri alır. Orman niteliğini kaybeden veya yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde özel veya kamusal amaçlı yapılaşmaya izin verilemez, başka tür tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi devlete aittir. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir işlem ve eyleme izin verilemez.

Devlet ormanları devletçe işletilir ve mülkiyeti devrolunamaz. Bu ormanlar, zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz; ormanları yakmak, yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz. Ormanların yıkımına yol açacak siyasal propaganda yapılamaz.

Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, gereken durumlarda başka yere yerleştirmesi; ormanları koruma bakımından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı önlemlerin alınması kanunla düzenlenir.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

Orman sınırları dışına çıkarılmış alanlar, devletçe ihya edilerek orman köylüsünün yararlanmasına tahsis edilebilir. Bu alanlar, bunun dışında bir kullanıma açılmaz.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Madde 131-

Ortak payda:

(1) Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Yanan ormanların yerinde ve orman içinden nakledilen köyler halkına ait arazilerde derhâl yeni orman yetiştirilir. Bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bu yerler imara açılmaz.

(2) Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz ve kanuna göre buralar Devletçe yönetilir, işletilir ve işlettirilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

(3) Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyete müsaade edilemez. Münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz.

(4) a) Ortak payda yoktur.

b) Ortak payda yoktur.

c) Ortak payda yoktur.

(5) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 170

Orman köylüsünün korunması

Madde 170 – Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir.

Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

□ RP 1993

Orman köylüsünün korunması

Madde 170 – Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir.

Devlet bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 170. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 171

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi

Madde 171- Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

(Son fıkra mülga: 23.7.1995-4121/15 md.)²⁸⁷

□ 1961

Kooperatifçiliği geliştirme.

Madde 51- Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

□ DSP 1993

Maddede, kooperatiflerin ve kooperatif birliklerinin yönetim ve girişimlerinde özgür ve bağımsız olacakları; ancak tüzüklerinin, uygulamalarının ve gelir-giderlerinin bağımsız yargı denetimine bağlı olacakları belirtilmelidir.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 171. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 171. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 171. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi

Madde 182- Devlet, ulusal ekonominin yararlarını göz önünde tutarak öncelikle üretimin arttırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak önlemleri alır.

□ TBB 2007

Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi

Madde 184 Devlet, ulusal ekonominin yararlarını göz önünde tutarak öncelikle üretimin arttırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak önlemleri alır.

287. Fıkranın özgün hali: Kooperatifler, Devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar.

1982 ANAYASASI MADDE 172

Tüketicilerin korunması

Madde 172- Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 172. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 172. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 172. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

Tüketicilerin Korunması

Madde 180- Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı önlemleri alır; tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirir, destekler.

□ TBB 2007

Tüketici hakları

Madde 68- Tüketiciler, mal ve hizmetler bakımından, yeterli düzeyde bilgilenme, aldatıcı reklâmlardan korunma, uygun bir garanti süresinden yararlanma, uğradıkları zararın tazminini isteme gibi konularda etkili idari ve adli yollara başvurma haklarına sahiptir.

Mal ve hizmet arzında, tüketicilerin sağlığının, güvenliğinin ve ekonomik çıkarlarının korunması için zorunlu olan yükümlülükler kanunla düzenlenir.

1982 ANAYASASI MADDE 173

Esnaf ve sanatkârların korunması

Madde 173- Devlet, esnaf ve sanatkârı koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 173. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 173. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 173. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

1982 Anayasasının 173. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2007

1982 Anayasasının 173. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

1982 ANAYASASI MADDE 174

İnkılap kanunlarının korunması

Madde 174- Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılap kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2. 25 Teşrinisani 1341 tarihli ve 6 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;

4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esasını ile aynı kanununun 110 uncu maddesi hükmü;

5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun;

8. 3 Kanunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

□ 1961

Devrim Kanunlarının Korunması

MADDE 153- Bu Anayasanın hiçbir hükmü Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik niteliğinin korunması amacını güden aşağıda belirtilen Devrim Yasalarının bu Anayasanın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu;

2. 25 Teşrinisani 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına dair Kanun;

4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru tarafından yapılacağına dair medeni nikah esasını ile aynı Kanununun 110'uncu maddesi hükmü;

5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun;

8. 3 Kanunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine dair Kanun.

□ BBP 1993

1982 Anayasasının 174. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 174. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

□ SHP 1993

1982 Anayasasının 174. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

□ TOBB 2000

1982 Anayasasının 174. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

□ TBB 2001

Devrim Yasalarının Korunması

MADDE 185- Bu Anayasanın hiçbir hükmü, aşağıda gösterilen ve toplumun çağdaş uygarlık düzeyine erişmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik niteliğinin korunması amacını güden aşağıda belirtilen Devrim Yasalarının bu Anayasanın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2. 25 Teşrinisani 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle türbelerin seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;

4. 17 Şubat 1928 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru tarafından yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı Kanununun 110 uncu maddesi hükmü;

5. 2 Mayıs 1928 tarihli ve 1268 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun;

8. 3 Kanunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

o TBB 2007

Devrim kanunlarının korunması

Madde 187 Bu Anayasanın hiçbir hükmü, toplumun çağdaş uygarlık düzeyine erişmesi ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğinin korunması amacıyla güden aşağıda belirtilen devrim kanunlarının bu Anayasanın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz:

1) 3 Mart 1340 tarihli 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2) 25 Teşrinisani 1341 tarihli 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun;

3) 30 Teşrinisani 1341 tarihli 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;

4) 17 Şubat 1928 tarihli 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen ve 22 Kasım 2001 tarihli 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile aynen benimsenmiş olan evlenme akdinin evlendirme memuru tarafından yapılacağına dair medeni nikâh esası ile aynı kanunun 110. maddesinde kabul edilmiş ilke;

5) 20 Mayıs 1928 tarihli 1268 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6) 1 Teşrinisani 1928 tarihli 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun;

7) 26 Teşrinisani 1934 tarihli 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun;

8) 3 Kânunuevvel 1934 tarihli 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

o ÖZBUDUN 2007

İnkılâp kanunlarının korunması

Madde 135- Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılâp

kanunlarının, Anayasanın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz:

a) 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

b) 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun;

c) 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;

ç) 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun, 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikâh esası ile aynı Kanununun 110 uncu maddesi hükmüne tekabül eden hükümleri;

d) 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

e) 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun;

f) 26 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun;

g) 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

o ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

İnkılâp kanunlarının korunması

Madde 135-

Ortak payda yoktur.

a) Ortak payda yoktur.

b) Ortak payda yoktur.

c) Ortak payda yoktur.

ç) Ortak payda yoktur.

d) Ortak payda yoktur.

e) Ortak payda yoktur.

f) Ortak payda yoktur.

g) Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI GEÇİCİ HÜKÜMLER

Geçici Madde 1- Anayasanın, halkoylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilânı ile birlikte, halkoylaması tarihindeki Millî Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanıya tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. 18 Eylül 1980 tarihinde Devlet Başkanı olarak içtiği and yürürlükte kalır. Yedi yıllık sürenin sonunda Cumhurbaşkanlığı seçimi Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır.

Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla teşekkül etmiş olan Millî Güvenlik Konseyinin Başkanlığını da yürütür.

İlk milletvekili genel seçimleri sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Millî Güvenlik Konseyinin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanı seçinceye kadar, Cumhurbaşkanıya vekâlet eder ve O'nun Anayasadaki bütün görevlerini yerine getirir ve yetkilerini kullanır.

Geçici Madde 2- 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla kuruluşu gösterilen Millî Güvenlik Konseyi, Anayasaya dayalı olarak hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında kanunlara göre görevlerini devam ettirir.

Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki Millî Güvenlik Konseyi üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra, Millî Güvenlik Konseyi, altı yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Millî Güvenlik Konseyi üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyesi sıfatını alırlar. Millî Güvenlik Konseyi üyesi olarak 18 Eylül 1980 tarihinde içtikleri and yürürlükte kalır. Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeleri, Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz buldukları özlük hakları

ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukukî varlığı sona erer.

Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır :

a) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, Anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, lâiklik ilkesine, Atatürk inkılaplarının, millî güvenliğine ve kamu düzeninin korunmasına, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna, milletlerarası anlaşmalara, dış ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiye'ye kabulüne, olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları Cumhurbaşkanına tanınan onbeş günlük sürenin ilk on günü içinde incelemek;

b) Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde :

Milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek;

c) Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak.

Geçici Madde 3- Anayasaya göre yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte :

a) 27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun,

b) 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Millî Güvenlik Konseyi Hakkında Kanun,

c) 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun,

Yürürlükten kalkar ve Millî Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukukî varlıkları sona erer.

Geçici Madde 4- (Mülga: 17.5.1987 tarihli 3361 ve 23.5.1987 tarihli 3376 numaralı kanunlar gereğince, 6 Eylül 1987 tarihinde yapılan halkoylaması sonucunda yürürlükten kalkmıştır. Halkoylaması sonucunun yayımlandığı Resmî Gazete : 12.9.1987 -19572)²⁸⁸

288. Maddenin özgün hali:

Geçici Madde 4- 1) 16 Ekim 1981 tarih ve 2533 sayılı kanunla feshedilmiş bulunan siyasi partilerden;

11 Eylül 1980'den sonra gerek parti tüzel kişiliği, gerek bunların merkez yöneticilerinden veya parlamento üyelerinden herhangi biri hakkında Türk ceza kanununun İkinci Kitabının birinci

Geçici Madde 5- Yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilânını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00'de kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı Milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda milletvekilleri andiçerler.

Geçici Madde 6- Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan İchtüzüğünün, Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 7- İlk milletvekili genel seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.

Geçici Madde 8- Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak Kurucu Meclisin görev süresi içerisinde, bu süre içerisinde yetiştirilemeyenler, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılır.

Geçici Madde 9- İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık

babında yer alan Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile ilgili kamu davası açılmış olanlarla, 11 Eylül 1980 tarihinde iktidar partisi ve anamuhalefet partisi durumunda bulunan siyasi partilerin;

a) 1 Ocak 1980 ve sonraki tarihlerde; genel başkan, genel başkan yardımcılarını veya vekilleri, genel sekreterleri, bunların yardımcılarını ve merkez yönetim kurulu veya benzeri organların üyeleri; Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlayarak on yıl süre ile siyasi parti kuramazlar; Anayasa hükümlerine dayalı olarak kurulacak siyasi partilere üye olamazlar, bu partiler tarafından veya bağımsız olarak milletvekili genel ve ara seçimlerinde, mahalli seçimlerde aday gösterilemezler ve aday olamazlar. Siyasi partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kuramazlar ve siyasi partilerde fahri olarak bile herhangi bir görev alamazlar.

b) 1 Ocak 1980 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde üye bulunan milletvekilleri ile senatörler, Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlamak üzere beş yıl süre ile siyasi parti kuramazlar, kurulacak siyasi partilerin merkez yönetim kurullarında veya benzeri organlarda görev alamazlar.

2) 1 Ocak 1980 tarihinde kontenjan senatörü veya Cumhuriyet Senatosunun tabii üyesi olanlar ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin bağımsız üyelerinden; haklarında Türk ceza kanununun İkinci kitabının birinci babında yer alan Devlet Şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile kamu davası açılmış bulunanlar veya birinci fıkrada nitelendirilen siyasi partilerden birine girmiş olanlar birinci fıkranın (b) bendi hükümlerine tabi olurlar.

Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanıya gönderebilmesi, üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.

Geçici Madde 10- Mahallî idare seçimleri en geç Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl içinde yapılır.

Geçici Madde 11- Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların kadroları ile görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesince belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları saklı kalır.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar boşalan asıl üye kadrosuna, asıl ve yedek üye sayısı toplamı onbeşe ininceye kadar da boşalan yedek üye kadrosuna seçim yapılmaz. Anayasa Mahkemesinin yeni düzenlemeye intibakı sağlanıncaya kadar asıl üye sayısının onbirden, asıl ve yedek üye sayıları toplamının onbeşden aşağı düşmesi nedeniyle yapılacak seçimlerde bu Anayasanın kabul ettiği esasa ve sıraya uyulur.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde 22.4.1962 gün ve 44 sayılı Kanunun öngördüğü toplanma yeter sayısı uygulanır.

Geçici Madde 12- 13.5.1981 gün ve 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun geçici 1 inci maddesi uyarınca Yargıtay ve Danıştay Kurulunun asıl ve yedek üyeliğine; 1730 sayılı Yargıtay Kanununun 25.6.1981 gün ve 2483 sayılı Kanunla eklenen geçici madde uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığı ile Cumhuriyet Başsavcivekilliğine; 6.1.1982 gün ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun geçici 14 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, başkanvekilliklerine ve daire başkanlıklarına, Devlet Başkanınca seçilmiş bulunanlar, seçildikleri dönem için bu görevlerine devam ederler.

6.1.1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun geçici maddelerinin idarî mahkemeler başkan ve üyelikle-rine atamalara ilişkin hükümleri de saklıdır.

Geçici Madde 13- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Yargıtaydan seçilmesi gereken bir asıl ve bir yedek üyenin seçimleri Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yapılır.

Seçilen üyeler göreve başlayıncaya kadar Kurul, toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin katılmasıyla çalışmalarını yapar.

Geçici Madde 14- Sendikaların gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza etmelerine ilişkin yü-

kümlülükleri, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde yerine getirilir.

Geçici Madde 15- (Mülga: 7/5/2010-5982/24. md.)²⁸⁹

Geçici Madde 16- Anayasanın halkoymasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterli bulunduğu halde hukukî veya fiilî herhangi bir mazereti olmaksızın halkoymasına katılmayanlar, Anayasanın halkoymasını takip eden beş yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahallî seçimlere ve diğer halkoymalarına katılamazlar, seçimlerde aday olamazlar.

Geçici Madde 17- (Ek: 10/5/2007-5659/1 md.) Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde, Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bağımsız adayların birleşik oy pusulasında yer almasına ilişkin hükümleri bakımından uygulanmaz.

Geçici Madde 18 – (Ek: 7/5/2010-5982/25 md.) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay

üyesinin [...] ²⁹⁰oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.

Geçici Madde 19 – (Ek: 7/5/2010-5982/25 md.) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz

289. Maddenin özgün hali:

Geçici Madde 15- 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milletine adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Milli Güvenlik Konseyinin, bu Konseyin yönetimi döneminde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezaî, malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.

Bu karar ve tasarrufların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufla bulunanlar ve uygulayanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

(Son fıkra mülga: 3.10.2001-4709/34 md.) Bu dönem içinde çıkartılan kanunlar, kanun hükmünde kararname ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni hakkında kanun uyarınca alınan kararlar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez

290. "... ancak bir aday için..." ibaresi, Anayasa Mahkemesi'nin 07.07.2010 gün 2010/49 Esas ve 2010/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir:

a) Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yükseköğretim kurumlarının hukuk, [...]dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri, [...] ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer.[...] ²⁹¹

b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin [...] ²⁹² oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından iki asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin [...] ²⁹³ oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim

yapar. Her üyenin [...] ²⁹⁴ oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adli yargı hâkim ve savcılar arasından, adli yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlan tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcılarının sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. [...] ²⁹⁵Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasından, idarî yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim

291. "... iktisat ve siyasal bilimler..." ve "... üst kademe yöneticileri..." ibareleri ile "Cumhurbaşkanı, üst kademe yöneticileri arasından seçeceği Kurul üyesini, bakanlık, müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, valilik, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşlarında genel müdürlük veya teftiş kurulu başkanlığı görevlerini yapanlar arasından seçer." şeklindeki ikinci tümcesi, Anayasa Mahkemesi'nin 07.07.2010 gün 2010/49 Esas ve 2010/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

292. "... sadece bir aday için..." ibaresi, Anayasa Mahkemesi'nin 07.07.2010 gün 2010/49 Esas ve 2010/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

293. "... sadece bir aday için..." ibaresi, Anayasa Mahkemesi'nin 07.07.2010 gün 2010/49 Esas ve 2010/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

294. "... sadece bir aday için..." ibaresi, Anayasa Mahkemesi'nin 07.07.2010 gün 2010/49 Esas ve 2010/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

295. " Bu seçimlerde her seçmen sadece bir aday için oy kullanabilir." Cümlesi, Anayasa Mahkemesi'nin 07.07.2010 gün 2010/49 Esas ve 2010/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idarî yargı hâkim ve savcılar oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtay ve Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinin görevleri, seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bunlardan, Yargıtaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler; Danıştaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler, sırayla göreve başlarlar.

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü fıkra uyarınca göreve başlanılanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, (30000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu;

a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreteryaya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurul müfettişleri ile adalet müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi ve adalet müfettişi sıfatıyla görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar uygulanır.

1961

Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Seçimlerinin Birlikte Yapılacağı; İlk Toplantı Günü

Geçici Madde 1- Bu Anayasaya göre kurulan Millet Meclisiyle Cumhuriyet Senatosunun seçimleri aynı günde yapılır.

Seçim sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilânını takibeden beşinci gün, her iki Meclis kendiliğinden, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında saat 15.00'de birlikte toplanır. Bu toplantıya en yaşlı milletvekili başkanlık eder. Bu toplantıda, önce Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve sonra milletvekilleri and içerler.

Cumhuriyet Senatosunun Kurulması

Geçici Madde 2- Bu Anayasaya göre kurulacak Cumhuriyet Senatosunun ilk genel seçimleri, genel oyla seçilecek olan bütün üyelikler için yapılır.

Cumhuriyet Senatosu, Cumhurbaşkanınca seçilmesi gereken onbeş üyenin seçiminden önce hukukî varlık kazanır. Cumhurbaşkanı, bu üyeleri, kendi seçiminden başlayarak bir ay içinde seçer.

Geçici İçtüzük

Geçici Madde 3- Bu Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Millet Meclisinin ve Cumhuriyet Senatosunun toplantı ve çalışmalarını için, kendi İçtüzükleri yapılmaya kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27 Ekim 1957 tarihinden önce yürürlükte olan İçtüzüğü hükümleri uygulanır.

Kurucu Meclis, Millî Birlik Komitesi ve Temsilcileri Meclisinin Hukukî Varlıklarının Sona Ermesi; Devrim Tasarrufları

Geçici Madde 4- Bu Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanmasıyla, 20 Nisan 1340 tarihli ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununa ve 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanunla 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı Kanuna göre kurulan Kurucu Meclisin, Millî Birlik Komitesinin ve Temsilcileri Meclisinin hukukî varlıkları sona erer ve bunlar kendiliğinden dağılmış olurlar.

27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren Kurucu Meclisin toplandığı 6 Ocak 1961 tarihine kadar yasama yetkisini ve yürütme görevini Türk Milleti adına kullanmış bulunan Millî Birlik Komitesinin ve Devrim Hükümetlerinin karar ve tasarruflarından ve bunların, idarece veya yetkili kılınan organ ve mercilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarruflarda bulunanlar ve uygulayanlar hakkında cezaî veya malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.

Normal demokratik rejimi bütün teminatı ile kurmak amacıyla gerçekleştirilen ve yürütülen 27 Mayıs 1960 Devrim tarihinden 6 Ocak 1961 tarihi-

ne kadar çıkarılan kanunlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer kanunlarının değiştirilmesi ve kaldırılmasında uygulanan kurallara göre değiştirilebilir veya kaldırılabilir. Ancak, bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılmayacağı gibi, itiraz yoluyla dahi mahkemelerde Anayasaya aykırılık iddiası ileri sürülemez.

27 Mayıs 1960'dan 6 Ocak 1961 tarihine kadar çıkarılan kanunların, yapılmış tasarrufların ve alınmış kararların değiştirilmesi veya kaldırılması hallerinde de 2'nci fıkra hükmü saklıdır.

Cumhurbaşkanı Seçimi

Geçici Madde 5- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin and içtikleri toplantının ertesi günü, Cumhurbaşkanı seçimi yapılır.

Cumhurbaşkanının seçilmesiyle, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanunla kabul edilmiş olan Devlet Başkanının görevi kendiliğinden sona erer.

Bakanlar Kurulunun Kurulması

Geçici Madde 6- Bu Anayasanın 102'nci maddesine göre yeni Bakanlar kurulu kurulunca, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanuna göre kurulan ve işbaşında olan Bakanlar Kurulunun görevi kendiliğinden sona erer.

Yeni Organ, Kurum ve Kurulların Kurulması

Geçici Madde 7- Bu Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş ve işleyişleriyle ilgili kanunlar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısından başlayarak en geç altı ay içinde ve bu Anayasa ile konulması emredilen diğer kanunlar da en geç iki yıl içinde çıkarılır.

Eski Organ, Kurum ve Kurulların Durumu

Geçici Madde 8- Bu Anayasaya göre kurulacak organ, kurum ve kurullar, kuruluş kanunları yürürlüğe konularak görevlerine başlayınca kadar, bu konulardaki hükümlerin uygulanmasına devam olunur.

Eski Kanunların Anayasaya Aykırılığı İddiası

Geçici Madde 9- Anayasa Mahkemesinin görevine başladığının Resmî Gazeteye yayınlanmasından önce, mahkemelerde kanunların Anayasaya aykırılığı iddiası ileri sürülemez ve mahkemelerce de kanunların Anayasaya aykırılığına dayanılarak karar verilemez.

Anayasa Mahkemesinin görevine başladığı tarihte yürürlükte olan herhangi bir kanun hakkında, bu Anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptal davası açılabilir. Bu halde iptal davası açma hakkı, Anayasa Mahkemesinin görevine başladığının Resmî Gazeteye yayınlandığı tarihten itibaren altı ay sonra düşer.

İlk Cumhuriyet Senatosunda Ad Çekme

Geçici Madde 10- Cumhuriyet Senatosunun genel oyla ve Cumhurbaşkanı seçilen üyelerinin

yenilenmesi hakkındaki 73'üncü maddenin 2'nci fıkrası hükmünün uygulanmasını sağlamak amacıyla, bunların seçiminden iki yıl sonra yapılacak seçimlerle yenilenecek olanları tesbit etmek üzere, bu seçimden iki ay önce adçekmeye başvurulur; dört yıl sonra yapılacak seçimle yenilenecek olan üyelerin tesbiti için aynı esas uyularak adçekilir; ancak, ikinci yıl sonunda seçilmiş olan üyeler bu adçekmeye girmez.

Cumhuriyet Senatosu Başkanı hakkında adçekme işlemi uygulanmaz.

İlk Cumhuriyet Senatosu seçiminden iki ve dört yıl sonra yapılacak seçimler hakkında da, Cumhuriyet Senatosu seçimleriyle ilgili kanun hükümleri uygulanır.

Affedilenlerin Seçilme Yeterliliği²⁹⁶

Geçici Madde 11- Yüz kısaltıcı olmayan bir suçtan kesin hüküm giydikten sonra bu Anayasanın halkoyu ile kabulünden önce affedilmiş bulunanlar, 68 inci maddedeki seçilme yasağına tâbi değildirlir.

Geçici Madde 11.²⁹⁷ - (14.4.1970 tarih ve 1254 sayılı Kanunla eklenmiştir)- 7 Haziran 1970 tarihinde yapılması gereken Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimleri, Anayasanın 73'ncü maddesinde yapılan değişiklik sebebiyle geriye bırakılmıştır.

Geçici Madde 12 -(20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla eklenmiştir)- Cumhuriyet Senatosu üyelerinden üçte birinin yenilenmesi ve Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisinde boş bulunan üyelikler için 10 Ekim 1971 gününde yapılacak seçimler, 12 ekim 1973'de yapılması gereken milletvekilleri genel seçimiyle birlikte yapılmak üzere, ertelenmiştir. Cumhuriyet Senatosu üyelerinden süresi dolanların üyelik sıfatları, seçim yapıncaya kadar devam eder.

Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerden süresi dolanlar hakkında 73'üncü maddenin 5'inci fıkrası hükmü uygulanmaya devam olunur.

Geçici Madde 13- (20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla eklenmiştir)- Bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay Birinci Başkanlığı ile Cumhuriyet Başsavcılığı görevlerinde

296. Bu madde, 6.11.1969 tarih ve 1188 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmış; ancak bu değişiklik Anayasa Mahkemesi'nin 16.6.1970 tarih ve E.1970/1, K.1970/31 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir, dolayısıyla maddenin tekrar yürürlüğe girdiği varsayılmıştır. Yürürlüğe tekrar giren geçici 11'inci madde, 16.4.1974 tarih ve 1801 sayılı Kanunla tekrar yürürlükten kaldırılmıştır.

297. 14.4.1970 tarih ve 1254 sayılı Kanun, 6.11.1969 tarih ve 1188 sayılı Kanunun, Anayasa Mahkemesinin 16.6.1970 tarih ve E.1970/1, K.1970/31 sayılı Kararı ile iptalinden önce çıkarıldığı için madde numarası mükerrer duruma gelmiştir.

bulunanlardan bu görevlerde 4 yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeni seçim yapılır.

Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri ve İkinci Başkanlarının Seçim usûlleri hakkındaki Kanun, Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde çıkarılır. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay İkinci Başkanlığında dört yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeni seçim yapılır.

Geçici Madde 14- (20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla eklenmiştir)- Bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihte Danıştay Başkanlığı ile Başkanunsözcülüğü görevlerinde bulunanlardan bu görevlerde dört yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeni seçim yapılır.

Anayasanın 114 ve 140'ıncı maddelerinde yapılan değişiklik gereğince, 521 sayılı Danıştay Kanunu, Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Danıştay Daire Başkanlığında dört yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde seçim yapılır.

Danıştay Başkanlığı ile Başkanunsözcülüğüne ve daire başkanlıklarına yeniden seçilemeyenler Danıştay üyesi olurlar.

Geçici Madde 15- (20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla eklenmiştir)- Bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay İkinci Cumhuriyet Başsavcılığı veya Yargıtay Cumhuriyet Savcılığı görevlerinde bulunanlar Yargıtay üyesi olurlar.

Bunlara ait kadrolar da Yargıtay'a, üye kadrosu olarak geçer.

45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunda gerekli değişiklikler yapıncaya kadar, Cumhuriyet Başsavcılığı bölümleriyle Yüksek Savcılar Genel Kurulu ve bölümleri ve bunlara mensup olanlar görevlerine devam ederler.

Geçici Madde 16- (20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla eklenmiştir)- Anayasanın 46 ve 119'uncu maddelerinde yapılan değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihte 624 sayılı Kanuna dayanılarak kurulmuş olan kamu hizmetlileri sendikalarının faaliyeti sona erer.

Kamu hizmetlileri kuruluşlarının kuruluşuna ve sendikaların varlıklarının bu kuruluşlara intikaline ait hükümler kanunla düzenlenir. Kanun, Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde çıkarılır.

Geçici Madde 17- (20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla eklenmiştir)- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 134, 138, 140 ve 141'inci maddeleri

gereğince, askerî yargı ile ilgili kanunlar, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir.

Yukardaki fıkraya göre çıkarılacak yeni kanunların gerektirdiği seçim ve atamalar, bu kanunların yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde yapılır.

Geçici Madde 18- (20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla eklenmiştir)- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 137'inci maddesinde sözü geçen Yüksek Savcılar Kurulunun kuruluşu ve çalışma usûlleri ile ilgili kanun, bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde çıkarılır.

Yukardaki fıkrada belirtilen kanunun yürürlüğe girmesine kadar 2556 ve 45 sayılı Kanunların değişiklik ve ekleriyle birlikte uygulanmasına devam olunur.

Geçici Madde 19- (20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla eklenmiştir)- 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 ve 144'üncü maddelerinde yapılan değişiklik gereğince, bu değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir.

Yüksek Hâkimler Kurulunun mevcut üyelerinin görev süresi, 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun değişik şekline göre yapılacak seçim sonuçlarının kesinleşmesi tarihine kadar devam eder.

Geçici Madde 20 - (20.9.1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla eklenmiştir)- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yapılan değişiklikler veya bu Anayasaya eklenen hükümler gereğince kanunlarda yapılması zorunlu olan ve geçici 13, 14, 15, 16, 17, 18 ve 19'uncu maddelerin kapsamı dışında kalan diğer kanunlar ve kanun değişiklikleri, bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde tamamlanır.

Geçici Madde 21- (15.3.1973 tarih ve 1699 sayılı Kanunla eklenmiştir)- Sıkıyönetimin kaldırıldığı tarihte Sıkıyönetim Mahkemelerinde görülmekte bulunan dâvalar sonuçlandırılincaya kadar bu mahkemelerin görev ve yetkileri devam eder. Kamu dâvası açılmamış dosyalar ile duruşmanın tatiline karar verilmiş dâvalar durumlarına, niteliklerine ve kanun hükümlerine göre görevli ve yetkili mercilere verilir.

Geçici Madde 22- (15.3.1973 tarih ve 1699 sayılı Kanunla eklenmiştir)- 1 Kasım 1972 tarihinde T.B.M.M.'de grubu bulunup da 30 Mart 1973 tarihine kadar grubunu muhafaza etmiş ve Milletvekili genel seçimlerine katılma niteliği kazanmış olan siyasî partilere de Anayasasının 56'ncı maddesindeki şartlar aranmaksızın, kanunun öngördüğü ölçüye göre Devletçe yardım yapılır.

□ 1924

Muvakkat Madde- Türkiye Büyük Millet Meclisine intihap edilen ve edilecek olan bilûmum men-subini askeriye'nin tabi olacakları şerait hakkındaki 19 Kânunuevvel 1339 tarihli kanun ahkâmı bakıdır.

▫ **BBP 1993**

1982 Anayasasının geçici 15. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ **CHP 1993**

1982 Anayasasının geçici 15. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ **DSP 1993**

Bu Bölümden geçiş dönemiyle ilgili süresi dolmuş maddeler çıkarılmalıdır.

15 inci Geçici Madde ise, 12 Eylül askerî müdahale döneminde işlenmiş olabilecek yolsuzlukların kovuşturulmasına; ve o dönemde çıkarılmış yasalarla yasa gücündeki kararnamelerin Anayasaya aykırılığının iddia edilebilmesine olanak verecek biçimde yeniden düzenlenmelidir.

▫ **HEP 1993**

1982 Anayasasının geçici 15. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ **MHP 1993**

1982 Anayasasının geçici 15. maddesi Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ **RP 1993**

1982 Anayasasının geçici 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16. maddeleri Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ **SHP 1993**

1982 Anayasasının geçici hükümler başlığını taşıyan Altıncı Kısım tümüyle Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

▫ **DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995**

Geçici hükümler

Geçici Madde 1- Bu Anayasa yürürlüğe girdiği gündün altı ay sonraki günü izleyen ilk ekim ayının ikinci pazar günü Milletvekili Genel Seçimi ile; muhtarlıklar, ilçeler, belediyeler, iller, büyükşehir belediyeleri, bölgeler meclisleri üyeleri ve birim başkanları ile belediye başkanları seçimi yapılır.

Geçici Madde 2 - Yerleşim yerleri yönetim birimleri meclis üyelerinin ve birim başkanlarının

ilk seçimlerinden sonraki yılı izleyen seçimlerinde aşağıdaki kurallar uygulanır:

a) İlk seçimi izleyen yılın ekim ayındaki seçimde birim başkanlığı ve birim meclis üyelerinin yenilenmesine başlanır.

b) Her yıl yapılacak birim ve belediye başkanlığı seçimlerinde seçmen sayısının yaklaşık dörtte birinin oy vermesini düzenlemek amacıyla; hangi birim ve belediye başkanlığı seçimlerinin hangi yıllarda, nerelerde yapılacağı Yüksek Seçim Kurulu'nda ve bilgisayar ortamında, ilk seçimi izleyen dört ay içinde yapılacak adçekme ile belirlenir ve ilan edilir.

c) Her yıl yapılacak birim meclisleri ve belediye meclisleri üyeleri seçimlerinde seçmen sayısının yaklaşık dörtte birinin oy vermelerini düzenlemek amacıyla; hangi birim meclisleri ve belediye meclisleri üye sayılarının yarısı için seçimlerin, hangi yıllarda ve nerelerde yapılacağı Yüksek Seçim Kurulu'nda ve bilgisayar ortamında, ilk seçimi izleyen dört ay içinde yapılacak adçekme ile belirlenir ve ilan edilir.

d) Bu maddenin (b ve c) fıkralarındaki adçekme, muhtarlık, ilçeler, belediyeler, iller, büyükşehirler ve bölgeler olmak üzere altı grup için ayrı ayrı yapılır.

e) Seçim yapılacak birimlerde hangi meclis üyelerinin yenileneceği seçim yılının ağustos ayının ilk yarısında kendi meclislerinde yapılacak adçekme ile belirlenir.

f) Dört yıldan sonraki seçimlere ilk dönemdeki sıra ve esaslara göre devam edilir.

g) İlk birim meclisleri seçiminde, kanunun belirttiği asgari sayıda meclis üyesi seçilir. Üst meclislerin belirleyeceği sayıya sonraki seçimlerde uyulur.

Geçici Madde 3- Bölgelerin isim ve sınırları Anayasa'ya eklidir.

Geçici Madde 4- Bu Anayasa'da yazılı ilke ve kurallara uygun, "Yönetimin Yenilenmesi Kanunu", "Belediye ve Büyükşehir Yönetimi Görev ve Yetkileri Kanunu", "Birim Meclisleri Kararlarının Anayasa ve Üst Meclisler Kararlarına Uygunluğu Denetim Kanunu", "Seçim Kanunu" ilk seçimden önce çıkarılır.

Geçici Madde 5- Kaldırılan kurumlarda çalışanlar, Devlet Personel Kanunu'nda yapılacak değişikliğe kadar, ilgili bakanlıklarca istihdam edilir.

▫ **TOBB 2000**

1982 Anayasasının geçici 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15 ve 16. maddeleri Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

▫ **TBB 2001**

Geçici Hükümler: Madde 187

Geçici Madde 1 Yürürlükte olan İçtüzüğün bu Anayasaya aykırı olmayan hükümleri, yenisi yapıncaya kadar uygulanır. Anayasanın öngördüğü İçtüzük değişiklikleri bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak en geç altı ay içinde hazırlanarak yürürlüğe konur.

Geçici Madde 2 Anayasayla kabul edilmiş olan yeni organın, kurum ve kuralların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleriyle ilgili yasalarla Anayasaya göre konulması veya değiştirilmesi gereken diğer yasalar bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak bir yıl içinde çıkarılır.

Bu yasalar çıkarılincaya kadar yürürlükteki yasaların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri ile doğrudan bu Anayasayla getirilen hükümler uygulanır.

Geçici Madde 3- Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinde görevli üyelerin kadro ve görevleri devam eder; yedek kadro ünvanları Anayasa Mahkemesi üyeliğine dönüşür.

Anayasa Mahkemesi üyeliklerinde boşalma olması durumunda, boşalma tek üyeliği olan kurum ve kuruluştan ise, yine aynı kurum ya da kuruluştan seçim yapılır. Birden çok üyesi olan kurum ve kuruluştan açılacak üyelik için, Anayasa Mahkemesinde üyesi olmayan kuruluşa bu üyelik verilir. Tüm kurum ve kuruluşların üyesi varken, iki üyeliği olan kurum ve kuruluştan boşalma olursa, seçim bu kurum veya kuruluştan yapılır. Dört veya beş üyelik kontenjanı olan yargı yerlerinden gelen üyeliklerde boşalma olursa, henüz temsilcisi olmayan veya iki üyeliğinden birisi boş olan kurum veya kuruluşa seçimde sıra verilir.

Seçim sıralamasında duraksama olursa, Anayasa Mahkemesinin tüm üyelerinin katılımı ile yapılacak toplantıda alınacak salt çoğunlukla alınacak karara göre, seçim yapılacak kurum ya da kuruluş belirlenir.

Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte, Anayasa Mahkemesinde asıl üye olanlar, kıdemlerine bakılmaksızın toplantılara katılırlar.

Geçici Madde 4 Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte, Adalet Bakanlığı müsteşarının Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulundaki görevi sonra erer. Kurulun doğal üyesi olan Adalet Bakanı, Anayasanın 154. maddesi uyarınca katıldığı toplantılara başkanlık eder.

Yargıtay ve Danıştay'dan gelen asıl üyelerin üyelikleri, dönem sonuna kadar sürer. Yedeklerin görevleri sona erer; ancak Yargıtay ve Danıştay'dan gelen mesleklerinde en kıdemli birer üye, dönem

sonuna kadar yedek üye olarak görevde kalırlar.

Yargıtay ve Danıştay'dan kalan eksik üyeliklere, Üniversitelerden ve Türkiye Barolar Birliğinden gelecek yeni üyeler için en geç otuz gün içinde seçim yapılır.

Bu seçimler tamamlanincaya kadar, mevcut üyeleriyle Yargıçlar ve Savcılar Yüksek Kurulu görevini sürdürür.

Geçici Madde 5- Atatürk'ün vasiyetnamesine uygun olarak Türk Dil ve Tarih Kurumları 1982 den önceki yapılarıyla yeniden oluşturulur ve Anayasanın yürürlüğe girmesini izleyen altı ay içinde malvarlıkları iade edilerek çalışmaları sağlanır.

Geçici Madde 6- 18.8.1983 gün, 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kuruluş Yasasının 8. maddesine göre bu mahkemelere atanmış yargıç ve C. Savcılar ile Devlet Güvenlik Mahkemelerinde çalışan diğer bütün görevliler, atanmalarındaki usule göre, otuz gün içinde yeni görev yerlerine atanır.

Bu mahkemelere açılmış olan dava dosyaları ile, C. Savcılıklarında ve kollukta bulunan bütün dosyalar, Anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra, tutuklu dosyalara öncelik verilmesi suretiyle, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun yetkili kıldığı mahkemelere tevdi olunmak veya C.Savcılıklarınca soruşturmaları tamamlamak üzere, en geç otuz gün içinde görevli yer C. Savcılıklarına verilir.

Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görevine giren tüm konularda başvurular, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun görevli ve yetkili kıldığı adli mercilerce yapılır.

Geçici Madde 7- 4.7.1972 gün ve 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun üçüncü maddesinde yazılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi personeli, bu yasadaki belirtilmiş atanmalarındaki usullere göre, otuz gün içinde, yeni görev yerlerine atanırlar.

Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere en geç otuz gün içinde, Askeri Yüksek İdare Mahkemesindeki bütün dosyalar, yeni bir işlem yapılmaksızın Danıştay Başkanlığına gönderilir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesine açılacak davaların dilekçeleri, açılmış davalar için verilecek dilekçe, yazı ve belgeler Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra Danıştay başkanlığına verilir.

▫ **ÖZBUDUN 2007**

Geçici Hükümler

Geçici Madde 1- Bu Anayasanın kabulünden önce yapılan son milletvekili ve mahallî idareler genel seçimleri, son seçim tarihlerini izleyen dördüncü yılın sonunda yapılır.

Geçici Madde 2- 1997-1998 ders yılından önce alınmış olan ilköğretim diploması, milletvekili seçilme yeterliliği bakımından 57 nci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen ilköğretim diploması olarak adlandırılır.

Geçici Madde 3- Mevcut Cumhurbaşkanının görev süresi, bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beşinci yılın sonunda sona erer. Halen görevde bulunan Cumhurbaşkanı da beş yıl için bir kez daha seçilebilir.

Geçici Madde 4- Tüzükler, dayanak kanunlarında aksine düzenleme yapılmıyca kadar yürürlükte kalmaya devam eder. Hâlen yürürlükte olan tüzüklerin yürürlükten kaldırılması için tüzük çıkarılabilir.

Geçici Madde 5- (1) Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Yükseköğretim Kurulu üyesi olanların bu sıfat ve görevleri, seçildikleri tarihten itibaren üçüncü yılın sonunda; üç yılını doldurmuş olanların bu sıfat ve görevleri ise derhâl sona erer.

(2) Bakanlar Kurulunca seçilen üye sayısı altının altına düşüncüye kadar; diğer üyelerin toplamı ise beşin altına düşüncüye kadar boşalan üyelikler için seçim yapılmaz. Bakanlar Kurulunca seçilen üye sayısı altının altına düştüğü takdirde Bakanlar Kurulunca; diğer üyelikler beşin altına düştüğü takdirde ise üniversitelerce 101 inci maddede öngörülen esaslara göre yeni üye seçilir.

Geçici Madde 6- (1) Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl ve yedek üyesi olanların bu sıfat ve görevleri seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder.

(2) Adalet Bakanının Kurul Başkanı olarak görevi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 109 uncu maddeye göre yeniden oluştuğu tarihte kendiliğinden sona erer.

(3) Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna ilişkin hükümler gereğince yapılacak kanun değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra otuz gün içinde 109 uncu maddede belirtilen şartları taşıyanlardan beş asıl üye Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca; dört asıl üye birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve savcılarınınca; iki asıl üye birinci sınıfa ayrılmış idarî yargı hâkim ve savcılarınınca seçilir.

(4) Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından gelen üyelerin görevlerinin, dört yıllarını tamamlamaları veya altmışbeş yaşlarını doldurmaları sebebiyle sona ermesi halinde bunların yerine seçilecek üyeler doğrudan kendi Genel Kurullarınca seçilir.

(5) Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yedek üyeliklerinden ilk boşalanların yerine Yargıtay ve Danıştaya ait birer kontenjan için sırasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu ve birinci sınıfa

ayrılmış adli yargı hâkim ve savcılarınınca tarafından 109 uncu maddeye göre birer yedek üye seçilir.

Geçici Madde 7- (1) Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların bu sıfat ve görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesince belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder.

(2) Üyeler için öngörülen dokuz yıllık süre, görevdeki üyeler için Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte başlar. Üyelerden altmışbeş yaşını dolduranlar dokuz yıllık görev süresini doldurmasalar da emekliye ayrılırlar.

(3) Anayasa Mahkemesine ilişkin hükümler gereğince yapılacak kanun değişikliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren otuz gün içinde dördü Türkiye Büyük Millet Meclisi, biri Yargıtay ve biri Danıştay Genel Kurullarınca olmak üzere altı yeni üye seçilir.

(4) Anayasa Mahkemesi asıl üyeliklerinde boşalma olması durumunda, boşalma Yargıtay, Danıştay ve Sayıştaya ait kontenjanlardan ise bunların Genel Kurullarınca; boşalma Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesine ait kontenjanlardan ise sırasıyla Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca; boşalma Yükseköğretim Kuruluna ait kontenjanda ise Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca yeni üye seçilir. Cumhurbaşkanı tarafından üst kademe yöneticileri ve avukatlar arasından seçilen üyeliklerde meydana gelecek boşalmalar için de Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca yeni üyeler seçilir.

(5) Boşalan yedek üyelikler için seçim yapılmaz.

(6) Bu madde uyarınca görevlerine devam eden yedek üyeler, toplanma yeter sayısının sağlanmadığı hallerde kıdem esasına göre ve toplantıya katılacak üye sayısı onüçü aşmamak üzere toplantıya katılır.

Geçici Madde 8- (1) Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay üyesi olanların bu sıfat ve görevleri devam eder. Bunlardan Yargıtayca belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder.

(2) Üyeler için öngörülen dokuz yıllık süre, görevdeki üyeler için Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte başlar. Üyelerden altmışbeş yaşını dolduranlar dokuz yıllık görev süresini doldurmasalar da emekliye ayrılırlar.

Geçici Madde 9- (1) Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte Danıştay üyesi olanların bu sıfat ve görevleri devam eder. Bunlardan Danıştayca belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder.

(2) Üyeler için öngörülen dokuz yıllık süre, görevdeki üyeler için Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte başlar. Üyelerden altmışbeş yaşını dolduranlar dokuz yıllık görev süresini doldurmasalar da emekliye ayrılırlar.

▫ **TBB 2007**

Geçici Hükümler: Madde 189

Geçici Madde 1 Yürürlükte olan içtüzüğün bu Anayasaya aykırı olmayan hükümleri, yenisi yapıncaya kadar uygulanır. Anayasanın öngördüğü içtüzük değişiklikleri bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak en geç altı ay içinde hazırlanarak yürürlüğe konur.

Geçici Madde 2 Anayasayla kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleriyle ilgili yasalarla Anayasaya göre konulması veya değiştirilmesi gereken diğer yasalar bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak bir yıl içinde yürürlüğe girecek şekilde çıkarılır.

Bu yasalar çıkarılıncaya kadar yürürlükteki yasaların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri ile doğrudan bu Anayasayla getirilen hükümler uygulanır.

Geçici Madde 3 Atatürkün vasiyetnamesine uygun olarak Türk Dil ve Tarih kurumları 1982'den önceki yapılarıyla yeniden oluşturulur ve Anayasanın yürürlüğe girmesini izleyen altı ay içinde malvarlıkları iade edilerek çalışmalarını sağlarlar.

1982 ANAYASASI MADDE 175

Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma:

Madde 175- (Değişik: 17/5/1987-3361/3 md.)²⁹⁸ *Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.*

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclisçe üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmi Gazetede yayımlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişik-

298. Maddenin özgün hali:

Anayasanın değiştirilmesi

Madde 175- Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, birinci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerini Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderdikten sonra, Meclis geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir.

liğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmi Gazetede yayımlanır.

Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanununun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

Halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.

o 1961

Anayasanın Değiştirilmesi

MADDE 155- Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclislerin ayrı ayrı üye tamsayılarının üçte iki çoğunluğunun oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, 1'inci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir.

o 1924

Madde 102- İşbu Teşkilâtı Esasiye Kanununun tadili aşağıdaki şerait tabidir:

Tadil teklifi Meclis âzayı mürettebin lâakal bir sülüsü tarafından imza olunmak şarttır.

Tadilat ancak adedi mürettebin sülüsani ekseriyeti ârası ile kabul olunabilir.

İşbu kanunun şekli Devletin Cumhuriyet olduğuna dair olan birinci maddesinin tadil ve taşıyiri hiçbir suretle teklif dahi edilemez.

o TÜSİAD 1992

Anayasanın Değiştirilmesi

Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, birinci fıkradaki kayıtlar di-

şında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

o ÜSKÜL 1992

Anayasanın Değiştirilmesi

Madde 131- Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla gerçekleşir.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, ilk fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesine ilişkin hükümlere bağlıdır.

o RP 1993

1982 Anayasasının 175. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

o SHP 1993

Anayasanın Değiştirilmesi, Seçimlere ve Halkoylamasına Katılma:

Madde 175- Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Bunlar ivedilikle görüşülemezler. Değiştirme teklifinin kabulü Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Ancak, üye tamsayısının üçte ikisinden az, fakat beşte üçünden çok oyla kabul edilen bir Anayasa değişikliği de, Resmi Gazetede yayımlanıp halkoylamasına sunulması ve halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunu alması koşuluyla yasalaşabilir. Anayasa değişikliklerinin halkoylamasına sunulması halinde, bunlardan hangilerinin birlikte, hangilerinin ayrı ayrı oylanacağı da Meclisce karara bağlanır.

o DEMOKRATİK CUMHURİYET PROGRAMI 1995

72. Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazı ile teklif edilebilir. Meclis üye tam sayısının üçte iki oyu ile kabul edilen metin Cumhurbaşkanı'nca T.C. Resmî Gazete'de yayımlandıktan sonra, Anayasa hükmü haline gelir. Meclisin salt çoğunluğunun oyu ile kabul edilen metin, Cumhurbaşkanı'nca halkoyuna sunulur ve kabul oyunun red oyundan fazla olması halinde değişiklik

T.C.Resmî Gazetede yayınlanır ve Anayasa hükmü haline gelir.

▫ TOBB 2000

Anayasanın değiştirilmesi

Madde 175- Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Teklifler doğrudan Genel Kurula sunulur ve yedi gün arayla iki defa görüşülür. Genel Kurul görüşmeleri sırasında değişiklik teklifi verilemez.

TBMM Genel Kurulunda her iki oylamada da üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla kabulü halinde, anayasa değişikliği Cumhurbaşkanıca yayımlanarak yürürlüğe girer.

TBMM üye tamsayısının en az üçte birinin yazılı istemi üzerine, kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya maddeleri halkoymasına sunulur.

TBMM Anayasa değişikliğine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu kanunun halkoymasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden hangilerinin birlikte, hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

▫ TBB 2001

Anayasanın Değiştirilmesi

Madde 183- Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla önerilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki öneriler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme önerisinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla gerçekleşir.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki önerilerin görüşülmesi ve kabulü, ilk fıkradaki kayıtlar dışında, yasaların görüşülmesine ilişkin hükümlere bağlıdır.

▫ GTP 2007

Anayasanın Değiştirilmesi

75. Anayasa'nın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğu tarafından yazı ile teklif edilebilir. Meclis üye tam sayısının üçte iki oyu ile kabul edilen metin Cumhurbaşkanı'nca T.C. Resmi Gazete'de yayımlandıktan sonra Anayasa hükmü haline gelir.

▫ ÖZBUDUN 2007

Anayasanın değiştirilmesi

Madde 134- (1) Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı olarak teklif edilebilir.

Ancak, Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

(2) Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür.

(3) Anayasa değişikliği Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte üç çoğunluğu ile kabul edilir. Üye tamsayısının beşte üçü ile üçte ikisi arasında bir çoğunlukla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanun, Meclisin kararıyla halkoyuna sunulup kabul edilmedikçe kesinleşmez.

(4) Meclisin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanun yayımlanmak üzere Cumhurbaşkanı'na gönderilir. Meclis, gerekli görürse bu değişikliği üye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğunun kararı ile halkoyuna sunabilir.

(5) Anayasa değişikliğinin halkoymasına sunulacağı hallerde kanun Meclis Başkanınca Resmî Gazetede yayınlanır.

(6) Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabul edilmesi için, halkoymasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

(7) Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoymasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

(8) Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir.

▫ TBB 2007

Anayasanın değiştirilmesi

Madde 185-Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla önerilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki öneriler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme önerisinin kabulü, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla gerçekleşir.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki önerilerin görüşülmesi ve kabulü, ilk fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesine ilişkin hükümlere bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, kabul edilen Anayasa değişikliklerinin halkoymasına sunulmasına, üye tamsayısının dörtte birinin oyuyla karar verilebilir.

Cumhurbaşkanı, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır.

ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Anayasanın değiştirilmesi

Madde 134-

Ortak payda:

(1) Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı olarak teklif edilebilir.

(2) Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür.

(5) Anayasa değişikliğinin halkoylamasına sunulacağı hallerde kanun Meclis Başkanınca Resmî Gazetede yayınlanır.

(6) Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabul edilmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

(7) TBMM, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

(8) Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir.

Farklı görüşler:

(3) Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki öneriler ivedilikle görüşülemez.

Değiştirme önerisinin kabulü, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla gerçekleşir.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki önerilerin görüşülmesi ve kabulü, ilk fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesine ilişkin hükümlere bağlıdır.

TBMM, kabul edilen Anayasa değişikliklerinin halkoylamasına sunulmasına, üyetamsayısının dörtte birinin oyuyla karar verebilir.

(4) Cumhurbaşkanı, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır.

1982 ANAYASASI MADDE 176

Başlangıç ve kenar başlıklar

Madde 176- Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.

1961

Başlangıç ve Kenar Başlıklar

MADDE 156- Bu Anayasanın dayandığı temel görüşü ve ilkeleri belirten Başlangıç, Anayasa metnine dâhildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.

ÜSKÜL 1992

Başlangıç ve kenar başlıklar

Madde 132- Bu Anayasanın dayandığı temel görüşü ve ilkeleri belirten Başlangıç kısmı, anayasa metnine dahildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar anayasa metninden sayılmaz.

DSP 1993

1982 Anayasasının 176. maddesi kaldırılmalıdır.

RP 1993

Kenar başlıklar

Madde 176- Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.

SHP 1993

1982 Anayasasının 176. maddesindeki düzenleme aynen benimsenmiştir.

TOBB 2000

1982 Anayasasının 176. maddesi kaldırılmalıdır.

TBB 2001

Başlangıç ve Kenar Başlıklar

Madde 186- Anayasanın dayandığı temel görüş

ve ilkeleri belirten BAŞLANGIÇ, Anayasa metni bakımından yönlendirici nitelik taşır.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar Anayasa metninden sayılmaz.

▣ ÖZBUDUN 2007

Başlangıç ve madde başlıkları

Madde 136- Anayasanın Başlangıcı ve madde başlıkları Anayasa metnine dâhil değildir.

▣ TBB 2007

Başlangıç ve kenar başlıklar

Madde 188- Anayasanın dayandığı temel görüşleri ve ilkeleri belirten Başlangıç, Anayasa metnine dâhildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar Anayasa metninden sayılmaz.

▣ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Başlangıç ve madde başlıkları

Madde 136-

Ortak payda yoktur.

1982 ANAYASASI MADDE 177

Anayasanın yürürlüğe girmesi

Madde 177- *Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmi Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.*

a) **İKİNCİ KISIM II.** Bölümdeki; kişi hürriyeti ve güvenliği, basın ve yayımla ilgili hükümler; toplantı hak ve hürriyetleri,

III. Bölümdeki çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt ile ilgili hükümler,

Bu hükümler yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her halde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer. Ancak bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar mevcut kanunlar ve Milli Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararları uygulanır.

b) **İKİNCİ KISIM'daki;** siyasi faaliyette bulunma hakları ile siyasi partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasi Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakkı ise yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanması ile yürürlüğe girer.

c) **ÜÇÜNCÜ KISIM'daki;** yasama ile ilgili hükümler;

Bu hükümler ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri, 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayınca kadar Milli Güvenlik Konseyince yerine getirilir.

d) **ÜÇÜNCÜ KISIM'daki;** Cumhurbaşkanlığı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Milli Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahalli idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün

hükümler Anayasanın halkoylaması Sonucunda kabulünün Resmi Gazetede ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlaması ile, mahalli idareler ile Devlet Güvenlik Mahkemelelerine ilişkin hükümler ise ilgili kanunların yayımlanması ile yürürlüğe girer.

e) Anayasanın halkoylaması sonucu kabulünün ilanı ile birlikte yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddesi gereğince uygulanır.

f) Kesinhesap kanunu tasarılarının görüşülme usulünü düzenleyen 164 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanır.

□ 1961

Anayasanın Yürürlüğe Girmesi

MADDE 157- Bu Anayasa, halkoyuna sunulup kabul edilince, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası olur ve halkoyu sonuçlarıyla beraber derhal Resmî Gazete’de yayınlanır.

Bu Anayasanın Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşu, seçimi ve toplanması ile ilgili hükümleri, 1’nci fıkraya göre yayınlanması ile; diğer hükümleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçilmesi ile, geçici maddelerde belirtilen esaslara göre yürürlüğe girer.

□ 1924

Madde 104- 1293 tarihli Kanunu Esasi ile mervaddı muaddesi ve 20 Kânunusani 1337 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanunu ve müzeyyelât ve tadilâtı mülgadır.

Madde 105- Bu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır.

□ 1921

Madde Münferide

İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren mer’i olur. Ancak elyevm münakit Büyük Millet Meclisi 5 Eylül 1336 tarihli Nisabı Müzakere Kanununun birinci maddesinde gösterildiği üzere gayesinin husulüne kadar müstemirren müçtemi bulunacağı cihetle işbu Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki; 4 üncü, 5 inci, 6 ncı maddeler gayenin husulüne elyevm mevcut

Büyük Millet Meclisi adedi mürettebinin sülüsani ekseriyetle karar verildiği takdirde ancak yeni intihaptan itibaren mer’iyülicra olacaktır.

□ ÜSKÜL 1992

Anayasanın yürürlüğe girmesi

Madde 133- Bu Anayasa, halkoyuna sunulup kabul edilince Türkiye Cumhuriyeti’nin Anayasası olur ve halkoyu sonuçlarıyla birlikte derhal Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girer.

□ DSP 1993

1982 Anayasasının 177. maddesi kaldırılmalıdır.

□ RP 1993

1982 Anayasasının 177. maddesi kaldırılmalıdır.

□ SHP 1993

Anayasanın yürürlüğe girmesi

Madde 177- Bu yasa yayım tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

□ TBB 2001

Anayasanın Yürürlüğe Girmesi

Madde 188- Anayasa kabul edilerek Resmî Gazete’de yayınlanmasıyla Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak yürürlüğe girer.

□ ÖZBUDUN 2007

Anayasanın yürürlüğe girmesi

Madde 137- Bu Anayasa, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilip Cumhurbaşkanınca Resmî Gazete’de yayınlandığı ya da halkoylamasına sunulması halinde halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazete’de yayınlandığı tarihte Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak yürürlüğe girer ve bu tarihte 18/10/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası yürürlükten kalkmış olur.

□ TBB 2007

Anayasanın yürürlüğe girmesi

Madde 190- Anayasa kabul edilerek Resmî Gazete’de yayınlanmasıyla Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak yürürlüğe girer ve 20 Ekim 1982 tarihli 17844 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış Anayasa metni, bütün ek ve değişiklikleriyle yürürlükten kalkar.

□ ORTAK PAYDA ÇALIŞMA GRUBU 2008

Anayasanın yürürlüğe girmesi

Madde 137-

Ortak payda*:

Bu Anayasa, Türkiye Büyük Millet Meclisi tara-

findan kabul edilip Cumhurbaşkanınca Resmi Gazetede yayınlandığı ya da halkoylamasına sunulması halinde halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayınlandığı tarihte Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak yürürlüğe girer ve bu tarihte 18/10/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası yürürlükten kalkmış olur.

*Halk oylamasına ilişkin şartlar konusunda Ortak Payda bulunmamaktadır

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINA İŞLENEMEYEN GEÇİCİ MADDELER

3.10.2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun geçici maddesi

GEÇİCİ MADDE – A) Bu Kanunun 24 üncü maddesi ile Anayasanın 67 nci maddesine son fıkra olarak eklenen hüküm bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde uygulanmaz.

B) Bu Kanunun 28 inci maddesi ile Anayasanın 87 nci maddesinde yapılan değişiklik, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiilleri işleyenler hakkında uygulanmaz.

27.12.2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanunun geçici maddesi

GEÇİCİ MADDE 1- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin son fıkrası, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 22 nci Dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimde uygulanmaz.

18/10/1982 TARİHLİ VE 2709 SAYILI KANUNA (T.C.ANAYASASINA) İŞLENEMEYEN HÜKÜMLER :

1- 23/7/1995 tarih ve 4121 sayılı Kanunun hükmüdür.

Madde 16 – Bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde,

1 inci maddesi,

2,3, 13 ve 15 inci maddeleri birlikte,

4 üncü maddesi,

5 inci maddesi,

6, 7 ve 14 üncü maddeleri birlikte,

8 inci maddesi ve 17 nci maddesinin ilk fıkrası birlikte,

9 ve 10 uncu maddeleri birlikte,

11 inci maddesi,

12 nci maddesi,

Ayrı ayrı oylanır.

Halkoylaması, ilk milletvekili genel seçimi ile birarada yapılır.

2- 13/8/1999 tarih ve 4446 sayılı Kanunun hükmüdür.

Madde 4 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halk oylamasına sunulması halinde 1 inci maddesi ayrı, 2 ve 3 üncü maddeleri birlikte ayrı oylanır.

3- 3/10/2001 tarih ve 4709 sayılı Kanunun hükümleridir.

Geçici Madde – A) Bu Kanunun 24 üncü maddesi ile Anayasanın 67 nci maddesine son fıkraya eklenen hüküm bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde uygulanmaz.

B) Bu Kanunun 28 inci maddesi ile Anayasanın 87 nci maddesinde yapılan değişiklik, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiilleri işleyenler hakkında uygulanmaz.

Madde 35- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır.

4- 27/12/2002 tarih ve 4777 sayılı Kanunun hükmüdür.

Geçici Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin son fıkrası, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 22 nci dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimde uygulanmaz.

Madde 3- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halk oylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır.

1982 ANAYASASINDA DÜZENLENMEYEN MADDE ÖNERİLERİ

▫ TBB 2001

Barış hakkı

Madde 80- “Yurtta Barış, Dünyada Barış” ilkesi uyarınca herkes, barış ve güvenlik içinde yaşama hakkına sahiptir.

Barış hakkı, şiddet ve terörizme karşı korunma hakkını içerdiği gibi, herkesin, insanlığa ve barışa karşı suçlara ve ayrıca savaş suçlarına karşı çıkma hakkını da içerir.

Gelişme hakkı

Madde 81- Herkes maddi ve manevi varlığını özgürce geliştirme hakkına sahiptir.

Herkes kültürel, dinsel ve dilsel değerlere ve çeşitliliğe saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

Devlet, insanın bedensel ve ruhsal gelişmesi için gerekli önlemleri alır ve koşulları hazırlar.

Devlet, sporun kitlelere yayılmasını özendirir ve destekler.

Devlet, gençlerin bilimin ışığı doğrultusunda yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı önlemleri alır.

Savunma Mesleği ve Barolar

Madde 155- Yargı ve adalet mercilerinde hak arama ve savunma için temsil, Barolara kayıtlı avukatların yardımıyla sağlanır.Savunma bağımsızdır ve yargının kurucu ögesidir.

Barolar ve üst kuruluşu olan Türkiye Barolar Birliği, kamu kurumu niteliğinde bağımsız kuruluştur. Bu kuruluşların oluşumu ve çalışma esasları yasa ile belirlenir.

Kamu hizmeti gören avukat; yönetim ve yargı önünde, hukuki işlem, kovuşturma ve soruşturmalarda kendisine başvuranlara her türlü hukuki yardımda bulunur; tam bir bağımsızlıkla ve hukuka uygun biçimde savunma görevini yapar, yasal görev ve yetkilerini eksiksiz kullanır; yaptığı işin manevi ve hukuki sorumluluğunu taşır.

Öndenetim

Madde 162- Cumhurbaşkanı, yasa ile uygun bulunarak yayınlanmak üzere kendisine gönderilen uluslararası andlaşma ve sözleşmeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin özlük haklarına ilişkin yasaları ve Kanun Hükmünde Kararnameler için yetki yasalarını, Anayasaya uygunluğunu denetlemek amacıyla, 7 gün içinde Anayasa Mahkemesine gönderir. Anayasa Mahkemesi 21 gün içinde karar verir.

▫ **GTP 2007**

Yurttaş Hakları

47. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının her türlü ayrımcılığa karşı korunma hakkı vardır.

Kamu hizmetine girmede ve kamu mallarından ve hizmetlerinden yararlanmada eşitlik ilkesi gözetilir.

Hiç kimse, rızası olmadan tıbbi ve bilimsel deneye tabi tutulamaz.

Devlet, Anayasa'nın demokratik özü ve ruhuyla paralel olacak şekilde ve toplumdaki farklı kimliklerin varlığından hareketle her vatandaşın anadilini öğrenebilmesi, öğretebilmesi, yayabilmesi, konuşabilmesi için gerekli tedbirleri alır. Hiçbir vatandaşın anadili yasaklanamaz.

Her Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı; Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalardan doğan tüm evrensel haklara sahiptir.

Yargının Finansmanı

58. Yargının bütün dalları ve kurumları genel devlet bütçesi içerisinde, yargı organlarının yüksek yargı kurullarına danışılarak hazırlanmış bağımsız bütçe ile finanse edilir.

▫ **TBB 2007**

Gelişme hakkı

Madde 84- Herkes maddi ve manevi varlığına özgürce geliştirme hakkına sahiptir.

Herkes kültürel kimliğine saygı gösterilmesini isteme ve kültürel kimliğini geliştirme hakkına sahiptir.

Devlet, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli önlemleri alır ve koşulları hazırlar.

Devlet, sporun kitlelere yayılmasını özendirir ve destekler. Bu alanda şiddeti önler; düzensizliği giderici önlemler alır.

Devlet, gençlerin bilimin ışığı doğrultusunda yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı önlemleri alır.

Barış hakkı

Madde 83- Herkes barış ve güvenlik içinde yaşama hakkına sahiptir.

Barış hakkı, kişilerin şiddete ve terörizme karşı korunma, savaş suçlarına, barışa ve insanlığa karşı suçlara karşı çıkma haklarını da içerir.

▫ **TKP 2008**

Madde 25- Bankalar, sigorta şirketleri ve gerekli öteki finans kuruluşları, kamuya ait kurumlar olarak etkinlik gösterir. Dış ticaret devlet eliyle yürütülür.

Madde 32- Üretim sürecinde işçinin kendi emeğine ve emeğinin ürünlerine karşı yabancılaşmasının önüne geçmek için gereken her türlü önlem alınır.

Madde 46- Yasalarca belirlenecek usullerle kurulmuş ve görev yapan mahkemelerin en üstorganı Yüksek Mahkeme'dir. Yüksek Mahkeme, Türkiye Cumhuriyeti sınırları dahilinde faaliyet gösteren tüm mahkemelerin kararlarının nihai olarak gözden geçirildiği, faaliyetlerinin denetlendiği yargı uzvudur. Adalet sisteminin birliğini temsil eder, üyelerinin seçimi ve işleyiş usulleri yasayla belirlenir ve bağımsız faaliyeti devlet tarafından güvence altına alınır. Yüksek Mahkemenin verdiği kararlar kesindir.

Madde 51- Türkiye Cumhuriyeti, emperyalizmin hiçbir askeri, ekonomik, mali, kültürel ve siyasi örgütlenmesinin üyesi veya bir parçası olamaz, bu tür örgütlenmelerle birlikte hareket edemez.

Madde 52- Türkiye Cumhuriyeti, eşit katılımı sağlayan, karşılıklı çıkarları koruyan ve barışa hizmet eden bütün uluslararası kuruluşlarda yer alır. Türkiye Cumhuriyeti, bu kuruluşların uluslararası ilişkilerin iyileştirilmesi, emperyalist ülkelerin hareket alanının daraltılması ve uluslararası gericilikle mücadele amaçlarına hizmet etmesi için etkin bir çaba gösterir.

Madde 53- Türkiye Cumhuriyeti, bütün halkçı, antiemperyalist, devrimci ve sosyalist iktidarlara dayanışma içindedir. Türkiye Cumhuriyeti, emperyalizmin gücünü ve etkinliğini geriletmeyi ve ortadan kaldırmayı amaç edinen bölgesel/uluslararası birlikteliklerin oluşturulması ve güçlendirilmesi için öncü, yönlendirici ve destekleyici tutumlar sergiler.

Madde 55- Komünist, sosyalist, anti-emperyalist, anti-faşist, savaş aleyhtarı görüşleri nedeniyle kendi ülkelerini terk etmek zorunda bırakılan kişiler, Türkiye Cumhuriyeti'nin güvencesi altındadır.

Madde 56- Savunma ve güvenlik hizmetleri şu esaslara göre düzenlenir:

a) Türkiye Cumhuriyeti'nin temel savunma unsuru, silahlı kuvvetlerdir.

b) Silahlı kuvvetler, toplumun hizmetindedir. Silahlı kuvvetlerin toplumdaki uzaklaşması ve kastlaşması önlenir. Silahlı kuvvetler barış zamanlarında üretim sürecinde görev üstlenir.

c) Askerlik, kadın ve erkek bütün Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının görevidir. Askerlik süresi ve

biçimi uluslararası ilişkilerin durumuna göre belirlenir.

d) Silahlı kuvvetler çağın gereklerine uygun bir örgütlenme ile teknolojik gelişmelere uyum sağlar. Türkiye Cumhuriyeti'nin savunma gücünün geliştirilmesi için her tür önlem alınır. Silah sanayiinin ulusal karakteri geliştirilir ve titizlikle korunur.

e) Savaş durumu uygulamasına karar verecek tek organ Yüksek Meclis'tir.

f) Başka bir ülkenin saldırısı karşısında ülkenin bütün siyasal, örgütsel, ekonomik ve beşeri potansiyeli harekete geçirilir ve savaş, tüm halkın katılımıyla, devrimci ve yurtsever bir savaşa dönüştürülür.

g) Silahlı kuvvetler içinde ast-üst ilişkilerinde demokratik normlar yerleştirilir, disiplin ve düzen kültürel ve ideolojik eğitim süreçlerinin yardımıyla sağlanır. Silahlı kuvvetlerin sürekli personeli, yalnız askerlik alanında değil, toplumun gereksinim duyduğu gelişkin bireyler olarak yetiştirilir.

h) Silahlı kuvvetler mensupları, seçme ve seçilme hakkı dahil olmak üzere, öteki yurttaşlara tanıyan bütün siyasal ve toplumsal haklara sahiptirler.

i) Silahlı kuvvetlerin yurtsever ve enternasyonalist karakteri korunur ve güçlendirilir.

j) Türkiye Cumhuriyeti'nin savunma politikası ve dış politikası oluşturulurken militarist ideoloji ve yönelimlerden uzak durulur. Dünya barışı ve genel bir silahsızlanma için mücadele, ülkenin güvenliği ni tehlikeye atmayacak biçimde sürdürülür.

k) iç güvenlik örgütlerinin sosyalizmin ideallerine uygun ve emekçi halkın denetimine açık olarak düzenlenmeleri sağlanır.

l) iç güvenlik, silahlı kuvvetler bünyesinde kurulan halk milisleri ile sağlanır. Halk milisleri, mahalle ve köy meclislerinden başlayarak tüm yerel iktidar organlarıyla birlikte çalışır, toplumu ve toplumsal sistemi, toplumsal örgütlerle birlikte korur.

Madde 57- insan ideolojik, kültürel ve fiziksel varlığı ile bir bütündür. Toplum ve devlet, bu bütünün uyumlu, sağlıklı ve eksiksiz gelişmesinden sorumludur.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin, Alacakaptan, Uğur, Aybay, Aydın ve diğerleri. *Anayasa Değişikliği Konusunda Bazı Tespit ve Öneriler*. İstanbul, 2000.
- Demokratik Cumhuriyet Programı: Türkiye İçin Yenileşme ve Değişme Politikaları*. İstanbul, 1997.
- Erdem, Fazıl Hüsnü. «1982 Anayasasının Serüveni». *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi* 15,2006.
- Erdem, Fazıl Hüsnü. «Türkiye'de Anayasa Sorunu ve Anayasal Arayışların Patolojisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme». *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, sayı. 5, 2002.
- Erdoğan, Mustafa. *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005.
- Karatepe, Şükrü. *Yeni Bir Anayasa için Görüş ve Öneriler*. İstanbul: MÜSİAD Yayınları, 2008.
- Kili, Suna, ve Şeref Gözübüyük. *Senedi İttifaktan Günümüze Türk Anayasa Metinleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- Nasıl Bir Anayasa İstiyoruz (Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği / 78'liler Girişimi)*. İstanbul: Siyah Beyaz Basın Yayın Dağıtım, 2008.
- Orbay, Ülkü. «Anayasa Kurultayı». *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, sayı. 119, Mayıs 1990.
- Öğreten, Muteber, ed. *Yeni Bir Anayasaya Doğru Sivil Önergeler 2008*. İstanbul: Düşünce Suçuna Karşı Girişim Yayınları, 2008.
- Özgürlükçü-Eşitlikçi Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler. İstanbul: DİSK Yayınları, 2009.
- Özipek, Bekir Berat, Levent Korkut, Murat Yılmaz, Vahap Coşkun, Yusuf Şevki Hakyemez, ve Yusuf Tekin. *Vesayetsiz ve Tam Demokratik Bir Anayasa İçin İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa*. Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2011.
- Tanör, Bülent. *Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları, 1997.
- TBMM Başkanlığı'na Bazı Kurum ve Kuruluşlarca Verilmiş ve Ayrıca TBMM'deki Siyasi Partilerin Anayasa Değişikliklerine İlişkin Hazırlık Çalışmaları ve Taslak Metinler- Anayasa Komisyonu'na Sevkedilmiş Anayasa Değişikliği Teklifleri ve Komisyon'daki Görüşmeler Sonucunda Hazırlanmış Değişiklik Metni*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, 1993.
- TBMM'de Temsil Edilen Siyasi Partilerce TBMM Başkanlığı'na Sunulan Anayasa Değişikliği Konusundaki Görüş ve Öneriler, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, 1993.
- Toplumcu Bir Anayasa İçin*. İstanbul: Türkiye Komünist Partisi, 2008.

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2001.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi : Geliştirilmiş Gerekçeli Yeni Metin (2. bs.)*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2007.
- «Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi». *Legal Hukuk Dergisi*, sayı. 58, Ekim 2007.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi, Anayasa 2000*. Ankara: Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği, 2000.
- Türkiye'nin Yeni Anayasasına Doğru*. İstanbul: TESEV Yayınları, 2011.
- Üskül, Zafer. *Geniş Tabanlı Bir Uzlaşma Arayışı İçin Karşılaştırmalı Anayasa Taslağı ve Anayasa Anketi*. İstanbul: Toplumda Diyalog Forumu, 1992.
- Üskül, Zafer. *Türk Demokrasisinde 130 Yıl: 1876-2006: Prof. Dr. Bülent Tanör'ün Anısına Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri 10. Yıl Güncellemesi*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları, 2006.
- Üskül, Zafer. *Türkiye'nin Anayasa Sorunu*. İstanbul: Afa Yayınları, 1991.
- Yeni Anayasa Yapım Süreci ve Temel Prensipler*. İstanbul: Türkonfed, 2007.
- Yeni Anayasa Yuvarlak Masa Toplantıları Dizisi: Yeni Anayasanın Beş Temel Boyutu*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları, 2011.
- Yeni Bir Anayasa'ya İnsan Hakları Bağlamında İlkesel Öneriler*. Ankara: MAZLUMDER, 2010.

İnternet Siteleri

- <http://www.akparti.org.tr>
- <http://www.anayasa.gen.tr>
- <http://www.anayasa.gov.tr>
- <http://www.anayasa.org>
- <http://www.anayasam.org>
- <http://www.anayasaplatformu.net>
- <http://www.belgenet.com>
- <http://www.bianet.org>
- <http://www.chp.org.tr>
- <http://www.demokratikanayasahareketi.net>
- <http://www.ekolojikanayasa.org>
- <http://www.hasparti.org.tr>
- <http://www.internethaber.com>
- <http://www.ldp.org.tr>
- <http://www.memurlar.net>
- <http://www.mhp.org.tr>
- <http://www.milliyet.com.tr>
- <http://www.ozgurlukvedemokrasiadaylari.com>
- <http://www.siviltoplumakademisi.org.tr>
- <http://www.tepav.org.tr>
- <http://www.tkp.org.tr>
- <http://www.turkhukukkurumu.org.tr>
- <http://www.yasayanayasa.ankara.edu.tr>
- <http://www.yenianayasaplatformu.org>

1982 Anayasası, yürürlüğe girdiği günden beri sürekli tartışılan bir metin oldu. Çünkü devleti merkeze alan ve özgürlüğe karşı duran bir zihniyetin eseri olan bu anayasa, toplumsal sorunları çözüme kavuşturmak bir yana, sürekli sorun üreten bir işlev gördü. Yirmi bir kez değişikliğe uğradı ama yapılan geniş çaplı değişikliklere rağmen, otoriter ve antidemokratik özünü muhafaza etti.

Bugün gelinen noktada, Türkiye’de toplumun çok büyük bir kesimi, bu Anayasa’yla devletin ve toplumun yol alamayacağını düşünüyor. Anayasa’ya kaynaklık eden düşüncenin, artık çağın dışına düştüğünü görüyor, dolayısıyla ne kadar değişikliğe uğrarsa uğrarsın, bu Anayasa ile değişime ayak uydurulamayacağını ve farklı toplumsal kesimlerin taleplerinin karşılanamayacağını biliyor. Bundan ötürü de, bir “anayasa değişikliği” değil, “yeni bir anayasa” talep ediyor ve bu talebini her geçen gün daha yükselen bir sesle dillendiriyor.

Bu konuda toplumun hatırı sayılır bir birikimi bulunuyor. Sivil toplum örgütleri, siyasi partiler, akademisyenler, düşünce kuruluşları, çeşitli platformlar ve inisiyatifler, öteden beri, Türkiye’nin yeni toplumsal sözleşmesinin nasıl olması gerektiği konusunda önemli çalışmalar yaptılar ve son derece değerli bir külliyatın oluşumuna katkıda bulundular.

Bu çalışma, Türkiye’nin anayasal arayışlarını derli-toplu bir biçimde bir arada görmeyi ve anayasal taleplerin izlediği seyri karşılaştırmalı olarak gözleyebilmeyi mümkün kılıyor. Özellikle yeni bir anayasa yapma konusunda toplumsal irade ile siyasi iradenin kesiştiği bir zamanda toplumun bilgisine ve istifadesine sunulan bu çalışma, sadece değişik önerileri madde karşılaştırmalı olarak bir araya getirmekle kalmıyor, aynı zamanda, hem farklı grupların üzerinde uzlaştığı ve ayrıştığı noktaların tespitini hem de anayasa önerilerinin/taleplerinin, zaman içinde nasıl bir değişim çizgisi izlediğinin görülmesini de sağlıyor.

SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
Nenehatun Caddesi No:66, GOP, Çankaya
06700 Ankara, TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.seta.v.org | info@seta.v.org

9786054402513-1